שו״ת · גאונים

תשובות הגאונים (הרכבי)

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

תשובות הגאונים (הרכבי)

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/תשובות-הגאונים-הרכבי/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

סימן א 12
סימן ב 13
סימן ג 14
סימן ד 14
סימן ה 14
סימן ו 14
סימן ז 15
סימן ח 15
סימן ט 15
סימן י 15
סימן יא 16
סימן יב 16
סימן יג 16
סימן יד 17
סימן טו 18
סימן טז 18
סימן יז 19
סימן יח 20
סימן יט 21
סימן כ 21
סימן כא 21
סימן כב 21
סימן כג 22
סימן כד 22
סימן כה 22
סימן כו 22
סימן כז 23
סימן כח 23
סימן כט 24
סימן ל 24
סימן לא 24
סימן לב 25
סימן לג 26
סימן לד 26
סימן לה 26
סימן לו 27
סימן לז 27
סימן לח 28
סימן לט 30
סימן מ 31
סימן מא 32
סימן מב 33
סימן מג 33
סימן מד 34
סימן מה 34
סימן מו 36
סימן מז 36
סימן מח 38
סימן מט 38
סימן נ 39
סימן נא 39
סימן נב 40
סימן נג 40
סימן נד 40
סימן נה 40
סימן נו 41
סימן נז 41
סימן נח 41
סימן נט 42
סימן ס 42
סימן סא 43
סימן סב 43

סימן סג 43
סימן סד 44
סימן סה 45
סימן סו 46
סימן סז 47
סימן סח 48
סימן סט 48
סימן ע 51
סימן עא 52
סימן עב 53
סימן עג 54
סימן עד 55
סימן עה 60
סימן עו 61
סימן עז 61
סימן עח 63
סימן עט 65
סימן פ 66
סימן פא 69
סימן פב 70
סימן פג 70
סימן פד 71
סימן פה 71
סימן פו 71
סימן פז 71
סימן פח 72
סימן פט 73
סימן צ 73
סימן צא 73
סימן צב 74
סימן צג 74
סימן צד 74
סימן צה 74
סימן צו 75
סימן צז 76
סימן צח 76
סימן צט 76
סימן ק 76
סימן קא 76
סימן קב 77
סימן קג 77
סימן קד 77
סימן קה 78
סימן קו 78
סימן קז 78
סימן קח 79
סימן קט 80
סימן קי 80
סימן קיא 81
סימן קיב 81
סימן קיג 81
סימן קיד 81
סימן קטו 81
סימן קטז 82
סימן קיז 82
סימן קיח 82
סימן קיט 83
סימן קכ 83
סימן קכא 83
סימן קכב 83
סימן קכג 83
סימן קכד 84
סימן קכה 84
סימן קכו 84

סימן קכז 85
סימן קכח 85
סימן קכט 85
סימן קל 85
סימן קלא 86
סימן קלג 86
סימן קלד 86
סימן קלה 86
סימן קלו 87
סימן קלז 87
סימן קלח 87
סימן קלט 87
סימן קמ 88
סימן קמא 88
סימן קמב 88
סימן קמג 89
סימן קמד 89
סימן קמה 89
סימן קמו 89
סימן קמז 89
סימן קמח 89
סימן קמט 90
סימן קנ 90
סימן קנא 90
סימן קנב 91
סימן קנג 91
סימן קנד 92
סימן קנה 92
סימן קנו 93
סימן קנז 95
סימן קנח 95
סימן קנט 96
סימן קס 96
סימן קסא 96
סימן קסב 97
סימן קסג 97
סימן קסד 98
סימן קסה 98
סימן קסו 98
סימן קסז 99
סימן קסח 99
סימן קסט 99
סימן קע 99
סימן קעא 99
סימן קעב 99
סימן קעג 100
סימן קעד 100
סימן קעה 100
סימן קעו 101
סימן קעז 102
סימן קעח 102
סימן קעט 107
סימן קפ 107
סימן קפא 108
סימן קפב 110
סימן קפג 112
סימן קפד 112
סימן קפה 113
סימן קפו 113
סימן קפז 113
סימן קפח 113
סימן קפט 114
סימן קצ 114
סימן קצא 114

סימן קצב 115
סימן קצג 115
סימן קצד 115
סימן קצה 115
סימן קצו 116
סימן קצז 116
סימן קצח 117
סימן קצט 119
סימן ר 119
סימן רא 123
סימן רב 123
סימן רג 124
סימן רד 125
סימן רה 125
סימן רו 125
סימן רז 125
סימן רח 126
סימן רט 127
סימן רי 127
סימן ריא 129
סימן ריב 129
סימן ריג 130
סימן ריד 131
סימן רטו 133
סימן רטז 133
סימן ריז 134
סימן ריח 134
סימן ריט 135
סימן רכ 135
סימן רכא 135
סימן רכב 136
סימן רכג 136
סימן רכד 136
סימן רכה 137
סימן רכו 137
סימן רכז 138
סימן רכח 139
סימן רכט 139
סימן רל 140
סימן רלא 141
סימן רלב 142
סימן רלג 144
סימן רלד 144
סימן רלה 146
סימן רלו 148
סימן רלז 150
סימן רלח 150
סימן רלט 151
סימן רמ 151
סימן רמא 151
סימן רמב 152
סימן רמג 152
סימן רמד 155
סימן רמה 156
סימן רמו 157
סימן רמז 157
סימן רמח 159
סימן רמט 161
סימן רנ 161
סימן רנא 162
סימן רנב 163
סימן רנג 164
סימן רנד 164
סימן רנה 164

סימן רנו 166
סימן רנז 167
סימן רנח 169
סימן רנט 169
סימן רס 170
סימן רסא 171
סימן רסב 172
סימן רסג 172
סימן רסד 172
סימן רסה 172
סימן רסו 173
סימן רסז 173
סימן רסח 174
סימן רסט 174
סימן רע 174
סימן רעא 174
סימן רעב 175
סימן רעג 175
סימן רעד 175
סימן רעה 176
סימן רעו 177
סימן רעז 177
סימן רעח 178
סימן רעט 178
סימן רפ 179
סימן רפא 179
סימן רפב 179
סימן רפג 179
סימן רפד 179
סימן רפה 179
סימן רפו 180
סימן רפז 180
סימן רפח 180
סימן רפט 180
סימן רצ 180
סימן רצא 182
סימן רצב 182
סימן רצג 182
סימן רצד 183
סימן רצה 183
סימן רצו 183
סימן רצז 183
סימן רצח 183
סימן רצט 184
סימן ש 184
סימן שא 184
סימן שב 184
סימן שג 184
סימן שד 184
סימן שה 184
סימן שו 184
סימן שז 184
סימן שח 185
סימן שט 185
סימן שי 185
סימן שיא 185
סימן שיב 186
סימן שיג 186
סימן שיד 187
סימן שטו 189
סימן שטז 189
סימן שיז 189
סימן שיח 190
סימן שיט 190

סימן שכ 191
סימן שכא 192
סימן שכב 192
סימן שכג 193
סימן שכד 194
סימן שכה 194
סימן שכו 196
סימן שכז 197
סימן שכח 198
סימן שכט 198
סימן של 199
סימן שלא 201
סימן שלב 202
סימן שלג 203
סימן שלד 205
סימן שלה 208
סימן שלו 211
סימן שלז 211
סימן שלח 213
סימן שלט 213
סימן שמ 213
סימן שמא 214
סימן שמב 214
סימן שמג 215
סימן שמד 216
סימן שמה 217
סימן שמו 218
סימן שמז 220
סימן שמח 221
סימן שמט 221
סימן שנ 222
סימן שנא 224
סימן שנב 224
סימן שנג 225
סימן שנד 225
סימן שנה 225
סימן שנו 226
סימן שנז 226
סימן שנח 227
סימן שנט 228
סימן שס 229
סימן שסא 229
סימן שסב 229
סימן שסג 230
סימן שסד 230
סימן שסה 231
סימן שסו 231
סימן שסז 232
סימן שסח 232
סימן שסט 232
סימן שע 233
סימן שעא 234
סימן שעב 236
סימן שעג 236
סימן שעד 237
סימן שעה 238
סימן שעו 239
סימן שעז 242
סימן שעח 244
סימן שעט 245
סימן שפ 246
סימן שפא 247
סימן שפב 248
סימן שפג 248

סימן שפד 249
סימן שפה 249
סימן שפו 249
סימן שפז 251
סימן שפח 253
סימן שפט 255
סימן שצ 256
סימן שצא 258
סימן שצב 258
סימן שצג 259
סימן שצד 259
סימן שצה 259
סימן שצו 260
סימן שצז 263
סימן שצח 264
סימן שצט 264
סימן ת 264
סימן תא 264
סימן תב 264
סימן תג 264
סימן תד 264
סימן תה 265
סימן תו 265
סימן תז 265
סימן תח 265
סימן תט 265
סימן תי 266
סימן תיא 266
סימן תיב 266
סימן תיג 266
סימן תיד 266
סימן תטו 266
סימן תטז 266
סימן תיז 266
סימן תיח 267
סימן תיט 267
סימן תכ 267
סימן תכא 267
סימן תכב 268
סימן תכג 268
סימן תכד 268
סימן תכה 270
סימן תכו 273
סימן תכז 274
סימן תכח 275
סימן תכט 275
סימן תל 277
סימן תלא 277
סימן תלב 279
סימן תלג 280
סימן תלד 281
סימן תלה 282
סימן תלו 282
סימן תלז 283
סימן תלח 284
סימן תלט 284
סימן תמ 288
סימן תמא 288
סימן תמב 288
סימן תמג 289
סימן תמד 289
סימן תמה 290
סימן תמו 290
סימן תמז 290

סימן תמח 291
סימן תמט 291
סימן תנ 291
סימן תנא 292
סימן תנב 292
סימן תנג 293
סימן תנד 293
סימן תנה 294
סימן תנו 295
סימן תנז 296
סימן תנח 296
סימן תנט 297
סימן תס 297
סימן תסא 297
סימן תסב 298
סימן תסג 298
סימן תסד 298
סימן תסה 299
סימן תסו 299
סימן תסז 299
סימן תסח 299
סימן תסט 300
סימן תע 300
סימן תעא 300
סימן תעב 300
סימן תעג 301
סימן תעד 301
סימן תעה 301
סימן תעו 301
סימן תעז 301
סימן תעח 301
סימן תעט 302
סימן תפ 302
סימן תפא 302
סימן תפב 303
סימן תפג 303
סימן תפד 303
סימן תפה 304
סימן תפו 304
סימן תפז 305
סימן תפח 305
סימן תפט 305
סימן תצ 307
סימן תצא 307
סימן תצב 307
סימן תצג 308
סימן תצד 309
סימן תצה 309
סימן תצו 310
סימן תצז 310
סימן תצח 310
סימן תצט 311
סימן תק 311
סימן תקא 312
סימן תקב 312
סימן תקג 312
סימן תקד 312
סימן תקה 312
סימן תקו 313
סימן תקז 313
סימן תקח 313
סימן תקט 313
סימן תקי 313
סימן תקיא 314

סימן תקיב 314
סימן תקיג 315
סימן תקיד 317
סימן תקטו 317
סימן תקטז 317
סימן תקיז 318
סימן תקיח 318
סימן תקיט 318
סימן תקכ 319
סימן תקכא 319
סימן תקכב 320
סימן תקכג 320
סימן תקכד 321
סימן תקכה 321
סימן תקכו 321
סימן תקכז 322
סימן תקכח 322
סימן תקכט 322
סימן תקל 323
סימן תקלא 324
סימן תקלב 324
סימן תקלג 324
סימן תקלד 325
סימן תקלה 325
סימן תקלו 326
סימן תקלז 326
סימן תקלח 327
סימן תקלט 328
סימן תקמ 328
סימן תקמא 329
סימן תקמב 329
סימן תקמג 330
סימן תקמד 330
סימן תקמה 330
סימן תקמו 330
סימן תקמז 332
סימן תקמח 332
סימן תקמט 333
סימן תקנ 333
סימן תקנא 336
סימן תקנב 337
סימן תקנג 338
סימן תקנד 339
סימן תקנה 340
סימן תקנו 341
סימן תקנז 342
סימן תקנח 342
סימן תקנט 343

סימן א

... ראובן איצטביתי ברעות נפשי ולדעתי ושויתיה לשמעו[ן] נאמן עלי בחיי ועל ירתאי בתראי דתבעית יתיה במידע[ם] או דתבעין יתיה ירתאי במידעם מחמתי מהימן בדב[ר] בין מודי במקצת ובין לא מודי במידעם ובין מודי במידעם על תנוי מהימן בכל מאי דאמר כשני עדים כשרים ולית עלוהי לא שבועה דאוריתא ולא שבועה דרבנן ולא שם שמותא לא סתם ולא בפירוש ולא גלגול שבועה ולא יפתקא דלוטאתא אלא מהימן מעכשיו במימר פומיה בכל מאי דחליף ליה בינאתן מן כל משא ומתן וכל אנפי דחאלפין ביני בני אדם מימות עולם ועד עכשו וכל דחאליף בינאתן מיכן ולהבא מעתה ועד עולם בין בחיי ובין לאחר מותי בכל ניכסי דקניתי ודאית לי ודקנינא ודשביקנא לירתאי בתראי ואף אחרי כן דברים שמחזקין את אלה ושופרא דשטרא אלא שדברים הללו מן התורף ולענין אתן לך הכין תורף מאי דכתבננא. אתניתי ליה אנא פלוני לפלוני מעכשו בכל משא ומתן ובכל אנפי דהויאן בין בני אדם כל דהאוי ליה בינאתן מימות עולם ועד עכשיו וכל דהאוי בינאתן מיכן ולהבא עד עולם דאיתיה נאמן עלי בחיי ועל ירתאי בתראי בכל מאי דאמר דאית ליה עלאי ודחזי ליה למשקל יתיה מן כל מאן דאית בידאי וביד ירתאי בתראי וכל דקארי בשמנא ולא צריך לאיתויי ראיה על טענאתיה אלא מימר פומיה כעדות שני עדים כשרים חשיבא עלנא בדינא ויהבינא ליה כל מאי דאמ' דאית ליה עלנא או בידנא או ברשותא דילנא או בשמנא בטענתיה בלחוד ובית דינא מהנפקין מן ידנא מאן דאמ' ויהבין לה ניהליה במימר פומיה בלא שבועה ולא גזירתא ולא שמותא לא סתם ולא פירוש ויש עוד חיזוקין שופרא דשטרא וזה הוא התורף. ולאשה בכתובתה לא רגילין להימונאנין לכל הנשים בשטר כתוב' מפני שיש כמה מיני הפסד בדבר או שתתן עיניה באחר או שתעזוב יתומים ותבוא להינשא לאחר ותניח את יתומיו ריקים ולית עלה אורחא לבית דין אלא מי שרוצה בזאת אם להאמינה על כתובתה בלבד מתכווין כך כותב דהימינתה לפלניתא אנתתי בכל מאי דכתיב בשטר כתובתה בין מן נדוניא ובין מן מוהרי ובין מן תכשיטין ובין מן תוספה וכל דאמרא בעסק כתובתה מהימנא ביה במימר פומה בחיי עליי בחיי ועל ירתאי בתראי ואית לה למיגבא ולהנפוקי מיננא כל דחזי לה במימר פומה בלא שבועתא ובלא גזירתא ובלא שמותא לא סתם ולא פירוש. ואם יש את נפשו לפטרה גם בעסק מחול לך יכתוב ממין אותן הדברים שפירשנו למעלה והרי ביררנו לך כללי דבר זה ופרטיהן לפיהן. ובשני גאון אבינו נ"ע שאל מ"ר אלחנן בן מ"ר שמריה אותו בתוך אגרת מ"ר יעקב בן מ"ר פטרון ותלמידים שהיו בקירואן זכרם כולם לב' בעסק המנהג הזה שנהגו בקירואן להאמין את הנשים ואקשי היכי מהני לה תנאיה

למיפטרה בשבועה ולמיגבה כתוב' מיתמי בלא שבועה וקימא לן הלכתא כאבה שאול בן אימא מרים דקאמ' בין דלא נדר ובין נקי נדר בין דלא שבועה ובין נקי שבועה בין מנכסאי ובין מנכסיא אלין בין הוא ובין יורשיו אין משביעין אותה אבל מה אעשה שהרי אמרו חכמ' הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה. ופריק להון גאון אבינו נ"ע חד פירוקא דלא קאמ' אבה שאול בן אימא מרים לא מהני לה תנאה למיגבא בלא שבועה אילא כיון דהוה פליגי רבנן מי איכא לשנויי בין דלא נדר ובין נקי נדר ובין דלא שבועה ובין נקי שבועה בין מנכסאי ובין מנכסיא אילין בין דיליה ובין ירתיה אמ' אבא שאול לא צריכת לפלוגי בין אילין מילי ואפילו כתב לה נדר ושבועה אין לי עליך כל עיקר לא יאכיל לא שבועה לא הוא ולא ירתיה בטענת שמא ולא מיחייבא שבועה אלא בזמן דאתיא למיגבא כתובתה מן ירתיה ככל הבא ליפרע מנכסי יתומים דקימא לן כר' שמע' דאמ' כל זמן שתובעת כתובתה יורשין משביעין אותה ואם אינה תובעת כתוב' אין היורשין משביעין אותה ואנחנא נמי אית לנא לפרוקי דהכי קאמר אבא שאול לא תיפלוג בין הנהו אנפי כולהון דבכולהון בין כתב לה דלא נדר ובין כתב לה נקי נדר בין כתב לה דלא שבועה ובין כתב לה נקי שבועה בין כתב נדר ושבועה אין לי ולא ליורשי עליך בכל ניכסאי ובין כתב לה בכל ניכסיא האילין בין הוא ובין יורשיו לית להון שבועה אפילו היכא דמיחייבא שבועה כגון שעשת אפוטרופיא אחר בעלה ונשאה ונתנה בתוך הבית אבל לענין מיגבא כתובתה לא מהנו לה אילין מילי עד דמפריש דהימנה למיגבא כתובתה ופטרה משבועה וליכא פלוגתא לענין דינא בין אילין תרין פירוקי אלא פירוקא קמא הכי קאמ' אבא שאול כל אילין מילי לא צריכת תעיין בהון בין כתב לה כן ובין כתב לה כן ואפילו לא כתב לה מידעם מן דינא פטירא משבועה עד שתבוא להיפרע. ופירוקא שני הכי קאמ' אבה שאול כל אילין מילי מהני[א]ן ופטרן לענין שבועה דמיחייבא היכא דמיחייבא במאי דתבעין לה יורשין אבל לענין מיגבא לא מהניאן:

סימן ב

מן דרג כיצד מעברין. הא דאמור רבנן לא ימכור אדם לחבירו סנדל שלמתה בכלל שלחיה שחוטה מפני שני דברים אחד מפני שמתעהו ואחד מפני הסכנה מאי סכנה איכא. סנדל זה כמין מנעלים הוא שפרסות הבהמה בתוכו ומפשיטין את פרסותיה ממנו ושומטין אותו ונשאר כמו מנעל אם משחוטה הוא מותר ואם הוא ממתה אסור וזה הוא שמתעהו והיו בראשונה שולקין אותו עד שיבשל ומאכילין אותו אם מחיה שחוטה הוא יש בו ריפוי ואם מן המתה יש בו סכנה:

סימן ג

וש"ש תנו רבנן שמנת אלפים ושמונה מאות ושמונים ושמונה פסוקים הוא ספר תורה יתיר עליו ספר תלים שמנה פחות ממנו דברי הימים שמונה באיזה מיניין והא קא חזינן דלא האוו הכין. יפה הוקשה לכם ודאי דלא האוי הכין תורה חמשת אלפים ושמונה מאות ושמונים וארבעה פסוקין וספר תילים שני אלפים וחמש מאות ועשרים וארבעה פסוקין דברי ימים [כן] אלף ותשע מאות ושבעים אלא כך שמענו מפי חכמים הראשונים שאמרו בריתא הדא בספרים מסכתא באותו ספר תורה שמצאו אותו בירושלים שהיה משונה בכתב ובמנין פסוקין שלו וכן ספר תלים וכן ספר דברי ימים אבל עכשו אין תורה אלא כך ואין תילים אלא כך ואין דברי ימים אלא כך:

סימן ד

וש"ש צורת החשן. החשן ובו היו שואלין ובו היו שבטים לפי גדילתן והוא היה מלפניו האפוד היה על כתיפיו ובו שבטים לפי גדילתן והוא מאחריו שלכהן:

סימן ה

דרג. הא דאמ' רב יהודה אמר שמואל התפלל ונכנס לבית הכנסת. וש"ש ישראל שהיה דר בכפר והכפר בינו ובין קירואן עשרה מילין שיגר עם גוי אחד גבינה בקפיפה וחאטה לפומה דקפיפה ושיגר עמו כתב לחבירו ואמר דע כי שיגרתי לך עם פל' הגוי כך וכך גבינה ובכל גבינה וגבינה חותם בכתב עברי ברכה אותה הגבינה מותרת באכילה או לא. שמעתא הכין אמירא אמ' רב חמפ"ג בחותם אחד מותר חלתית מוריס פת גבינה עכשו אם החותם הזה הכתוב בכתב עברי ברכה ישראל זה הבא אליו מכירהו ויודע בו שאינו מזויף הרי הגבינה מותרת באכילה לפי שחלתית ומוריס אי איפשר להתמן אלא בתוך כלי אבל גבינה איפשר לחתמה מעיק' וחותם [ש]עליה כחותם שעל הכלי שתהיה בו ואם אין מכיר את החותם לא יאכלנה עד שתגיע ליד מי שהוא מכיר את החותם ויודע שאינו מזויף:

סימן ו

מנהגא [ד]עלמא בשבת שהיא ראש חדש או מועד [ש]אינו יום טוב שברכה אמצעית שלשבת היא ואין מזכירין שבת בעבודה ומגונה מי שהזכירה ובברכת המזון דראש חדש שחל להיות בשבת מנהגא במתיבתא למימר והחליצנו דשבת בלחוד ויעלה ויבא

דיום טוב או דמועד או דראש חדש בלחוד ולא שינה אדם בישיבה מעולם מזאת וכך ראוי לעשות:

סימן ז

וששׁ'. שבת שחלה להיות בחולו שלמועד קורא ראה אתה אומר אלי וכולי'. דעו דאי מיקלע פסח בשבת ליכא שבת בחולו שלמועד וכן אם חל פסח באחד בשבת ליכא שבת בחולו שלמועד בשני בשבת לא מיקלע פסח לעולם דהוא סימן בדו או בשלישי בשבת מיקלע פסל לך בהדי ראה אתה אומר אלי מיתרמי משום דפסל לך ביום חמישי הוא מתוקן ויום חמישׁ[י] שבת היא ורביעי וששי נמי לא מיקלע פסח לעולם דאינון נמי מן סימן בדו פש ליה יום חמישי כדמיתרמי בחמישי בו ביום קרינן משכו. במעלי שבת שור. בשבת ראה בחד בשבת קדש לי. בשני בשבת אם כסף. בשלישי בשבת מדברא ברביעי ויהי בשלח. ביום טוב שני כל הבכור. כך מנהג בשתי ישיבות:

סימן ח

וששׁ' ראש חדש טבת שחל להיות בשבת מאי קארי שביעי ומאי קארי מפטיר דלא מכרעא לן מגמרא:

אנו כך מנהגנו שאחרון קורא בספר תורה שני וביום השבת ובראשי חדשיכם ואומ' אחריו יתגדל ויתקדש והמפטיר קורא בספר תורה שלישי ענין חנוכה ואחריו מפטירין בנביא בזכריה:

סימן ט

וששׁ' והמפטיר בתשעה באב חותם כדרך שחותם בשאר ימות השנה בברכה אחת בונה ירוש' ובברכה אחת מגן דוד ודאמור רבנן הוא אמר רבה בר רב שילא צלותא מצמיח קרן ישועה אפטרתא מגן דוד ועשיתי לך ש' ג' כש' הג' אש' בא' תאני רב יוסף זה שאומ' מגן דוד. והגדה אין סומכין עליה:

סימן י

וששׁ' נטיעה כגון דלית ותחתיו ירק או גן מותר או אסור. כך ראינו שמותר דתנן החדש אסור מן התורה בכל מקום והערלה הלכה והכלאים מדברי סופרין ובחוצה [לארץ] לא צריך לארחוקי מן הכרם ולתת לו עבודה דקימא לן כר' יאשיה דאמר רב נחמן והאידנא נהוג עלמא כתלתה סאבי וחד מינהון כר' יאשיה בכלאים דאמר עד שיזרע חטה וחרצן

במפולת יד ואמור רבנן נמי כרם הנטוע ירק והירק נמכר חוצה לו באן[רץ] ישראל אסור בסוריא מותר ובחוצה לארץ יורד ולוקט ובלבד שלא ילקט ביד ומר בר רב אשי נמי מתני הכי בספק ערלה בחוצה לארץ הולכך כיון שאינו זורע שלשה מינין בבת אחת אלא ירק בכרם הוא נטוע מותר בחוצה לארץ:

סימן יא

וששׁ' הקונה עבד נצרי ואין רוצה להתגייר מותר לקיימו או לא. כך ראינו ששמירת עבדים לשבת דבר שאין בידינו ואין לנו אלא לתת להם נפישה לבילתי רדותם במלאכה ולהודיעם כבוד שבת בזה ואם ישבתו הרי מוטב ואם לאו אנו פטורין ובדבר זה יש חומר לענין מילה בעבד מבשבת שהמילה נאמר בה המל המול וג'. והשבת לא הזהיר אלא לעשות לו נפישה ושביתתו בידו. ואם הן שפחות נצריות מותר לקיימן ואם הן עבדים ומתייראין שמא יגלו סודות ישראל אסור לקיימן:

סימן יב

וששׁ', הא דאמר ליה ההוא טיעא לרבה בר בר חנה תא אחוי לך וכול'. הכין שמיע לן מרבואתן דחד מן מלכי יון עבד גלגל גדול דנחשא דהוה ש"ס אמות כצורת הרקיע לכל חיל אמה ועשה שם תנודות שמגידות אותו מאיליהן שנשתמש להן ברוח או במים וכל שעות היה סובב סביבא אחת ועשה בו גומות כמו חלונות ותנודות כבידות היה שסובב ס"ש אמה בכ"ד וזה הוא שהראהו ההוא טייעא לרבה בר בר חנה וראהו וחלק והניח כיס תפיליו ושמם באחת הגומות מהם ומסיב פניו להתפלל והאריך וגבהה אותה הגומא יותר מן קומת אדם וחיפש בגומא הקרובה אצלו וכיון שלא מצאן אמר גנאבי איכא ברקיעא כלומר דבר שדומה לרקיע יש בו גנאבי ואנו לא גרסינן איכא גונבא ברקיע ומראין דברין שהיו קורין זה הגלגל [שמ]ים והודיעו ההוא טייעא שגלגל הוא ונתאחר שם על למחר (בא)ותה שעה וחזרה הגומא למקומה ומצא הכיס בה:

סימן יג

וששׁ'. הא דאמר אביי האי מאן דכתב [גי]טא לא ליכתוב ודין דמשמע דינא אלא כתוב ודן וכול' [ש]מעתא היכי גרסי לה רבנן ופירושי כולהי וטעמא דכל חדא וחדא ואי איכתיב גיטא כהילכתיה וטעה סופר בחדא מהני דאביי או במקצתהון או בכולהו מי מפסיל גיטא או לא. ואו אתרא דאתא גיטא מיניה אתרא רחיקא הוא ולאו כל עידן שכיחי

אינאשי דאזלין להתם אלא זימנא חדא בשתא מהוא לתקוניה להההוא גיטא ומיהביה לדילה. הכין היא שמעתא אמ' אביי האי מאן דכתיב גיטא לא ליכתוב ודין דמשמע דינא אלא ניכתוב ודן. ולא נכתוב למיהך דמשמע חוכא אלא נכתוב למהך. ולא נכתוב איגרת דמשמע אי גרת אלא נכתוב אגרת. ולורכיה לואו דוכדן ואלא משמע כדי. הא שמעתא הכי גירסא דכולי עלמא ואיכא רבנן דמוספין בה ונכתוב תלתא יודין בדתהווייין דיתצבייין ואלא משמע תהויין ותצביין. ולוריך בה בואו דתירוכין וואו דשיבוקין ואלא משמע תריכין ושביקין. וטעמיהו הכין הוא. או כתב ודין משמע ודין דיהוי ליכי מינאי כלומר דינא דאית עילואי למכתב ליך ספר תירוכין ולא קאמ' הדין ניהו ספר תירוכין דכתבית ליך ואו כתב למהך ולא תאלי ליה לכרעא דהי משמע מלשון שחוק כלומר תריכית יתיכי בחוכא או לחוכא ולענין או כתיב איגרת לישנא דגורא בלשון אמרי זנית ואשה שזינת אומ' לה גרת ויש משל גירא ברומאני ומפלגא לקצירי ואתי למימר דהאי הכי קאמ' לה איגרת אם זינת יש לה שיבוקין ותנאי הוא זה ואו כתב וכדי לשון רק שאין בו טעם הוא ומילי דכדי הכין פירושיה ואתי למימר כדי תריכית ותיכי דברים רקים נתתי ליך שלא בודאי. והנך דגרסי תלתא יוד בדתהווייין ותצביין לא...

סימן יד

... דאינו תחילה דהיל' כי הא מתניתין דתנן גט שכתבו עברי[ת] ועידיו יוונית יונית ועידיו עברית כשר וכו'. הולכך כל גט שכתוב בלשון פרסי יוני ערבי ארמי סורסי כשר בכל לשון כ[שר] ובלבד שיהא כתיקונו ואו אפילו הועתק גופו שלגט ותורפיו [אל] לשון אחר וחקרנוהו ונמצאו התיקונין כתיקון חכמ' בגט כשר הוא והוא ששנינו גופו שלגט הרי את מותרת לכל אדם. ר' יהודה אומ' ודן דיהוי ליכי מינאי ספר תירוכין וכול' ועוד תיקנו וכדו ועוד אמ' אביי האי מאן וכו', עכשו אם תורף הדברים הללו נמצאו בגט אפילו בלשון אחר כשר וודאי דלכתחלה צריכין סופרין לעיוני בהדין תיקונין כולהון ואו לא עבוד לא פסלינן ליה לגט אלא באתר דקאי בעל ומערער או יהיב בעל רשות לסופר ליכתוב גט שלם ולעדים לחתום ולמסור וכבר נכתב התורף כתיקנו אע"פ שלא דיקדק הסופר באלו התקנות שתיקנו חכמ' לא פסלינן ליה לגיטא דלא משמע לן כד ליכא עירעורא דבעל לא דינא מן ודין ולא חוכא משום דלא תליא לכראעיה דהי וכול' אלא שרינן ליה מיד ואו אינסיבא בכשרות אינסיבא לה ואלא כתיב תורפיה דגט שפיר כהוגן לא משתריא ביה בין בשעת הדחק בין שלא בשעת הדחק וזו שאמרנו בכל לשון או כתב כהוגן כשר הוא הני מילי דאיעבד אבל לכתחלה לא יעשה שמא לא יוכל לחבר

באותו הלשון דברים מכוונין על התורפין הללו ושמא אם יפלו ביד מחקר ימצא בם פגם אלא אם כן שנועדו בית דין חשוב בארץ יון או רומי או פרס וכוונו דברים ששמו אותן מומחין והחזיקום שהרי מוחזקין הן ואם לא נועדו כך אלא יחיד כתב גט בלשון אחר טעון מחקר בדיקה ואינו מוחזק בזה ובהחקרו והמצאו מכוון כהוגן כשר הוא:

סימן טו

וששׁ' מהו המתרגם פסוק כצורתו וכול'. כך ראינו כי זה הוא המעתיק פסוק מלשון ללשון ואומ' כך אמ' משה ולכך נתכוון [כג]ון אך אם אתה לו א[ם] יאמר בלשון אחרת ויפרשהו אבל אם [א]תה לא תשמעני אינן דברים נכונים ואין טעמן מבורר וכגון למע"ן ספו"ת הרו"ה יש שמפרשין לשון ספיה. וכגון ונירם אבד יש מפרשי מלשון ירות ויאמר ירה. וכגון את והב בסופה שרבים חיפשו ולא עמדו על אמתתו מתוכן הלשון. וכגון ותהינו לעלות ההרה. יש מפרשין מלשון הין כי מקודם נמנעתם ואז אמרתם הין נעלה. וכמו פני ילכו והניחתי לך. וכמו פחז כמים אל תותר. אלה המקראות והרבה כמותן אינן יוצאין בהעתקה והמעתיקים ואומ' כזה אמר משה רבנו בדוי הוא. אבל הקורא הפסוק כמו שאמר משה רבנו בלשון הקודש ודורשו כתרגום דילן ובתורת הגדה שאמר' אמון פדגוג אמון מכוסה אמון מוצנע אמון הרי זה נכון לומר כי יש לומר כך ויש לומ' כך הולכך לדברי הגדות וקטנות וכל מדרשות נכונים הן ויש להביט בהן וכל דבר נאה אנו דורשין אותו אבל להעתיקו מלשון ללשון ולומר לזה נתכוון משה לא נכון לעשות כן זולתי תרגום דילן שנשמע מן הנביאים וזולתו חירוף וגידוף כי מה יעתיק אדם היעזב מצור שדי שלג לבנון. ומה יעתיק הודשנה מחלב. ומה יעתיק בי בוהן. ומה אם גם שבט מואסת לא יהיה. ותרגום ארץ ישראל ששאלת משום מי נאמר. מימות חכמים הראשונים נאמר כמו ר' אמי ור' אסי ור' אלעאי ור' אבון ור' אבא ור' יצחק נפחא או אפילו ר' אבא ור' חנינא האחרונים שהיו בימי רב אשי גם הוא כתרגום דילן חשוב שאילולי כן לא היה נאמ' בפני איתני עולם באלה:

וארבעה עשר אדר הראשון אסורין בהספד ובתענית כשם שאסורין באדר השני ושלשה עשר של אדר...

סימן טז

אלות מרב בהלול בר יוסף ומר שמואל בר אברהם תאהרתי ומר' אברהם בר יצחק בר אוראי.

ראובן שנתן לשמע' מאה זהובים בשותפות חמשים מלוה וחמשים פקדון וכול':
מי שהוציא על הבי' כתב ידו שהוא חייב לו כך וכך והודה הלווה ואמר דין כתב ידי אבל פרעותיך דינא מאי:
כך ראינו שאין אנו דנין לכתב יד בדין השטר שלא אמרו רבותינו שאין משגיחין על דברי הלווה כשאמר פרעתי אלא בזמן שיש ביד המלוה שטר מקוים שכך אנו אומ' אמ' רב פפא האי מאן דמפיק שטרא וכול'. וכיון שלא אמרו שהכתב דינו כדין השטר בדבר זה אין לנו לומר כן ולהוציא ממון שלא בראיה וקימא לן בממונא חומרא לתובע וקולא לנתבע וכול'. ואין עליו אלא שבוע' היסת וכול'. ואם מסר הלווה את כתב ידו למלוה בפני עדים להיותו עליו לראיה דומה לשטר ואם אמר פרעתי אינו נאמן שהלכה כר' אלעזר שסומך על עידי מסירה:

סימן יז

ושש' מאן דמקדיש איתתא מהני נשי דאיסור קדושה נינהי כגון כהן הדיוט עם הארץ שנשא גרושה או חלוצה ולא ידע שדבר זה אסור לסוף נודע הדבר וכתב לה גט וגרשה הקידושין שקידשה בהן ניתנו לטיבעון או ל[א]:
כך ראינו שאילו הקידושין לטיבעון ניתנו בין הכיר בה שהיא גרושה ובין לא הכיר בה בין היה יודע שהגרושה אסורה לכהן ובין לא היה יודע ואפילו לענין כתובה אע"פ שהלכה כרב יהודה דאמרינן אמ' רב הונא אילונית אשה ואינה אשה הכיר בה יש לה כתובה לא הכיר בה וכול'. ואיתותב רב הונא ואמרינן רב הונא נמי מתניתין אטעיתיה וכול'. וכיון דאיתותב רב הונא הלכה כרב יהודה דאמ' אם הכיר בה יש לה כתובה ואם לא הכיר בה אין לה כתובה והכין חזינן לא הכיר בה שהיא גרושה אם לאו אבל הכיר שהגרושה אסורה לכהן אם לאו אין לנו לראות שהכל בדין כבקיאין הן חשובין ואם הכיר בה שהיא גרושה אע"פ שאומ' לא הייתי יודע שהגרושה אסורה לכהן יש לה כתובה אבל מעות שלקידושין אפילו לא הכיר בה שהיא גרושה אינן חוזרין ולטיבעון ניתנו שהרי תפשו ליה בה קידושין והרי צריכה ממנו גט ואם תאמר מעות חוזרין אתו למימר שלא תפשו לו בה קידושין ומתירין אחרת בלא גט או שמתירין ליה אחותה שאינה מגורשת. והדין הוא טעמא דמילתא דקידושין לטיבעון ניתנו דאמרינן אמ' אמ' קידושי לא הדרי גזרה שמא יאמרו קידושין תופסין באחותה. ואע"ג דאמ' רב אשי גיטה מוכיח עליה הא אידחיא לה ולא קמא דאמרינן הא דרב אשי בריתא היא איכא דשמע בהא ולא שמע בהא ועוד אפילו ערוה אין קידושין חוזרין דאיתמר המקדש את אחותו רב אמ' מעות חוזרין ושמו'

אמ' מעות מתנה וקימא לן הלכה כשמואל בדיני הילכך כהן שקידש את הגרושה אין הקידושין חוזרין בין הכיר ובין לא הכיר:

סימן יח

וששאלתם מי שקידש אשה וקודם שישאנה נפלה ביניהן קטטה והוא מבקש לגרשה חייב ליתן לה כלום מכתובתה [או לא. כ]ך ראינו שאם כתב לה כתובה ועכשו בא ל[גרשה] יש לה עיקר כתובה שהוא [מנה מא]תים שכך שנינו אע"פ שאמרו בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה אם רצה להוסיף אפילו מאה מנה מוסיף נתארמלה או נתגרשה בין מן האירוסין בין מן הנשואין גובה את [הכל] ר' אלעזר בן עזריה אומ' מן הנשואין גובה את הכל מן האירוסין בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה שלא כתב לה אלא על מנת שהוא כונסה. ואמרינן עלה איתמר רב ור' יונתן חד אמ' הלכה כר' אלעזר בן עזריה וחד אמ' אין הלכה כר' אלעזר בן עזריה ואמר[ינן] אמ' רב נחמן אמ' שמואל הלכה כר' אלעזר בן עזריה ומתפכינן כמה טעמי ומסקינן לבסוף והלכה למעשה כר' אלעזר בן עזריה. הרי נתברר שאין לה אלא מנה מאתים בלבד וכשגובה מנה מאתים מן האירוסין אין לה לגבות אלא מנכסים בני חורין אבל מנכסים משועבדין לא שכך שנינו המארס את בתו וגירשה ארסה ונתארמלה כתובתה שלו השיאה וגרשה השיאה ונתארמלה כתובתה ש[לה] ואמרינן ע[לה מ]יגבא מאימת גביה אמ' רב הו[נא] [מנ]א (כן) מאתים מן האירוסין ותוספת [מן הנשואין] ורב אסי אמ' אחד זה וא[חד זה] מן הנישואין. ואמרינן בסופה מאי הואי עלה ד[כתו]בה תא שמע דאמ' רב יהודה אמ' שמואל [משום] ר' אלעזר בן שמוע מנה מאתים מן האירוסין תוספת מן הנשואין וחכמ' אומ' אחד זה ואחד זה מן הנישואין והיל' אחד זה ואחד זה מן הנישואין. וקשיא לן היל' אהיל' הכא אמרינן אחד זה ואחד זה מן הנשואין והתם אמרינן היל' כר' אלעזר בן עזריה דאמ' מן האירוסין בתולה גובה מאתים ואלמנה מנא ומפרקינן הא דר' אלעזר בן עזריה מבני חרי והא דאחד זה ואחד זה מן הנישואין אפילו למי[טר]ף משעבדי ולא קשיא היל' אהיל'. אבל אם קידשה ולא כתב לה כתובה אין לה כלום אם גירשה מדוקא דברי ר' אלעזר בן עזרי' שלא כתב לה אלא על מנת שהוא כונסה שמע מינה בדכתב לה קאמ'. ועוד הרי אנו אומ' אמ' ליה מר קשישא בריה דרב חיסדא לרב אשי אלמנה מן האירוסין מנא לן דאית לה כתובה או לימא מדתנן נתארמלו או נתגרשו בין מן האירוסין ובין מן הנישואין גובה את הכל דילמא בדכתב לה וכי תימא בדכתב לה מאי למימרה לאפוקי מר' אלעזר בן עזריה דאמ' שלא כתב לה אלא על מנת שכונסה ודוקא נמי דקתני גובה את [הכל אי אמרת ב]שלמא

דכתב לה הינו דגובה את הכל אלא אי אמרת דלא כתב לה מאי גביא מנא [מאת]ים הוא דאית לה ללמדך שב... ר' אל[עזר בן] עזריה ואם לא כתב לה... כתו[בה].. האירוסין.

סימן יט

[הא]ש' [ש]היא יושבת תחת בעלה ואמרה לו [גרשני איני רוצ]ה לישב עמך חייב ליתן לה כלום וכול'. מורדת:

סימן כ

וש"ש' מי שכותב גט לאשתו ומבטל מודעא צריך ביטול מודעא קינין או לא. ואם לא קנו ממנו אותו הגט כשר הוא או פסול. כך ראינו שאותו הגט כשר ואין צריך הבעל קינין כשיתן רשות לסופר לכתוב ולעדים לחתום אלא בדבריו בעלמא סגיא. ואף כשמבטל מודעא אין צריך קינין אלא בדברי פיו בטל המודעא. וודאי לכתחלה תיקנו חכמ' שמבטל הבעל מודעין אולי מסר מודעא על הגט הואיל ושאני מודעא דגט ומתנה ממודעא דזביני והלואה ושטר פיצוי דאילו מודעי דזביני וכיוצא בהן לא האוו אלא בשהדי דאונסא. אבל מודעא דגט ומתנה לא צריך אונס. דאמרי נהרדעי כל מודעא דלא כתיב ביה אנחנא שהדי ידעיננא באונסא דפלניא לאו מודעא הוא מודעא דמאי או דגט ומתנה גלויי מילתא בעלמא הוא ואילא מודעא דזביני האמ' רבא לא כתבינן מודעא אזביני מודי רבא היכא דאניס ממעשה דפרדיסא. וכאי זה צד מודעא דגט ומתנה שבא המגרש והנותן אצל העדים ומו[סר] דבריו לפניהם ואומר להן דעו שאני כותב גט לאשתי או שאני כותב שטר מתנה לפלני בשדי ואין דעתי נכונה לזאת ובטל הוא הגט והמתנה ואין לסמוך עליהן הרי אילו הדברים מבטלין את הגט אלא אם כן הוא שאמר בפני עדים בטלתי את אותו המודעא שכך אמרו רבותי' אמ' רב ששת האי מאן דמסר מודעא אגיטא מודעיה וכול'. ואם לא מסר מודעא ולא ביטל מודעא הגט כשר הוא:

סימן כא

ישראל שנשתמד ויש לו אשה ישראלית ונולד לו ממנה בן בשבת מותר למולו בשבת אם לאו. כך הראונו מן השמים שמותר למולו בשבת וכול'.

סימן כב

וש"ש' הא דאמ' רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמא דרב ראש חדש אב שחל להיות בשבת מפטירין חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי. מהיכן מתחילין ולהיכן גומרין.

ולשבת אחרת שהוא ערב תשעה באב במה מפטירין. כך אנו נהוגין שמתחילין חזון ישעיהו והיו הראשונים מסימין אותה אם תאבו ושמעתם. ועכשו מרויחין בה עד בית יעקב לכו ונלכה ב' יי'. ולשבת אחרת שהוא ערב תשעה באב כך מנהגינו כולנו להפטיר עמדו על דרכים. ויש שמפטירין משא גיא חזיון וג':

סימן כג

וששׁ' כל היכא דאמרינן ההוא סאבא מאן הוא כך ראינו שאינו אדם ידוע אלא זקן סתם שהיה נמצא באותה שעה שהרי אתה מוצא דאמרינן ההוא סבא על כמה דורות בהכל שוחטין ר' שמע' בן אלעזר שדריה ר' מאיר לאיתויי חמרא מבי כותאיי אשכחיה ההוא ס[כא] אמ' ליה ושמת סכין בלועך וג'. ובהקומץ אתא ההוא סבא תנא ליה. ובאין מעמידין ובסוף אלו עוברין בפסח ובערב פסחים. ולא תעלה על דעתך שמא אליהו הוא. דאמרינן בבמה מדליקין אמ' להו ההוא סבא טיהר בן יוחי את הקברות ובסופה יהב ביה עינא ונח נפשיה:

סימן כד

וששׁ' דרך טרכסמון. דרך שערי גנות ופרדסים ודרך הרבים שבכך מתחייבין במעשרות ולא היו מערימין עליה ובהגדה שלויקרא תניא הושיט לו טרכסימה אחת אכלה. דאלמא טרכסימה פרי הוא וטרכסמון דרך פירות:

סימן כה

ואשר כתבתם מגרף בה ר' אבהו אינו כן אלא מגדיף בה בדל ופירוש עיקר לשון גדיפה גדף בלשון ישמעאלי כמלח הגודף את המים וכמי שגודף בפתו מה שיש בקערה ומזה עיקר פרשו רבותי לשון מגדף. ואמרו ר' אלעזר בן עזריה אומ' כאדם האומר לחברו גדפתה את הקערה ולא שיירת בה כלום. אף כן כשמתמיה אדם על דבר ומראה בידו התמהה אומרין מגדיף:

סימן כו

וששׁ' דשפי להון כי טורין. כך גורסין אנו כי טיזין בזן. ומלה בלשון פרסי היא והוא שם נציב שהיה לפרסיים משופע מפה ומפה.

סימן כז

עוזרדין וכן פירושו בלשון ארמי קני דזרדתא ובלשון ישמעאלי קצב פארסי. הקנים הרכים הנוחים להשבר נקראין אלנבטי והן שאינן אוזרדין וכירק הן חשובין. והקשים מאד נקראין זרדתא ונקראין אזרדין וכעץ הן חשובין. ודע כי יש שונין אזרדין ויש ששונין זרדין וזה הוא הלשון המדוקדק:

סימן כח

וששׁ' שפופרת כך נראה לנו הדבר שהשפופרת בזמן שאדם מעמיד אותה כאילו היא נכונה ועומדת ומביט מהמאור העליון שלה צופה את המקום אשר היא נכונה עליו. אבל כשעוקם אותה כגון שמוריד את הקצה הרחוק מכלפי עיניו מעט והקצה הקרוב אל עיניו עולה כנגדו ומביט בראש העליון צופה הוא מקום רחוק לפי אותו השיפוע ששופע אותה. וכל זמן שמוריד את הקצה העליון והקצה התחתון גוביה כנגדו ומביט צופה הוא מקום שהוא רחוק לכל מעט ומעט מדה גדולה וכל זמן שמחסר להשיפוע מוספת המדה שצופה אותה עד שיעמידנה שטוחה ונכונה נכח עיניו. ובהיותה כן כשמביט בה אין שיעור למה שצופה אותו אילא צופה הוא כל שיש כח בעיניו לראותו ואין בה שיפוע שמעמיד אותו על קצב מדה ידועה. לפיכך כשעומד במקום ומודד אלפים אמה מאותו המקום ועושה סימן כותל או לוח במקום תמת אלפים אמה ומשפע את השפופרת ממקומו ומביט בה עד שצופה את אותו הסימן שומר הוא את קצב אותו השיפוע באותה השפופרת. וכל זמן שמשפע אותה כקצב השיפוע ההוא ומביט בה צופה ממקומו אלפים אמה נכוחו לא חסר ולא יתר. ואם רוצה לשמור את מדת השיפוע ההוא באמת שלא יטעה בו עושה טבלה עגולה שלנחשת או שלעץ כדרך שעושין ההוברין הנקראין מנגמין טבלה עגולה לאצטרליב ומעמיד את השפופרת מסומרת באמצעיתה במסמר וסובבת במקומה כדרך שעושין את המטוטלת הנקרא עצאדה באיצטורליב שצופין בה גבהה שלחמה עת בעת ומשימין סימן למקום אשר יציב עליו את ראש השפופרת ויהי צופה בה אלפים אמה ואינו טועה. בדרך זו או במה שיוצא בה היה לו לרבן גמליאל ביבשה וכן בים. ומה צורך לו בים שאם היה צופה והולך והוא בים עת שיגיע לרחוק אלפים אמה מחומת המדינה ידע אם מבעוד יום היה או משחשכה וכן שנינו מעשה שנכנסו ללמין וכול' כלומר שצפיתי את מקום התחום בשפופרת מבעוד יום ועליה שנו חכמ' מעשה שלשפופרת. ולענין עמקו שלגיא כאשר הוא משפע אותה נגד הארץ השווה וצופה בה יודע ממנה עומקו שלגיא כדרך שהוא יודע מדת הארץ השווה שהרי אמרנו

אם ישימנה סובבת בטבלה עגולה כמטוטלת שלאיצטורליב אפשר שישים [סימ]נין על מדת חצי חצי שיעורה כמה מדת מה שצופה בהיותה כן וידע מדידות הרבה מאד לפי מדת השפופרת בארכה וכול':

סימן כט

וש"ש. בהא דתנו רבנן עשרה דברים נבראו בין השמשות כתב ומכתב מהו כתב ומהו מכתב כך היינו מפרשין כתב עיקר הכתיבה היאך אדם יודע לחוק סימנין ואותות לדברים והוא אחד משלשה עיקרים שהוזכרו בהילכות יצירה. ספר ספר וסיפור. עיקר הספר הוא הכתב. אבל המכתב זה המכתב אשר אנחנו כותבין את התורה זה הוא שנברא ולמדו הקב"ה לאדם. ונמצאו דברינו אלה לענין דבר שהוא כתב כאשר יש לומר לענין סיפור שהוא עיקר המילול. והלשון שהוא לשון הקדש או לשון ארמי או לשון ישמעאלי ספר וסיפור ככתב ומילול שהן עיקר אלנטל ואלכט אבל הלשון והמכתב לשון הקדש וכתב הקדש או לשון ארמי וכתב ארמי. וכאשר יאמרו חכמי הגוים אלגנס ואלנוע כן היינו מפרשין כתב ומכתב שברא הקב"ה באדם כח דעת שיכול לשום לדבריו אותיות וסימנין והוא הכתב והיה יכול לתקן כל סימנין וכל אותיות. וגם למדו כתב הקדש הזה ובחר לו אילו האותיות והוא המכתב. וראינו כי פרש אדוננו מר רב יהודה גאון אבי אבינו זכרם לברכה משם הראשונים כתב אילו עשרים ושתים אותיות כתב הקדש שאנו כותבין. מכתב אותו המכתב שהיה חרות על הלוחות אצטרגונא שנראה מכל צד מראה אחד והוא שכת' בו והמכתב מכתב אלהים הוא חרות על הלוחות:

סימן ל

ניפתח באל וכו'. כך הוא אומ' שאם תפסיק כלב או דקל או אשה בינו ובין חברו יאמר דברים שמתחיל בהם אל ומסיים באל. כגון שיאמר אל אלהים הצילני מפגע רע ומשטן רע ומחלי רע שמרני כאישון בת עין כי בידך כח וגבורה ואתה אל. או שיאמר לא תטשני לא תעלים עיניך ממני היה לי שומר ועונה כל אשר אשאלך תאמר הין ואל תאמר לא. וכל דברים כאלה כשרים לדבר זה:

סימן לא

וש"ש הא דאמ' רפרם זיהא דשמשא קשי משמשא וסימנך דנא דחלה וכולהי הנך שמעתתא כך פירושן זיהא דשמשא מקום שכונת חמה ולא עברו ממנו כנפיה אותן

הרשפים שיוצאין משם נקראין זיהא. ולישב שם בקיץ קשה מלישב בחמה. וסימניך דנא דחלה. קנקן של חומץ יש בו מחידוד ריח החומץ יותר מן החומץ עצמו. שברירי שמשא קשו משמשא. וסימניך דילפא. פ' עיקר לשון שברירי הן הסנורים ככת' הכו בסנורים ומתרגמינן מחו בשברריא. וכן הוא אומ' כשתבריק העין ולא תצפה כלום אחרי צאתה מן השמש לצל קשה מעת היותה בחמה. וסימן לדבר דלף הבית ככת' ידלף הבית וכת' דלף טורד קשה הוא מן המטר עצמו. הרהורי עברה קשה מעברה וסימניך רוחא דבישרא. דבר זה ברור הוא והסימן הזה ברור שאילו אתה אוחז חתיכת בשר ומריח בה אינך מוצא בה זוהמא כאשר אתה מוצא בידים זהומות. אילא זהמת ידים בבשר קשה מזוהמת הבשר שילהי קיטא קשו מקיטא וסמניך תנורא שגירא סופו שלקיץ קשה מאמצע הקיץ וסימן חרסו שלתנור מוסק קשה חומה מגופה שלאש. אישתא דסיתוא וכ' אש שלעצמות הנקרא בלשון ישמעלי חומא בחרף קשה מן הקיץ. כי בקיץ על גב חמן קרובים תערובי אנוש לבשל ובחרף פגים המה לכן קשין הרבה להרפא. מיגמר בעתיקא. וסימניך טינא אבר טינא. כשיחזיר אדם תלמוד ששכחו ועבר מלבו קשה עליו מלחדש לימוד לכתחלה. וסימן טינא אבר טינא. אבר בלשון פרסי הוא ופירושו על גב אדמה שהיא מגובלת טין לא קשה לדבקה. על גב אדמה יבשה ואין מתחברין ואין הווין אחדים ואם מתחלה הושמו נח הדברי':

סימן לב

וש"ש הא דאמ' רבא הזיק זיבורית גובה מן העידית שפוי עידית גובה מן הבינונית מאי פירושה ומאי שפוי עידית:

כולה שמעתא עד אלא מאי אפילו הן עידית אפילו יש להן שפוי עידית. שהן פחותין מן הזיבורית והן נכסים שדופין חרבין שהיו עידית ונשפו ונתחתכו. כי דתנן הגדילו לא ישפה. אין נפרעין מן היתומין אלא מן הזיבור'. שאילו היה קיים היו נוטלין ממנו מן הבינונית כתקנת חכמ'. וכיון שמת העמידו חכמ' דבריהן על דין תורה בזיבורית אבל פחות מהן לאו. אבל הא דאמרינן כי דרבא דאמ' רבא הזיק זיבורית גובה עידית. גראר נסבה להכא מפני שהזכרנו שפוי עידית. להודיע כי דבר זה חשו לו חכמ' בדבר אחר. וכן פירוש הא שמעתא שנייה שלרבא. הזיק זיבורית שמין בשלו וגובין ממנו עידית בשוויה. אבל הזיק שפוי עידית שהיא פחותה מן הזיבורית גובין ממנו מן הבינונית. ויש שפוי מן הבינונית ומן הזיבורית. אלא שאמרו שפוי עידית שאפילו שפוי עידית היא פחותה מן הזיבורית. הואיל וכארץ אבדה היא. וכל שכן שפוי בינונית וזיבורית:

סימן לג

וששׁ' הא דאמור רבנן דשושמנא גברה וכול'. אילו משלים הן שמצויין בפי הכל בבבל. להודיע שהאשה רוצה בבעל בין פחות ובין חשוב ורוצה היא להינשא יותר ממה שהאיש רוצה לישא. ואמרו ארבעה משלים תחלה טב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו טן דו בלשון פרסי שני בני אדם. ארמלו יחידות. שני. דשושמנא גברא וכ'. פתרון שושמנא נמלה. ופתרון חראתא נשים נכבדות ויקרות כאשר האנשים הנכבדים נקראין חרים. וכן הוא אומ' אפילו בעלה שלאשה נמלה יש לה כבוד בין חברותיה ומשימות לה כסא בבואה אליהן. שלישי. דנפסא גברה. פתרון נפסא כגון נפיא שמנפין בה את התבואה. וכל דבר ארוך ורחב ויש לו ציצין ופרחין קוראין אותו נפסא. כאשר שנינו הצנון והנפוס והוא שמרובין עליו. כן הוא אומר אפילו נפסא בעלה של אשה היתה יכולה לתלותו על פתחה כאמלתרא ומועיל לה וטוב מהיותה בדד. רביעי. דקולסא גברה. פתרון קולסא בדי תרדין ובדי כרוב שמהן עלין יוצאין ונקרא בלשון הזה קולסי כרוב וקולסי תרדין. אפילו היה בעלה שלאשה קלסא היה ממתק את קדירתה ולא היתה צריכה למתק אותה בעדשים כל אלה להראות כי אפילו איש פחות אשה רוצה בו. ואפילו קטן כנמלה יש לה בו כבוד. ואפילו דומה לנפסא או לקולסא יש לה בו הנאה כמה שיש הנאה באילו הדברים. וסוף השמועה תונא כולן מזנות ותולות בבעליהן. כלומר כל הנשים יכולות לזנות ולתלות בבעליהן לפי שאין מבחין אלא הקב"ה ואילו לא היתה לאשה הנאה בבעל אלא שאם מזנה היא יכולה לתלות בבעלה כדי היה דבר זה. ולפיכך שינו חכמ' משפט האשה ממשפט האיש בשמועה זו שנאמרו בה המשלים הללו והיא קידושין שעל תנוי:

סימן לד

פתכא דאופי בלשון ישמעאלי אופי כרב. והן עיקרי חריות שלדקל. עושין מהן מחרוזות לתינוקות וחוגרין אותן במתניהן כדי שיהו צפין ושטין על פני המים. ופתכא הוא כמו ענק שלצואר ובלשון ישמעאלי מכנקה הגדולה נקראת פתכא והקטנה פתכתא:

סימן לה

ומידת גמיו. מידת מקום ריבוע הזוית כאשר כבר פירשנו לכם. כי חצי המרובע שיש לו שני צלעות וזוית אחת נקרא גמא כאות המכתב שליוני:

סימן לו

וששׁ' הא דאמ' ר' שמע' בן לקיש עתיד הקב"ה להוסיף על ירושלם אלף טפף גינאות וכול'. כך אנו מפרשין. אלף גנות טפופות שבנויות בנין משווה שאין בו תוספה ולא גרעון זה מזה. כי כן לשון טפיפה שנ' הלוך וטפוף תלכ'. ובדברי רבותי' המדה שאין גדושה ולא מחוקה נקראת טפופה. אלף קפל מגדלים. לשון קפל עמודים חזקים שעשויין למגדלות ולבנין גבוה. שכן מפורש בהגדה דויקרא קפלאות שלברזל. ועוד התם ובשיר השירים חזית נמי בר קפרא אמ' מה עמודים הללו קפלאות מלמעלה ובסיסאות מלמטה והן באמצע כך פרשיות שלתורה נדרשות לפניהן ולאחריהן. טטפראות. מראין דברים שלשון יווני הוא. ומצאנו בתלמוד ארץ ישראל במסכתא דכלאים אמ' ר' אבא בר ממל טטפראות שבכרכין אסור לטלטל תחתיהן מפני שהן סוף תקרה ונראה שהן זיזין שעשויין כסנפירין וככנפים לקורות אחד מפה ואחד מפה. ועוד כי לשון טט שנים כי דאמרי' בפתרון טטפת טט בגדפי שתים. פראות סנפירים וכנפים בלשון פרסי. ואף כן נקראין בלשון ישמעאלי אגנחה. ובמקומנו קוראין אי העיירות שילות ואת העיר שילה. וכך אנו אומ' אלף ושני שילת טטפראות. אלף ליצוי בירניות. ליצוי לשון מליצה ופתרון באר היטב. וכן תירוץ הדברים גני טפף אלף. מגדלי קפל אלף שילי טטפראות אלף ושנים. ברניות ליצוי ומליצה אלף. אלה עתיד הקב"ה להוסיף על ירושלם יהי רצון מלפניו לזכות אותנו ואתכם לראותם בישועתו ובבנין ביתו ובקיבוץ גליותיו ישע רב:

סימן לז

שאלות אלו ששאלו אחינו תלמודי חכמ' שבמדינת תלמסאן מארץ מבוא השמש:
ראובן היה שוכן במדינה וידוע שהוא עין העדה וכול'. אם [כן] הוא כאשר כתוב בשאלה זו כן היה הדבר כך ראינו כי הדין בדבר הזה מן העיקר הגדול ששנינו וחכמ' אומ' זה כלל גדול בדין המוציא מחבירו עליו הראיה. עיקר מה שביד הבן הקטן אע"פ שמידי אחיו הגדול נטלו כיון שהיה סמוך על שולחן אביו וסתם מה שהיה בידו באותה שעה לאביו הוא ולא פירש לאחיו כי הממון הזה שלי הוא הרי הוא בחזקת האב כמה שהיתה חזקתו בשעה שניתן לו חולקין בו לפי העיקר הזה. ומה שהוא בידו שלגדול עכשיו אחר מיתת אביו הוא נשבע כי שלו הוא ולא נותר משלאביו בו כלום ונפטר בשבועתו. כי דתנן כל הנשבעין שבתו' וכול'. ואמרינן עלה מאי טעמא אמ' קרא ולקח בעליו ולא ישלם מי שעליו לשלם לו שבועה. ודאי אילו היה עיקר הממון כלו לאב ולא היה לבן הגדול בו אלא טרחו שהשביחו היה לאמצע. כמה ששנינו הניח בנים גדולים וקטנים השביחו

הגדולים את הנכס' השביחו לאמצע ואם אמרו ראו מה שהניח לנו אבא הרי אנו עושין ואוכלין השביחו לעצמן. עכשו שיש לבן מאה זהובים שנתן לו זקנו והוא אומ' כי היה העיקר ומה שהיה לאביו אכלו נשבע על זאת ונפטר. וגם אילו לא היה לו ממון אחר ידוע היה עליו להביא ראיה כי יש לו עיקר לעצמו. כמה שאנו אומרין אחד מן האחין שהיה נושא ונותן בתוך הבית והיו אונות ושטרות יוצאין על שמו ואמר שלי הן שנפלו לי וכול'. עד אימור מעיסתו קימץ ונשבע כמה שפירשנו למעלה [ונפ]טר וכך הדין:

סימן לח

ראוב' היה לו קרקע בתלמסאן וגלו לאשיד ונשארה ארצם הפקר וכול'. לאחר שנים חזרו כולם לתלמסאן והחזיקו בנ[כסים] שלאב ושלאם. ואמר הגדול אני בכור וכפר אחיו ואמר אין אני יודע. הביא ראובן כתובת אמו והיא זמנה בשנים בכסליו שנת י"ג. והביא כתב אחר וכתוב בו נולד פל' בני ארבעה ימים לניסן שנת י"ד. אמר לו הקטן י"ו היה ואתה עשית אותו י"ד. הביא עדים ואמר אחד מהן שמעתי מאביך שאמר בני פל' בכורי הוא והיה קודם לכן הבן הגדול צווח בבית הכנסת וכול'. כך ראינו לענין בכורה שהבן הגדול אמר בכור אבי אני וראוי אני ליטול פי שנים. ואין אחיו מודה לו. אין סומכין על זכרון זמן לידה שהוציא הגדול עם זמן הכתובה. חדא כי אינה צואה ויש לומר טעה או שהיה לו חפץ לכתוב מה שכתב שלא באמת. וכל שכן אם י"ו היה ותוקן י"ד. אלא ודאי על דברי האב יש לסמוך. כי הוא המצוה בהכרה. שנ' כי את הבכור בן הש' יכיר וכול'. ואשר ה[ו]זכר בשאלה כי הבן הגדול אומ' בציבור אתם יודעים כי פל' לאו בר עדות. ומה שנאמר וכל הקהל מרננים על העדים. צריך הדבר לחקור במה אינו בר עדות. ואם נמצא עליו פסול אפילו כמה שאמרו חכמ' כל שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך הארץ אינו בישוב אמ' ר' יוחנן ופסול לעדות. וכל שכן דבר קשה מזה הרי הוא פסול. ואם אין פסול עדותו מקובלת כעדות עד אחד. לפי מה שאמרו חכמ' אמ' רב יוסף אמר איש פל' בכורי הוא נוטל פי שנים. אבל האחד אם שאל במושב בית דין שמעת מר[או]בן שבנו זה בכור ואמר פעם ושתים ושלש לאו. אין יכול אחר כך לחזור ולהעד [מ]פי ראובן לבנו זה על הבכורה. שכך שנינו השביע על[יו חמ]שה פע[מים] בפני בית דין וכפרו אין חייבין אלא [אח]ת [א]מ"ר [שמ]עון מה טעם הואיל ואין יכולין לחזור ולהודות. ואמרינן במסקנא דשמעתא שבועה בין [בבית] דין ובין [שלא] לבית דין. כפירה בבית דין. וא[ם]... חייב הדיין את הבן הקטן שבועה [כך הוא הדין]. ואם לא נתקיימה העדות לגדול בבכורה אין ל[השביע] את אחיו עד שחולקין את נכסי אביהן. וכשחולקין

מקריבו לבית דין ואמ' לו כך וכך יש לי בידך חלק בכורתי. וכשיאמר הל[ה] אין לך בידי. כי איני יודע שאתה בכור. מתחייב שבוע[ת] היסת משום דאיכא דראר[א] דממונא. וכך הוא נשבע [ש]לא פקדני אבי ולא אמר לי ואיני יודע כי זה בכורו:

וכתוב אחרי כן. ועוד היה להם חצרות רבות אמ[ר ה]גדול אם תרצה שתתן לי החצרות הטובות בחלקי וכול'. וכך ראינו כי אף על פי שאחד [לוקח חלקו] במקום שאינו יפה. והאחר לוקח חלקו במקום יפה. אין מחשבין מדה כנגד מדה אלא מעלין את כולם לד[מים]. ונוטל זה מן המקום שאינו יפה מדה יתירה מן הקרקע לפי הדמים ולפי מה שזה שווה וזה שווה. כמה שאמרו חכמ' בחלוקת ארץ ישראל. לא נתחלקה אלא בכסף שנ' בין רב למעט אמ"ר יהודה סאה ביהודה שווה חמש סאין בגליל ולא נתחלקה אלא בגורל שנ' אך בגורל. ואמ[רי]נן דהא דתניא ולא נתחלקה אלא בכספים למאי או לימא לשופרא ולס[ניא אטו] בשוטים עסיקינן אלא לקו[רבא ו]לרוחקא. ואיך יפרעו הנזיקין ובעלי חובות [וכתובת אשה מן ה]עדית ומן הבינונית ומן הזיבורית.... ותנן שום כסף שוה כסף. ואמרינן עלה אמ' רב [יהודה שום] זה לא יהא אלא בכסף כדתניא טל[ית שהזיק]ה פרה [וכול' וכן] הדין הזה שמפורש בשאלה זו... [שחולקין ה]קרקעות במקום הטוב שהן שוין [זה לזה והקרקע]ות במקום הרע שהן שוין זה לזה [ומחוייב] הגדול אם תתקיים בכורתו וראוי לפי שנים שיתן השליש של אחיו במקום אחד מן הטוב ובמקום אחר מן הרע. כמה שאמרו חכמ' תרויהו אחד נגרא אמ' רב יוסף כגון זה כופין על מדת סדום וכול'. אבל אם אין מקומות שהן שוין זה לזה כל מקום שיש בו דין חלוקה בין שלשה. ונשאר לפשוט בשליש שלו כשיעור ששנינו אין חולקין את החצר וג'. כל דבר ודבר כה[יל]כתו הרי יש לו כשיעור ואין עליו הפסד גדול. ואם [יש] הפסד גזרת [מלך] היא. ומקום שאין לקטן הפשוט בו כ[ש]עור אין עליו לקבל בו פחות שיש בו הפסד. אלא מעמידין שלשה חל[קים] שוין ומטילין גורל ואי זה שנופל לקטן לוקחו. ובמקומות שהן משונין זה מזה ויש לפשוט בחלקו כשיעור מכל אחד ואחד. אין כופין על מידת סדום ואין [שף ט"ו] לו ליקח במקום אחד. דאמרינן חדא אהאיי וחדא אהאיי נגרא וכול'. וכתוב בסוף שאלה זו. ויפרש לנו אדוננו גאון בשאלה הראשונה הקרקעות שירשו מאמם. מפני שלא באו לידה בחיי בעלה ולא באו לידו בחיי אשתו. אם יש בה ראוי ומוחזק אם לאו. כך ראינו שכל אילו הקרקעות מוחזקין הן לאשה משעה שמתו קרוביה ויורשי בעלה אחרי מותה. ואם יש לו בן בכור נוטל בהן פי שנים. כי כל קרקע משעה שמת המוריש הרי הוא מוחזק ליורש אע"פ שלא בא לידו. דתנן בנות צלפחד נטלו שלשה חלקים וכול' עד ארץ ישר' מוחזקת היא ומותבינן אמ"ר חידקא וכול'. ומפרקינן היא גופה מיסתפקא

ליה ונתתי אותה לכם מורש' א' יי' ירושה היא לכם מאבותיכם. פיר' ונמצא מוחזקת או דילמ' מורישין ואינן יורשין. גמרינן דקרקע שנופל בירושה מוחזק הוא אף על פי שלא בא ליד היורש ולא ליד המוריש. וכתוב אחרי שאלה זו. ועוד הבן הקטן לא היה מצוי במיתת אמו ושמע שצותה אמו בחיי בעלה ואמרה שזה העדי כלו לבני הקטן. ולקח אותו הגדול כולו ונתן אותו במתנה לבנו. כמו שבא הקטן ותבע אותו. אמר לו הגדול לא אילא אמי השביעה אותי ביני ובינה שלא אתן לך ממנו שוה פרוט' וכול'. כך ראינו אם כן היה הדבר כמה שמפורש בשאלה זו כיון שפורשו הדברים שאם ישברו השיריין או ילכו יתפש זה הקטן הזהובים. והעיד הבן על הערב שאם לא יתן לו השיריים יחזיר לו את הזהובים. הרי נודע כי כן היה התנוי שהשראיין בעינם דוקא. ולא משום הרויחא הוא שיש לומר הרי דמי השיריים במקום השיריים. אלא נמצא ודאי כמעשה בצידן שהלכה כדברי חכמ' ולא כדברי רבן שמעון בן גמ'. דתנן מעשה בצידן וכו' ואף אילו היתה הפשרה על מנת שיחזרו את השיריים ההם לזה וינתנו שמנים זהובים לזה. ולא פורש ותקח השיריים בעצמן ואם לא יתן השיריים יחזיר הזהובים. היה סתמו שלדבר כי השיריים דוקא כמשפט האיצטלית. כי זה התנה איצטליתו ולא היתנה איצטלית סתם. ואף זה היתנה השיריים שלאמו ולא היתנה שיריים סתם. ולא דאמי להוא גברא דאמ' ליה לארישיה כולי עלמא דאלו תלת דלואתא ואכלי רבעא וכול' עד הרויחא הוא דקא מתני. אבל שיריים שלאמו כאן כאיצטליתו דאמו דדוקא קאמ'. וכל שכן שהרי פורש דבעצמן ופורש שאם ישברו או ילכו יחזיר השמונים הדינרין. וכך ראוי לעשות.

סימן לט

ושש' ראובן נפטר וחיי לרבנן שבק. והניח אשה ובן קטן והיתה לה כתובה על בעלה בממון הרבה וכול'. כך ראינו כי האמלנה אשר מכרה קרקע וכתבה כי למזונות מכרתי. והיתה מכירתה בפני שלשה ומכרה בשוה. ולא היו לה במכירתה כל עיקר אפילו אחד למאה. ושיירה מן הקרקע מה שתגבה ממנו כתובתה מכרה קיים וכול'. ולענין משפט אלמנה זו שאמר בנה לא הייתה צריכה למזונות. ופורש בשאלה כי גם היא אומרת כדבריו. כדי להנות את בנה. עכשו בודאי היא חשודה ואין סומכין על דבריה. ואע"פ כן אם הקרקע ביד הלוקח אין מוציאין מידו. אילא עד שיתברר כי המכר מעיקרו בטל הוא והנכסין שמכרה הרי הן בחזקת מכורין והרי הן עומדין בידי הלקוחות עד שתביא ראיה כי בטלין היו מאחת מן הפנים שפירשנו למעלה או שמכרה בזול אפילו שוה מנה ודינר במנה ואין רואין מה שהקרקעות שוין עכשו אילא מה שהיו שוין בשעת המכר

או שמכרה שלא בפני שלשה או שהיה בידה ממון ולא היתה צריכה למזונות. אם יש ראיה בזאת המכר בטל והעיקר לבן והיא מחזרת דמים שנטלה ומה שהוציא הלוקח על החצר עד שלקחה מידי הסיקריקון ועל זולת זה יש לו לקחתם מידי הבן כשמוציא אותה מידו ואם אין לבן ראיה הרי המכר בחזקת מכר קיים דאמרינן באעי ר' יוחנן יתומים אומ' נתננו והיא אומרת לא נטלתי וכול' ופשטינן תא שמ' אלמנה כל זמן שלא נישאת על היתומים להביא ואע"ג דאמרינן אמ' רב שימי בר אשי כתנאיי הא דחינן מלאוקימה כתנאי ומתניתין ליכא למישמע מינה דתניא מוכרת וכותבת אילו למזונות מכרתי וכול'. ואע"ג דאידחיא מתנאיי ואיכא למימר דכלי עלמא ניכסי בחזקת יתמי קיימי אע"פ כן דתאני לוי לא אידחי ושמעינן מיניה דניכסי בחזקת אלמנה קיימי ועל היתומים להביא ראיה שמכרה בטל ואו ליכא ראיה הרי מה שמכרה בחזקת קיים.

סימן מ

וששׁ' ראובן נשא אשה והוליד ממנה בן ומתה האשה ואחר כך נשא אחרת והוליד שני בנים ושתי בנות וכול'. אם כן הוא כאשר פורש בשאלה זו כך ראינו שאם יקום הדבר כי ראובן כתב חצי החצר לבנו הגדול כמתנה בשטר הרי הוא לבת הבן הגדול כמה ששנינו נכסים שיש להן אחריות נקנין בכסף ובשטר ובחזקה. ואמרינן עלה אמ' שמואל לא שנו אלא שטר מתנה ואע"פ שאין השטר גופו מצוי אילא אם העידו שנים שראו שטר מתנה נכון שזכה בו הבן הגדול מאביו הרי זו עדות נכונה אילא שצריך לחקור בדברי העדים אם העידו כי ראו את השטר המזוכה כמה שפירשנו למעלה בשעה שהיו גדולים הרי זו עדות קיימת. אבל אם נודע כי קטנים היו בשעה שראו את השטר אין עידותן קיימת שכך שנינו ואלו נאמנין להעד בגדלן וכול'. ולעינין אלו הדברים שאין נאמן עליהן אמרינן מאי טעמא אפוקי ממונא הוא ולא מפקינן כי צריך העד להיות תחלתו וסופו בכשרות ולענין מה שאמרו ראינו שני כתבים אחד מתנה ואחד כתובה חוקרין מהן היאך ראו שני הכתבים במקום אחד הביום זמן הכתובה אם ביום אחר ורואין אם יום זמן הכתובה אי איפשר שהיו גדולים באותו היום הרי בטלה עידותן ואם אפשר שהיו גדולים ביום אשר אמרו כי ראו את שטר המתנה ואמרו כי גדולים היינו ולא נשתקרו דבריהן הרי עדותן קיימת ואם לא תעמד המתנה לבן הגדול הרי המכר שמכרה האלמנה לבנה מחמת כתובתה קיים כיון שיצא שטר כתובתה ויש בו מה שמפורש ומנהג המקום ליתן לה ואף נשבעה כעינין מת והניח נכסיו לפני יתומים לא תפרע אלא בשבועה וקימא לן יתומים שאמרו גדולים ואין צריך לומר קטנים בין לשבועה ובין לזיבורית ואע"פ שבנה הגדול

לא היה מצוי שם באותה שעה אם בית דין השביעוה יפה עשו שהרי מבעלה גופו יש לה לגבות שלא בפניו אם ישנו במקום אחר כמה ששנינו הנפרעת שלא בפניו לא תיפרע אלא בשבועה וכל שכן מנכסי יורשים ולא מפני שהלך זה וישב מרחוק תבטל כתובתה שלזו אלא כיון שנשבעה בבית דין במה שעליה גובה את הקרקע בכתובתה וכותבת לבנה. ואשר נתלית בת הבן בחלק המטורף שמת אין בו ממש כי אף מחלקו יש לה כתובתה אחריו וגם יש לה מזונות כמה שאמרו חכמ' שלח ראבון באיגרתיה מי שמת והניח אלמנה ובת וכול'. וכתוב בסוף השאלה וערערה הבת ואמרה שמכרה בבת אחת והוא אומ' שלא נתכן מכירת הקרקע אלא בבת אחת ולא פורש מה פנים לערערה ומה עכפת לה אם בבת אחת מכרה אם בסירוגין וחקרנו והנה לא פורש באי זו דרך מכרה את החצי שאינו לה במתנה אילא הזכירה לבית דין מזונותיה והזכירה כתובתה ובמכירה עצמה לא ראינו שפירשה לאיזה מהן מכרה וזאת היא חלוקת ר' יהודה ור' יוסי דמפרשא בבריתא דתניא מוכרת וכותבת אלו למזונות מכרתי ואילו לכתובה מכרתי דב' ר' יהודה ר' יוסי אומ' מוכרת וכותבת סתם ובכך כחה יפה ואע"ג דרב שימי בר אשי אתא לאוקומי פלוגתיהו ניכסי בחזקת מאן קימי דר' יהודה סבר בחזקת יתמי קימי וכול'. אבל ודאי אם אמרה האשה יש לי מזונות כמה שנים ואני עכשו מוכרת בבת אחת להיפרע למה שעבר אין לה זה מן הדין ואין מכרה קיים אלא אם כן נתנו לה בית דין רשות ללוות ולהוציא בעל מנת שכשיעברו הימים תמכור בבת אחת כגון זה המכר קיים בבת אחת אבל בטענתה לא תמכר לשעבר כלום אילא להבא מוכרת לששה חדשים ולוקח מפרנס אחד לשלשים יום. ואם מהדרך הזו ערערה הבת על האלמנה שמכרה בבת אחת הרי פירשנו את הדין אם למזונות מכרה ואם לכתובה מכרה כגון ששטר כתובה יוצא מתחת ידה ונשבעה כמה שיש עליה הרי מכרה קיים ובבת אחת ראוי לה למכור.

סימן מא

וששׁ' ראו' היה שוכן בחצר והניח שני בנים והיתה דרך המים מן הגנות ומכל צרך עוברת במקום ידוע והיתה האמה קבועה מאבות אבותיהם חלקו החצר והתנו על עצמן כל צד שיגיע לכל אחד יקח אותו באבניו ועפרו ובכל שבח שיש בו אם רב אם מעט לאחר שחלקו ושכנו שנים הרבה נפלה ביניהן מריבה על עסק ממון וסתם האחד דרך המים ואמר אין לך עלי מים והסכים על מה שאמרו חכמ' האחין שחלקו וכול'. כך ראינו כיון שעברו שנים אחר החלוקה והמים עוברים כמנהגם הרי עמדה החזקה ואין לאחד מהן למנוע את המים ולא לסתום בפניהם ואין עליו לשנותו בעבור שהחזיק זה

ושתק זה אחר החלוקה אבל ודאי אילו מיחה זה שהחזיקו עליו בפני עדים ואמר בפני בית דין או מומחין או הדיוטות זה שאני שותק לא כי רציתי וקיבלתי על עצמי אילא בשאלה השאלתיו עד שארצה ואין עלי חזקה שכיון שלא מיחה ולא אמר כך הרי זו חזקה וכבר עמדה.

סימן מב

וששׁ' כתובה שנמצא עליה שלשה עדים שנים מהן מוחזקין בבית דין וידועים וכול'. כך ראינו כי כתובה זו כשרה ואפילו נמצא הרבה שמעידין על חתם ידי הקרוב הזה אין בזאת פגם על הכתובה אלא אם כן אמרו שני עדים כשרין כי בפנינו חתם הקרוב הזה עם השנים החתומים מדעתן וגם הם חתמו מדעת וכיון שאחריהם הוא חותם אין נפגמין בזאת אלא העדות מתקיימת בכשרים ועיקר הדבר הזה כי העדים הבאין להעד על פה ועמהן קרוב או פסול אם בא הפסול עם הכשרין ואמרו כולן יחדו כי להעד באנו ונמצאו הכשרין מתכוונין להיות הפסול עמהן נפסלין אבל אם אמרו הכשרין אנו באנו להעד ואין זה מנוי מכיתנו או שבאו לבדם ובא הוא לבדו אע"פ שאמר באתי להעד אין הכשרין נפסלין כי עיקר משנתנו לענין או שלשה עדים כך היא ר' עקיב' אומ' לא בא שלישי וכול'. ואמרינן עלה היכי אמרינן להו אמ' רבא הכי אמרינן להו למיחזא אתיתו או לאשהודי אתיתו וכול'. אבל השטר היוצא ויש בו חתם קרוב או פסול ולא נודע היאך חתמו עידיו אינו נפסל שמא לא היה בכואנה כמה שנאמ' בשאלה זו ואם הקרוב חתום בסוף אומרין שמא בלא דעת העדים הכשרין ואף אם בראש הוא חותם אומרין שמא רוחא שבק למאן דקשיש מיניה לפיכך תתקיים העדות בשאר וכן אנו מוציאין כשאמרו אמ' רב עמרם לפי שאין למידין משיטה אחרונה אמרינן אמ' ליה רב נחמן לרב עמרם מנא לך הא וכול' עד מסייעא ליה לחזקיה דאמ' חזקיה מילאהו בקרובים כשר הרי נתברר כי כתובה זו כשרה ואין בה פגם.

סימן מג

וששׁ' שטר היוצא בתוך זמנו גובה מן המשועבדין מן הלקוחות בלא שבועה כדרך שגובה מן היתומים או לא כך ראינו שאינו גובה אלא בשבועה צא וראה כי אחר זמנו אילו הודה הלוה שלא פרעו אין נפרע אלא בשבועה דאמרינן שמא עשו הלוה והמלוה שניהם קינוניא על נכסי הלוקח וחזקה זו דאמרינן לא עביד איניש דפרע בגו זמניה על הלוה ועל יורשיו הוא אבל הלוקחות אין עליהן חזקה זו שאם חושד הלוקח את המלוה ואת

הלוה שמא כתב ללות ולא לוה יש לו להשביע את המלוה כי ודאי הלוה את זה ולא נפרע ממנו כלום.

סימן מד

שאלות מר' משה בן מר' יצחק המערבי וכו'.
כהן שלא התפלל ונכנס אל צבור שהתפללו מותר לו לעלות לדוכן אם לאו. לא מצינו דבר שמעכב בברכת כהנים אלא נטילת ידים דאמ' ר' שמע' בן פזי כהן שלא נטל ידיו וכול'. אבל תפלה לא שמענו שמעכבת והולכך יעלה ויברך.

סימן מה

או טאעי תנא לישיליה לספרא ותנא דבי אליהו ואמ' רב הונא בריה דרב יהושע האי מאן דלא ידע כמה שני בשבועה. כבר נשאלנו ממצרים שאלות הללו וכן צוינו וכתבו את התשובה כלשון הזה עיקר שלהן מה ששלח ר' ישמעאל ביר' יוסי אצל רבי כך אמר אבה מאה ושמונים שנה עד שלא יחרב הבית פשטה מלכות הרשעה על ישראל וברור וידוע שמעת חרב הבית הראשון לא פרק עול ארבע מלכויות מישראל ורומיים וישראל יחדו תפשו את המלכות מיד יונים והיתה אמונה בין רומיים לישראל כי המלכים מן היונים והפרכים מישראל כאשר אמרנו לפני שמועה זו כי אתא רב דימי אמ' תלתין ותרין קראבי וכול'. ועל פי כן הקשינו איך תאמר מאה ושמונים שנה פשטה מלכות הרשעה על ישראל איני והתניא ר' יוסי אומ' מלכות פרס בפני הבית שלשים וארבע מלכיות יון בפני הבית מאה ושמונים מלכות בית חשמוניי מאה ושלש מלכות הורודוס מאה ושלש מיכן ואילך צא וחשב תשע מאות וארבעים ואחת ואם איתה מאתן ושית הויאן משעה שתפשו רומיים את המלכות מן היונים ועד חרבן הבית ק"ג לבית חשמנאי וק"ג להורודוס ואיך אמר ר' ישמעאל בר ר' יוסי ק"פ שנה והשבנו שכן הוא מונה משעה שנשתעבדו רומיים בישראל והוא אחר כ"ו שנה ממלכותם כי כ"ו שנה עמדו באמונתן עם ישראל כאשר אמרנו כול'. וזה אשר כתבנו אליך באיגרת הזאת מיכן ואילך צא וחשב תתקכ"א עד השנה הזאת שהיא שנת אלף ש"א ובכל שנה ושנה שתבוא ראוי להוסיפה לחשבון אשתקד היה ראוי לשנות מיכן ואילך צא וחשב תתק"כ ולשנה הבאה ראוי לשנות מיכן ואילך צא וחשב תתקכ"ב כי כן החשבון מחרבן הבית ועידאן ובספרים הישנים את מוצא כמה שהיה באותה שנה והלבלר שאין מבין נוסח כמה שהוא רואה ואין משנה ומוסיף למנין שנתו ועל זאת אנו אומרין אמ' רב ספרא או טאעי תנא לישיליה

לספרא ולישדי עליהו עשרין שני וכול'. כך הוא אומ' אם יטעה התנא ששונה את החיצונה הזו מיכן ואילך צא וחשב ואין יודע כמה שנים לחרבן הבית שני עד אותה שנה שעומד בה לישיליה לספרא כמה הוא כותב בשטרות למנין יון ורואה כמה הוא כותב ומוסיף התנא עליו עשרים שנה ואחר כך משליך מן הכלל ת' שנה לבית ומאי דמישתייר ליתנייה במתניתיה כי הן שני חרבן כיון ש[עו]מד בשנת ש"ב לשטרות מוסיף כ' שהווין אלף שכ"ב מפיל מהן ת' נשאר תתקכ"ב ואו טאעי ספרא לישיליה לתנא ופוחת הספרא ממה שבידו כ' שנה ומוסיף על הכלל ת' שנה לבית והעולה הוא שני שטרות שכגון דתנא תאני צא וחשב תתקכ"ב אוחז הסופר תתק"ב ומוסיף עליהן ת' עולין אלף ש"ב וטעמא דמילתא דבשנת ש"פ למינין שטרות חרוב בית שני והכין הוה חזי דאו טאעי תנא לישיליה לספרא וליבצר מן שני שטרות ש"פ ואו טעי ספרא לישיליה להאי תנא ולוסיף על מאי דתאני ש"פ אילא מיהו בקשו חכמ' לשום סימן שלא ישכח בחשבון שלם שהכל יודעין כי בית שני עמד ת"כ אחזו מהם ת' השלמים ואמרו זה יוסיף כ' ויפילם וזה יוסיף עשרים ויוסיפם נמצאת תוספה ש"פ ופחיתה ש"פ. וזה פירוש השמועה השניה תנא דבי אליהו ששת אלפים שנה הווה העולם שני אלפים תהו וכו' יצאו מהן תשמ"ט גם זה בכל שנה שתוסיף צריך התנא להוסיף בחשבונו והשנה הזאת שהיא שנת ש"א כן שונין יצאו תשמ"ט ועל פי זאת אמרו אמ' רב פפא אם טועה התנא הזה ואינו יודע ארבעת אלפים וכמה לבריתו שלעולם ואין יודע כמה יצאו בעוננו מאחר ארבעת אלפים שנה לישיליה לספרא דשטרות ויוסיף על שנים שביד הסופר מ"ח אחר תוספת ג' אלפים ות' שהן חשבון שלם שנמצא בידו גתמ"א ושני שטרות ויודע כמה יצאו אחר ארבעת אלפים ואו טאעי ספרא לישיליה לתנא וליבצר מיניהי מ"ח דאינין תיברא על ג"ת שהן חשבון שלם והן שני שטרות וזה אשר עזב שלשת אלפים ות' כי הם ברורים ואין הסופר עשוי לטעות אלא שנה או שנתים אף לא התנא עשוי לטעות אלא שנה או שנתים או קרוב לכן על כן תוספות מ"ח ופחיתת מ"ח מגלה לו את הספק. וזה פירוש השמועה הג' אמ' רב הונא בריה דרב יהושע האי דטאעי ולא ידע כמה בשבועה לישיליה לתנא דסדר עולם דתאני בשנת ס"א עשו שמטה ובשנת ק"ג עשו יובל והכין תניא בהדיא שמונה מאות וחמשים שנה עשו על הארץ מאחר שבע שכיבשו ושבע שחלקו שהן שבעה עשר יובלין כלל שני דתנא דסדר עולם עד סוף יובלין ג' אלפים שנ"ב וזה פרטן עד יציאת מצרים ב' אלפים תמ"ח מ' במדבר ז' שכיבשו ז' שחלקו ושמנה מאות וחמשים שעשו יובלין הרי כאן ג' שנ"ב יפיל אותם משני בריה והנותר בידו עד שנה שהוא חפץ יאחז שתי שנים מכל מאה שנה שלמות והשנים שאין עולות למאה יוסיף עליהן מה שבידו מן

השנתים שלכל מאה ויוציאם בשבועים ומה שנותר הוא מספר השנה מן השבוע וזה הוא שאמרנו לישיליה לתנא דסדר עולם ולפיק כללי ביובילי ופראטי בשבועי וליתי תרתי מכל מאה ולישדי אפראטא וליפקינון בשבועי ויאדע כמה בשבועא ויש דרך חשבון קרוב מזה לישיליה לתנא וליבצר מיניהי תרתי שני או דלוסיף עלוהי חמש שני וסימנין כי זה שנתים וג'. לפחות ועוד חמש שנים להוסיף ולפקינון בשבועי וידע כמה בשבועא. ושמועה שלאחריה פשוטה היא ואין בה ספק דר' חנינא ארבע מאות שנה לחרבן הבית שהיא שנת ד' אלפים ורכ"ח לברית עולם ובמתניתא תונא לאחר ד' אלפים ורל"א ביניהו ג' שנים. ושמועה שלאחריה גם פשוטה היא כגון שהיה רב נחמן בשנת... תק"נ:

לשטרות ויצא לפניו שטר כתוב בשנת תקנו ועדאן לא הגיעה לחשבונו ואמר כי זה שאנו מונין ליונים משנת ג"ת"מ"ט לבריה מנה להן לבלר זה משנת ג"ת"מ"ג קודם שש שנים והן שש שמלכו בעולם קודם שמלכו על ארץ ישראל ולפי כן שנויה זו שהקדמנו פירושה דאמ' ר' יוסי מלכות פרס בפני הבית שלשים וארבע מנויות בו שש שמלכו יונים בעולם אבל חשבונינו אנו שמשנת מ' לבית שני מלכות יון ובשנת ש"פ למלכות יון חרב בית שני:

סימן מו

ואלו אידיהן של פרסיים אשר הוזכרו מוסרדי ומיהרקאני טריאסקי ומהרוז ועכשו מוסרדי וטריאסקי אינן נוהגין אבל מהרקאני עד עכשו אלו הדילומיים נותנין בם בבבל ונקראין מהרגאן בראש הקיץ ובראש החורף. ומהרוז הוא יום החודש מלה מפורסמת בלשון פרסי ארמאיי דבאלא הם גוים שבשדות ושבמדברות כאשר תאמר תורבאלא היו להן ימי אד שנוהגין הן בהן יום מוהרי שנותנין חותמות בשידוכי אשה וימי אקניאתא יום שאדם קונה שדהו אותו היום עשאוהו יום טוב ובאין ושותין אצלו ומזמרין לע"ז עד שמעמידין כגוני יום ביאת חדש כאנון כי בו נכנסין לבתיהן ומתקבצין כולן שהיו נפרדין בבד זה כאן וזה כאן ועיסרי פאדר יום שמעשרין מעשרות לשומרים את בגדיהן כי יוצאין היו אלה ארמאיי דבלא לשקוד על דרכים ולשדוד ומושיבין מקצתן על כליהם לשמרן וכשבאין בביתם נותנין מעשר לשומרין ועושין יום טוב:

סימן מז

לאפוקי לשום מוראנא תולעים באלו טרפות מוראנא פליגי בה וכול' וברור הוא אצלנו וטעמו כגון שחתך את ערלתו מפני שהתליעה:

ה'. הא פידעתא תרגום פצע פידעא ו'. גירדא דיבלא גרודת שגורדת מעשב ששמו חצב במשנה ובטיית אלתול. ז'. עינבתא ניפוח כענבה שצומח על בשרו של אדם מלחה סרוחה כמו מורסא דאמרינן המיפש מורסא וג'. ח'. בפיקעא רגילין רבנן למימר פיקא לשון קל והוא מקום שניבקע בתחתוניות שלאדם וקוראין אותו בטיית אלשק ט'. נירא ברוקא חוט מן הניאר שלארג שהוא צבוע ברקת ובטיית אלאצפר. תרבא דציפרתא עז ששמה כן צפריתא:

סימטא ביקוע שנמצא בעור בשר ובטיית אלשקאק. י'. משקרי הן שבהן נבראין צפרדעים ונקלפין ויוצאין מהן ונקראין אלצדף בטיית יא. חיפושתא כנפסא בטיית גמלניתא גדולה בבריתה ורגליה ארוכות שבע פתילי ולעביד יקדא ולישקול חדא ולנח חדא כך היא השמועה ופירוש מביא שבע פתילות ומדליק אש בראשן ומקרב אליה אחת וניכול אחת עד תמם. מיזרף זאריף בריש קשה וקשה. אגדאנא בטיית אנגדאן. אבראתא הוא בא מן הברוש ובטיית אלאבהל. לכודא אמרו רוח שאוחזת את האשה על המשבר אחר שתלד נקרא כודא. חד טיליא שיש בו חדות ביותר ובטיית נודע מייבכתג ועיקרו לשון פרסי וזה הוא שאמרו חריפא מצרי זיקי מחדותו מקרע את הנודות. מר ירקאנא שנפל ירקון בענבים ונתמרמרו אין ביין זה משום גילוי. מתוק כמשמעו. רב חמא מתני לעילויא חד חמר פלפלין שמעורבין בו פלפלין מר יין אפסנתין עשב הוא שבא מיון ועד עכשיו נודע כן. מתוק מייבאדג ולשון פרסי הוא כורת סרקא מקום הוא. שימצא שם רע שימצא דבר הגורם לשם רע. הדרדורין כלים שקובעין אותן בקרקע והיין נשפך ממשפך הגת ובא לתוכן. מאני דפקוסנא כך הוא לשון מדוקדק ופירושו כלים מדובקים בפקונסא ובטיית אללך. כלי נתר בטיית אלשב. פתואתא דבי מכסי טפיחים שמודדין בהן את היין ובלשון ישמעאלי אלבואטי האחד פתיא אלבאטיה ובי מכסי מדינה היא. אכטא טיאעא בכף הוא ובטיית אלמצל אלערבי. קיאסתא דמוריאסא היא מדה. לומא זוז שלנחשת ובלשון ישמעאלי פלס:

ביני איטאפי בין אלעבקאת בטיית. פלטר שיושב בביתו ומוכר לחם ומכשירין. האי גוי דשדא סיכתא לאתונא זה הגוי שהפיל גבבה לכבשן להוקיד ובא ישראל וקבר דלעת באותה האור תונא היא המטליא היא פסיליא היא שעיתא למאי עבדי לה כי נפקי מבי מסחותא למיקר עושין אותה כשיוצאין מן בית המרחץ להצטנן בה ומפורש מתני בזר שבלילתא זרע תלתן בטיית חולכה ובזר כיתאנא זרע פשתן ותארו ושורין אותן במים וסם שיש להן ומיתו חצבי חיוארי וטחו בהו גרגישתא ומדבקי בהו ועד דנפקי מבי בני מלבליב ואכלי ליה מביאין חצבין שהן כדין לבנות וטחין אותן באדמה שמעורב בה

סממנין ומדבקין בה מאותו זרע תלתן וזרע פשתן ועד שיוצאין מבית המרחץ מלבלב ואוכלין אותו ומצנן אותן מצפרני רגליהן ועד שער ראשיהן. וכל אותן הדגין הזכורין כאן לשון יוני הן ואין אנו מכירין בהן ואמרו כי ברומי נודעין הן חזקתן אין באין אלא מפלוסי ואספמיא מקומותיהן כילבית דג קטן מאד:

פרא ופלמודא הראשון בריש והשני בדלת והן שני מינין מן הדגין בבבל וראשיהן דומין לראשי דגים טמאים:

מעיקרא סבור אישתיאמא בעלמא הוא אפוטרופוס שבידו מפתחות וחותמות ושומר פירות וכלים ואוצרות שלבעל הבית נקרא איש תיאמא. והוא דנקיט גריוא בידה פירושו כי צורת סרפס כאדם שיש בידו קנה המדה לחלק את העולם ולנהגו:

ונותנו לתפוח כלי הוא כמה ששנינו תפוח היה אצל המזבח שנוטלין מן הגת ענבים הדושות והמשקה שיצא מהן נותנין אותן לתפוח להקיש עליו בקורה נעוא הוא כמו רהט ליין ונקרא בטיית בבבל אלנעו:

קנישקיז בזין ואמרו כי הוא כלי אחד שיש בו דדין דגמת מה ששנינו עשה שנים עשר דד לכיור ובטיית בזל והכלי ביד ישראל או שהוא תלוי ובא גוי ושתה מדד זה וישראל מדד אחר אם קדם ישראל וחתך משתהו מותר שאין בא אליו ממה שמשכו גוי במציצתו כלום אבל אם קדם גוי וחתך הרי בא לפיו ממציצת הגוי ואסור. מר יהודה ובטי בר טובי הוו יתבי קמיה דשבור מלכא והזכרתם כי כתבנו אל פאס כי הוא ממזר ומעשה שלהן כי שלח אליהן שאבור מלכא שתי זונות ושאלת הישנו לזה בתלמוד אם בהעתקה וכך יש בעשרה יוחסין כי באטי בר טובי ברמות רוחיה לא קביל גיטא דחירותא והכריזו עליו כי עבד הוא ומעשה שלהן גמירי ליה רבנן בקבלה ואינו בתלמוד. ויי' יפתח לך שערי חכמה. שבט שנת א"ש"ד:

סימן מח

מן דרג שאלות מר רב צלח בריה דמר רב בהלול סנהדרא רבה ורבנן דעימיה מן קירואן דמערבא נפקן לקדמנא:

הא דאמור רבנן כולהי נהי דלעינין ייבום קא אתיאן מדראשא וכול':

סימן מט

ושאלת מאי ניהו שוע וטווי ונוז כך פירושו כי הכלאים בשלוש מידות או שוע או טווי או נוז. שוע לשון שעיעות והוא תרגום ועל חלקת צואריו וכך צורתו שטורפין צמר ופשתים

זה עם זה ועושין אותן כמו לבדים ועושין אותן כמו מלבוש וכן שנינו הלבדים אסורין מפני שהן שועין והטווי על שני פנים או שטווין צמר ופשתים טרופין זה בזה או שטוין חוט צמר לבדו וחוט פשתן לבדו וחוזרין וטווין את שני החוטים זה עם זה להיותם משזר. והנוז על שני פנים או [באריגה] או תכיפה במחט ולא מצינו ללשון הזה עיקר אילא באגדה שלויקרא לבן מלך שנזז לבו עליו ונטל את הצפורן לחתור על אביו ומפרשין אותו לשון סיבוך כדבר שהוא מסתכסך או מסתבך ואע"פ שבמשנת תורת כהנים הסיע ר' אלעזר את הנון הזה ללמד ואמר דבר המליז את ישראל מאביהן שבשמים כלומר מרחיק מעיקר אל יליזו מעיניך אבל הדרך הראשונה היא העיקר ואפיקינהו קרא בהדא מילתא:

סימן נ

ס' ת"וו אמ' רב ארבע יש להן הפסק ותפיס רב לידיה תלת אשת אחי האם מן האב ואשת אחי האב מן האם וכלת בתו וזעירי מוסיף אף אשת אבי אמו. גמרינן מינה דאם אביו ואם אמו אין להן הפסק למעלה ואשת אבי אביו אין הפסק לנשי האבות אבל אשת אבי אמו יש הפסק לנשי אבות אבי האם מן דזעירי וכן אשת אחי האב מן האם היא לבדה האסורה אבל אשת אחי האם בין מן האב ובין מן האם וכלת בנו ובן בנו עד סוף כל הדורות אין להן הפסק אבל כלת בתו היא לבדה האסורה. והדרנן לביעיין בשניות דבי ר' חייא יש להן הפסק או לא ואמרנן תא שמע דתאני ר' חייא שלישית שבבנו ושבבתו דאלמא שלישית ורביעית דאסירן אבל רביעית וחמישית לא ודחינן דילמא משלישית שבבנו ושבבתו ואילך ומרביעית שבאשתו שניות אינון דהנך דקדימו עריות אינן. ואע"ג דלא פשיטן בבירור הכין מחויא מילתא כי היכין דאמו ואם אביו ואם אמו לעולם אין להן הפסק הכין כל ולד דנאפיק מיניה אסיר עד סוף כל הדורות:

סימן נא

ושאלת מי שצוה בשעת מיתתו בפני רחוק לו וקרוב מבניו עדותו כשרה אם לאו דמר רב נחשון גאון זכר אדוננו לברכה אכשרה ואמ' דעדות קרובים לענין חיוב וזכות הוא דפסילי והאיי מיתאנא לא מיתחייב ולא זוכה השתא כי אמרי בניה לאחר מותו כך אמר לנו אבה מי לא מחייבי וכי אמרי בחייו לא מהני כלום. מה שורת הדין. הכין חזינא דמיסתברא הא מילתא דמרב נחשון גאון והר גבוה היה וקא עבדין בה מעשה תדיר בכל בתי דינין וליכא עלה פירכא:

סימן נב

ושאלת ראובן היה נוטל מזונותיו משלאביו בחייו וכשמת אביו טענוהו היורשים ואמרו כל אשר עמך משלאבינו הוא והוא אומ' מעיסתי קימצתיו כל כמיניה או לא. הכין חזינא דלא איירו רבנן בכי הא מילתא אלא לענין קרקעות או חובות שהן על אחרים ועל מאן דרגיל למישקל ולמיטרא לאמצע דאיתמר אחד מן האחין... וכו'. אבל זוזי ומאני ותשמישתא דאיתנהו תחות ידיה המוציא מחב' עליו הראיה וממונא היכא דקאיי ניקו אבל שבועה איכא עליה:

סימן נג

ושאלת מי שנשבע לא דכלת הדה אלדאר מותר לשלשלו בחבלין לתוכה אם לאו. הכין חזינא דמאן דעביד הכין לא נתחייב משום שבועת ביטוי שלא נתכון זה אלא שלא יכנס כדרך שבני אדם נכנסין ואמרינן נמי אמ' ר' אושעיא בעינא אימא מילתא ומיסתפינא מן חבריא הנכנס לבית המנוגע דרך אחוריו ואפילו כולו חוץ מחוטמו טהור שנ' והבא אל הבית דרך ביאה אסרה תורה או הכי כוליה נמי אמ' רבא לא גארע מכלים שבבית דכתי' יטמא כל אשר בבית תניא נמי הכי גגות הללו אין אוכלין שם קדשי קדשים ואין שוחטין שם קדשין קלין וטמא שנכנס דרך גגות למקדש פטור שנ' ואל המקדש לא תבא והבא אל הבית דרך ביאה אסרה תורה:

סימן נד

ושאלת מי שנשבע שלא יכנס אצל אחיו וחלה או שמת מותר להכנס אליו לבקרו או לקברו. כך אנו רואין כל זמן שאחיו חי לא יכנס אצלו ואפילו לבקרו אבל אם מת אין זה נכנס אצלו ומותר הוא להכנס לקברו:

סימן נה

ושאלת חצר גדולה שיש בה בתים ואין בכל בית ובית דין חלוקה יש מן הדין לחלוק בתים כנגד בתים אם לאו. פשיטא שבתים שבחצר מתחלקין בית כנגד בית במדה ובשום ואין חייבין על כל בית בפני עצמו בדינא דגוד או אגוד ודאי תרתי ארעאתא אתרי נגרי האמ' רב יוסף זימנין דהאי מידוין והאי לא מידוין אבל תרתי ארעאתא אחד ניגרא האמ' רב יוסף כגון זו כופין על מדת סדום דאלמא חולקין שדה כנגד שדה וכי מתקיף לה אביי

אמ' בעינא לאפושי אריסי דאלמא הבו לי מנאתאי בכל חדא האמר כרב יוסף ואע"ג דאית בהו דין חלוקה וכל שכן בת[ים] שבחצר שאין בכל אחד דין חלוקה:

סימן נו

ושאלת שני שותפין שאחד מהן אין יכול להשבע כגון שנתחרש או נחשד יש מן הדין להשביע זה בלא זה או לא אם אחד מהן נתחרש ואין לו טענה כמה ששנינו אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן הוא אין יכולין אנו להשביעו ושותפו אין [מי] שאומר לו רצוני שתשבע לי לפיכך אין אנו משביעין את שכנגדו אבל נחשד אחד מהן ונפסל והוא תובע את שותפו להשבע לו יכול הוא לומר לבעל דינו כבר יש לך מן הדין להשבע וליטול טענתך אם אתה טוענני כלום ואם תקבל שבועתי הריני נשבע אבל מה שאני טוען אותך ואינך מודה בו במה תדחני מלהשביע לי לפיכך חייב הוא להשבע לו ואם רוצה שכנגדו להשביעו אין אנו נמנעים מלהשביעו ואו לא תימא הכי בזמן שאדם נחשד אין משביעין לו בעלי דינו ואין מן הדין להשתיקו מתביעותיו ואל תאמר כי דבר זה דומה למה ששנינו היו שניהן חשודין כי זה חשוד וזה אין יכול להשבע וליטול לפי שלא נאמר דבר זה אלא על דבר קצוב שהרי רבותינו שבארץ ישראל אמרי חזרה שבועה למחויב לה ומתוך שאין יכול להשבע משלם:

סימן נז

ושאלת מהו אין אדם מוריש שבועה לבניו. מקום שזכה אדם מן הדין לגבות כלום בשבועתו והרי השבועה שלו כמה ששנינו כל הנשבעין שבתורה וכו'. ואמרינן עלה אמ' קרא ולקח ב[עליו] ולא ישלם מי שעליו לשלם לו שבועה. וזה כיון [שרצה] ליטול בשבועה נמצאת השבועה לו ואין מוריש את הדבר הזה לבניו ואין להן להשבע וליטול כמה שהיה לו וזה הוא שאמרנו אבל מת הלווה בחיי המלוה כבר נתחייב המלוה לבני הלווה שבועה ואין אדם מוריש שבועה לבניו:

סימן נח

ושאלת ראו' שמכר חצר בכל כתליה לשמעון בצד חצר שניה שלו ויש בין שתי החצרות כותל משמש לשתיהן מכרו עכשו כולו לשמעון אלא שהיה לו בו קודם לכן שערים שעשאן לנואי ושמעון אומר קניתים בכלל הכותל וראובן אומר לא כי אלא אלו היה שם בית הייתה קונה אותם בכללו עכשו שלנואי בעלמא נעשו אין לך להסירם ממקומן מה

שורת הדין. אם יש בדברי המכירה דבר מוכיח או מכריע שאותן הדלתות העשוי לנוי הכותל מכורות עם הכותל עושין לפי אותן הדברים כגון ההיא דתנן המוכר את הבית מכר את הדלת אבל לא את המפתח ובסופה ואם אמר לו היא וכל מה שבתוכה הרי כולן מכורין ואם אין שם דבר מוכיח המוציא מחב' עליו הראיה:

סימן נט

שאיל' אילין דשאילו מן קדמנא מחמדי עיננא מ"ר נחמיה בר מ"ר עובדיה ומ"ר משה בר מ"ר שמואל בר גאמע דכירין לשלם ורבנן ותלמידי דבמדינות קאבס מן אתר מערבא נפקן לקדמנא וכו'.

ראו' היה במדינה ושיגר פרקמטיא לשמעון חתנו למדינה אחרת למכרה לאחר זמן בא ראובן ונתועד עם שמע' ולא דבר ראו' לשמע' בעסק הפרקמטיא דבר וישב עמו כמה חדשים ולא הזכיר לו דבר והלך ראובן למדינה אחרת וחזר וכול'. כך ראינו כי כיון שהיו ראו' ושמעון נושאין ונותנין באיגרות שכותבין זה אל זה ומנהגם היה שכשיכתוב ראו' אל שמע' לתת דבר יתן שמע' ככתבו ואין מחאת ראובן על שמע' מן הדרך הזו אלא איגרותיהם חשובות כדבריהם ושמעון טוען שהגיע כתבך אלי לתת לאבי וראו' אומ' לא כתבתי אליך לתת לאביך אילא הרי הדבר דומה כאילו שמע' אומר אמרת לי לתת לאבי וראובן אומר לא אמרתי לך לתת לאביך והדין על פי כך שישבע שמע' שהגיע אליו כתבו שלראובן שאין בו ספק לתת דמי הפרקמטיא לאביו כשם שאלו אמר שמע' אמר לו ראו' לתת לו ונתתיו לו במאמרו נשבע ונפטר כן שאומר נתתי לאבי בכתב ראובן נשבע ונפטר וזה וזה כשם שאלו אמר החזרתיו לך נשבע ונפטר כמה שאמרו חכמ' רב פפא משמא דרבא אמ' היל' המלוה את חבירו בעדים אין צריך לפרעו בעדים:

סימן ס

והא דשלחו ליה למר עוקבא זמרא מנא לן דאסיר וכו'. הכין חזינא כי מנהג כל ישראל בבתי משתאות סתם וכל שכן בית חתן וכלה שמשמחין בקולות שלשמחה ואומ' דברי שירות ותושבחות לפני הקב"ה וזוכרין אותותיו וחסדיו עם ישראל מקדם וקיווי גלוי מלכותו והבטחותיו הטובים ובשורות נחמות שבישרו הנביאים את ישראל ופיוטין הרבה על אילו הדברים וכיוצא בהן בקול נגינות ובבתי חתנים וכלות שמחות וזכר חופות וברכות להצליחם ולהכשירם ואין אדם בעולם מישראל נמנע מכל אלה. אבל זמרא דאסר מר עוקבא דברים שאינן כסדר הזה אלא נגינות שלאהבת אדם לחברו ולשבח יפה ביפיו

ולקלס גבור בגבורתו וכיוצא בזאת כגון שלישמעאלים הללו שנקראין אשעאר אלגזל לא מיבעיא במנא דאסיר אלא אפילו בפומא בלחוד אסיר. ובעיקר דבר זה שנינו משבטלה סנדרי בטל שיר מבית המשתאות שנ' בשיר לא ישתו יין וג'. ואמרינן עלה ממאי דבסנדרי כתי' אמר רב הונא בריה דרב יהושע אמ' קרא זקנים משער שבתו וג'. ודאמרינן רב הונא אסר זמארא רב חסדא זלזיל ביה לא על שירות שלישראל אמרו אלא על דברי הגוים ואמרינן אמ' רב הונא זמר ניגדי ובקרי שרי זמר גילדאיי אסיר וזה הזמר שאומ' מושכי הספינות שהן ניגדי וזמר רועי בקר דאינון בקרי אינון אינן משירות שלישראל ואע"פ כן התירו רב הונא שחקר וראה כי לא היו בו דברי גידופין ולא דברים מכוערין ויש בו עזרה ומסעד למושכין ולרועין אבל זמר שלבורסיים חקר כי היו בו דברים מכוערין ואסרו. ומה שהזכרתם בשאלה שהנשים משחקות בתפים ומחולות אם במושב שלאנשים אין דבר קשה מזה. ולא בתופים ובמחולות אילא אפילו בפומא מכוער הדבר ואסור דאמ' רב יוסף משרן גברי ועניאן נשי פריצותא משרן נשי ועאנו גברי כאש בנעורת...

סימן סא

..... פריו בלשון ישמעאלי אלגבירא ויש לאילן ענפים הרבה ויש בו קוצים הרבה:

סימן סב

והא דאמ' רב אחא בריה דרב עוא האי מאן דשדא סוכתא לאתונא חייב משום מבשל. סוכתא היא הגבבה שמטילין אותה מוקדה בכבשן שליוצר. מי שמטיל גבבה לתוך הכבשן יש עליו חיוב חטאת מכמה אבות אחת מהן משום מבשל והבישול הוא לחלוח דבר מקושר ויבש כמו פירות עקושין ומקושרין שמתבשלין באש ומתפתחין ורכין וכיון שהחרש העשוי מן האדמה רפה הוא והאש מקשה הוא שלא כתורת בישול נצרך להגיד לנו שאע"פ כן יש בו משום מבשל ואע"ג דלשרורי מאנא קא מיכוון שהוא קישויו וחיזוקו מירפא ראפי מאנא מן נורא כתורת בישול והדר קאמיט.

סימן סג

והא דתניא הלכה למשה מסיני תפילין על הקלף מזוזה על דכסוסטוס קלף במקום בשר דכסוסטוס במקום שער יפרש לנו אדוננו אם קלף ודכסוסטוס הנזכרין כאן הן מן הגולילין המעובדין במי מילין ובצואת כלבים ובמלח או כמו שעושין כאן מביאין עורות ומולחין אותן ושוהין במלח כשנים שלשה ימים ואחר כך שורין אותן במים ובסיד

ומעלין אותן מהן וקושרין אותן במלבנות שלהן וגורדין מהן שערן וקליפתן ומניחין אותן במלבנותיהן בשמש ועוד אם הם גוילין צריכין עיבוד לשמן או לאו או איכא חששא בעורות שלשחיטת גוים או לא. כך ראינו כי זה ששורין אותו בסיד ובמים לא ממנו קולפין קלף ודוכסוסטוס אילא הכשר לקלף דעפיץ כמה שכתבתם במי מילין ובצואת כלבים ובמלח ואחרי כן שפין אותן בתמרים ובקמח שעורים וקולפין אותו ומעבדין את הקלף בעפצא לשמה וכותבין פרשיות שלתפילין על מקום בשר וכורכין אותו באותו דכסוסטוס שנקלף ממנו ומעילי ליה לשילחא ולענין עיבוד לשמה אע"ג דפליגי תנא קמא ורבן שמע' בן גמ' ומוקי אביי נפשיה כתנא קמא דבאעי עיבוד לשמה ומוקי ליה לרבא כרבן שמע' בן גמ' דלא באעי עיבוד לשמה. אשכחנן התם ההוא דאתא לקמיה דר' אבהו אמ' ליה ספר תורה שכתבתי לפלני גוילים שלו לא עיבדתים לשמן אמ' ליה כשם שנאמן אתה להפסיד שכרך כך נאמן אתה להפסיד ספר תורה והכל מודים דעיבוד לשמה מצוה מן המובחר אע"ג דאית ביה פלוגתא וכולהו רבנן לא עאבדי תפילין אלא מגויל מעובד לשמה אבל ספרי תורה יש שמקילין בהן וקא עבדי שאין מעובד לשמה ולעולם מעובד לשמה עאדיף אבל מיחש לשחיטת נכרי ליכא ראיה ושמעינן על ספרי תורה שעשאום ראשונים שמהן מצויין אצלנו דמשתבחין בהן דלית בגוילין דילהון שחיטת נכרי אלמא מן המובחר הוא ולא פאסיל:

סימן סד

והא דאמ' ר' יונתן אחד עשר סממנין נאמרו לו למשה בסיני אמ' רב הונא מאי קראה קח לך סמים תרי נטף ושחלת וחל[בנה] חמשה סמים אחריני חמשה וחמשה קמא[י הא] עשרה ולבנה זכה חד הא אחד עשר ואנן מני[נן] בפיטום הקטרת ואשכחנן דטאפו על י"א [ילמדנו] אדוננו. שאלה זו באה לפנינו מקץ ימים מעו[טים] מהחכמים החברים שבירושלים והתמיהו כי מצאו בתלמוד תנו רבנן הקטרת היתה נעשת שלש מאות וששים ושמנה מנים. שלש מאות וששים וחמשה כנגד ימות החמה ושלשה מנים אחרים שמהן כהן גדול מכניס מלא חפניו ביום הכפורים והשאר ניתן לאומנין בשכרן. וכה אמרו בשאלה אנו מוצאין בפרט יתר מזה הכלל בששה עשר כי הפרט שפ"ד זולתי מלח סודמית וקפת הירדן ומעלה עשן הארבע שבתורה בד בבד שבעים שבעים מנה ושאר אחד עשר שבתורת פה חמשה מהן מר וקציעה שבלת נרד וכרכם ששה עשר ששה עשר מנה ושלשה אחרים הקשט שנים עשר קלופה שלשה קנמון תשעה הרי שמנה סמנין הכל שפ"ד מפני מה זה היתרון. וכן פירשנו להם בתשובה מי שהקשה קושיא זה

חשב שנים עשר סממנין שבאין מהן שפ"ד מנים ובטעות הוקשה לו כי אינם י"ב אלא אחד עשר סממנין בלבד כשמעתא דר' יונתן אשר היא כתובה למעלה. ומקום הטעות כי אלה שמשקלן ששה עשר ששה עשר מנה שחשבום חמשה אינן אלא ארבעה בלבד וכיון שנפל [ממשקל]ן ששה עשר מנה הרי סר הקושיא ונמצאו [שס]"ח מאחד עשר סממנין כאשר מפורש ב[בריתא] דתנו רבנן ואי זה הנופל כי חשב שבולת [נרד ש]נים שבולת אחד ונרד אחד ואין הדבר כן אילא אחד שבלת נרד וקוראין אותו עכשיו סנבל אלנארדין ברור הוא בכתבי סממנין והרי אחד עשר נטף הוא צרי ושחלת הוא צפורן וחלבנה כמשמעה וכן פורשו נטופה וטופרא וחלבניתא ולבנה זכה אלו ד' שבעים שבעים מנה והשבעה שכלולין בסמים ראשון וסמים האחרון ארבעה מהן ששה עשר ששה עשר מנה והקושט וקלופה וקנמון כלן כ"ד כלל שס"ח אבל המלח אינו בסממנין האלה וממקרא אחר נלמד במלח תמלח. ופירוש שמעתא ראשונה דרב הונא ברור הוא סמים הראשון כלל לשנים כי לשון רבים הוא וסמים האחרון חמשה כנגד חמשה שהוקדמו שנים בכלל ושלשה בפרט. ומקשינן אימא סמים כסמים למה הראשון שנים והאחרון חמשה. והשבנו אם כן ליכתבינהו רחמנא גבי הדדי מאי טעמא כתביה רחמ' חמשה למימר הני סממנין חמשה.

סימן סה

נהגו במקומנו מאן דמקדיש אשה בטבעת יש מי שנותן הטבעת לשלוחו ליתן לה בפני עדים או לאביה אם היא קטנה ויש מי שמאחר אותו עד יום כניסתה לחופה או שני ימים או שלשה ימים קודם לכן וכיון שיגיע יום כניסתה לחופה יבא החתן בלילי אותו היום הוא ושושביניו אל בית אביה ומובילין אותה היא עם קרובותיה וקרוביה עמה בדברי שמחות והלל ומוליכין אותה לחצר אחרת שלקרוביה או שלקרוביו או לרחוק עד למחר בעת כניסתה לבעלה עומד המברך ומברך שבע ברכות במקום שהיא שם ומוליכין אותה לבית בעלה בדברי שבח והלל ובהגיעם לביתו שלחתן עומד המברך ומברך שבע ברכות ואז תכנס עם בעלה לחופה ואין אנו יודעים טעמן שלברכות שאנו מברכין אותן בשני מקומות הנזכרין ואנו חוששין משום ברכה שאינה צריכה יודיענו אדוננו אם נעמד על מנהגנו זה אם לא. ועוד מנהגנו בכלה כשהיא נדה מברכין שבע ברכות ונותנין לה הכוס ובעת טהרתה מברכין עוד שבע ברכות ואנו צריכין להוראת אדוננו ולהוציאנו מידי חובה ויודיענו מנהגם. כך ראינו ששני פעמים הללו שאתם מברכין שבע ברכות קודם כניסתה לחופה אין להן טעם ואין אנו נהוגים בזאת. ויש מי

שמברך שבע ברכות קודם שתכנס הכלה לביתו שלחתן דאמרי מההוא עידאנא בית חתן הוא. ומילתא דנקיטא מפומא דרבנן קמאיי איתני עולם דלא למעבד הכין ולא מברכין שבע ברכות אלא אחר כניסתה לחופה דבאעי למימר יוצר האדם ואשר יצר את האדם בצלמו וג'. כשמחך יצוריך בגן עדן מקדם. וכל אילין מילי דחופה אינין ומאן דמבריך הני ברכות קודם כניסתה לחופה אמרין אין זה דרך תלמידי חכמ'. והכין לקיטי מפומא דרבואתא דעלמא בלשון הזה ועד דמקדיש ומסר לה לחופה לא ליבריך שבע ברכות דהויא יצירה. ואתון או ניחא מילתא לכון למידחא מנהאגיכון בההיא ברכה ראשונה שאינה בבית החתן ולמעבד כמנהגן כמה שפיר וכמה יאי ואו קשיא מילתא משאר עמא דלקיטי מנהאגא וקשי למיעקראנון מיניה אית לכון למיסמך אהא דאמרינן מעיקרה מאימת אמ' רב פפא מכי שאדו שערי באסינתי משעה שנתעסקו בעסק סעודת חופה ואע"ג שהמובחר הוא מנהג שלנו. אבל מה שמברכין שבע ברכות כשהיא נדה ונותנין לה כוס ובשעת כניסתה לחופה מברכין עוד שבע ברכות או בשבעה יומי דהלולא הוא שפיר דאמי כד הויאן פנים חדשות ואו מנהגיכן הכי איתכוונו לאיתויי פנים חדשות לצאת ידי מאי דאמרינן תנו רבנן מברכין ברכת חתנים כל שבעה אמ' רב יהודה והוא שבאו פנים חדשות ואמרינן רב אשי איקלע לבי רב כהנא יומא קמא בריך כולהי מיכן ואילך או הוה איכא פנים חדשות מבריך כולהי ואילא אפושי שמחה בעלמא הוא מברך שהשמחה במעונו ואשר ברא ששון ושמחה. אבל אם היתה טהרתה אחר שבעת ימי חתונה לא תיברכו שבע ברכות כל עיקר.

סימן סו

מצינו בפירושי אדוננו מר רב סעדיה גאון נ"ע שהזכיר עשר שירות שירת אברהם ושירת הים ושירת הבאר וג' ולא הבננו איזו היא שירת אברהם ילמדנו אדוננו מה היא. אין אנו יודעים אלא דברי רבותינו ששנו בשאר ספרי בי רב עשר שירות הן שירה ראשונה נאמרה במצרים שנ' השי"ר יהי"ה לכ"ם וג'. שנית על הים:

שלישית על הבאר אז ישיר ישראל:

רביעית וידב"ר משה באזני כל קהל וג' האזינו:

חמישית שאמר יהושע אז ידבר יהושע ליי':

ששית שאמרה דבורה וברק:

שביעית שאמר דויד אשר דבר ליי':

ח' שאמר שלמה מזמור שיר חנוכת:

וכי דויד חנכו והלא שלמה בנאו אלא שנתן נפשו עליו ואנו אומרין שנתן דויד לשלמה את השירה הזאת עם תבנית הבית שנאמר בשעת חינוכו. תשיעית שאמר יהושפט ויועץ אל העם ויעמד משוררים ליי' ומהללים בצאת לפני החלוץ ואומרים הודו ליי' כי לעולם חסדו. עשירית לעתיד לבא שירו ליי' כל הארץ:

ויש שקיבצו שירות הרבה אבל במשנת רבותינו לא שמענו שירת אברהם. ואם אמר אדם שירת אברהם שמא לאיתן האזרחי נתכוון. או שמא שכתב מר רב סעדיה גאון נוחו עדן שירת מצרים ושירת הים וטעה הסופר וכתב אברהם:

סימן סז

והא דאשכחנן בחלוקות שבין אנשי בבל וארץ ישראל אנשי מזרח אוסרין כלה על בעלה כל שבעת הימים מפני שהיתה בתולה ונעשת נדה אנשי ארץ ישראל על שהוא מוציא דם בתולים בצער מיד מותרת, וראינו תשובה לאדוננו מר רב נטרונאי גאון זכ' צדיק לב' שנשאל על האיי דאמור רבנן בעל בעילת מצוה ופירש צריכה שבעה נקיים וטבילה כעיקר זבה או לא. והשיב תינוקת חשו לה חכמ' שמא עם טורח דם בתולים אי אפשר לבוא דם בתולים בלא צחצוחי זיבה וכיון דמשום הכין הוא לא שנא ראתה ועודה בית אביה ונישאת ולא שנא הגיע זמנה לראות ונישאת ולא שנא לא הגיע זמנה לראות ונישאת צריכה שבעה נקיים וטבילה כעיקר זבה. ילמדנו אדוננו הילכתא מאי ובאי זה צד מנהאגיכון בהא מילתא. מנהאגא דילן כדכתב לכון מר רב נטרונאי אם בעל וראתה דם אע"פ שראתה דם יגמור ביאתו ואחר כן פורש ונוהגת עצמה כנדה כל שבעה. אבל אין מטמאין אנו משכב שתחתיה בשעת בעילה משום דלאו נידה ודאי היא וקאמרינן אמ' עולא כי האוו בה ר' יוחנן וריש לקיש בתינוקת לא מסקי מינה אילא כי דמסיק תעלא מבי כרבא ואמרי בועל בעילת מצוה ופורש. אמ' ליה ר' אבא לרב אש' מעתה לא יגמור ביאתו אמ' ליה אם כן לבו נוקפו ופורש. מדקאמ' ליה ר' אבא לרב אשי מעתה לא יגמר ביאתו דיקינן דהאיי דאמרי ופורש משום דחישי להוא דם ורב אשי נמי לא אהדר ליה דלא חישי ליה אילא הכי קאמ' אקילו רבנן בההיא ביאה ראשונה דהיא בעילת מצוה שריוהי לגמור ביאתו וחיבוהי בתר כן לפרוש ויתבא לאי גיסא כשאר נידות כדי שלא יהא הרגל:

ואתם מ"ר נחמיה בן מ"ר עובדיה ומ"ר משה בן מ"ר שמואל חבירינו ויקירינו ורצוייינו ואהובינו שאתם מוסרין עצמכם לדקדק בדברי שמועה ולאסוקה אליבא דהילכתא כרצונו שלקדש ברוך הוא. הוא ברחמיו יפתח לבכם לתורתו ופעל ידכם ירצה ותהיו

מלימודיו הזוכים להקביל פני שכינתו ולראות פני מוריכם כמשה רבנו ושאר אבות העולם והנביאים והחכמים הראשונים בביאת משיח צדקו ובתחית המתים ותזכו לכל כתרי תורה ויקשרו בראשכם נגד כל עמו ותבאו לפניו ותלמודיכם בידיכם ותעמדו במחיצת קדושיו המקבילים פני שכינתו ותשמחו ביי' ותגילו בשם קדשו. וכתבו שאלות הללו בסוף חדש טבת שנת שכ"ז ישע רב:

סימן סח

שאילאתא אילין דשאילו מ"ר רב יוסף בן מ"ר עמרם ראש בית דינא דמדינת סגלמאסה דבאתר מערבא ורבנן דתלמידי דתמן נפקן לקדמנא. וכו' ופקידנא וקרו יתהין קדמנא ועיננא בהון ופקידנא וכתבו תיובתיהן כי דאהוו לנא מן שמיא:
הא דתנן המפקיד אצל חברו בהמה או כלים וכול'.

סימן סט

והא דתנן זה פוסל עדיו שלזה כול'. ואמרינן עלה בגמרא תני עידו כול'. לא צריכא דקבליה עליה כי ביתרי מאי קאמשמע לן דמצי הדר ביה תנינא אמר לו נאמן עלי אבה נאמן עלי אביך כול'. ואמרינן עלה צריכא דאו תנא אבה ואביך בהא אמור רבנן לא מצי הדר ביה משום דחזו לעלמא אבל חד כביתרי דלעלמא לא חזי אימא מודו רבנן לר' מאיר ואיסתבר לן כי האיי טעמא דתנן דאו קנו מיניה דקביל עליה חד כשר כביתרי או חד פסול כחד סהדא או נמי לא קנו מיניה ואי גמר דינא לא מצי הדר ביה. ואשכחן לרב צמח גאון דאמ' היכא דקביל עליה חד כביתרי אפילו קנו מיניה מצי הדר ביה דקנין טעות הוא דרחמ' אמ' על פי שנים עדים ואיסתפק לן הדין מימרא מאי. הכין חזינא דהא דכתבתון משמא דמ' ר' צמח לא שמיעא לנא ולא סבירא לנא ולא ידענא מעולם דכתי' ליה למ' ר' צמח הכין. ודבר ברור הוא דהיכא דמקביל עליה חד כביתרי וקנו מיניה לא מצי הדר ביה לא קודם גמר דין ולא לאחר גמר דין. אבל בלא קנין היכא דסגא דינא ואיעביד מעשה בעדותו דההוא עד אחד דקבליה כשנים קמי דניהדר ביה איכא רבנן השתא דקאמרי לא מצי הדר ביה ואע"ג דהכין תנן אמ' לו נאמן עלי אבה נאמן עלי אביך וג' ואמ' רב דימי בריה דרב נחמיה בריה דרב יוסף דקבליה עליה כחד והיכי דאמי כגון דאמ' הרי עדותו שלאבה או שלאביך מקובלת עלי או נמי דאמ' אבה או אביך נאמן להעד עלי מהאיי גונא הרי אביו שלזה או אביו שלזה חשוב עליו כעד אחד אע"פ שהוא קרוב ואינו כשר לאותה עדות או נמי דאמ' לשלשה רועי בקר הרי אתם דיאנין עלי דשוייה לקרוב או

פסול עליה כחד בין עד ובין דיאן ר' מאיר אומ' יכול לחזור בו וחכמ' אין יכול לחזור בו ואמרינן אמ' רבא מחלוקת באתן לך אבל במחול לך דברי הכל אין יכול לחזור בו ורב אשי מתני דהכי שלה ליה רב נחמן בר יעקב לרב נחמן בר רב חסדא באתן לך מחלקת והלכה כדברי חכמ' ואמרינן ר' יוחנן אמ' לאחר גמר דין מחלוקת ושמעינן מינה דלפני גמר דין דברי הכל יכול לחזור בו ואמ' רבא קיבל עליו קרוב או פסול לפני גמר דין יכול לחזור בו לאחר גמר דין אין יכול לחזור בו ואמ' רב חננא בר שלמיה שלחו ליה מבי רב לשמואל ילמדנו רבנו לפני גמר דין וקנו מידו מאי שלח להו אין לאחר קנין כלום אבל מאן דקביל עליה חד כבי תרי לא אימיר כהדין מימרא בהדיא אילא איכא למיגמריה מן דוקא דשמעתא דריש פירקא ולענין היכא דקנו מיניה פשיטא מידי דהוה אגברא גופיה מי לא פשיטא דהיכא דהימניה בעל דינו כבי תרי למיהב ליה מאי דאמ' בית דין מפקינן ליה מיניה מאי דאמ' דאמרינן ההוא דאמ' ליה לחבריה מהימנת לי כבי תרי כל אימת דאמרת דלא פריענא אזל פרעיה באפי בי תלתה אמ' רב פפא כתרי הימניה כתלתה לא הימניה מתקיף לה רב הונא בריה דרב יהושע אמור דאמרינן תלתה עדיפי מתרי לענין אומדנא דכמה דנפישי ידעי באומדאנא טפי אבל לענין עדות מאה כבי תרי ותרי כמאה והני מילי היכא דאמ' ליה כבי תרי ואזל פרעיה באנפי תלתה אבל אמ' ליה כתלתה ואזל פרעיה באנפי ארבעה כיון דנחית לדעות נחית וכל שכן היכא דמהימן אביו או אביו שלמאמין כבי תרי וכל שכן היכא דהימין חד כשר כבי תרי ובכולהי הני מילי אמרינן אין לאחר קנין כלום והא מתניתין דתנן אמר לו נאמן עלי אבא לאו במקום דקנו מיניה אימירא דאילו לענין מתניתין דברי הכל לפני גמר דין יכול לחזור בו ואילו היכא דקנו מיניה אפילו הדר ביה לפני גמר דין אין שומעין לו ואין לאחר קינין כלום. ומן גמרא דריש פירקא גמרינן דהיכא דהימין חד כשר כביתרי כמאן דהימין חד פסול כחד כשר דכיון דתנן זה פוסל עידיו שלזה וזה פוסל עידיו שלזה דברי ר' מאיר ופליגי רבנן ואמרי אימתי בזמן שמביא עליהן ראיה שהן קרובין או פסולין אבל אם היו כשרין אינו יכול לפסלן דאלמא ר' מאיר סבר יכול לפסלן אע"פ שאינו מביא עליהן ראיה שהן פסולין או קרובין. ואתמהנן היכי סבר ר' מאיר שזה יכול לפסול כשרים אוקימנה בכמה מילי ותחלתן אמ' ריש לקיש פה קדוש יאמר דבר זה אלמא חס ליה לר' מאיר אע"פ שאין הלכה כמותו מלמיפסל כשרים אילא תני עידו ואוקמה למתניתין בעד אחד דקבליה אנפשיה כבי תרי וקאמ' ריש לקיש דאמיא מתניתין כמאן דאימירא הכין אם קיבלו עליה אחד אחד כשנים זה יכול לחזור בו ולפסול עידו שלזה וזה יכול לחזור בו ולפסול עידו שלזה דברי ר' מאיר וחכמ' אומ' אימתי בזמן שמביא עליו ראיה שהוא קרוב או

פסול אבל אם היה כשר אין יכול לפסלו. ואקשינן או הכי קא משמע לן דאע"ג דקבליה עליה כבי תרי מצי הדר ביה תנינא אמר לו נאמן עלי אבא וכול'. ואמ' רב דימי בריה דרב נחמיה בריה דרב יוסף כגון דקבליה עליה כחד. ומפרקינן צריכא שמעינן מינה דכי קביל עליה עד אחד כביתרי דאמי כמאן דקביל עליה קרוב או פסול לאסהודי כחד דלפני גמר דין דברי הכל יכול לחזור בו אבל לאחר גמר דין או אישתכח ההוא עד קרוב או פסול יכיל למיהדר ביה ואי כשר הוא פלוגתא דר' מאיר ורבנן והלכה כרבנן ואו אתית למימר דהא מילתא איתמרא לפום תירוצא דריש לקיש דקא מתריץ לה למתניתין ואמ' תני עידו וכיון דאקשינן לריש לקיש הא מדקתני סיפה עידיו לשון רבים ורישה דינו לשון יחיד אלמא דוקא קתני ושבקוה לדריש לקיש ואוקמה ר' אלעזר בדבר אחד ואיתוקמא בתר הכין בתרתין מילי אחרות משמא דר' יוחנן חדא דרב דימי וחדא דראבון לא סמכינן אהא מילתא דאימירא אליבא דריש לקיש ולא אמרינן דהיכא דקביל חד כשר כביתרי דאמי למאן דאכשר חד פסול על נפשיה והימניה כחד אית לן למימר דלא עכפת לן בהא מילתא כי לא קימא מתניתין דתנן זה פוסל עידיו שלזה כדתרצה ריש לקיש דלאו ריש לקיש הוא דקאמ' תנינה ומצריך אילא ההיא מילתא דתריץ בה ריש לקיש מתניתין רבנן דגמרא אינון קאמרי תנינה. ואיכא רבנן דקאמרי הא קאמרי רבנן דאע"ג דתנינן אמר לו נאמן עלי אבה צריך למיתנא דהיכא דקביל עליה חד כבי תרי פלוגתא דר' מאיר ורבנן דאו לא תאנו איכא למימר בההיא קאמרי רבנן לא מצי הדר ביה משום דאבה ואביך חזו לעלמא אבל חד כבי תרי דלא חזי לעלמא אימא מודו ליה רבנן לר' מאיר דאפילו לאחר גמר דין יכול לחזור בו וכיון דריש לקיש הוא דקאמ' דהא דתנן זה פוסל עידיו שלזה עדו הוא דקבליה כבי תרי ולהכי אתא לשוייה כההיא פלוגתא דר' מאיר ורבנן אבל דזוד מן ריש לקיש לא קאמ' הכין ועידו דקא מתריץ ריש לקיש לא קא קאיי דקא שמעינן דעידיו דוקא קתאני ליכא ראיה דתנא תנא מידעם במאן דקביל חד כביתרי בלא קינין וכיון דצריכא הא מילתא למיתיניה וליכא ראיה דתניא לית לן למימרה. ואידך אמרינן דהא אצרכתא דקאמרינן צריכה ברובה דאצרכאתא דתלמוד דאתיאן לסלוקי ספיקי קלישי ולמאן דסבר דתניא תרתי זמני אצריכו הא אצרכתא ולעולם מן ההיא גמרינן לה להא דמה הפרש בין מאן דמתני על מאי דרחמ' אמ' לא יומתו אבות בעדות בנים ורחמ' אמ' אל תשת חמס עד ובין מאן דמתני אמאי דאמ' רחמ' לא יקום עד אחד והא אנפא דקאמרי דלא תימא האיי קרוב כשר לעלמא והאיי חד פסול לעלמא סברא קלישא הוא ומאי איכא עלן מן עלמא מכל מקום לגביה דיליה שוין אינון ועוד הא רועה בקר דפסיל לעלמא וכי מקביל ליה ונגמר הדין לא מצי הדר ביה אין ודאי או אשכחנן הפרש ביניהון הוה

מפרשינן וכד לא משכחינן הפרש זה וזה שוין וכל שכן דסתם גמרא קאמ' תנינה ואו לא הוה מיגמרא הא מן הא לא הוה אמ' תנינה ואצרכתא לא פרכא לה להא מילתא והדין סברא הוא כידאיסתברא לכון ואנחנא קא חזיננא דטפי עדיף. והיכא דקביל עליה חד כביתרי ואסהיד עליה ההוא חד ואיתהנפק ממונא במימריה. הכין דעתנא דלית מן דינא לאהדורה אם חזר בו ובקנין לא מספק דקימא הא מילתא ואין יכול לחזור בו שאין לאחר קינין כלום כדהאוי קנין מוחזק דלא כאסמכאתא ודאמ' דהא מילתא קנין בטעות הוא שדבריו בטעות והאיי קנין לאו בטעות הוא וקנין בטעות לאו כי האי גונא אילא כמאן דטעא בחושבאנא ואידמי ליה דאית עליה מידעם ואי קני מיניה דיאהיב ליה לפל' ואישתכח דלית עליה מידי דדאמי כמאן דאיקני מיניה מאי דאית עלך יהבת ליה לפלוני וכיון דליכא עליה מידי לית עליה למיהב מידי כמעשה דהנהו גינאיי אבל הדא מאי טעות איכא מידע יאדע דעד אחד אין מוציאין בו ממון מן התורה וסבר הוא וקביל ודאמי למאן דידע דקרוב לאו בר עדות הוא מן התורה וסבר וקביל.

סימן ע

ודכתבתון בתר הכין ותו מאי דאורי לן מרן לענין כתב לו על הניאר או על החרס שדי מכורה לך שדי נתונה לך ואוקמה אפילו בדמסר ליה הדין ניארא ביניה לביניה בלא שהדי דקאני ולא בענן שהדי לגבי ממון אילא לשקארי. וקשי לן הדין טעמא אחרינא לענין מתנתא טמירתא דבסתמא לא קאני ואוקמה מרן להההוא דניארא כגון דיהב ליה ניארא באפי שהדי ואמ' ליה באפיהו הא מתנתא תהוי פרהיסיא ולא טמירתא ומשום הכי קשי לן ומה השתא כד יאהיב ליה קמי שהדי צריך למימרא ליה תיהוי מתנת פרהיסיא ואילא לא קאני ביניה לביניה היכי קאני או דילמא כי היכין דצריך למימר ליה קמי שהדי תיהוי מתנת פרהסיא קאני מאי. הכין חזינא דבין מסר ליה מתנה קמי סהדי ובין מסר ליה ביניה לביניה ואמ' ליה קני ביה הא ארעא אע"ג דלא אמ' ליה תיהוי טמירתא לא אמרינן לא קאני ואי אתי נותן למיהדר ביה מאנפא אחרינא לית ליה למיהדר אלא אמרינן קנא ליה מקבל כגון דאמ' נותן קא הדרנא בו מן הא מתנתא והוה אית בדעתאי למיהב ליה והשתא אימלכי לי דאמרינן כבר קנא ליה מקבל בשטרא דיהבת ליה במסירה ולא אמרינן עדאן לא קני ליה למקבל ואית ליה לנותן לאימלוכי אבל ודאי אי אמ' משטה הייתי בך דמסרי לך האי שטרא בינאהן אע"ג דבאנפי שהדי דבעי לשוייה מודעא לשטרא אחרינא דבעיי למיכתב בתריה למימר דהאיי קדים מיניה ולא את קאנית ולא בתרא קאני והא לא אמרית למהוה פרהיסיא דלא לישמע ההוא דבעיי לאשטויי

ביה נמי ומיכתב ליה בתרך וליתפסד עלאי חישינן לכי הא מילתא ומשום הכין לענין מתנתא טמירתא אמרינן לא מגבינן בה ולעינין סתמא אמרינן חישינן ולעולם כי אמ' ליה אפילו ביניהון בסתר מילתא פסיקתא קני קנין גמור בהאי שטרא וגליה בפרהסיא דלאו טמירתא היא ומודי דהכי הויא מילתא או דאיכא שהדי דשמעוה דקאמ' הכין אע"ג דלא הוה יאדע בהו ולא אשהידינון כבר קנא מקבל קנין גמור. והא...

סימן עא

... אלא אילונית היא אטעיתיה דהא אם נשאה לשם אילונית דינה ככל הנשים משום הכי קנסוה לדיליה בין בנכסיה ובין בנכסיה ושניה שניהם עשו שלא כהוגן משום הכי קנסוה לדיליה בנכסי דילה וקנסוה לדילה בנכסי דיליה וביעיא שני דאיבעיא לכון דהכא חזיתון בלאות שלא הפסידה בלאות נכסי בעל דכתב לה כי דמפרש במעשה דכלתיה דרב זביד והכא חזיתון בלאות שהפסידה כליה דבית נאשה כי דמפרש לענין אם היא זינתה כליה זנו. ואשכחתון לרב צמח גאון דאמ' שאפילו זינתה אע"ג דהפסידה כתובתה בלאות מיהא שקלא ובעיתון למיקם על בירורה דמילתא. הכין חזינא דהני בלאות דלא הפסידה בין דאיתיאת מבית נאשה ובין דכתבינון לדילה בעלה מנכסיה כי דאשכחתון לרב צמח גאון. ופשיטא שאם זינתה לא הפסידה בלאותיה קיימין ומאי דשכיח באנפה שקלא ליה ונפקא אפילו מן מאי דכתב לה בעלה וכל שכן מאי דאיתיאת מן בית נאשה ולאפוקי לה מדעם מן בעלה ליכא מן דינא אבל מורדת לא פשיטא ושאניא מן היוצאת משום שם רע שאם זינתה אין נוטלת אלא מה שבפניה מאי דשכיח בפניה בין מן נדוניא דאיתיאת מן בית נשה ובין מן מאי דכתב לה בעלה ומאי דאבד או דבלא מן דיליה ואע"ג דכתיב עליה צאן ברזל כיון דזינתה פאקע ולית עליה למיהב לה מדעם משום דלית לה מן כל אנפי אילא מה שבפניה בלבד אבל מורדת כל ניכסי צאן ברזל דמן דילה בין איתינון ובין ליתנון מיחייב לשלומאנון ומאי דכתב לה הוא וליתיה בלא ספיק פאקע אבל מאי דאיתיה בין בפניה ובין שלא בפניה לא פשיט בגמארא הופסדה אי לא הופסדה מן הלכתא אילא אמרי רבנן דתפישא לא מפקינן מינה כמאן דאמ' לא הפסידה ודלא תפישא לא יהבינן לה ואע"ג דשכיח כמאן דאמ' הפסידה ומשהינן לה תריסר ירחי אגיטא. ובתר גמרא תקינו רבנן דאפילו מאי דתפיסא מהנפקינן ליה מינה ויהבינן לה גיטא לאלתר ובלאות דנכסי מלוג דקאמרינן בין לעינין ממאנת ושנייה ואילונית ובין לעינין מורדת פסיקא מילתא או איתנין שקלא להון ואו ליתנהו שנייה לית לה מדעם מחימתיהון ומדקאמ' בשנייה דאו ליתנהו לית לה גמרינן דנשים אחרות דכשרות אינין

ויש להן כתובה או ליתנון לניכסי מלוג דידהו איכא זמנין דאית להו חילופיהון והיכי דאמי כגון דנפל לה לאשה מדעם דהוא קרן ולא פירות הוא ואכליה בעל וכליה לקרנא או מגריש לה עליה לשלומי לה חלופיה ודאמיא להההיא דאמרינן כללא דמילתא כל שגזעו מחליף פירא וכל שאין גזעו מחליף קרנא. ותנן וחכמ' אומ' פירות המחוברין בקרקע שלו והתלושין מן הקרקע שלה ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות ותנן ר' שמעון אומ' מקום שיפה כוחו בכניסתה הורע כוחו ביציאתה ומקום שהורע כוחו בכניסתה יפה כוחו ביציאתה פירות התלושין מן הקרקע בכניסתה שלה וביציאתה שלו והמחוברין בקרקע ביציאתה שלה ובכניסתה שלו. ואמרינן אמ' רבא אמ' רב נחמן הכניסה לו עז לחלבה רחל לגיזתה תרנגולת לביצתה אוכל והולך עד שתכלה הקרן השתא או אכלה בעל לעז גופה או לתרנגולת גופה שלא ברשות האשה מחייב לשלומי לה לאשה חלופה דלא תקינו לה רבנן אילא פירא אבל הא שנייה מדלית לה בלאות דנכסי מלוג שמעינן דאחריות אית להי ומן הכין אמרינן אמ' רב שימי בר אשי שמע מינה מדרב כהנא עיילא ליה גלימא קרנא האוי והאמ' רב נחמן פירא האוי ההיא דרב נחמן פליגא כדחשבינן ליה לגלימא קרנא או מכלי לה בעל משלם חלופי בלאות ואו חשבניה פירא לא משלם מדעם גמרינן דגלימא קרנא וההיא דרב נחמן דהאשה שנפלו לה נכסים דאמ' פירא האוי ומכסי ליה עד דבאלי פליגא כהאי תנא אמרה דתניא המלח והחול הרי פיר'.

סימן עב

ושאלתון הא מילתא דאימירא בהלכות והיכא הוא דאית ליה בני מאיתתא אחריתי והיא לית לה בני ואמרה שהיי לי בהדיה עשר שנים וכול' ואו ודאי באה מחמת טענה דאמרה בעי אנא חוטרא לידה ומרא לקבורה טענתה טענה ומגבי לה כתובתה הני בני דאית ליה להאיי גברא היכי דאמי אי כגון דהוו ליה בני מאיתתא אחריתי בילדותיה והשתא סיב ליה דמציא אמרה בילדותך הוא דהות מולדת והשתא איעקרת לך ובעי אנא אינסובי לגברא אחרינא דהוו לי בני דבעי אנא חוטרא לידה בהא טענה גביא כתובתה אבל או עד השתא קא מוליד מאיתתא אחריתי מצי אמ' לה הא מיניך הוא ואו הוה חזית לאולודי הוה ילידת מינאי ולית לה כתובה או דילמא אפילו הכי מציא אמרה ליה לא קא זכיאנא לאיבנויי מינך כי דאמרן לענין נפלים ואית לה כתובה מאי:

הכין חזינא שהדבר ברור דלאו כל איתתא ילדא מן כל גברא אע"ג דלא הוה עקר ולא הויא עקרה אילא כגון דהאיי חמים מזאגיה בטפי והיא נמי חמים מזאגה בטפי או דקרירין תרויהון בטפי או דרטיבין תרויהון בטפי או דיבישין תרויהון בטפי או הרמאנא דשמיא

בלא עילתא כי הני דאמרא ליה מדמית להההיא דקא מולדת מינה ולא מדמית לי באה מחמת טענה כההיא דאתאי לקמיה דר' אמי ואמרא ליה מסיבו ולעיל מאי תהוי עלה דהך איתתא כופין אותו להוציא וליתן כתובה.

סימן עג

וכתבתון לענין כ"ה זוזי דכסף מוהרי הוה מחזיק בידן דכל זוזא וזוזא שיעוריה מתקאלא דדינארא דסך כולהו תלתין ושיתה זוזי בזוזי טיאעי ואיסר וכן אשכחנן לכמה גאוני דפסקי בכסף מוהרי כהדין שיעורא אשתכח לפום הדין שיעורא בכסף דאוריתא תלתה מתקאלי ותולתא במתקאלא דדינארא מדאמרינן בבכורות אמ' רבא סילעא דאוריתא תלתה ותולתא האוי ואיתותב והלא סלע של הקדש מ"ח פונדיונות ופריק בתר דאוסיפו עילויהו. ואיתוקמא בעובדא דרב אשי דשדר ליה שבסר זוזי לרב אחא בריה דרב ייבא שלח ליה לישדר לי מר תולתא אמ' ליה לשדר לי מר תלתה אחריני דהא אוסיפו עילויהו. ועוד דאמ' דינר כסף אחד מכ"ה לדינר שלזהב למאי נפקא מינה לפדיון הבן אלמא הוה ליה סלע דאוריתא לבתר דאוסיפו עילאויה ארבעה זוזי דאינון ארבעה דינרי בלשון משנה דאינון מ"ח פונדיונות אישתכחא פרוטה לפום הדין מיניאנא אחד מקצ"ב לדינר זהב והם הכי אשכחנן לרב יהודאי גאון דאמ' לענין חמש סלעים שלבן והני חמש איסתירי הויאן עשרין מתקאלי דד דהון כ"ח זוזי ופלגו זוזא ופלגו דנקא בהני זוזי דידן דעשרה שבעה. ואשכחן משמיה בנוסחא אחרינא לישנא אחרינא אמ' בה הכי סלע בכמה האוי תלתה ותילתא כמה הוו להו חמש סלעים שיתסר ותרי תילתי דהאוו כ"ד בציר דנקרא בזוזי דידן אוסיף עילויהו חומשא מלגיו שכל הפודה הקדש מוסיף חומש הוו להון כ"ח ופלגא ופגו דנקא. ואשכחן לרבואתן בתראיי דאו קימו פרוטה חדא מן מאתן וארבעין בזוזא מזוזי דטיאעי אישתכח סלע דאוריתא תלתה זוזי ותילתא בזוזא דטיי וקשו לן הני טעמי טובא ובעינן למיקם על בירוריהון מקמי מרן. עייננא במאי דכתבתון וודאי שקל הקדש עשרים גרה דהוא דנקא דדהבא והאוי מן מתקאלי דששדנג תלתה ותילתא והוסיפו עליו שתות מלבד דהוא חומשא מלגיו הוה ארבעה מתקאלי פדיון הבן בחמשה מתקאלי מהני דכל חד מינהון ד' מתקאלי ששדנג האוו בזוזי דטיאעי כ"ח ופלגא ופלגא דנקא דהון תלתין זוזי מן זוזי דכל עשרה שבעה בציר חד מ"ג מתקאלא ששדנג וחמשה שקלים דשלקדש בלא תוספה האוו שיתסר מתקאלי ששדנג וארבעה דנקי והינו דכד שדר ליה רב אשי לרב אחא בריה דרבא י"ז מתקאלי שלח ליה אהדר לי מיניהו תרי דנקי דאינון תולתא שלח ליה רב אחא בריה דרבא את צריכת לשדורי לי

תלתה מתקאלי אחריני דניהוו עשרין מתקאלי דהא אוסיפו על המדות שתות. אבל מאי דאשכחתון דהאי טופיאנא משום שכל הפודה הקדש מוסיף חומש לאו טעמא הוא ולית לפדיון הקדש הכא עסק. ודאי שתותא מלבר חומשא מלגיו הוא אילא מישום דהוסיפו על המידות מן יומי דיחזקאל הנביא מדרב חסדא דדרש והשקל עשרים גרה ויהב פראטא ששים שקלים כ' שקלים כ"ה שקלים עשרה וחמשה שקל ושוייה לכוליה מנא וקם לן דמנא כ"ה מתקאלי האוי בשקל הקדש דהאוו חמשה מתקאלי ששדנג מן שמעתא דהלוקח דעוד שאלו ותמן מפריש לה למילתא ויחזקאל קא יאהיב פראטיה שיתין ומשוי ליה מנה והאוי ד"מ מתקאלי דששדנג שמע מינה תלת שמע מינה מנה שלקדש כפול היה משום דמנה דעלמא מתקאלי ששדנג והוה מיבעי למיהוה מנה שלקדש ק"ק ששדנג מדקא משוי ליה קק"מ שמע מינה הוסיפו על המטבע שתות ושמע מינה דהוה שתותא מלבר משום הכי הוה פדיון הבן עשרים מתקאלי ששדנג. ומאי דאקשיתון בפרוטות דאשכחתון פרוטה אחד מקצ"ב לדינר שלזהב. ודאי למאן דאמ' פרוטה אחד משמנה באיסר האוי דינר קצ"ב אילא כל דינר שתותיה מעה ופלגא דמעה פונדיון ופלגא דפונדיון איסר ואית ליה פרוטה ופרוטות עיקר דילהון מן נחאשא אינין דעאבדין פרוטות טבועות כל ל"ב מינהון במעה דכספא דהיא אחד משה בדינר. והאיטלקי לא ידעינן השתא מאי מתקאליה אבל מאי דכתבתון דאשכחתון לרבואתא בתראיי פרוטה חדא מן ר"מ דזוזא לא שמיע לנא אנחנא ולא ידעיננא טעמא דפרוטה דשיער ר' סימאי בדורו שש באיסר דהוו חדא מן קמ"ד דזוזא דהאוו חד מן כ"ד דמעה וחד מן ששה דאיסר אבל דזוד מן הכין לא שמיע לנא. ודאדכרתון כתובת אשה אנחנא לא ידעיננא אילא הני זוזי דטיאעי דכתובת אשה דרבנן וליכא השתא בכולה בבל ולא במאי דחאזי לנא ולא לאבינו ולא לאבי אבינו דקא מגבי כתובה אילא כ"ה מהני זוזי דטיאעי וכל אתרא נמי מן מתקאליה. ואם נשא אשה בארץ ישראל וגירשה בקפוטקיא אזלינן בתר שיעבודא להקל ואם נשא בקפוטקיא וגירשה בארץ ישראל אזלינן בתר גוביאנא להקל משום שהתקינו שכל מעות יהו יוצאות בירושלם ואמרינן אמ' ר' אבא מקולי כתובה שנו.

סימן עד

ודשאילתון תו הא דאמ' שמואל אין בין נערות לבגרות אלא ששה חדשים. מהיכא מנינן הני ו' חדשים או מעידנא דמתיא שתי שערות ואפילו ארחיקו להו מכלל שנותיה טובא כגון דאיתיא סימנין בארביסר או יתר ומן ההוא עידנא מנינן לה שיתה ירחי מי אמרינן כי קאמ' שמואל במאן דמתיא סימנין לאחר זמן מיד דהוו להו כלל שנותיה דנערות

ובגרות תרתי סרי ושיתה ירחי אבל במאן דשהו סימניה טובא לא אמ' או דילמא לא שנא ובסימנין תליא מילתא מאי. ואשכחנן באילין הילכאתא לגאוני קמאיי טעמי רחיקי דלא איסתברו לן ובעינן למיקם על בירוריהון מקמי מרן. הכין חזינא דהא מילתא דאיסתפקא לכון ליתה לא במתניתא ולא בגמארא. ודאי תחלת נערות הבאות שתי שערות וכמה דלא הביאה שתי שערות קטנה היא דתאנו רבנן בתוספתא כלשון הזה בן ארבע עשרה ובן חמש עשרה שלא הביא שתי שערות הרי הוא כבן תשע שנים ויום אחד לכל דבריו ודקתאני בן ארבע עשרה ובן חמש עשרה הוא הדין עד בן עשרים דתנן אחד בן תשע שנים ויום אחד ואחד בן עשרים שנה שלא הביא שתי שערות ומפרשא מילתא דליכא נערות אלא בהבאת שתי שערות מההיא דתנן ואילו נערות שיש להן קנס ואמרינן עלה נערה אין קטנה לא מאן תנא אמ' רב יהודה אמ' רב ר' מאיר רב יעקב בר נפתלי משמא דראבינא מתני אמ' רב נחמן אמ' רבה בר אבוה ר' מאיר היא דתניא משתביא שתי שערות ועד שתבגור יש לה קנס ואין לה מכר דברי ר' מאיר דאלמא נערה משתביא שתי שערות ועד שתבגור בלבד ועלה קאמ' שמואל דלא האוו הני יומי טפי מן ו' חדשים ועוד מיהא דתנן כל מקום שיש מכר אין קנס וכל מקום יש קנס אין מכר קטנה יש לה מכר ואין לה קנס נערה יש לה קנס ואין לה מכר בוגרת לא מכר ולא קנס. ומפרשא קטנה מבת יום אחד ועד שתביא שתי שערות יש לה מכר דאלמא לא מיקריא נערה ומפרש משתביא שתי שערות ועד שתבגור יש לה קנס ואין לה מכר דאלמא הדא היא נערה ואע"ג דבריתא מפרשא ומתניתין מפרש בה זו דברי ר' מאיר לא אתינן למיגמר מינה מאן דאית ליה קנס ומאן דלית ליה קנס דמאן דפליג אר' מאיר אמ' אפילו קטנה יש לה קנס ולא ליה מילתא בנערה אבל לענין מילי דתלין בנערה הכל מודים דלא איתנון אילא במאן דהביאה שתי שערות דהא נערה שזינתה כשהיא ארוסה נידונת בסקילה ואם בגרה בחנק לית לך מימר אלא שהביאה שתי שערות והרי אילונית דלא מיתחזקא עד עשרים שנה כיון דאיתחזקא כבוגרת חשיבא ואמרינן בגמרא דהאשה נקנית אילונית לית לה נערות וטעמה דמילתא שאינה מביאה שתי שערות ואמרי נמי מקטנותה יצאת לבגר והני ו' חדשים תחילתם מיום הבאת שתי שערות ומתחלת מאי דצאמחן שתי שערות כשיעור שאמרו חכמים אתחילא לה נערות ושתי שערות סימאנה ונאמרא מילתא עד ו' חדשים והאויא בוגרת ומתיא סימני בגרות. והני ג' פרקים קטנות ונערות ובגרות עליהון תנן משל משלו חכמ' באשה פגה בחל וצמל פגה עודה תינוקת בחל אלו ימי הנעורים בזה ובזה אביה זכאי במציאתה ובמעשה ידיה ובהפר נדריה צמל כיון שבגרה שוב אין לאביה בה רשות. ומפרשין במתניתין סימני נערות ואית בהון עליון ותחתון תחתון

שתי שערות כי דבריא מילתא ועליון הא דתנן ואי זו היא סימנה ר' יוסי הגלילי אומ' משעלה הקמט תחת הדד ר' עקיבא אמ' משיטו הדדין בן עזאי אמ' משתשחיר הפטומת ר' יוסי אומ' כדי שיהא נותן ידו על העוקץ ושוקע ושוהה לחזור וקים להון לרבנן דתחתון קדים וכל היכא דאשכחנן תחתון דהוא שתי שערות סמכינן עליה ואין משגיחין על העליון והיכא דאיכא סימן עליון אע"ג דלא אשכחנן שתי שערות בידוע שאי אפשר שלא באו אלא אתו ומינתר נתור דתנן בא סימן התחתון עד שלא בא העליון או חולצת או מתיבמת בא העליון עד שלא יבא התחתון אע"פ שאי אפשר ר' מאיר אומ' לא חולצת ולא מתיבמת וחכמ' אומ' או חולצת או מתיבמת מפני שאמרו אפשר לעליון שיבא עד שלא יבא התחתון דאלמא ר' מאיר סבירא ליה אפשר שיבא עליון תחלה ואמרינן בשלמא לר' מאיר הינו דכתי' שדים נכונו ושע' צמ' אילא לרבנן איפכא מיבעי ליה אלא הכי קאמ' כיון ששדים נכונו בידוע ששערך צמח וכי היכי דאית לנערות סימנין מלמעלה ומלמטה הכין אית לבגרות סימנין מלמעלה ומלמטה דתנו רבנן אלו הן סימני בגרות ר' אלעזר ביר' צדוק אומ' משיתקשקשו הדדין ר' יוחנן בן ברוקא אומ' משיכסיף ראש החוטם משיכסיף אזקינא לה אמ' רב אשי משיפציל ראש החוטם ר' יוסי אומ' משתקיף העטרה ר' שמע' אומ' משיתמעך הכף וכן היה ר' שמע' בן יוחאי אומ' ג' סימנין נתנו חכמ' באשה מלמטה ושלשה מלמעלה פגה מלמעלה בידוע שלא הביאה שתי שערות פיר' והן ימי נערות צמל מלמעלה בידוע שנתמעך הכף פירו' והן ימי בגרות וכיון דאיבררת מילתא דסימני נערות אתי תחלה וגאדלי בהדיהו עד דגאמרי סימני בגרות אמור רבנן חזקה היא דהני סימני בגרות לא מיתאחרי גמירתן מן סימני נערות טפי מן ו' חדשים וכל אימת דאתו סימני נערות דאינון שתי שערות כסדר דאמור רבנן כל דיני נערות עלה וכד חאליף בתר הכי שיתה ירחי נפקא מכלל נערות והאויא בוגרת ובידוע שהביאה סימני בגרות ובלא ספק דאפילו שנת ארבע עשרה וחמש עשרה ושש עשרה ועד לעשרים כמה דלא הביאה שתי שערות קטנה היא. השתא האיי דאיסתפק לכון ואיבעיא לכון מי אמרינן כי קאמ' שמואל במאן דמתיא סימנין לאחר זמן מיד דהוו להו כלל שנותיה דנערות ודבגרות תרתי סרי שני ושיתה ירחי אבל במאן דשהו סימאנה טובא לא אמ' מאי ספיקא איכא הכא או מספק לכון דלמא קאדמא בגרות אטו מאן דנערה לא האויא אילא בת חמש עשרה שנה ויום אחד סלקא אדעתא דהאויא בוגרת מן קמי הכין ועדאן בהל ליכא אפשר דהאוי צמל והיכי הויא בוגרת בתרתי סרי ופלגא ועדאן קטנה היא ולאו נערה לאו הא מפרש בהדיא מאי דאמרנן לעילא דאילונית לא האויא בוגרת עד עשרים ונערות לית לה ומקטנותה תצא לבגר אבל או הכין איסתפק לכון דכיון דלא הויא נערה עד חמסרי או

שיתסרי איכא למימר דמירחקא בגרותה מן נערותה טפי מן שיתה ירחי מילתא פסיקתא אמור רבנן אין בין נערות לבגרות אלא ששה חדשים ולא שאנו ולא פליגי הילכך לא שנא קדימא נערות ולא שנא איתאחרא אין בינה לבגרות אילא ששה חדשים בלבד וכד חאלפין ששה חדשים בידוע שבא סימני בגרות ולא צריכה בדיקה אבל ודאי או לא ידעינן אימת הוו סימני נערות ואשכחנה כשהיא בת י"ג שנה שיש בה סימני נערות ולא ידעינן אימת הויא תחלתם בשתים עשרה ומחצה או לבתר הכין בירחא או בתרין או בתלתה מעכבינן למיבדק סימני בגרות כל אימת דאתו בתר ירחא או בתרין או תלתה או ארבעה או חמשה מחזקינן לה בבגרות והמחוור שבכולן מלמטה מיעוך ופירושיה שנתפשט המקום התפוח ומלמעלה הפצלת ראש החוטם ואע"ג דקאמרינן הלכה כדברי כולן להחמיר ומן כמה שני הוה סברינן למימר דאפילו בשנת שתים עשרה לתינוקת או מתיא שתי שערות הויאן סימן ועאילא בנערות ובגרות אחריה בו' חדשים. ואטעי יתנא בהא מילתא מאי דכתיב בהלכות קטנות היכא דהביאה שתי שערות בתוך שתים עשרה שנה אינה ממאנת וחשבנן דהא דתנן במתניתין בודקין כל שתים עשרה בודקין למיחזא סימני נערות ולבסוף עייננא וחזינא דטעותא היא. וקא מפרשיננא לה לשמעתא לסלוקי ספיקי דכי תנן במתניתין בת ובודקין כל אחת עשרה שנה נדריה נבדקין בת שתים עשרה שנה ויום אחד נדריה קיימין שתים עשרה בן שתים עשרה שנה ויום אחד נדריו נבדקין בן שלש עשרה שנה ויום אחד נדריו קיאמין ובודקין כל שלש עשרה הא מפרש במתניתין דלאו לגרשה בדקינן למיחזא סימנין אלא לעינין נדריו הוא דבדקינן ליה מי יאדע להפלות או לא דרחמ' אמ' כי יפליא לנדר והכין תנן קודם לזמן הזה אע"פ שאמרו יודעין אנו לשום מי הקדשנו ולשום מי נדרנו אין נדריהן נדרין ואין הקדישן הקדש לאחר זמן זה אע"פ שאמרו אין אנו יודעין לשום מי נדרנו ולשום מי הקדשנו נדריהן נדרים והקדישן הקדש ובגמ' פרשו אצרכתא לכל מילתא דאימירא במתניתין אע"ג דתנא בת אחת עשרה שנה ויום אחד נדריה נבדקין איצטריך למיתנא בת שתים עשרה שנה ויום אחד נדריה קיאמין לאודועך דשנת שתים עשרה הוא דבדקינן בלחוד ולא לעולם. ואע"ג דגמרינן דשנת שתים עשרה בדקינן איצטריך למיתנא ובודקין כל שתים עשרה דלא תימא היכא דבדקנה מקצת שנה ולא יאדעא להפלות נדריה קיימין וכן שאר שמעתא ופרישנן בתר הכי מן בריתא דהא מתניתין רבי היא דסבר בת ממהרת למיגדל קודם לבן וכלל שנותיה י"ב וכלל שנותיו שלבן י"ג אבל ר' שמעון בן אלעזר פליג ומחליף וסאבר איפכא דכלל שנותיו שלבן י"ב ושלבת י"ג וסוגיין והילכתין רווחת כרבי דהוא סתם מתניתין ותוך זמן דבת כל שנת י"ב ותוך זמן דבן כל שנת י"ג ולפום הכין

איבעיא להו תוך זמן כלפני זמן דאמי או כלאחר זמן דאמי. ודקדקנן למאי קא מיבעיא לן תוך זמן או לנדרים הא מפרש במתניתין דלא דאמי לא לפני זמן ולא לאחר זמן דהא קא באדקין בתוך זמן ולא קא באדקין לא קמיה ולא בתריה אילא לעונשין קא מיבעיא לן אם נמצאו שתי שערות בתינוקת בשנת י"ב ובתינוק בשנת י"ג מי דאמו כלפני זמן ולא מיחשבין סימנין או כלאחר זמן דאמו והאוו סימנין רב ור' חנינא דאמרי תרויהון תוך זמן כלפני זמן ואע"ג דאיתי שתי שערות בתוך זמן קטן הוא ר' יוחנן ור' יהושע בן לוי דאמרי תרויהו תוך זמן כלאחר זמן ואו מיתי שתי שערות בתוך זמן גדול הוא וסימן אינון. והא דאמרנן בתרה אמ' רב נחמן בר יצחק [וסימנ]יך וזאת לפנים בישראל. הכין חזינן דסימנין להלכה דאמרנן בסופה אמ' רבא הילכתא תוך זמן כלפני זמן ואותבתא דרב המנונא לפום דאיתחורא לסיועיה למאי דאמ' תוך זמן כלפני זמן דקא דאייק מסופה דמתניתין דתנן לאחר זמן זה אע"פ שאמרו אין אנו יודעין לשום מי נדרנו ולשום מי הקדשנו נדריהן נדרים והקדישן הקדש דאלמא גדול הוא האי לאחר י"ב שנה לנקבה וי"ג לזכר דנדריהן נדרים והקדשן הקדש אע"פ שאין יודע להפלות היכי דאמי או דלא איתי שתי שערות קטן הוא אלא לאו דאייתי שתי שערות וטעמה דלאחר זמן הוא דמהניאן ליה שתי שערות דהוה ליה גדול וגמרא לה מילתיה ואע"פ שאין יודע להפלות הקדישן הקדש אבל בתוך זמן לא מהניאן ליה דאו הוה מהניאן ליה גדול הוא ולא הוה צריך בדיקה להפלאה כי היכי דאחר זמנו אם הביא שתי שערות אין צריך בדיקה להפלאה אילא גמרינן מינה דתוך זמן כלפני זמן. ועוד מותיב רב זירא כי יפליא מה ת"ל איש להביא בן י"ג שנה ויום אחד שאף על פי שאינו יודע להפלות דבריו קיימין האי בן י"ג שנה ויום אחד שאינו יודע להפלות שדבריו קייאמין היכ[י] דאמי או דלא איתי שתי שערות קטן הוא היכי אמרת דבריו קיימין אילא לאו דאיתי שתי שערות וטעמה דלאחר זמנו הוא דמהנין ליה שתי שערות דהוה ליה איש אבל תוך זמנו דהוא י"ב לנקבה וי"ג לזכר אע"פ שהביא שתי שערות לאו איש הוא ובהפלאה תליא מילתיה ושמעת מינה דתוך זמן כלפני זמן תיובתא. אמ' רב נחמן כתנאיי בן תשע שנים ויום אחד שהביא שתי שערות שומה מבן תשע ועד בן שתים עשרה שנה ויום אחד שומה ר' יוסי ביר' יהודה אומ' סימן בן לי"ג שנה ויום אחד דברי הכל סימן. וקא דאייק רב נחמן מן מימרא דתנא קמא דקאמ' שתי שערות עד י"ב שנה ויום אחד שומה אינון ולאו סימן דאלמא מתחלת שנת שלש עשרה סימן הויאן ובסופה קאמ' י"ג שנה ויום אחד דברי הכל סימן דאלמא שנת י"ג גופה דהוא תוך זמן פלוגתא תנא קמא דקאמ' עד בן שתים עשרה ויום אחד שומה קסבר שנת שלש עשרה סימן והאי תוך זמן כלאחר זמן ואיכא תנא דפליג עליה

וסבר שנת שלש עשרה נמי שומה וכלפני זמן דאמיא אבל מבתר י"ג שנה ויום אחד דברי הכל סימן ואהדרו ליה לרב נחמן דאוקמה להא מילתא דתוך זמן כתנאיי ואמרו ליה איכא למימר דכולי עלמא תוך זמן כלפני זמן. והא מתניתא רישה בחדא מילתא וסופה בחדא מילתא ואיכא לאוקומה בתרין תנאיי או בעית אימ' רישא רבי וסופה ר' שמעון בן אלעזר וכולה בתינוקת רישה רבי דקאמ' כלל שנותיה י"ב שנה וקסבר מבת י"ב שנה ויום אחד שתי שערות שבה סימן וסופה דקאמ' עד י"ג שנה ויום אחד שומה ר' שמעון בן אלעזר דאמ' כלל שנותיה דתינוקת י"ג ותוך זמן לתרויהו כלפני זמן ואיבעיתימא רישא ר' שמע' בן אלעזר דאמ' כלל שנותיו שתים עשרה ומיכן ואילך האוו סימן וסופה רבי דאמ' כלל שנותיו י"ג ומיכן ואילך דהאוו סימן ותוך זמן לתרויהו כלפני זמן ואו בעית אימ' רישה וסופה רבי וכי אמ' משתים עשרה ולהלן סימן בתינוקת וכי אמ' משלש עשרה ולהלן סימן בתינוק אבל י"ב לתינוקת וי"ג לתינוק דהוא תוך זמן שומה ואו בעיתימא רישה וסופה ר' שמע' בן אלעזר כסדר איפכא דרבי ולעולם לדיליה נמי תוך זמן כלפני זמן ופסקינן אמ' רבא הילי תוך זמן כלפני זמן ובלישנא אחרינא מתני לה רב שמואל בר זוטרא להא שמעתא דרבא אמ' רבא קטנה ממאנת והולכת כל שתים עשרה לומר שתי שערות כל שנת שתים עשרה כלפניה דאמו ושומה אינון ולא חשיבן סימן ואע"ג דתנן עד מתי הבת ממאנת עד שתביא שתי שערות ממאנת היא כל י"ב דשומה אינון כלפני זמן. ושאר שמעתא הא פרישנה בשאילתא דקמי הא הילכך ליכא ימי נערות אילא מבתר שנת שתים עשרה ואי מיתא שתי שערות בתר דשלימת שנת שתים עשרה מן ההוא זמאנא ועד בגרות ששה חדשים שתמצא אומר האויא בוגרת בת שתים עשרה וששה חדשים כי דכתיב בהלכות וכי דאימיר משמא דגאונים קמאיי ופחות מיכן לא הויא בוגרת כל עיקר אבל לא כל הבנות כן אלא איכא דמיתאחרא נערותה ובגרותה ובשתי שערות תליא מילתא בין מקדמן ובין מאחרן עד עשרין ותינוקת לעינין נדרים בשנת י"ב ותינוק בשנת י"ג לאו איש הוא אילא סמך לאיש. ואיכא דקדוקי במפלא סמך לאיש דאוריתא הוא או דרבנן לפום דמפרשא שמעתא:

סימן עה

והא דתנן ר' שמעון חולק בנכסים כול'. הכין חזינא דרב צמח גאון נ"ע סבר דהלכה כר' שמע' מדקא מפריש ר' יוחנן ידועים ותניא כוותיה סתם ולאו מישום ר' שמעון. ודאי או הכי הוה תניא ר' שמע' אומ' אילו הן ידועים וג' הוה אמרינן ר' יוחנן לטעמיה דר' שמע' קאמ' וליה לא סבירא ליה ותניא כוותיה דהכין קאמ' ר' שמע' כי דאיכא הכי

בכמה דוכאתא אבל כיון דלא מפרש דר' יוחנן לא סבירא ליה ולטעמיה דר' שמע' קאמ' ותניא כוותיה סתאמא וכול' אמ' רב צמח עבדינן כוותיה וקאמרי רבנן נמי דקימא לן מברחת כל נכסיה מבעל לא קאני להו לוקח דכתבתנון ליה ואמ' רב נהילאי בר אידי אמ' שמואל אני מיראי הוראה אני ואם יבא שטר מברחת לידי אקרענו וקימא לן דאף בעל לא קנאנון. ואו מיגרשא אשה אע"ג דמהדרא להון לניכסי לנפשה מלוקח לית ליה לבעל למיתבע בפיריהון דההוא זמן דהות אשתו. ומקשינן אי לוקח לא קאנו להו נקנינהו בעל ומפרקינן אמ' אבייי עשאום כנכסים שאין ידועים לבעל ואליבא דר' שמע' ואמרי כיון דמילתא דקימא לן יהבי רבנן טעמה דשויוה אליבא ר' שמע' שמעינן דקימא לן דר' שמעון ואיכא למימר לא פליגי רבנן עליה וכל שכן דלקולא היא מילתיה:

סימן עו

והא דבעא מיניה רב ששת מרב הונא כליו שללוקח ברשות מוכר וכול'. הכין חזינא דרבנן דילנא לא מצרכי במילתא האיי כוליה ואו כדאמ' ליה קנאי אע"ג דברשות הוא הוה אמ' הכי אילא הכין מפרשין רבנן דילנא דהכי קא מיתמרא שמעתא כולה אליבא דבחצר מגרש קימי וקא זאריק התם לתוך קלתה דהוה ליה כליה ברשות מגרש ושאני מוכר קלתות דכד מזבין קלתות לנשי כבר אפקריה לביתיה שיניחו בו קלתותיהן וכד מנחא אשה קלתה התם כמאן דאנחתה בסימטא דאמיא דהויא לה ההיא חצר דההוא בעל הבית לקלתות בשוקא או בסימטא הואיל וקבועה היא להניח בה קלתות והאשה שמנחת קלתה שם כמאן דאיתה ברשותה דאמיא ושאניא מן כליו שללוקח ברשות מוכר.

סימן עז

ושאילתון דאיכתיב לכון מקמי מרן באיגרתא קמיתא בעינין ואילו דברים שאין להן אונאה ואוקי הילכתא כדפשיט ר' אמי וכמימרא דר' יונה ור' ירמיה משמא דר' יוחנן דביטול מקח יש להן וקימא לן במטלטלי דאפילו ביטול מקח לא מצי הדר אלא עד כדי שיראה לתגר או לקרובו ואיסתפק לן במקרקעי או עבדינן בהו כדין מטלטלי או לא לענין מוכר דקאמרינן לעולם חוזר ולענין לוקח בכדי שיראה לתגר או דילמא אית להו שיעורא אחרינא משום דאמרינן לענין מוכר במטלטלי הא נפק ליה זיבניה מתחות ידיה ולא מצי מחוי ליה אבל בקרקע הא קימא ולא אמרינן בה לעולם חוזר והם הכי לעינין לוקח במטלטלי דאמרינן בכדי שיראה לתגר משום דזיבניה בידיה ומחוי ליה ולא עוד אלא

כולי עלמא בקיאין בשומת מטלטלי אבל מקרקעי דלאו בידיה ולאו כולי עלמא בקיאין בשומיהו בעינן טפי מכדי שיראה לתגר וכדאמרינן לעינין סלע בכפרים או דילמא היכא דתנן תנן והיכא דלא תנן לא תנן ולא שנא מאי. הכין חזינא דסתם איבעיא להו ביטול מקח לרבנן לעולם חוזר וכ'. וסתם פסקנן אמ' רבא היל' בכל דבר שהלוקח חוזר בכדי שיראה לתגר או לקרובו ולית לנא לשנויי בין מקרקעי ובין מטלטלי כל מילתא דאית בה ביטול מקח למוכר בכדי שיראה לתגר והכין נמי מוכר לעולם חוזר בין במקרקעי ובין במטלטלי הואיל ומילתא פסיקתא קאמ' והא מילתא דמיתמר טעמה דלוקח אין חוזר אלא בכדי שיראה לתגר משום דזיבניה בידיה ומחוי ליה וטעמא דמוכר לעולם חוזר דנפק ליה זיבניה מתחות ידיה ולא מצי מחוי ליה לאו דוקא היא ובגמארא ליכא הכין ולא פסקינן דהדין הוא טעמה דמילתא ואי לאו דשמעינן היל' בהדיא לשנויי בין לוקח למוכר לא הוה מצינן לשנויי ביניהון אבל לעינין כמה זמן הוא כדי שיראה לתג' או לקר' לא יהבה מתניתין ולא גמרא שיעורא ידיעא או יומא או תרין או שעתא או תרתין אילא לפום אתרא ותגארי עאילין ליה ולפום ההוא מקח ותגארי דבקיאין ביה הכא דשכיח תגר דההוא מקח אפילו מקצת היום לא יאכיל למהדר בתר הכין דתנן הורה ר' טרפון בלוד האונאה וכו' עד וחזרו לדברי חכמ'. דאלמא ההוא אתרא במקצת היום סאגיא וכי תנן לעינין סלע עד מתי מותר להחזיר בכרכין כדי שיראה לשלחני ובכפרים עד ערבי שבתות הא קאמרינן עלה מאי שנא סלע דקא מפליג וכו' עדאן לא פליגי אביי ו[רבא] אלא בטלית בלחוד וכיוצא בה מידעם דכל אינש קים ליה ביה דאביי סבר אפילו טלית דכל אדם קים ליה בגוה לא סמכינן אלא אתגר בכרכין עד כדי שיראה לתגר דשכיחין תגרין ובכפרים עד ערבי שבתות דאתו תגרים או דאזלינן בני ההוא כפר להיכא דאיכא תגרים וקסבר סלע וטלית חד דינא אינון ורבא סבר מדעם דכל איניש קים ליה ביה בין בכפרים ובין בכרכים עד כדי שיראה אבל מדעם דלא ידע ליה אילא תגר או שלחני עד יומא דשוקא דלא סוף דבר טלית וסלע אילא טלית הוא הדין לכל מדעם שהכל בקיאין בו וסלע הוא הדין לכל מדעם שאין בקיאין בו אילא יודעיו ולאו סוף דבר ערבי שבתות אלא סוף דבר יומא דשוקא ומשום דרוב שוקי דכפרים בערבי שבתות תנא ערב שבת ותאני בתוספתא ובכפרים עד ערבי שבתות שכן דרך השוק להיות עומד בעיירות מערב שבת לערב שבת הא למדת דאפילו לרבא שאני מדעם שהכל בקיאין בשומתו ממדעם דלא ידעין לה לשומיה אילא אומנין ובקיאין וכי הא מילתא ליכא למימרא בה דתנן תנן דלא תנן לא תנן משום דכללי תנן ופראטי דאדכרננון דומיי אינון ומילתא מוכחא דהכין

הוא הולכך יכול לוקח לחזר בקרקע לבטל את המקח בזמן דאית ביה ביטול מקח עד כדי שיראהו לבקיאין ומוכר לעולם חוזרין.

סימן עח

ודכתבתון לעינין טיבעא דדהבא דאורי לן מרן דדיניה בהדי כספא כדין פירא בין באתרא דדהבא חריף ובין באתרא דלא חריף ואיבעיא לכן הכא לעינין דהבא לגבי פירא [א]י בתורת דמים קאני או בתורת חליפין קאני אם תמצא לומר דהבא לגבי פירא בתורת חליפין קאני קשיא לן הא מתניתין ר' שמע' אומ' טלית קונה דינר זהב ואין דינר זהב קונה טלית ואיסתפק לן או היל' כר' שמעון או לא משום דקא חזינן דקא מותיב מינה תיובתא ואו לאו היל' היא היכי מותבינן מינה אמטול הכי קשי לן מאי. הא מילתא קא מצטעריננא עלה מן זמן מרובה והכין קא סלקא אדעתנא דלא אשכחנן במתניתין טיבעא לא לגבי כספא ולא לגבי פירות אלא כסף מטבע יפה בלבד דתנן במתניתין הזהב קונה את הכסף וכול' מתניתין והני מילי דאימירן במתניתין כולי יש עליהם צורה וחריפי ורגילי אינאשי למישקל ולמיטרא בגויהו כעין דמים תחלה נקט דהבא דחשיב ועאבדין מיניה דינרין שיש עליהן מטבע ופריש דדהבא לית ביה טיבעא אלא טיבעא מן כספא הוא ונחשת דקאמ' לאו נחשת נסכא דנחשת נסכא או כלי נחשת ברירא מילתא שהרי הוא ככל הכלים ואין נקנה בדמים אילא על פריטי קאמ' דאית עליהון מטבע ופריש לא תימא דפריטי דנחשא באתרא דסאנו חריפאן טפי וטיבעא אינון אילא פירא אינון והדר לגבי כספא דכבר פריש שאינו קונה ופליג ביה ואפיק תרין גווני מיניה דכפירות דאמי וחד גונא הוא טיבעא. מטבעות הרעות ואסימון דהוא פולסא דלא טביע וכל שכן נסאכא וכלי כסף דהני כולהון כפירות ומשיכתם כמשיכת פירות ולא מיחשב דמים אלא כסף מטבע בין רבי ובין זעירי דאינן מעות יפות מכל מקום לא אשכחנן הכא טיבעא אילא מן כספא דמסקאנא דהילכתא כזקנותו דרבי ובילדותו סבר דהבא טיבעא וכספא טיבעא אילא מיהו כספא לגבי דהבא פירא אבל לגבי פריטי וכל המטלטלין כספא טיבעא והא מילתא ברירא היא בסברא דילדותו אבל בזקנותו דסבר כספא טיבעא לגבי דהבא וכל שכן לגבי דזוד לא שמענן ליה מן מתניתין דדהבא טיבעא לגבי מדעם אחד כי דשמענן ליה בילדותו לענין כספא ולא אשכחנן בגמרא אליבא דזקנותו דרבי מאן דהבא לגבי פירות טיבעא אלא הויה אליבא דבית שמאי לענין פדיון מעשר שני דתנן התם בית שמי אומ' לא יעשה אדם סלעיו דינרי זהב ובית הלל מתירין. ואמרינן עלה ר' יוחנן וריש לקיש חד אמ' מחלוקת בסלעין על דינרין דבית שמי סברי כספא טיבעא ודהבא פירא

ולא מחלינן טיבעא אפירא ובית הלל סברי כספא פירא ודהבא טיבעא ומחלינן פירא אטיבעא אבל פירות על דינרין דברי הכל מחללין מאי טעמא מידי דהוה אכסף לבית הלל דהוא סברא דר' בילדותו כסף לבית הלל לאו אע"ג דלגבי דהבא פירא הוא לגבי פירות טיבעא הוא זהב נמי לבית שמי דהוא סברא דזקנותו אע"ג דלגבי כספא פירא הוא לגבי פירות טיבעא האוי וחד אמ' אף בפירות על דינרין מחלוקת מאן דאמ' אף בפירות על דינרין מחלקת קאמ' דהנך דסברו כספא טיבעא קסברי דינארי נמי פירא לגבי פירות ומאן דאמ' פירות על דינרין דברי הכל מחללין קאמ' אפילו הנך דסברו כספא טיבעא קסברי דהבא פירא לגבי כספא אבל לגבי פירות טיבעא האוי. וסברין לסיומה דר' יוחנן הוא דאמ' אליבא דמאן דאמ' כספא טיבעא דאפילו לגבי פירות דהבא פירא דאמ' ר' יוחנן אסור ללוות דינר בדינר מאי דינר או לימא דינר שלכסף בדינר שלכסף כסף לגביה נפשיה מי איכא למאן דאמ' לאו טיבעא הוא אלא פשיטא דינר שלזהב בדינר שלזהב ואליבא דמאן דאמ' דהבא טיבעא אפילו לגבי כספא ליכא לאוקומה דהוא סברא דילדותו דרבי אילא הכין קימא אליבא דסבארא דזקנותו דדהבא פירא אפילו לגבי כספא לפום הכין קאמ' ר' יוחנן אסור ללוות דינר בדינר דהוה ליה סאה בסאה והוא דאמ' אף בפירות על דינרין מחלוקת ודחינה ואמרינן לעולם אימא לך ר' יוחנן הוא דאמ' פירות על דינרין דברי הכל מחללין ואליבא דזקנותו קאמ' דסבר דהבא לעולם פירות לגבי כספא ואפילו הכין מחללין פירות מעשר שני על דינרי זהב וליכא בהא מילתא ראיה למיסמך עלה דדהבא לגבי פירות טיבעא מן כמה אנפי ולא תימא משום דהא מילתא דבית שמאי היא ולא תימ' נמי מדלישאנא אחרינא דלאו משום טיבעא פליגי אלא לענין קרא ונתת בכסף וצרת הכסף הכסף ראשון הוא או ריבה ואפילו כסף שני או נמי משום גזירה שמא ישהה עליותיו בחגים או זאייל דהבא וכל שכן איכא קושיא על לישנא קמא ומסקאנא דשמעתא בקושיא דלא מפרק אלא אפילו האיי לישאנא קמא גופיה הכין קא משנינן ביה ואמרינן לעולם אימא לך ר' יוחנן מחללין דברי הכל אמ' והוא קאמ' אסור ללוות דינר שלזהב בדינר שלזהב ושאני הלואה הואיל ולעינין מקח וממכר שויוה רבנן לדהבא כפירא דאמרינן הוא ניהו דיאקר וזאייל לעינין הלואה נמי פירא האוי הכי נמי מיסתברא דכי אתא ראבון אמ' ר' יוחנן אע"פ שאמרו אסור ללוות דינר בדינר אבל מחללין מעשר שני עליו שמע מינה הרי אילו דברים ברורים דדינרי זהב לעינין מקח וממכר פירא אינון וכי שרי לחלל עליהן פירות מעשר שני משום ההיא דתנינן ונתת בכסף מגיד שאין מתחלל אלא על הכסף מנין לעשות שאר מטבע ככסף דין הוא הואיל והקדש מתחלל ומעשר שני מתחלל מה הקדש עשה בו שאר מטבע ככסף אף

מעשר שני עשה בו שאר מטבע ככסף מה להקדש שהרי עשה בו שאר מטלטלין ככסף תאמר במעשר שלא עשה בו שאר מטלטלין ככסף תל' לומ' וצרת הכסף דבר שצריך לה צרר דברי ר' ישמעאל ר' עקיב' אומ' דבר שיש עליו צורה פרט לסימון שאין עליו צורה. ואיכא רבנן אחריני דקאמרי לעולם דינרי זהב לגבי פירות מטבע האוו דכי הכי דלא מפרש במתניתין דינרי זהב לגבי פירות טיבעא הכין לא מפרש דלגבי פירות פירא האוי ואמרי דכי קאמ' האסימון קונה את המטבע ואין המטבע קונה את האסימון בין מטבע מן כספא ובין מטבע דדהכא ואנן קאמרינן דאו הוה דהבא טיבעא לגבי פירות הוה האוי טיבעא לגבי נפשיה מידי דהוה אכסף למאן דאמ' לגבי דהבא פירא ניהו דאמרינן כסף לגבי נפשיה מי איכא מאן דאמ' לאו טיבעא הוא והא קא חזינן דאע"ג דכד אתינן למימר ואף ר' חייה סבר דהבא טיבעא דרב יזיף דינרי מן ברתיה דר' חייא וכו'. ואמרינן האיי דאמ' ליה ר' חייא זיל הב לה דינרין לאו משום דסבירא ליה דדינרי טיבעא אלא מודה הוא דסאה בסאה ודהבא וכל פירות דעלמא פירי אינון אילא מיהו רב דינרי הוה ליה וכול'. דהוה ליה דין זהב כדין חטים ואי הוה טיבעא לגבי פירות הוה האוי טיבעא לגבי נפשיה ועוד הא קאמרינן בהדיא הואיל ולענין מקח וממכר שויוה רבנן לדהבא כפירא דאמרינן הוא ניהו דיאקר וזאייל לגבי הלואה נמי פירא האוי ואיכא דקא מפרקין לה אנפא להא מילתא דאמרינן בדהבא לגבי מקח וממכר דדהבא הוא דקאמ' וחיזוק לדבר דטעמה דמילתא מפרש דאמרינן הוא ניהו דיאקר וזאייל וכי קאמ' הוא ניהו לגבי כספא הוא אבל לגבי כל פירות אינהו טפי בריר דיאקרי וזילי לגבי דהבא והא מילתא דר' שמע' דקאמ' טלית קונה דינר זהב ואין דינר זהב קונה טלית ודאי הכי קאמ' דדהבא טיבעא הוא לגבי טלית ואו משום תיובתא דקא מותבינן מינה לאו משום טיבעא ופירא קא מותבינן אלא משום הנושא ונותן בדברים לא קנה אלא מיהו הכין קא חזיננא דהא מילתא דדינרי לגבי פירות ספיקא היא ועבדינן בה לעינין רבית דהוא איסורא לחומרא ולעינין מקח וממכר דהוא ממונא לקולא לעינין רבית כסאה בסאה דאמו ולעינין מקח וממכר כטיבעא מדמינן ליה ולא מחייבינן ליה למוכר בזביני במשיכת דינרין אלא מי שפרע בלחוד כי דמחייבינן ליה בטיבעא משום דהא דר' שמעון לא אשכחנן פירכה בראיה הכין קא עבדיננא ועדאן אית לנא בה עיונא.

סימן עט

ודשאילתון הא דאמרינן התם נפל הבית עליו ועל אשתו כול' ואמ' בר קפרא הואיל והללו וכול':

אנחנא הכין ידעיננא דריש לקיש משמא דבר קפרא לאו לסיועי בית שמי אתא ולא למימר כי טעמיהו אלא על ר' יוחנן ור' אלעזר הוא דפליג ולא סבירא ליה דקימי נכסי לא בחזקת אשה ולא בחזקת בעל אלא כיון דהללו באין לירש והללו באין לירש יחלוקו ואליבא דבית הלל קאמ' דהכין אמרי בית הלל נכסין בחזקתן כלאלא ופרטוהי להדין כללא כתובה דהיא כל מאי דכתיב בשטר כתובה ונכסים הנכנסין ויוצאין עמה דאינון נכסי מלוג וכיוצא בהן שנפלו לה ושאר נכסין דאשה דלא ידיעין מן כתובה אינון או מן נכסין הנכנסין ויוצאין עמה כגון דלא שכיח שטר כתובה ולא ידעינן מאי הוה כת' ביה קאמ' ר' יוחנן חזקתן כנכסי כתובה עד דאתיא ראיה [ו]קאמ' ר' אלעזר חזקתן כנכסין הנכנסין ויוצאין עמה עד דאתיא ראיה וריש לקיש משום בר קפרא אמ' לית להון חזקה לא להני ולא להני אלא הללו באין לירש והללו באין לירש ויחלוקו. וחזיייננא בהא כריש לקיש משמא דבר קפרא משום דכולהו תלמידי אינון לגבי בר קפרא ולא עוד אלא דכן תאני בר קפרא וקימא לן דאמורא דתניא כואתיה הילכתא כואתיה אע"ג דלאו סוגיין בעלמא כואתיה ועוד דבהכין סליקא שמעתא. וכולי האי דקאמרינן בנכסים שלאשה דמספק איתנין בכתובה או נכנסים ויוצאין עמה אבל מאי דלא ידיע דלאשה הוא ודילמא לבעל הוא לית ליה עסק בהא מתניתין כל עיקר ובריירא מילתא דממון המוטל בספק חולקין דלא ידיע לבעל ניהו או לאשה ניהו לא אמ' ר' אלעזר בחזקת יורשי אשה ודאי היכא דלדילה ניהו ולא ידיע או מן כתובה דליורשי הבעל היא או מן נכסים הנכנסין ויוצאין עמה אינין איכא למימר דבחזקת אשה אינין דהא דילה אינין ומאן דמפיק להון מן יורשיה עליו הראיה ואיכא למימר דסתם נכסיה בחזקת בעל אליבא דמאן דאמ' קנין פירות כקנין הגוף דאמי ור' יוחנן לטעמיה דאמ' הכי ולאו הלכה כואתיה ור' אלעזר קאמ' כיון דקנין פירות לאו כקנין הגוף דאמי ליכא האי חזקה ודאשה אינין וריש לקיש משום בר קפרא ודאי סבירא ליה קנין פירות לא כקנין הגוף דאמי ולית לבעל ולא ליורשיו האיי חזקה אלא מיהו סבירא ליה [פלגי] דליכא חזאקא לא לנכסי כתובה ולא לנכסים אחרים וליכא הפרש בין יורשי הבעל ליורשי האב אלא באין לירש והללו באין לירש ויחלוקו.

סימן פ

ושומרת יבם שמתה מאי דאיכתיב משמא דגאון זקננו נ"ע שעושין בכתובתה דין חלוקה לא חאזי לנא ומילתא פשיטתא היא דליכא ליורשי האב למיגבא מידעם מן כתובתה ודנהיגא מילתא מאי דידיע דהוא משלבית אביה ושכיח שקלין ליה יורשים וכנכסין הנכנסין והיוצאין עמה חשיב אבל מיגבא מידעם לית להו וכל דשכיה מן מאי דכתב לה

מן דיליה ליורשיו ניהו. ופשוטן שלדברים בענין נכנסים הנכנסין והיוצאין עמה דנכסין שנפלו לה אינין דתנן שומרת יבם שנפלו לה נכסים מודים בית שמי ובית הלל שמוכרת ונותנת וקיים וכו' מתני'. ואמרינן עלה מאי שנא רישה דלא פליגי בית שמאי אלא אלו ואלו מודים בנכסים שנפלו לה שמוכרת ונותנת וקיים ומאי שנא סופה דפליגי בית שמאי וסברי יחלוקו בם יורשי הבעל וכדין הוה שלא תמכר דהא תלו ביבם ומוקמינן לה משום הדין קושיא לשנוייה ארבעי אוקמאתא וכולהי אליבא דבית שמאי בלחוד לשנויי מאי טעמ' פליגי בסופה ולא פליגי ברישה חד שינויא דעולא דאמ' רישה דנפלא קמי יבם יבמה מן האירוסין ומשום הכי כולי עלמא מודו שמוכרת ונותנת נכסים שנפלו לה דספק ארוסה היא לגבי יבם אבל סופה דקאמרי בית שמי יחלוקו שנפלו לה בחיי בעלה משנשאת ונפלה היא קמי יבם משום דסברי זיקת נישואין עושה ספק נישואין הוה ליה יבם לגבה לבית שמי ספק בעל ויארית מחצה אמ' ליה רבה לעולא או בית שמי סברי יבם כחצי בעל ובית הלל סברי לית ליבם מידעם אדמיפלגי בגופה לאחר מיתה דבית שמי סברי שאם מכרה ונתנה ומתה היבם מוציא מחצה מיד הלקוחות ובית הלל סברי אם מכרה ונתנה קיים ניפלגו בחייה ולפירות כידאיפליגו בבעל גופיה ונימרו בית שמי יבם מוציא מחצה ונימרו בית הלל קיים וקאמ' רבה מדלא איפליגו הכי שמ' מינה לאו הדין הוא טעמה דמילתא. ואמ' רבה טעמא דמילתא לבית שמי דברישה לא פליגי אלא מודו שאם מכרה ונתנה כל זמן שהיא קיאמת קיים בנכסין הנכנסין ויוצאין עמה משום דנכסים לדילה איתנון ודאי ויבם ספק אית ליה עליהון שעבודא כי בעל וספק לית ליה ואין ספק מוציא מידי ודאי אבל סופה דקאמרי בית שמאי יחלקו בם יורשי הבעל עם יורשי האב משום דהללו והללו שוין הללו באין לירש והללו באין לירש. אותיביה אביי לרבה היכי אמרת דסברי בית שמי אין ספק מוציא מידי ודאי והא לענין נפל הבית עליו ועל אביו עליו ועל מורישיו והיתה עליו כתובת אשה ובעל חוב דקאמרי בית שמי יחלוקו אשה בכתובתה ובעל חוב בחובו עם יורשי האב והרי יורשי האב ודאי ובעלי חוב ספק וקא פלגי הכי בספק ומוציאין מחצה מידי ודאי אמ' ליה רבה שטר חוב חמיר לבית שמאי וסבירא להון דכיון דעומד לגבות כגבוי דאמי מההיא דתנן מתו בעליהן עד שלא ישתו דבית שמאי אמרי נוטלות כתובה ולא חשבין ליה כספק אבל יבם לגבי יבמה גופה חשיב כספק לגבי ודאי. ואיכא על הדין פירוקא דרבה לבית שמאי קושיא שטרא דעל אבוהי דאינש היכי מיחשיב כעומד לגבות דקא פאלגי בעלי חוב בהדי בן ולא מפרק בגמרא. ואמרינן בתר הכין ולותביה אביי כתובה דמתניתין דיורשי הבעל ודאי איתנון ויורשי אביה דיבמה ספק וקאמרי בית שמאי דחולקין את הכתובה ומפקין

בספק מן יורשי הבעל דאינון ודאי חצי כתובה ואהדרנן דלא פליגי בית שמאי בכתובה ולא קאמרי בית שמאי דמפקין יורשי אבי יבמה חצי כתובה מן יורשי הבעל ואקשינן ולא והתנן מתה מה יעשה בנכסיה וג'. ופריקנן תנא מאי יעשה בכתובתה ושבקה וקתני בנכסים הנכנסין ויוצאין עמה היכי עאביד בית שמאי אומ' יחלוקו יורשי הבעל עם יורשי האב אבל בכתובה לא אמרי בית שמאי מידעם אמ' רב אשי דיקא נמי דבכתובתה לא אמרי בית שמאי יחלקו דכתובה אצל יורשי הבעל היא ויורשי האב באעו למיתא למיפלג בהדיהו ואו הוה סברי בית שמאי למיפלג בכתובה הכין הוה איבעי למימר יחלקו יורשי האב עם יורשי הבעל [מ]דלא קאמרי הכין אילא הכי קאמרי יחלקו יורשי הבעל עם יורשי האב שמעינן דבנכסי דילה קאמרי דאתו יורשי הבעל פליגי עם יורשי האב. השתא קא שמעינן דכתובה בין לבית שמאי בין לבית הלל בחזקת יורשי הבעל היא וכי פליגי בנכסים הנכנסין ויוצאין עמה. ובתר דאקשי אביי ארבה איתי הוא טעמא אחרינא לבית שמאי אמאי פליגי בסופה ולא פליגי ברישה ואמ' רישה דקתאני אלו ואלו מודים שמוכרת ונותנת קיים דנפלו לה כשהיא שומרת יבם אבל סופה בנכסים הנכנסין ויוצאין עמה דנפלו לה כשהיא תחת יבמה דקאמרי בית שמאי יחלקו בם יבם עם יורשי האב משום דידו כידה ובית הלל סברי אע"ג דידו דיבם כידה כי מיתה נכסיה בחזקת יורשי אביה אבל נכסים שנפלו לה בימי בעלה קאמ' אביי כולי עלמא מודו שהן בחזקת יורשי האב רבא אמ' אם נפלו לה נכסים כשהיא תחת יבם כולי עלמא מודו דידו עדיפא מידה ולית ליורשי האב בהון מידעם אלא רישה שומרת יבם שנפלו לה נכסים ולית ליבם עלה אלא זיקה בלבד מודים בית שמאי ובית הלל שאם מכרה ונתנה קיים אבל סופה דפליגי כגון שעשה בה מאמר ונפלו לה נכס' ומתה בית הלל סברי כמאן דלא עשה בה מאמר דאמי ונכסים בחזקת יורשי האב ובית שמאי סברי מאמר עושה ספק נישואין ויחלוקו. ואיכא דמפרשי לה לדאביי דאמ' רישה שנפלו לה כשהיא שומרת יבם סופה שנפלו לה כשהיא תחתיו כשהיא תחת בעלה דאמרי או כשהיא תחת יבמה נפלו לה נכסים ומתה בחייו היכי סברי בית שמאי למימר שיחלוקו יורשי האב עמו ועוד מתניתין הכין אימירא יחלקו יורשי הבעל עם יורשי האב ולא קאמרא יחלוק היבם עם יורשי האב ומאן דסבירא ליה הדין סבארא לא גאריס אמ' רבא כל היכא דנפלו לה כשהיא תחתיו כולי עלמא לא פליגי דידו כידה דאו אכשהיא תחתיו דבעל קאיי ומתה כשהיא שומרת יבם מי איכא למאן דאמ' יארית יבם כל מאי דאית לה אפילו מנכסים הנכנסין ויוצאין עמה אלא גאריס לישאנא קיטא אביי אמ' רישא דנפלו לה כשהיא שומרת יבם סופה דנפלו לה כשהיא תחתיו רבא אמ' רישא דנפלו לה בזיקא סופה דנפלו לה בתר

דעבד בה מאמר וקא סבר רבא מאמר לבית שמאי עושה ודאי אירוסין לדחות בצרה וספק נישואין לחלוק בנכסים. מכל מקום הני פירוקי ואוקמאתא כולהי לבית שמאי מאי שנא ברישא לא פליגי ובסופא פליגי אבל לבית הלל כל היכא דהיא כתובה בחזקת יורשי הבעל ונכסין הנכנסין ויוצאין עמה בחזקת יורשי האב והכין קא עבדיננא וביה נהיגיננא ודזוד מן הכין לא ידעיננא:

סימן פא

וכן שלשה שהטילו לכיס:

אמ' שמואל שנים וכו'. לומר דפלגין ליה לשכר בשוי. אמ' רבה מיסתברא דהכי קאמ' שמואל בזמן שהטילו זה מנה וזה מאתים ולקחו שור שחורשין בו לבני אדם שהשכר שנוטלין לחרישתן בשור חולקין אותה בשוה אבל לקחו שור לחרישה ונצרכו לטבוח אותו ומצאו בו רוח זה נוטל מן הרוח לפי מעותיו וזה נוטל לפי מעותיו ורב המנונא אמ' אפילו לקחו שור לחרישה ועמד לטביחה אם מצאו ריוח זה נוטל מן הרוח לפי מעותיו וזה נוטל מן הרוח לפי מעותיו. מותיבי שנים שהטילו וכו'. מ" ופריק הד' אותבוי אי היכי אדתאני וכו'. ופריק רבה דחסורי מחסרא והכי קתני לקח זה בשלו וזה בשלו ונתערבו הוא הדין למאי דאמרי דאו כי דחשיבי למעבד עבדו שותפותם קיימת והשכר לאמצע ואו לא יכילו למעבד מאי דחשיבו ואישתתפו אדעתיה אלא איצטריכו למילתא אחריתא כבר איסתלקא לה שותפותם דחשיבו והוה ליה זה לקח בשלו וזה לקח בשלו וסליקא לה הא שמעתא והילכתא כרבה ודקא מותבינן תנן וכן שלשה שהטילו לכיס פחתו או הותירו כך הן חולקין איכא דקא משוו לה קושיא לרבה דקאמ' היכא דהטילו לכיס זה מנא וזה מאתים ליקח שור לחרישה ולקחו שור לחרישה ובתר הכין אימליכו עליה לטביחה הוה ליה כלקח זה בשלו וזה בשלו ונתערבו ואקשו לה הא מתניתין דהטילו לכיס תנן ולא קא מפליג בה ותנן כך הן חולקין דאלמא כל אחד לפי מעותיו כהיו שם שלש מאות. ואנחנא חזיננא דהאי קושיא על עיקר דשמואל היא דקאמ' השכר לאמצע וקא מקשו ליה הא מתניתין דאלמא השכר לכל אחד לפי מעותיו ופריק שמואל שאם הותירו דזבנו בזוזא וזבינו בזוזא ודנקא השכר לאמצע והכא במאי עסיקינן כגון דזבנו באסתירי רצינאתא דאינון עתיקאתא כי ההיא דמפרשינן התם מאי הלמו אמ' רב נחמן רצינאתא וזבינו כזוזי חדתי דטפי עדיפי ופ איפכ סליקאן ברחמי שמיא:

סימן פב

והא דתנן כל השטרות העולין בערכאות שלגוים כשרים חוץ מגטי נשים ושחרורי עבדים הילכתא כי האיי שיטיא בתרא דאמ' או בעית אימא חוץ מכגיטי נשים ולא מכשרינן אלא שטרי דזביני וכדומה להן אבל שטרי דמתנתא וכדומה להן לא מכשרינן או דילמא דינא דמלכותא דינא ומותבינן מינה כמה תיובאתא בכמה דוכאתא והאמ' שמואל דינא דמלכותא מכשרינן שטרי מתנאתא דידהו ועבדינן בה עובדא כסתם מתניתין:

הכין פסקו כל רבואתא כהאיי שינויא בתרא ולא שמיע לנא במתיבאתא מאן דסמך על שטר מתנה העולה בערכאות שלגוים והכין אמרין דבעלמא איתה לדשמואל דאמ' דינא דמלכותא דינא אבל הכא או הוה איתה לענין מתנה וסתם מתניתין כלאלא דלא נאפקא מיניה מתנה לא הוה צריכי לשנויי שינויא אחרינא דפליג ולתרוצה למתניתין ואפוקה מן פשאטה ושווי כלאלא אחרינא ולא הוה מסקי לה לשמעתא בהכין וכיון דהאכי סליקא שמעתא וכל כי הני תרין לישאני דפליגי קא נאטו רבנן למסמך אבתרא כד לא מוכח קמא ומשוו ליה כמסקאנא וכל שכן כד האוי בדאוריתא או באיסורא לחומרא ובדרבנן או בממונא לקולא והכא האיי דאתי לאפוקי ארעא בשטר מתנה העולה בערכאות שלגוים ידו על התחתונה וקולא נקטינן בהדיה ולא סמכינן אהאיי שטרא:

סימן פג

שאלות ר' יוסף ביר' אברהם בן שת זצ"ל.

וכמו כן יפרש רבינו איך הדין בקרובים באחי אש[תו] - קצרתי בהקדמת השאלות כי תוכנם נזכר במקום התשובה. - בראשית שאלותיך (יחייך ה' ויאיר עיניך) אמרת אם חייבי לאוין פסולים לעדות דאוריתא למה זה קצרה המשנה מלוה ברבית הנכנס בגדר חיבי לוין וכו'. - קראתי דבריך אלה בעיון ולא מצאתי טעם לאמרך דאוריתא כי אין לנו לאוין דרבנן שנצטרך לומר חייבי לאוין דאוריתא. אבל היה לך לומר אם כל חייבי לאוין פסולין למה זכרה המשנה בפרטות מלוה ברבית ולא השאר. התשובה היותר קרובה אצלי בזה הוא כי משום הכי חפצו לזכרו יותר מכלל חייבי לאוין לרוב מציאותו. ר"ל לרוב רגילות האנשים לעבור עליו יותר משאר [הלאוין] מחמדתם לריוח מטעם זה רצו להזכירו יותר מזולתו והוא הדין לשאר חייבי לאוין. אבל לא כל חייבי לאוין פסולין אלא רק הלאו שחייבין עליו מלקות והוא לאו שיש בו מעשה והנוסף עליו והם נשבע וממר ומקלל את חבירו בשם. כמו שאמרו אמר ר' יוחנן כל עבירות שבתורה לאו שיש בו מעשה לוקין עליו חוץ מנשבע וממר ומקלל את חבירו בשם. ואמרו אודות הפסלות

ארבעין בכתפיה וכשר. וזה יוכיח שכל עבירה שחייבין עלי[ה מלקות] שעבר עליה הוא פסול. והטעם בזה [הוא מאמר] ה' יתעלה אל תשת ידך עם רשע וגו'. ואמרו אל תשת רשע עד. וצריך לראות מי הוא הרשע [שנאמר בו] אל תשת רשע עד ונמצא שאמרה [התורה] והיה אם בן הכו[ת הרשע]. אם בן הכות הוא הרשע שממנו אמרה אל [תשת רשע עד. ויצאו] מכלל זה שאר לאוין שאין חייבין על[יהן מלקות והם לאוין] שאין בהן מעשה ולאו שניתק לעשה כמו לא תקח האם על הבנים שאחריו נאמר שלח תשלח. ואם כן יצא לנו מזה שכל חייבי מלקות פסולין לעדות ואין טעם אחר למה שהוציאו את המלוה ברבית בפרט מכלל חייבי לאוין חבריו אלא מה שזכרנו דהיינו לרוב מציאותו:

סימן פד

והמשחק בקוביא לא פסלוהו [החכמים] מטעם גזלנות כמו שעלה בדעתך. אבל פסלוהו לפי שאינו עוסק ביישובו של עולם אם גם פרנסתו מזה. ו[סר]ה קושייתך ממי שיאמר לחבירו אם יהא הדבר כזה וכזה אתן לך כך וכך כי אין פרנסתו מזה. ושאלת אם הקנין מהני בזה. אבל איך יוכל הקנין להועיל והוא אסמכתא ו[קנין] דברים בעלמא הוא:

סימן פה

ומי שהקדיש דברים שלו העומדים להמכר ונמכרו חייב הוא לשלם להקדש במה שהתחייב עצמו כי הנדרים כולם בלשון אסמכתא הם ובכל זאת הם [חו]בה. הלא תראה מאמר הכתוב וידר ישראל נדר לה' ויאמר אם נתן תתן. ואמר יעקב אבינו עליו השלום אם יהיה אלהים עמדי. ואמר לו הבורא יתרומם אשר נדרת לי שם נדר:

סימן פו

ושאלת אם המוסר נכנס בכלל פסולי עדות - אין ספק כי הוא פסול לעדות כי אם יתיר לעצמו למסור ממון ישראל לגוים כל שכן שיתיר לעצמו למסרו לישראל שלא כדין ויעיד לו [עדות ש]קר שיש לזה אצל חברו מה שבאמת אין לו:

סימן פז

[והגו]רם לאבד ממונו של חבירו בלא מסירות [אם שלם מה ש]עליו לשלם אינו פסול. אבל אם לא רצה [לשלם] דינו הוא כדין הגזלן:

ומה ששאלת... הנזכר בכתב הנאמנות שאמר שישבע [ויקבל] מחצה. אם זה אמת או לאו. התשובה. הוא לא... יפסידו. וזה כי הנשבע הוא רק על אחד משני פנים. והוא

ששבועתו תהיה או באמת או בשקר. ואם נשבע באמת למה זה יפסיד המחצה ולו הזכות בכולו. גם אנחנו נשביעהו על מה שלא נתן לו ולא יתכן להשביע על מה שלא נתן לו. הלא תראה כי לשאלתנו במקום אחר ולימא שבועה שכולה שלי באה התשובה מי יהבינן ליה כולה. ואם הוא משקר בשבועתו הלא אין ליתן כלום בשבועת שקר. גם מי שיש ספק בשבועתו לא ישבע ויפטר ואיך ישבע זה ויטול. ובזה נתברר בטול הדעה הזאת. ואמנם היסוד אשר על פיו נעשה במקום שקם עליו בתיקו הוא בממונא חומרא לתובע וקולא לנתבע:

ומי ששלח לשונו [לדבר] על בר ישראל בשוקים ומקומות הגלוים בדבר שממנו יצא לו הזק מן הגוים או מן המושל וההיזק הזה יצא לו מסבת השלוה הזה - הנה הוא והמוסר שוים כי שניהם גורמים לאיבוד [ממון]. וטענתו לא כוונתי להזיק לו לא תקובל מפני שזה דומה למי שיקטע ראש חיה ויאמר לא כוונתי להמיתה. כי אם דבר דבריו בפני מי שיוכל להגיד [להגוי או להמושל] הרי זה כמו שהגיד בעצמו. הלא תראה אמרם חברך חברא אית ליה וחברא דחברך חברא אית ליה:

סימן פח

וששאלת על אמרם החשוד על העריות וכו' ואמרת איך הוא החשד הזה. - התשובה. החשד הזה הוא כשיעידו על אדם שעבר על איסור אחד. ועל ידי זה נעשה חשוד כי כמו שעבר על איסור אחד כן יעבור על איסורים אחרים. ושאלתך אם זה היה בעדים והתראה הלא הוא מחייבי כריתות. אטו חייבי כריתות לאו בני מלקות נינהו והתנן כל חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתות. ואמרך כי מקושיית רב ששת ארבעין בכתפיה וכשר מוכח כי מי שחייב מלקות אינו פסול אלא כל זמן שחיוב המלקות נשאר עליו אבל כיון שלקה ניטלה ממנו הפסלות וכו'. הנה כוונת ארבעין בכתפיה אינה כמו שחשבת אלא כוונתן [מי שעבר] עבירה שחייב עליה מלקות יהא כשר. ואין הדבר תלוי בקבלת המלקות ובהנחתן אלא הדבר תלוי בתשובה כמו שאמרו עד שיחזרו בהן חזרה גמורה. ומה שהקשית מאמרם ומודה רב נחמן לעדות אשה שפסול. אין בזה קושייא. כי לא אמרו לעדות עגונה שפסול אבל אמרו לעדות אשה. והכוונה בזה לגיטין וקידושין שבהם יוקחו [דברי העדים] בתורת עדות אבל בעגונה יוקחו בתורת סיפור. הלא תראה כי גוי מסיח לפי תומו משיאין על פיו. וכן זה אם בא בסיפור כדרך הסיפורים מקבלין סיפורו ואם בא בדרך עדות אין מקבלין עדותו:

סימן פט

והפרק שכתבת באחי אשת אחי אביו ואחי בעל אחות אביו וכל הפרק כולו אין בו ממש. כי אין לנו מפסולי עדות מחמת קורבה אלא מה שזכרה ההלכה בואלו הן הקרובים ומה שהוסיף התלמוד כמו אשת חורגו ובעל חורגתו ונשיהן של אלו הנזכרין בואלו הן הקרובין. הלא תראה מאמר רב נחמן אחי חמותי לא יעיד לי וכו' כי אם לא היו נכנסין בכלל מאמר ההלכה הן ובניהן וחתניהן לא היה אפשר להוסיפם. וכן אמרם אשה כבעלה ובעל כאשתו לא יאמר חוץ ממה שזכרתו ההלכה לא יותר מזה. הלא תראה כי בעלי הקרובות אם לא יהיו קרובים זה לזה לא נפסלו אחד לחבירו רק גיסו בלבד שזכרה אותו ההלכה. ולו היה אחד מבעלי הקרובות פסול לחבירו בעבור אשתו היתה ההלכה מזכרת אותו כמו שזכרה גיסו. ומזה ראיה שהם לא הוסיפו כלום על מה שזכרתו ההלכה:

סימן צ

ותנא קמא דר' יהודה לא שנא ליה בין יש לו בנים בין אין לו בנים. ומאמר המשנה הן ובניהן וחתניהן אינו אלא מאותה הקרובה כולה כמו שאמרו ובעל אמו ובנו. ובאמרו בנו כוונתו לבנו שהוא בן אמו. הלא תראה מאמר התלמוד בעל אמו ובנו הינו אחיו. ומזה נתבאר לך שהבנים הנזכרים במשנה זאת הם רק מאלה הקרובות בפרט. ומה ששאלת ואיזו ראיה יש לנו לדברי ר' יוסי גיסו לבדו אחרי שכולם מן הקרובים. התשובה לזה היא כי ר' יוסי לא יפסול כלל גיסו במשנה כי אם בברייתא כאשר הקדמנו לך בתחלת דברינו. ובברייתא אשר בה נאמר גיסו לבדו אין סדר הדברים כסדר דברי המשנה אלא בה נאמר הן ובניהן קודם שזכרה גיסו ואחר כך אמרה וגיסו לבדו. ואם כן הוא הלא אין כאן קושיא כלום:

סימן צא

ואמרם אדם עשוי שלא להשביע את בניו אין הדיין מוכיח מזה אלא [כשבאין לגבות] מן היתומים. אבל [הגדול] החי אם הוא טוען זה מעצמו מקבלין ממנו אולם הדיין לא יטעון זה בשבילו כי אם יחייבהו לשלם. ואם העיד עד אחד עדות כזאת והכחיש את העד לא יוכל לטעון טענת מתרושש אלא יפסקו הדין על פי מאמרם כל ששנים מחייבין אותו ממון אחד מחייבו שבועה:

סימן צב

ואמרם האי אודיתא זימנין כתבינן וזימנין לא כתבינן וכו'. ששאלת הטעם לזה ומה ההפרש בין מיכנפי ויתבי ובין כניף ואיתי איהו אם הוו - מיכנפי אין ישיבתם לדין ואם כניף ואיתי איהו ישיבתם היא לדין. ואם כן כל מה שיהיה ביניהם מהודאה וטענה בישיבה דכניף ואיתי איהו יש להן דין הודאות וטענות והכחשות שנעשו בפני בית דין. ובכללן גם הכתיבה שנזכרה פה כי ההודאה בבית דין היא כשטר. ומשום הכי אמרו כתבינן מפני שהיא ככתובה. אבל אם הישיבה אינה לדין אין ההודאה שם כהודאה במושב בית דין. וזה הוא הטעם וזה הוא ההפרש. ופירוש מאמר מר בר רב אשי הוא כי לא יועיל זה כלום עד שישבו במקום הידוע למושב בית דין וישלחו בית דין אחר הנתבע שיכנס עם בעל דינו לדין שאז תהיה הודאתו הודאה ואינה צריכה לאתם עדי ולא לומר כתבו לו עלי שטר. אלא יש להם לכתוב שטר הודאה וישתעבדו נכסיו מאותו היום במה שהודה בפניהם דקימא לן דהודאה בבית דין כמלוה הכתובה בשטר דמיא ותמצא זאת בהלכות שלנו בפרק ראשון בבבא מציעא. ושאלת על הפשרה שאמר בה אתם עדי אם זה מועיל בלא קנין. - התשובה. הפשרה לא תוכל להיות בלא קנין לאמרם פשרה צריכה קנין:

סימן צג

והמחילה שהיא בדרך פשרה אינה צריכה לקנין. מפני שהיא כמתנה שכבר נתקבלה ונמצאת תחת יד מקבל המתנה ולא מיחסרא משיכה ולא [לומר] אתם עדי. כי המתנה שלא בפני עדים קיימת ואינה צריכה לעדים רק בהכחשה. כמו שאמרו לא איברו סהדי אלא לשקרי:

סימן צד

ושאלת אודות אמרם כתב לו על הניאר או על החרש שדי מכורה לך וכו' אם צריך עוד לזה לאתם עדי. - כבר קדמו דברינו שהמתנה אינה צריכה לזה. וכן המכירה גם כן לא תצטרך לעדים כלל. אבל יצטרכו העדים למי שמכחיש [המתנה והמכירה]:

סימן צה

ושאלת גם כן אודות הא דאמרינן מלוה על פה אינו גובה מן הקרקעות כשיש עמו מלוה בשטר אם זה הוא בשזמנן אחד או אפילו קדם זמן מלוה על פה. - גם בשאלה זו אנו

תמוהין כי אין בדברינו אלה מה שיובן מהם כי מלוה על פה אין לו שעבוד יוכל להיות לו דין קדימה כלל. אם לא שקראת התשובה של הגאון שבה אמר כי אם נתברר שהמלוה על פה קודם הוא גובה קודם מי שזמנו מאוחר. והביא ראיה לדבריו ממאמרם מלוה על פה גובה מן היורשין שיעבודא דאוריתא. אבל התשובה הזאת אינה נכונה. כי אע"פ ששעבודא דאוריתא לא אוקמוה רבנן דאוריתא משום פסידא דלקוחות משום דלית ליה קלא. והוא הדין למלוין שאינם קודמין זה לזה משום דלית להו להו קלא ואיכא עליהו פסידא. הילכך אין להם דין קדימה לא במקום מלוה בשטר ולא במקום מלוה בעדים בין במקרקעי בין במטלטלי. והמטלטלין נמי כיון שאין בהם דין קדימה אין בהם חלוק בין מלוה בשטר ובין מלוה בעדים:

סימן צו

וששאלת אם יש חלוק בין הלואה בעדים ובין הלואה בהודאת הלוה בלבד בלא עדים. והתשובה אם אין הממון מספיק לשניהם יחד ואמר [המלוה] שיש לו עדים לזה שאין לו עדים אתה אין לך כלום [על הלוה] אלא שעשיתם עלי קנוניא. - התשובה בזה לדעתי היא שכמו שהמלוה בעדים יכול לטעון טענה זו על המלוה בלא עדים כמו כן יכול המלוה בלא עדים לטעון זה על המלוה בעדים. כי אפשר גם כן שהמלוה בעדים נפרע חובו. הלא תראה כי שני מלוין בשטר אם אין הממון מספיק לשניהם כל אחד מהם יוכל להשביע את חברו שלא נפרע משטרו כלום אם הממון הוא בקרקע וזמנם [של השטרות] הוא ביום אחד. או אם הממון מטלטלין אף שאין זמנם ביום אחד. ואם הוא קרקע ואין זמנם ביום אחד המאוחר יכול להשביע את הקודם לו ואז הוא [הקודם] יש לו דין קדימה על חברו. וזה לקוח מדברי המשנה מי שהיה נשוי ארבע נשים ומת הראשונה נשבעת לשניה והשניה לשלישית והשלישית לרביעית. ואם כן אין חלוק בין מי שיש לו עדים למי שהלוה מודה לו בלא עדים ושניהם ישבעו יחד ויחלקו ביניהם על הדרך שבארנו בפירושנו למי שהיה נשוי שלש נשים ומה שהוספנו שם בדין המטלטלין. ולא דמי דין אלה המלוין אחד בעדים ואחד שלא בעדים לאמרם האומר שטר אמנה הוא זה אינו נאמן ואוקמוה כגון שחייב לאחרים. משום ששטר אמנה לא ניתן ליכתב ואם כי הוא נאמן על עצמו כי הודאת בעל דין כמאה עדים אבל לאפסודי חבירו לאו כל כמיניה משום שלא ניתן ליכתב דשטרא לגוביאנא קאי. ואם טען ששטר אמנה להפסיד לחבירו אינו נאמן. אבל הודאת לוה למלוה אינה כן כי ההודאה אין בה כלום לא מאיסור ולא הפסד לפעולה קודמת בזמן כמו שעושה האומר שטר אמנה. כי כמו שהודה הלווה

למלוה האחד שיש לו עדים כן הודה עתה לזה המלוה האחר ויעיד לו בהודאתו כאשר הודה לזה האחר. ובזה נתבאר ההפרש בין שני הענינים. ולכן אמרנו ששניהם ישבעו יחד ויטול כל אחד מהם כפי המגיע לו:

סימן צז

ומה שראית להגאון בדעתו הראשונה והשניה הוא טעות סופר שכל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דאמי והאומר לא פרעתי אין לו על שכנגדו שבועה לא דאוריתא ולא דרבנן ויש לו חרם סתם בלבד. והוא הדין במנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי אלא חמשים והשאר איני יודע מתוך שאינו יכול לישבע משלם. ואין על התובע שבועה לא דאוריתא ולא דרבנן בהיסת אלא יכול להחרים סתם על מי שנוטל ממנו מה שאין לו אצלו:

סימן צח

ומי שחייב שבועת היסת והוא חשוד [על השבועה]. ושבועת היסת אין הופכין אותה [על שכנגדו] אם לא יהפכה המחוייב בה. ורצה התובע להחרים חרם סתם על מי שיש אצלו כלום מתביעתו זאת והלה אינו רוצה. - יש לו זה לפי שזה [החרם] הוא קריאה כי ינקום ה' מהנוטל מה שאינו שלו:

סימן צט

ואם אחד מן הנשבעין ונוטלין הוא חשוד אין הופכין את השבועה עצמה על הנתבע כי גם היא תקנתא דרבנן. וכמו שאין הופכין שבועת היסת מתקנתא לתקנתא כך אין הופכין התקנתא הזאת לאחרת. אלא הדין בזה שתחזור השבועה למקומה על הניתבע בהיסת. כי הפסד התקנה ישוב על התובע מטענת עצמו ומידו היתה זאת לו:

סימן ק

ואמרם מקבלין עדים שלא בפני בעל דין כגון שהיה חולה וכו'. - וזה ברור:

סימן קא

ואם יצא שטר לפני דיין במקבלי עדות. - אם אותן מקבלי העדות ראוים לקבלת עדות. ר"ל שיודעים יפה דקדוקי עדות והמלות הסובלות פירוש והמלות שאינן סובלות פירוש.

סומכין עליו ואין צריך להבאת העדים אבל אם לא יהיו באופן זה לא ישתמש בהם ולא יחשבם כבית דין אלא צריך שיעמדו העדים בעצמם וישמע מהם:

סימן קב

ומקום שנודע כי שם יכתבו הנאמנות בלא נטילת רשות לזה מהאיש שמעידין עליו אין סומכין על נאמנות זו אלא בודקין אותה אם אמתית היא אם לאו:

סימן קג

ואם יצא שטר שבו נאמנות ממדינה אחרת שלא נודע איך הוא מנהגם אין צריך לעכב השטר עד שיתברר מעמדם אם מנהגם הוא להעיד עדות שקר. כי מי שהעיד בנאמנות שלא היתה הרי עדותו בטלה:

סימן קד

מי שהוציא שטר מקויים על חברו וטען שכנגדו כי יש לו ראיות לבטל בהן השטר ובקש כי יתנו לו זמן להביאן מפני שלא ימצאו במקום זה - צריך ליתן לו זמן כשעור שיוכל לילך ולהביאן. אבל אם יתברר לדיין כי הטענות האלה טענות בטלות וכי זה ממנו הערמה ותחבולה נגד האמת לא יתן לו זמן אלא אומרים לו פרע עתה החוב שעליך. אולם אם התובע הוא [איש כזה] שאם ימסרו לידו יהא קשה להוציא מידו יניחו אצל שליש על זמן ואם לא יביא [הראיות] בתוך הזמן הזה ימסרוהו לבעליו [לתובע]:

ואם הוציאו שטר על אחד וטען טענת אין לי ונודע כי יש לו קרקע ומטלטלין ונמנע מלפרוע את המטלטלין. - מחוייב הוא ליתן את המטלטלין כי המטלטלין הם במקום הממון כשאין ממון נמצא [אצל הלוה]. ומי שיש לו ממון אינו צריך לפרוע בקרקע אלא [פורע בקרקע] כשלא ימצא אצלו ממון. וכבר פירשנו זה בריש פרק המוכר פירות לחבירו:

ואם אין לו אלא קרקע ואמר ינתן לי זמן שאוכל לחפש אחר הלואה או משכונה נותנין לו שלשים יום כאמרם זמן בית דין שלשים יום. ומה שאמרו משמתינן ליה תשעין יומי זהו במי שיש לו במה לבטל השטר שיצא עליו ובקש לילך ולהביא מה שיבטלו ונתנו לו זמן ולא הביא זהו שממתינים לו תשעים יום ובאותן צ' יום הוא בשמתא אם יבוא [מוטב] ואם לאו יורדין לנכסיו. אבל מי שנמצא לפנינו לא ניתן לו זמן יותר משלשים יום ואח"כ יורדין לנכסיו. ומה שראית מי שסותר זה בתשובות המשיבין אינו נכון.

סימן קה

[ושאלת] עיקר דין האדרכתא והטירפא והשומא. האדרכתא היא כתב הרדפה. והיינו אדם שחייב ולא ירצה לשלם קורעין את השטר חוב שעליו וכותבין לשכנגדו כתב שפלוני חייב לפלוני כך וכך ממון ולא רצה לפרוע בעצמו. ועתה הרשינו לו לשלוח ידו בכל מה שימצא דברים הנמכרים ממנו [מהלוה] אחרי זמן פלוני למען יגבה את חובו מהם. ואם ימצא אצלו [אצל הלוה] דבר הנמצא עוד ברשותו או דבר שמכר או נתן במתנה אחר זמן [השטרות] שעליו קורעין אותה האדרכתא וכותבין לו טירפא. פלוני יש לו לגבות חובו שהוא סך כך וכך מן השדה שקנה פלוני לפי השומא שיראו השמאין. וכשיבואו השמאין וישומו לו בחובו יקרעו את הטירפא ויכתבו לו כתב שומא להיות בידו. ובזה אמרו כל אדרכתא דלא כתיב בה קרענוהי לשטרא לאו אדרכתא היא. וכל טירפא דלא כתיב בה קרענוה לאדרכתא לאו טירפא היא. וכל שומא דלא כתיב בה קרענוה לטירפא לאו שומא היא:

סימן קו

ואין לאיש לגבות מנכסים משועבדים אלא אחרי שישבע הלוה שאין לו. וכן לא יחזור המלוה על הערב אלא אחרי שישבע הלווה שבועה שאין לו. כמו שאמרו המלוה את חבירו על ידי ערב לא יתבע ערב תחלה. ואם אצל הטוען שאין לו נמצאו מטלטלין וטען שהן לפלוני חייב הפלוני לישבע כי שלו הם. וכן אם נמצא בידו שטר יגבה את חובו אם ישבע שלא נפרע כלום משטרו וכי [הלווה] חייב לו. ואם בעליהן [בעל המטלטלין או השטר] לא נמצא במקום זה מעכבין הדבר עד שיבוא אם ביאתו אפשרית או יכתבו לו עד שיתברר הדבר לאמתתו. ואם היו עליו שטרות לגוים ממכירה וקנין אין אנו חוששין להן. כי אין לוקחין ממון שנתברר שהוא לישראל ומעכבין עד שינתן לגוי. ואין אומרין פן יבוא הגוי ולא ימצא מה ליטול אצלו ויחבשהו בבית הסהר. כי המקום לא חייבו לפדותו [את הלוה] מן הגוי בממונו לבד חוץ מכל ישראל. ואם היו השטרות בעסק שותפות ונתברר כי הממון שבידו הוא לגוי מניחין אותו להגוי. אבל אם לא נודע הדבר בברור רק נתפשט הקול כי הממון לגוי ישבע [הלוה] שהממון לגוי ויניחוהו לו:

סימן קז

והבגדים שאצל האשה ביחוד אין לבעל חוב האיש לגבות מהם כלום כמאמר ההלכה אחד המעריך את עצמו ואחד המקדיש את נכסיו אין לו לא בכסות אשתו ולא בכסות בניו

ולא בצבע שצבען לשמן ולא בסנדלים חדשים שלקחן לשמן. והטעם לזה הוא כי משעה שנתנן להם קנו [אשתו ובניו] אותן ויצאו מרשותו. ולפיכך אין ההקדש חל עליהן וכן לא יוכל בעל חוב לגבות מהן כלום. אבל אבנים טובות וזהב משום שההלכה לא זכרה אותן לא נוכל להכניסן בכלל בגדים בלא ראיה. וכל שכן שהזהב ואבנים הטובות יקשט אדם בהן את אשתו וילדיו וישתמש בהן בעצמו בזמן הצורך מפני שהן לא יבלו ויפסדו כמו הבגדים. אבל ודאי מה שהתנו עליו בשעת הנישואין אין בו חלוק בין הבגדים ובין הזהב ושארי דברים כי לא יוכל [הבעל] למכרם ולא הבעל חוב לגבות מהן כלום. ועל זה אמרו ולא עוד אלא אפילו הכניס לה שום משלו אם רצה הבעל למכור לא ימכור. ואם היו לו קרקעות לא תוכל אשתו למנעו מלמכרם ואפילו אם [מחמת זה] לא ישאר לה ממה לגבות כתובתה כשיבוא זמן התשלומין לאמרם לא ניתנה כתובה ליגבות מחיים. וכשיגיע זמן חיוב תשלומי כתובתה ולא תמצא ממה לגבות הכתובה תחזור על מה שמכר אחרי זמן כתובתה ותגבה המגיע לה. ואם קנו מידה תחלה בעת המכירה כי מחלה שעבודה על דבר הקנוי [מבעלה] ואחר כך קנוהו מבעלה בתורת מכר שוב אין לה שעבוד על הדבר הקנוי וכל מה שימכור הבעל מנכסי אשתו או מנכסיו שיש לאשתו בהם שעבוד כתובה מההכרח לקנות תחלה מידה ואחר כך מהבעל שלא תאמר נחת רוח עשיתי לבעלי:

סימן קח

והמגרש את אשתו וטוען עליה כי נשארו לו אצלה חפצים יהיו מה שיהיו. בין אם היו הגירושין מחמתו או מחמתה. והיא טוענת שגבתה אותם למזונותיה שהיה חייב לתת לה בימים אשר הרחיק מאתה. התשובה. צריך לראות איפוא לקחה להוצאותיה לזמן הנזכר ואם לקחה בהלואה הוא חייב לשלם לבעל חוב והיא תחזיר לו בגדיו או שאר החפצים שלקחה. ואם היו ממעשי ידיה הלא הם לבעלה ואין עליו לשלם כלום. ואם מכרה מנדוניתו צריך לשום ולברר כמה הוא ולראות כמה הוציאה ואם הסכומים קרובים זה לזה מנכין אותן. ואם טען ואמר אני הנחתי לה להוצאותיה ולא היתה צריכה למכור כלום חייבת היא לישבע שלא מכרה אלא כשיעור שהיה חייב לה למזונות ושהוא לא הניח לה כלום להוצאותיה וישומו מה שנמצא אצלה וינתן לה מזה המגיע לה מפני שהוא המוציא מידה. ואם היא מודה במקצת ולא תטעון [שלקחה] להוצאות. הרי היא מודה במקצת הטענה ותחזיר לו מה שתודה בו ותשבע לו על השאר:

ושאלת אם טען הבעל שלא עשתה כלום במעשי ידיה שחייבת היא לו. התשובה בזה היא כמו שאמרת שהוא סבר וקביל. ומה שלקחה מפירות קרקעותיה שהם שלו דינם כדין פירות מקרקעות שלו בעצמו. הלא תראה אמרם פירות המחוברין בקרקע בכניסתה שלו וביציאתה שלה והתלושין מן הקרקע בכניסתה שלה וביציאתה שלו. ואם היא מכחשת והבעל לא יברר הכמות - לשאלה זאת נתן לך יסוד שתשען עליו והוא. שכל תובע שלא יברר כמות תביעתו נאמר לו ראה כמה הוא הסך הפחות שאתה תובע מבעל דינך כדי שתוכל לישבע וליטול כשיהפך עליך את השבועה. ואם אמר תביעתי היא לא פחות מכך וכך אפילו אם יהא רק שוה פרוטה נחייבהו עליו שבועת היסת ונכניס השאר מה שיחשדהו בשבועה שאינו חייב לו לא מה שתובעהו בבירור ולא זולת זה מפני שהשאר [מן התביעה] המסופק נכנס בשבועתו על ידי גלגול. ואם לא יתבע מבעל דינו בברור אפילו שוה פרוטה הרי שבה טענתו להיות ספק ואין מחייבין על הספק יותר מחרם סתם:

סימן קט

האשה שתבעה מבעלה מה שנתנה לו מנדוניתה לסחור בו ובמותר הנדוניא לא נשאר סך כזה והבעל מכחישה. חייבת האשה שבועה במה שטוענת שלקח הבעל ממנה אם [טענתה] זאת באפשרי ותגבה. כי שטר כתובתה בידה לכן תשבע ככל בעלי שטרות שטוענין עליהן שנפרעו. ובזה אין אומרין איתרע שטרא כי איתרע שטרא אומרין רק בשטר שנכנס בו הספק אבל זה לא נכנס בו ספק. אלא מה שנחסר ממנו בהכרח יחסר ומה שלא הוכרח שיחסר אינו בכלל הפוגמת כתובתה כי הפוגמת מודה היא שקבלה חלק מכתובתה וזאת לא תאמר שקבלה כלום. אבל אם אבדה כתובתה דינה כמלוה על פה כי מיגו דאי בעי אמר פרעתי לך כל מה שהייתי חייב לך:

סימן קי

ושאלת איך תוכל האשה למחול כתובתה לבעלה הלא אמרו אסור לאדם לשהות שעה אחת וכו'. - דעתי בזה כי המוחלת שדברו בה רבותינו אינה יושבת תחת בעלה אלא [שמוחלת] בשעת מיתתו או לאחר מיתתו ומוחלת אותו ליורשים. אבל אם היא יושבת תחתיו או צריך שתשאיר לעצמה עיקר כתובה או תיאסר על בעלה ותהיה בעילתה בעילת זנות מפני שהלכה כר' מאיר דאמר כל הפוחת לבתולה ממאתים ולאלמנה ממנה הרי זו בעילת זנות. ואם מחלה לבעלה כשהיא תחתיו והוא רוצה לישאר עמה חייב הוא

לכתוב לה [כתובה] אחרת מזמן דהשתא לא מזמן ראשון מפני [שהכתובה] הראשונה כבר נמחל שעבודה:

סימן קיא

וכתובה דמירכסא אם יש שם עדים שמעידים במה שהיה כתוב בה ובזמנה יכתבו כל מה שהיה בה וזמן כתיבתה ואם אין עדים בזה יכתבו כתובה דמירכסא כפי הנודע:

סימן קיב

ואם רצה לחדש כתובה למוחלת יכתוב כזה. פלונית איתתי היה לה עלי כתובה שכתבתיה לה בשעת נישואה ועכשו מחלה אותה לי ולפי שאמרו רבותינו אסור לאדם לשהות עם אשתו שעה אחת בלא כתובה הוצרכתי לכתוב לה כתובה אחרת ועכשו היו עלי עדים וכתבו לה עלי כתובה שנתתי לה כך וכך וכו'. ויכתוב זמנה מזמן דהשתא:

סימן קיג

והאלמנה והגרושה כל זמן ששטר כתובה יוצא מתחת ידה בין נישאת בין לא נישאת גובה כתובה לעולם. ואמרם אלמנה כל זמן שלא נישאת על היתומים להביא ראיה הא לאחר שנישאת עליה להביא ראיה ותיטול. זה נאמר במזונות כי אין שטר למזונות. אבל התובעת כתובה ששטר כתובה יוצא מתחת ידה גובה כתובתה לעולם:

סימן קיד

והאלמנה שתפסה ממון הרבה שבא לרשותה ואמרה שתפסה אותו למזונות. - אין לאיש להוציאו מידה כאמרם ואלמנה שתפשה מטלטלין במזונותיה מה שתפשה תפשה. ואמרו מעשה בכלתו שלר' שבתי שתפשה דיסקיא מלאה מעות ולא היה כח בחכמ' להוציאו מתחת ידה. ואם היה אפשר לשער כמה נצרך לה לכל ימי חייה ולהוציא [מידה] השאר בודאי היו עושין כן. ואין בזה חלוק בין שעשאה אפטרופ' ובין שלא עשאה:

סימן קטו

ואם נתנו לאלמנה מזונות ואחר כך נישאת קודם שנגמר הדבר ינכו את הנותר מהמזונות מכסף כתובתה:

סימן קטז

ואם אמרה האלמנה לא אניח את הממון ביד היורשין כי חוששת אני שלא יפזרוהו ולא אמצא ממה ליזון. - אין שומעין לדבריה אלה כי מזונות האשה והבנות ממטלטלין אין להן אלא בתקנתא דישיבות. אבל התלמוד לא יחייב המזונות מן המטלטלין. ואין בכח התקנה הזאת להוציא ממון מן היורשין ולהניחו אצל אחרים ולהפסידו בהוצאות. אלא לכל היותר יש כח בה [לחייבם] שיתנו להוצאות האשה והבנות ויעשו סחורה בממונם ולא יהא להם עכוב מההוצאה על [האלמנה]. ואם היא מפחדת שיאבד הממון אם ישאר בידיהם תאחז לנפשה הדרך הנכון ותגבה כתובתה ותפקידה אצל מי שתרצה כדי שלא תתבע [מהיורשין?] הריוח שיעלה מהקרן:

סימן קיז

ושאלת מהו החלוק בין שעשאה בעלה אפטרופיא בחייו ובין שעשאה לאחר מותו ובין שנעשת מעצמה. - החלוק בזה שאם עשאה בחייו ומת בטלה העשייה הזאת ואם עשאה לאחר מותו לא תבטל. וגם אם עשאה בחייו ולא פטר אותה משבועה ליורשים היורשים ישביעוה כמו שכתבה המשנה אבל יורשין משביעין. ואם עשאה לאחר מיתה אין ליורשים להשביעה כמו שאמר אבא שאול. ואם נעשית אפטרופיא מעצמה היורשים ישביעוה כמו שכתבה המשנה ואם עשה אפטרופיא יורשין משביעין אותה לעתיד לבוא ואין משביעין אותה לשעבר. מפני שבעלה כבר כתב לה נדר ושבועה אין לי עליך. וזהו הטעם שבעבורו לא ישביעוה היורשין:

ושאלת מהו היתרון לאפטרופיא מחמת בעלה לאחר מותו על אפטרופיא מחמת עצמה. - היתרון הזה כבר בארנוהו בכלל דברינו. כי ההלכה כאבא שאול שאמר אפטר' שמינהו אבי יתומים לא ישבע שמינוהו בית דין ישבע. וכל שכן מי שנתמנה מעצמו. וכן אמרה ההלכה ואם עשה אפוטרו' יורשים משביעין אותה להבא:

סימן קיח

וששאלת אלמנה שתבעה מזונות וטענו היתומים כי נמצא בידה מה שתזון ממנו אם יכולים הם להשביעה. - התשובה. אין להם רשות להשביעה בין בטענת בריא בין בטענת שמא. וזהו מחלקת חנן ובני כהנים גדולים ולא מחלקת חנן ואדמון כמו שכתבת. ואמרם תשבע בסוף הוא [בשעת] גביית כתובתה בין מן הבעל ובין מן היורשים:

סימן קיט

ומי שגרש אשתו ואמר לה אתפשתיך צררי קודם גירושין. - אינו יכול לטעון טענה זו לפי שלא ניתנה כתובה ליגבות מחיים. וזה נכנס בכלל אמרם הקובע זמן לחבירו ואמר לו פרעתיך בתוך זמני [שעל זה] אמרו ולואי שיפרענו בזמנו. אבל חייב לשלם לה כתובתה ויחרים סתם על מי שנפרע כלום בתשלומי זאת הכתובה:

סימן קכ

ואם אמר פרעתיך לאחר גירושין. - טענתו זאת תכנס בכלל האפשר. ואם רצה להשביעה חייבת לישבע כדין כל הטוען פרעתי על מלוה שחייב בשטר:

סימן קכא

ואלמנה שאין עמה כתובה. - אין לה כלום מפני שאפשר הוא דאתפשה צראי בשעת מיתתו או שמחלה היא וקרעה לכתובתה. אבל היתומים חייבים לישבע שבועת היסת שאינם יודעים מתביעה ברורה שיש לה אצלם:

סימן קכב

ועם בעלה הדין כמו שאמרנו קודם כאמרם לא ניתנה כתובה ליגבות מחיים. כי צריכה היא לעדים שיעידו לה על הכמות. ואם אין [לה עדים] תשבע ותטול אם הבעל אינו מודה בכמות [הסך] שהיא תובעת:

סימן קכג

ואם תבעה האלמנה המזונות ואמרה שאין אצלה הכתובה. - אין לה מזונות כי מטעם שאין לה הכתובה אין לה גם כן המזונות. ואם טענו עליה היורשים שכבר גבתה המגיע לה ושאין אצלה כתובה והיא אומרת כתובתי נמצאת ולא גביתי כלום. - נחייב אותה להוציא [הכתובה] שתגבה בה המזונות ואם לאו הרי היא בחזקת שגבתה עד שתביא ראיה לדבריה. מפני שלא נאמר ניכסי בחזקת אלמנה קיימי ועל היתומים להביא ראיה אלא כשהכתובה יוצאת [מתחת יד האלמנה] והיא תתבע המזונות. אבל כשאין הכתובה יוצאת הנכסים בחזקת היתומים ועליה להביא ראיה במה שתובעת מן היתומים. וכשנתחייבו המזונות להאלמנה לא יוכלו [היתומים] להשביעה אלא בסוף ואפילו חרם

סתם אינה חייבת. מפני שהוא [החרם] לא יפטרה מן השבועה בסוף לכן אינה חייבת גם כן לקבלו:

סימן קכד

ושאלת באלמנה שתובעת המזונות כשאין היורש במקומה ויש לה אומנות המספקת למזונותיה אם נאמר לה צאי מעשי ידיך במזונותיך וכו'. - זאת השאלה כבר נזכרה בתלמוד נחלקו בה רב ושמואל. רב יאמר פוסקין מזונות לאשת איש ושמואל יאמר אין פוסקין מזונות לאשת איש. וההלכה בזה כרב. ולא נחלקו רב ושמואל אלא כשלא שמעו שמת הבעל אבל אם שמעו שמת שניהם מודים שפוסקין לה מזונות. ואין חוששין שמא יאמר לה היורש צאי מעשה ידיך במזונותיך. הלא תראה שנפסקה ההלכה שפוסקין מזונות לאשת איש ולא חישינן לצאי מעשי ידיך במזונותיך. ואם בא היורש ומצא אצלה דבר ממעשי ידיה נוטלו אבל אין לו לחשוב עליה במה שהיתה חייבת לעשות ולא עשתה כלום. וכן גם דין הבעל כשלא היה בביתו אם בא ומצא דבר ממעשי ידיה הרי הוא שלו. כי כמו שאמרו מעשי ידי אשה לבעלה אמרו גם כן אלמנה ניזונת מנכסי יתומים ומעשה ידיה שלהן. ולכן דינם ודין הבעל שוה:

סימן קכה

וששאלת מי שמת ולא נמצא לו יורש וכו'. - התשובה היא שלא נמצא אצלנו מי שאין לו יורש אלא הגר. אבל ישראל על כל פנים יש לו יורש מפני שהנחלה ממשמשת והולכת עד ראובן. והקשו ולימא עד יעקב. ותרצו גמירי דלא כלי שיבטא. ואם כן הוא אין חייבין לפרוע מממונו להאלמנה ולבעל חוב אלא על פי מה שאמרו והנפרעת שלא בפניו לא תיפרע אלא בשבועה. ואם נשאר מן הממון אחרי שיפרעו למי שחייב לגבות בשבועה יניחו הנשאר אצל נאמן ויכתבו בשימוש בית דין ושימוש הקהלה וכשיבוא מי שמחוייבין לתת לו יתנוהו לו. ואם לאו ישאר אצל הנאמן עד שיבוא אליהו ויודיענו למי הם ויתנוהו לו. וזאת היא כוונתם באמרם יהא מונח עד שיבוא אליהו:

סימן קכו

והיורשים אין יורדין לנחלה אלא בעדות שלמה ואינם דומין להעגונה כאמרם מצינו שאין האחים נכנסין לנחלה על פיה. ואמר התלמוד גם במקום אחר בניו ובנותיו דאי באעו

למיחת לניכסי בעד אחד לא מצו נחתי מזוני נמי לית להו. ונתברר מאלה המאמרים שאין לנו לתת כלום ליורשים בעד אחד ולא בגוי משיח לפי תומו אלא בעדות שלימה:

סימן קכז

וששאלת אם מכרה האלמנה קרקע לגבות כתובתה קודם שתשבע ואחר כך נשבעה אם מכירתה קיימת או לא. - כבר קדם בדברינו מה שיש בו די לעשות השאלה הזאת מיותרת והוא מאמר המשנה אלמנה בין מן האירוסין בין מן הנשואין מוכרת שלא בבית דין. ואמר התלמוד בשלמא מן הנישואין משום מזוני וכו'. והדברים האלה נאמרו בשלא נשבעה כי אם כבר נשבעה מהיכן [יהיו] לה מזונות. לפי שנשבעת היא רק אחרי שתבעה כתובתה בבית דין ואם תבעה כתובתה בבית דין אין לה מזונות. ואם היית מתבונן בזה הפרק לא היית צריך לשאלה. ודין המכירה ודין המתנה שוין בדבר זה לאמרם מכרה כתובתה או מקצתה מישכנה או מקצתה נתנה לאחר או מקצתה לא תמכור את השאר אלא בבית דין. ואף על גב דאוקמוה לשמועה זו כר' שמעון שאין ההלכה כמותו. אבל אין הלכה כמותו באמרו לא תמכור את השאר אלא בבית דין משום דסבר שמכירת...

סימן קכח

[אם] בטלו הקידושין בטל מה שפסק על עצמו בעת הקידושין. וזהו מאמר המשנה פסק מעות לחתנו ומת חתנו אמרו חכמים יכול הוא [שיאמר] לו לאחיך הייתי רוצה ליתן ולך איני רוצה ליתן:

סימן קכט

ושאלת איך דין קרובתו - אין דין קרובתו בזה הענין [כדין] בתו. ובזה אמר הירושלמי אבל לא האח על ידי אחותו ולא האשה על ידי בתה. ואין חלוק בין אם הדבר שפסק על עצמו הוא נמצא לפנינו או דבר קצוב או נקרא בשמו ולא נמצא לפנינו או ממון מזומן. כי האב פוסק לבתו נדוניא באופן שאם ימצא איש הנרצה לו יתנהו לו ואם יבוא מי שלא ימצא חן בעיניו יתן פחות ואם יבוא מי שראוי יוסיף לתת לו:

סימן קל

והירושלמי ששאלת עליו הוא כזה. ולאו דברים הניקנין באמירה הן. כלומר למה יכול לומר לו לאחיך הייתי רוצה וכו' והלא דברים הניקנין באמירה הן וכבר קנאן אחיו וזה היבם העומד במקומו זכה בהן ואין יכול לומר לו ולך אי אפשי ליתן. ואמרו תאני בר

קפרא פוסק על מנת לכנוס. ר"ל כל הפוסק מעות לחתנו דעתו על מנת לכנוס והואיל ומת ולא כנס לא קנה ולפיכך לא זכה אחיו בכלום:

סימן קלא

ושאלת אם האב אינו רוצה לתת לבתו כלום אם כופין אותו לזה או לא. - התשובה. השאלה הזאת נזכרה בתלמוד האומר אל יזונו בנותיו מנכסיו אין שומעין לו אל יתפרנסו בנותיו מנכסיו שומעין לו. והנוסחאות משונות בזה כי נמצאו נוסחאות שבהן כתוב להפך. אבל ההלכה אצלנו במזונות אין שומעין לו. כי המזונות הן מתנאיי כתובה שהן תנאיי בית דין כמו שכתבה המשנה לא כתב לה בנן נוקבן די יהויין ליך מינאיי אינון יהוון יתבן בביתי ומיתזנן מניכסאי עד דיתלקחן לגברין חייב שהוא תנאי בית דין. והפרנסה אינה מתנאי הכתובה. לפיכך אין כופין אותו אלא מבקשין ממנו שיתן כפי הראוי לאיש הדומה לו [במעמדו]:

סימן קלג

ומי שנתן לבתו מתנה [סתם?] שתנשא בו ולא תלה זה באדם ידוע ונתקדשה לאיש ואחר כך בטלו אותן הקידושין. - המתנה לא תתבטל [על ידי זה] אלא קיימת היא עד אשר תנשא לבן זוגה ותגבה אותה:

סימן קלד

ואם טענה האשה כי יש לה הפסד מזה שחמותה דרה עמה וכו'. - התשובה. המנהג הוא בבתי דינין כי מעמידין עמהן אמצעית ואם יתברר ההיזק ידחה המסבב אותו ואם לא לא ידחה:

סימן קלה

וששאלת מה החלוק בהברחה בין הקרקע והמטלטלין כשהיא מעכשיו ולכשארצה ואם מי שניתנו [הנכסים] לו אוכל הפירות כל זמן שהם בידו. - התשובה. ההברחה היא בין במטלטלין בין בקרקע בלשון מעכשיו ולכשארצה כמו שאמרת ואין ביניהם חלוק. והוא [המקבל] אוכל פירות הקרקע כל זמן שהיא בידו:

סימן קלו

וההברחה הנזכרת בתלמוד אינה צריכה לא מעכשיו ולא כשארצה. אבל צריכה שתתן כל נכסיה ולא תניח לעצמה כלום ולא אפילו מטלטלין כאמרם חמשה עד שיכתבו כל ניכסיהם והמברחת בכללם. ואמרו ובכולן מטלטלי הוי שיור וכו'. והמקבל אוכל פירות [הנכסים] כל זמן שהם בידו:

סימן קלז

וששאלת מהו החלוק בין הברחת האשה לנכסיה ובין הברחת איש לנכסיו מחמת שהוא רוצה לישא. - לא מצינו דין מבריח באיש. ואין זה דבר ששייך בו ההיקש שנאמר אם נתן האיש כל נכסיו שיהא דינו דין המברחת. אלא המתנה שייכת בו אם לא התנה בה כלום. ואם גילה דעתו שהוא עושה זאת על דרך הערמה והברחת הנזק זה נקרא שטר פסים או שטר אמנה ולא ניתן ליכתב. ואם כתב אין להם דין שטר ולא דין שעבוד כי [הנכסים] ישארו ברשותו:

סימן קלח

והמחאה במעמד שלשתן לא קנה עד שיאמר לו מנה שיש לי בידך תנהו לפלוני זה. ואם לא יאמר מנה שיש לי בידך אלא רצונו להלות לזה מה שיתן לחברו לא קנה ההמחאה מפני שאין לו אצלו כלום מה שמקנה להאחר. ואין חלוק בין אם מי שהמחהו עליו הוא גוי או ישראל כיון שנתרצה בהמחאתו על הגוי כבר פסקה תביעתו מישראל וכשפסקה תביעתו לא יוכל עוד לחזור עליו. ואם לא יתן לו הגוי כלום איהו דאפסיד אנפשיה כשקבל המחאה על הגוי:

סימן קלט

ואמרם אמר רבא אמר רב נחמן שכיב מרע שאמר הלואתי לפלוני הלואתו לפלוני. ואין [מחלוקת] בינו ובין הירושלמי באמרו לוקח אדם שטרותיו שלחבירו ומלותו שלחבירו בפחות ואינו חושש משום רבית. כי אין זה [הלוקח שטרות] רק בדיבור בעלמא כמו בשכיב מרע אלא זה נקנה בכתיבה ומסירה. ובכתיבה צריך לומר קני לך האיי שטרא וכל שעבודא דאית ביה. והואיל וכך מה ענין זה אצל זה. וכן במלותו שלחבירו כי לא יקנה את המלוה עד שימחהו עליו במעמד שלשתן שלא יוכל לחזור עליו. ואם לאו ההלואה קיימת ויש בה [במכירה בפחות] משום רבית. וכן אם רצה אדם ליתן לחבירו

כתב חשבון שיש לו על אחר או למכור לו אם הוא בלא שטר צריך גם כן להמחהו במעמד שלשתן. ואין צריכין בזה [להקנות] על גב ולא קנין כי הקנין לא יועיל בזה כלום לאמרם אין מטבע נקנה בחליפין:

סימן קמ

ואם היתה צואת שכיב מרע מחמת מיתה והעיד אחד מהעדים בקנין והאחר [הע]יד בלא קנין. - זה לא יבטל הצואה משום שאנו אומרים סתם קנין לכתיבה עומד ולא נחוש שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר אלא כשהיה הקנין בפני שנים. אבל אם היה הקנין רק בפני אחד אינו עומד לכתיבה ולא חישינן שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר:
ואם אמר לשני עדים כתבו וחתמו ותנו לו בזה אנו אומרים חישינן שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה. ואם אמר להם אף כתבו וחתמו ותנו לו הוא רק מיפה את כחו ולא חישינן:
ומתנת שכיב מרע אם היא מחמת מיתה אינה צריכה למהיום ולאחר מיתה ואם אינה מחמת מיתה היא כמתנת בריא וצריכה [למהיום ולאחר מיתה]:

סימן קמא

והשטרות [שנכתבו] בלשון הסותרת את הכונה שיכוונו אליה. - אין לנו לבטל הדינים שעל פיהם יתקיימו השטרות ולחזור אחר מנהגי הדיוטות כי על ידי זה ישובו שטרותינו וכל דברינו לדברי הדיוט אלא הדינים קיימים ולא ישתנו וההדיוטות תחזור לבעליה. והקרוב בזה שהשטר בטל ויעשו על פי היושר והפשרה:

סימן קמב

ומאמר המשנה במתנת שכיב מרע שייר קרקע כל שהוא מתנתו קיימת. לאו קרקע דווקא אלא אפילו מטלטלין. כמו שאמרו חמשה עד שיכתבו כל נכסיהן. ובכללם שכיב מרע. ואמרו ובכולהו מטלטלין הוי שיור לבר מכתובת אשה דממקרקעי תקינו רבנן ממטלטלי לא תקינו רבנן. וכבר קדמו דברינו בזה בפרק המברחת. ואמרם לבר מכתובת אשה. זה היה בימיהם אבל השתא דתקינו רבנן בתראיי למיגבא כתובה אפילו ממטלטלי בכתובה נמי מטלטלי הוי שיור:

סימן קמג

ושאלת על התחייבות הבעל בכתובה שבה נמצאו תנאים שלפיהם היו הנישואין. - ההתחייבות הזאת קיימת ומוכרחת והיא כדין [שאר] תנאי בין שנכתב בכתובה עצמה או בשטר אחר אם נכתבה בלשון שעל פיה היה קשר הנישואין ביניהם:

סימן קמד

ושאלת מה החלוק בין הכחשת שתי כתי עדים. ובין הכחשת שני עדים. - התשובה. לא נדע חלוק ביניהם אלא שניהם בטלים:

סימן קמה

ועדים שיצאו שני שטרות בחתמות ידיהן ושטר אחד מהן מכחיש את חבירו וזמנן אינן שוין. - עושין על פי השטר הראשון. שכיון שחתמו על שטר ראשון נעשו כמי שנחקרה עדותן בבית דין ואין יכולין לחזור בהן. אלא שצריכין בית דין לחקור איך נעשה זה המעשה והעידו עדות מוכחשת. ולפי מה שיתגלה לו מן הדין יעשה. ואם היה זמנן שוה בטלו שניהם כי לא נודע איזה הקודם מחברו שנעשה על פיו:

סימן קמו

ושני עדים שהעידו עדותן בבית דין וחזרו אחר כך ממנה בשטר שזמנו אחרי שהגידו עדותן [בבית דין]. - אין עושין על פי אותו השטר מפני שכבר נחקרה עדותן בבית דין:

סימן קמז

והשאלה אודות ראובן ורחל במה שהלוה לה וכל הספור - התשובה. סומכין על השטר שביד ראובן ויפרע מזמנו כפי שיעלה מתנאו. והודאת העדים אחר כך שלא התנו זה התנאי לא תקובל כי היא תסתור לעדותם. ואצלנו [הדין] כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד. והעדים אינם נפסלין בכך כי אפשר הוא שקרה להם טעות. אבל מי שיקרה לו בעדותו כדבר הזה מההכרח שלא יקחוהו אחר כך לעדות כי אינו נאמן בעדותו:

סימן קמח

ושאלת על אמרם בשטר אמנה לא ניתן ליכתב. - הכונה בזה לפי שאינו על פי האמת משום הכי לא הורשה כתיבתו ולא לחתום בו כעד כי הוא עולה. ולא אפילו על ידי

שליש לא יניחוהו כי כשימות השליש ויפול השטר ביד מי שעל שמו נכתב יתבע על פיו. או יקרה מקרה שיבוא [השטר] לידו:

סימן קמט

והחלוק בין שטר אמנה ושטר שעל תנאיי הוא ששטר שעל תנאיי הוא כשר. [וכשלא] נעשה התנאי [נאמר] למי שעליהם התנאי קיימו תנאיכו וחותו לדינא כי לא נתחייבו במה שבשטר אלא אם קיימו התנאי:

והחלוק בשטר אמנה בין אם העידו עליו עדיו בעצמם שהוא שטר אמנה ובין אם העידו עליו אחרים הוא שכשהעידו עליו עדיו בעצמם שהוא שטר אמנה אינן נאמנין ואם העידו עליו אחרים נאמנין:

אבל במודעא אין חלוק בין עדיו לעדים אחרים מפני שהוא ניתן ליכתב:

סימן קנ

והפירוק שלי במאמר חזקיה ור' אבהו במאי פליגי בחמץ בפסח ואליבא דרבנן בשור הנסקל ואליבא דדברי הכל. - היתה אצלי העתקתו שהעתקנוהו רק בשבילך אחרי שיצאת מאתי ולא פירשנוהו לך. אבל מר יוסף לקחה והלך לו עמה וכבר כתבתי לו שיחזירנה לי ואשלחנה אליך. כי לא עלה לי הפירוק בזה אלא לאחר טורח ולא אוכל עתה לעמוד על חדושי זה. ולחדש העיון נצרך לרעיון חפשי ועיון זך מה שאי אפשר לנו בעת הזאת מרוב העסקים וטרדת המחשבה:

סימן קנא

ושאלת על אמרם בפרק המוכר את הבית במה דברים אמורים במוכר אבל בנותן מתנה נותן את כולן. אם הוא שייך לכל הפרק או אל צריך ליקח לו דרך שנחלקו בו ר' עקיבא וחכמים בלבד. - לומר [שזה שייך] למה שנחלקו בו ר' עקיבא וחכמים בלבד זהו דבר שלא יסבלהו רעיון אחד. כי אי אפשר לומר שנותן את כולן קאי רק על דרך בלבד. אבל בספק הוא אם זה קאי על כל הפרק או על המוכר את השדה כמו חרוב המורכב וסדן השקמה והבור והדות והשובך. ואין אצלי [דבר ברור] בענין זה אבל הקרוב אצלי בזה כי כל מה שמחובר להקרקע הניתנה במתנה נכנס בכלל המתנה כמו הבור והדות והחדר וכדומה. ואין להוציא ממנה שום דבר אלא מה שיפרש הנותן. כמוכח מאמרם מאי שנא מכר ומאי שנא מתנה והשיבו זה היה לו לפרש וזה לא היה לו לפרש:

סימן קנב

ומה שראית לרב שמואל גאון. - אנכי לא קראתי את דבריו ואין לי ידיעה מהם. אבל אומר לך שדעתי כי החליפין בין שנעשו אחר השומא או קודם השומא אם נתקבלה הסחורה האחת צריכה השניה להתקבל. ואם נישומה אחרי המסירה ונמצאה בה אונאה הדין באונאה זו הוא כמו במכירה הנעשה במעות. הלא תראה אמרם במקח וממכר מכור לי באלו קנה ומחזיר אונאה. ואמרם באלו ר"ל קנייה כללית בלא משקל. ועל זה אמרו קנה ומחזיר אונאה ואף כי החזירו זה [לדין] מעות קונות הלא אמרו כל חליפין מיקפד קפדי וקנה. וזה אינו לבטל החליפין אם לא נשומו קודם המשיכה. ואמרם כל הנישום דמים באחר לא יוכיח שבלא שומא הדבר בטל וכי השומא הוא תנאי לקיום החליפין. אלא משום הכי לא אמר נעשה ואמר נישום שלא יוכיחו שמטבע נעשה חליפין מפני שאמרו כל. ולולא זאת היה מניחו במלה נעשה. ואין ספק שמי שלקח סחורה ונתן סחורה תחתית שנעשית דמים לה והשומא תבוא אחר כך ואם נמצאה אונאה יחזיר ואם לא נמצאה החליפין קיימין:

סימן קנג

והשותפים שהוציאו האחד והשני פרקמטיא לשותפות בלא שומא ואחר כך מכרו הפרקמטיות וידע כל אחד מהם מה שמגיע לו בעד הפרקמטיא שלו ואחר כך ערבו מעותיהם ביחד והותנה ביניהם שיערבו מעותיהם בשותפות. - אם עשו סחורה והרויחו או הפסידו יחלקו ביניהם לפי מה שהתנו בתנאי השותפות. והשותפות בדינרי זהב אם לא ירצו להכניסו בשומא רק התנו לערב הזהב כמו שעשו במעות ולסחור. כשיגיע זמן החלוקה נוטל כל אחד מהם כשעור מה שהכניס מן הזהב ויחלקו השכר כפי מה שהתנו. וכן [יעשו] כשיהיה היזק. ואם הזהב הוא של אחד ויתנהו לחברו בדרך עיסקא ולא ירצו לשומו בשער שבשוק אם יהיה אצל המקבל העיסקא אפילו דינר אחד מאותן הדינרים מותרת השותפות בלא שומא ואין חוששין אם נתיקרו או הוזלו כי מה שמותר בדרך הלואה כל שכן שהוא מותר בדרך שותפות. ואם יקרה שבזמן החלוקה יתיקרו הדינרים ויצא השני בלא שכר או יצא בהפסד אין בזה אסור. כי כמו שאפשר שיתיקרו [הדינרים] כמו כן אפשר שיוזלו ויצא בעל הממון בלא שכר או בהפסד והשכר מזול הדינרים יהיה למקבל העיסקא לבדו. וצריך שיהא עיקר התנאי ביניהם כי כשיהיה להם יחדיו שכר יטול בעל הממון שליש ובעל העיסקא שני שלישים. ואם יהיה שם הפסד יגיע לכל אחד מהם מחצה כמו שאמרו אי שקיל מלוה פלגא באגר דארי תרי תלתי בהפסד. ואם יקרה

שמקבל העיסקא יצא בלא שכר אין אנו חוששין לזה כלום כמו שאין אנו חוששין כלום כשיקרה כזה בשנשתתפו במעות. והוא הדין אם יצא [מקבל העיסקא] בהפסד הדין אחד לא יכחישו אדם אם יגיע לבעל הממון שכר מזה שנתיקרו דינריו ומקבל העיסקא יצא בלא שכר או בהפסד. מפני שהשכר לא יגיע מצד מקבל העיסקא אלא מהממון בעצמו. ואלו נשארו הדינרים בלא תנועה היה השכר שלהם שוה לשכרם אחרי התנועה. ואין למקבל העיסקא בזה יד ושם כי השכר מהדינרים לא הגיע מחמת תנועתו. וכן אם נתן לחברו מעות בשותפות ופסק עמו בדינרים על שער שבשוק גם זה מותר. וראיתי להגאון שאמר שהשותפות בזהב אסור. אבל אין על זה ראיה מפני שאי אפשר שבהלואה יהיה זה מותר ובעיסקא אסור ויהיה זה יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא ואם היה אסור היו מזכירין אותו חכמי ישראל:

סימן קנד

וכן אם אמר אדם לחברו הלוני דינרים ולא היו אצלו דינרים. ואמר לו אתן לך מעות ואכתוב עליך [בשטר] אותן הדינרים שתקנה בהמעות שיהיו עליך מלוה. - זה מותר כי לא יוסיף עליו בכמות כלום. ואין חלוק בשער שבשוק בין מעות בדינר ובין דינר במעות ובין סאה במעות ומעות בסאה וסאה בסאה הכל מותר לפי שער שבשוק. מפני שמי שנתן לחברו דמי הפרקמטיא והפרקמטיא היתה מצויה בשער זה בשוק הרי זה כמו שנתן לו הפרקמטיא. ובדומה לזה אמרו הא חיטי בהינו הא חיטי בשילו אי באעו זבני ופרעי. ומי שהקדים ליתן מעות על פרקמטיא בשער שבשוק והיתה מצויה לקנות ולא רצה [המוכר] ליתנה לו אין כופין אותו למסרה להקונה אלא חייב הוא לקבל מי שפרע. ותמצא באור זה בתשובה שלנו:

סימן קנה

והמעשה אשר ספרת לנו מראובן שהיתה לו אשה והלך ממנה למדינה אחרת ונשא אשה אחרת והרשתה [האשה הראשונה] לו את אביה שמעון ועשתה אותו שליח לקבלה וכו'. - אם הגט יוצא מתחת ידה אפילו היא אינה יודעת ממי הביאוהו העדים אליה אם מבעלה אם משלוחו או משלוחה שהוא קבלן אם העדים המביאין אותו לה מעידים שאביה שהיא עשתה אותו שליח לקבלה מסרו להם שיביאוהו לה ודאי מגורשת היא. שכשהגט יוצא מתחת ידה או מתחת יד שלוחה לקבלה מקבלין את דבריה ואת דברי

שלוחה ואין צריך להביא עדים שנימסר לו בפניהם. והגט הזה אף כי הוא ביד האשה ולא ביד השליח אבל [מחמת] עדות העדים שהוא מסרו לידם כמו שבידו הוא דאמי׳:

סימן קנו

ומאמר ההלכה האשה שאמרה התקבל לי גיטי וכו׳. - היא אינה צריכה לזה אלא מחמת וקרע כי אם היה בידו לא היה נצרך אלא שנים וכו׳. וראיה לזה שכשהגט יוצא מתחת ידי אשה והיא אומרת לבעלה אתה נתתו לי שהיא נאמנת נמצאת בכמה מקומות בתלמוד. ואביא פה אחד שיעיד על השאר. והוא אמרם ומודה רב הונא דאי אמרה קמאי דידי לגירושין יהביה ניהליה מהימנא מיגו דאי באעי אמרה לדידי יהביה ניהלי. וזהו כשלא יכחיש הבעל את הגט לומר שהוא מזוייף אלא יכחיש רק שהוא מסרו אליה. אבל אם יכחיש הגט מעיקרו צריכה האשה או לעידי מסירה או לעידי חתימה על פי מה שאמרו אין העדים חותמין על הגט [אלא] מפני תיקון העולם. ואוקמוה אליבא דר׳ אלעזר דאמר עידי מסירה כרתי דאי מיתי עידי מסירה קימי עידי חתימה אי נמי זמנין דאזלי למדינת הים. וזה המאמר יוכיח כי אף כשיצא הגט מתחת יד האשה אם הבעל מכחישו צריכה היא לעידי מסירה או לעידי חתימה. ואמרו גם כן בראש המסכתא מה שיוכיח כיוצא בזה. והוא אמרם דאי מצרכת לה תרי ואתי בעל ומערער לא משגחינן ביה ואי מצרכת לה חד אתי בעל ומערער ופסיל ליה. ואם יצא [הגט] מתחת ידי השליש אינו צריך עוד לכלום. כי השליש אם הוא שליח לקבלה ואומר אתה נתתו לי באופן שאני קבלן שוב אינו צריך יותר לכלום אם הוברר שהוא שליח לקבלה. מפני שההלכה כרב חסדא במקום הזה בראיות ברורות וגלויות. ואף על גב דרב הונא רבו ואין הלכה כתלמיד במקום הרב. במקום זה ההלכה כרב חסדא. וכבר ראינו דברי האומר שהלכה כרב הונא ואמר שפירוק רב חסדא מי נפיק גיטא מתותי ידיה דניהמניה הוא שינויא בעלמא. אבל הדבר הוא בהפך. שפירוק רב הונא הוא שינויא ודחותא בעלמא ופירוק רב חסדא הוא פירוקא דסמאכא. ובאור זה הוא כשהקשו על רב הונא מאמרם והשליש נאמן משניהם. השיב שאני ממון דאיתיהב למחילה. וזה הפירוק בחיי הוא על צד האפשר לולא שהתלמוד יבטלו כמו שנבאר זה. ואחר כך אקשו עליה והתניא וכן לגיטין. ודחה זה באמרו גיטי ממון. ובאמת זהו שינויא כי הוצאת הדברים [מהכונה] המפורסמת והגלויה אל הבלתי מפורסם הוא שינויא ודחייה בעלמא. אחר כך אקשו עליה והתניא וכן לשטרות. ודחה מידי גבי הדדי תניא. וזהו דרך השינויא כי יתרץ בדבר שאין הוכחה המסייעתו. אבל פירוק רב חסדא הוא הפירוק האמתי שיסייעו לו הוכחות וראיות. וזהו

אמרם בעל אומר לקידושין ושליש אומר לגירושין והיא אומרת נתנו לי ואבד אמר ר' יוחנן הוה דבר [ש]בערוה ואין דבר [ש]בערוה פחות משנים. והקשה התלמוד ואמר אמאי ליהמניה לשליש על פי העיקר שלנו שהשליש נאמן. ומתרץ מי קא נפיק גיטא מתותי ידיה דניהמניה וכו'. והוברר הדבר כר' יוחנן. וזה קשור בדעת רב חסדא. ואם לא היתה הלכה כמותו לא היה מקשה ומפרק בו. ובטלו דברי רב הונא שסובר שאין השליש נאמן אלא בממון כי תראה אותו [נאמן גם] בגט כדברי רב חסדא. וזהו על פי אמרם בעניין דיין שטעה בשיקול הדעת שמה שעשה עשוי ומשלם מביתו. והוא אמרם היכי דאמי שיקול הדעת כגון תרי תנאי או תרי אמוראי דאיפליגו ולא איתמר הילכתא כחד מניהו וסוגיין בעלמא כחד מיניהו ואזל איהו ועבד כאידך הוי שיקול הדעת. וזאת השאלה היא ממש כזה כי ההלכה לא נפסקה בפירוש בין רב הונא ורב חסדא בזאת הפלוגתא ואתא סוגיאן כרב חסדא. ובזה הוברר והוכרח שהלכה כרב חסדא בלי ספק. וכבר חשבתי מקודם שהלכה כרב הונא משום דהוא רביה דרב חסדא עד שחזרתי לעיין בשכלי ומצאתי כי העיון האמתי ירחיק זה. וכבר הוברר לך מזה כי כשהגט יוצא מתחת ידי האשה ועידי מסירה אומרים השליח לקבלה מסרו לנו למסרו לה ואנחנו מסרנוהו לה בצאתו מתחת ידי הקבלן כי דבריו שהבעל מסרו לו על דעת שהוא קבלן קיימים. כי הוברר שהוא קבלן בעדות אלה העדים ובטלו בזה דברי הבעל האומר שהוא גט מזוייף שלא צווה לכתבו. ולא נשאר מה לומר להאומר ולהוכיח להמוכיח נגד המאמרים הברורים והראיות הגלויות ואין צורך לפרש ולהאריך יותר מזה. וכל מה שהוכיח המשיב בפסול זה הגט כבר נתבאר בטולו כמו שבררנו. ואין צורך לנו להשיב עליו אלא בדבר אחד. והוא שאם העדים מעידים שמסרו הגט להאשה בשליחות הקבלן מה זה יכריחנו לדעת ממי הגיע אליה וההלכה אמרה לא בעינן דעתא בגיטא. ואפילו אם יתנוהו לה על דעת שהוא שטר חוב שתקחהו הרי היא מגורשת ומכל שכן אם לקחה אותו בתורת גט. ואף אם נשאר עליה לברר איך היתה מסירתו לידה על ידי האנשים שמסרוהו לה כדי לבטל זאת הטענה. אבל מצד זה היא מגורשת מקל וחומר מן המקבלת בתורת שטר חוב. וזה מבואר בתכלית הביאור. ואודות התשובה שאתם מייחסים אותה לרב האיי גאון זצ"ל אצלי רחוק הוא שתהיה ממנו כי איננה מחוורת בטעמה ואין לנו צורך לבאר זאת. ואין אנו צריכים לעידי מסירה במעשה אלא לברר על ידיהם כי יציאת הגט מתחת יד האשה ביציאתו מיד הקבלן. אבל האשה כיון שהגיע הגט ליד הקבלן כבר נתבררו גירושיה:

סימן קנז

וששאלת בדין התנאים הנמצאים בגיטין הנצרכים להיות תנאי כפול והין קודם ללאו ומעשה קודם לתנאי וכו'. החלוק בתנאים אלו בין הגיטין וזולתם. - דין התנאים בגט מפורש בפרק מי שאחזו קורדיקוס הלכה הרי זה גיטך על מנת שתתני לי מאתים זוז. ושם תמצא תנאי כפול ופירושו אם תעשה [או תעשי] כן וכן אתן לך כך וכך ואם לא תעשה לא אתן כלום. ותנאי קודם למעשה הוא כמו שפירשנו אם יהא כן וכן יהי כך וכך ומעשה בדבר אחר הוא כמו תנאי בני ראובן ובני גד שהתנאי אם לא יעברו והמעשה ונתתם להם. ותנאי ומעשה בדבר אחד הוא כאמרם הרי זה גיטך והנייר שלי כי התנאי בגט והמעשה בו [בגט] בעצמו. והין קודם ללאו אם מתי יהא גט ואם לא מתי לא יהא גט. וכל אלו הפנים לא נצרכו אלא בגיטין וקידושין שהם איסורא. וזה אם היו בלשון אם. אבל על מנת נוהג בין באיסורא בין בממונא שכל האומר על מנת כאומר מעכשיו דאמי ואין צריכין עמו מכל הדברים האלו כלום:

ולמה נתפרשו כל הדברים הללו בגיטין וקידושין - לזה לא מצאתי טעם. אבל לא מצאתי לרבותינו שיזכרום אלא בהן [ר"ל בגיטין וקידושין]. הלא תראה כי כשאמרה המשנה מתנה שומר חנם להיות פטור משבועה ומתנה שומר שכר להיות פטור משבועה ומלשלם אמרה אחר כך כל המתנה על הכתוב שבתורה תנאו בטל וכל שאפשר לו לקיימו בסופו והתנה עליו מתחלתו תנאו קיים. ואמרו [על זה] הא אי אפשר לו לקיימו בסופו והתנה עליו מתחלתו תנאו בטל. והוכיחו זה מדברי הבריתא הרי זה גיטיך על מנת שתעלי לרקיע וכו' ר' יהודה בן תימא אומר כזה גט כלל אמר ר' יהודה בן תימא כל שאי אפשר לו לקיימו בסופו והתנה עליו מתחלתו אינו אלא כמפליגה בדברים וכשר. וזה יוכיח כי אין הדבר הזה שייך אלא בגיטין וקידושין כמו שאמרנו. והתורה לא כתבה לנו תנאי דבני ראובן ובני גד אלא כדי שנעשה כדוגמתו בדיני [איסורא] אבל לא בדיני ממונות ומתנות. וזהו מה שנתברר לי בשאלה זאת:

סימן קנח

ומה שראית בענין מסירת הגט על תנאי שלא תתגרש בו אלא לאחר זמן כך וכך. - מה שאמר הגאון בזה הוא הנכון. משום שכשאמר לה מעכשיו לא יוכל לבטלו קודם שיגיע הזמן ואם יניחוהו אצל שליש יוכל לבטלו ותשאר [אשתו] עגונה. ומה שאתה חושש פן תעשה שתנשא בו [קודם שיגיע הזמן] במקום אחר זהו דבר רחוק כי לא יעלה על הדעת שהיא תפסיד לעצמה כל כך עד שתצא מזה ומזה ואין לה כתובה על זה ועל זה והוולד

ממזר מזה ומזה. הלא תראה אמרם במקום אחר דאם כן מלוה גופיה לא שאביק סבר שמעו בי רבנן ומפסדו לי. והיותר טוב שיהיה התנאי אצל הבעל ואם תעבור ותנשא [בתוך הזמן] יערער עליה בו:

סימן קנט

ואם יהא התנאי [כתוב] בסוף הגט. - זה אסור משום דהויא ליה לבעל זכות בגויה. וגט כריתות הוא כשאין להבעל בו זכות כל עיקר. ואם בא הבעל בתוך הזמן והתנאי היה שאם בא בתוך הזמן אינו גט אינו צריך לקידושין [שנית] מפני שהיא לא נתגרשה ממנו לפי שהגט בטל בבואו קודם הזמן ואפילו ריח הגט אין בו. וזהו מה שאמרו אפילו נתנו על תנאי ולא נעשה התנאי לא פסלה מן הכהונה:

סימן קס

ואם מודה הבעל לאשתו שגרשה ואין לה ראיה [אחרת] המעידה בזה. - הדבר הזה מסופק הוא אצל אנשי התלמוד. מפני שכשהובאו משמו של ר' יוחנן בזה שתי מימרות סותרות זו את זו וחלקו ביניהן באמרם כאן למפרע כאן להבא. ר"ל כי נעמידוה בחזקת גרושה להבא מיד ואם אמר גירשתיה מהיום שנה נחשבה גרושה מיום אמרו זאת לא מהיום שנה כמו שאמר. ולא נטו לזה המאמר באמרם שהוא שינויא. ואמרו אמר ליה לר' נתן בר אמי זיל חוש לה. ר"ל כי הדבר ספק ואם מת בעלה בלא בנים חולצת ולא מתיבמת:

סימן קסא

ומה שהבאת מחבור מר דויד בקיצור דיני גירושין. - דבריו אינם נכונים מפני שיציאת שם גירושין לא מהני אלא אם כן היתה עמה יציאת שם קידושין. אבל מי שהוחזקה באשת איש [לא מה]ני בה שם גירושין כמו שאמרו אין דבר בערוה פח[ות מש]נים. ואם הגט יוצא מתחת ידה אינה צריכה ליציאת השם מפני שגיטה מוכיח עליה:

ומה שהביא בשם בעל ההלכות. - דברי בעל ההלכות נכונים הם אבל לא פירשם יפה ופירושו הוא פירוש גרוע. כי בעל ההלכות לא יצריך ליציאת הגט ויציאת שם כמו שפירש בשמו. אלא אמר שלא נשגיח על יציאת שם גירושין רק נשגיח על יציאת הגט או על עידי מסירה כשלא נמצא הגט. אבל לא אמר שנצטרך ליציאת גט ויציאת שם. וזה לשונו. ואילו איתתא דקבילא גיטה בעידי מסירה ואזלו עדים למדינת הים אי נמי מיתו

ויצא שמה בעיר שהיא מגורשת והשתא אבד הגט איצא שמה בעיר לא סמכינן דכיון דמוחזקה באשת איש אי איכא עידי מסירה אי נמי גיטה נפיק מתותי ידה שריא ואי לא לא. והדברים האלה ברורים כי יציאת שם גירושין אין לה פעולה כלל אלא נשגיח על עידי מסירה או על יציאת הגט אבל יציאת שם גירושין לא נזכרה. כזאת אמר בעל ההלכות ודבריו אמתים והוא [השואל] הביא בשמו דעה נפסדה:

והמאמר השני שאמר שכשמודה השליח במסירת הגט להאשה והגט יוצא מתחת ידי האשה ש[הגירו]שין קיימין והוכיח זה מאמרם בעל אומר לפיקדון ושליש אומר לגירושין וכו'. ועשה חלוק בזה לאמרם מי נאפיק גיטא מתותי ידיה דניהמניה. היא ראיה יפה אם דעתו שהלכה כרב חסדא אבל אם דעתו שהלכה כרב הונא אבדה הראיה הזאת ולא נשאר ממנה כלום. ומה שהביא ראיה מיצא שמה בעיר [שהיא מגו]רשת עם אמרם לא שישמעו קול הברה. זאת היא הוכחת איש שלא יבין בכוונת ההלכה כלום. אבל הכוונה בה כמו שאמרת יחייך ה':

סימן קסב

ושאלת מה החלוק בהכחשת הבעל [לגירושין] בין טענתו פי[קדון נ]תתיו לשליש ובין טענתו [שהגט] מזוייף. וכן ביציאתו מיד האשה. - החלוק בזה הוא כשיוצא מתחת יד השליש השליש נאמן בדבריו. ולא נצרך להוסיף לדבריו כלום להכשיר הגט. אבל אם יצא [מיד הא]שה והוא [הבעל] מכחישו ויאמר שהוא מזוייף והיא קבלתו על ידי שליח תצטרך לקיום עידי חתימה. וזה מוכח מאמרם דאי מ[צרכ]ת לה תרי לא אתי בעל ומערער ופסיל ליה חד אתי בעל ומערער ופסיל ליה:

סימן קסג

ומה שזכרת בשם הגאון שמי שגירש את אשתו ורצה להחזירה שאין צריך לשבע ברכות אלא צריכה ברכת אירוסין בלבד. - לא אדע איזה גאון אמר זה ואיך יתישב דבר זה. מפני שאם צריך הוא לברכת אירוסין הוא צריך גם כן לשבע ברכות. ואם אינו צריך לשבע ברכות אין צריך גם לברכת אירוסין. לכן מאמרו זה אינו מתישב שמשעה שנפסקו הנישואין הראשונים נעשו הנישואין השניים תחלת נישואין וצריכין בהם לשתיהן לברכת אירוסין וברכת נישואין:

סימן קסד

ושאלת אם הוציא המפתה והאונס משום דבר זמה וכו' אם יפסידו כתובותיהן. - התשובה הממזרת דינה שמי שנשאה ולא הכיר בה שהיא ממזרת כי יש לה תוספת אבל מנה מאתים אין לה. ואם הכיר בה שהיא ממזרת יש לה כתובה בין מנה מאתים בין תוספת אם היא מפותה. אבל האנוסה אין לה כתובה מנה מאתים מפני שרבנן לא תקנו לה כתובה כאמרם לכשתצא היא אין לה עליו כלום. ואמרו גם כן מת יצא כסף קנסה בכתובתה. ואמרו עוד מאי טעמא תקינו רבנן כתובה שלא תהא קלה בעיניו להוציאה הכא לא מצי מפיק לה. אבל התוספת יש לה מפני שהוא כתבה על עצמו. והיוצאה משום דבר זמה ר"ל שזינתה כשהיא תחתיו בין מפותה בין אנוסה אין להן כלום. מפני שאמרו בסוטה מקרעת כתובתה ויוצאה. ודברי הכתוב כסף ישקל במוהר הבתולות הם החמשים כסף הנזכרים באונס:

סימן קסה

ושאלת אם אין עונשין במקומות אלו בקנסות איך יהיה הסייג בענין זה שלא יעברו האנשים [על דברי התורה] ולא יטו מן הדרך. - הסייג בזה הדבר הוא שייך לדיין העיר וזקני קהלתו כפי שרואים [לנכון] בזה ומה שיעשו למיגדר מילתא הוא קיים. והקנסות לא ישלמו על פי הודאה ואם נשתלמו... ההודאה. אבל על דרך סייג ותקון עושין בזה כפי שימצאו לצורך השעה כמו שאמרו בית דין מכין ועונשין שלא מן התורה וכו':

סימן קסו

ושאלת אם הודית האנוסה או המפותה שהיא מעוברת מן האונס או מן המפתה אם יש לייחס הולד על פי הודאתה להאונס או להמפתה עד שיהא אסור בקרובותיו וראוי לירשו או לא. - השאלה הזאת אין לה מקום באונס ובמפתה לפי שאמרו אין האשה מתעברת בביאה ראשונה. ומי שאינה אנוסה ומפותה אין מקבלין בשלמות דבריה שהולד הוא ממנו. אבל נאמנת היא לומר שהוא כשר וראוי לבוא בקהל. לפי שהלכה כרבן גמליאל שאמר נאמנת. והנאמנת הזאת היא להכשירו אבל ליורשו לא. אבל מחוייב הולד כשיגדל ואמו מודיעתו שפלוני הוא אביו לשמור עצמו מן האיסור בקרובות אביו כמו שמחוייב בזה כל ולד:

סימן קסז

ונערות שאינן בתולות אין להן דין הפיתוי כלל. אבל יש להן מדין האונס הבושת כמו שחייב המבייש את חבירו:

סימן קסח

[ומה שאמרו] הקורא לחבירו ממזר סופג את הארבעים אין בזה חלוק אם [קרא לחברו] בלשון זאת או בלשון אחרת אם רק היתה כונתו לאסור אותו מלבוא בקהל. אבל אם היתה כוונתו לייחס אליו העזות. כמו שהוא מנהג הזקנים כשיראו בחור עז פנים יקראוהו זנימי [אסופי, נכרי] בהוראת חצוף. על כגון זה אינו חייב מלקות. ואודות הסייג בזה וזולתו כבר קדם דברנו:

סימן קסט

והנחבל אין לו להחרים על מי שחבל בו בסתם. אבל יחרם על מי שחבל בו ולא יודה. לפי שאינו חייב חרם על חבלו אלא חייב לו ממון:

סימן קע

והקנסות אין להחרים עליהם לפי שאינו חייב לשלם כשמודה בהן. והוא [החרם] חל על מי שחייב ממון. וכן אין לאיש לישבע גם כן על העבירות אם עשה אותן. אבל אם נתברר שעשאן צריך להשביעו שלא ישוב לעשותן כמו שכתוב ואריב עמם וגו':

סימן קעא

ושאלת אדם שמצא בקדרה איזה מן הרמשים כגון נמלה או תולעת וכו'. - התשובה. אם מצא אדם איזה מן הרמשים בקדרה ישליכנו והקדרה אינה נאסרת עליו בין אם היתה צוננת בין חמה. ואם נתערב חלק ממנו [בקדרה] דינו בששים כשאר איסורין שבתורה:

סימן קעב

ואם נ[תער]בה החלה בבצק. - אם מקומה ידוע יסיר אותה משם. ואם אינו ידוע מפריש אחרת במקומה מפני שחלת חוצה לארץ דרבנן היא ואינה מקדשת מה שנתערבה בו. ושיעור חלה הוא כפי מנהג הנשים להפרישה כי נקבעה שלא תשתכח תורת חלה:

סימן קעג

ראובן הוציא שטר וכו'. - עמדנו על השאלה הראשונה וראינו דברי האומר שהעד השלישי הוא מיותר. ואם כוונתו בזה כי שני העדים אינם צריכין לו ולא נצטרפו עמו אלא הוא חתם בלא ידיעתם. הנה כזה היה אפשר לנו לומר לולא באו העדים ואמרו כי לעדות נתכוונו שלשתן. וכיון שאמרו כזאת לא נוכל להחשי כלם יחד. אבל צריך לראות אם העדים האלה מהבקיאים בדיני ערות ויודעים שהקרובים פסולים זה לזה לעדות לא נקבל דבריהם [שלעדות נתכוונו שלשתן] אלא נאמר בזה עדים החתומין על השטר נעשו כמי שנחקרה עדותן בבית דין וכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד. ואם [העדים] אינם מהבקיאים בעניני עדות ודיניה אין לנו לחשבם כיודעים ולעשותם כמכזבים במה שאומרים שלא ידעו אף כי אמת הם דוברים כי זה לא יתכן מצד השכל. הלא תראה אמרם בההוא תברא דהוה חתימי עליה רבה בר רב (נחמן) [חנן] וכו'. ואמרו שם אף על גב דאמרו רבנן כיון שהגיד [שוב אינו] חוזר ומגיד צורבא מרבנן לא אורחיה למידק. וכן אלה העדים לא נוציאם מן הפנים הגלוים בהם כי לאסהודי אתו ועדותן בטלה. ואם כי העיקר הזה בעדות על פה מפני שעכשו נחקרה עדותן. גם אלה העדים שאינם ממי שנאמר בהם נעשו כמי נחקרה עדותן עכשיו היא שעת חקירתן:

סימן קעד

ושאלת מהעדים החתומים בכתב ידם על עדותם ואחר כך חזרו בהם ואמרו כי זה המעשה היה אצלנו בעל פה ואחר זמן בא בעל המעשה והטעה אותנו וספר לנו כי כך היה המעשה וחתמנו על זה. ואחרי כן חזרנו בנפשנו ונזכרנו כי [ענין] השאלה לא היה כמו שאמר. - התשובה. צריך לראות אם כתב ידיהן יוצא ממקום אחר אינם נאמנים כמו שאינם נאמנים באמרם אנוסין היינו. לפי שאונסא דליבא שמיה אונסא כמו שאמרו במקום אחר את ליבך אנסך. ובשביל זה מנעו רבותינו כששכח העד שיזכירו בעל דין. כמו שאמרו והילכתא לעצמו לא ואי צורבא מרבנן הוא אפילו לעצמו כי הא דרב אשי וכו':

סימן קעה

ומה שאמר האפטרופוס אין נזקקין לניכסי יתומין וכו'. - צריך שתדע כי זה המאמר לא נאמר על דרך כלל. כי רב אשי שסמכנו עליו במימרא זו תלוי בדברי רבא. ורבא כבר ברר דבריו והוציא מן הכלל הזה אם אמר תנו שדה זו ומנה זו. ומן השאר [אמר]

אין נזקקין. ואם כן הוא צריך לראות את שטר המתנה ואם נמצא בלשונו מה שדומה לתנו או מה שיוכיח שהמתנה לא תנתן [מיד] למי שנכתבה לו ושהיא קיימת עד עכשיו ושהיתה מצוייה ברשות הנותן בזמן שקנו מידו עליה ושאינה מטבע - אם כל זה נתברר אחר העיון ולא נשאר לבד מטענתו שאין ניזקקין לניכסי יתומים. הלא כבר הודענוכם שהמימרא הזאת היא רק במה שיחשוש הדיין שמא כבר נשתלם וחוזר ותובע שנית. ואם אין חוששין כלום מזה חייבין להיזקק לו. ובדומה לזה אמרו יתמי דאכלי דלא[ו] דידהו ליזלו בתר שיבקיהו. ואם יוכל לגבות כפי שהצענו יש לו דין קדימה על מי שזמנו מאוחר אם לא שקנה את הנכסים שהניח [ליורשיו] אחרי זמני שני השטרות כי אם היה כן לא יקדם האחד על חבירו כמו שאמרו לוה ולוה ואחר כך קנה יחלוקו. והחלוקה ביניהם היא בשוה אם גם הסכום שלהם שוה הוא. אבל אם אינו שוה בכמות יחלקו ביניהם לפי מה שכתבנו בפירושנו למי שהיה נשוי שלש נשים אם היו זמניהם שוים. ואם נמצא בשטר דבר שהספק אפשר בו בזה אמר רב אשי אנן איזדקוקי לא מזדקקינן. וימתינו עד שיגדלו היתומים וירדו לדין. אבל בשטר מתנה אי אפשר בו הספק כמו בשטר חוב ששטר מתנה אינו חל אלא בקרקעות כשהן בעין וכן במטלטלין כשהם בעין. וכשהם מצויים בעין ודאי הוא שינתנו לו כי זהו אמרם שדה זו ומנה זו שחייבין ליתנן לו. ואם אינם מצויים בעין או הוא יאמר לא יתנו לי באופן זה לא יתנו לו כלום עד שיגדילו היתומים:

סימן קעו

ראובן כתב על עצמו כשרצה לכנוס לביתו שטר חוב באלף שקלים לאחיו שמעון והניחו ראובן ביד לוי בדרך פיקדון עד שישוב שמעון. ואחר כך מת ראובן ועליו כתובה והניח גם כן יתומים ועזב אצל אחיו שמעון איזה נכסים. וכאשר תבעוהו הנכסים אמר כי לו על אחיו שטר חוב באלף שקלים שהניח לי ביד לוי. וכשנשאל לוי באיזה אופן הניח ראובן אצלך השטר השיב שאמר לי הניחהו אצלך ושמרהו. יודיענו אדוננו בחסדו אם מחוייב לוי להשלים השטר לשמעון או לא. - התשובה לזאת השאלה נכנסת בתשובתנו הקודמת ואין צורך להכפיל הדברים בזה. אם אינו יכול לגבות בשטרו גם בממון המת הנמצא אצלו צריך לראות אם לא נמצא עליו עדים ונודע זה רק על פי הודאתו אין להוציא מידו כלום מפני שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. ואם יש עליו עדים שלא יוכל לכפור בו אינו גובה בשטרו. וצריך להוציא [הנכסים] מתחת ידו ולהניחם עד שיגדלו היתומים וירדו לדין. וכך הדין:

סימן קעז

ראובן ואשתו היה להם חצר שמשכנוהו משמעון בט"ו שקלים מראבטיה ושכר [את החצר] לזמן ששה חדשים והנכייתא היתה שני דרהמין לחדש והשכירות שוה היא ששה דינרים בחדש. ונשלמו ששת החדשים לזמן המשכונא שהיה [כתוב] בשטר וכשנשלם השטר היה [שמעון] משכיר לשנה ליהודים ומושלמנים ומקבל השכירות. ונשאר שמעון הנזכר והחצר בידו והוא מקבל השכירות במשך כ"ב חדשים לבד ששת החדשים ולא כתב מחדש שטר שני ולא התנו ביניהם שנית ולא נתן לו כפי מה שהותנה עמו מעניני הנכייתא. אחר כך הושכר החצר מאיש שהחזיק בו שתי בהמות אף כי לא היה שם מקום מיוחד לבהמות וכו'. - התשובה. המעשה הזה אף על פי שהוא אסור [מכל מקום] אין לנו ראיה שצריך לשלם השכירות לפי שאינה רבית קצוצה. ומה שלקח השכירות במשך הזמן הנזכר על זה (?) נתן הנכייתא כפי שנעשה עליו התנאי מראש. ולכן היא אבק רבית ואינה יוצאה בדיינין. אבל חייב לנכות לו הב' בכל חדש כפי התנאי שהיה ביניהם. ומה שהכניס הבהמות להפסד החצר אם לא הותנה להכניס שם בהמות ולא היה [החצר] נודע להחזקת בהמות חייב לשלם כל מה שהפסיד כי עשה בזה שלא כהוגן. ואם היה החצר נודע כמושכר לבהמות אינו חייב כלום:

סימן קעח

שאילאתא אילין דשדרו מרי ורבנא יוסף בן מרי ורב' ברכיה ורבנן דשכיחין בי מדראשא דמר רב יעקב ראש כלא בר רב נסים נפקו לקדמנא לבאבא דמתיבתא לבי דינא דמרנא ורבנא האיי וכול' בכלא דאדר דשנת אלפא ותלת מאה ועשרין ותרתין ופקידנא ואיקריין קדמנא ועייננא בהון ופקידנא וכתבו תשובה כי דאחוו לנא מן שמיא:

א ראובן נפל בחולי וצוה מחמת מיתה שיהא שמעון אפטרופא שלו לגבות כל חוב שיש לו וכול'. כך ראינו לענין מה שכתוב כי לא היה כוח בראובן לפרש חשבונותיו ולפרש העזבון ומה שהניח ויש לו ממון הרבה. והכניס ידיו שמעון לאחר מותו שלראובן בעזבוניו ונשא ונתן ומכר וקנה. ולאחר זמן שיגרו אחריו זקני המקום ובית דין ותבעוהו לברר את העזבון שיהא מפורסם בידו. שמא יארע קיצו ויפל הממון ביד היורשין ויעשו כחפצם או שמא יאבד בידו. וכל מה שפורש בשאלה בעניין זה. כי כדין וכשורה ביקשו ממנו בית דין והזקנים. כי בית דין חייבין לחפש זכות ליתומים בכל מה שימצאו אפשר וביותר בזמן שהיתומים קטנים והזמן רחוק עד שיבגורו ואע"פ שהאב העמידו אפטרופוס הרי אפטרופותו במקומה. ואין בזאת למנוע את בית דין ואת הזקנים

הנאמנים מלהשגיח על עיקרי הממון והעזבון. וראיה גדולה לדבר זה כי האפטרופוס אפטרופותו תלויה בדבר וביד בית דין הוא מסור ובית דין אין השגחתן תלויה בדבר. ואם מפסיד האפטרופ' כמעט הרי בית דין מסלקין אותו מן האפטרופסות ומוציאין כל מה שבידו דהא אמ' רב נחמן הכי אמ' רב הונא חברין משמא דרב האי אפטרופא דמפסיד מסלקינן ליה. ואם אינן משגיחין על מעשיו מנין יודעין כי הפסיד אף מצוה להשגיח ולראות אם מפסיד אם לאו. וגם לפי שדעתן נוחה הימנו עושין אם רואין להשגיח עליו גם בענפים כך עושין. ואין לו להימנע מלהודיעם כל מה שהוא עושה. אבל ודאי הוא הנושא והוא הנותן והוא המוכר והוא הלוקח והוא הזן והוא המפרנס והוא הפורע והוא הנפרע כל זמן שלא הפסיד. ובלבד שחייב להודיעם כל מה שמבקשין לדעתו. ואם נמנע מזו זה הוא דרך ההפסד ואם עומד על מדתו מסלקין אותו. ולענין מה שכתוב בשאלה אם יטעון שמע' ויאמ' כי ראובן הנפטר צוני שלא להודיע וצוני לתת לפל' כך וכך ולתת לפל' כך וכך ולהניח ממון ביד פלו' ולקחת ממון מיד פלו' ולהשביע את פלו' ושלא להשב' את פלוני. והעדים לא שמעו דבר זה וטען כי הדבר בינו לבינו היה ושאל השואל הנאמן שמע' על אלה אם לאו. כך ראינו כי אם צוה ראובן בפני עדים כי שמעון נאמן בכל מה שהוא אומ' משמי הרי הוא נאמן לתת לפל' ולפל' מה שהוא אומ' ולתת ממון ביד פל' ולקחת ממון מיד פל' ולהשב' את פל' ושלא להשב' את פל' ושומעין לו בכל אילו אבל אין שומעין לו שלא להודיע לאדם שיעור העזבון ושלא להשגיח את בית דין על עיקר זו אע"פ כי הוא נאמן ודאי אם האמינו והוא אומ' ציוני שלא לגלות אין מפרסמין את העזבון ברבים. אלא מוסר את דבריו בצינעה לפני נאמנין. ואם לא האמינו ראובן במה שהוא אומ' משמו כך הדין. כי הממון שמסרו ראובן לשמעון בצנעה ויכול שמעון לכחש בו ולומר שלי הוא נאמן לומר כי ציוני לתת לפל' כך וכך ולפל' כך וכך. ודבר זה מן העיקר שאמרו חכמ' אמר להם אחד ראיתי את אביכם שהניח מעות בשידה תיבה ומגדל ואמר שלפל' הן שלמעשר שני הן בשדה דבריו קיימין בבית לא אמר כלום כללו שלדבר כל שבידו ליטלן דבריו קיימין וכל שאין בידו ליטלן לא אמר כלום. אבל מה שאמר כי צוהו להניח ממון ביד פל' ושלא להשביע את פל' אין שומעין לו כי אין דברים הללו מחוקי האפטרופות. ואשר כתוב ועוד אם היה אחיו שלשמע' זה שותף לראובן בחייו ומת ונשאר הממון בידו והוא עתה שותף לשמע' וסחורתם ביחד. אם יאמר שמע' כי המת צוה להניח ממון ביד אחי לסחור בו בים וביבשה כדרך שהיה בחייו ושלא להשביעהו על השותפות. היש מן הדין להשאר הממון בידו בקרוב לשכר ורחוק להפסד כדרך כל אדם ויהא הוא הנאמן לחשב עם אחיו ושלא להשביעהו והוא להנאת עצמו

הוא עושה. כך ראינו כי יש לבית דין לבדוק על זה ולעשות כראוי אם לא האמין ראובן את שמעון בכל מה שהוא אומ' משמו שהרי ביררנו כי אין שמעון נאמן בזאת לפי שאין זה מחוקי האפטרופות. אלא ראוי לעשות בו כפי הדין. אם האח הזה שלשמעון אצל בית דין ראוי הוא לתת לו ממון שליתומים בקרוב לשכר ורחוק להפסד מניחין בידו כך. ואע"פ כן אינו נפטר מן השבועה. ואם אינו ראוי לכך אין מניחין בידו כלום ואשר כתוב בשאלה אם יתברר לאחר מיתת ראובן כי שמעון זה האפט' לקח ממון ראו' שהיה שמור בקרקע והלוהו לבני אדם שאינן ראויין ואמר כי ראיתי בזה הנאה ליתומים ואין אדם יודע מה הוא היש בזה הפסד. כך ראינו כי פעמים שיש הנאה ליתומים בזמן שנותן אפטר' שלהן מממונם מתנה וכל שכן הלואה שאיפשר שתחזור. אלא מיהו בזמן שידוע בודאי כי הנאה היא להן. ואם יאמר האפטר' כי יש בזה הנאה להן ואין דרך ההנאה ידוע אין משגיחין עליו. ובפחות מזאת מסלקין את האפטר' בזמן שנודע הפסד ולא נודעה בו הנאה שכנגדו. לפיכך בודקין בית דין בעסק ההלואות האלה שהלוה שמעון משלראובן. ואם לא נודעה להן הנאה תובעין להחזיר את ההלואות. ואם נתעכב מהן כלום ונמצא כמו אבד הרי זה הפסד שראוי לסלקו בעבורו. ולענין מה שנכתב בשאלה כי לקח פרמטיאות ומשאות ונתן אותם לאחרים ואמר יודע אני כי פקדון היו לאותן אנשים אצלו. כך הוא הדין שאם האמינו ראובן לשמעון בפני עדים על כמו הדבר הזה שיש מן הדין להיות דברים מקובלין במה שהוא מודה בו לאחרים כן יעשה והרי הוא נאמן. ואם לא האמינו ומסר לידו את המשאות והפרמטיאות הללו בצינעה כתורת מה שאילו חפץ ליטלן לעצמו היה נוטלן ולא היה לאיש להוציאן מידו. גם בזאת דבריו קיימין כשאומר צוני המת להחזירם לבעליהן כמה שפירשנו דברי חכמים. כללו שלדבר כל שבידו ליטלן דבריו קיימין. ואם לא זו ולא זו יש בדבר אין משגיחין על דבריו שאומר יודע אני כי פקדון הן אצלו לאותן אנשים. אלא חייב הוא להחזירן למקום שהיו. ואותן אנשים שניתנו להן יבואו ויתבעו והוא יעיד להן במה שהוא יודע. ואם יש להן עד אחר מצטרף עמו ודנין אותן כדין כל אדם ששנינו המוציא מחבירו עליו הראיה. אם יש ראיה שיש לסמוך עליה סומכין ואם לאו אין נותנין להן כלום. ושמעון חייב באחריות מה שהוציאו שלא כדין בין בהלואה ובין בהודאה עד שמחזירו. ואשר כתוב אם יקנה ליתומים דבר שאינו ראוי לקנותו ואם יפסיד ויאבד אין ההפסד ידוע לפי שאין העיקר ידוע. הרי פירשנו למעלה כי בעבור הדבר הזה ראוי לידע את העיקר כמה הוא שאם יהי שכר יודע ואם יהי הפסד יודע. שהרי הלכה ברורה היא כי מצוה להפך זכות ליתומים וכי האפטרו' הוא חייב להפך זכות להן וכל שכן בית דין. וכן אמרו חכמ' ההוא דעשאה סימן לאחר ושכיב

אתא אפט' דיתמי לקמיה דאביי וכול. כן עושין האפטרפין. ומי שמוכר דבר שאינו ראוי למכרו וקונה דבר שאינו ראוי לקנותו אם יבוא הפסד מזאת זה הוא שמסלקין אותו. ואף כי יודע שמכר דבר שאין צריך למכרו או שקנה דבר מה שאין צריך לקנותו ובית דין מתאמצין הרבה עליו לידע כל משאו ומתנו וכל העיקר ורוב הטפלות ומה שטוען כי יש בו הנאה שאינה ידועה אין משגיחין בטענתו שהרי כך שנו חכמ' ואין אפטרופין רשאין לדון ולחוב לזכות בנכסי יתומים. ואמרנו עלה לזכות אמאי לא ומתרצינן לחוב על מנת לזכות. ודבר שהוא יפה בעתו כיון שאינן צריכין לו באותה שעה אי קונין אותו שמא ישתנה שכך אמרו אין האפטרופין רשאין למכור ברחוק ולגאול בקרוב למכור ברע ולגאול ביפה בנכסי יתומים דיל' משתדפי. אף דבר מצוה שאינו חובת שעה אין מוציאין כלום משליתומים בעבורו שהרי כששנינו יתומים שסמכו אצל בעל הבית או שמינה להן אביהן אפטרופוס חייב לעשר פירותיהן רמינן עלה כ"ן תרמ"ו ג"ם את"ם אתם ולא שותפין אתם ולא אפטרופין. ושנינו אמ' רב חסדא לא קשיא כאן להאכיל כאן להניח והא תניא אפיטרופין תורמין ומעשרין בנכסי יתומין להאכיל אבל לא להניח. אבל ודאי דבר שיש בו הנאה ידועה רשאי להוציא ממונן כגון בגדים נאים שלובש כפי מעלתו ולפי צורך השעה דאמרינן עמרם צבאעא אפטרופא דיתמי הוה אתו קריביה לקמיה דרב נחמן אמרו ליה קא לאביש וקא מיכסי מדיתמי אמ' להו כי היכי דלישתמען מיליה. ודבר שאינו ידוע אין בית דין מרויחין לו. אלא בזמן שיש בדבר כמעט חשש מתמצין עליו לידע כל מה שהוא עושה וכשיתברר הפסד מסלקין אותו. ואשר כתוב בשאלה היש מן הדין לסחור בממון היתומים בלא קיבול אחריות. אם נתן האב רשות לסחור אין בדבר ספק שהוא סוחר כדרך שהזריזין עושין שאין פושעין ואין קונין אלא מה שנראה להן כי יש בו יתרון. ומוכרין בזמן שראוי למכור ואין מוכרין באשראי. וכשיעשו כן אם יזדמן הפסד מן השמים הוא. ואשר כתוב בשאלה אם יצא על אותו שמע' קול ורבים יודעים כי הלוהו ראוב' בחייו ממון וכי היה מרנן עליו בכל מקום ואומר כי יש לי אצל פל' כך וכך ואיני יכול לקחת אותו. וכי לא העמידו אפטר' אלא שהשעה היתה צריכה לכך. כל זאת אינה מבטלת אפוטרופותו. ואף אין לבית דין להשביעו טרם יתברר עליו הפסד. שהרי ראוב' יודע היה שלא החזיר לו הלואה ואף על פי כן מינהו אפט'. אבל שכתוב בשאלה כי מפני דברים ידועים לאנשי אותו מקום מינהו. כיון שלא פירשו לנו אותן הדברים אין כח לומר היש בהן כדאי להחרים ולגזור אם לאו. אבל לדקדק אחריו אם בית דין רואין כך מדקדקין כפי מה שהוא צרך כל שעה וכאשר יפה לעשות מדי עת בעתו. ואשר כתוב בשאלה אם יתחייב שמעון זה להוציא את העזבון ולבררו ולפרסמו והוציא מאה

זהובים והכל יודעים באותו הנפטר שיש עמו אלף. הנאמן הוא שמעון במה שיוציא. אם יש מי שהן יודעין כי אחר שנפטר ראובן עזב כך וכך ונכנסה בו יד שמעון שתמצא זאת ראיה על שמעון כי נטל יותר ממה שהוא מודה הרי זו דרך גזל וחמס והפסד גדול וראוי לסלקו מן האפטרפסות. אבל אם הדבר המפורסם הידוע שהיה בידי ראובן אלף בחייו וזה אומ' לא מצאתי אלא מאה ואין אדם יודע כמה מצא אחריו. הרי דינו מסור לשמים ואין מסלקין אותו בעבור זה. והרי את מוצא את רב נחמן כשאמרו לו קרובי עמרם הצבע קא מפסיד כך אמר להן איתו לי סהדי דקא מפסיד דאיסלקיה. להודיעך שאין לסלקו אלא בראיה שהפסיד. ואשר כתוב בשאלה זה שאמרו חכמ' אפטרפוס שמינהו אבי יתומים לא ישבע. בהוצאה שהוא מוציא על היתומים ובדבר שהוא נושא ונותן בו. או מכל מקום אין עליו שבועה שאפילו לא הוציא אלא זוז ואמר אין אצלי אלא זה. כך ראינו כי כל זמן שלא נתברר על האפטרופוס שהפסיד ולא שפירש מדבר אמת ולא כי דבר שקר בעסק העזבון אלא חשד בעלמא הוא שנחשד אין כח להשביעו. אבל ודאי אם ומסלקין אותו. הרי ידוע מדברי רבואתא קמאיי. ומיגו דמסלקינן ליה משבעינן ליה. ושבועה זו שנחלקו בה חכמ' ששנינו אפטר' שמינהו אב' יתומ' יש' מינ' ב"ד לא יש' אבה שאול אומ' חילוף הדב' וכול'. על טענת שמא הוא. והיא ששנינו ואלו נשבעין שלא בטענה השותפין והאריסין והאפטרופין והאשה הנושאת ונותנת בתוך הבית ובן הבית אמר לו מה אתה טוענני אמר לו. רצוני שתשבע לי חייב. וכל זמן שהאפט' עושה אפטרפו' לא נחלקו שאין להשביעו. ואין דבריהן אלא בזמן שגדלו היתומין והרי הוא יוצא מן האפטרפסות ומוסר להן את שלהן והן תובעין אותו להשבע שהלך באמונה במשאו ובמתנו במה שלהן ולא גזל ולא גנב. ועל זו נחתכה ההלכה כדברי אבה שאול. שאם מינהו בית דין ישבע ואם מנהו אבי יתומים לא ישבע. אבל טענת בריא אם גדלו היתומים וטענוהו ואמרו לו בריא לנו שהניח לנו בידך אלף והוא אומ' לא היה אלא פחות מיכן. לא בזאת דברו חכמ'. אלא משביעין אותו על זאת כשאר התובעין והנתבעין ואין אחר זולתי היתומים יכול לטעון עליו בזאת טענת בריא. ואשר כתוב בשאלה אם יתברר לבית דין ולזקני המקום לאחר מיתת ראו' כי על שמע' חובות שלא נתפרסמו בחיי ראובן וכי עתה הם תובעים אותו ומוכר מסחורות ראו' ופורע בחובו ואין לו קרקע לעצמו. ואם יאבד בידו ממון היתומים אין לו מה שיש לגבות ממנו. ויש עשירים מזקני המקום שבקשו לעשות לשמים ואמרו אנו נקח ממון יתום זה וניתן קרקע חיזוק ליתומים. ושאר מה שפורש בשאלה. כך ראינו שאם שמע' זה פורע חובות שעליו משליתומים יותר מכדי שכרו אם יש לו שכר בתורת גזל וחמס הרי הפסד ברור שמסלקין אותו בעבורו.

ואם להיות עליו חוב כדי לפרוע להן. גם זה הפסד הוא שאם יש לו לפרוע ליתומים באותה שעה היה לו לפרוע את חובותיו משלו:

סימן קעט

וכן ראובן שנשבע שלא ידבר עם שמעון ושמע' נכנס אליו ומדבר עמו וראו' מדבר לאחרים תשובתו שלשמעון ושמעון שומע. ופעמים שכותב פיטקא בתשובה. ופעמים שאין שם אדם ושמע' שואל צרכיו וראובן מדבר כלפי הכותל ושמעון שומע תשובתו. כהדין גונא מותר או לא ילמד' אדו'. כך ראינו וגם כך שמענו מזקנינו שהיו מורין כי אותן שני הדרכים הראשונים מותרין. שאם יש אדם לפני ראו' והוא מדבר עמו דברים שיש בהן תשובת שמעון מותר. כגון שאומר לו ראו' דבר אל שמע' כך וכך והשליח שהוא בינתים מדבר אל שמעון מה שאמר ראו' אע"פ ששמע שמע' מה שאמר ראו' ולא יסמוך ראו' כי שמע' שמע את דבריו. ויש במורים מי שהיו מחמירין ואומרין ילחוש ראו' לשליח את התשובה כדי שיתברר שאין ראו' סמוך על שמועת שמעון. ואם עשה כן הרי ודאי נתרחק מנדנוד עבירה. ואם שמע שמע' את דברי ראובן כיון שלא נתכוון ראו' להשמיעו אין על ראו' כלום. אבל אם נתכוון להשמיעו ועל זאת סמך אע"פ שיש אחר בינתים שדבריו כלפי אותו אדם לא יפה עשה ראובן. וכל שכן אם אין שם אחר. ודבר ראובן כלפי הכותל כדי שישמע שמע' כי אסור לעשות כן. אבל כיון שיש שינוי אין מחזיקין את ראובן כנשבעין על שקר על זאת. ועל ידי כתב מותר ואין בו כלום לפי שאינו דיבור.

סימן קפ

ראובן נשבע שלא ישב לפני בית דין שלאותה העיר שהוא שוכן בה ואנשי אותה העיר קיבלו עליהן בית דין קבוע לדון דיניהן ונפלו על ראו' זה תביעות ואמר אברור לעצמי וכול'. כך ראינו כי המנהג בבבל שבית דין הגדול הן ממנין דיאנין בכל פלך ופלך וכותבין לו לדיאן איגרת רשות וקוראין אותו בלשון ארמית פתקא דדיאנותא. וכן מפרשין דאנחנא מניניה לפל' בר פל' דיאנא באתרא פל' ויהיבנא ליה רשותא למידן דיני ולאיתחזאה על כל מילי דמצואתא ודאיסורא והתירא ודחלית שמיא וכל מאן דלא מקביל דינא על נפשיה אית ליה רשותא למעבד ביה מאי דחזי כי היכדין דחייב מן שמיא. ומי שיש בידו מינוי כזה אם נשבע שלא יגש אליו לדין כופין אותו ויושב לפניו ומלקין אותו על שבועתו. כי כבית דין הגדול הוא. ואע"פ כן אם המלוה תובע ליל

לבית דין הגדול יש על הלווה לילך עמו. כההיא דאמרינן כי אתא רב דימי אמר ר' יוחנן התוק' א' חברו וכול'. והני מילי כשבית דין שבעירו מומחה מפי בית דין. אבל בתו דינין דאתרואתא רחיקי שאין ממונין מבית דין הגדול כערכיות שבסוריא חשיבין. ומי שנשבע שבועה כזו ששאלתם אין כח לכופו לעבור על השבועה וביותר בזמן שקמה שבועתו ליציאת בעלי דינין עליו ודנים כההיא דתנן דיני ממונות בשלשה וכול'. ואוקימנה לרישה כדאימיר בסופה אמ' ר' יוחנן בערכיות שבסוריא וכיון דקשינן תנן וחכמ' אומ' נדינן מן ההוא סברא וקמא מילתא דר' מאיר הכי קאמ' וכול'. ולענין מאי דתנן זה פוסל דיינו וכול' אקשינן כל כמיניה ופריקנן אמ' ר' יוחנן בע' שבסוריא. דאלמא מומחין מפי בית דין לא קאמ' ר' מאיר דיאכיל למיפסלנהו. והדר אקשינן הא מדקתני סופה וכול' ומתרצינן הכי קאמרי רבנן וכול' והם הכי בריתא וכול' תריצנא לא כל הימנו לפסול דיאן שהמחוהו רבים עליהן. דאלמא או ממחי דיאן שבורר אותו אחד מפי בית דין לא פליג ר' מאיר שאין האחר יכול לפסלו. אלא פלוגתיהו באדם שהמחוהו רבים עליהן אבל בית דין לא המחוהו. דרבנן סברי אם ברר אחד מבעלי הדין בזה אין חברו יכול לפסלו אלא אם כן הביא ראיה שהוא קרוב או פסול. ור' מאיר סבר יכול לפסול כל מי שאינו מומחה שלא לקבלו על עצמו ותניא נמי הכי לעולם וכול'. גמרינן מינה דבמקום ערכיות שבסוריא הכי דיניהו. ואשר כתוב בשאלה אם יעמיד אפטרו' וישב לפני אותו בית דין מוציא אותו משבועתו. היו יודעים כי הנתבע אין לו להעמיד אפטרפא. ואין מעמיד אפטרופא אלא התובע. שאם הנתבע מעמיד אפט' היכול לכתוב לו זיל דון וזכה והנפק לנפשך ומה הקנה לו. אבל ודאי אם הנשבע הזה יש לו תביעה הוא כותב הרשאה לאחר כי דרב פפא דהוה ליה תריסר אלפי זוזי בי חוזאי וכמשפט ההרשאות הנכונות. והולך המורשה ויושב לפני אותו בית דין ותובע תביעותיו שלנשבע אין על זה שנשבע שלא ישב לפניהם בזאת כלום. ואם על אנשים ידועין בשמותיהן נשבע אדם זה שלא ישב לפניהן ובוררין הן אנשים ראויין ויושב הוא לפני אותן אנשים. גם בזאת יוצא הוא מידי שבועתו. ואם מי שנשבע אדם זה שלא ישב לפניו אדם חשוב הוא וזה הנשבע פרץ גדרן שלבני מקומו אע"פ שאין כופין אותו לעבור על שבועתו מפני חילול השם יש להן לנדותו וליסרו כדי שלא יעשה אחר כמותו.

סימן קפא

שטרא דכתיב ביה זכרון עדות שהיתה בפנינו אנו העדים החתומין למטה בכן וכן בשבה וכול'. איך פל' בן פל' הוציא לפנינו שטר הרשאה שהרשהו פל' בן פל' על כן וכן ונתקיים

השטר בפנינו בעדיו וסימניו וכול' שטרא כהוגן כתי' ובסוף זה השטר שכתוב בו כי נתקיימה בפנינו הרשאתו שלפ' שני עדים בלבד. כיון דקיום שטרות מדרבנן הוא והני דקאמרי נתקיים בפנינו תרי נינהו ולא איפשר להו למימר הכי עד דהאוו תלתה. או דילמ' אמרינן בית דין חצוף הוא ודאי מיבעי להו למיהוה תלתה ואו הוו תרי לא עכפת להו ועוד או אמרי תלתה הוינן וחד מינן אינשיניה ולא בריר לן מאן הוא. אית במיליהון ממש או לא. וכללו שלדבר כיון דתרין הוא דקאמרי נתקיים בפנינו פסול או שטרא מעליא הוא. הכין חזינא דהדא מילתא דרב נחמן דגיטין דקאמ' שנים נמי בית דין איקרו קא חלפא ביני רבנן במתיבאתא מכמה דורות וקאמרי רבנן דלאו דסמכא היא בכי הני טעמי. ואע"ג דהלכה היא דקאמרינן בסופה דשמעתא והיל' כנחמן והיל' כנחמן והיל' כנחמני. ההוא לענין בטולי גיטא וסאמכין על שמעתא דאילו מציאות דאמרינן איסור ורב ספרא עבדו עיסקא בהדי הדדי אזל רב ספרא פלג בלא דעתא דאיסור אתא לקמיה דר' אבא אמ' ליה זיל איתי תלתה דפלגת קמיהו או נמי תרי מגו תלתה אמ' ליה מנא לך הא דתנן אם יש שם בית דין מתנה בפני בית דין אמ' ליה מי דאמי וכול' תדע דתנן אלמנה מוכרת שלא בפני בית דין לאו איתמר עלה אמ' רב יוסף בר מניומי אמ' רב נחמן אינה צריכה בית דין מומחין אבל צריכה בית דין הדיוטות. ואיכא מן רבנן דאמרי הכא לענין שומא הוא דקא מצריך רב נחמן תלתה דאינון בית דין הדיוטות. ואמרי דבימי שלמה בר חסדאי ראש גלותא ביומי מר רב שמואל נאון גם אמירא בשבתא דריגלא קמי ראש גלותא ופסק כרב נחמן דהשולח לסיועיה בשמואל דאמ' שנים שדנו דיניהן דין אלא שנקראין בית דין חצוף. ואהדרוהו ואמרו ליה דרב נחמן דואלו מציאות טפי דיקא ודמיא להא מילתא ואיפסיקא כר' אבהו קמי תרתין מתיבאתא. ולעניין קיום שטרות קא חזיננא דוקא דגמרא דצריך שלשה ולאו למעבד לכתחלה בלחוד אלא אפילו בדיעבד לא סגי קיום אלא בשלשה דאמרינן אמ' ר' זירא הא מילתא מר' זירא שמיעא לי ואי לאו ר' אבא דמן עכו שכחתה שלשה שישבו לקיים את השטר ומת אחד מהן צריכין למיכתב במותב תלתה הוינא וחד ליתוהי אמר רב נחמן בר יצחק אי כתיב ביה בי דינא לא צריך. ומקשינן ודילמ' בית דין חצוף הוא דאמ' שמו' שנ' וכול' והדר אקשינן רבנן דבי רב אשי וכול'. ופרקינן דכתי' ביה אמ' לנא רבנא אשי דאלמא הוה איתיה לרב אשי בהדי הנך תרי דחתימין אקיומא. גמרינן מינה דאו כד מיכתיב קיומא בתרין הוה סאגי כי כתי' ביה דיינא לא הוה אמרינן ודיל' בית דין חצוף הוא דאלמא בית דין חצוף לא כאשר. וכי נמי פריקנן דכתיב ביה בי דינא דרבנא אשי דהוה ראש מתיבתא נקטנן לחומרא ואמרינן ודילמא רבנן דבי רב אשי סבירא להו כשמואל היכי מכשר ליה רב נחמן בר יצחק. עד

דפרישנן דלא אכשר רב נחמן בר יצחק קיומא דחתימין עליה תרי אע"ג דכתי' ביה בי דינא דרבנא אשי אלא היכי דאית ביה אמ' לנא רבנא אשי דמיגליא מילתא דהנך תרי מיגו תלתה אינון. ולעניין השטר הזה המפורש בשאלה זו שכתבו שני עדיו כי פלני הוציא אלינו שטר הרשאה ונתקיים השטר בעידיו וסימניו. אם אומרין עכשיו שני העדים הללו כי ראינו את שטר ההרשאה והוא מקויים בשלשה עדים הרי הן נאמנין והשטר כשר. ואם אומרין שני העדים הללו בפנינו חתמו עידי ההרשאה על שטר ההרשאה זה אף הן נאמנין ואין צריכין שלישי. אבל אם בסימני חתמות ידי העדים קיום השטר צריך שלשה ואין הקיום הזה כשר בשנים אע"פ שאין צריך שיהו שלשתן מכירין חתמות ידי העדים. אלא כי הא דאמרינן אמ' רב ספרא אמ' ר' אבא אמ' רב יצחק בר שמואל בר מרתא אמ' רב הונא ואמרי לה אמ' רב הונא אמר רב שלשה שישבו לקיים את השטר שנים מהן מכירין חתמות ידי עדים ואחד אינו מכיר עד שלא חתמו וכול'. שמע מינה תלת שמ' מי' עד נעשה דיין ושמ' מי' דיינין המכירין חתמות ידי עדים אין צריכין להעד בפניהם ושמ' מינה דיינין שאין מכירין חתמות ידי עדים צריכין להעד בפני כל אחד ואחד. והעדות שהעדו עליה שני העדים באותו השטר על המורשה בעצמה נכונה ותלויה ועומדת עד שיתקיים שטר ההרשאה בשלשה. ואם מתקיים בשלשה אותן שנים ואחר עמהן שלא עליהן סמך הרי כשטר קיים. וכיצד עושין. כותב אדם אחד תחת השטר. אני פל' בן פל' עמדתי על עיקר שטר ההרשאה שהוציא פל' שכתוב לו על פל' והוזקקתי לעדות עדיו שהן פל' ופל' ואני מכיר חתמות ידיהם וכתב ידי זה שאני חותם על קיום שטר ההרשאה הזה שנמצא שלשה שקיימנוהי ואישרנוהי כראוי. ואם כתבו שני עדים על השטר הזה כי שלשה היינו בשעת קיום השטר ובפנינו שלשתנו נתקיים וחתמנו אנו שנים והשלישי איננו שפיר דאמי כמה שמפורש בכמה מקומות שהזכרנום למעלה.

סימן קפב

ראובן תבעיה לשמעון במאה זוזי ואודי ליה שמעון בהון קמי בי דינא אמ' ליה בי דינא לשמע' הב ליה דאודית ליה ביה אמ' להו שמע' לית לי מידעם בעלמא למיפרע ליה ומן קמי השתא כד הוה אתי לידיהון דדיאני דילן כי הדין דינא משביעין ליה דלית בהאידאנא שום מידעם למיפרעיה לבעל דיניה ושימין ליה מאי דעביד ירחא בירחא והשאר העודף על הוצאתו והוצאת אשתו ובניו אם יש לו אשה ובנים יקח אותו בעל חוב. ועוד משביעין בכל חדש וחדש והידנא דחזו דיאני מאי דכתב מרנא בספר שבועות שחיבר תמהי ביה בהאיי דינא דהאיי גברא ולא יאכלין למידיניה והכין אמ' אדונ' נט'

רחמ' והדא פי אלמדאפעה ען מכנה וכל שכן אלמדאפעה ען פקר פאנא נוכדה מתל הדה אלמדה ליקתרץ ויביע קמאשא אן כאן לה. השתא מאן דקא מודי דאית עליה ולא מיגליא מילתא דאית ליה שום מידעם לשלומי אמאי משמתינן ליה תשעין יומי והיכי משמתינן ליה בשמיה מפרש נימא הכי פל' בן פל' או אית ליה לשלומי לבעל חוביה וקאמ' לית לי ולא מידי השתא או אית ליה יהוי ויהוי אומשמתינן לכל מאן דמחבר בהדיה ונבדיל אותו מן הקהל. ועוד הני תשעין יומי רצופין או לפרקים כי דאמרי' תלתין יומי קמאיי לא נחתינן לניכסיה וכול'. ילמדנו אדונ'. הכין חזינא דהא מילתא לית בה היל' ולא שמעתא ומנהאגי הוא דאית בה בבתי דינין. ומאי דכתבנא הכין הוא במאן דלא מחזק במסכנותא דאיכא אינאשי דאית בידהון למראית העין פרקמטיא דשאקלין וטארו ונאפקין עליהון שטארי וחובות ו[כ]ד מפקדין להון בית דין למיהב אמרין לית לנא מידעם. והאיי דאית בידן דאחרים הוא ולאו דילנא. כגון הני לא מוקמינן להו בחזקת מסכיני למגמר מיכה מיכה מערכין. ולאו כל כמיניהו דמפקעי ומוקמי חובות ברורין בשטארי מחזקי או בהודאה נכונה במילי בעלמא דמישתבע עילאוה. ודיל' מישתבע בשיקרא או נמי דיאהבין מאי דאית להון במתנה לנשיהון א[ו] לבניהון דמישתבעי דלית להון מידעם וכי ה[כי] משמתי לה[ון ב[דינא] כמאן דקא מתריס מלמיהב מאי דאית עליה וכאתבין פתיחא והכין מפרשין ביה. דגברא חד דשמיה פל' בן פל' איתברר עליה קד מ' לפל' בן פל' חוב כן וכן זוזי ופקידנא יתיה למיפרעיה ואמ' דמסכינא הוא ולית ליה מידעם ושאילנא עליה שיבאבי ובני שוקיה ואמרו דאית בידיה מידעם דלא שאקיל וטארי ולא יאדעין קושטא דמילתא מאי הוא דחזינא דלא בחזקת מסכיני הוא ובר דינא הוא וכתבנא עלוהי פתיחא דנן לשמותיה בזמן דימטי לואתכון אף אתון פרושו מיניה ונהוגו ביה מנהג מנודה. והדין פתיחא מיקרי ופארשין ישר' מיניה כמה דחזו בית דין עד תשעין יומי אבל טפי מן תשעין יומי לא. אלא משבעין ליה בי דינא ומסדרין ליה לממונא עליה לפום מאי דעביד ולפום צורכיה ולפום טפליה. ואו חזאי בית דין בבציר מן תשעין יומי בין בשיתין בין בתלתין לאחזוקיה במסכיני ולאשבועיה עאבדין כי דהאוי בעיניהון כד מבדקין בתריה. אבל מאן דמחזק במסכנותא וקא מרננין ביה בריאתא מן קמי למיקרב לבית דין דמסכינא הוא לא צריכי למיכתב עליה פתיחא כל עיקר. אלא מתרו ביה שני וחמישי ושני ובתר כן משבעין ליה דלית ליה מידעם. וכל מאן דמשבעין ליה בית דין על הכין מכריזין עלוהי בבתי כנישתא דפל' בן פל' אחזיק ליה נפשיה בעניי. מאן דניחא ליה למ[יע]בד עמיה משא ומתן לידעה להא מילתא. ודיאניכון דהוה משבעין ליה כל תלתין יומי אף הכא נמי איכא דעבדו הכין. אלא מיהו בבתי דינין מומחין לא משבעין בכי הדין

[ח]שאשא כל תלתין יומין. אלא בכלל שבועה ראשונה משבעין ליה דכל אימתי דאתי לידך מאי דיאכלת למיפרע מיניה בנ[ין כל] מאי דאית עלך ובין מקצת פא[רעיה. ו]על דעת בית דין משביע[ין] ליה. ואי אמרין שיבבינה וב]י שוקיה ומאן דיאדעין ב[מיל]יה דחזו להון אנ.. דזוזי דאר[וח בע]בידתיה מקרבין ליה בית דינא ומשבעין ליה. אילין אינון מנה[גינן] ו[הכי]ן הוא דחזי לנא:
שא[לו]ת אלו מרב צמח גא' ז"ל.

סימן קפג

ריאה דלית לה אלא תרתי אוני ואית לה ע[ינו]ניתא דורדא מתחשבא מגיסא דימינא ומצטר[פין] בהדי אוני דימינא או דילמא לא [ס]לקא עינוניתא דורדא בהדי ימינא וטרפה. שאמרת לא מצטרפא עינוניתא למיניין אוני מצאנו שצירפו אותה חכמ' למיניין דאמרינן ההוא ביני ביני דאתא לקמיה דרב אשי אמ' ליה הונא מר בר אויה לרב אשי הני עיזי ברייתא אית להו כהני יתרות וקרו להו עינוניתא דוורדא והכין אמור רבנן דחזינן א.. ליא לגיסא דימינא ואיכא בימין תרתי אוני [וה]א עילויא דוורדא מצרפינן לה לתלת אוני וכשרה. [ואי] איכא חדא אונא בשמאלא וחדא עינוניתא מצר[פינן] לה לתלת אוני וכשרה. ואי איכא בשמאלא טרפה.

סימן קפד

הא דאמור רבנן הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו גובה מנכסין בני חורין. היכא דאמר לא קים לי בגויה ולא ידענא בהאי כתבא בעי סהדי דמסהדי דוודאי כתב ידו הוא. ואי לא מיתחזק וליכא סהדי מי נשבע מלוה או לוה והיכי דינא. ואי שכיב בעל הבית ואתו יורשין לתבוע מן לווה כיצד הדין. הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב אי קא מודי דכתב ידו הוא הודאת בעל דין כמאה עדים וגובה מנכסים בני חורין. ואי נמי הוחזק כתב ידו בבית דין גובה מבני חורין דבעא מיניה רבא בר נתן מר' יוחנן הוחזק כתב ידו בבית דין מהו אמר ליה אע"פ שהוחזק כתב ידו בבית דין אינו גובה אלא מבני חורין משום דלא שטרא מעליא הוא בעדים וקיניין דאית ליה קלא. הילכך ממשעבדי לא גאבי דלית ליה קלא אלא מבני חורין גאבי אבל הוחזק כתב ידו בבית דין ולא קא מודי אי איכא סהדי דסהדין דכתב ידו הוא סמכינן עלוי עדים ולאו כל כמיניה דאמ' לא ידענא בהאי כתבא מידי דקתני אם יש עדים שהוא כתב ידן או שהיה כתב ידן יוצא ממקום אחר אין נאמנין. ואמ' רב יהודה אמ' רב שנים החתומין על השטר ומת אחד מהן צריכין אחר

מן השוק להעיד עליו. ואי ליכא עדים דכתב ידו הוא משמית מלוה על מן פלוני דהאי כתב ידו הוא וקא כפר. ואי שכיב בעל הבית ואתו להו יורשים דמלוה קא תבעין להו ליורשי לוה. הם הכי דינהון אי מייתי ראיה דכתב ידו דלווה ניהו. ואי לא משמתין כל מבני לווה דידעין דהאי כתב דאבוהון הוא ופקדינון אבוהון בעסק האי וקא כפרין.

סימן קפה

מאן דאית ליה סוסיא וכול'. וכי מי שהוא רוכב סוס מכויין אותו לדוש את אוהבו:

סימן קפו

אמ' רב פפא האיי מאן דמפיק שטרא וכול'. הני מילי בשטרי קדמוניות דהוו כתבין בשטריהון דרך קצרה ולא הוו מהנפשין דיבורא ולא הוו כתבין בהדה התראה. ומעיקרא כד חזו ישראל דמהנפקין שטריהון מחזקי וטעין לוה ואמ' פריעא הוא מצריכין ליה בתי דינים שבועה למלוה. תקינו למיכתב בשטרי הדין תנאה. דכיון דאתני עליה דפרע ליה בלא שבועה דינא הוא דמקיים תנאיה ופרע ליה בלא שבועה. אבל ודאי שכיב ליה לווה ואתא מלוה לאיפרועי מן יתמי חיישינן דיל' פרעיה לווה למלוה ואירכם תבריה ואצרכוה רבנן שבועה ואע"ג דכתיב תנאה בשטריה דמפרש בלא שבועה כיון דקיימא לן דהבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה חישינן לצררי ומצרכינן ליה שבועה: אבל היכא דאיתיה למלוה ולוה בחיי וכתיב תנאה בשטריה דפרע בלא שבועה כיון דליכא תברא פרע ליה בלא שבועה.

סימן קפז

אלמנה שנתארסה וכול'. ולעניין כתובה רואין אם כתב לה כתובה נותנין לה שנים עשר כספים ומחצה. ואם לא כתב לה כתובה אין לה על יורשים כלום שכך שנינו ר' אלעזר בן עזריה אומ' מן הנישואין גובה את הכל מן האירוסין בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה שלא כתב לה אלא על מנת שהוא כונסה. אלמא דווקא דכתב לה דגביא מיניה אבל לא כתב לה לא גביא מידי:

סימן קפח

ואפטרופא דאפסיד ואתו סהדי וסהדין דקא מפסיד מסלקינן ליה ומיגו דמסלקינן ליה משבעינן ליה דקתאני ואילו נשבעין שלא בטענה וכול'.

סימן קפט

טלפחא עבדין כי ריחיא דבתי בדי דלבתר דעצרי להון לזיתי עבדי להון גל ומנחי ליה עלויהו כמצרא זירא. אי נמי על עינבי כד עצרי להון עבדי להון כמות גל ומנחי לה עילויהו כמצרא זירא וקרו ליה טלפחא ובלשון משנה שמיה עדשה דקאמ' בהשוכר טלופחא ממל מפרכתא אבנא רבתי דשיך ביה גואזא ומעייל בקורא וטחנין זיתא היא מפרכתא:

וסמטרי דמנחין ביה זיבנא בספינתא כי דקאמ' אבל לא מכר לא את העבדים ולא את המרצו' ולא את האנתיקי. יקמים קידרא דמרתחין בה מיא למרחץ:

בית היקמים ביתא דקביעא ביה קידרא דמרתחין בה מיא למרחץ:

סימן קצ

ודשאילתון ראו' דזבין ליה לשמעון בירא לבורסי ולא אדכר ליה תשמישא ומנהגא דברסאות דאית ליה בירא צריך למיהוי ליה דוכתא לעילא מן בירא לאפוקי בה מישכי דמפיק מן בירא ושטחא ליה היכא דזבין ליה סתם ולא אדכר ליה מיחייב למיתן אי לא. אי נמי היכא דאמר זבונא כיון דלא יהיב לו תשמישתא דבירא זביני בטעות אינון טענתיה טענה או לא:

הכין חזינא כיון דלאו סגיא ההיא דוכתא דלעיל מן בירא למישטח בה מישכי מיחייב למיתן ליה מוכר אע"ג דלא אתני בהדיה מידי דהוה אמוכר את הבית וכול' המוכר את המרחץ וכול' המוכר את העיר וכול' המוכר את השדה כול' כיון דלא סגיא ליה בר מינהון אע"ג דלא פריש ליה מיחייב למיתן ליה הכא נמי הכין. סנטר בר מח' עבדא דמרי מתא דקאים ליה מתא דידע כל חורין וסדקין דמתא:

אנקולמוס ספר מתא דידע כל חושבניה דמתא. שיריה. שוירי מתא אינון באגי:

ציביתא עץ אחד ושלאורגין והרצפנין שלו סדקין ומכניסין אותו בין שתי לשתי והחוטין נותנין באותן הסדקין כדי שתהא המסכת מתוקנת:

סימן קצא

וששׁ' פסלו שלמיכה עומד בבכי וישראל אומרין לפניו הלל. דבר זה כינוי הוא שכינו חכמ' ואמרו בכו לפסלו כל ימי היות בית האלהים בשילו דקאמרינן הלל זה מי אמרו אמר ר' יוסי אלעזר בני אמר משה וישראל אמרוהו בשעה שעמדו על הים וחלוקין עליו חביריו לומר דויד אמרו ונראין דבריו מדבריהן איפשר משה וישראל שחטו את פסחיהם

ונטלו לולביהן ולא אמרו לפניו שירה אלא משה וישראל אמרוהו על הים. וכל שנותיו שלמשה היו אומרין אותו. וכל שנותיו. שליהושע והזקנים שהאריכו ימים אחרי יהושע היו ישראל גומרין את הלל. וכיון שניסתלקו יהושע והזקנים שהאריכו ימים אחריו העמידו ישראל פסל מיכה והיו ישראל משחקין ומרקדין לפניו ושכחו את הלל עד שבא דויד והחזירו. לפיכך בכי זה כינוי תחת שחוק לע' זרה:

סימן קצב

כלי גללים וכלי אבנים צריכין ליבון ולא סגי להו בהגעלה דאמרינן רב יצחק בר יוסף זבן מנא דמדדא מגוי שהוא כלי אבן שנקרא חגר בלשון ישמעאל. סבר לאטבוליה אמר ליה כלי מתכות האמורין בפרשה פ'. אבל זה כלי אדמה הוא וצריך ליבון.

סימן קצג

מהו תמרתא דהינוניתא. תחילה שלביכורים. שלכל פירות שמתחילין לבשל פירותיהן קורין אותה בלשון ארמי הנוניתא בין לתמרים בין לשאר פירות:

סימן קצד

וששׁ' ראובן הוה ליה ברתא בוגרת וכול'. הכין איתחזיאת לנא מילתא דהכין מנהגא דכל בנות ישראל אע"ג דהויא ברתא בית אביה בוגרת ואפילו בת עשרים שנה ואיתיה לאב בחיים בתר אביה גרירא. וליכא מידי פריצותא וחוצפה בבנות ישראל לגלויי איהי דעתא ולמימרא לפל' אני רוצה אלא על אביה סמכה. ולא מיבעיא דשדר סבלונות אמרינן חזקה ברתא בתר אביה גרירא. והכין דינא דאמרינן הא סבר וקביל וקידושיה קידוש' גמורין כשאר בנות ישראל אלא אם כן מיגלייא ועקרא לקידושי אביה. אבל סתמא קידושי אביה קידושי ואף על גב דלא שדר סבלונות. ומנא לן דאי מגליא ועקרא להו לקידושי דאבוהא לא תפסין בה קידושי דקאמרינן איתמר קידשה אביה בדרך וקידשה עצמה בעיר והרי היא בוגרת וכול'.

סימן קצה

מאי גוגמי גייצי. גוגמי הפולים הקטנים השחורים הנמצאים בין הפולים:

סימן קצו

וששי. מי שהוציא על חבירו כתב ידו שהוא חייב לו כך וכך והודה הלוה ואמר הין כתב ידי הוא אבל פרעתיך דינא מאי. כך ראינו שאין אנו דנין לכתב יד כדין השטר שלא אמרו רבותינו שאין משגיחין על דברי הלווה כשאמר פרעתי אלא בזמן שיש ביד המלוה שטר מקויים שכך אנו אומרין אמ' רב פפא האיי מאן דמפיק שטרא וכול'. וכיון שלא אמרו שהכתב יד דינו כדין השטר בדבר זה אין לנו לומר כן ולהוציא ממון שלא בראיה. וקיימא לן בממונא חומרא לתובע וקולא לניתבע. ועוד הרי לעיניין דבר אחר ראינו שהמלוה בכתב יד כמלוה על פה דאמי ולא כמלוה בשטר. שכך שנינו המלוה את חבירו בשטר גובה מנכסים משועבדין על ידי עדים גובה מנכסים בני חורין הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו גובה מנכסים בני חורין. ואמרינן עלה בעא מיניה רבה בר נתן מר' יוחנן הוחזק כתב ידו בבית דין מה הוא אמ' ליה אע"פ שהוחזק כתב ידו בבית דין אינו גובה אלא מנכסים בני חורין. לפיכך אין כח לחייבו בממון ואין עליו אלא שבועת הסת כאשר שנינו מנה לי בידך אמ' לו הין למחר אמר לו תנהו לי נתתיו לך פטור. ואמרינן עלה אמ' רב נחמן ומשביעין אותו שב' היס' משום דאיכא דרא דממונא. ואם מסר הלוה את כתב ידו למלוה בפני עדים להיותו עליו לראיה דומה לשטר ואם אמר פרעתי אינו נאמן שהלכה כר' אלעזר שסומך על עדי מסירה.

סימן קצז

שאלה לפני אדוננו. מה יאמר אדוננו ראש הישיבה יחייהו ה' לעד באיש שהשיא את בתו וקודם שמסר לה את חפצי הנדוניא קנה מידה והתנה עליה שכל מה שימסור לה הוא שאלה בידה. ואם תרצה ליתנו במתנה או למכרו לא תוכל זאת. ואין לה בו זכות להפסידו על ידי מכירה או מתנה או נזק או שינוי אלא אם יתן האב רשות לזה. האם החפצים הם להאשה הצעירה לימים אחרי התנאי והקנין הזה או לא. וגם קנו מיד הבעל [שלה] שלא יעשה בהם כעושה בתוך שלו במכירה או מתנה או שינוי אלא ברשות האב. ואפילו אם תתן לו [אשתו] הצעירה רשות לזה לא תוכל לעשות זאת אלא אם ירשה האב. ואם רצה האב לשמור את החפצים מנזק או להחזירם לעצמו מיד [בתו] הצעירה האם יש לו הזכות לזה ואין הבעל יכול לעכב בו או לא ומיד האב לא קנו שכל מה שנכתב בכתובה נתן לבתו ולא היה בעת קריאת הכתובה ולא העידו עליו עדים בזה כלל:

סימן קצח

שאלה זו יצאה לפנינו אל שער הישיבה שלגולה לפני אדוננו האיי ראש ישיבת גאון יעקב חמוד אדוננו שרירא ראש ישיבת גאון יעקב ונקראה לפנינו וצוינו לכתוב את תשובתה. וגם הורמה אל בית דין הגדול לפני אדוננו שרירא ראש הישיבה הגדול ועמד עליה וצוה לחתום על אמתתה שלתשובה. כן היא ההלכה לפי הכת' בשאלה. - אם כן הוא הדבר כמו שסופר בשאלה זאת הלא נודע מהדינים הברורים והמפורסמים שהתנאים שהותנו בקניין הם שרירים וקיימים כמו שבא בעקרי התנאים שבממון. ר' יהודה אומר כל דבר שבממון תנאו קיים. ואפלו אם לא היה קניין אלא שמסר האב דבר לבתו והזהירה להשתמש בו רק שיהיה בידה בתורת שאלה. זה אפשר הוא על פי התנאי שהותנה. ואפילו נעשה התנאי בפקדון ובשאלה נגד עקרי הדינים ונכנסו האנשים בכוונה וברצון בתנאים. התנאים האלה הם יותר חזקים מעקרי הדינים כמו שבא במשנה מתנה שומר חנם להיות פטור מלשלם נושא שכר והשוכר להיות פטורין משבועה ומלשלם. ואמרו תנא ומתנין על שומר חנם להיות כשואל. [ועל זה] שאלו בתלמוד בדיבורא בעלמא או דילמא בשקנו מידו. ובאה התשובה ר' יוחנן אמר אפילו תימא לא קנו מידו בההיא הנאה דקא מהימין ליה גאמר ומשעביד נפשיה. ובענין נאמנות מי שאין לקבל עדותו ונתרצה בו מי שהאמינו על עצמו על ידי הקניין הוא מתחייב בזה. ואף שנחלקו הדעות כמו שנראה המחלוקת באמרם אמר לו נאמן עלי אבא נאמן עלי אביך נאמנין עלי שלשה רועי בקר ר' מאיר אומר יכול לחזור בו וחכמים אומרים אינו יכול לחזור בו בין לפני גמר דין ובין לאחר גמר דין. ובאה המסקנא אמר רב חננא בר שלמיה שלחו ליה מבי רב לשמואל לפני גמר דין וקנו מידו מאי שלח להו אין לאחר קניין כלום. ולפי העקרים האלה אם התנה האב על בתו במה שמסר לה שהוא שאלה בידה וכשתרצה למכרו או ליתנו במתנה אין לה [רשות] לזה. ואין [רשות] להפסידו על ידי מכירה או מתנה או היזק או שינוי אלא כשירשה לזה האב. חייבת היא לעשות כך. ולה [הזכות] להשתמש בו לעולם עד שיכלה מה שכלה ממנו או שיפסד מה שנפסד ממנו. ואם קנו מיד האב בזה וזולתו הלא להשואל להשתמש בדבר הנשאל לעולם כל זמן שהוא קיים [אם היה זה] בקנין מן המשאיל בעל החפץ שהרשהו זה לעולם כמו שאמרו החכמים אמר רב נחמן שואל בטובו לעולם אמר רב מארי ברה דבת שמואל והוא דקנו מיניה. ואם השאיל אדם למשל לחברו כתונת אין לו [רשות] ללבשה עד שתקרע בלא תנאי אלא ילבשה דיי כפי המנהג בשאלה. וזה האב כנודע מן הענין ידיעה מספקת לא השאיל לבתו כמו שישאיל המשאיל על מנת שיחזירו לו חפץ השאלה בזמן קרוב. וכבר

העידו על הבעל וקנו מידו על מה שנזכר בהשאלה. משום הכי מסתברא והוא כדבר ברור שהוא [האב] נתן נתינתו לבתו על התנאים הנזכרים בכתב זה ואין להאשה הזאת [זכות] בה אלא על פי התנאים האלה. ואפילו התנה שיוכל להחזיר לעצמו את המתנה מיד [בתו] הצעירה אינה מוציאה [על ידי זה] מכלל מתנה כמו שפסקה ההלכה מתנה על מנת להחזיר שמה מתנה. ואף על פי שלא חדל מלהשתמש בלשון מתנה ונתינה במה שנתן לה ולא מנע גם כן [לכתוב זה] בכתובה. אפילו הכי הרי זה כאלו הזהירה לנהוג במתנתו כעושה בתוך שלו. אבל אם היתה הכוונה במובן שכשישאנה תמסר [המתנה] להבעל והותנה עליה [על האשה] מה שנזכר ועל הבעל מה שנזכר ולא הותנה עליהם שעליהם לשלם לו [להאב] מה שיופסד מן החפצים והיה נודע הדבר שהם שמרום כחוק השמירה אלא שנתחדש עליהם חדשות מן השמים אינם חייבים לשלם לו. כי זה יוצא מדין השאלה שהשואל חייב לשלם בחדשות כאלה [שנתחוו] מחמת השמוש בהן. כמו [שכתוב] בתורה וכי ישאל איש וג'. ובא במשנה ארבה שומרין הן שומר חנם וכו'. ואם הבינו עדי הקניין וראו בשכלם כי זה [התנאי] היה על פי דרך השאלות שמחזירן המשאיל לעצמו בעת שירצה וכשיתחדש [בחפצים הנשאלים] דבר חדש תתחייב הבת או בעלה לשלם צריך לעשות על פי זה [התנאי]. אבל אם לא היה מובן זה [התנאי] ביניהם הדבר תלוי בלשון שעליה נעשה הקניין. ומה שיותר מסתברא הוא כמו שזכרנו שהוא [נעשה ביניהם] כדין המתנה באלה האופנים המיוחדים והתנאים הנזכרים. מפני שאין בדרך השאלה שהשואל יתן [את החפץ הנשאל] במתנה או שימכרנו או שיעשה בו שינוי שיצטרך זה המשאיל להתנות על השואל שלא יעשה זאת אלא ברשות בעליו. אבל מדרך המקבל מתנה שהוא נותן [את החפץ] במתנה לאחר או מוכרו כשירצה. ועל זה בא תנאי האב במה שרצה לתת לבתו שלא תעשה כזאת [ליתנו לאחר או למכרו]. והנתינה על זה האופן אפשרית והיא קיימת כפי התנאי שהותנה בה. ואין להאשה הזאת ולא לאיש הזה [לבעלה] שישלטו בכל מה שנמסר להאשה הזאת על פי התנאים האלה מקרקע וזולתה לא במכירה ולא במתנה ולא בהוצאה מידם [באופן אחר] ולא במשכונא אלא ברשות האב אם הרשאתו מקויימת בבית דין:

ומה ששאל השואל אם יוכל האב להחזירו [להחזיר את חפץ המתנה לעצמו מיד בתו]. - התשובה על זה היא שאם הותנה בגוף השטר שיוכל להחזירו הרי זה ברור. ואף על פי שנמצא [התנאי הזה] בגופו בכל זאת הוי מתנה כמו שזכרנו מתנה על מנת להחזיר שמה מתנה. ואם הוסיף [את התנאי] בלשון שאלה והעדים הבינו ועיינו שמה שמסר לה היה שאלה גמורה בדין השאלות ואמנם זכר [התנאי] שלא תשלוט בו כמי שעושה בתוך שלו

כדי לגלות מעמדה לו הרשות להחזירו לעצמו. ואם לא היה מובן כזה אלא הדבר היה כמו שזכרנו שרצה [האב] לשמרו שלא יאבד ושלא תשלוט בו [בתו] לא יוכל להחזירו לנפשו רק יוכל לשמרו ולנצרו ולעכב עליהם [על בתו ובעלה] שלא ישלטו בו. וכך הדין. ואם הגלוי מהקניין היה שהחפץ הנמסר לה הוא שאלה אבל נוכיח בראיה שזה נעשה לחזוק שמירת החפץ ולעכב האשה ובעלה ממנו נקח את הדבר לפי הכוונה לעשות ידם על התחתונה נגד הגלוי. וזהו לא פחות מלומר שיוכל האב לשמור את החפץ הזה על דרך האזהרה ושלא יוכל למצוא תחבולה לשלוט בו. וכך הדין ישע רב:

סימן קצט

שאלה לפני אדונינ' גאון בן גאון בן גאון בן גאון י"ל אמן. נהגו בני קירואן מימות אבותיהם ועד עכשו לכתב בהרשאותיהן שיכתוב המרשה לחבי' שירשהו ליקח לו ממון ממדינת הים. יכתוב לו כך. איך אמר לנו פל' בן פל' היו עדים וקנו ממני וכתבו וחתמו וכול' מחמת שנתתי לפל' ארבע אמות ואגבן הרשיתיו והשלטתיו אורכתיו מיניתיו על פל' בן פל' ליקח לי ממנו כך וכך זהובים או כך וכך זוזים כחוק הרשאות וחומריהן וקונין ממנו בקנין וכותבין וחותמין. וכן אם ירצה לכתוב מתנה לאדם על עצמו זהובים או זוזים שיתן לו לזמן אחר. שפעמים שלא יזדמנו לו הזוזים ליתנם לו באותו העת. ופעמים שיהא הנותן במקום והלוקח במקום אחר וירצה לכתוב לו מתנה וכן יכתוב איך אמר לנו פל' בן פל' היו עלי עדים כול' מחמת שנתתי לו ד' אמות ואגבן נתתי לו כך וכך זוזים או כך וכך זהובים. ומסדר חוק המתנות מעכשיו או מהיום ולאחר מיתה. ואילו כתבוה וחתמוה בשוקא וכל חוקי המתנות כהוגן וקונין ממנו וכותבין וחותמין ונותנין ביד בעל המתנה וכמה מבעלי המתנות ומן המורשים שאין להן קרקע והיה דעתן וסמכין מאותן הימים הראשונים ועד עתה על ארבע אמות קרקע שלכל אחד ואחד בארץ ישראל כמו שמצאו בתשובות הגאונים הראשונים ששאלו אבותיהם מן מר הילאי גאון נ"ע וכול':

סימן ר

שאלה זו יצאה לפנינו אל שער הישיבה שלגולה אל בית דין הגדול שלאדוננו האיי ראש ישיבת גאון יעקב חמוד אדוננו וכול'. וצוינו וקראו אותה לפנינו והבננו בה ועמדנו על דבריה ועניניה ועל כל מה שכת' בה וכתבו תשו' כאשר בקש השואל. עיינו על כל מה שכתוב בשאלה זו ואם כן היה דבר כאשר כתוב בה כך ראינו כי קודם שנפרש האיך הדין לענין ארבע אמות קרקע שכותבין וסומכין על שיש לכל אחד מארץ ישראל אנו

מפרשין שורת הדין במתנה זו. שאלו אתה חושב שלא על גבי קרקע הקנה האיש הזה לכלתו זו מאה זהוב' הללו אלא קנו מידו בלבד כי הקנה לה מכלל מה שיש לו מאה זהוב' הללו וכי ישנן בידו לשלם לה כאשר פורש בשטר הרי קנתה האשה הזו אותן מאה זהובים (הללו וכי ישנן בידו לשלם לה כאשר פורש בשטר הרי קנתה האשה הזו אותן מאה זהוב') שהקנם לה ונתחייב לשלמם לה כאשר מפורש בשטר דקימא לן שכל המטלטלין נקנין בחליפין זולתי המטבע בלבד וכל הזהובים אינם חשובין כמטבע אלא כפירות. דתנן הזהב קונה את הכסף ואין הכסף קונה את הזהב. ואשר הוקשה בשאלה על זה מעשה דמרוני שהיו לו מטלטלין הרבה ובקש ליתנם במתנה ואמרו לו אין לך תקנה עד שתקנם על גבי קרקע. הרי פורש במעשה שלאחריו כי אין זאת משום שאין המטלטלין נקנין בחליפין. אלא זה שאמרו אין לו תקנה משום דדמים הוא דאקני ליה ולא היה שם הקונה כדי שימשוך. ולא היה שם מי שמאמינו המקנה לזכות על ידו. לפיכך לא היתה לו תקנה אלא שיתן על גב קרקע. והכין תניא אמ' ר' יהודה מעשה באחד שחלה בירוש' כר' אליעזר ואמרי לה שהיה בירוש' כרבנן והיו לו מטלטלין הרבה וביקש ליתנם במתנה אמרו לו אין לו תקנה עד שיקנם על גב קרקע מה עשה הלך ולקח בית רובע סמוך לירושל' ואמר טפח על טפח ועמו מאה צאן ומאה חביות. וטפח על טפח לפל' ועמו מאה צאן ומ' חב' וקיימו את דבריו. ובאנו ללמוד ממנה דלא בענן שיהו המטלטלין צבורין בתוך הקרקע כי טפח על טפח אין מיכיל מאה צאן ומאה חביות. ודחינן את זאת ואמרנו יש לומר כי כן הקנה לו דמי מאה צאן ומאה חביות שהטפח על טפח מכיל אותן ואין לך ללמוד ממנה דלא בענן צבורין. ויש חיזוק לדבר כאשר אמרנו דמים הקנה לו וכן היה הדבר באמת דאמרינן הכי נמי מסתברא דדמים כי אלו היו צאן וק' חב' היו לא היה צריך להקנותן לו על גבי קרקע והחב' נקנין בחל' שלא על גבי קרקע. ואע"פ שאמרנו ולטעמיך אם דמים הקנה לו ומשכינהו לדיליה. ופירקנו אליבא דמאן דאמ' דמים הקנה לו דלא הוה איתיה לקונה דנמשכיה. ושוב הקשינו עליו אע"פ שהקונה אינו שם יכול היה המקנה לזכות לו את הדמים על ידי אחר דקימא לן מטבע נקנה בזיכוי. וגם פירקנו את זאת יש לומר לא האמין המקנה לזכות את הדמים על ידי אחר כי חשש דשאמיט ואכיל להו. ושוב הקשינו לו אם דמים הקנה היאך אמרו לו אין לך תקנה עד שתקנם על גבי קרקע והלא יש לו תקנה בזיכוי על ידי אחר אבל הוא אינו מאמין. ופירקנו הכי קאמ' מאן דלא סמכא דעתיה לזיכוי על ידי אחר אין לו תקנה עד שיקנם על גבי קרקע. והרי נתברר כי כל זאת במטבע הוא. אבל או הוו מטלטלי הוה קאני בחליפין ונסתייע הדבר. הולכך האיש הזה שקנו מידו לאשה כמה שפירשנו

למעלה הרי קנתה מה שהקנה לה ונתחייב לתתו לה. ואין צורך לחקור בעדות מי שמעיד שלא היה לו קרקע בשעת ההקנאה כי כבר קנתה בחליפין אע"פ שאין לו קרקע ולא הוצרכה לסמוך על שיש בארץ ישר'. אבל מה שאמר כי לא היה לו באותה שעה כלום דבר בעולם לא קרקע ולא ממון. בזאת בודאי ראוי לחקור אם הודה בשטר ההקנאה כי יש בידו שנתן לה ממנו מזאת הזהובים כבר הודה ונתחייב בהודאתו כי הקנה לה מדבר שהוא מצוי בידו. וכשחוזר ואומר לא היה בידי ולא היה לי כלום אין משגיחין על דבריו ואין חוקרין היש לו ראיה כי לא היה לו כלום אם לאו כי הודאתו קיאמת. אבל אם אין בשטר המתנה הודאה כזאת ראוי לחקור אם באותה שעה היה בידו כלום שהוא נושא ונותן בו כשיעור הזה. אע"פ שרואיו אינן יודעין לו היה או לאביו היה או לזולתם. הרי הוא בחזקת מי שהקנה לה מדבר מצוי כי המצוי בידו בחזקתו הוא. ודומה לאדם שיש עליו חוב ויש לו בידו ממון כשיעורו והוא אומ' אינו לי אלא לאחרים שאין משגיחין עליו אלא המצוי בידו בחזקתו. וכאשר אינו לי הרי הוא כמוציא דבר מחזקתו ועליו הראיה. לפיכך אם מביא ראובן זה ראיה בעדים כשרים כי יודעין הן שלא היה לו באותה השעה כלום ותתכוון העדות ותעמוד ותתקיים בבית דין הרי הוא כמקנה דבר לחבי' שלא בא לעו'. ואע"פ שקנה לאחר מיכן נכסים הרבה אין לאשה הזו עליו כלום אלא שצריכין העדים חקירות יפות שתתכוון עדותן. ואע"פ שאומרין יודעין אנו ידיעה ברורה שבאותה שעה לא היה לו כלום אין סומכין על זאת בלבד אלא אומרין להן כיצד אתם יודעין. ומכונין דעתם ורואין על מה יסמכו דבריהן ואם הסכימו דעתן על אומד או על שמועה או על דבר אחר שאינו דרך ידיעה נכונה לא אמרו כלום. שכך שנינו כיצד בודקין את העד מכניסין אותן ומאיימין עליהן ומוציאין אותן לחוץ ומשיירין את הגדול שבהן ואומרין לו כיצד אתה יודע שזה חייב לזה אם אמר הוא אמר לי שאני חייב לו לא אמר כלום איש פל' אמר לי שהוא חייב לו לא אמר כלום עד שיאמרו בפנינו הודה לו שהוא חייב לו ק"ק זוז. ומדתנן הוא אמר לי שהוא חייב לו לא אמר כלום עד שיאמרו בפנינו הודה לו דקדקו חכמ' כי אמירה שהיא הודאה אינה אלא שיאמר להן הלווה היו עלי עדים או שאומר להן המלוה בפניו אתם עדיי בהודאה זו ושותק ומיכן אמרנו מסיעא ליה לרב וכול'. אף בעיקר הסדר הזה בודקין את הללו וודאי צריך הדבר שיכירו עדים שאין לפל' כלום בשעת פל' אלא שיש דרכים אע"פ שהן רחוקים כגון שהקדיש כל נכסיו או כיוצא בזאת קודם לזאת בעת קרובה. ואם יוצא מדברי העדים דבר שצריך להעלותו לישיבה לבקש דינו עשו תעשו. ואם אין לאיש הזה עדות נכונה בדבר זה הרי מה שהיה בידו באותה שעה בחזקתו ואף סתם הרי הוא מכלל דבר מצוי ואין בדבר כזה שבועה אלא

חייב הוא לשלם לה. ומצינו בעסק מכר לו פרה מכר לו טלית מעיד לו עליה דאקשינן וליחוש דיל' מטלטלי אגב מקרקעי אקני ופירקנו לא צריכא דקאמרי עדים ידעינן דלא הויא ליה ארעא להאי מעולם. אלא מיהו צריכה עדות זו חקירה כמה שפירשנו. הרי זה דינו שלמעשה הזה. ולענין מי שמקנה מטבע על גבי קרקע סתם שסומכין על מה שיש לו בארץ ישר' לא מצינו לא במשנה ולא בתלמוד דבר זה ולא כיוצא בו דהא מרוני שהיה בירוש' דבעו לאקנויי דמים ולא סמכא דעתיה לאזכויי לא סמך על מה שגזלוהו גוים ולא אמר קרקע אינה נגזלת אלא הלך ולקח בית סלע וזה בית רובע והקנה על גבה. וכי אתינן למיגמר דמטבע אין נקנה על גב סודר מיהא סיענה היה עומד בגורן ואין בידו מעות ואמר לחבירו הרי פירות הללו נתונין לך במתנה וחזר ואמר מחוללין הן על מעות שיש לי בבית טעמא שאין בידו הא יש בידו מעות יהיב ליה להאיך ופריך דהאכי שפיר דהוה ליה נוכרא ואי אמרת מטבע נקנה בחליפין נקני ליה מעות להאיך אגב סודר וניפרוק דליכא סודר וניקני ליה אגב ארעא דלית ליה ארעא והא עומד בגורן קתני בגורן שאינו שלו איכפל וכול' אלא לאו שמ' מי' אין מטבע נקנה בחליפ' שמ' מי'. הרי מצאת מי שאין לו קרקע לא קא סאמיך על מה שגזלוהו גוים. וההיא דאמדינה קמי הא דקא אמרי עדים ידעינן דלא הויא ליה ארעא להאי מעולם לא קא סמכי על החלק הגזול. ורב פפא כי הוה ליה תריסר אלפי זוזי בי חוזאיי לא אקנינהו לרב שמואל בר אחא על גב קרקע סתם וסמך על חלק דארץ ישראל. אלא הכין אקני ליה אגב אסיפא דביתיה. ולא עוד אלא אע"ג דאמרינן צבורין לא בענן הא קאמרינן אמ' רבא אקני ליה מטלטלי אגב מקרקעי גאבי מטלטלי אמ' רב חסדא והוא דכתב ליה דלא כאסמכאתא ודלא כטופסי דשטרי דאלמא כד גאבי מקרקעי גאבי מטלטלי. ומנהגא דמילתא במתיבתא דבכל אקניאתא פסיקאתא לא סמכינן על חלק דמארץ ישר' דלא יאכיל מקבל מתנה למיגבייה אלא צריך קרקע ידיע דיאכיל למיגבייה ולאחזוקי ביה. אבל בארשיאתא ואורכאתא מקלין רבנן וסגיא להון בהדין שמא דאקניתא מן חלק דבארץ ישר' דאמרין שליחותא בעלמא היא ולבעלים הוא דקא גאבי. וכל שכן אליבא דלישנא קמא דכיון דכתב ליה כל דמיתעני מן דינא מקבל עלאי שליחא שוייה. דאמ' מר רב יהודאי גאון סוגיין כהדין לישנא. ואליבא דלישנא בתרא איכא דאמרי שותפא שוייה איכא נמי רווחא במילתא. ושמיע לן משמא דרבואתא דהאיי דנפיק רב פפא לאפיה דרב שמואל בר אחא כי אתא מבי חוזאי עד תואך כי היכי דלא ליתי ולחזיק באסופא דביתיה דאקנינהו לזוזי ניהליה על גביו דאו אחזיק ביה קננהו לזוזי נמי דכיון דלא גבא מקרקעי יכיל למימרא ליה שליחא שויתך מכל מקום אורכאתא שניאן מן אקניאתא. והכי מנהגאן דמאן דמוריך אע"ג דקא כאתיב ליה על גב

קרקע ואע"ג דקא כאתיב ליה זיל דון וזכה והנפיק לנפשך או באעי לבטולה לאורכתא מבטיל לה. והכין מנהג בכולהו רבנן ואקניאתא פסיקאתא לאו הכין. ובאורכאתא מנהגן ומנהגא דאבהתן דורות דלא סגיאן אלא על גב קרקע ידוע למיגבייה. וכי אמ' מר רב סעדיה גאון לדבריכם האוי קרקע דמן חלק דבארץ ישראל באורכאתא הוא דאמ' ולאו באקניתא גמירתא. ואשר שאלתם מרוני גר היה או ישר' היה. שיש מפרשין כך להעמיד ראיה ויש שמפרשין כך להעמיד ראיה. כיון שסתם נאמר חזקתו מישראל ואין להוציאו מן ישראל אלא בראיה. ועוד יוחסין שלישראל המצויין עכשו מי מכירם ומי יאמר שזה יש לו חלק הולכך כמנהגנו ראוי לעשות באורכאתא מקילינן ובאקניאתא מחמרינן. אבל דין האשה הזאת כמה שפירשנו למעלה שכבר קנתה בחליפ' מה שהקנה לה לפי מה שפירשנו. וכך הדין:
ברוך העוזר:

סימן רא

אלו השאלות ששאלו בני ואדי אלקרי מלפני אדונ' שרירא ראש הישיבה זצ"ל ואב ז"ל. ששאלתם:
ארעא ואסיק שירטון ארץ גמדהא אלמא פאסתוא וגההא לקול' וניחוש דילמ' מסקא ארעא שירטון.

סימן רב

כך ראינו. לפליאה גדולה היתה לנו שאלתכם אם יש להיורשים זולת הבעל שיירשו כלום מנכסי האשה או לא. הלא צריכים אתם לידע מתורת משה רבינו שירושת הבעל לכל נכסי אשתו שנכנסו ברשותה בעת מותה תחתיו הוא דבר גלוי וברור. וכבר בארנו איזה פעמים אפילו בדרך הסברא מה שהעירונו עליו רבותינו בכוונת מאמר התורה ואל תסב נחלה ממטה למטה אחר אחרי אמרו וכל בת יורשת נחלה לבד אמרו ולא תסב נחלה לבני ישראל ממטה למטה. כי אי אפשר שהכוונה לולד ממטה אחר מפני שהוא על כל פנים.... מתה וממעיה וחלק ממנה. אמנם כוונתנו בזה המאמר לבטל דעת מתנגדינו שהפסוקים יורו על ירושת הבן לאמו. ואמרו החכמים שה' אסר להשיא בת יורשת נחלה לשבט אחר לכתחלה. ולפי דעת מתנגדינו שהזהיר על זה לבל יירשנה בנה שהוא משבט אחר מפני שהבעל אינו יורש אצלם [את אשתו] הלא כבר כתוב ולא תסב נחלה לבני ישראל ממטה אל מטה. ולא ימלט מזה שיהא להכתוב הנוסף ולא תסב

נחלה ממטה אל אחר הוראה אחרת. ואחר הוא איש זר וזה יורה על הבעל שנתאלמן שבלי ספק הוא אחר. ודי בדברינו אלה בזה הענין לחכמי לב וכו':

סימן רג

וכדין זה נשפוט אם מתה האלמנה קודם שנשבעה נתן ליורשיה חצי כתובתה. ואחרי שבארנו זאת לפרש לכם כי האלמנה הזאת שמתה אין לה כתובה ואין ליורשיה ולא לבעלה כלום מכתובתה שהיה לה על בעלה הראשון כלל. שלפי שלא תבעה קודם נישואיה ונישאת [לבעלה השני] נאמר שמחלה כתובתה ליורשים. גם נוכל לומר שכיון שאינה יכולה לגבות אלא בשבועה אפשר שנתפשרה עם היורשים בחלק [לקבל רק חלק מכתובתה] וחלקו ביניהם. וכאשר נישאת ללוי ונשארת עמו איזה שנים אין לה על יורשי ראובן כלום. ונלמוד זה ממזונות האלמנה לפי שאמרו החכמים ר' יוחנן משום ר' יוסי בן זמרא אלמנה ששהתה שתים שלש שנים ולא תבעה מזונותיה איבדה מזונותיה השתא וכו'. ואמרינן באעי ר' יוחנן יתומים אמרו נתננו וכו'. למדנו מזה שרבותינו יעשו חלוק בין אלמנה שנישאה לאחר לאלמנה שהיא עוד באלמנותה ושם בעלה המת עוד עליה ממאמר לוי כל זמן שלא נישאת על היתומים להביא ראיה. כשלא נישאת לאחר אלים כוחה ותביעתה יותר גלויה וחזקה כשלא נישאת והנכסים בחזקתה וצריכים היתומים להביא ראיה שנתנו לה מזונות. ואם הביאו ראיה שנתנו לה מזונות כבר נפטרו מן המזונות. ואם לא הביאו ראיה חייבים לתת המזונות על פי דין ברור. אבל אחרי שנישאת הורע כוחה ונחלשה ראיתה ועליה להביא ראיה שלא קבלה מזונות ותקבל מזונותיה. ואם לא תביא ראיה אין לה מזונות ולעניין כ[תובתה גם כן] כל זמן שלא נישאת ללוי אלים כוחה ותביעתה גלויה ועל היתומים להביא ראיה שגבתה כתובתה. ואם הביאו ראיה נפטרו מהכתובה ואם לא יביאו צריכים לשלם כתובתה בשבועה. אבל עתה כשנישאת הורע כוחה ונחלשה ראיתה ועליה להביא ראיה שלא גבתה כתובתה ולא מחלה כתובתה ולא עשתה פשרה אודותה ובשעת נישואיה [לבעל השני] היתה תובעת עוד כתובתה. ואם לא תוכל להביא ראיה והוכחה לזה אין לה כתובה כמאמר החכמים רבן שמעון בן גמליאל אומר כל זמן שתובעת כתובתה יורשין משביעין אותה ואם אינה תובעת כתובתה אין היורשין משביעין אותה. והלכה כרבן שמעון בן גמליאל דאמרינן מתקיף לה רב פפא התינה אם תובעת כתובתה אינה תובעת כתובתה מאי אמר רב פפא לאפוקי מדר' אליעזר ומחלוקתו. הולכך אין ליורשי רחל ולא לבעלה להוציא מיורשי ראובן כתובת רחל ולא חלק ממנה. וכך הדין:

סימן רד

מן דרג. כל היוצא מן העץ אין מט' וכול'.

סימן רה

ואשר כתבת אשכחן למקצת גאונ' ז"ל מי שהביא שתי שערות אינו מעיד במקרקעי עד שיהא בן עשרים שנה. איתה להא מילתא או לא:
הכין חזינא דכמה דלא הביא שתי שערות עד עשרים שנה כקטן דאמי בין למכור בניכסי אביו ובין לעדות ובין בממקרקעי ובין למטלטלי שעדאן אינו איש והכל מודים דבענן בעדות ועמדו שני האנשים. ומשנה שלמה היא אחד בן תשע שנים ויום אחד ואחד בן עשרים שנה שלא הביא שתי שערות. והיל' כרב נחמן אמ' שמואל שבודקין למכור בניכסי אביו עד עשרים שנה. ואע"פ שהביא שתי שערות צריך בדיקה לידע שיש בו דעת בטיב משא ומתן. [ואם] הב[יא] שתי שערות בארבע עשרה וחמש עשרה וקרוב [להן] ואין דעתו בטיב משא ומתן זביני דמזבין לאו זביני ובית דין מעיני בהא מילתא לפום דחאזו. דהא רבא אמ' זביניה לאו זביני וכד חזא דמסברי ליה וסבר אמ' זביניה זביני. ולאו מילתא דמסימא היא בכולי עלמא אלא לפום דחאזו בית דין בחד חד. ואהכין איפסיקא הלכה כמר זוטרא דאי איתיה בן דעת לזבוני מקרקעי עדותו עדות במקרקעי ואם לאו לא מיקבלא שהדותיה במקרקע אע"פ שהביא שתי שערות, והכין נמי לענין מתנה הלכה כאמימר דההוא דקאמ' מר זוטרא אין עידותו עדות במק' ביה קאמ' אמימר מתנתו מתנה. והכין סוגיא דגמארא. ולעולם שהביא שתי שערות וחזינן ביה נמי דעתא דהוא כדיי למיהב מתנה למאן דאית ליה מיניה הנאה וכדאי דלישתמען מיליה:

סימן רו

ולענין הבן התובע את האב לא אשכחן ראיה להפקיע תביעתו שלבן שלא להשביע את האב. אלא רגילין בתי דינין לומר לבן הקנה תביעתך זו לאחר שלא תבוא לידי מקלל אביו. וכד האויא אלה לאחר לא אתי הבן להא מילתא:
ברוך העוזר:

סימן רז

שאילאתא אילין דמר רב יהודה ריש סידרא בריה דמר רב יוסף נפקן לקדמנא וכול' ופקידנא וקרו יתהון קדמנא וכול'.

וגדנא לסידנא ראס אלמתיבה ז"ל מסלתאן פי גרואד סליק אלגוים וכול'.

סימן רח

כתב אדוננו ראש הישיבה אלפיומי ז"ל בסדור שחבר שבתורה כ"א פסוקים שלא מתרגמין. וחשב אותם ב' בבראשית. ויהי בשכן ישראל. פחז:

וי"ג בואלה שמות. ויהי כאשר קרב. ויקח. ויאמר משה. ויאמר אהרן. ויאמרו לי. וירא משה. ויאמר אליהם כה. ויעשו. ויאמר מלאו. ויהי ממחרת. וישב משה. ועתה הניחה לי. ויאמר יי' אל משה. ועתה לך נחה. ויגף:

ובוידבר ג'. יברכך וג'. וכן מצאנו בנוסחאות [הסדור] הנמצאות אצלנו בלא תוספת וגרעון. ולא נדע איך יצא החשבון הזה. כי הוא כתב כ"א פסוקים ולא פרש אלא י"ט. ויודיענו אדוננו יחזקהו ה' אם זה מטעות המעתיק ויפרשהו ויודיענו מאיזה מקום [בתלמוד] אסר תרגום כל הפסוקים האלה שבמעשה עגל הלא החכמים בתלמוד זכרו רק מן ויאמר משה עד וירא משה. וכן פחז כמים למה אסר תרגומו הלא לא אסרוהו החכמים. ויבאר לנו אדוננו איך מנהגו שנעשה כמותו. ואם מאמר התלמוד עד וירא משה ועד בכלל או ולא עד בכלל. יפרש לנו אדוננו בטובו. - התשובה. כבר נשתבשו בנוסח דברי הגאון אלפיומי נ"ע כמה שבושים בשם הגאון נ"ע. ראשונה. אמרתם שהוא אמר כ"א ופרש מהם רק י"ט ובמה שכתבתם נמצאו עשרים. ובפרטות בהעתקתכם ויהי בשכן - א'. פחז - ב'. ויהי כאשר - ג'. ויקח - ד'. ויאמר - ה'. ויאמר - ו'. ויאמרו - ז'. וירא - ח'. ויאמר - ט'. ויעשו - י'. ויאמר - י"א. ויהי ממחרת - י"ב. וישב משה - י"ג. ועתה אם - י"ד. ויאמר יי' מי - ט"ו. ועתה לך - י"ו. ויגף - י"ז. יברכך. יאר. ישא - כ'. כן בנוסחתכם ובה נמצאו גם כן שבושים שלא אמרם הגאון נ"ע. ועתה הניחה לי - אין זה בפה אלא ועתה אם תשא חטאתם. ובכל נוסחאות הסידור כתוב רק ועתה וכוון לאותו שזכרנו. ויחסר מנוסחתכם ויאמר להם למי - אף שנמצא בכל נוסחאות סידור הגאון ז"ל שראינו. והוא המשלים מספר כ"א פסוקים שזכר. וכתבתם שבכל נוסחאות סידור הגאון אצלכם [כתוב] שבואלה שמות י"ג. וחקרנו הרבה מנוסחאות סידור הגאון ונמצא בהן י"ו בואלה שמות. וזה באור בסדר הגאון כפי שאמרם ואיזה שבושים נמצאו בנוסחאות אצלכם ואיזה טעיות אצל כותב השאלות האלה אלינו. ומה ששאלתם מאיזה מקום אסר תרגום אלה הפסוקים כולם. בחיי כי הנמצא בתלמוד מן ויאמר משה עד וירא משה הם חמשה פסוקים. כי בכל אלה המקומות עד בכלל. ובהלכות פסק עד לשמצה בקמיהם. ומה שנפסק מהזקנים הקדמונים ונוהגין על פיו אף על פי שלא נזכר בתלמוד

ויגף יי' את העם. אבל נמצא לו יסוד בתלמוד ארץ ישראל שמתרגמין חלק מזה הפסוק ואין משלימין תרגומו. וזהו מאמר ר' אחא בשם ר' בא ומחא יי' ית עמא על אשר עשו את העגל אשר עשה אהרן. וכן במנהגים שהיו אצלנו בכל המדינות. וכאשר בא ראש הישיבה אלפיומי נ"ע וחבר זה הסידור ונתפשט ביד האנשים התחילו לנהוג על פיו ולא שמרו כי אם היסודות. ואודות פחז כמים יש מהקדמונים שאמרו שלפי שאמרה המשנה מעשה ראובן זה [הפסוק] הוא מזכירת מעשה ראובן. אבל העולם לא ימנע מלתרגמו:

והפסוקים שיקרא גם הציבור בעת קריאתם העשרה שזכרם הגאון מר רב סעדיה ז"ל בתורה כלם המנהג אצלנו בקריאת הצבור ולתרגמם. יי' ילחם. ויאמינו ביי'. יי' איש. מי כמוך. מקדש. יי' ימלוך. כי מחה שוב. יי' יי' אל רחום. תמחה את. והשנים בכתובים. ליהודים. כי מרדכי. והג' בנביאים. קדוש. ברוך. לא ימושו. ומה שזכרתם עוד וסלחת לעונינו לא נדע יסוד לקריאתו [בציבור]:

וששאלתם אם תשנו מנהגכם. - אלו הדברים אינם בתלמוד ואינם מהיסודות החמורות אבל הם [מנהגים] יפים ובחיי שהם בירושה מן הקדמונים. ומי כמוכה יי' ימלוך. קדוש וברוך - הם קרובים לחובה. וליהודים. כי מרדכי - האומה הסכימה עליהם. ומה שנהגתם בוסלחת אל תשנו. ואודות מנהגים שלנו אם נקל הוא לציבור [שלכם] לשנותם [מנהגים שלכם] ושיקראו את המקראות כמו שקוראים אצלנו מה טוב הוא. ואם [על ידי זה] תהיה מחלוקת בציבור מוטב שתחדלו ותעשו כמנהגיכם. ויי' ברחמיו יזכה את אדירנו ראש הסדר לכל כתרי תורה וייסדנה על ידו ויכתבהו לחיי עד ונעימות נצח. ישע רב אמן. ברוך העוזר:

סימן רט

שאילאתא דבני קירואן:

דרג. הא דאמ' רבה כי הוינן בי רב הונא איבעיא לן מהו לומר זמן:

סימן רי

ודשאילתון אשה שאבדה כתובתה ונתאלמנה או שנתגרשה כיצד גובה כתובתה מאתים עיקר ותוספות או לא. דכתב לן מר רב צמח גאון ז"ל דגובה אפילו תוספות. וכיצד עושין לה מביאין שתים שלש כתובות שלקרובותיה ורואין אותן כמה תוספת יש בהן נותנין לה כפחות שבשתיהן או כשלשתן ובשבועה. מנהג כולה אפריקיא תוספת דכתבי בכתובות דילהון דבר קצוב הוא אין מוסיפין לעשירה ולא פוחתין לעניה אלא כולן שוות עיקר כ"ה

ותוספת שע"ה. וכוללין אותן וכותבין סך הכל ארבע מאות זוז ובשעת פירעון מצרפין אותן ת' זוז שש עשרה זהובים גדולים בזהובים אלו שלערביים. וכיון דהכין הוא מאי צורך יש לנו בשתים ושלש כתובות ומה אנו למידין מהן ודבר קצוב לכל הוא. ואם זה שנהגו בני מקומנו לכתבו מזמן קרוב ולקרותו קידושין כמה שכבר כתבנו לפני אדונ' יש קרובות הרבה שאינן שוות. מפני שיש מי שכותבין לה הרבה לפי עשרה ויש בינתים ויש מועט ויש שאין כותבין לה כלום כיצד יעשה. ושבועה זו שאמר מר רב צמח ז"ל כיצד היא נשבעת דלא אתפשה גברה מידי או לא הוה בכתובתה פחות מיכן ילמד' אדו': הכין חזינא דהא דמר רב צמח ז"ל דכתב לכון באלמנה הוא ואחריני נמי אמרו כואתיה באלמנה. ואנחנא לא סבירא לנא הכי משום דהלכה רווחת וכלל גדול בדין המוציא מחבי' עליו הראיה. והיאך נחייב אדם בממון שאין בו ראיה ולא אשכחנן נמי לא במשנה ולא בתלמוד דאיכא למיעבד הכין. ועוד דמן כמה אנפי איכא למיחש חדא מי יאמר דהאיי כתב לאינתתיה תוספת כהאיי. דילמא האיי כתב מעט והאיי כתב הרבה שהרי אנו רואין תדור כתובות קרובות זו יש בה מעט וזו יש בה הרבה. ועוד דילמא פרועה היא ותניא בהדיא מצא שטר כתובה בשוק בזמן שהבעל מודה יחז' לאשה וכול' עד הלכה כר' יוסי דחאייש לפירעון ולא תחזור כתובה לאלמנה וגרושה. השתא ששטר כתובה מצוי ועומד שלא בידה אין מחזירין אותו לה ולא מגבו לה ביה מידעם דהא קא חיישינן לפירעון כשאינו מצוי נותנין לה כתובת אשה אחרת טובא מרחקא הדא מילתא. ומאן דיהיב לה בהא טעה דתנן כל זמן שהיא בבית אביה גובה כתובתה לעולם וכול'. ואסיקנן דהיכא דלא אמרינן אחילא עיקר לא אמרינן אחילא תוספת. אבל לענין משקל תוספת בלא ראיה או לעניין חוששין לפירעון לא שיך בהא מתניתין ולא בהא שמעתא וקימא לן דאין מציאה אלא בראיה ובזמן שאין שטר כתו' יוצא מתחת ידה חישינן לפירעון או חייב מודה גמרינן מן הא שמעתא דלא אחילת ואם אין חייב מודה ואין ראיה לית לה. וכמה מעשים באו לידינו ולא אגבינן מעולם בדינא ככתובות קרובות. אלא היכא דמחויא מילתא שלא נפרעה האשה ומחויא מילתא היאך היו אותן בני אדם עשירים או בינוניים או עניים משדלינן להון ליורשים בדברים למפסק מילי דאלמנה בדרך פשרה לפום אומדנא דילהון אבל לחיובאנון מן דינא לא עבדיננא. ואבא מארי גאון וגאון זקנו נוחם עדן הכין הוה עבדין כואתנא ואף אנתון הכין עיבידו. ולענין מאי דפרישתון דתוספה דילכון דבר קצוב הוא ודאי לא צריכיתון אומדני לא מן כתובות קרובות ולא דבר אחר במקום שהיורש מודה שהוא לא פרע ויש לאלמנה ראיה ששטר כתובה מצוי היה אחרי מיתת בעלה דלא חישיתון שנפרע ונקרע הגבוה מנהג שלכם כולו. ומשום

דיש לומר צראי אתפסה או שעזב בידה כלום השביעוה שלא אתפסה צראי ולא עזב כלום בידה כההיא דתנן אין אלמנה נפרעת מנכסי יתומים אלא בשבועה. ולענין מאי דקריתון יתיה קידושין וכן נדוניא לא תסמכון עליה אלא על ראיה כמה היה כתוב וראיה נמי דליכא פירעון. וכד ליכא הכין אפיקונין למיליהון בדברי שידולין ובפשרה לפום דמחוו לכון מן שמיא כמאי דעבדינן. אבל מן דינא לא תעבדון אלא כדמפרש לעילא:

סימן ריא

ודשאילתון הא דתנן נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה אינו רשאי ליבטל וכול'. היכא דהואי כתובתה מרובה ולא אית בידיה למיתן לה כתוב' ולגרושה ולא יכול למיקם בסיפו[קי] שתים מאי תקנתיה ילמד' אדונ'. הכין חזינא דודאי [אי מפיק] לה לראשונה צריך ליתן לה כתובתה דתנו רבנן נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה יוציא ויתן כתובה שמא לא זכה להיבנות ממנה. וכד לית ליה ליתן כתובה ולא יאכיל למיקם בסיפוקא דתרתי פטור מלגרושה לראשונה ולית ליה למינסב שניה עלה כי לא יאכיל למיקם בסיפוקיהי. הילכך פטור מפריה ורביה מן אחרת ויש לו ליבטול.

סימן ריב

ודשאילתון תינוק שמתה אמו והיה אביו במדינת הים אם אמו ואבי אמו אומרין יהא גדל אצלנו ואם אביו ואבי אביו אומרין יהא גדל אצלנו מניחין אותו אצל אם אמו ואבי אמו ומדמינן ליה להא דתניא מי שמת והניח בן קטן לאמו יורשי האב וכול'. או דיל' הני מילי במיתה אבל מי שהלך למקום רחוק לא. ילמד אדונ'. הכין חזינא דכי הא מילתא לא אמרינן בה אין מנחין אותו אצל מי שראוי לירשו לפי שקרובי האב אינן יורשין אותו ואביו גופיה שהוא יורש אותו סל' דע' מימנע מיניה. אלא הכין חזי למיתבע בטיבותא דתינוק גופיה אם כן הוא דרגיל באינש מינהון ומכיר אותו ושמח בו הוא חזי למישקליה דביה טפי מיתבא דעתיה כגון ההיא דתנן אם היה בנה מכירה כופין אותה להניק ונותנין לה שכרה ומניקתו מפני הסכנה. ואמרינן ההיא דאתאי לקמיה דשמואל אמ' ליה לרב דימי בר יוסף זיל בידקה אותבה בכלא דנשי אהדריה אכולהי לא אמ' מידי כי מטא לגבה סוא לאנפה כבישתינהו לעינה מיניה אמ' לה נטף עינא דראי בריך סומה במאי בדקינן ליה אמ' רב אשי [בריחא] ובטעמא. ואם אינו מכיר אדם מהן ודעתו מיושבת בו חזינן היכא טפי אית ליה נחת רוח אי זה מהן עשיר אי זה מהן דעתו רחבה איזה מהן יש לו נשים יכולות לשאת תינוק ולסובריה מניחין אותו היכא דחזינן דטפי עדיף ליה. ואם

כולן שווין בכל אלה קרובי האב קודמין דבמקום אב קימין. והיכא דמישתבק מחמת קרובי האב קשי ליה ויש עליו כחרפה אבל קרובי האם אינן כן:

סימן ריג

ודשאילתון תרין שותפי דאזל חד מינהון ויהב באשראי ושקל באשראי ואפסיד אמ' ליה אידך אנא לא אמרת לך זבון וזבין באשראי אמ' ליה שותפיה ואת לא אתנית עלאי דלא תתן באשראי דינא מאי. כיון דלא אתני בהדיה דלא תתן אית מן דינא דדארי עמיה פסידא או לא. וכד אתו למיפלג ואמ' ההוא דהוה קא מיטרח בעיסקא אית לפלוני גבאי כך וכך מדמי עיסקא פלני או נמי האי חפץ פקדון הוא לפל' נאמן הוא להישבע ושקלי הנך או דילמא צריכי הנך ראיה או שבועה:

ילמד' אדוני'. הכין חזינא דכמה מן רשואתא הוה אמרין בהא מילתא היכא דיהיב חד מן שותאפי באשראי לאינאשי מהימני ואמידי ומכיכי ואתא הרמאנא דשמיא במאי דלא הוה ידיע בההיא שעתא ואבד ההוא אשראי פטור הוא. אבל או יהב באשראי לעניים או פחותים או פרוקי עול או עזים וקשים או חשודים פושע הוא ואם אבד ישלם מביתו. והא מילת[א] לית ליה למאן דאמרה ראיה ואית למימר דאשראי להוא דמהימן ומכיך ואימיד העמדת ממון במקום סכנה הוא דאית למימר מיחדת מידעם מהרמנא דשמיא ומן ההוא אינש וכל שכן דהא קאמרינן אמ' רב פפא אגב גבי בייא. ואמרינן נמי אשראי ספק אתי ספק לא אתי. כלומר לא תיתיב מידעם באשראי. וכל שכן דרובה דאשראי לאו בשטר ועדים מיתיהיב וכל כי האי גונא ספק הוא משום דמיחייב שותף למעבד לרווחא דמילתא במאי דטפי עדיף. ואמרינן לענין שלומי שליח מאי אמ' רב אשי חזינן אי אמ' ליה הב זוזי ושקול שטרא לא משלים שקול שטרא והב זוזי משלים ולא היא בין כך ובין כך משלים דאמ' ליה שליחא לתקוני שויתך ולא לעוותי. ואית דהוה אמ' כיון שרצה לעשות אף בממון שלעצמו כן פטור. והא מילתא ולא כלום היא דהא תניא בהדיא נתנו במקום שנתן את שלו אם ראוי לשמירה פטור ואם לאו חייב. ואיכא נמי דהוה אמרין או מנהג המדינה לזבוני באשראי אפילו מקצת תגרי אית ליה לשותף לזבוני באשראי שלא ברשות שותפו ואו זבין באשראי ואבד פטור דיאכיל למימר ליה אנא כמנהגא דאתרא עבדית. והא נמי פריכא דמנהג המדינה לאו היכא דאיכא דעאבדין ואיכא לא עאבדין ואו לא תימא הכי האיכא בכל מדינה מאן דחזו לאבד ממונן ולמישדייה בכמה מיני סכנות ולמיהב באשראי לשליטי ולגנאבי ואם כן ליהוי האי נמי מנהג המדינה. אבל ודאי או ההוא תגרותא כולה בההוא אתרא או נמי ההוא שוקא סתם מנהג דכולי עלמא

התם למיהב באשראי ואו איכא דלא יאהיב באשראי מיחזי כמשנה מן המנהג ודאמי כיחיד שבטלה דעתו אצל כל אדם כגון האי ודאי יאכיל למימר לשותפו כי מיכדי ידעת דהכין סתם הא תגרותא והדין שוקא או בעית מינאי לשנויי הוה מודעת לי ומתנית עלאי וכיון דלא אתנית עלאי קבולי קבילת על נפשך ושוית אדעתך דכסתם מנהגא עבידנא וכיון דלא אתני אפסיד אנפשיה כגון ההיא דאמרינן בבתולה אונסא דשכיח שאני דכיון דאיבעי ליה לאתנויי ולא אתני איהו אפסיד אנפשיה. ולענין מאי דאמ' ההוא דקא טארח בעיסקא אית לפל' גבך כך וכך מדמי עיסקא פל' או נמי האי חפץ פקדון לפל' הנך תובעין לא צריכין ראיה ולא שבועה הואיל ועליה דההוא מקבל עיסקא קא טענין והוא קא מודי להו ולא דאמיא לבא ליפרע מנכסי' משוע' אלא כד מישתבע ההוא דקא טארח בעיסקא דכן וכן אית ליה לפל' מן דמי עיסקא פלני והאי חפץ לפל' מתחייב להון בשבועתו מאי טעמ' דלאו מוציא מחבי' ניהו ודאי או אמ' שכנגדו ידענא דהדין חפץ לדילן הוא וישנו תחת ידו לא מיחייב לאפוקי דיליה אלא בראיה וכד ליכא ראיה מישתבע ומפקע כי דתנן כל הנשבעין שבתורה וכול'. אבל כד אמ' שכנגדו לא ידענא האיי חפץ ולא ידענא אית ליה לפל' כן וכל או לא והאיי דקא טארח בעיסקא הוא דקאיי בחושבאנא ומן מימריה מיתדע ומדעם בידיה הוה מעיקרה מהימנין ליה במאי דאמ' בשבוע' ויהבינן במימריה למאן דמודי ליה ומישתבע.

סימן ריד

ודשאילתון ראו' הוה ליה דינא בהדי שמע' וקבילו על נפשיהו תלתה מעלמא בקניין דכל מאי דפסקי ביניהון מקבלי ופסקו על אחד מהן שלא כדין אית ליה להוא למיהדר ביה דהא קנין בטעות הוה או דילמא לא אית ליה למיהדר כד אשכחן למקצת גאונים ז"ל ואיתי ליה ראיה מהא דתנן נאמן עלי אבה נאמן עלי כול'. ואמרי אין לך קרוב יתר מאבא ומאביך ואין לך טפשים כשלשה רועי בקר דינא מאי. ילמד' אדונ'. הכין חזינא דהא מילתא לא שיכא בהא מתניתין דתנן אמ' לו נאמן עלי אבא נאמן עלי אביך נאמנין עלי שלשה רועי בקר. דאילו מיהא מתניתין הכין גמרינן דהיכא דקביל אינש על נפשיה שהדותא דקרובים או שהדותא דפסולים והימינון אין יכול לחזור ביה ומיקבלא עליה שהדותא דהנך קרובים ופסולים בעדות עדים כשרים נאמנים. אבל אי אמרין ליה הנך נאמנים קא פסקינן עלך מידעם לא מיחייב ביה לא יהו הני נאמנים אלא כראש גלותא וראש מתיבתא לרחוקים ראש גלותא וראש מתי' אילו דינין על מאן דיליתיה קרוב דילהון שלא כדין מי מיחייב לקבולי מינהון. הולכך נאמנות לא דמיא להא מילתא דהכא היכי

דקאמ' לפסולים שויתינכו כעדים כשרים ואו אמ' נמי לפסולים קבילתינכו אנפשאי ושויתינכו כבית דין הגדול ואיקנו מיניה לא יאכיל למיהדר ביה אלא מיהו לית להון למידן אלא כהאי דאית לבית דין הגדול למידן. אבל שלא כדין היכי מחוייב ביה נהי דהיכא דקביל פסולים להעד שוינון כעדים כשרים והיכא דקבלינן לדין שוינין כבית דין היכא דמקביל להון למיפסק עליה מאי דחזו שלא כדין כמאן אמרת שונין או כעדים לא מיקבלא דעתיהון. ואו כבית דין הגדול לא מיקבלא דעתיהון נמי אלא כדין ואו כנביאים נמי לא מיקבלא דעתיהון אלא במאי דמפקיד להון קודשא בריך הוא אטו כמארי עלמא משוי להון. הילכך ליכא למיעבד כהא מילתא. וסדירן בפומא דרבנן משמא דרבואתא ראשונים דמן בתר סאבוראיי כי היכין דסדיר גמרא אילין מילי כלשון הזה. מנאייזגאן היכי דאמי כגון דקנו מן בעלי דינין דכל מאי דפסקינן עליכון בין לזכות בין לחובה מקבליתון עליכון ופסקו עליהון מאי דפסקו או פסקו מן דינא דאוריתא או מדרבנן ובטעמא דרבנן אמרו מאי דפסקו לא מצו בעלי דינין למהדר חד בחבריה. ואפילו כשודא דדיאני פסקו. כי ההיא דאמרינן דיאנא דעבד כר' אלעזר עבד כרב ושמואל עבד כיון דאמרין כפלני קאמרינן לא מצו בעלי דינין למיהדר בהדאדי אבל ודאי פסקו דינא דלאו דאורי' ולאו דרבנן אלא מאי דחזו מן דעתיהון הדרין בהון בעלי דינין וקנין דקני לאו קנין הוא. אלא אנחנא חזיננא דהא מילתא איכא למישיכה בדינא דאסמכתא היכא דאמ' אינש לחבריה הדין שטרא או הדין תביעותא מחלתה לך או אמרין לי פל' ופל' למימחלה או נמי הדין חפץ או אילין פירות אקניתון לך או אמרין לי פל' ופל' דקנין לך אסמכתא היא ולא קניא ואו אמ' בה מעכשיו כגון דאמ' מחלית לך מעכשיו הדין שטרא או הדא תביעותא או הדא שבועה או אמרין פל' ופל' דמחל ואקניתי לך מעכשיו כן וכן פרות או אמרין פל' ופל' דקניאן לך מינאי וקנו מיניה לרצונו באילין מילי בבית דין חשוב נתקיימו הדברים דתנן הלוהו על שדהו ואמר לו אם אי אתה מביא לי מיכן ועד שלש שנים הרי היא שלי הרי היא שלו. ואמרינן עלה הא מני ר' יוסי היא דאמ' אסמכתא קניא ואו בעית אימ' מתניתין דאמ' ליה קני מעכשיו ואי נמי תלייה למעשה בתנוי אחר לבר מן מימרא דפל' כגון דאמ' אחילית לך כן מעכשיו או אקניתי לך כן פרות מעכשיו או אתי למחר מיטרא אם נתקיים התנוי דבריו קיימין אבל למימר קבילית על נפשאי מאי דפסקין פל' ופל' או פסקי הנך פל' ופל' שלא כדין יכולין בעלי דינין לחזור בהן אע"ג דאיקני מינהון:

סימן רטו

ודשא'. ראו' אוזיף זוזי לשמע' בעדים וקנין ופשע ולא כתב שטרא עליה לאחר מיכן יזיף שמעון מלוי זוזי אחרינ בשטר כדאתי ראובן ולוי למיגבא לא אישתכח גבי שמע' אלא שיעור זוזי דיזיף מראו'. אמ' ליה לוי לראו' אנא שקילנא מיקמך דהא שטרא בידי. אמ' ליה ראו' מלוה דידי קדמא בקנין ואע"ג דלא כתבית שטרא כמאן דכתיב לי דאמי דסתם קנין לכתיבה עומד. אמ' ליה לוי אילו הוה כתיב לך שטר הוה אית ליה קלא ולא הוה מוזיפנא לשמע' ולא מידי. דינא מאי דהא פליגי גאונים בהא מילתא ילמד' אדונ'. הכין חזינא דהא מילתא פשיטתא היא ולית בה ספיקא כיון דשהדי קנו מן שמעון לראובן בההיא הלואה אע"ג דאיתאחר ולא כתבו שטרא ליכתבון השתא בההוא זמן וליחתמון עליה וליהבון לראובן וכד עאבדין הכין הא הוה ליה ראו' קודם בשטר. ודקאמ' ליה לוי אילו הוה כתיב לך שטר הוה אית ליה קאלא אטו קלא בכתיבה תלי מעתה אילו איכתיב בסתר ושקליה מלוה ואצנעיה וליכא דקם עליה מי לא הוי קודם בשטר ומי צריכין למידע דהאיי שטר נפק קליה ואיפרסמא מילתיה. לאו שטר מתנה הוא דחישינן למתנה טמירתא אלא קלא מעיקבא איתיה מעידנא דאזיל לווה לוות שהדי וקאנו מיניה ויאהיב רשותא למיכתב שטרא קלא מן ההוא עידנא והשתא קודם בשטר הוא וזכה במאי דמישתכח בשבועה:

סימן רטז

ודשאילתון הא דאיבעיא להו בן מהו שיקיז דם לאביו רב מתנה אמ' ואהבת לרעך כמ'. ורב דימי בר חיננא אמ' מכה אדם ומכה בהמה להתירא קאמ' או לאיסורא. מר בריה דרבנא לא שביק ליה לבריה למיפתח ליה בותא. הא בותא כי בויי דאמרינן בריאה או לא. ילמד אדונ'. הכין חזינא דתרויהון בין רב מתנא ובין רב דימא בר חיננא מישרא קא שארי ולהתירא קא דרשי. רב מתנא דריש ואהבת לרעך כמו'. כשם שאתה אילו נתכוונתה לרפאות אדם ולטובתו ונתגלגלה על ידך חבורה שלא מדעתך ולא ברצונך לא הייתה רואה לעצמך עון כך עשה בחבירך ואהב"ת לרע"ך כמו"ך. ורב דימי בר חיננא דאריש מכה אדם מכה בהמה מה מכה בהמה לרפאותה פטור אף מכה אדם לרפאותו פטור. ואע"ג דקארי רב פפא ומר בריה רחוקי הוא דקא מרחקי בניהו משגגת חנק והכין חזיננא דמדה יתירה הוא דהוה עבדין במקום דאשכחו נכראיי דאו מישתלו ועבדי חבורה שגגת לאו רחיקו בניהו מדרבה מינה אבל איסורא ליכא במילתא. ובותא דהכא כי בויי דריאה ניהו. ועיקר דילה לשון אבעבועות:

סימן ריז

ודשא'. הא דאמ' ר' יצחק מקרא סופ' ועיטור סופרים וקרין ולא כתבין וכתבין ולא קרין הלכה למשה מסיני מקרא סופרים ארץ ארץ שמים שמים עיטור סופר' אחר תעברו אחר תאסף קדמ"ו שרי"ם אח"ר נוגנים. צדקתך כהררי אל. יפרש לנו אדו' מאי קאמ'. היו יודעים שבאותן השנים הרבה מעמי הארץ היו קורין טעות או נמי ספרים לא הוה דיקין במקרא אלא סופרים ומיעוט בני אדם והיו קורין ארץ ומצרים ושמים בסוף פסוק ובאתנחה שלא במקומן והוה מקלין נמי בין וו נוסף לוו עיטור. והאיי מקרא דיקא הוה קארי ליה מקרא סופרים. ואתא ר' יצחק ואורי להון דהני מילי כולהון דשמעתונון מן סופרים לאו סופרים תקינונון מן דעתיהון אלא קבלה היא בידיהון והלכה למשה מסיני. שמים בדוכתא שמים. כגון את השמים לרקיע שמים. ארץ בדוכתא כגון ארץ טובה ארץ בדוכתא כגון ארץ ארץ ארץ. ודכתבתון אנתון בשאלתכון שאמים טעותא ניהו וליכא הכין בשמעתא. עיטור סופרים לשון עטירה הוא תרגום לא סרו לא עטרא. וכי הא דוכתא בלשון ערבי מיקרי אלחדף ואלמחדוף. דהני גיתאפי הוה קארו וסעדו לבכם ואחר תעברו. קדמו שרים ואחר נוגנים. צדקת"ך כהרר"י א"ל ומשפ' תה' רב'. והוה משתבשין טובא עמי הארץ באילין מילי בההוא זמן. וכד הוו חאזו דסופרים קא עבדין להון להני ווי ולא קרו להון אלא אמרין אחר תעבורו. אחר נוגנים. משפטיך תה' רבה. הוה קארו להון לאילין מילי עיטור סופ'. ואתא ר' יצחק ואמר להון דקבלה אינון הכין הלכה למשה מסיני. ועד דורות קרובים להשתא הוה משתבשין בפסוק לא ישמע ע' פיך וקארו ולא ישמע וסופרין מגמרין דלא למיקרי בוו. הכין פירושא דהא שמעתא:

סימן ריח

ודשא'. על מאי דכתבנא לכון בתשובות דשאילתכון וכולהי הני בריאתא לא איקבען למיגרסינהי כולי עלמא כי דאיקבען בריאתא דר' חייא ודר' אושעיא ולא אמרינן בהו תנו רבנן אלא תניא ותנא. ולאו תוספתא ר' חייא תרצה ועלה אמרי תניא וממנה מקשינן והתניא וכל דתניא כואתיה אע"ג דתלמיד במקום הרב הלכה כאותו תלמיד מה הפרש בין האיי תניא להנך דלא איקבען למיגרסאנון כולי עלמא ילמד' אדונ':

היו יודעין שכל דבר שהוא שנוי בין במשנתינו בין בתוספתא ובין בסיפרי ובין בכל בריאתא יש לומר עליו תניא כלומר זו שנויה ואמורה ואין מפורש מי שנאה ומי אמרה. אבל דברים שאינן במשנתינו לא אמרינן בהו תנן שלא אנו שנינום אלא חיצונות הן. ומשום הכי מיקריאן בריאתא ומאי דאיתיה בדבי ר' חייא ור' הושעיה בלבד אמרינן

ביה תנו רבנן דרבנן תניוה. אבל בריאתא דזוד מן הני דלאו הני רבנן תנונין אלא תנאיי בעלמא תנונין לא אמרינן בהו תנו רבנן אלא תניא ותונא לשם סתם הילכך תניא סתם הוא ומיתמר על כל מילתא דתניא בין אנן תנינה ובין רבנן תניוה ובין שאר תנאיי תניוה.

סימן ריט

ודשאל'. ספרו שלאדם הראשון מאי אית ביה. אנחנא לא חזי לנא מעולם ולא שכיח השתא כל עיקר ומעולם לא דבר שנוי היה אלא מחוייא מילתא דאית ביה פירוש הדורות וחכמיהן מדקאמ' ליה ישמעאל ירחינאה לרבי לדילי חזי לי ספרו שלאדם הראשון ומפרש ביה הכי ר' ור' נתן סוף משנה אשי ואבינא סוף הוראה. ובהגדה דויקרא דר' תנחומא תניא באשה כי תזריע ר' תנחום בר חייא ואמ' לה בשם רבנן אין מלך משיח בא עד שיבראו כל נשמות שעלו במחשבה להיבראות ואלו הן האמורין בספרו שלאדם הראשון ז"ה ספ"ר תולדו"ת אד"ם. דמן שמיא יזכון יתנא ויתכון ית כל ישראל לאסוקי שמעתא אליבא דהיל' ולהעמיד דבר על בוריו ולשאוב מים בששון ממעין ברור בביאת מורה צדק בחיינו ובחייכם ובחיי כל ישראל:
ישע רב:

סימן רכ

שאלה לפני אדו' גאו' ז"ל. ראובן מהלך על רגליו בשוק וביקש לכתוב צואה כצואת שכ' מר' שלא יזכה בה מי שניתנה לו אלא לאחר מותו ותהיה ידו שולטת בה כל ימי חייו ויאכל ממנה ואם ירצה לחזור חוזר ותהא לאחר מותו לאדם ידוע או היא או מה שישאר ממנה. מה תקנתו. השיב המתנה הזאת לא קנה ממנה בשעת כתיבה כלום כל עיקר לא גוף ולא פירות כול'. וזאת לא נתנה אלא לשכיב מרע מצוה מחמת מיתה דאמרינן באעי רבא בברי היאך וכול'. ולא סליקא וכל שכן מתנה לאדם אחר. אבל אמר מתנה זו נתונה לך מעכשיו עד שארצה או שאמר על מנת שתחזירנה לי הא קימא לן מתנה על מנת להחזיר שמה מתנה. אלא מיהו פירותיהן שבאותן הימים עד שיחזרוה לו למקבל מתנה הן שאם יהיו לנותן הרי זה לא קנה כלום יכתוב לו מתנה זו מעכשיו שאם ארצה ופל' זה נאמן בדבר זה אם נותן הנותן קודם שיאמר חזרתי בה הרי המתנה למקבל:

סימן רכא

אלין מן שאלות דאתיאן מן בצרה.
מכר את הבית לא מכר את היציע וכול'. האומר תנו חלק לפל' וכול'.

סימן רכב

ופירוש טפיח אנו אומרין כי זה המלה יש לה שלוש פתרונות בלשון רבותינו. הראשון הוא מיני עשבים כמו ששנינו ופקקו את המאור בטפיח. ושני. הקצר שמו טפיח כמו שאמרו חכמי' שחור אל ישא שחורה שמא יצא מהן טפיח ופירושו בלשון ישמעאל קציר. ושלישי הטפיח הזה האמור כאן הוא כלי שנעשה מן הוצי דקל שהוא בלשון ישמעאלים קיר. והכלי הזה קורין אותן בארמי בטותא ובלשון ישמעאל באטיה. וזו היא ששנינו זמורה שהיא קשורה בטפיח. וגם היא שאמרו חכמ' טפיח מחלק לעניים ולאורחין. לפיכך דעת האומ' תנו חלק לפ' סתם מן הבור על המימים ואם פרט ליתן לו מן המימים בחבית ובקדירה ובטפיח אנו נותנין לו כשיעורין המפורשים הקצובים כפי מה שפירשו את ההלכה הזו החכמים הראשונים:

המוכר את בית הבד מכר את הים ואת הממל הים הזה שפירשוהו בתלמוד טלפחא הוא דבר שמכביד את הבד. ויש מקומות הרבה שלוקחין טיט לרוב ועושין אותו עגול כמו עדשה שכיבדו בו את הבד וקוראין אותו בלשון ישמעאלים חגג. ויש מקומות שקוראין אותה בלשון ישמעאלי אלעדסה. וממל שפירשוה אנשי תלמוד מפרכתא הוא כלי חרש או אבן ונקרא בלשון ישמעאלים תגאר ומפרג והוא נעשה להניח בתוכו הדבר הכתוש כמו שמן זית וזולתו לפיכך (האומר שפתרון הים) זה ליקוט מן השאלה:

ובר מהוניאתא. זה שקוראין אותו בלשון ישמעאלים גזיר ויש אומ' דליל:

סימן רכג

איליין מקצת שאילאתא דשדר מר רב נסים חברא חכימא נהירא בריה דמר רב יעקב ראש כלה קדיש נפקן לקדמנא וכול':

ששאלת הא דאמ' עולא עמוד ברשות הרבים וכול':

סימן רכד

וששאלת איתתא דהימנה בעלה על כל דמתיחד עליה דשא דביתיה ופיצה אותה משבועה ומחרם על כל ניכסי דאית ליה והימנה עליה ועל ירתיה כדאמרה דכל ניכסי דביתי יהבינון לי בעלי מתנה מהימנא. או כיון דידוע דאית ליה ניכסי בביתיה ואית שהדי דשבק גבה מאני ודהבא לא מהימנא ואמרינן לה לא הימניך אלא דלא יימרון ליך אטמרת ניכסי או אית גבך טפי מהאי דאו במתנה יהבינון ליך הוה כאתיב דיהבת ליך במתנה כל מאי דמיתיתרא עליה דשא דביתיך. או דילמא כיון דכתב לה מהימנת

בדיבוריך כתרין שהדי על כל ניכסי דילי מהימנא ושקלא להון לכולהון. ילף מרנא. הכין חזינא דכיון דנאמנות דהימנה בעלה מחייבין בה יורשין ולית להון לשנויה ולית להון לאפוקי מידה מדעם דאמרה יהביה לי במתנה. דתנן אמר לו נאמן עלי אבה נאמן עלי אביך נאמנין עלי שלשה רועי בקר ר' מאיר אומ' יכול לחזור בו וחכמ' אומ' אין יכול לחזור בו. ודאי להנפוקי מן ידיהון דיורשים מידעם דלא מיתחד עליה בבא דביתיה לית לה. ודאמרת דידיע דאית ליה נכסי בביתיה או מיגליא עלה מילתא דשיקרא ודאי מיתרעא נאמנות דהימנה אבל מילי דעלמא לא מרעי לה לנאמנות דילה בכל מאי דמיתחיד עליה דשא דההוא ביתא או הות מילתא דמסתמא ואית מפשאטה למימר תרין טעמי יד בעל השטר על התחתונה. אבל מילי דטעמיהון חד הוא ליכא אורחא להוציאו מידי פשוטו:

סימן רכה

מאי כלכול ומאי וכול'. כך היו הראשונים מפרשין אנדיפא דאמ' יצחק דבי ר' אמי אין אנו יודעין מה הוא אלא כללו של דבר שהוא דבר אבד שאין בו הנאה והוא ככלי אין חפץ בו. ומן אתקפתא דרב כהנא ידענו זאת כי לשון אנפרות איבוד הוא. וזאת קבלה בידם מן הראשונים. ודאמי כמאן דאמ' וכי אדם נותן את מעותיו לאיבוד ובדבר שאין בו הועל ואיך אמ' ר' נחמיה כי שיעור הוצאת סיד בשבת כדי לסוד אונדפי. ועכשיו שאלנו את היונים התלמידים המצויין לפנינו מן קצטנטיניה ואמרו כי ידוע זה בלשון יווני וברור כי כל דבר אבד או כל מעשה שאין בו הועיל ולא הנאה קוראין אותו בלשון יווני אנפדי.

סימן רכו

ושאלת מאן דיהב זוזי לחבריה ופשע ולא זבן ליה כול'. ולרב אשי מאי שנא מיהא דתנן אם אוביר ולא אעביד כול'. ומפריק התם בידו. דאלמא הואיל ובידו לזרעה והבירה משלים מי גמרינן מיניה לכל מילי דאסמכאתא דאו בידו למעבד מיחייב או לא. וההיא דרב בר שבא דהוה מסיק ביה רב כהנא זוזי כול'. או איבריר דהוה ליה זוזי ולא שלים אית ליה למיגבא מחמרא. או דילמ' אית הפרש במילתא משום דהאיי אתני אנפשיה דמגבי ליה מחמרא משלים כשיעור שליום התינוי. והשתא איקר ולא קאני ליה אלא השתא לפום שער שלעכשיו. והכין מפרשין לה רבנן. או דילמ' אפילו אתני אנפשיה דשאקיל מן חמרא כשער שליום פרעון לא קאני ליה לחמרא. ונאפקא מינה דאו זבניה מאריה או

יהביה במתנה מאי דעבד עבד. יברר לנא ריבוננא הא מילתא ולודעינן מאי שנא הא דאם אוביר ולא אעבד משאר אסמכאתא דמיגליא מילתא דהוה בידו למעבד ולא עבד כגון מי שהשליש את שטרו דאו הוה בידו למיפרע שטר חובו ולא פרע אמאי מבטלינן תנאיה ומוקמינן לה באסמכתא. או דילמא משום דקאמ' מילתא יתירתא כההוא דקביל ארעא ואובר תלתה. יברר לנא מרנא עיקר דהני מילי. הכין חזינא דהא מתניתין דתנן אם אוביר ולא אעביד אש' במיט' ליכא למיגמר מינה לדבר אחר ולמימר הכא בידו והכא ליכא בידו דהא מתניתין כתנוי בית דין דמיא דאע"פ שלא כתב כמי שכתב דאמי ולאו הכין תנן שכך כותב לה כל יומי מיגר ארמלותיך בביתי ואע"פ שלא כתב דינא הכי וסתם דינא המקבל שדה מחבירו ומשזכה בה הבירה שמין אותה כמה היא ראויה לעשות ונותן לו ודקאמ' שכך כותב לו אם אוביר ולא אעביד אשלם במטבא כמאן דקאמ' שכך התנו בית דין או הבר ולא עבד ישלם במיטבא והנך מילי כולהי שדורשין בהן לשון הדיוט לית בהי מידי דכתיב. כגון ר' יהודה אומ' אדם מביא קרבן עשיר על אשתו שכך כותב לה וליכא מידי דכתיב ושאר הנך מילי וכיוצא בהן. אבל תנוי דהוא אסמכתא דליתיה עיקר מן דינא ולא דאמי לתנוי בית דין גוזמא הוא ולא מחייבין ביה דאמרינן ההוא גברא דקביל ארעא או מוברנא לה יהיבנא לך אלפא דזוזי אובר תולתא ואמ' רבא אסמכתא היא ואסמכתא לא קניא ורבא מאי שנא מיהא דתנן אם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא התם לא קאמ' מילתא יתירתא על תנוי בית דין דאמרי כמה היא ראויה לעשות. ולענין מאן דיהב זוזי לחבריה למיזבן ליה מידי ולא זבין ליה הכי קאמרי מאי טעמ' לא תקינו רבנן דיאהיב ליה מידעם כי דתקינו בהמקבל שדה והבירה ואהדרו התם בידו הכא לאו בידו. ולא בריר טעמא דהדין שינויא דאו אמ' איניש לענין מאי דפאשאע האי נמי או הוה בידו למיזבן הוה מיחייב ולאו דינא הכין. הולכך ליכא למיגמר מהדא מילתא וכל דאו לא קאני בין יש בידו ובין אין בידו. ורב בר שבא לא קנה חמריה דרב כהנא באו דהוא אסמכתא וכו'. מה שעשה עשוי.

סימן רכז

שאלות הללו שבאו ממדינת קרואן על שם הנגיד.
שאלת דכי אתא רבין אמ' ר' יוחנן אחד שבת ואחד חצר ואחד מקח ואחד תרומה כולן אין קובעין וכול'.

סימן רכח

ושאלת אמ' ר' יוסי מעשה בתינוקת שירדה למלאות מים מן העין וכול'. ל"ח ואתם חבירינו שמרו מפינו דברים שהן מסורת בידינו מפי אבותינו ואבות אבותינו מדורות הרבה כלשון הזה. פנויה דזנאי ולא ידעינן במאן זנאי כשר או פסול ושאילנה ואמרה לא ידענא ליה הוולד שתוקי ואו אמרה מכשר הוולד כשר ואפילו חזיוה דאיבעיל ולא ידעינן לכשר נבעלה או לפסול ואמרה היא לכשר נבעלתי היא כשרה לכהונה ובתה נמי כשרה לכהונה. ולעניין דזעירי דאיתרצא הולכין אחר רוב סיעה והוא דאיכא רוב העיר דאלמא תרי רובי אמרינן ולרב חנן בר רבא דאמ' הוראת שעה היתה נימא פליגא דזעירי ואסיקנן דמתני הא לא מתני הא. להודיעך דרב חנן בר רבא אמ' לא עבדינן בה עובדא ואפילו איכא תרי רובי ופרישנא לכון ההיא דרבנן בתראיי דבתראיי.

סימן רכט

ושאלת יביא ארורה לבית דין היכי גירסה ופירושה ויש בנוסחאות ערעורה אנחנא הכין גריסנא משמא דמאן דקביל מן מרנא גאון יהודה דקביל מן מרנא שמואל אבוהי יביא ארורה לבית דין. והכין הוה גרסי רובה דרבנן. ורובא אחרינא דקבילו מן גירסיה דמר רב אדה אלוף נוחו עדן יביא ערעורה לבית דין. ואלין אינון רבואתא דתרביצאי. ואילין תרין לישאני דחאלפין ביני רבנן מן גראסי דתלמוד בלחוד. אבל עיקר הא בריתא מסיפרי דבי רב היא והכין תנו כולהו תנאיי ואין ביניהון חילוף יביא עדידה לבית דין וכן הוא אומ' כאש"ר יצי"ל הרוע"ה מפ"י האריי"ה וג'. ובמכילתא דארץ ישראל ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר שתי כרעים או בדל אוזן. וכללו שלדבר בין למאן דתאני עדידה ובין למאן דתאני ארורה וערעורה פירושיה מדעם מן נבלה או מן מאי דהאוי סימן לטרפה כגון שתי כרעים או בדל אוזן שהרועה מציל שיביאהו עד. או מאי דאריה רגיל למישבקיה ורוב אריואתא אין אוכלין אותו כגון קרקפתא ודראעא דאינון עצמות קשים וכי דכת' וטר"ף זרו"ע א"ף קדק"ד. הרי מפרש בתלמוד דטורח נבלה איכא בינהו ודמן דדריש יביאהו עד יביא עדים שניטרפה לית ליה מילי בנבלה. ומאן דדריש יביאהו עד טורח נבלה וקא קארי ליה לסימן שמביא לבית דין ארורה וערעורה שלנבלה ומכל מקום הא בריתא דאיתמרא בתלמודא לא נפקו תנאיי לקרא בלשון עד תנא קמא יביא עדים ואבא שאול אומ' יביא עדידה. ותלמידיא אמרין לשון עדידה כגון ותע"ד נזמ"ה וחלית"ה. תעד"ה כלי"ה. עידי שלשקין במת"ג ורס"ן עדי"ו לבלו"ם. ואיכא דמפרשי מה שהוא שולל מפי האריה כגון בבק"ר יאכ"ל ע"ד. ליו"ם קומ"י לע"ד. ודאתיוהא לתלמוד

לא נקטו לשון עד אלא נקטו לשון יביאהו והוא דקריוה ארורה וערעורה יביאהו לבית דין עד שנטרפה וקאמרין ערורה ארורה חד לישנא הוא עינין אלפין ועיקרו ענף שהוא תלוי בעיקר הוא לשון ערוי והעראה. כאמרך אבר מעורה בטרפשין שני כרובין מעורין ולשון העראה המערה בזכור המערה בבהמה מן העיקר הזה. ובלשון ארמי שאין עין הרבה מאי איריא. ודקא ארי לה מאי קא ארי לה. ארייה לגזיזיה וקם. ואית נמי דמפרשין לה לשון עדריאתא אדריאתא כדתנן ואת הנס ואמרינן מאי נס אדארא וכן הוא אומ' שש ברקמה ממצ' היה מפר' להי' לך לנס אם לא ראיתי נחש בקורת בית הבד ואמרינן ההוא דהוה בשני שאבור מלכא איתו ליה תלת עשר אדריאתא תיבנא. וכל עין בלשון טיית גדארה שהוא בלשוננו עדארה. והרבה עינין בלשון טית כמו עורב גראב. עבר גבר עפרהא לים גפר עלם גלאם. ועל הדין אנפא מיקרי מאי דמישתכח מן נבלה דהאוי סימן שנטרפה ארורה וערורה וערעורה:

סימן רל

שאלות הללו אשר שאל מ' רב יעקב החבר בן מרי ורבנא נסים אשר ממדינת קירואן יצאו לפנינו וכול'.

ששאלת מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות וכול'. ושאלת הא דתנן בראשונה היו אומרין שלש נשים וכול':

הרי דברים ברורין שלמשנה אחרונה לא מהימנא ועל משנה אחרונה אנו סומכין עכשיו ולא מהימנינן לה ובימי המשנה אחרונה לא היו כופין את הבעל לגרשה עד תמת י' שנים. אבל עכשיו דתקינו רבנן בתראי לגרושה למורדת דתבעה גירושין אלתר מגרשינן לה ולית לה עליה תוספת. והא דאמרינן הוא אמ' מינה והיא אמרה מיניה אמ' ר' אמי דברים שבינו לבינה היא נאמנת הני מילי בתר ששהה עמה עשר שנים ולא ילדה שאף על פי שהוא אומ' ממנה היה הדבר זה ולא ממני אין שומעין לו אלא היא נאמנת שממנו הוא ויוציא ויתן כתובה דהא שמעתא על ההיא מתניתין אימירא ושמעתא אליבא דהיל' היא דקא סלקא אבל קמי הכין הרי חזרו לומר שאינה נאמנת ולעניין הוא אומר עשיתי מה שאני מחוייב בעונה והיא אומרת לא עשה ולא כלום או שיכת לה בפלוגתא דרבא ורב המנונא מן טעמיהון הלכה כרבא דהוה רבא רב ורב המנונא לגביה כתלמיד. ומכל מקום לית לן לקבולי מינה ולהימנה אלא איכא בכי הא מילתא למעבד סייג ולשמותי על כל מאן דלא מוקי במאיי דמיחייב:

סימן רלא

וששׁ'. הא דאמור רבנן קיום שטרות בשלשה ואפילו שלשתן הדיוטות. ואמ' רב סעדיה גאון ז"ל בספר שטרות שחיבר שאין המקימין צריכין לקרות את השטר אלא כיון ששנים מן העדים מחוו להו חתמות ידיהם או שנים מעידין על חתמות ידי שניהן מקימין את השטר וכדאתו למיגבא גאבו בלא ראיה. ואיתי ראיה מיהא דאמור רבנן עדים החתומין על השטר נעשו כמו שנחקרה עדותן בבית דין הילׁ' הכי ועבדינן הידנא דהא רוב החתומין על השטר וזימנין דהוו כולהו לא ידעי למקרא שטר ולמיקם על עיניאני דיליה. או דילמא הני מילי בדורות הראשונים דהוו בקיאין אבל האידאנא לא וכי אתי שטרא לידן ואתו תדין ומשהדין על חתמות ידי מן שהדי דשטרא וקים לן בהנך שהדי דשטרא דלא גמרין למיקרייה לא צריכינן למידק בתריהו ומגבינן ביה בלא חקירה או דילמא חקרינן ובדקינן. הכין חזינא דודאי מילתא כדכתב מר רב סעדיה גאון נ"ע שהדי אינון מקיימין ואע"פ שלא קראו את השטר ודאי מילתא כדכתב דשטרא דמיקיים מגבינן ביה ולא צריכינן לאהדוראנון לשהדי לבי דינא דעדים דחתמו על השטר נעשו כמי שנחקרה עדותן בבית דין והיכא דלא קים לן בהון יאדעין למיקרא או לא יאדעין למיקרא בחזקת כשרין מוקמינן להו וכדנאפיק שטרא בחתמות ידיהו לקמן מגבינן ביה וכולי האיי תקנת חכמ' היא שלא תנעול דלת בפני לוין דאו אתית למידק בתר שהדי ולא דיינת בשטרא עד דמבדקין מימנעין אינאשי מלאוזופי חד חבריה וכי היכי דקאמרינן מה טעם אמרו דיני ממונות לא בעינן דרישה וחקירה שלא תנעול דלת בפני לוין. אבל ודאי או קים לן בהנך שהדי דשטרא דלא ידעין למיקרא אע"ג דאחוו חתמות ידיהון או שיצא כתב ידן ממקום אחר ואוקים שטרא דיקינן בתריה וחזינן והיכי ועד דסדרין לה לעדות על פה או דמיגליא מילתא דגמרו להו למיכתב מן הא דאמרינן אמ' אמימר האיי שטרא פרסא דחתימין עליה שהדי ישראל מגבינן ביה ממשעבדי. ומקשינן והא לא ידעין למיקרי. ומוקמינן לה בדידע וטעמא מאי דלאו חזקת ישראל דידעין כתב פרסי וכד משכחינן שהדי על כתב פרסי צריכינן למידק בתרייהו עד דמיגלו לן דידעי. אבל חזקת ישראל דידעין כתב עברי לא צריכינן למידק בתריהו. ומאן דמחזק לן דכתב עברי לא יאדע וכתב עברי וכתב פרסי שויין לגביה צריכינן למידק בתריה דכתב עברי כי דדיקינן בתריה בכתב פרסי. ועוד דכי הא מילתא נראית לדיאן כדין מרומה וכל שנראה לדיאן כדין מרומה מפנים נראין אית ליה למידק בתריה בדרישה ובחקירה דכי תנן אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה ובחקירה ורמינן עלה בריתא דתניא שטר שזמנו כתוב באחד בניסן בשמטה ובאו שנים ואמרו היאך העדים מעידין על שטר זה והלא באותו היום

עמנו היה במקום פל' שטר כשר ועדים כשרים שמא איחרו וכתבוהו. ואו בעינן דרישה וחקירה היכי אמרינן שמא איחרו וכתבוהו דאלמא כד מיקיים שטרא אע"ג דאיכא עליה טענתא דריעותא בחזקת כשרות מוקמינן ליה ומגבינן ליה וטענינן ליה אנן לשהדיה שמא איחרו ולא מצריכינן להו למיתא ולמיטען לנפשיהו. ומשנינן מתניאתא ואמרינן רב פפא אמ' כאן בדין מרומה וכאן בדין שאינו מרומה. ואמרינן נמי ריש לקיש ראמי כתי' בצ' תש' עמיתך וכת' צדק צדק תרדוף הא כיצד כאן בדין מרומה וכאן בדין שאינו מרומה. ואע"ג דרב אשי קא מוקי להו לקראיי אחד לדין ואחד לפשרה במתניאתא מיהא מודי דקאמ' מתניתא כי דשנינן דאלמא דין מרומה צריכינן ביה דרישה וחקירה. וכי הא מילתא דשהדי דמחזקין לן דלא ידעין למיקרא ואשכחנן חתמות ידיהו אשטרא דימנו גדול הוא וחישינן ליה ובדקינן וכי תימא דילמא אינאשי מהימני קרו קמיהו וחתמו דקאמרינן רב יהודה מצטער וקארי וחאתים אמ' ליה עולא לא צריכת הא ר' אלעזר מארה דארעא דישראל קארו קמיה ספרי דיאני וחאתים דוקא רב נחמן וספרי דיאני אבל רב נחמן וספרי אחריני או נמי ספרי דדיאני ואינש אחרינא לא.

סימן רלב

וש"ש' הא דאשכחנן בהלכות גדולות יתומין שהוציאו שטר חוב על אחרים ואמרו להן ליתומין פרוע הוא ואפילו צוה אביהן שאינו פרוע והן אומרין פרוע נשבעין שפרוע הוא דכיון דדילמא כרב פפא דמאן דנקיט שטרא אחבריה ואמ' ליה פרוע הוא אמרינן ליה למלוה אישתבע השתא דליתיה למלוה מישתבע לווה הכין היל' ומשום הכין כתבינן התראה ונאמנות בשטרות אילא לאו היל' הכין ודברים בטלין הן ואין לסמוך עליהן דלא מבעיא דלהא דרב פפא לא חיישינן כד מיית מלוה דאנן לכתחלה לא מחייבינן ליה למלוה שבועה ולאו בשבועה חזי ליה ממונא אלא מילתא פסיקתא לחיוביה ללוה בממונא שלא בשבועת מלוה. אלא דאו טעין לווה דיהבית ליה ממונא הוי כמאן דאמ' ליה לחבריה מנא לי בידך דמשבעינן ליה לנתבע על טענתיה דתובע. ולא דאמי לפוגם שטרו דלית ליה למיגבא שטרא אלא בשבועה דהכין היא שמעתא אמ' רב פפא האיי מאן דמפיק שטרא על חבריה ואמ' ליה שטרא פריעא הוא לאו כל כמיניה ואו אמ' ליה אישתבע לי מישתבע ליה. אמ' ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי וכי מה בין זה לפוגם את שטרו התם אע"ג דלא טעין הוא טענינן ליה אנן הכא או טאעין אין ואי לא לא. אילא אפילו פוגם שטרו דבשבועה הוא דגאבי אם באו יתומים לגבות אותו השטר חוב הפגום מן הלווה אין הלווה נאמן בשבועתו שפרוע הוא אלא יתמי מלוה נשבעין שבועת

היורשין וגאבו ליה לשטרא ואע"ג דאבוהון כבר איחייב שבועה לא אמרינן בכי הא מילתא אין אדם מוריש שבועה לבניו. ואפילו לרבותינו שבבבל דאמרין חזרה שבועה לסיני דאמרינן איקלע רב נחמן לסורא עול לגביה רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי ליה אתי מר ניעקרה לדרב ושמואל אמ' להו איכפל אתאי הני פרסי למיעקרה לדרב ושמואל אלא הבו דלא נוסיף עלה והינו דאמ' רב פפא הפוגם שטרו ומת יורשין נשבעין שבועת היורשין וגובין. וכי איצטריכו רב נחמן ורב חסדא ורבה בר רב הונא לאשוויי בעסק הפוגם שטרו בהדי רבותינו שבארץ ישראל דיורשין נשבעין וגובין משום דפוגם שטרו ניתחייב שבועה בחייו ולא הוה גאבי אלא בשבועה ודאמי להיכא דמית לוה בחיי מלוה דנתחייב מלוה לבני לווה שבועה דאמרן אע"ג דדמיא לדרב ושמואל ליתה בשמעתיהון. אבל היכא דמת מלוה בחיי לווה ולא פגם מלוה שטרו בחייו אפילו רב ושמואל מודו שלא ניתחייב מלוה שבועה בחייו דתנן וכן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה ואמרינן עלה יתומים מן מאן או לימא מן מלוה השתא אבוהון שקיל בלא שבועה אינהו מיבעיא. הרי אילו דברים ברורים שהיתומין גובין שטר חוב שלאביהן מן הלווה ואפילו שבועה ליכא עליהו כי היכי דלא הות על אבוהון אלא גביאן שטרא סתאמא בלא שבועה. ואו אמ' להו לווה הרי יש לי על אביכם ממון נשבעין ככל היורשין הנתבעין כי היכי דאבוהון או אמ' ליה לווה אישתבע לי דינא הוא דמישתבע ליה ואוקימנא למתניתין דכן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה ביתמי מלוה שבאו לגבות שטר חוב שלאביהן מיתומי לווה. ולרבותינו שבארץ ישראל אפילו מת לווה בחיי מלוה יורשי מלוה נשבעין וגובין. אבל לרבותינו שבבבל אם מת לווה בחיי מלוה כבר ניתחייב מלוה לבני לווה שבועה שכל הבא ליפרע מינכסי יתומין לא יפרע אלא בשבועה ואין אדם מוריש שבועה לבניו וסלקא (דעתא) בשודא דדיאני וקימא ביתומין מן היתומין. אבל יתומים דמלוה מן לווה גופיה אפילו אביהם פגם שטרו נשבעין שבו' היורשין וגובין וליכא פלוגתא בהא מילתא כל עיקר. והני מילי כולהו בשטרי גרידי דלית בהון לא התראה ולא נאמנות ונאמנות למילתא אחרת אתאי דאו אמ' אישתבע לי דלא פרעתיך אפילו בטענאתא דעלמא לא חשיבא ולא משבעינן ליה. הולכך הא מילתא דאשכחתון בהלכות שלא כדין היא ולא תיסמכון עלה. ומעשים בכל יום דקאתו לקמן שטרי דתבעין יתמי דמלוה ללווה ומגבינן וליכא דחש להא מילתא בתרתין מתיבאתא מעול'.

סימן רלג

ושאלת ראובן הוה ליה דינא גבי שמע' וחייבוה בי דינא לשלומי ולא צת לדינא והנך עדים דאיקיימו בבי דינא דישראל כי משהדי בפני שופט שלגוים לאפוקי משמע' לא מקבלא שהדותיהו מהו למיזל שנים חשובין מן הקהל ששופט שלגוים מקבל עדותן ויעידו על פי בית דין שזה חייב לזה כך וכך. מי אמרינן כיון דאיתבררא מילתא בבי דינא כמאן דאיתבררא באנפיהו דאמי ומעידין. או דילמא כיון דלא אשהדינהו שמע' אנפשיה לא מיבעי להו למעבד הכי. הכין חזינא דכיון דשמעון לא אשהידינון לא שרי להון למימר בי דואר גוים דאשהדינון אנפשיה משום דשיקרא הוא. אבל למימר על פי בית דין יודעין אנו שזה חייב לזה או שיאמרו נתברר לנו שזה חייב לזה שפיר דאמי. והני מילי בתר דמשמתין ליה בית דין ל' יומי ומתרו ביה דקא עבדיננא בך הכי והכי וידעי דאית ליה ולא קא משלים ולא קא צאיית דינא. אבל או אמ' לית לי לשלומי ולא ידעינן אית ליה או לא לא משהדינן עליה בי דואר גוים אלא משבעינן ליה ומסדרין עליה. ודאי או חזינן ליה דערוקא וחזינא אנפי למיחש דעאריק ולא סאכן שמותא ואביד ממונא דראובן ויש רגלים לדבר מאלתר דמיחייב בבית דין לשלומי מתרינן ביה עליה בי דואר. ואו ליכא בי דינא ולא תלמידי חכמ' אע"ג דאיתבררא מילתא גבי זקנים חשובים כיון דלא גמירין ואית למימר דטעו הנך דידעין אינון משהדי אבל אחרים אין מעידין על פיהם

סימן רלד

ושש'. ראובן הוה מסיק ביה בשמעון זוזי בשטר ואזל שמעון לדוכתא רחיקתא ושדר עיסקא ביד לוי למכרו וליקח לו פרקמטיא בדמיו. או נמי הוה ליה לשמעון מלוה או פיקדון ביד אחרים ואמ' ליה ראובן ללוי או להנך אחרינ אפיקו ממון שלשמעון דאפרע מיניה חובה דאית לי. אית מן דינא לאתפושי מידעם דשמעון לאחר שקיים שטרו בבית דין. או דיל' חישינן דאו הוה שמעון הוה מפיק שובר או נמי דטעין טענתא דמרעה ליה להוא שטרא דלפום הכין צריכינן לאודועי ולא נחתינן לניכסיה עד דמימרד ולא ציית דינא שכן כתב מר רב עמרם גאון זק"ל אפילו הוה ליה לראובן עליה דשמעון ממון בעדים ובשטר דאית מן דינא להנפוקיה מיניה ומיפרעיה לראובן מדר' נתן דתניא ר' נתן אומ' מנין לנושה בחב' מנה וחבי' בחבי' וג'. דהכין הוא דינא דוקא דהוה אזיל ותבע ליה וכד מימרד שמ' ולא פרע ליה לראו' חזו בי דינא כל מאן דאית ליה לשמעון ממונא בידיה מהנפקין ליה בי דינא ויהבין ליה לראובן. או דילמ' הני מילי בשטרי קמאיי דלית בהון התראה. אבל שטרי דאידנא דאית בהון התראה וכמה מיני חיזוקין וכתבין בהון ליפרע

פלו' בפני ושלא בפני בית דין אית מן דינא למעבד הכי. הכין חזינא דסוגיין ומנהגין כי דמר רב עמרם שאין מוציאין ממון מזה ונותנין לזה עד דקאיים בי דינא ועאריק. או נמי דמימרד ולא אתי לבי דיאן כל עיקר ושלחינן ליה ולא אתי. דאמרינן או הוה אית ליה ראיה דמרע ליה לשטרא מיתא הוה אתי. ואו בתר דעבדינן ביה דינא משום דלא אתא ערק כעמד בדין וברח חשבינן ליה ופרעינן ליה למלוה מניכסיה בשבועה ומוציאין ממון מן היכא דאית ליה ונותנין לזה דלא לישקול כל חד ממונא דאינאשי ונמנע מן דינא ונערוק. ולפום הכין אמרינן לענין מאי דתנן הנפרעת שלא בפניו לא תיפרע אלא בשבועה אמ' ר' אחא שר הבירה מעשה בא לפני ר' יצחק נפחא באנטכיא ואמ' לא שנו אלא כתובת אשה משום חינה אבל בעל חוב לא. רבא אמ' רב נחמן אפילו בעל חוב שלא יהא כל אחד ואחד נוטל מעותיו שלחבירו והולך ויושב לו במדינת הים ואתה נועל דלת בפני לוין. אבל מאן דאתי ואמ' אית לי ממונא על פל' דהוא במדינת הים והא שטרא לא מיזדקקינן ליה לאגבוייה מן ניכסיה דההוא רחוק ולא להוציא מבעל דיניו ולתת לו אלא מכרזינן עלוהי וכתבינן עלוהי פתיחא להיכא דהוא. והא מילתא איתה בי דינא דילנא בתרתין מתיבאתא במנהנא. ורבנן דהתם גרסין בה שמעתאתא והכין אמרין תמן או באתר רחיק הוא אנן משלחין בתריה תלת איגרין חד גו תלתין וחדא גו תלתין יומי וחד גו תלתין יומי אם יבוא מוטב ואם לאו אנן מחלטין ניכסיא אמ' ר' מתניא והוא שעמד בדין וברח לית כאן מחלטין אלא מכרזין. והכין היל' ודברים נראין הן שמי יאמר דלית בידיה דהוא רחוק שובר על הדין שטרא. ודקאמרת התראה ונאמנות התראה לא מהניא מדעם בהא מילתא דהכי מתרו ביה אל תפרעהו אלא בפני עדים אי ודאי הוה ואמ' פרעתיה שלא בעדים לא הוה מקבלינן מיניה השתא דליתיה דיל' או הוה מפיק שובר או דהוה מיתי עדים. ואף על גב דהתראה גרידתא בשטרא לא מהניא כלל דאו אפילו לא אתרו ביה הא קימא לן כרב פפא דאו אמ' ליה שטרא פריעא הוא לאו כל כמיניה. ואו תבע ליה לאישתבועי בהתראה לא מיפטר משבועה כדאמ' פרעתיך בפני פל' ופל' והלכו להן למדינת הים דהא לעניין מלוה בעדים על פה קאמרינן רב פפא משמא דרבא אמ' היל' המלוה את חבירו בעדים אין צריך לפרעו בעדים ואם אמר לו אל תפרעני אלא בעדים צריך לפרעו בעדים ואם אמר לו פרעתיך בפני פל' ופל' והלכו להן למדינת הים נאמן או לאו נאמנות היא דמהניא בשטרא ונאמנות דרגילין למיכתב בשטרי הלואה דמהימן ליה לווה למלוה טפי מן נפשיה אבל טפי מן שהדי לא מהימן ליה. והולכך או נאפיק תברא בידא דלווה לא מהניא נאמנות דמלוה כי ההיא דאמרינן ההוא דאמ' ליה לחבריה מהימנת לי כל אימת דאמרת לא פרענא אזל פרעיה באנפי בי

תרי אמ' ליה מלוה לא היו דברים מעולם סבר אביי למימר הא הימניה אמ' ליה רבה נהי דהימניה טפי מן נפשיה טפי מן שהדי מי הימניה. השתא דדילכון כל אימתי דאו הנפק לווה תברא הוה מבטלתון ליה לשטרא ולא מגבייתון ביה לא תיבעי לכון דאית עליכון למיחש למילתא ולא תיסמכון על נאמנות דמלוה שלא בפני לווה עד דידעיתון דלית ליה ראיה. אבל ודאי או מתניתין בשטרי הלואה דמהימן מלוה על לווה טפי מן שהדי ואפילו אפיק שהדי תברא בעדים כשרים לית למיסמך על תברא עד דמודי ביה מלוה ולא באטיל הדין שטרא אלא בהודאת מלוה תיבעי לכון דהדין מנהג גריעא הוא וריעא שאם כן אין לדבר סוף:

סימן רלה

ושש'. שמעון נטל מראובן ק"נ זהובים פרקמטיא בתורת שיתוף וכתב לו שטר מלוה דפלגיה דממונא ושותפות בק"נ זהובים ופסק לו ראובן שכר עמלו ומזונו כדי שיטרח שמע' בממון וילך בו במקומות אחרים ויסחר בו וכל שמרחמין מן השמים יהי ביניהן למחצה וכן חילוף והלך שמע' ועשה סחורה והפסיד כמות שליש הממון וכל שעלה בידו דמי פרקמטיא שמכר שיגר בו אצל ראובן פרקמטיא אחרת ועמד ראובן ומכרה ונטל דמיה לאחר זמן בא שמעון מאותו המקום תבעו ראובן בהפסד וטען שמע' ואמר כי כל מה שנתתה לי לא העמדתני עליו וסבור הייתי שתלך עמי בנאמנות וביושר ולפי כך לא דקדקתי ולא פשפשתי וכבר רמיתני במשקל ובשער ובדמי הפרקמטיא השנית ששיגרתי לך עד שנבוא ואטרח עמך בה אולי נמלא ההפסד ולא קבלת ואילו לא רימיתני בתחלה והנחתני להתעסק עמך בסוף הרבה הוה עולה בידי. וראובן אומר לא כי אלא כסית הרבה מן הממון וגזלת וחמסת. ורבתה ביניהן מחלוקת ונכנסו תגרים כדי שיפסקו ביניהן ולא יכולו. ונמשך הדבר מכמו עשרים שנה ועד עתה. ועכשו תבעו ראובן לשמע' וישבו לידון והוציא ראובן את שטרו בע"ה זהוב' והשותף שבמאה וחמשים טען כי אחיו שלשמעון זה חטפו מידו בשעת מריבה. אבל הודה ראוב' כי הגיע אליו מן דמי הפרקמטיא מאה זהובים ונשאר מן השותפות נ' זהו' הפסד יגיע לשמעון כ"ה זהו'. ושמע' אומ' לא כי כבר הגיע אליו הכל וקרעתי את השותפ' והשטר הזה פרוע ביד ראובן. וראו' אומ' השטר נשאר בידי לאודות כ"ה זהו' המגיעך מן ההפסד. מדאמרינן כיון שאבד שטר השותפ' מיד ראובן ונשאר השטר בידו בע"ה זהו' והוא מודה שנטל מאה אומ' לו כבר נטלת יותר ממה שבשטרך ואתה תובע ליקח ההפסד בלא ראיה שכבר אבד שטרך. או דילמא כיון שהשטר עומד בידו והוא אומ' המאה מן השיתוף נטלתים ונשאר לי נ' ההפסד עלי מהם

כ"ה ונשאר לי כ"ה תהא זו מדת חסידות שבידו נאמנות ומחילת שבועה. ילמד' אדונ' מה הן מתחייבין ואם יש שם שבועה על כל הטענות היאך תהא. וכן שטר שידוע בודאי שהיה עמו שותף והוכחד השותף ואין בעל השטר מודה בכלום דינא מאי. כך ראינו כי יש בדבר הזה לחקור שני מחקרין אשר לא פורשו בשאלה זו. תחלה צריכין לראות זה שאמר שמעון כבר הגיע אליו הכל וקרעתי את השותף והשטר הזה פרוע ביד ראובן כיצד הוא אומ' כי הגיע אליך בו (את) הכל וכי קרע את שטר השותפות. ואם אמר יאמר כי עשיתי עמו חשבון שרצינו בו שנינו יחדו מה היה החסרון ושלמתיו לו מן ממוני והחזיר לי את השטר בתורת פיצוי. אז צריכין אנו לחקור עוד המחקר השני ולראות אילו כפר ראו' בכל הפרקמטיא ששלחו אליו שמע' ההיה הדבר מתברר עליו כי כחש והיו שם ידיעות שעומדות בבית דין אם לאו. ואם אין שם ראיה אלא יכול לכחש כאשר שלח אליו שמעון אף עכשיו יכול לומר לו כי נשתלמתי ממון שלשותפות בחשבון שחישבתי ורצינו בו ונשאר בידי השטר על כ"ה דינר ויש לי להשתלם כ"ה זהובים כההיא דאמרינן אבימי בריה דר' אבהו הוה מסקי ביה זוזי בי חוזאי שדרינהו ביד חמא בריה דרבה בר אבוה בתר דיהב להו זוזי אמ' להו הבו לי שטראי אמרי ליה הנך סיטראי נינהו איתי אחריני דניהב לך שטרא אתא לקמיה דר' אבהו אמ' ליה אית לך שהדי דפרעתינהו אמ' ליה לא אמ' ליה מיגו דיאכלי למימר לא היו דברים מעולם יכלי' למימר סיטראי נינהו. ופתרון סיטראיי ממון שהיה לנו מצד אחר כאשר כתוב ולסטר חד הקמת. אף כאן בזמן שיכול היה ראובן לומר לא נטלתי ממך כלום כיון שאמר נטלתי יתר מן הממון שלשטר אלא שהיה לי עליך מצד השותפות כך וכך חסרון ונותר לי מן השטר כ"ה זהוב' נאמן הוא. אלא שיש עליו שבועה חמורה שנושא גזירתא ואוחז ספר תורה בידו שלא כסה ממנו כלום ולא גנב ממנו כלום ולא בראשונה בשום הפרקמטיה הראשון ולא בשנייה במכירת הפרקמטיא השני ולא פשע במכירתו אלא עשה באמונה בין זה ובין זה וכי כן נותר לו מן הכל. אבל אם יש על ראובן ראיה כי הגיע אליו הפרקמטיא הזה ששלחו אליו שמע' שהוא עיקר ממון שלשטר זה עכשו שהוא אומ' כי לקחתי מה שבא מן השותפות ותחת החסרון ונשאר לי מן השטר כ"ה זהובים אין שומעין לו ואיתרע ליה שטרא דהא איכא דררא דפירעון. דלא מיבעיא דהא דמיא לדרב נחמן דאמרינן ההוא דאמ' ליה לחבריה פרע לי מאה זוזי דאוזיפתך והא שטרא אמ' ליה לאו פרעי לך אמ' ליה הנך סיטראיי נינהו אמ' רב נחמן איתרע שטרא. אלא לדרב פפא נמי דפליג בהא דמיא דההוא דאמ' ליה לחבריה פירען מאה זוזי דמסיקנא בך והא שטרא אמ' ליה לאו אתורי יהבת להו ואתית יתבת אמסחתא וקבילת זוזי ואמ' ליה הנך סיטראיי נינהו אמ'

רב פפא איתרע שטרא. לפיכך אין לו לראובן לומר כי אלה אשר נטלתי מן השותפות נטלתי ותחת החסרון והנשאר לי נשאר מן המלוה הוא חשוב עליך כי יש בו ראיה שהגיע לידך מן הפרקמטיא שהוא עיקר המלוה ובטל השטר ועתה אתה תובע בכ"ה חסרון ושמעון אומ' פרעתיך ואין לך ראייה ישבע שמע' כי פרע לך ומשביעין את שמע' לראובן שכבר פרע לו כל המגיע אליו מן החסרון שחסרו וכי עשו שניהם חשבון בכך ורצו בו ונשאר השטר ביד ראובן פרוע. אבל אם אין שמע' אומ' כי פרעתי לראובן את החסרון וכי עשיתי עמו חשבון שרצינו שנינו בו אלא אומר כי אני לעצמי עשיתי החשבון וידעתי כי הוסיף ראובן על דמי פרקמטיא הראשון ועל משקלו וכי פשע במכירת פרקמטיא השני אשר שלחתי אליו. ואלו לא עשה כך לא היה עלינו חסרון. אין שומעין לו לחשוב לעצמו כך דלא מיבעיא שהרי שטר ביד ראובן ועדאן איתיה לשיעבודיה אלא אפילו לא היה שם שטר דינא הוא שישבע ראובן על מה שפירשנו למעלה על פרקמטיא הראשון שלא גנב ממנו כלום ועל השני שלא גנב ושלא פשע וכי כך וכך הגיע אליו וסובל שמע' חצי החסרון שהגיע אל ראובן. ובין כך ובין כך יש על שמע' להשבע לראובן כי אף הוא עושה באמונה ולא גנב כלום ולא פשע. דתנן ואלו נשבעין שלא בטענה השותפין וכול'. ומפרשינן שלא בטענת בריא אלא בטענת שמא.

סימן רלו

ושאלת הא דתנן מה שנים ונמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה אף שלשה ונמצא אחד מהן קרוב או פסול עדות' בטלה. היל' כר' יוסי דמוקי לה בדיני נפשות דאמ' רב יהודא אמ' שמואל כוותיה או היל' כר' דפסק רב נחמן כוותיה. ואו היל' כר' הני מילי בעדות על פה אבל בעדות בשטר היכא דאיכא שנים כשרים רצופין בין בתחלה ובין באמצע ובין בסוף או דילמא לא שנא. הכין חזינא דהיל' כרב נחמן דפסק כך דהוא מסקנא דשמעתא וקימא לן הלכה כרב נחמן בדיני כל היכא דאמ'. ועוד דהא רבינא בתרא קא מוקים לה לדר' כחכמ' דאמרינן מוציא שם רע בעשרים ושלשה. והא דר' בין בכתב בין בעל פה על פה היכי דאמי דאו אתו שהדי על פה דאית בהון כשרים ואית בהון פסולין אמרינן להו אנתון למאי אתיתון. ואו חזינן דכשרים באים עם פסולין בכואנה להעד מיפסלא עדות כולה. ואו אמרי כשרין באנו להעד ואמרו פסולין באנו לראות עדותן קיימת דאמור רבנן היכי אמרינן להו אמ' רבא הכי אמרינן להו למיחזא אתיתו או לאשהודי אתיתו. או אמרין לאשהודי אתינן נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה. ואו אמרין למיחזא אתינן מה יעשו שני אחים שראו באחד שהרג את

הנפש. ועיקר הא מילתא כר' עקיב' דאמ' בא שלישי להחמיר עליו אלא לעשות דינו כיוצא באלו אם כן ענש הכתוב לניטפל לעוברי עבירה כעוברי עבירה על אחת כמה וכמה שישלם שכר לניטפל לעו' מצוה כעושה מצוה. לפיכך בזמן שיודע לנו כי הכשרים ניטפלו לפסול בכוונה הרי עדותן בטלה כמוהו. אבל אם העידו כשרים כדרכן ובא פסול וניטפל להן שלא בכוונתן שלכשרים הוא עומד בפסלותו והן בחזקת כשרותן והעדות מתקיימת בהן בין בעינין עיקר עדות בין בעינין העדה בבית דין. ולפי זאת אמ' רבי מה יעשו שני אחים שראו באחד שהרג זה את הנפש ולא התרו בו. לומר שאם נועדו להתרות בו כשרים ופסול כל העדות בטלה. וכן אם נועדו להעד עליו כשרים ופסול או שנועדו להעד בבית דין כשרים ופסול בטלה עדותן. ועל הדרך הזו דין השטרות ודאי כמה שאתה אומ' שאם לא נמצאו שנים כשרין רצופין הרי עדות בטלה שהרי כשר ופסול נועדו. אבל אם נמצא בתחלה שנים כשרין חתומין ואחריהם קרובין ופסולין אינן פוסלין את השטר בזמן שיכולין אנו לומר אפשר כי אחר שחתמו כשרים באו פסולין וחתמו שלא מדעת הראשונים. אבל אם יודע לנו בעדות נכונה כי כולן נועדו בכוונה השטר בטל. וכן אם מצאנו פסולין בשיטה ראשונה ומחצה אחרי סיום הכתב ויש לומר שמא הרחיקו העדים הכשרין את עדותן שיטה ומחצה מן הכתב כמאן דשאביק רווחא למאן דקשיש מיניה. ובאו אלו הפסולין וחתמו באותו המקום המרווח שלא מדעתן שלכשרים. ובשני הדברים האלו אנו אומ' אמ' רב עמרם אין למדין משיטה אחרונה אמ' ליה רב נחמן לרב עמרם מנא לך הא אמ' ליה דתניא הרחיק את העדים שתי שיטין מן הכתב פסול שטה אחת כשר מאי שנא שני שיטין דפסול דיל' מזייף וכתיב שיטה אחת נמי דיל' מזייף אלא לאו שמ' מי' אין למדין משיטה אחרונה שמ' מי' איבעיא להו הרחיק את העדים שיטה ומחצה מהו ומהדרינן תא שמע דתניא הרחיק את העדים שתי שיטין ומחצה מן הכתב פסול פחות מיכן כשר היו ד' וה' עדים חתומין עליו ונמצא אחד מהן קרוב או פסול תתקיים העדות בשאר מסיעא ליה לחזקיה דאמ' חזקיה מילאהו וכול'. ואל תתמה שהרי אויר פוסל בשלשה סכך פסול פוסל בארבע. מדקא שיכן ליה רבנן להא דנמצא אחד מהן קרוב או פסול כהרחיק את העדים מן הכתב שאין למדין משיט' אחרו' ובמילאהו בקרובין דהוא בתר דחתמין כשרים שמע מינה דוקא תתקיים עדות בשאר או בשיט' ראשונה דבתר שטר שאין למדין או לבסוף דמילוי בעלמא הוא:

סימן רלז

וששו' מאן דאית ליה ממון גבי ישראל בדוכתא רחיקתא ולא אשכח ישראל דמקני ליה על גב קרקע דאזיל וגאבי להו מהו למנויי גוים. ואי ממני גוים כענין שהוא כותב הרשאה לישראל בקניית ארבע אמות כך כותב לגוי בלא תוספת ולא גירעון. או אית הפרש בהא מילתא בין ישראל לגוים. הכין חזינא דלענין שליחות איכא לשנויי בין ישראל לגוים אבל לעניין הקנאה ישראל וגוי שוין. הולכך כד מקני לגוי ההוא ממון קאני ליה וודאי בישראל דאמ' דצריך לאקנויאנון על גב קרקע דקימא לן הילי צבורין לא בעינן אגב וקנ' בעינן וכלשון שכותב לישראל בהקנאה כך הוא כותב לגוי.

סימן רלח

וששו'. שטר חוב או נמי שאר שטרות דחתמין ביה עמי הארץ דלא ידעי למיקרייה ולמיקם על עיניניה מאי אית למיעבד בהו. ורוב השטרות בעונות הכין משכחינן להו. או אית להו לרבנן תקנתא בכי הא מילתא. כך ראינו דמאן דחאתים על שטרא דלאו גיטי נשים כדלא ידע למיקרייה אית לבית דין לנגודיה. דאמרינן ההוא דעבד עובדא בשאר שטרות ונגדיה רב כהנא ותרגומה רבנן אקרייה. אלא מיהו או חאזו בית דין למידחא ניגודיה דאחו. ושטרא גופיה דהתם עליה אם כן הוא דמשהיד ההוא דחתים עליה על פה דקמיה הוה ודההוא לווה אמ' להו כתובו וחתומו עלאי או דקאנו מיניה מכשרינן ליה לשטרא ודינינן ביה. ותקנתא דמילתא לאכשוריה ולעשות לה סייג דכתבין בית דין הכין פל' ופל' דאינון עדים דאתו לקדמנא לבי דינא ואמרו דפלוני לווה ביום פל' אמר להון הוו עלאי שהדי וקנו מני מעכשיו וכתובו וחתומו עלאי בכל לישאני דזואתא והבו ליה לפל' מלוה מחמת דבצבו נפשי כד לא באונס ולא בשלו ולא במרע או בריא הוא קא מודינא קדמיכון. ושאר מיליה דשטרא. ובסופיה והכין אסהידו פל' ופל' עדים דקנו מן פל' ופל' עדים דקנו מן פל' ללווה דנן במנא דכשר למיקניא ביה בכל מה דכתי' ומפרש לעילא וכתבנא שטרא דנן דאשהידו ביה קדם שהדי אילין ובמימריהון וחתמנא אנחנא בית דין על כל מה דאסהידו ביה קדמנא ויהבנא ליה לפל' מלוה דליהוי בידיה לזכו. ואהאי שטרא מעליא הוא כדין וכהוגן ואע"ג דשהדי דעיקר שהדותא לא ידעין למיקרא. ודוקא צריך למיכתב ביה דבמימר שהדיא איכתיב שטרא כי היכין דלא לישהדון בבי דינא אחרינא דמיכתיב שטרא אחרינא אלא תלי ההוא ממונא בההוא שטרא. וכבר פרישנא לעילא דאו לא עאבדין הכין וקים לן בסהדי דלא ידעין למיקרא צריכא מילתא לבדוקי על כתבא:

סימן רלט

וששי. שטרות העולין בערכאות שלגוים שחותמיהן גוים וכתבי להי בחיפה או נמי בדפתרא מכשרינן להו האידנא או בעינן עד דהאוי עור דעפיץ שאין יכול להזדייף ושיחזיר מעינינו שלש' בש' אחרו' הכין חזינא דהשתא לא צריכיננא בשטרי דגוים לעיוני במגלתא כתיבין או בחיפה ולא למיחזא מיהדר מן עיניאנא בשיטה אחרונה אילא משום דאינון לא סאמכין על כתאבי ואין עולין בערכאות שלהן ולא מקבלין אלא עדות עדים שהן מומחין לשופטין שלהן שמעידין על פה ואומ' על פה זה שאנו יודעין אותו בעצמו ובשמו ובייחוסו העיד אותנו על עצמו לפל' שאנו יודעין אותו ובעצמו ובשמו ובייחו' בכך וכך. אבל אם יצא שטר אע"פ שיש עליו כתב ידי עדים אין שופטי הגוים הללו סומכין עליו ואף כן אנו עושין בשטרות שלהן. וכי אמ' אמימר בדעפיצא מגילתא ובמהדר מעינינו שלשטר בש' אח' בשטרא דכתיב בפרסית וחתימין עליה שהדי ישראל. ואמרינן אלא מאי קא משמע לן בכל לשון תנינא גט שכתבו עברית ועדיו יוונית יוונית ועדיו עברית כשר. ומפרשינן או מהתם הוה אמינא הני מילי בגיטי נשים אבל בשאר שטרות לא קאמש' לן.

סימן רמ

ואשר כתבת והא דאמור רבנן בכמה דוכתא והוא דקנו מיניה בבית דין חשוב. חשוב לאפוקי מאי. ובית דין שאינו חשוב כגון מאן. דבר זה ברור הוא. בית דין שיש בו תלמיד חכמים שניזכר במקומו ובסביבות מקומו בחכמה. ובזמן שאומרין פל' דיאן בכך וכך רבים שותקין לדבריו ומאזינין. ובזמן שחושבין את חכמי ישראל ואת בתי דיניהן חושבין אותו בכללן. ההוא בית דין חשוב. ואשר איננו כך אינו חשוב ולאפוקיה אתא. ואשר כתבת בכמה דוכאתא. לא מצינו זאת בתלמוד אלא במקום אחד במסכתא דנדרין בלבד:

סימן רמא

וששי. הני הילי דשבקי להי רבנן בגמרא ולא מפרשי להי ילפינן מכללא דמתניתין או היכי עבדינן. וודאי ילפינן וילפינן והלכה היא ועבדינן בה מעשה. ואו אית בה פלוגתא נקטינן כלאלי. ר' מאיר ור' יהודה הל' כר' יהודה. יחיד ורבים הל' כרבים. ושאר כללי דלקיטי להו רבנן. דאו הוה אית ביה מידעם פרשוהי רבנן ואו לא הות הלכה פרישו רבנן. דהא אשכחנן משנאות בכלים ובדזוד מינה דילפינן הלכה מפרשי להו רבנן דאמרינן

ביבמות משום מסרוק שלפשתן שניטלו שיניו לית הילי כואתיה אע"ג דסתם מתניתין היא [ע"ב]:

סימן רמב

הא דתנן נודרין להרגין ולחרמין ולמוכסין וכול'. להני בלבד שרי למידר ואישתבועי או דילמא לכולהו גוים. וכי מישתבעי להו על הני מילי דפרטו רבנן במתניתין שהיא תרומה ושהיא שלבית המלך או על כולהו מילי. הכין חזינא דלכולהו אנוסי שרי למידר ואישתבועי. מה לי מוכסין מה לי כל אונסין. וכיון דקימא לן דסתם גוי אנוסא הוא דכתיב אש"ר פיה"ם דב"ר שו"א וג' כל גוי שבא לאנוס או לחמוס דבר ממנו ואין אנו יכולין להציל את שלנו מידו ביד יש להישבע לו על דברים דשרו אין אנו כי בם ינצל שלו. אם שלבית המלך הוא. ואם שלפ' גדול הוא. ואם שלעניים הוא. ואם דבר אחר. משום דתנא לא חאשיב כרוכלא אילא אורחא יאהיב. וטעמא דמילתא ברור הוא שכל אנס כן דרכו וכל דבר שמצילין בו כן דרכו. אלא דהאיי דתנן בית הלל אומ' אף בשבועה לא שישים אל לבו שנשבע לשקר אלא שיעלה שמות בלבו כאותה ששנינו נדר בחרם ואמר לא נדרתי אלא בחרמו שלים נדר בקרבן ואמר לא נדרתי אלא בקרבנות מלכים הרי עצמי קרבן ואמר לא נדרתי אלא בעצם שהנחתי להיות נודר בו קונם אשתי נהנית לי ואמר לא נדרתי אלא מאשתי ראשונה. או נמי כי קניא דרבא או כיוצא באלו.

סימן רמג

וששאלת לפרש גמרא דהאי פיסקא דמתני' באחד בשבט ראש שנה לאילן וג'. הכין אמרינן מאי טעמ' אמ' ר' אלעזר אמ' ר' אושעיא הואיל ויצאו רוב גשמי שנה ועדאן רוב תקופה מבחוץ. ופרישנה דהכי קאמ' הואיל ויצאו רוב גשמי שנה אע"פ שרוב תקופה מבחוץ לא נותר להזכרת גשמים אלא ששים יום ויצאו יותר ממאה נמצא הקיץ שקרוב ואע"פ שרוב תקופת טבת מבחוץ לראש תקופת ניסן. ורבנן דתמן אמרין בה טעמא אחרינא שעד כן חיין ממי שנה שעברה מיכן ואילך הן חיין ממי שנה הבאה. ודברים נראין הן כי בזמן הזה הוא שקוראין אותו בלשון ישמעאל אלגמרה אלתאניה ובו מתלחלחין עצי אילנות ומתחילין לשתות ולחיות ואומ' גרי אלמא פי אלעוד והוא קרוב לט"ו בשבט שלתקופה ובדין הוא שיהא ראש שנה לאילן. תנו רבנן מעשה בר' עקיב' שליקט אתרוג באחד בשבט ונהג בו שני עישורין אחד כדברי בית שמאי ואחד כדברי בית הלל. ומפרשין רבנן כיצד שני עישורין כי מאחד בשבט ועד ט"ו בו לבית הלל

מן השנה היוצאת ולבית שמאי משנה הבאה. ודומה שאותו תשרי שלשנה השלישית בשבוע ומן אחד בשבט ועד ט"ו בו לבית הלל ראוי לעשר מעשר שני לפי שלא נכנסה שנה שלישית שלאילן ולבית שמאי ראוי לעשר מעשר עני. ונהג (רבן גמליאל) [רבי עקיבא] שני עישורין. הוציא מעשר שני כאילו שנה שנייה היא. והוציא מעשר עני כאילו שלישית היא. ומקשינן ומי עבדינן כתרי חומרי והתניא לעולם הלכה כבית הלל והרוצ' לעש' כחמרי בית שמאי וכחומרי בית הלל עליו הכתוב אומ' והכסיל בחשך וג'. ומפרקינן ר' עקיבא גמאריה איסתפק ליה ולא ידע בית הלל או באחד בשבט אמור או בחמשה עשר בו אמור. ר' יוסי ביר' יהודה אומ' לא מנהג בית שמאי ובית הלל נהג בה אלא מנהג רבן גמ' ור' אליעזר נהג בה דתנן אתרוג שווה לאילן לערלה ולרבעי ולשביעית ושווה לירק שבשעת לקיטתו עישורו דברי רבן גמ' ר' אליעזר אומ' אתרוג שווה לאילן לכל דבר. ומקשינן הכי תניא שליקט אתרוג שוה לאילן בג' דרכים ולירק בדרך אחד. ולא אשכחן מאן דשאני ליה אחד בשבט אלא בית שמאי. ומפרקינן אמ' רב חנניה ואו תימ' ר' חנינה הכא באתרוג שחנטו פירותיו קודם ט"ו בשבט ובדין הוא דאפילו קודם לכן ומעשה שהיה כך היה באחד בשבט. ומסקינן אמ' רבה בר רב הונא אע"ג דאמ' רבן גמ' אחר לקיטתו כירק ראש שנה שלה שבט ותנו רבנן אילן שחנטו פירותיו קודם לט"ו בשבט מתעשר לשנה שעברה אחר ט"ו בשבט מתעשר לשנה הבאה. והכי פירושה דהני אתרוג כיון שחנטו פירותיו קודם ט"ו בשבט לדברי רבן גמ' מתעשרין לשנה הבאה דאזיל בתר לקיטה באתרוג ולר' אליעזר מתעשרין לשנה שעברה דחשיב ליה ככל אילנות. וכיון שאינה חשובה שנית שנכנסה לשלישית לרבן גמ' עישרו שני ועשה ר' עקיב' כזה וכזה. ואמרינן מאי שנא ברישא דבריתא דא בתוספתא דקתני אם היתה שנייה נכנסת לשלישית ומאי שנא הכא דקתני אם היתה שלישית נכנסת לרביעית מילתא אגב אורחיה קאמש' לן דאתרוג קשיא ליה ידא. שאם מרבין למשמש בעץ שלאתרוג בידים הוא נשחת ואיידי דממשמשי בה כולי עלמא בשביעית לא טענה פירי עד תלת שנין משום הכי תנא באתרוג אם היתה שלישית נכנסת לרביעית. כלומר שאין אתרוג מצלחת בשניה שנכנסת לשלישית. ואסקינן הא אתרוג ראש השנה שלה ט"ו בשבט דחדשים ולא שלתקופה בין בפשוטה ובין במעוברת ואיזו היא שלתקופות זו שלפני מנין יונים. אמ' רבה אתרוג בת ששית שנכנסת לשביעית פטורה מן המעשר לפי שאינה בכלל פירות ששית כי בשביעית היא נלקטת ופטורה מן הביעור וזהוא ביעור שלשביעית דתנן בה שלש ארצות לביעור ותנן רבן גמליאל אומ' כל שכלה מינו מן השדה יבער מן החבית והלכה כדבריו. ותניא כלה לחיה מן השדה כלה לבהמתך מן הבית. וזו שעיקרה וחנטה

מששית אין חייבת ביעור ויש לה כקל שבששית ושבשביעית. אבל אתרוג שלשביעית שנכנסה לשמינית פטורה מן המעשר כי חנטה בשעת פטור וחייבת בביעור הלך גם בזאת אחר חנטה. אמ' ליה אביי בשלמ' סופה לחומרא שכיון שהלך אחר חנט לפטור מן המעשר החמור לחייב בבעור אע"פ שנכנסה לשמינית אלא רישא פטורא מן הביעור אמאי דאמרינן זיל בתר חנטה וכיון שחנטה בששית אין חייב בביעור או הכין תיחייב במעשר שהרי חנטה בששית בחיוב מעשרות אמ' ליה רבה ידי הכל ממשמשת בה ואת אמרת תיחייב במעשר. כלומר בדין הוא שתחוייב במעשר כי אחר חנט אנו הולכין כשם שחוייבה בביעור בזמן שחנטה בשביעית ונכנסת לשמינית. אלא כיון שידי הכל ממשמשין בה הרי הוא הפקר ואין הפקר מתעשר. ורב המנונא אמ' אתרוג בת ששית שנכנסת לשביעית לעולם ששית. פיר' שחייב במעשר. מותיבי ר' שמעון בן יהודה אמ' משום ר' שמע' אתרוג בת ששית שנכנסה לשביעית פטורה מן המעשר ופטורה מן הביעור שאין לך דבר שחייב במעשר אלא אם כן גדל בחיוב ונלקט בחיוב ובת שביעית שנכנסת לשמינית פטורה מן המעשר ופטורה מן הביעור שאין לך דבר שחייב בביעור אלא אם כן גדל בפטור ונלקט בפטור. רישא קשיא לרב המנונא סיפא קשיא בין לרבה בין לרב המנונא. דבין לרבה בין לרב המנונא חייבת בביעור הואיל ותרויהו בתר חנטה אזלי ולא קא פאטר רבה ברישה אלא מפני משמוש יד הכל בה. ומפרקינן לרבה ולרב המנונא תרויהון דאזלין בתר חנטה ואמרינן תנאי היא איכא דאזיל בתר חנטה ואיכא דלא אזיל. דתניא אמ' ר' יוסי העיד אבטולמוס משום חמשה זקנים אתרוג אחר לקיטתו למעשר רבותינו נמנו באושה אחר לקיטתו בין למעשר בין לשביעית. שביעית מאן אדכר שמה חסורי מחסרא והכי קתני אתרוג אחר לקיטתו למעשר אחר חנטה לשביעית רבותינו נמנו באושה אחר לקיטתו בין למעשר בין לשביעית רבה כמן דאמ' אחר לקיטה למעשר אחר חנטה לשביעית. ומשום הכי בת ששית שנכנסה לשביעית אזיל אחר לקיטה למעשר וכיון שבשביעית נלקטת פטורה ובתר חנטה לשביעית וכיון שבששית חנטה פטורה מן הביעור. ואע"ג דהני תנאי לית בהו כרב המנונא דאמ' לעולם בתר חנטה אלא בשביעית בלבד קאזיל תנא קמא בתר חנטה איכא תנאיי אחריני דקימין במעשר בחנטה דתניא אילן שחנטו פירותיו קודם ט"ו בשבט מתעשר לשנה שעברה דקאיי רב המנונא כמר בשביעית וכמר במעשר. והלכה כרב המנונא דקימין כר' וריש לקיש כואתיה וקא מחמר ר' יוחנן באתרוג בת ששית שנכנסה לשביעית שאפילו כזית ונעשית ככד חייב עליה משום טבל ואמרינן או חרן אמ' רבה גבי אילן אזול רבנן בתר חנטה ובשאר אילנות כי הא בריתא דתניא אילן שחנטו פירותיו קודם לט"ו בשבט מתעשר לשנה שעברה אחר

ט"ו בשבט מתעשר לשנה הבאה ופליג ר' נחמיה ולית הילי כואתיה אלא שנהגו העם בחרובין כר' נחמיה כי דקאמ' ר' יוחנן שאע"פ שחנטו קודם ראש שנת האילן מעשרין אותן לשנה הבאה. אם שלישית וששית מע' עני ואם שאר השנים מע' שני. ומאי פיר' שתי בריכות דקאמרינן שתי בר' סל' דע'. ומתרצינן כעין שתי בריכות. מפני שהלשון הזה לא נאמר אלא בעוף אפרוחים שלבטן ראשונה שניה ושלישית הן נקראין ברכות. דתנן בית שמאי אומ' לא יטול אלא אם כן נענע מבעוד יום ובית הלל אומ' עומד ואומ' זה וזה אני נוטל. ואמרינן עלה אמ' רב חנן בר אמי מחלוקת בבריכה ראשונה אבל בבריכה שנייה וכול'. וכיון דאמ' ר' נחמיה העושה בריכה אחת כגון הדקלים והזתים והחרובין אע"פ שחנטו פירותיהן קודם ט"ו בשבט מתעשרין לשנה הבאה דלא קאיי בתר חנטה אלא בתר גמר פירי. ואמ' ר' יוחנן נהגו העם בחרובין כר' נחמיה אותיביה ריש לקיש לר' יוחנן בנות שוח שביעית שלהן שניה שעושות לג' שנים דקאזלי רבנן בתר חנטה וכיון שבנות שוח שחנטן בשביעית אסורין עד שנה שלישית שהיא שניה בשבוע מפני שעד שלש שנים פירותיהן ניגמרין הא תיובתא אישתיק אמ' ליה ר' אבה הכהן לר' יוסי הכהן אמאי אישתיק נימא ליה קאמינא לך אנא לר' נחמיה ואת אמרת לי לרבנן. השבנו משום דאמ' ליה ריש לקיש שבקת רבנן ועבדת כר' נחמיה משום הכי אישתיק ר' יוחנן. ואקשינן נמי אמאי אישתיק ר' יוחנן נימא ליה אנא אמינא נהגו ואת אמרת לי איסו' נהגו ושבקינן להו:

והדר אקשינן אמאי שתיק ר' יוחנן נימא ליה אנא אמינא מעשר חרובין דרבנן ואת אמרת לי שביעית דאוריתא. ועמדו הדברים כי לא כדת השיבו ריש לקיש ומשום דשתיק תמהינן. ומתרצינן אמ' ר' אבא בר כהנא תמיה אני אם קיבלה ר' יוחנן לתשובה מפני שהיה לו לפרקה:

סימן רמד

וש"ש' הא דאמ' ליה רבה בר רב שילא לאליהו מאי קא עביד הקב"ה וכול'. וכתבת קלני מראשי קלני מזרועי יפרשם אדוננו דאית לן פירוש מגאונים הראשו' מסותם. עיקר הדברים הללו רמז הוא לא שאלו מה הקב"ה עושה בשעה זו לפי שמרומם ומעולה מלהתעסק בכלום. אלא כך שאלו. מה מעשים נעשים עכשיו בחפצו שלהקב"ה. אמ' לו פמליא שלמעלה יושבים והקב"ה מצוה אותן להזכיר כבודן שלחכמים ולומר שמועה שלכל אחד בשמו. אבל מפיו שלר' מאיר אינן אומ' לפי שלמד תורה מפיו שלאחר וכך אליהו רומז לרבה בר רב שילא בדברי החכמה הללו שאין לך רשות לבקש תורה אלא

מחכם ירא שמים כמדרש ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך וג'. כדי שיראה אליהו מה יש בלבו שלרבה בר רב שילא לומר לו דברים הללו. וכיון שאמ' רבה בר רב שילא מאי נפקא מינה רמון מצא תוכו אכל וקליפתו זרק ונגלה לבו שלרבה בר רב שילא ונתכוונו דבריו כי אפילו מי שלמד תורה ממי שאינו הגון יכול להתכוין לתורה בלבד לשמה ואין זה פוגם בכיוון דעתו לשמה נתקררה דעתו שלאליהו ממנו ושמח בדבריו ואמר לו כיון שכך בלבבך כבר נתנו לך מן השמים כבוד ואין טרחך אבד ואף תאמר הלכה שהרי עכשו נתן המקום רשות לפמליא שלמעלה לומר מפיו שלר' מאיר אף מגלו לשמו ואמר מאיר בני. וקלני מראשי כבר מפורש הוא במקומו בתלמוד כי במדרש כי קללת א' תלוי נאמרה משנה זו. וקלני לשון מקוצר ופירושו קלאני כאשר שנינו משביעך כי וגם הוא מקוצר ופירושו משב' אני. וכן רוצה ני. שני אומ'. יודעני לשום מי הקדשנו. והרבה כזה בדברי חכמ'. וכן דרש ר' מאיר כי קלל' אלהים תלו' דברה תורה לשון בני אדם בזמן שאדם מצטער מה לשון אומ' קלני מראשי קלני מזרועי. ובימיו שלר' מאיר היו דברים הללו מצויין הרבה בפי בני האדם. ואמרינן עלה מאי משמעא אמ' אביי כמאן דאמ' קלי לאית. עד עכשיו כך דרך מדברי לשון ארמי בזמן שאדם מצטער הרבה אומרין עליו יתיב בקלי לאית. ודומה כי הוא מלשון קולא שהוא פח. כלומר יושב בצער כמי שהוא נלכד בפח. וקולא זה שאנו אומ' בלשון ארמי הוא קולר האמור ומדומה בלשון יוני. אמ' ליה רבא האי כבד עלי מיבעי ליה. אם מלשון קולא שהוא קולר ומלשון קלי לאית פירש ר' מאיר כי קללת א' תל' היאך היה אומ' קלאני מראשי קלני מזרועי שהוא קלות והוא צריך לשון כבדות. אלא אמ' רבא קלני כמאן דאמ' קליל לי עלמא וכן דרך אדם בזמן שמצטער אינו יכול להתכבד ולעמוד על עצמו אלא מתקלל כדבר הקל שמתנענע ומתנדנד לכאן ולכאן ואומ' קלני מראשי. כן פירש רבה דברי ר' כי כן דרש ר' מאיר כי קלל' א'. ולא ידענו מה סיתום בדברי הגאונים שהזכרת זכר קדושים לברכה כי הדבר ברור הוא:

סימן רמה

ושש'. הא דרב יוסף דכי מאטי האיי קרא באכי ויש נספה בלא משפט עד סופה. דע כי אמיתת הדברים הללו דברים מסותרין מבני אדם הן. ורב ביבי בר אביי שאמר את המעשה הזה יחיד הוא. וחס ושלום שמתכוין לשקר אלא שלמאד היה מעמיק לדבר עם המלאכים ושוקד לראות את השדים וממה שהעמיק בדברים הללו נסתכן ודומה שנפגע. ואלתר באעו רבנן עליה רחמי ונח נפשיה. וכדמפרש במתניתין דמאימתי קורין ושמא דברי חכמה ורמז אמר למלאך המות כך. או שמא כך היה הדבר. וכבר ראינו ממה

שמפורש במקרא כי מלאכי חבלה יוצאין בסימנין להשחית ממי שיש עליו סימן פל' או מי שאין עליו סימן פל' כאשר ראה יחזקאל ששה אנשים באים מדרך שער העליון ואיש כלי משחתו בידו שאמר להן זקן ובחור ובתולה וג'. ואפשר לומר שיש בהן מי שטועה ואע"פ שטועה שכר אותו שטעו בו איננו מקופח לפני הקב"ה. צא וראה אילו העידו עידי שקר על אדם בחיוב מיתה ונהרג בבית דין על פיהן יהיה שכרו מקופח לפני יוצרו. ויש עוד לומר שהקב"ה יודע נסתרות אין מניחן לעשות אלא מה שהוא חפץ אע"פ שמדמין הן כי טעו בשביל כמה תקנות שהקב"ה הוא יודען. או שמא נידמה לו לרב ביבי בר אביי המעשה הזה בחלומו כדרך שהרבה מבני אדם מספרין כי הן רואין בחלומן כמו כן או דימנדי וחאזו הכי. גונדרפוס רוח רעה. כי כמה רוחות דעתיהון כל אחת מופקדת על חולי. כדתנן מי שאחזו קורדיאקוס ואמרינן מאי קורדיאקוס אמ' שמואל האי מאן דנכתיה חמרא חדתא במעצרתא וניתני מי שנשכו יין חדש הא קאמשלן דההוא רוחא קורדיקוס שמה למאי נפקא מינה למיכתב ליה קמיעא:

סימן רמו

והא דתניא יצר אשה ותינוק תהא שמאול דוחה וג'. ששאלת על יצר שתובע בעבירה הוא אומר לקרבהו אלא בזמן שאדם חפץ להמית את תאותו כדי שיהא יצרו כבוש ושלא תתגבר אליו תאוה כל עיקר ומנהיג את עצמו ולמנוע את עצמו מכל תאוותיה לא יטה עליה מתחלת הדבר בכך שמא לא יוכל לעמוד בעצמו אלא ידחה את יצרו בשמאל ויקרב בימין פעם אחרי פעם מעט מעט עד שיתרגל בכך וילמד את עצמו:

סימן רמז

והא דאמ' ריש לקיש המוציא שם רע על הקטנה [פטור] שנ' ונת"ן לאב"י הנער"ה נערה מלא דבר הכתוב:

ואתקפתא דרב אדא בר אהבה ששאלת ודאמרינן כל מקום שנ' נער. ולא אית לן באוריתא כולה נערה מלא אלא חד ועשו אותו וג'. כך הוא ודאי שאין נערה שלם אלא זה ובכן סלקא שמעתא ולא ידענו מה הוקשה לך. אלא שאנו מפרשין את השמועה שמא לא נכנסתה לאולאלה. עיקר דילה דרבנן דאמרי קטנה יש לה קנס ומפריש ריש לקיש טעמ' אמ' קרא נער אפילו קטנה במשמע שמעה רב פפא בריה דרב נתן מבי בליחית אזל אמרה קמיה דרב שימי בר אשי אמ' ליה אתון אהא מתניתון לה אנן אהא מתנינן לה אמ' ריש לקיש המוציא שם רע על הקטנה פטרו שנ' ונתן לאבי הנערה נערה מלא דבר הכתוב

מתקיף לה רב אדא בר אהבה טע' דכת' רחמ' נערה הא לאו הכי הוה אמינא אפילו קטנה והכת' וא"ם אמ"ת הי"ה הדב"ר הז"ה והוציא"ו א"ת הנער"ה וסקלו"ה וקטנה לאו בת עונשין אלא כאן נערה אבל כל מקום שנ' נער אפילו קטנה במשמע. כך השמועה וזה פירושה כיון שנתן ריש לקיש טעם לדבריו שנערה כאן כת' מלא השיב רב אדה בר אהבה כיון שטעמך כך נמצא לדבריך שאילו היה כתוב נער חסר הוה אמינא אפילו קטנה במשמע והרי מצינו שהרי ראיה ברורה כי זו שבה דיבר הכת' אינה קטנה שהרי אם אמת היה השם הרע חייבת סקילה וקטנה לאו בת עונשין היא והרי אע"פ שלא היה נערה מלא היינו למדין כי אינה קטנה. ומתרצינן דלאו מן נערה שהוא מלא גאמר ריש לקיש אלא היל' היא בידיה דלאו קטנה היא. והכי קאמ' כל מקום שכתוב נער אפילו קטנה במשמע כאן במוציא שם רע בלבד היא נערה שאינה קטנה ולפיכך נכתב מלא ללמד שבכל מקום אחר אפילו קטנה במשמע והיא כשמועה הראשונה דאמרה רב פפא בר רב חנן מבי בליחית קמי דרב שימי בר אשי. והקשו קצת חכמי הישיבה שבימים האלה לפנינו שני קושיין ושניהן פירקנום ומצאנום כי הקשום רבנן דהתם ופירקום אחד מהן כי זה שאתה שפרשת מוציא שם רע כולה בנערה ולא בקטנה כי יש בה נערה מלא הרי גם יש בה נער חסר. ותשובתינו היא שאמרנו למעלה וכן מפורש בתלמוד שלארץ ישראל ר' אבהו בשם ריש לקיש נערה אחת שלימה כתובה בפרשה לימדה על כל הפרשה כולה שהיא גדולה והוציאו את הכתוב חסר למדרש אחר דאמ' ר' בון תפתר שבא עליה דרך זכרות. והקושיא השני כי כאשר בפרשת שם רע מתוך שיש עליה עונש אתה למד שאינה קטנה דקטנה לאו בת עונשין היא אבל שאר פרשיות נער בין גדולה בין קטנה הרי נערה מאורשה כתוב בה עונש דכתי' כי יהיה נער בתו' וג' והוצאתם את שניה'. וקטנה לאו בת עונשין היא. ואיך תאמר כל מקום שכתוב נער אפילו קטנה. ופרשנו בה שלענין נערה מאורשה הרי דברי חכמ' שאף קטנה במשמע כי כשם דהא דתנן הכא קטנה יש לה מכר ואין לה קנס אוקימנה כר' מאיר אבל חכמ' אומ' קטנה יש לה קנס הכין נמי הך דתנן התם הבא על נערה מאורשה אינו חייב עד שתהא נערה בתולה מאורשה והיא בבית אביה אמרינן עלה אמ' רב יהודה אמ' רב זו דברי ר' מאיר אבל חכמ' אומ' נער אפילו קטנה במשמע שאפילו הבא על הקטנה בסקילה כי קטנה במשמע. והיא גופה אם בת סקילה היא נסקלת ואם אינה בת סקילה מדרך אחר יצאת אבל ישנה במשמע נער. וההפרש שבינה ובין מוציא שם רע כי בפרשת מוציא שם רע קטנה אינה במשמע. ולפיכך אם בת עונשין היא שאם אמת נמצא הדבר חייבת המוציא שם רע עליה שלא נמצא אמת חייב. ואם קטנה היא שאם אמת נמצא הדבר פטורה אף

המוציא שם רע עליה פטור לפי שאין במשמעה קטנה ונערה מלא שבה לימד על כל הפרשה. אבל נערה מאורשה קטנה במשמע במקום שיש לעונשה עונשין אותה ובמקום שאין לעונשה עונש שלא במקומו. וגם כן פרישו רבנן דהתם רב יעקב בר אבא בעה קמי רב יובא הבא על הקטנה מהו אמ' ליה בסקילה. הבא על הבוגרת מהו אמ' ליה אני אקרא נער ולא בוגרת. אמ' ליה וקרא נערה ולא קטנה. אמ' ליה תח"ת אש"ר ענ"ה לרבות את הקטנה לקנס. אמ' ליה וקרא לרבות את הבוגרת לקנס. אמ' רב אף על גב דנצחיה יעקב בר אבא בדינא הלכה הבא על הקטנה בסקילה והיא פטורה. ר' בון בשם שמואל ולמה לא שמע לה מן הדא ומ"ת האי"ש אש"ר ש' וג'. וכי אין אנו יודעין שאין לנער חטא מות ומה תלמ' לומ' ולנערה לא תעש' דבר אין לנע' חט' מות להביא את הבא על הקטנה שהוא בסקילה והיא פטורה:

סימן רמח

ועל דברת על אשר אמרנו בעניין המתרגם פסוק כצורתו והמוסיף עליו כי זה וזה שניהן מגונין וכי אין לנו אלא תרגומא דילן כאשר פורש בתלמוד. וששאלתם תרגום ארץ ישראל משום מאן איתמר ופירושא דאית בקטנות ובאגדות מאי הוי עליהו:

אין אנו יודעין תרגום ארץ ישראל מי אמרו. ואף אין אנו יודעין אותו גופו ולא שמענו ממנו אלא מעט. ואם מסורת בידם כי מימות חכמ' הראשונים היה נאמר בציבור כמו ר' אמי ור' אלעא ור' אבון ור' אבא ור' יצחק נפחא. או אפילו בימי ר' אבא ור' חנניה האחרונים שהיו בימי ר' אשי גם כתרגומא דילן חשוב. שאלמלא כן לא היה נאמר בפני איתני עולם ואם מחודש הוא דרכו כאשר אמרנו אע"פ כי רחוק בעינינו מאד שהוא מחודש. אבל פירושין שיש באגדות ובקטנות מה ענינם אצל תרגום הסבור סברת כי אסרנו לדרוש מקראות. חס ושלום לא כן הדבר. אלא כן אנו אומרין כי המדרשות יפין הן ונאין מן האגדות ומן הקטנות. ומכל מקום ואף יש לנו לומר דבר אחד ודבר אחר כל זמן שהדברים עומסין לדרוש עליהן. אבל לתרגם את הפסוק ולהעתיקו מלשון ללשון זה הוא שאנו מגנין אותו. כי יש דברים שהן משוקלין להעתק בכמה טעמים ואי אפשר למעתיק מלשון ללשון לאמרם כלם. ואם אומר אחד מהן וטוען כי לכן נתכוון משה הרי זה בדאי לפי שאינו יודע מה נתכוון משה. כגון מה שעבר במדרשנו בשבת הזאת אשר עברה א"ך א"ם את"ה ל"ו שמענ"י. אם תאמרו מלה במלה בלשון ישמעאלי אמא אן אנת לית אסמעני אינם דברים נכונים ואין אדם מבין טעמם ונמצא זה כמגדף. לפיכך יש אומ' כן טעמן אם אתה הוא עפרון שמעני ולו תשמעני. ויש אומ' כן טעמן אם אתה

נותן לי ולו תתן שמעני וקח כסף השדה. ויש אומ' טעם אחר. וזה בהעתיקו מעתיק טעמו. וכל אחד אומ' כי זה פתרון תורת משה. וכאומרו כי זה פתרון תורת משה הרי זה בדאי. וכמה פסוקין כזה רבים מאד. כגון למע"ן ספו"ת הרו"ה א"ת ה"צ'. יש שמפרשין מלשון הוספה. למען ספות חטאת על חט'. ויש שמפ' מלשון ספייה. פן תספה. ויש נספה. וכמו ונירם. יש שמפרשין מלשון ירות. ויאמר ירה. ויש מפרשין מזולתו. וכמו את והב בסופה. שרבים חיפשו ולא עמדו על אמתתו מתכן הלשון. וכמו ותהינו לעלות הה'. יש שפיר' מלשון הין כי לפני מזה נמנעתם ואז אמרתם הן נעלה. ויש שמפרשין מזולת הלשון הזה. וכמו פני ילכו והנ' לך. שכמה טעמים משוקלין בו יש לומ' כך ויש לומר כך. ותרגום כל אחד רחוק מחבירו. וכמו פח"ז כמי"ם א"ל ת'. ב"ן פור"ת יוס"ף. כל אלה המקראות הרבה כמוהם בהביטך בהעתקת המעתיקים אותם אתה מוצא כי זה אחז דרך וזה אחז דרך אחרת. וכל אחד אומ' כי זו כואנת תורת משה וקורא ואומר כי העתקתי את התורה. זה התורה אשר העתיק פל' ואמ' כן כל אחד מהן לבדו בדוי הוא. אבל בזמן שאדם קורא את הפסוק כאשר אמרו משה בלשון הקדש ודורש בו כתורת הגדה שאמרה אמון פדגוג אמון מכוסה [אמון] מוצנע אמון אומן. הרי זה נכון לאמר. כי יש לומר כך ויש לומ' כך ונאמר לשון זה להדרש בו כל המדרשות הללו. לפיכך לדברינו אגדות וקטנות וכל מדרשות ששאלת עליהן הן נכונים הן ויש להביט בהן וכל דבר נאה דורשין אנו אותו. ואם יראה לנו עוד דבר אחר דרוש נדרשהו. אבל להעתיק מלשון ללשון את התורה זולתי תרגומא דילן שנשמע מן הנביאים ולאמר זה העתקת התורה לא נכון. כי אין לנו דרך אחת שאין לזוז ממנה. ויש בזאת בידוי ויש בה חרוף וגידוף. וכל שכן דברי הנביאים כי מה יעתיק איש היעזו"ב מצו"ר של"ג לבנו"ן. ומה יעתיק איש הודשנה מחלב. ומה יעתיק איש כי בחן. ומה אם גם שבט מואסת לא יהיה. ומה יעתיק איש כמה וכמה מקראות כאלה אשר ודאי האוחז דרך אחת ואומ' זו העתקת המקרא הזה מבדה ומבדה הוא. ואולם כך נכון לקראהו כצורתו ולדרוש בו. אפשר לומר כך ואפשר לומר כך. ודע כי אם אתה נסתפקו עליך דברינו שאתה חכם גדול על אחת כמה אחרים. לפיכך הוציא את דברינו אלה ופרשם והכריז בם למען יודע לכל איך אמרנו ואי זו דרך אחזנו. כי מי יוכל לתרגם ספר אחד באי זה לשון שירצה ולומר אלה דברי הנבואה בלא שינוי וזה הוא הבידוי:

סימן רמט

ושאלת הא דשלח רב יצחק בר יעקב בר גיורי משמא דר' יוחנן אע"פ שאמרו כלי פשתן אין בהן משום גיהוץ וכול'. היל' בודאי כי הא דשלח וכול'. ופירוש הגיהוץ שמעברין על הבגד אחר שמנקין אותו בכביסה טבעת לצחצחו. ובלשון ישמעלי נקרא אלצקאל והטבעת תקרא מצקלה ומסקלה ודבר זה ידוע אצלנו. ואף בתלמוד אתה מוצאו דאמרינן בגמ' דבתולה נישאת דקאמ' ליה רב אשי להונא בריה דרבא מפרזיקיא גיהוץ שלנו ככיבוס שלהן ואי אמרת גיהוץ מעברא ליה חומרתא. ללמדך שגיהוץ עבורי חומרתא:

סימן רנ

ולענין מה שאמר לו שמאי להלל אם אתה מקניטני גוזרני טומאה אף על המסיקה. ואמרת גזרה דרבנן בהקנטה תליא מילתא. ולענין מה ששנוי ואותו היום היה הלל כפוף ויושב לפני שמאי והיה קשה לישראל כיום שנעשה בו עגל. אמרת משום מאי והא הלל נשיא ושמאי אב בית דין ואשכחנן דאקשו רבנן ואתמהו אב בית דין בפני נשיא מי מצי מורה הלכה היאך דבר זה. ודאי דלאו בהקנטה תליא מילתא דגזירות אלא בדברים שראוין ברורים שנושאין ונותנין בהן כמה וכמה עד שיודעין שראוי לגזרם. ושמאי שאני שהיה קופדן ביותר שהרי קפדנותו מפורשת בכמה מקומות. והא ההוא שבא לפני זה ולפני זה להתגייר וקאמ' ענותנותו שלהלל הכניסה אותי תחת כנפי השכינה וקפדנותו שלשמאי בקשה לטרדני מתחת כנפי שכינה. וכך דומה הדבר כי בזמן ששאל הלל את שמאי מפני מה בוצרין בטהרה ואין מוסקין בטהרה בקש שמאי לשנות לו בין זה לזה ולא יכול כי כל תשובה שהיה משיבו הוה מקשי ליה הלל. והא רבנן אמורי בתראי רחק עליהן הדבר לידע מפני מה בוצרין בטהרה ואין צריכין למסוק בטהרה. ור' זעירא אמ' ר' חנינא מילתא שמא יבצרנו בקופות טמאות. ואקשינן ליה ואידחי האיי מימרא ואיתרץ תירוץ אחר שמא יבצרנו בקופות המזופפות. ור' אבא אמ' שמואל טעמא אחרינא משום נושבות ורב נחמן אמ' רבה בר אבוה טעמ' אחרינא משום הכשר. ובלא ספק שהלל ושמאי גדולים מאלו הרבה מאד ושמא טעמים רבים עברו ביניהם וקושיין הרבה מן הלל על שמאי עד שדחק הדבר על שמאי ולא מצא שינוי ברור בין בצירה למסיקה. כי כן שאלו הלל למה אינך משוה ביניהן. ולא היה יכול להשוות ביניהן. להקל ולומר שאין בצירה צריכה טהרה אלא אמר לו הרי אני משוה ביניהן ומצריך אף את המסיקה טהרה כבצירה. זאת צורת הדבר וכן היה לא שגזרה משום הקנטה אלא משום שלא מצא תשובה וקנטה דעתו מלשנות אמר הריני משווה את זה לזה. וטעם הדברים שלא היה

לו דבר לפני הלל וקנט מלהשיב ושהיו תשובותיו שלהלל נוצחות וחזר בו שמאי אל דברי הלל. וזה הוא לשון הקנטה. ודומיה בהעור בשחיטת חולין אמ' ליה ר' יוחנן לריש לקיש אל תקניטני בלשון יחיד אני שונה אותה. ומפרש עלה דהא שמעתא בכיצד צולין בפסחים דהדר ביה ר' יוחנן לגבי ריש לקיש מדקאמ' ליה אל תקניטני. ועל אודות שהלל נשיא ושמאי אב בית דין שאמרת איך מורה הלכה בפניו ואיך יוכל לגזור. גם זה עולה על פי הדבר אשר אמרנו. כי לא מושב סנהדרין היה לומר שזה הוא אשר מורה וזה טפל לו אלא מושב בירורן היה בדבר שנחלקו בו. וכי אמרינן אין אב בית דין מורה הלכה בפני נשיא בדבר שהן שוין בו. אבל דבר שחלוקין בו אם זה מורה כדברי עצמו אף זה חולק עליו. והרי ר' יהושע כשהיה חלוק על רבן גמליאל הודיע את חלוקתו ואב בית דין היה ר' יהושע. וכשציערו רבן גמ' והעמידו את ר' אלעזר בן עזריה עד שרצה ר' יהושע והחזירוהו ואף לא עיברו את ר' אלעזר בן עזריה אלא שבת זה ושתי שבתות זה. אף כן היו דברי הלל ושמאי לעניין הבוצר לגת שהוא אחד משלשה דברים שנחלקו בהן והיו נושאין ונותנין בדבר ואין בכך כלום. אלא כי מאשר שנוי והיה הלל כפוף ויושב לפני שמאי והיה הדבר קשה לישראל כיום שנעשה בו עגל מראין הדברים שהרבה מישראל חברו עם שמאי על הלל אותו היום וגבר בהן שמאי מאד. והיה הלל צריך בדברים שהיה נושא ונותן עמו להראות כאילו הוא תובע ללמוד וכאדם שהוא שואל להתלמד. ולולא כן לא היו מניחין אותו אותן החברים שחברו עליו להתגבר עליו. והוצרך הלל להמאיך את נפשו ולכפוף את עצמו כדי שיצאו הדברים ולא יוכל שמאי להימנע מלהשיב עד שהראה את הרבים כי קנט שמאי והשוה את המדה שהיה מאז חולקה. כי מעיקרה היה חולק בין בוצר למוסק ודחקו הלל בתשובה עד שקנט והשוה ביניהן ונראה כי בטלו דבריו. ולולי שכפף עצמו הלל לא יכל לזאת מאשר חברו עם שמאי שלא כדת כמי שעשו את העגל שלא כדת:

סימן רנא

ושש'. הא דתנן ואלו יוצאות שלא בכתובה ומיניהו נודרת ולא מקיימת. כי נשבעה דעבדה מידי ולא מיקיימא שבועתא כי נודרת ואינה מקיימת דאמי. אלא אית מאן דאיסתברא להון שהנשבעת ואינה מקיימת יוצאת שלא בכתובה כנודרת ואינה מקיימת. והכין אמרת טעמא מאי גבי נודרת דאמ' מר בעון נדרים בנים מתים ויכול האיש לומר לה אי אפשי באשה נדרנית שקוברת בניה. עיקר בריתא מפרש בגמ' דבמה מדליקין והכין הוא רבי אומ' בעון נדרים הבנים מתים שנ' אל תתן א' פיך ל' א' ב' ואלו הן מעשה ידיו

שלאדם הוי אומ' בניו ובנותיו. תנו רבנן בעון נדרים בנים מתים דברי ר' אליעזר בנו של ר' שמע' בן יוחאי ר' יהודה אומ' בעון ביטול תורה שנ' לשוא הכיתי א' בניכם. ומקשינן כי מיכדי ר' יהודה הנשיא הינו רבי [ורבי] בעון נדרים אמר. ומפרקינן לבתר דשמעה מר' אלעזר ביר' שמע' בן יוחאי. ואמרינן רב נחמן בר יצחק אמ' למא[ן] דאמ' בעון נדרים מהכא לשוא הכ' את בניכם על עיסקי שוא. וכיון דשבוע' שקר קרינא בה אל תתן א' פ' לחט' וכי דמפרש בגמ' דשבועת הדיינין ואית בשבועות נמי שבועת שוא וקרינא בה לשוא הכ' א' בניכ' אית ליה לבעל לאיתלויי בהא מילתא ולמימר איפשי שימותו בני ויוצא[ת] שלא בכתובה. ואנחנא לא סבירא לנא הכין ולא דרשינן טעמא דדינא כי הדין מדרש שלא נתנו דינין להדרש. והני אסמכאתא בעלמא ולא סמכינן עליהון לעניין דיני ולחיובי ממונא ולא אפקועי ממונא. ולא עוד אלא דקאמרינן לקמן בעון שבועת שוא ושבועת שקר חיה רעה רבה ובהמה כולה ובני אדם מתמעטין והדרכים משתוממין ולא אידכר מיתת בנים. שמעינן מינה נדרים לחוד ושבועות לחוד דאו הוו כי הדדי לא הוה מישתני מאי דאימיר בהון. אבל ודאי שבועות על דברים שהן מתקיימין כנדרים הרי זה נדר מעולה ומחזק כשבועה כגון מי שנשבע לתת לעניים כך וכך או לילך למקום שהציבור מתפללין או לשנות פרק פל' או כיוצא באלו. שאלו נדר היה נדרו מתקיים אם רגילה אשה זו על כיוצא בדברים הללו ואינה מקיימת הא ודאי יוצ[את] שלא בכתובה משום דשבועה לא גארעה מיניה מדעם. אבל מי שנשבע לסעוד היום אצל פל' סעודת הרשות לילך לבית המשתה שאין בו גמילות חסד שאוכל ככר זה שאלבוש חלוק זה וכל כיוצא באלו שאילו נדרו לא היה מתקיים עליו אע"פ שאם ביטה בשבועה ולא קיים חמור הוא לא ידעינן קל וחומר לפורענות ולא אמרינן ומה אם בנדר גרידא בניו מתים בשבו' לא כל שכן כי הרבה דברים חמורין אין נפרעין מן האדם בעולם הזה אלא כמוס לו לעולם הבא וקשה עליו. ואע"פ שאילו מצינו בתלמוד או במשנה דבר ברור בעון כך וכך בנים מתים לא היה לנו להקישו לנודרת ולא מקיימת לומר כי אשה שרגילה בו יוצא[ת] שלא בכתובה שאילו הייתה חייבת כך לא שבקוה רבנן ולא מצאנו כי אדם מעולם עשה מעשה אלא כמה שפירשנו:

סימן רנב

ושש'. הקולנית שאמר ר' טרפון הילכתא כי דתנא במתניתא משום דמקשינן עלה וניתנייה גבי מומי ולא אשתכח לה פירוקא ואמרינן מחורתא כדשנין מעיקרא. ופירשה שמואל כגון שאינה בושנית ובמספרת עמו על עיסקי תשמיש מספרת כדרכה שלא

בלחש במקום שהשכנים שומעין. זה פירוש דברי שמואל שמשמעת קולה על עיסקי תשמיש. וכגון שתובעה והיא נמנעת בתחלה כדרך שהנשים נמנעות בתחלה עד שמפייסין אותה וקולה נשמע לשכונותיה בזאת והיל' הכי. אבל דמתניתא דתנא משמשת בחצר זו וקולה נשמע בחצר אחרת. כך פירושה שבשעת תשמיש יש לה נחירה ואינה יכולה לכלוא את נשימתה מהשמע. ובשביל כך מקשינן דהא מילתא מומא הוא לפי שלא ברצון האשה נשימתה נשמעת והיא לא נתכוונה לדבר שלא כהוגן כדי שתימנה עם העוברת על דת והמקללת אלא מום הוא ככל המומין. ואסיקינן דמחוורתא דקולנית כדשמואל:

סימן רנג

ושש' וורד כנגד פניה. הכין שמעתא בטווה וורד כנגד פניה. ופירושו צמר אדום הצבוע בלבה ובכיוצא בו. כי הגון האדום קורין אותו ורד בלשון ארמי צמר אדום קורין אותו ורדא. וזה האשה אם טווה וורד בשוק שהוא צמר אדום כדי להראות פניה כנגדו שנופל זהרירו על פניה הרי זה עזות מצח ופריצות:

סימן רנד

ושש'. אשכחנן בהלכות גדולות גבי גיטא דמאן דמיקלע למתא דלית בה ספרא יהודאה ואיכא יהודאי דידעין למיקרא כתבא פרסאה כתבין יהודאי פרסית וחתמין על גיטא ועל כתובתא ושפיר דאמי. ובדוכתא אחריתי אשכחנן האיי מאן דמשדר גיטא לאינתתיה ואישתכח ההוא גיטא דלא הוה כתי' שפיר אם איתינהו לסופר ולעדים ראשונים כותבין גט אחר ונותנין ואם לאו חוזרין אצל הבעל ואומ' לסופר כתוב ולעדים חתומו. האיי דכתי' בפרסית לא מצית אמרת דכתיב באותיותיו ולאו דשפיר הוא ואו בשעת הדחק הוא ומשום דלא תיתעגן הוא היכא דלא כתיב שפיר באותיותיו מישתריא ביה לגבי גיטא שכתבוהו בלשון עברית כי לא כתי' שפיר ולא מישתכחין סופר ועדים אמאי לא ומישתריא ביה. ואו שלא בשעת הדחק הוא גבי גט שניכתב בפרסית דלא כתי' שפיר אמאי מישתריא ביה:

סימן רנה

ושאלת עוד דתנן גט שכתבו עברית ועדיו יוונית יוונית ועדיו עברית כשר וכול'. אמאי משנן כתב עדותן מכתב השטר והיל' כסתם מתניתין וכשר או לא. הכא חזינא תחלה

דהיל' כהא מתנית' גט שכתוב עברית ועדיו יוונית כתוב יוונית ועדיו עברית כשר. והילכך גט דכתיב פרסית כשר הוא ואין בו חששא כל עיקר. אלא מיהו צריך שיכתב כהילכתו או כלשון הזה דרגילנא ביה בלשון ארמית ואע"פ שנכתב בכתב פרסי או בכתב יווני דהא עברית קא כתבינן ולשון ארמית הוא ואו הוה כתיב בכתב פרסי נמי דהוא כתיב לאחד מלשוני הארמית או כתב בבלי כשדי שהוא כתב ארמית שלנו גם כשר היה וכן כל כיוצא בו. ואו אפילו הועתק גופו שלגט ותורפיו אל לשון אחר וחקרנוהו ומצאנו בו את הצרכים שתיקנום חכמים כשר הוא. והוא ששנו רבותינו גופו שלגט הרי את מותרת לכל אדם ר' יהודה אומ' ודין די יהוי ליכי מיני ספר תירוכין וגט פיטורין ואגרת שבוקין למהך להיתנסבא לכל גבר דיתצבייין. ואמרינן איבעיא להו מי בענן ודן או לא תא שמע דאתקין רב בגיטא איך פל' בר פל' פטר ותריך ית פל' בת פלניתא דהות אינתתיה מן קדמת דנא מן יומא דנא ולעלם ואילו ודין לא קאמ' ולטעמיך ספר תירוכין וגט פיטורין מי קאמ' אלא צריך ולא קאמ' הכא נמי צריך ולא קאמ'. וראשונים שלנו תקינו עוד וכדן וכל העולין עכשיו אם תרף הדברים הללו נמצא בגט אפילו בלשון אחר הרי זה כשר. והא דאמ' אביי האי מאן דכתיב גיטא לא ניכתוב ודין דמשמע דינא אלא ניכתוב ודן ולא נכתוב לימחך דמשמע חוכא אלא למהך ולא ניכתוב איגרת דמשמע אי גרת אלא אגרת וניכתוב תלתה תלתה יוד בתיהויין ובתצבייין ואי לא משמע תיהויין ותיצביין ולוריך ביה בואו דתירוכין ובואו דשיבוקין ואי לא משמע תריכין ושביקין. ודאי לכתחלה צריכין סופרים לעיין בההוא לשון אחר דכתבין ביה גיטא דאו איכא מילי דמשמען לפסולא ידקדקו באותיותיהן באותו הכתב שכותבין בו כדי שלא יהפכו הדברים. ואו לא עבד הכין או נמי כתב תיהויין בתרין יוד ותיצביין בתרין יוד וכתב ודין וכתב איגרת אפילו בלשון הזה ובכתב זה שאנו כותבין לא פסלינן ליה לגיטא אלא במקום דקאים בעל וקא מערער. אבל היכא דלא קא מערער בעל בגיטא וכבר נתן רשות לסופר לכתוב ולעדים לחתום ולמסור וכבר נכתב התורף כתקנו אע"ג דלא דקדיק סופר איליין דקדוקי לא משמע לן לדילן בדליכא ערעורא דבעל לא דינא מן ודין ולא חוכא כדלא תליא כרעא דהא ולא תנאה דאי גרת מן יוד דאיגרת אילא שרינן לה ביה ואי אינסיבא לה בכשרות אינסיבא. לפיכך תדע שזה שנמצאת בהלכות דלא כתיב שפיר לאו שאין כתבו יפה מעשה סופר אומן. אילא דלא כתיב שפיר שאין תורפו כתיב כהוגן דלית ביה... או דלית ביה מן יומא דנן ולעלם או כיוצא באלה האיי בודאי צריך סופר לכתוב גט אחר ועדים חותמין ונותנין. ואו לא מיתרמי סופר ועדים כיון דההוא גיטא לא כתיב תורף דידיה שפיר כהוגן לא מישתריא ביה בין בשעת הדחק ובין בשעת הריוח. ואם תורפיו

במקומו אע"פ שהוא בלשון אחר כשר הוא בין בשעת הדחק בין בשלא בשעת הדחק בזמן שנחקרו דבריו ונמצאו יפין ששמרו את התורף כהוגן. ואם כלשון הזה דרגילנא ביה ובכתב אחר כל שכן דשפיר דאמי. אילא ודאי ראוי שלא לעשות כך בלשון אחר לכתחלה שמא לא יוכל לדבר באותו לשון דברים מכוונים על התורפים הללו ושמא אם יפלו לידי מחקר ימצא בם פגם אלא אם כן הוא שנועדו בית דין חשוב בארץ יון או רומי או פרס וכיוונו דברים שתיקנו אותן מומחין והחזיקום שהרי מוחזקין הם. ואם לא נועד בכך אלא יחיד כותב גט בלשון אחר טעון מחקר ואינו מוחזק בזה ובהחקרו והמצאו מכוון כהוגן כשר הוא:

סימן רנו

ושש'. תשע ברכות דראש השנה קימא לן דהיל' כרבן גמליאל דאמ' בשליח ציבור כשם שהוא מוציא את שאינו בקי כך מוציא את הבקי. כדמכוין דעתיה בתר שליחא דציבורא ושמע צלותא כולה כי מסיים צריך שיפסע שלש פסיעות לאחריו ואחר כך יתן שלום דאמרי רבנן המתפלל צריך שיפסע שלש פסיעות וכול'. או דיל' הני מילי כד מצלי לחודיה בלחש אבל הכא לא צריך. ושליח ציבור דלא מצי לצלויי בלחש ומפיק נפשיה בצלותא דציבורא מיחייב למיפסע במישלם תפלה או לא. כך מנהג בישיבה כי בזמן שיחיד מתפלל לעצמו שבע ברכות בראש שנה אע"פ שלא אמר מקראות שלמלכיות וכל שכן שלזכרונות ושלשופרות אלא ששליח ציבור בירך תשע ברכות ויצא היחיד בברכות שלשליח ציבור וכיון את דעתו לשמוע ממנו אין היחיד פוסע שלש פסיעות לאחוריו ונותן שלום אלא בתפלה שהתפלל לעצמו שהיא שבע ברכות. אבל ודאי אם לא התפלל היחיד בלחש כל עיקר אפילו שבע ברכות ולא יצא ידי חובה בתפלת מוספין שלראש השנה אלא בתפלת שליח ציבור צריך היחיד לפסוע לאחוריו ואחד שמסיים שליח ציבור. וכן שליח ציבור עצמו אם נתפלל שבע בלחש אחריהן הוא פוסע. ואם לא נתפלל אלא מעיקרה תשע בקול גדול לציבור אינו פוסע אחר תפלתו. ויש בשלוחי ציבור מי שמחמיר על עצמו לפסוע אלא שהוא מבליע את פסיעותיו לבלתי היראות דלא ליחזי כי יוהרא זה הוא המנהג. וכל יחיד ויחיד חייב בתשע ברכות ובדין היה שאפילו בציבור כדי שיסדיר שליח ציבור תפלתו אלא שלא תיקנו לו בלחש יותר משבע בזמן שהוא בציבור. ולא תיקנו לו לפסוע לאחריו בציבור אלא אחר שבלחש.

סימן רנז

וששׁ ציבורא דאיעכבא להו תפלת המנחה עד עידן רמשא ואו מצלו בלחש חליף יומא כי עאבר שליחא לפני התיבה ואמר קדושה ומצלי י"ח בקלא מוציא את כולן ומיחייבין למעקר כרעיהו או דילמא לא מפיק ולא מחייבין. עלתה על לבנו שלנו טרם העת הזאת שבשאר ימות השנה הלכה כרבן גמליאל ששליח ציבור מוציא את הרבים שאחורי בית הכנסת ידי חובתן. והיינו סוברין כי דר' הונא ציפוראה בשם ר' יוחנן שתים הן אחת שלברכות שלראש השנה ויום הכפורים ואחת סתם דאתיא אפילו בשאר ימות השנה. ואחר כך היבטנו בשמועה וראינו שהדברים משוקלים ואפשר דלא אמ' ר' יוחנן אלא חדא ובברכות שלראש השנה ויום הכפורים היא [ה]ך סוגיא דשמעתא. כי כיון שאמר רבה בר בר חנה אמ' ר' יוחנן מודים חכמים לרבן גמליאל הקשינו היאך אתה [אומ]ר שר' יוחנן סובר מודים והאמ' ר' הונא צפוראה אמ' ר' יוחנן הלכה כרבן גמליאל ואין לך לומר הלכה כמותו אלא מיכלל עליה וודאי דפירושא דר' אבא לא קם הכל מודים שאין הלכה במקום מודין. ובא ר' אבא לפרש כי מודים בברכות שלראש השנה ויום הכפורים והלכה מכלל דפליגי בברכות שלכל השנה עד אשר הוקשה עליו דהא אמ' ר' הונא ציפוראה אמ' ר' יוחנן הלכה כרבן גמליאל בברכות שלראש השנה ויום הכפורים [דאלמא פליגי עליה בברכות שלראש השנה ויום הכפורים] ונמצאו לנו שתי שמועות. אחת שמודים ואחת הלכה. וצריכין אנו להעמיד את זו בדבר אחד וזו בדבר אחר. ואשר חשב ר' אבא לחלוק את דברי רבן גמליאל ולומר כי דבר זה על ברכות שלראש השנה ויום הכפורים וזו על תפלות שלשאר השנה. ובאחד החכמים חלוקין עליו והוא שאמר בו ר' הונא ציפוראה בשם ר' יוחנן שהלכה כמותו. ובאחד מודים לו והוא שאמ' רבה בר בר חנה בשם ר' יוחנן מודים ולא היה יכול לומר כי בכל השנה מודים לו כי בשלראש השנה ויום הכפורים נחלקו עליו כי אם בתמודות שהן ידועות וברורות לכן הן מודים לו היאך יחלקו עליו באשר אינן ידועות לכל. לפיכך העמידה בפירוש שינוי ולא בשמועה כי מודין הן לו בשלראש השנה ויום הכפורים וחלוקין עליו בשלכל השנה והלכה כמותו. אילו עמדו הדברים הללו היה לדבריך ולשאילתך שבזמן שהעת דחק אל יתפלל הציבור מנחה בלחש אלא ירד שליח ציבור ויכוונו דעתן ויעקרו את רגליהן. ויפסעו לאחוריהן. וכן היינו סוברין וגם היינו סוברין כי אשר הוקשה לר' אבא איך תאמר שמודים חכמים לרבן גמ' בברכות שלראש השנה ושליום הכפורים והלא שמענו בפירוש שהלכה כרבן גמ' בברכות שלראש השנה ושליום הכפורים מיכלל דפליגו עליה אינו מבטל את השמועה הראשונה האמורה סתם הלכה וכי ודאי הוא אומ'

בין בשלראש השנה ויום הכפורים ובין שלשאר ימות השנה כי שליח ציבור מוציא את הרבים ידי חובתן וחלוקין עליו בזה ובזה והלכה כמוהו בזה ובזה. והקושיא דקשי לן מעיקרא איך אמ' ר' יוחנן מודים ואמ' הלכה פירוקה כדרב נחמן בר יצחק מאן מודין ר' מאיר ומצינו לו בריתא מפורשת דברים ברורים דר' מאיר מודה לו בברכות שלראש השנה ושליום הכפורים. ואחרי כן ראינו כי לא שמענו שרבן גמ' אומ' בברכות שלראש השנה כי שליח ציבור מוציא את הרבים ידי חוב' אלא מר' אבא. ולא מפי שמועה אמרה אלא שינויא ודברים ברורים שביקש להשים לרבן גמ' שני דברים להעמיד הלכה על אחד מהן ומודים על אחד מהן. וכיון שלא עמדו דבריו מנין לנו שרבן גמ' אומ' בברכות שלכל השנה כי שליח ציבור מוציא את הרבים דיל' לא אמר רבן גמ' אלא בשלראש השנה ויום הכפורים בלבד והרי דברי משנתנו בברכות שלראש השנה הן ובם חלוקת רבן גמ' ואשינויי לא סמכינן וכל שכן שינויא דר' אבא בטל. וזה אשר נאמרה דר' הונא צפוראה בראשונה סתם שאף על סתם נאמר מודים חכמ' לרבן גמ' ושמעתא אליבא דהיל' הוא דסליקא ומשנתנו בראש השנה היא ועליה נאמ' סתם הלכה כרבן גמ' ואף עליה נאמר סתם מודין לרבן גמ' וקשתה לנו ופירקנוה. וכיון שבא ר' אבא להעמיד את שמועות מודין בזו שהן שחולקין בה אמרו לו והלא בזו אמרו הלכה נמצאת השניה דר' הונא ציפור' פירוש לראשונה. וחקרנו עוד בתלמוד ארץ ישראל לראות שמא שתי שמועות הן או שמא בכל השנה תאמרה ומצאנו כי שמועה אחת היא ובשל ראש השנה היא כאשר במשנתנו וכן אומרין הדברים. ר' הונא רבה דציפורין בשם ר' יוחנן הלכה כרבן גמ' באילין תקיעתא. ולא עוד אלא דקאמרינן בשמעתין ומאי שנא הני אי נימא משום דנפישי בהי קראיי והאמ' רב חננאל אמ' רב כיון שאמר בתורתך כתוב שוב אינו צריך אלא משום דוישן. ואילו היה שליח ציבור בברכות שלכל השנה מוציא את הרבים ידי חובתן לא הוה שאניאן הני. ועוד דבר אחר דרבן גמ' קא פאטר העם שבשדות והעומדין אחורי שליח ציבור בבית הכנסת. ואם תאמר שדברי רבן גמ' בשנה כולה והלכה כמותו נמצא לדבריך שהעם שבשדות פטורין מהתפלל כלל בזמן שיש שליח ציבור בעיר. הילכך אין לנו לחתוך דרבן גמל' פליג בכולה שתא והיל' כותיה. אלא בזמן שהדברים משוקלים לחומרא עבדינן. ומתוך שאתה תלמיד חבר לנו והר גבוה בתורה גלינו לך את רחישות לבבנו. ודאתן עלה מיהא שאלה ששאלת אין בנו כח לפטור את הציבור אלא בתפלת השליח וכיון דעתן. וכן מנהג הישיבה בזאת שממהרין ומתפללין כל אחד ואחד בעצמו ושליח ציבור יורד לפניהם ואומר אבות וגבורות וקדוש' השם וחותם:

סימן רנח

וששׁ' הא דאמ' ר' חייא בר אבא אמ' ר' יוחנן אנשי כנסת הגדולה תיקנו להן לישראל ברכות ותפלות. מקמי הכין בבית ראשון היכי הוו עבדי ומאי הויא צלותיהו. כך שמענו שלא היה להן בתפלה בבית ראשון אלא ברכות אבות וגבורות וקד' השם והן שלש ראשונות ועבדה וברכת כהנים לבסוף אחר שמברכין על המאורות וקוראין עשרת הדברים (וקורין עשרת הדברים) וקורין שמע והיה אם שמוע ומזכירין יציאת מצרים בפרשת ויאמר ומברכין אחת לאחריה על גאולת ישראל באמת ויציב. ושאר ברכות שלתפלות בבית שני תקנום הנביאים ואנשי כנסת הגדולה. וכך היה מנהג מקדש גם בבית שני דתנן אמ' להן הממונה ברכו ברכה אחת והן ברכו וקראו עשרת הדברים שמע והיה אם שמע ויאמר וברכו שלש ברכות ואמת ויציב ועבדה וברכת (השם) כהנים:

סימן רנט

וששאלת עשרים וד' ברכות שלתענית ציבור עבדינן להו בכולהו דוכאתא על כל צרה שתבוא על הציבור. או דיל' כיון דתנן ונותנין אפר מקלה על גבי התבה ובראש הנשיא ובראש אב בית דין לא עבדינן אלא במקום נשיא ואב בית דין דאית פלוגתא בין גאונים ז"ל בהא מילתא. כך ראינו כי זה שאמרת תענית ציבור אינו בבבל ובכל ארצות אין לנו תענית ציבור אלא ט' באב בלבד כדשמואל. דאמ' שמואל אין תענית ציבור בבבל אלא תשעה באב בלבד ואע"פ כן אין אומרין כ"ד בט' באב אלא בזמן שיש צרה דאמ' ר' יוחנן ט' באב אינו כתענית ציבור ומפרקינן אינו תענית ציבור לעשרים וארבע ברכות. ושאר תעניות שאנו קובעין בבבל אינן כתענית ציבור ואין בנו כח לאסור מלאכה מפני שאין נשיא ואין אב בית דין שהמקום גרם להם. ובני ארץ ישראל אומ' אמ' ר' יוסה הדה אמרה איליין תעניאתא דאינון קביעין קבעין לאו תעניאתא אינון משום דלית בהון נשיאה. ואף על פי כן מנהג מעולם שקובעין בבבל שבע ברכות ארוכות על כל צרה שתבוא עליהן ומתריעין ואע"פ שאין שם נשיא ואב בית דין אינן מעכבין מזאת. אלא מיהו צריך שיהא חכם מובהק שנוטל ונותן בראשו והכל רואין ומזדעזעין. ובני ישיבת מחסיה בזמן שהיה בסורא היו מקילין הרבה בדבר זה ותמיד בכל שנה היו קובעין תענית כזאת בבי רב. אבל בני ישיבתנו היו מחמירין ולא היו עושין כך אלא בצרה גדולה ובמקום שיש חכמ' הרבה או חכם גדול מובהק ובאילו הורידו עצמן לסכנה וברחמי שמים הנהיגום שאין חוזרין ריקם. ואנו כבר קבענו כמה פעמים תעניות כאלה. וגם במקומות אחרים שאינן מקום שיש רב מובהק עושין כן:

סימן רס

וששׁ'. ראובן צוה מחמת מיתה שינתנו כל נכסיו לעניים ולא פטר את היורשין בכלום מי אמרינן כיון שלא הפטירם בטלה צואתו דאמור רבנן יכול אדם לפטור את בנו פשוט וכול'. או דילמא כיון שהכל לעניים אינן בכלל יכול אדם וצואתו קיימת. הא יכול אדם דקאמרת דאמור רבנן לא ידעיננא ליה ולא גרסיניה מעולם וליתה בגמ' ושמא קצת הראשונים או האלופים בתראיי אמרי דברים הללו שאין אנו מכירין בהן. וכתבת וכול'. ואין אנו יודעין שאר הדברים ולא מה ישנו בכללן ומה שאינו בכללן. אלא הכין הוא דינא דלא מיבעיא המצוה להנתן כל נכסיו לעניים דדאמי לאחר מותו כמי שמסר להן מחיים. דתנן אמירתי לגבוה כמסירתי להדיוט. אלא אפילו כתב נכסיו לאחרים אע"פ שהן הדיוטות בלשון מתנה דבריו קיימין דתנן הכותב נכסיו לאח' והניח וכול'. והאיי דצריכין למיפטריה ליורש דיליה משום תרתין מילי. חדא מיניהי דתנן האומר איש פל' בני בכור לא יטול פי' וג'. ודיקין רבנן שאם הפטיר ואמר אל יירש אלא כך וכך אע"פ שאינו כל חלקו דבריו קיימין שהרי קיים ירושת התורה ואפילו דינר אחד כההיא דכתו' בנין דכרין שצריך להיות שם מותר דינר כדי לקיים ירושת התורה. והני מילי מחלק פשוט דרחמ' זכייה לאב להנחיל לכל אחד מבניו מה שהוא רוצה דכתי' והיה ביום וג'. ואמ' רבה טעמ' דר' יוחנן בן ברו' מהכא התורה נתנה רש' וג'. אבל חלק בכורה אינו רשאי לומר אל יירש ממנו אלא כך וכך דרחמ' זכייה לדיליה וקאמ' לא יוכל אלמא אינו רשאי. ודיקינן נמי מדתנן המחלק נכסיו וכול' דאלמא חלק בכור לא יאכיל למיפטריה מיניה וכי קאמרינן דצריך למיפטריה במידעם מחלק פשוט הני מילי היכא דאמ' אל יירש שצריך לומר אלא כך וכך. אבל היכא דנתן נכסיו במת' לאחר רחוק לא צריך למפטריה ליורשו. או נמי אמ' על אחד מבניו יירש כל נכסיי דבריו קיימין לפום דבענן למימר ואין צריך לפטור את היורשים ואין להן כלום בנכסיו דקימא לן הילי כר' יוחנן בן ברו'. ומילתא אחריתי דצורך פטירה משום הא דאמירן אמ' רב יהודה אמ' שמואל הכותב כל נכסיו לאשתו וכול' ואמרינן פשיטא בנו גדול לא עשאו אלא אפטר' בנו קטן מאי רב חנילאי בר אידי אמ' שמואל אפילו קטן המוטל בעריסה לא עשאו אלא אפט' ושאר שמעתא ופלוגתא דרבינא ורב עוירא משמ' דרבא. השתא היכא דפטר את שאר בניו במעט מעט לא אמרינן שוייה לאשתו או להההוא חד מבניה דאמ' רבא אמ' רב נחמן חמשה עד שיכתבו את כל נכסיהן. וכן כיוצא בו או פאטר ושאביק שיור ליורשו לא האוי כותב כל נכסיו. אבל בעלמא כדלא חישינן לכותב כל נכסיו ולא אמ' לא יירש לא

צריך פטירה אפילו בהדיוט אבל לצדקה ולהקדישות לעולם לא חישינן לאפטרפסות ולא צריך למיפטריה ליורשו:

סימן רסא

ושש'. אמ' עולא בטופל ואמ' חזקיה טופלין בהמה לבהמה. מאי פירוש טופל וטופלין. כבר מפרשא בגמ' הטפילה הזאת דכיון דאמ' להו בית שמאי לבית הלל היאך אתם אומ' כי יוצא א' בחגיגתו ביום טוב הראש' שלפסח ממעשר שני והלא זה דבר שהוא בא חובה וכל דבר שהוא בא חובה אינו בא אלא מן החולין מפרקינן לבית הלל אמ' עולא בטופל. ורבנן דבמערבא מפרשין כלשון הזה מביא אחת מן החולין וטופל לה מן המעשר. ועיקר הדבר כגון אדם שיש לו אוכלין מרובין ונכסים מועטין והוא צריך להביא שלמים מרובין לחגיגתו ועולות מועטות לראייתו ואין בידו להביא שלמים מן החולין לפי האוכלין שיש עמו מה יעשה טופל מן המעשר עם החולין שיהא החולין עיקר חגיגתו והמעשר טפילה להם לצורך העם האוכלין. ובית שמאי אע"פ שהן מתירין להביא שלמים שלחגיגה ביום טוב אוסרין הן להביא מה שיש בו תערובת מעשר לפי שאין מתירין אלא חובה ואין חובה באה אלא מן החולין ובית הלל מתירין לטפול. ואליבא דבית הלל פליגי חזקיה ור' יוחנן. חזקיה סבר טופלין בהמה לבהמה כדי שתיקרב אחת שלימה מן החולין ותהא לחובתו ולא יהא בה מעשר ואע"פ שטופל לה אחר כך מן המעשר אבל מעות מעשר שני לא יטפול אותן לעשות למעות שלחגיגה מפני שאין שלימה מופרשת לחובתו. ור' יוחנן אמ' טופלין מעות למעות כדי שלא יקרב ביום טוב שלמים אלא שיש בהן כלום מן החובה ואין חובה באה מן החולין ומה מעשר הרי יש בה חובה אבל אחת שאין מן החולין כלום אינה באה ביום טוב לפי שאין בה כלום חובה. ותניא כמר ותניא כמר תניא כוא' דר' יוחנן מסת מלמד שאדם מביא חובתו מן החולין מנין שאם רצה לערב [מערב] תל' לומ' אשר ברכך. מדקאמ' יערב שאמ' ר' יוחנן מעות במעות שמתערבין אבל בהמה בבהמה לא מיתערבא. ותניא כוותיה דחזקיה בית שמאי אומ' יום טוב הראשון מן החולין מיכן ואילך מן המע'. מדקאמרי בית הלל אכילה ראשונה ובית שמאי אומ' יום טוב ראשון דאלמא דחולין ידועין הן ואין בהמה אחת מזה ומזה. ועל הכין סוגיא דכולה שמעתא:

סימן רסב

ושא'. כלי אכסלגוס וכלי מסימס. מיני עצים הן. ואמרינן אכסלגוס אל שוחט ומסימס אבנוס:

ודאמ' עולא לישתמיש אינש במאן דמתני ארבעה ולא לישתמיש במאן דתאני ארבעה. הכין גרסין רבנן ופירושה זה השונה הלכות לאו מאן דתאני מתניאתא אבל דמתני הוא כעין התלמוד שלא תלמודנו זה הוא כי תלמודנו זה על ההלכות נאמר. וכן הוא הדבר כי מי שהוא יודע מכילאתא ודראשי דארבעה סידרי זה הוא דמתני האמור כן. ודתאני מתניאתא כגון משנת חכם זה או חכם זה כי דתניא דבי ר' ישמעאל ודומיהן שיש בהלכות ויש בהן שאינן הלכות. אבל הילכאתא היא משנתנו זה דתרצה רבנו הקד' שהלכה כמוה. נמצא מאן דתאני ארבעה דהילכאתא עדיף מן מאן דמתני ד' דדראשי:

סימן רסג

וש'. אם יכול לחדש דבר בתפ' כיצד מחדש. הא מילתא משום לא תוסיפו נגעו בה ובתפלת המוספין דלא לימרו שני מוספין האוו. והאיי חידוש כגון שיכול לומר כי זה הוא המוסף הוא מוסף שהתפלל מעיקרה והשתא לכבוד ציבור הוא שונה ואינו מוסיף. ואית ליה למימר הכי יהי רצון מלפניך יי' אלהינו שתשמע תפלתי אשר התפללתי לפניך היום שתעלנו לארצנו ותטע' בג' וכול'.

סימן רסד

וש'. שלשת מיני דרקון הן. ואמרת כי יש פיר' מחליפין זה על זה. תמהנו מזאת והלא מפורש בהדיא כי הן מכות חדרי בטן וכי הרעב רפואתן דאמ' ידענא ביה בנחמני דמכפין נפשיה. והוא החולי הידוע בל' ישמע' אלאסתסקא. וישנו שלשה מינין (וישנו שלשה מינין) עבה קורין אותו אלזקי ואין בכך ספק כל עיקר. מלך הכבוד יפתח לך אור עינינו ולכל תלמידי חכמ' שבקירואן משוש לבנו חביבנו ידידנו שערי חכמה ושערי בינה ומעטה תהלה יעטמו וחלקם בחיים יהי נצח. ישע רב:

סימן רסה

ושש' הא דאמרינן לאפוקי מדר' נחוניה בן הקנה דתניא ר' נחוניה בן הק' היה עושה את יום הכפורים כשבת לתשלומין וכול':

סימן רסו

ובעבור נכסי מלוג אם מכרה אשה ונתנה שהבעל מוציא מיד הלקוחות אשר ראיתם דברי מר רב מתתיה ורב צמח הגאונים נ"ע דאמרו בדמים ודברי מר רב עמרם גאון נ"ע דאמ' בלא דמים. ושאלתון אנן כמאן נעביד. ועיקר דמילתא כל המוציא מיד הלקוחות בלא דמים הוא מוציא כי המכר בטל הוא ומי שמכר לו מכר מה שאינו שלו. ואף זה דקאמ' רבא בעל לגבי דר' יוסי בר חנינה שויוה רבנן כלוקח ודאמי כלוקח ראשון הראשון הוא בא ומוציא מיד הלוקח השני ואין עליו ליתן לו דמים מן ממונו אף כן הבעל לא יתן דמים מן ממונו. וכי אמ' רבא המוכר שדה לחבי' ונמצאת שאינה שלו יש לו מעות על המוכר שמכר לו. יש לו מעות שהוא חוזר באחריות ואמר לו החזיר לי מה שנטלת ממני. אבל בעל השדה גופו אין ללוקח מגזלן עליו כלום מן הדמים. ולענין השבח הרי מפורש בגמ' דש' אוח' כמה וכמה טעמים ודקדוקין. ואע"פ כן כיון שהלוקח מגזלן שבא הנגזל והוציא את השדה מידו יש לו לתבוע את הגזלן ואת יורשיו אחריו בדמים והבעל הזה הוא היורש את האשה הוא בא ותובעו בדמים. ובזמן שהניחה אשה מעותיו שללוקח שנטלה ממנו דמי השדה ההיא יש עליו להחזירם ללוקח ולא מפני כי המוציא מיד הלוקח מוציא בדמים אלא מפני שהוא יורש שלמוכר שהאחריות עליו ולא סל' דע' שיטול את הקרקע ואת דמיה יחדו. ואף אם הניחה כספים שאין להן פנים ידועין יכולין אנו לומר הללו דמי קרקע זו הן ומחזירין אותן ללוקח. ואף אם הניחה דבר שידוע כי קנאתו על מנת שאין לבעלה רשות בו או שניתכנס בידה מהעדפה שעל ידי הדחק שהיה לה בחייה לתתו במתנה למי שתרצה ולעשות בו כחפצה ולא היה לו לבעלה בו רשות. או ממון שלטובת הנאה ממכר כתובתה וכיוצא באלו. יש עליו ליתן דמים ללוקח כי אמרינן לו הרי יש עליה אחריות וממון זה היה לה לעשות בו כחפצה וכבר נשתעבד באחריות שעליה. אבל ודאי נכסים ידועין שיש לה בין קרקעות בין ממלטלין שאילו היתה קיימת לא היה לה ליתן מהן כלום לאחר אלא ברשות הבעל לא נשתעבדו באחריות מפני זו דאמ' רבא נשואה ידו עדיפא מידה ומוציא הוא ואין נותן מהן כלום:

סימן רסז

ושא' כמה קימאה אמ' רב אסי אפיל' גרוגרת אחת וכול'. אמרי בי רבא אפילו שוגריא דתמרי. נקראו חותלות שלתמרים וכלי הוא מעלין שלדקל שגודלין אותו כאריג או כמעשה עבות. באעי רב ביבי חיבוצא מאי תיקו. פיר' חיבוצא שיעור עשר תמרים כבושות שהן עכשו דבוקות ואחוזות זו בזו שלא הביאו בכלי טרסקל או טנא או סל כמו

שאמרנו בראשונה ולא בשוגריא אלא הונחו לפניו ביד דרך כבוד. וכיון דאוקמוה רבנן ואמרי תיקו אין יציאות שלבעל אובדות באכלו כזאת ואפילו אכלו דרך כבוד. אמ' עולא פליגי בה תרין אמורי במערבא חד אמ' באיסר. אם אכל מה ששוה איסר שלכסף הרי אבדו יציאותיו. חד אמ' בדינר. וסוגיין כמאן דאמ' בדינר שאין יציאותיו אובדות מספק ועלתה שמועה זו. ואמרנו אחרי כן אמרי חריפי דפומבדיתא עבד רב יהודה עוב' בחבילי זמו' אע"פ שלא אכל כלום אלא האכיל לבהמתו חשבו רב יהודה כאוכל ודן עליו שאבדו יציאותיו כנגד מה שנטל. רב יהודה לטעמיה דאמ' וכול' אע"פ שהיא אסורה ואין ראויה לאכילה כיון שנהנה ממנה הרי זו חזקה. אף כן חבילי זמורות אע"פ שאין ראויות לאכל אדם כיון שנהנה מהן מה שהוציא הוציא:

סימן רסח

ושש'. כמה שיעור גרוגרת הגסה וגרוגרת בינונית וכן זית גדול וזית קטן וזית בינוני. הרי אילו שיעורין ואיך יהי שיעור לשיעור. ואם תאמר במשקל לא פירשו רבותינו משקל ולא דיקדק הקב"ה עמנו במשקל וכל אחד ואחד בעשותו לפי דעתו הרי יצא ידי חובתו. ואין צריך ללמוד שיעור מאחר דתנן ר' יהודה אומ' מביא גדולה שבגדולות וקטנה שבקטנות ונותן לתוך המים וחולק את המים אמ' ר' יוסי מי מודיעני אי זו היא גדולה שבגדולות ואי זו היא קטנה שבקטנות אלא הכל לפי דעתו שלרואה:

סימן רסט

ודאמ' ר' זירא אמ' רבה בר ירמיה דור שבן דוד בא בו נעשה קרנטיגיא לתלמידי חכמ'. ופירוש קרטיגיא אמ' שמואל צירוף אחר צירוף מלשון וצרפתים וג' אותו ואת שוביו:

סימן רע

עיטור סופרים. תרג' רק הבהמות לא סרו לחוד במתא לא עטרא. שהיה טועין במקראות הללו ואומרין ואחר תלך. ואח' תעברו. ומשפטיך תהום רבה. ואחר נוגנים. עד שעיטרום. הסופרים ובירורם:

סימן רעא

ופירוש פיטמא וניפחא. פרה שהיא מעוברת ועומדת היא גופה קנויה לראובן והעובר שבה קנוי לשמעון והזיקה אחר. רואין אם בפטימתה הזיקה ובעבי בשרה ובכחה בעל פרה שגופה קנוי לו משלם. אבל אם בניפחה שמחמת עובר הזיקה כגון שעיברה כריסה

מקום העובר במקום והוזק מה שהיה שם מחמת נפחו שלעובר חולקין ומשלמין אותו שניהם:

סימן רעב

וש' הא דאיתמר אמ' רבא כת' שור ושור פסולי המוקדשין שננחו. מהו כת' שור. זה שכתבתם כת' אינו בתלמוד כל עיקר והא שמעתא הכין גרסינן לה איתמר שור ושור פסולי המוקדשין שנגחו אביי אמ' משלם חצי נזק רבינא אמ' משלם רביע נזק. ופירושו שור פסולי המוק' דעדאן לא פריק. ואנו לא גרסנן בשמועה זו אמ' רבא כאשר כתבתם. ואף רבנן דגרסי השתא אינן אומ' בה אמ' רבא. אלא שנמצא בנוסחי דגמ' דבי רב ישי שכתוב בהן אמ' רבא שור ושור פסולי וכול'. וכן ניראו לנו הדברים כי אדם כתב את התלמוד בלשון שלנו איתמר שור ושור פסולי המוקדשין שנגחו כשאין בה אמ' רבא. וכשמצא נוסחא דכתי' בה אמ' רבא כאשר פירשנו למע' תלה על ראש השמועה אמ' רבא כתי'. כלומ' מצאתי שכתוב אמ' רבא. ובא הנוסח ומצא שם תלוי כך וחשבו כשאר דברי התלמוד ולא ידע כי זכרון הוא ונסח את הדברים כולן בקולמוס אחד איתמר אמ' רבא כתי' שור וכול'. והרבה מצוי כן שתולין בקצה הנוסח או בין טורין תיליא דאדכרתא או דפירושא או לשון אחר ובא הנוסח וחושבו עיקר וכותבו כולו כאחד ומטעה הוא עד שיפול בידי חכם שהוא מצרף את הדבר ומוציא את כל מילה לטעמה:

סימן רעג

ושא' כל היכא דאמרינן איתמר משום מאן הוא. ומפני מה אמרינן איתמר אמ' רבא ולא אמרינן אמ' רבא. דבר זה שגורסין אנו איתמר אין תולין בו דבר בגופה שלהל' ובי מדרשא הוא בסיומא שהיו מתנים את המקום הזה ולא היו מתנים בו את אותה השמועה. ואחר כך באה אליהן ונודעה להן מפי אומריה וכיון שניתבררה אצלן תניוה בלשון איתמר ונקבעה בתלמוד כך ולא משום אדם ידוע היא:

סימן רעד

ושא' רב ושמואל ורב אסי איקלעו לבי ישוע הבן ואמרי לה לבי שבוע הבן וכול' עד אמ' רבינא לעורו. מאי פירושה ומאי הוא ישוע הבן ושבוע הבן. ישוע פדיון הבן. ושבוע הבן המילה. וכיון שנועדו רב ושמואל ורב אסי להכנס כולן למקום הזה שהיה בית פדיון הבן או בית המילה ושלשתן קרובין היו במעלותיהן זה מזה. וזה רב אסי הוא דמן הוצל ואינו

ר' אסי תלמידו שלר' יוחנן. ובכמה מקומות את מוצא כבודן דרב כהנא ורב אסי שהן משיבין את רב ושותק. ומפרש בגמ' דמסכ' דשבת איך הוציאו מצעות לרב לישב עליהן בפרק ולא ישב עליהן מפני כבודן שלרבותינו ומאן אינון רב כהנא ורב אסי. וכן היה מנהגן כי רב היה חולק כבוד לשמואל וטורח בשמואל עד שנכנס שמואל בראש ואחריו רב ולא היה רב קודם את שמואל. ושמואל היה מכבד את רב אסי וטורח בו להכנס תחלה ושמואל אחריו ולא הוה שמואל קודם את רב אסי. אבל רב לא היה עושה כן כרב אסי. ורב אסי גופו לא היה קודם את רב ולא היה נכנס אלא אחרי רב. כשנועדו שלשתן צריכין לטרוח באחד שיכנס הוא תחלה. אלו היו רב ושמואל נכנס שמואל תחלה. ואילו היו רב ורב אסי נכנס רב תחלה. ואילו היו שמואל נכנס ורב אסי נכנס רב אסי בתחלה. עכשו מי יטרח בחבי' לקדום. ופירשו כי שמואל טרח ברב עד שקדם שלא כמנהגן. ואחריו רב אסי כמנהגו עם רב. ואחריו שמואל כמנהג שמואל עם רב אסי. ואם תאמר למה לא טרח רב ברב אסי לקדום ונכנס רב אסי תחלה שלא כמנהג. ושמואל אחריו כמנהגו עמו ורב כמנהגו עמו. מפני שכדי היה רב שלא יקדום שמואל עליו ורב הוא שרצה בתאותו ואדבריה לשמואל ואקדמיה אע"פ ששניהן היו שוין ולא היה שמואל עודיף עליו. ולפיכך טרח בו שמואל במקום זה כדי שלא יקדים רב גם את רב אסי עליו. עודם באותו מושב בא חתול וקיטע תינוק יצא רב ודרש חתול אסור לקיימו מפני שחשבו כארי וזאב ופרדלס ונחש. מותר להרגו ככל המזיקין ואין בו משום גזל ואין בו משום השב אבדה לבעלים. ומקשינן מאחר דאין בו משום גזל מפני מה הוצרך לומ' שאין בו משום השב אבדה לבעלים מאי אבדה איכא. ומפרקינן אמ' רבינא לעורו. כי במקום שרגילין לקחת עורו ולעשות ממנו מלאכות כגון שמכניסין עורות הרבה בצמר שלהן ועושין מהן כובע לראש או מלבוש מפני הצנה ושם יש בו משום גזל אבל אין בו משום השב אבדה:

סימן רעה

וששׁ' מאן דכתי' גיטא לאינת' ומבטיל מודעא צריך קנין לביטול מודעא או לא ואו בטיל מוד' ולא קנו מיניה אותו הגט כשר או פסול. לא צריך קנין לבטולי מודעא אלא בדיבורא בעל' סגי. ולא מיבעיא דהכין אלא או לא מסר ליה מודעא אפילו ביטול מודעא לא צריך. אבל או מסר מודעא כד מבטיל ליה בדיבורא באטיל. דאמרינן אמ' רב ששת האי מאן דמסר מוד' אגיטא מודעיה מודעא פשיטא לא צריכא דעסיוה ואירצי מהו דתימא

בטולי בטליה למודעיה קאמשלן אימ' הכי נמי אם כן ליתני עד שיתן מאי עד שיאמר עד דמבטיל ליה למודעיה קמא:

סימן רעו

ושאלת מאן דכאתיב גיטא לאינתתיה על מנת שאם לא יבוא עד זמן פל' יהא גט והניח הגט והתנוי על ידי שליש יכול הבעל לבטל את אותו הגט אם לאו. בלא ספק כי יכול הוא לבטל את אותו הגט כי קודם שיגיע הגט לידה יכול לבטלו ואין לדבר תקנה אלא שימסרנו לידה בפני שני עדים ויאמר לה אם לא באתי מיכן ועד שנים עשר חדש או עד זמן פל' יהא גט ואם באתי לא יהא גט. וכיון שהגיע לידה על התנוי הזה אינו יכול לבטלו והדבר תלוי ועומד אם בא אינו גט ואפילו ריח הגט אין בו ולא פסלה מן הכהונה דתנן כתב לגרש את אשתו ונמלך בית שמאי אומ' פס' מן הכהונה ובית הלל אומ' לא פסלה אע"פ שנתנו לה על תנוי ולא נעשה תנוי לא פס' מן הכהו'. ואם לא בא הרי הוא גט ומותרת להנשא בו. ואם בטלו אחר שהגיע לידה אפילו בתוך אותו הזמן אינו בטל:

סימן רעז

ושא' המורדת ביבמה היכי דינינן לה. הא מילתא פליגי בה רבנן ואנו כך יש לנו שאין דנין אותה בדין מורדת אם לא רצתה להתיבם דאמרינן אמ' רב טובי בר קיסנא אמ' שמואל כותבין אגרת מרד על ארוסה ואין כותבין אגרת מרד על שומרת יבם. וכי מקשינן עלה אחת לי ארוסה ונשואה ושומרת יבם מוקמינן לה כמשנה ראשונה ושמואל כמשנ' אחרונ' דתנן בראש' היו אומ' מצות יבום [קודמת] למצו' חליצ' שהיו מתכ' לש' מצ' וכול'. ומאן דפליג מיתלי בדר' יצחק דאמ' חזרו לומר מצ' יבום ק' למ' חליצ' ואמ' רב נחמן איכשור דארי. ודינינן דתפיסא לא מפקינן מינה ודלא תפיסה לא יהבינן לה. והדבר מוכיח עכשו שאין מתכונין לש' מצ' ולפיכך אנן יהבינן לה אפילו מאי לא תפיסה. ולא עוד אלא שאם היו שתים שלש יבמות ואין בם מי שרוצה להתיבם היש לומ' שכולן מורדות ולא שאקלן כתובתיהי. ואם תאמר אחת מהן אי זו היא הבגודל נדין על אחת. ואם אחת מתרצית להתיבם והוא אינו רוצה ליבמה ואחרת שהוא חפץ אינה רוצה להתיבם אם לשם מצוה מתכוין מה בין זו לזו. לפיכך מכל פנים אין דנין אותה כמורדת. והרי גט חליצה שכותבין אנו עכשו כך יש בו אם צבית ליבמא יתה יבים ואלא אטלע לך רגלך דימינא ודברים אלו אליבא דמן דאמ' מצות חליצה קודמת הן נמצאין שנודע כי סוגיין בכך. ולפיכך אין כותבין אגרת מרד על היבמה אלא עושין כשמואל וכך עשו:

סימן רעח

וש'. שטרות העולין בערכאות שלג' בזמן הזה מגבין אנו בהן אלא שמצינו תשובה וכתוב בה שאין מגבין בהן ולא למדין מהן דחישינן לזיופי. וכי הוה מגבינן הני מילי בדורות הראשונים שהיו חכמי ישראל מוחזקין בהן שלא היו מזויפין. אבל בדורות הללו שאנו בקיאין בהן שכל עיסקיהן שקרנות וכזבנות אין ללמוד משטרותיהן כלל שכולן בחזקת זיוף הן דכתי' אשר פיהם דב' שוא. הכין חזינא כי המדינה הזאת שאנו עכשו בתוכה והיא בגדאד אין מקבלין בערכאות שלגוים אלא עדים פקחים וגדולים ועשירים שלא עלה עליהן גזל ולא דברי שקר ולא דברי שוא ושמצויינין בדתם ונקראין אלמעדלין. כגון אלו אם העידו על שטר מכר או הלואה וסידרו את העדות בערכאות שלהן וקיבלן השופט שלהן אף אנו נמי דנין באותו שטר וכשר הוא אצלנו. וכן מנהגנו עכשו מעשים בכל יום. והמדינות האחרות הגדולות שבבבל יש בהן מי שעידי הגוים המוצבין לעדות כך הן מצויינין בדתן ומרבין להזהר בדבר שוא וכל שכן מדברי שקר ואין אנו יודעין מה בלבם וכל הגוים אינן עדינו בסודם אלא בחזקת חשד אבל כיון שהן מראין. ורבותינו אמרו אע"פ שחותמותיהן גוים כשרים. אף אנו מכשירין אותן. ויש מקומות וכפרים ומרחקים שאינן כך אלא שקרנות וכזבנות ידועה בהן וגומלין הן ונהנין מעדיותיהן כגון אלו אין אנו מכשירין שטרותיהן כאשר מצאתם בתשובה שהזכרתם. ולענין זיוף ודאי אנו חוששין בכל מקום ואף הגוים הללו חוששין לזיוף ואין מקבלין שטר מכתב ידי עדיו. ואף אם באו ואמרו זה כתב ידינו אין מקבלין מהן עד שיאמרו זכורין אנו את העדות הזאת שהעדנו על פל' בן פל' שאנו מעידין ומכירין אותו בגופו ובשמו לפל' בן פלו'. ואף אנו אין אנו סומכין על שטרותיהן אלא בעלותן בערכאותיהן וכיון שכן הוא אין כאן מקום לזיוף:

סימן רעט

ושא'. ארבע אמות דכאתבין בשטר אורכתא ארבע אמות דוקא או אפילו פחות מד' אמות שיש אצלינו תשובה למר' צמח גאון בר מ' פלטוי זק"ל וכתיב בה דלאו ד' אמות דוקא אלא אפילו טפח על טפח מן הקרקע מיקניא מיניה ק' צאן וק' חביות. ותניא ר' עקיבא אומ' קרקע כל שהוא חייבת בפיאה ובב' וכול' ובוידוי מעשר ולכתוב עליה פרוסבול ולקנות עמה נכסים שאין להן אחריות היל' היא או לא. הלכתא היא ואין לזוז ממנה ומעשה דמאה צאן ומאה חביות על גבי טפח קרקע משנה ברורה היא. מעשה באחד שחלה בירוש' כר' אליעזר ואמרי לה שהיו בירוש' כרבנן והיו לו מטלטלין הרבה וביקש

ליתנם במתנה ואמרו לו אין לו תקנה עד שתקנם על גבי קרקע מה עשה לקח בית רובע סלע סמוך לירושלים אמר טפח על טפח לפל' ועמו ק' צאן ומאה חביות וכול' וקימו את דבריו:

סימן רפ

נהר נק. שתי מלין הן. ונהר ידוע הוא בבבל והוא נהר ענק ומנהר פרת הוא נושא:

סימן רפא

עשרים וארבע רננות שאמ' שלמה בשעה שהכניס את הארון וכול'. היינו שומעין כי יש בתפלת שלמה עשרים וארבע בקשות והיינו סופרין אותן ומשלימין אותן לכך. וראינו בתלמ' ישר' פירושן כך עשרים וארבע שלתעניות ר' חלבו ור' שמואל בר נחמני כנגד כ"ד פעמים שכתוב בפרשת שלמה רנה תפלה תחנה וג'. אלהים יצליח לכם על דבר אמת וענוה צדק:

סימן רפב

הא דתנן המרבע את העיר וכול':

סימן רפג

ושמעתה דבתרה דאמרינן אמ' ליה רב הונאי מחוזאה לרב אשי הא איכא [מורשא] דקרנאתא. וכול':

סימן רפד

ושאלת רב חמא טביל במעלי יומא דפיסחא:

סימן רפה

ושא'. שבעה שכפלו את העולם כולו מתושלח ראה את אדם הראשון כול' עד עמרם ראה את יעקב ואחיה השילוני ראה את עמרם בשלמא עמרם ראה את יעקב דהא אתיליד במצ' וחיה יעקב י"ז שנה התם אלא אחיה הש' ראה את עמרם היכי משכחת לה ועמרם וכול'. הכין היא שמעתא מן סאבי דילנא והכין מפרשין לה רבנן דאחיה השי' מיוצאי מצ' הוה ולוי הוה. וקושיא דקא מקשו ולא נותר מהם על אחיה הוא ולאו על עמרם והאריך אחיה שנים הרבה. ואו משום מאי דאמרת האיי נקרא על שם עירו הא לא קשיא דאיכא

למימר בסוף ימיו נקרא על שם עירו ואחר שישב בה. והרבה מצויין מבני מצרים שבאין לבבל ושוכנין בעכברא או בנהרואני ונודעין כן לאחר כמה שנים אלעכברי ואלנהרואני ואין בכך כלום:

סימן רפו

אכיף ימא סיסני בראתה. פירושו על שפת ימים כך ימצא סיסנא בראתא ענפים וסנסנים שלברוש ויש לו פרי כפרי אילן סרק ונקרא אבהל כמי שאומ' אל תבקש מכל מקום אלא דבר שמצוי בו ועל כיף ימא אי אתה מוצא אלא סיסני בראתא. וכיון שהיה רגיל לומר כלשון הזה תדור וניזדמן להן לבדוק אחריו ומצאוהו שהוא בא משבטו שלזבולון שהיתה נחלתו על הים שנ' זבולון וג' אמרו כי הרגיל הרבה בדברים חזקה היא כי מתוך שיש לו בעיקר אותן הדברים עיקר בא לידי הרגיל בהן.

סימן רפז

[ג]. אמה טרקסין. בלשון ישמעאל בראסתג. והכותל שהיה בבית שני מבדיל בין הקדש ובין קדש הקדשים כך נקרא.

סימן רפח

הירגא דיומא. כשאור החמה נכנס ממקום צר ונראית כעמוד עומד קרו ליה הירגא דיומא:

סימן רפט

ובשלשה שקולן הולך וכול' אף רידיא ועכשיו יש בבבל קול שנשמע מתוך אגמים וחריצים שלמים וקול קשה הוא ואומרין זה קול רידיא. ואף הישמעאלים כך קורין אותו רידיא ואין נשמע אלא מחדש איאר ולהלן כל ימי קציר ובתעניות אמרינן וכול':

סימן רצ

וששאלת הא לישכה דקאמ' ר' אליעזר בן יעקב דבקרן מערבית דרומית הוה קימא היכי מיסתברא מדרמינן לחם הפנים אלחם הפנים ומשנינן. שמועה זו היא קשה הרבה וכבר פירשנוה אל מצרים בהרויח. אלא מיהו ששאלת על דבר זה מכולה נשיב אותך כפי דוחק העת. עיקר דילה קושיא דתנן התם לשכת הטלאין היתה במקצוע צפונית מערבית וארבע לשכות היו שם אחת לשכת טלאין ואחת לשכת החותמת ואחת לשכת בית

המוקד ואחת לשכת עושי לחם הפנים ורמינהי ארבע לשכות היו בבית המוקד קיטונות פתוחות לטרקלין שתים בקדש ושתים בחול וראשיהן פסיפסין מבדילין בין קדש לחול ומה היו משמשות מערבית דרומ' היא היתה לשכת טלי קרבן דרומ' מזר' היא היתה לשכת עושי לחם הפנים מזר' צפונ' גנזו בה בני חשמונאי אבני מזבח ששיקצו מלכי יון צפונ' מער' בה יורדין לבית הטבילה. ושנינן האיי כוליה קושיין בהא קאמ' לשכת הטלאים היתה במקצוע צפונית מערבית וארבע לשכות היו שם ובהא קאמ' מער' דרומ' היא היתה לשכת טלי קרבן בהא צפונית ובהא דרומית. ואיפרקו ביה בהאיי קושיא כמה פירוקי רב הונא אמ' הא מתניתין דחד תנא היא והא מתני' דתנא אחרינא ופליגי אהדאדי והכי קאמ' מאן תנא מדות ר' אליעזר בן יעקב היא ושקלו וטרו במילתא עד דקמא להון דמדות ר' אליעזר בן יעקב היא וקאמ' רב הונא תנא דתמיד סבר הא לשכת הטלאים צפונית הואיי ותנא דמדות סבר דרומית הואי ואתא רב אדא בריה דרב יצחק לפרק פירוקא אחרינא ולמימר לא צריכינן למימר דהני תנאי פליגי לשוויי להא לשכה פלוגתא אלא אית לו למימר איקצויי מיקציא וקימא במקצוע לבדה. דקאיי לדרומה האוי לה בצפון ודקאיי לצפונה חאזי לה בדרום. והאיי דקריה צפונית צפונית לעזרה והאי דקרייה דרומית דרומ' לחיל ולא פליגי. ולעולם דקרן דרומית דהני ארבע הות בין בהא מתניתין ובין בהא מתניתין ארבע לשכות היו שם במקום אחד באמצע מקצועותיו מרובעות שתים כנגד שתים כקיטונות פתוחות לטרקלין וקימן לצפון עזרה שתים מהן סמוכות לעזרה ושתים סמוכות לחיל הסמוכות לעזרה בקדש והסמוכות לחיל בחיל. ובין להא מתניתין ובין מהא מתני' שתים שמותיהן שוות לשכת עושי לחם הפנים ולשכת טלאים והשתים האחרות בזו נקראו לשכת החותמות ולשכת בית המוקד ובזו לא נקראו להן שמות אלא ניתנו בהן סימנין כי בזו גנזו בית חשמונאי אבני מזבח ובזו יורדין לבית טבילה וכולן קא קארי לה על שם בית המוקד. וכן צורת המקום ל[בא]ר כל ספק. הרי נתבררה למראית העין. ודקאמרינן ומיס' כי לשכת הטל' היא דרומ' מע' לומר שסמוכה היא לעזרה. והאומר כי היא צפו' מער' לומר סמוכה היא לחיל ומימאי מסתברא שהיא דרומ' מער' מדרמינן לשכת לחם הפנים אלשכת לחם הפנים. ומשנינן אמ' רב הונא בריה דרב יהושע מר קא חאשיב דרך ימין ומר קא חאשיב דרך שמאל ואמרת בשלמא מער' דרו' הוה קימא הינו דמתרינן לחם הפנים אלא או אמרת בצפו' מער' הוה קימא מאי תרצתיה דלחם הפנים אלא לאו שמ' מי' בדרומ' מע' הוה קימא ש"מ. וכך פירושה. כי משנה אחת מאלה התחיל בה דרומ' מער' לשכת טלי קרבן ואחז דרך ימין וחשב אחריה שנייה לה דרומ' מזר' לשכת עושי לחם הפנים. ואף הילך דרך

ימין וחשב שלישית מז' צפונ' ואחריה מע' צפונית. נמצאת לשכת עושי לחם הפנים שנייה ללשכת הטלאים כי היא מצידה דרך ימין כשפניו למזרח. ובמשנה האחרת נמנת לשכת עושי לחם הפנים רביעית ללשכת טלאים כי אחז דרך שמאל כשפניו למזרח ונמצאת לבסוף. וזה הוא דרמינן לשכת לחם הפנים אלשכת לחם הפנ' כי בזו נמנתה שניה ובזו נמנתה רביעית. ומשני רב הונא בריה דרב יהושע מר קא חאשיב דרך ימין דהויא לבסוף ומר קא חאשיב דרך שמאל דהויא שניה אלא או אמרת לשכת הטל' בצפ' מער' הוה קימא היכי מיתרצא לשכת לחם הפנים שלישית באעי מיחשבה. הרי נתברר כי היא מצד לשכת הטל' אלא ש"מ בדרומ' מע' הוה קימא לשכת הטלאים והאיי דתני במתני' והלא לשכת הטל' היתה במק' צפ' מער' צפ' מער' דעזרה. וד' לשכות היו שם נמצאת לשכת הטלאין היא בסוף המקצוע המערבי לעזרה צפונ' ולארבע לשכות שהיו שם דרומית. והדרנן ואקשינן על מתניתין דקא חשבה דרך שמאל היכי עבדא הכי והאמ' מר כל פונות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין דילפינן מבקר דים שעשה שלמה דתאני ראמי בר יחזקאל שעומד על שנים עשר בקר שלשה פוג' וג' כל פונות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין. נמצאת משנה שחשבה דרומית ואחריה מזר' כסדר הזה שנמצאת לשכת עושי לחם הפנים סמוכה ללשכת טלאים אבל שחשבה דרומ' מע' ואחר כך צפ' מע' לא כסדר הזה. ופירקנו התם בעבודות הכא חושבנא בעלמא. דיש לו לחשוב דרך ימין ויש לו לחש' דרך שמאל:

סימן רצא

פילוסין לשון יווני הוא ואין אנו מכירין אותו וגאון מר' סעדיה ז"ל פתרו דביקי ואין אנו יודעין מנין ושמא שמע ונתברר לו:

סימן רצב

והקורא קרית שמע עם אנשי משמר ועם אנשי מעמד שאמרת אמאי לא יצא. כבר מפורש שאנשי משמר משכימין ואנשי מעמד מאחרין.

סימן רצג

וכשמת שמעון הצדיק שאמרו:
נמנעו אחיו הכהנים מלברך בשם. לא נמנעו מן החובה אלא מן הרשות כי נתיראו:

סימן רצד

והא דאמר ר' חנניא קשה יציאת נשמה מן הגוף למת כציפורי בגו ושט ואמרי לה כפי טורי בפי הוושט. ציפורי צפור דרור. ופיטורי ממין כמהין אלא שהן גדולות מן הכמהין ונקראת פטריות. ובלשון ישמעאלי בבבל אלכמה ואלפטר. ושיערו פיטורי וציפורי קרובין ואין הוושט מיטיל אותן אלא בדוחק גדול ובצער גדול מאד מאד. ודאמרת מאי שנא הני שדימה בהן כי הן דבר מסויים וקשה ואינו מתחתך ויורד:

סימן רצה

חד סרי ולא גנב נפשיה בשלמאני נקט. משל הוא אדם שהיה עצל ואין בו כדי להיות גנב נוהג בעצמו מנהג תמימים והסי' וחושב את נפשו עמהן ולא מפני כי שלם הוא אלא שעצל הוא ואין בו כדי לגנוב:

סימן רצו

אגוסטאין מספר:
קתא דבורטיא קת שלסכין שאנשי המלחמה שמין אותן עם אזורן ובלשון ישמעאלי נצאב כנגר:
חושלא שעורים מכותתות ומבשולות:

סימן רצז

קואקי ודמינקי אמרו קואק עצים שהיו פרסיים נוטלין מהן לבית האור כי היה על כל בית מכס לעצים בכל שבת וישראל נותנין בכלל:

סימן רצח

דמינקי שהיו החברים מחזרין על הבתים ונוטלין נר מבית כל אחד ואחד בלילה שקוראין צדה כדי שיראו נרות מבחוץ וקוראין אותו דמינקי כמה שאנו אומ' בהמביא גט אדהאכי אתא ההוא גברא חברא ושקלה לשרגא מקמיהו אמרי רחמ' או בטולך או בטולא דבר עשו. וכיון דלהנאת עצמן הן מתכונין ולא לשמור יהבינן להו אע"פ שהן לשימוש עב' זרה:

סימן רצט

גיל מוהרג אי אתה צריך לומר דטינא כי גיל והלמד דגש בלשון פרסי חותם נמצא גיל מוהרג חותם שלטיט שהיו הפרסיין נותנין לעוברי דרך סימן כי ברשות מלכות הן עוברין ומי שאין עמו מעכבין אותו שומרי הדרך:

סימן ש

דשנא ופרדשנא פרעון זה לפעולה זו:

סימן שא

פרט פירטאתא פרץ פרצות בחצירו ונתגייר:

סימן שב

ומנעו עצמכם מן ההיגיון. ומהגים בעונות ראשונים עד שיגדילו ויבחינו:

סימן שג

שואר בר שיורי כן הוא הדבר בן הדלוגים דלוג וכן הוא בלשון ישמעאל אטפר יא אבן אלטפארין:

סימן שד

טולא דכפותא דחאמריה. צל צפיעי חמורו:

סימן שה

ור' יהודה קיהה. ופירוש קיהה בלשון ישמעאל אללג:
סגנון רוח נבואה:

סימן שו

ורשאנא טיר אסמה אלורשאן. וכתבת עששיון ואין הוא כן אלא עששיות של ברזל בלשון ישמעאל צפאיח הדיר ברזל עשות מעין עשת שן:

סימן שז

תולשמי אין אנו יודעין מהו:

סימן שח

סאבי דבהתאתא זקנים של בושה ושל כלימה:
והמשל שאומרין מסוגני ושליטי הואי איואן לגברי ניגדי. כך פירושו מיד סגנים ושלטונים יצאה איואן והיתה לאנשים מושכין בספינה ובטיית אלמדאדין. איואן שם אשה פרסית:
ודברי מוסר בן סירא וכיוצא בו. לא תינשפי גילדאנא מאוניה. לא תפשיט עור מכלפי האוזן שלא יקרע ליפסד ואל תניח את העור במקום הבל חום שלא יתפרך. אם כפשוטו שלא להפסיד אוכלין. ואם למדרש ולמשל שלא לבוא על אשה שלא כדרכה:
זל זקן קורטמן. מי שזקנו קל:
נקרנין המדקדקין על דברי תוהו:

סימן שט

עד זקן סכיס שזקנו עבה יש בו סיכסא. ופתרון סיכסא שהוא מתרעם הרבה על מדותיו:
נפח בכסיה לא צחי. מי שמביאין לו קיתון שלמים או כוס ונופח בו ומתמתן הרי זה מתעסק ויודע שאין בו צמאה. שאילו היה מצא מיהר ושתה:
דאמר במאי[כו] אכיל [לחמא] גוד מקמיה. האומר במה אוכל משוך את הלחם מלפניו כי אינו רעב:

סימן שי

וש' הא דתנן ר' מאיר אומ' יש דברים שהן כנולד וכול':

סימן שיא

ושש' ראובן נתן ק' דינרין שלזהב לשמע' במתנה וקנו מידו ולא המשיכן לו הרי קנין על המטבע ואין מט' נקנה בחל' ויכול ראו' לחזור בו. או לפי שאין קצבה לדינרין שלזהב ועולין ויורדין מדמינן להו לפירות ונקנה בחליפין ואין יכול לחזור בו. הכין חז' שדינרי זהב אינם חשובים כמטבע אלא כפירות וכשאר מטלטלין וכמעות רעות דתנן הזהב קונה את הכסף ואין הכסף קונה את הזהב. ותנן מעות הרעות קונות את היפות והיפות אין קונות את הרעות. והאיי קונה דתנן כבר פירשנו המחייב כי לא קנה כספין ידועין שאילו הן לא נתחייב זה לזה בכספין סתם. ואם פרטו חדשים או ישנים או ממטבע פלו' כמה שפרטו. וכיון שהמטלטלין נקנין בחליפין דינרין זהב ומעות רעות כמוהן. דתנן

כל המטלטלין קונין זה את זה. ואמ' ריש לקיש אפילו כיס מלא מעות בכיס מלא מעות ותרגמ' ר' אבא בדינרא ניאקא ואנגרא חד פסלתו מלכות וחד פסלתו מדינה וצריכן. הרי נודע שדינרי זהב נקנין בחליפין:

סימן שיב

מן מסאיל לשמאל בן חפני ז"ל:
תם קלת אידך אללה החוגגים הישמעאלים לא יבואו למצרים אלא משנה לשנה ובעת שובם לארצם לא ילכו עמם עברים אם ירצה אדם לשגר עמהם גט לאשתו כרוך בבגד ויאמר לאחד מהן תן זה לפל' ישר' ויכתוב לאותו ישרא' הרשאה שיתננו לאשתו בפני שנים היתכן דבר זה משום עגנות או לא:
ותשובת דבר זה מה ששנינו הכל כשרים להביא את הגט חוץ מחרש שוטה וקטן וסומה ונכרי קיבל קטן והגדיל חרש ונתפקח שוטה ונשתפה סומה ונתפתח נכרי ונתגייר פסול. ואמרנו בתלמוד נכרי לאו בר תורה הוא. אבל כתב בעל ההלכות בענין הזה והגיד לנו ששאלו החכמ' את מר ר' חנינאי גאון בחדש כלא ואמרו כי נכרי אינו כשר להיות שליח לקבל את הגט ולא להוליך את הגט. אבל מהו שנכרוך את הגט בבגד ונתננו לגוי ולומר לו הוליך את הבגד הזה אל פל' ישר' לתת אותו לאשתו. ואמרו לו החכמים לא יכשר לעשות כן כי הכתוב אמר ונתן בידה או ביד שלוחה ישראל ולא גוי. ואמר בעל ההלכות אחרי כן שחכמי דורו אמרו אע"פ שהביא גוי את הגט אם יתננו לישר' ואותו ישראל יתננו לה בעידי מסירה לא נשיא אותה לכתחלה לאיש ואם נישאת לא נוציאה מבעלה. ואנחנו נסמוך על זה שאמר בעל ההלכות כי היה בקי בדבר הלכה וכוונתו לשמים:

סימן שיג

ואמרת אחרי כן שראובן נתן רבע לשמעון מתנה גמורה וכתב לו שטר בקיום בית דין ומסר הרבע לשמעון ואכל הפירות איזה זמן. אחרי כן ראה שמעון שמעמד ראובן נתמוטט ורצה להחזיר לו המתנה. ושאלת איך יכתוב השטר ואם די בזה או לא. - התשובה לזה. אם שמעון בחר להחזיר החפץ לראובן שנתן אותו לו יש לו רשות לזה. ואם השטר הנזכר נמצא אצל שמעון יחזירנו לראובן. אלא שזה מועיל רק אם יעיד על עצמו בשטר [שהוא מחזיר המתנה] ויאמרו העדים ששמעון אמר לנו שראובן נתן לי כך וכך. ואם הוא קרקע יזכיר גבולותיה. במתנה גמורה ובשטר מקויים. ועתה בחרתי ורציתי ואהבתי להחזירה לו שישוב להיות בעלה. ועתה העידו עלי וקנו ממני מעכשיו

וכתבו עלי שטר הודאה בלשון היותר יפה ותנוהו לראובן מחמת דבצבו נפשי עד סוף לשון השטרות. שרציתי ובחרתי להחזיר חפץ פלוני ופלוני לפלוני דנן ויצא מרשותי לרשות פלוני דנן והוא חפצו ואין לי זכות בו ולא במקצתו ולא רשות ולא חזקה ולא הוצאה ולא קשור ולא תביעה (גבייה). ומעכשיו החדלתי והחסרתי ובטלתי כל זכות שהיה לי בזה הרבע. ופלוני דנן ישלוט בו כעושה בתוך שלו ויוכל למכרו ליתנו במתנה להשכירו וליקח השכירות לעצמו ואין לי ולא לכל הבא מכחי על פלוני ולא על כל הבא מכחו להתנגד בדבר מהדברים האלה. והוא יקבל עליו האחריות ויבטל המודעות. ואמנם אמרנו שיחזיר השטר אם נמצא בידו ושזה לא יועיל אלא אם כן יוסיף עליו את העדות שזכרנו לפי שהחכמים אמרו וכן היה רבן שמעון בן גמליאל אומר הנותן מתנה לחבירו והחזיר לו את השטר חזרה מתנתו וחכמים אומרים מתנתו קיימת. ואמר בתלמוד מאי טעמא אמר רב אסי נעשה כאומר לחבירו שדה זו נתונה לך במתנה כל זמן שהשטר בידך. ואחר זה אמרו מתקיף לה רבה או הכי נגנב או אבד נמי אלא אמר רבה באותיות נקנות במסירה קא מיפלגי׳:

סימן שיד

הדה מן אלדרג אלדי אולה מצינו בספר יהושוע בערי בני מררי מה ששאל אלחנן בן רבנו שמריה הראש וכול׳:

שאלה. הרוצה לידע עמקו שלגיא וכתבת לא מסתבר לנא טעם זו ההלכה. יודיענו אדוננו טעמה בפירוש יפה יפה. דע כי דבר זה על אותה שפופרת שהיתה לו לרבן גמ[ליאל] אמורה ועל כיוצא בה שהיה מעמידה בשיפוע לר[א]ות כל אמות שהוא רוצה ומעיקרה לתחום שבת היתה עשויה. דהכין תניא שפופרת היתה לו לרבן גמ׳ שהיה צופה ומביט בה אלפים אמה ביבשה. ועיקר דבר זה שאם מעמיד אדם את השפופרת נגד עיניו כשהיא נכונה הוא צופה ומביט בה כל מה שיש כה בעיניו לראות בלי קצב ובלי מדה. ואם משפיע אותה כלפי מטה ושם עיניו בקצה העליון לצפות ולהביט כלפי מטה אם מרבה לה שיפוע צופה מדה קטנה כעשר וכעשרים וכשלשים אמה וכל זמן שמחסר את שיפועה ומקרב אותה לשווה ולנכונה מוספת מדת מה שצופה ומביט בה מפני שמראה העין יוצא ממנה כשהוא משופע באלכסון וכאילו חוט מתוח הוא לפי הגובה שהציבה וכאילו ראש דוד יוצא השיפוע ששיפע אותה כי האלכסון בזמן ששני הצלעים שוין יוסיף שני חומשי צלע לדברי חכמ׳ שהוא קירוב דאמרינן כל אמתא בריבועא אמתא ותרי חומשי באלכסונא. ואם הציב את השפופרת משופעת בשיפוע אלכסון שלמרובע

אין צופה ממנו אלא כמדת אותו האלכסון אמתא ותרי חומשי לא חסר ולא יתר. ואם הצלע התחתון שהוא כמין כאן ארוך הוא והצלע העומד קצר כגון זה הקצר והארוך ואלכסונם ומציב את השפופרת כשיעור שיפוע אלכסון שבין שני הצלעים האלה שאחד ארוך ואחד קצר צופה ממנה את מדת האלכסון ההוא ובזמן ששומר את כיוון השיפוע הזה ועושה כלי שמכוון בכיוונו מן הברזל או מנחשת או מן העץ כגון זה , והשפופרת עליו משופעת כשיפועו כל זמן שמגביהו מוספת מדת מה שצופה לפי הגובה. והרי אנו מבררין דרך זו לתחום שבת בזמן שרוצה להגביה את השפופרת כמדת קומת איש ארבע אמות ולצפות ממנה שני אלפים אמה באיזה צד הוא עושה לפי שארבע אמות אחד מחמש מאות באלפים אמה עושה בארץ או על הנייר כיר אחד שנקרא כט גבהו אצבע אחת ועושה לו צלע כמין כאן מתחתיו שרחבו חמש מאות אצבעות ומציא ראש תור מקצה הצלע שהיא אצבע אחת עד קצה הצלע שהוא חמש מאות אצבע ושומר את אותו השיפוע שלאותו תור בכלי מחוזק כדי שלא ישתנה. וכבר נודע לו שכל אצבע גובה ראש תור שלו חמש מאות אצבעות לפיכך בזמן שמציב עם אותו ראש התור שפופרת על גובה אצבע צופה ממנה חמש מאות אצבעות ובזמן שמגביהו אצבע שנייה יש לה לאותה אצבע עוד חמש מאות אצבע אחרות נמצא ראש תור שעל גובה שתי אצבעות ארכו אלף אמה ושעל גובה שלש אצבעות ארכו אלף וחמש מאות אמה ושעל גובה ארבע אצבעות ארכו אלפים אמה לכל אחד חמש מאות. וכשמביט בשפופרת משם כן הוא צופה כמדה הזאת. וכן אם יגביה את הצלע אמה ויוציא ראש תור כאותו השיפוע הראשון שכבר שמרו הרי יש לאמה הגבה חמש מאות אמה ארך באלכסון. ואם יגביה ארבע אמות ומשם ימתח את החוט יש להן אלפים אמה. לפיכך בזמן ששומר את אותו השיפוע שהזכרנו למעלה ומשים עליו את השפופרת למעלה מארבע אמות נכונות ומביט בה צופה אלפים אמה מן הארץ שפניה שוין שאין בה עיקום לא חסר ולא יתר שאילו מתח משם חוט ראש תור בשיפוע ההוא לא נגע בארץ אלא בסוף אלפים אמה לא חסר ולא יתר. ויש בזאת מעשה אחר שאין צריך לנסות שיפועו לשמרו עושה טבלה עגולה כגון צפיחה שלאצטורליב העשוי לאצטגנינין. וכשם שלאצטורליב זה שלאלו האצטגנינין חלוק הוא שלוש מאות וששים חיל כחיילות של גלגל חולק את אותה הטבלה אלפים חיל כנגד אלפים אמות שהוא רוצה לצפותן. נמצא כל רביע ממנו חמש מאות אמה. ומציב בו את השפופרת במסמר כדרך שמציבין את המטוטלת הנקראת עצאדה. ובזמן שמשפע אותה חיל אחד מאותן חיילות הרי הוא מביט וצופה בשפופרת אלפים אמה לא חסר ולא יתר. בדרכים הללו או כיוצא בהן היתה שפופרת שלרבן גמ'. והרי ביררנו שכשם שיכול

לצפות בה אלפים אמה כך יכול לצפות בה חסר מיכן ויתר מיכן לפי הגובה והשיפוע. ולענין הרוצה לידע עמקו שלגיא יש כמה דרכים שיודע בהן עמקו שלגיא אלא מיהו אינן כדרך הזאת ששנו חכמ' מביא שפופרת ומביט בה ביבשה ויודע כמה עמקו שלגיא. ואי אפשר לעמוד על עמקו שלגיא בדרך הזאת אלא בזמן שהגיא משתפע ויורד שיפוע נכון ובזמן שאדם עומד על שפתו ומסב פניו ומטה אותן ומצדיד אותן ומעמידן כנגד שיפועו כאילו הוא נכון על גביו ומביט בשפופרת כמה מדת ארכו למטה וכמה עד קרקעיתו בשיפוע מחשב ויודע כמה הווה עמקו. אבל לדעת רחבו שלגיא בשפופרת דרך קרובה היא. והוא פשוטן שלאלה הדברים שמשפיע את השפופרת משפה זו שלגיא עד שרואה את השפה אחרת ומחזיר את פניו ליבשה כשאותו השיפוע שלשפופרת שמור כמות שהיה ורואה את המקום שצופה אותו ומהלך אדם אחר ומשים בו סימן וחוזר ומודד את אותו המקום שביבשה כמה הוא והוא שיעור רחבו שלגיא או שלנהר לא חסר ולא יתר. וכך רצו חכמ' להראות כמה מעשים יש לעשות בשפופרת לפיכך הזכירו בה עמקו שלגיא ואע"פ שדרך רחוקה היא מאד. ודע כי אלפים אמה שמביט אותן בראש תור אינן מן הכאן אלפים אמה שלמות אלא חסרות פחות משליש אמה לפיכך צריך להוסיף עליהן כשליש אמה כדי שישלימן. וכן יאמר האלהים לנובבך בדתו לבוננך תורתו ותזכה ללמוד ממורה צדק. ישע רב:

סימן שטו

שאילאתא אילין דבעא מר' יעקב בר מר משה דמן מדינת קאבס דבמערבא נפקאן לקדמנא לבית דינא רבה לבאבא דמתיבתא לקדם מרנ' ורבנ' האיי ראש מתיבתא בריה דמרנא ורבנא חנניה ראש מתיבתא בריה דמרנא יהודה ראש מתיבתא ופקידנא וקרן יתהין קדמנא ועיינא בהין וכתבנא פירושיהון כד אחוו לנא מן שמיא:

שאלת:

איבעיא להו אמ' למפרע מהו להימניה ליה מי פלגינן דיבורא וכול':

סימן שטז

גט פשוט עדיו מתוכו וכול':

סימן שיז

הא דתנו רבנן מי שבא ואמר אבד שטר חובי וכול':

סימן שיח

ושאלתם ראובן יש לו שדה אילן ואמת המים שלה עוברת על שדה שמעון ובקש ראובן לעקור שדה אילן ולעשותו שדה לבן עיכב עליו שמעון ואמר לו איני מניחך לעשות שדה לבן מפני שמימי שדך עוברין על שדה שלי והייתה קודם לכן משקה פעם אחת בחדש ואתה רוצה עתה להשקותה יתר מזה ויש עלי בזה חזק וראובן טוען ואומר יש לי לעשות כל מה שארצה. ילמד' אדונ' גאון הדין עם מי מהן. כך ראינו שאין שמעון יכול לעכב על ראובן כשעושה שדה אילנו שדה לבן שהרי הוא עושה בשלו מה שהוא רוצה. ובעבור אמת המים העוברת בתוך שדה שמעון כיון שאין קצבה למה שיש לראובן להעביר בה מן המים וגם האמה עצמה שלו היא ומקום ידוע הוא אין לשמעון עיכוב בזאת. ודאי אילו היתה ראיה בתנוי ואם מן הדין שיש קיצבה ידועה להעברת מים באמה ובא ראובן לשנות אין שומעין לו. אבל כיון שאין ראיה על קיצבה אין לנו להחמיר עליו כי המחמיר עליו להביא ראיה. ובמקומות שמצינו שינוי בין זרעים לאילן הרי האילנות המורין. ובמקום שיש לעשות אילנות כל שכן זרעים דאמרינן לענין אגפי אמת המים אותן אגפים מי זורען רב יהודה אמ' שמואל בעל השדה זורען רב נחמן אמ' שמואל בעל השדה נוטען למאן דאמ' נוטען כל שכן זורען למאן דאמ' זורען אבל נוטען מיחלחל. ולענין דרך שיש לאדם על חבירו אם אינו מקום ידוע ששנינו בור לפנים מביתו נכנס בשעה שדרך בני אדם ניכנסין ויוצא בשעה שדרך בני אדם יוצאין. ופירושו ביום או כיוצא בו אבל בשעה שדרך בני אדם לסגור ולישן אין לו. ואם מן הדרך שיש לו מוקצה ומקום ידוע הוא הרי שנינו נתנו לו דרך מן הצד מדעת שניהם נכנס בשעה שהוא רוצה ויוצא בשעה שהוא רוצה:

סימן שיט

ושאלתם:

ראובן נשבע בפני עדים שלא תהיה לו אשתו לאשה לאחר זמן נתחרט וביקש לחזור אליה וטען ואמ' שאין לו שיעור כתובתה להגבותה ולגרשה הורוהו מקצת התלמידים שילקה ויחזור לאשתו ומקצת אמרו לא נקבל זה הדבר מפי עצמו ולא סאגי ליה במלקות עד שנשביעהו וננדהו שאין לו שיעור כתובת אשתו כמשפט כל אדם שיאמר אין לי כלום. ועמדו אילו כנגד אילו הללו אוסרין והללו מתירין ילמד' אדונ' גאון מה יש מן הדין:

כך ראינו שאין מן הדין להשביעו לפי שאין לנו שבועה אלא על ממון דתנן שבועת הדיינין הטענה שתי כסף וההודאה בשווה פרוטה. ואם אין טענת כסף בזאת אין שבועה

אילא אותן הנשבעין שלא בטענה כדינן וגם הם משום חשש ממון. אבל אם יאמר על אדם שעבר עבירה אין להשביעו על זאת. והרי שטרות לראיה שבהן אין נשבעין עליהן כי הפרט המפורש בחייב שבועה דבר המיטלטל וגופו ממון ויצאו אילו שאין גופן ממון. ואם לצרך כשם לצור על פי צלוחיתו יש בהן אונאה ויש בהן שבועה. וכל שכן דבר זה ששאלתם אם אין נאמן לומר שאין לו מה ישלם לאשתו אלא בשבו' והרי נשבע שלא תהי לו לאשה גם לזאת חשוד הוא. אבל זה שאומרין בבתי דינין שמנדין בפני מי שטוען כי מך הוא ומסדרין עליו דנאמר מיכה מיכה מערכים אינו מצוי לא במשנה ולא בתלמוד אילא מיגדר מילתא הוא. צא וראה שהמך עצמו בערכים שהוא הנדון הכתוב בו וא"ם מ"ך הו"א מ"ער' והעמיד"ו לפנ"י הכה"ן והערי"ך אות"ו הכה"ן לא מצינו בדברי חכמים עליו שבועה. וכל שכן בעל חוב הבא מן הדין וגם זה בא הוא לידי ממון. כדתנן בעדים זוממין מעידין אנו באיש פלו' שחייב לחבירו אלף זוז ליתנן מיכן ועד שלשים יום והוא אומ' מיכן ועד עשר שנים אומדין כמה אדם רוצה ויהא אלף זוז בידו בין ליתנן מיכן ועד שלשים יום ובין ליתנן מיכן ועד עשר שנים. אבל זה שנשבע לגרש את אשתו ואינה נזקקת לסדר עליו אין כאן ממון. אילא כך הראוי להקהיל עליו קהילה בבית דין ולומר לו אין אנו יודעין סתורות הרי דינך מסור לשמים ואם יש לך ואתה דוחה למען תקום עם אשתך ותעבור על השבועה יי' ידרוש מעמך והוא העד והוא בעל דין והוא הדיין וכן פרט ואמ' וקרבתי אליכם למשפ' והייתי ע' מ' במכש' ובמנאפ' ובנש' בשמי לשקר. ואם בכל זאת יאמר יודע אני שאין לי כלום לשלם לה אין צריך שבועה. וכמו זה יש לו כמה פתחים לפתוח לו בחרטה ואם יזקק לו חכם להשאל לו ולפתוח לו וכשאומר אלו הייתי יודע שכן לא הייתי נשבע כמה יפה זה שהרי אמר הקב"ה שמי שנכתב בקדושה נמחה על המים לעשות שלום בין איש לאשתו:

סימן שכ

וששא'. זבין ולא אצרוכו ליה זוזי הדרי זביני. דבר זה נוהג בין במקרקעי ובין במטלטלי או יש הפרש ביניהן. ילמד' אדונ'. כך ראינו שכיון שכל דבר שבאו חכמ' ללמוד ממנו תשובת ביעיא זו קרקע הוא ואין לנו להחמיר ולדון את הדין הזה בדבר אחר אילא בראיה. שכל המחמיר וכל שכן בממון עליו להביא ראיה. והרי הלכה ידועה כי נכסים שאין להן אחריות נקנין במשיכה. וכיון שמשך קנה אין לנו לבטל את זאת אלא בראיה ובזמן שמוצאין ראיה כגון אמ' רבא האיי מאן דמזבין מידי לחבריה וקא עייל ונאפק אזוזי לא קאני או כיוצא בו עושין אנו לפי האמור. אבל מקום שאין מוציאין ראיה אין

מחמירין בממון דקימא לן חומרא לתובע וקולא לנתבע. והרי זה המוכר שבא להחזיר את המקח מיד הלוקח תובע הוא ועליו הראיה וכל החומרין עליו עד שתמצא ראיה פסיקתא. וזה כלל גדול בדין בין לענין ראיה בטענות ובין לענין ראיה בהלכה. והאפדני והנכסים שלמדו מהן קרקעותיהן. ולא עוד אלא שהרי לשונות מי שנחלקו משם רבא לענין ההוא דזבין נכסיה דבעא למיסק סליק ולא איתדר ליה. הלא רחוק לומר כי זה בא להחזיר גם מטלטלין שמכר ואין לדבר פנים אלא על הקרקעות שהרי גם לענין זה נאמר דברים שבלב אין דברים:

סימן שכא

ושאלתם. חזינא למרנא בענין בר מיצרא דבאעי לאפוקי ארעא מיד לוקח והיו הדמים לאחר זמן לא יאכיל בר מיצרא לאפוקה לארעא מידא דלוקח אילא אם כן יאהיב ליה דמי לאלתר אם יאמר הדין בר מיצרא לא יהיבנא אילא עד זמן שהיה בינך ובין המוכר יש בדבריו ממש או לא. ולא עוד אילא דהדין בר מיצרא טפי אמיד יתר מן הלוקח. הכין חזינא דאע"ג דאמיד לית ליה לאפוקה לארעא מידא דלוקח אילא בדמים דמילתא פסיקתא אמרו רבנן דלא עכפת לן דאמיד אלא היכא דאמ' איזיל איתי זוזי כלומר דלית לי לאיתאחורי אלא שיעור זמן דאזילנא ומייתינא. ולא אמרו לעיוני כבר שלים ליה לוקח דמים למוכר או עדאן איתנהו עליה כהלואה כההיא דאמרו רבנן מלמדין אותן שלא יחזרו בהן כאיצד אני פל' מכרתי שדה פלנ' לפל' באלף זוז ונתן לי מהן חמש מאות ואני נושה בו חמש מאות. ולאו משום דמוכר מהימן ליה ללוקח ברצונו ראוי על לוקח להימניה לבר מיצרא שלא ברצונו דמי יאמר דחאיי ומי יאמר אע"ג דהשתא אמיד לא מימסכן והרי הדמים על הלוקח חוב למוכר בין האיי ובין מאיית בין מימסכן ובין מיעתר:

סימן שכב

ראו' יש לו אמת המים עוברת בתוך שדה שמעון להשקות שדהו וראובן זה רוצה להכנס אל שדה שמעון להביא את מימיו ושמעון צווח עליו ואומר אל תהלך אלא בתוך המים ואל תדוש את שדי ותפסיד את פירותי וראובן טוען עליו כי הענפים שלנטיעותיך נטו על אמת המים והם מעכבין אותי מלילך בתוכה קצץ כל אילנות וכל נטיעות שיש על שפת אמת המים משני צדדים. ילמד' אדונ' גאונ' היש בטענת ראובן ממש או לא וכמה שיעור יש לו לקוץ ועוד ראובן זה רוצה בכל שנה לחפור אמת המים זו להעלות מתוכה עפר

ועושה אותו על הצדדים וטוען כי לו גבול באגפיה וראובן מעכב עליו ואומר לו הוציא אותו לחוץ. ילמד' אדו'. כך ראינו כי אין לו לשמעון למנוע את ראובן מכל שהוא צריך בתיקון האמה ובהבאת המים. וודאי אם יש כמה דרכים שוות שיש במקצתן הזק על שמעון ותפסיד את פירותיו ומקצתן יש בו צורך ראובן ואין בו הזק על שמעון אין לראובן אלא הדרך הזאת וגם יש להם שניהם מנהג המקום בזה הדבר. ולענין ענפים שנטו יש על שמעון לקוץ עד כדי מה שמגיע ראובן לאשר יש לו מן הדין. ולענין מה שראובן מבקש לחפור אמת המים ולהעלות העפר על הצדדין יש לו לעשות זאת כי האגפיים משועבדים לו לזאת. וכן אמרו חכמ' אמ' רב יהודה אמ' שמואל אמת בית השלחים אני מוכר לך נותן שתי אמות לתוכה ואמה מיכן ואמה מיכן לאגפיה אבל הכל לפי החזקה. וגם אמרו אמ' רב יהודה אמ' שמואל אמת המים שכלו אגפיה מתקנה מאותה שדה בידוע שלא כלו אגפיה אלא באותה שדה מתקיף לה רב פפא ולימא ליה מיא דידך אשפלוה לארעך אילא אמ' רב פפא שעל מנת כן קיבל עליו בעל השדה. מיכן אתה למד שכל צרכי האמה להשקות מקובלין הם על בעל השדה:

סימן שכג

ראובן נפטר לבית עולמו וחיי למרנא גאון שבק והניח בנים ובנות ולאחר מותו קרוב לשנה מתה אחת מן הבנות קודם שתבגור ותינשא לאחר מיכן הפרישו הבנים פרנסת שאר הבנות ובאו לחלוק בשאר נכסי אביהן ותבע הבכור חלק בכורה בכל הנכסים. ואמרו לו אחיו היאך תיטול חלק בכורה בכל והלא אחותנו הנפטרת היה ראוי לה עישור נכסים וכיון שמתה חזר לכללינו בשווה חלק כחלק ואין לך חלק בכורה אילא בשאר חוץ מן הראוי לה. והבכור אומ' כי אחותנו הנפטרת קודם שבגרה לא היה ראוי לה כלום ואינה יורשת אלא כבעלת חוב שלנו היא וראוי אני ליטול חלק פי שנים בכל. ילמד' אדו' גאון הדין עם מי. כך ראינו שהדין כמה שאמר הבכור שהבת לא ירשה כלום ואף לא קנתה כלום שתוריש אותו לאחיה דהא קימא לן בעלת חוב דאחים היא ומצוה על האחים לתקנה כשתגיע להנשא ואם מתה קודם לכן אין לה כלום. ואפילו לא מתה ואינה ניזונת מהן ולא מיחתה כבר איבדה פרנסתה דתנו רבנן הבנות בין שבגרו עד שלא נישאו ובין שנשאו עד שלא בגרו איבדו מזונותיהן ולא איבדו פרנסתן דברי ר' ואמ' רב נחמן אמ' לי הונא הילכתא כר' ואותיביה רבא לרב נחמן יתומה שהשיאתה אימה או אחיה נכתבו לה במאה או בחמשים זוז יכולה היא משתגדיל להוציא מידן מה שראוי להנתן לה הא גדולה ויתירא לא קשיא הא דמחאי והא דלא מחאי הכי נמי מיסתברא

דאם כן קשיא דרבי אדרבי דתניא ר' אומ' בת הניזונת מן האחים נוטלת עישור נכסים נזונת אין שאינה ניזונת לא אילא לאו שמע מינה. אתה למד מזאת שאין לה כלום אלא בפרק הזה ואם מתה קודם לו אין לה כלום הילכך הבכור נוטל פי שנים בכל:

סימן שכד

ראו' נפטר לבית עולמו וחיי לאדו' שבק והניח אלמנה ויתומים קטנים ויצא עליו כתב הלואה לגוי אחד וכול'. כך ראינו כי כללו שלדין הזה להביט בראש הדבר ובסופו ולעשות מה שהוא טוב ליתומים ומה שיש להן בו יתרון. ואין לחוש לדברי מי שאומר לא נרד לנכסי יתומים ונמכור שהרי התירו חכמ' למכור בנכסי יתומים לדבר צורך שעה. וכלשון הזה אמרו ומוכרין משלהן בהמה ועבדים ושפחות ובתים ושדות וכרמים להאכיל אבל לא להניח. ולאו דוקא להאכיל בלבד אילא כל דבר שהוא יפה להן ויש להן בו יתרון דאמרינן ההוא אפטרופא דהוה בשיבבותיה דר' יהושע בן לוי דהוה קא מזבין ארעאתא וזבין תורי ולא אמ' ליה ולא מידי. ואשר אמרו כי הגוים אין בהם אמונה וכי פיהם דבר שוא ואין לסמוך לא על עידיהם ולא על שבועתן. ודאי כך הוא הדבר וכל זמן שאנו יכולין לדחות את הגוי הזה מליטול כלום כך מצוה לעשות. אבל בזמן שיודעין אנו בי דואר שלהן פושט את ידיו ומוכר אם באמת ואם בעול הרי הוא כאנס שבא לאנוס שאנו עושין בניכסי היתומין לפי העצה. ואם נמצא להן יתרון שנמכר אנו ונפרע ונראה כי זאת יפה להן משימכור הדואר ויפרע מוכרין אנו ופורעין ולא בשביל אמונת הגוים אילא לשום יתרון ליתומים. אבל בודאי נועצים אנו איזה טוב להם ואותו נעשה וכך אמרו חכמ' אמ' רב נחמן אמ' שמו' יתומים שבאו לחלוק בניכסי אביהם בית דין מעמידין אפוטרופוס ובורר להם חלק יפה:

סימן שכה

הצגנו השאלה הזאת לפני אדוננו הגאון בלשון ערבית כמו שבאה מבעלי הדין אודות הריב והמחלוקת שלהם. ראובן יש לו בית [או חצר] במבוי והבית הזה יש לו ארבעה כותלים מארבע רוחותיו ובנין הבית נמשך ישר במבוי באחד מארבעה כותליו. ולשמעון יש בית אחר במבוי אחר שבו [בבית] נמצא שפלה [חדרים תחתונים] ועליה. וחלק מעליתו הוציא על המבוי שבו בית ראובן הנזכר ועל הדרך של בני המבוי ועל ידי זה היתה לו אכסדרה על בני המבוי. ואחרי כן בנה כותל על אחד מכותלי הבית של ראובן והיתה לו עליה גבוה על המבוי. ונפטרו ראובן ושמעון ושבקו חיים לאדוננו. וקם יורש

ראובן והכניס בכותל הישן שלביתו ראשי קורות להסתיר מגג המבוי וסכך עליו בגג וחזק את ראשי הקורות והתקין להם בסיס. ומיחה בו יורש שמעון ואמר לו על הכותל הזה נמצא משאי [בניני] לא תעשה עליו כלום. ואמר לו יורש ראובן הכותל הוא כותל ביתי והוא קניני וחפצי לפי שהוא הכותל הרביעי מכותלי ביתי. ואמנם בנין הכותלים הוא בשביל הבתים ולא להמבואות. והוא קשור בבנין עם שאר כותלי הבית שקשורים זה בזה. וראיה אחרת [שהכותל בנוי בשביל ביתי] שצורת הכותל פנויה להמבוי וידוע שצורת כותלי הבתים פנויה לחוץ וגם זאת פנויה לחוץ. גם הכותל הזה נמשך משער ביתי ועל ידו הרחקת מימי ביתו. והנה לי עליו גם כן גג ישן וצינור גדול לראיה על הגג. והכותל הזה הנהו נמצא בקרקע ביתי ואיך תעכבני להכניס ראשי הקורות ואתה באת ממבוי אחר ואכסדרתך ועליתך הן על המבוי הזה ויש לך על הכותל הזה ראשי קורות ובנין קל ותחפוץ לעכבני מכותל ביתי קניני וחפצי. ומה יאמר אדוננו הגאון יחייהו ה' אם הוברר מהבנאים האומנים הנאמנים שהכותל הזה הוא [שייך] לבית יורש ראובן בראיה וסימנים נודעים אצלם ממנהגי המדינה אם יוכל יורש שמעון לעכבו בשביל ראשי הקורות שבכותל והגג שעל המבוי. ואם לא ימצאו בקיאים בין היהודים ולא נבונים ויודעים על בוריו אם יכולים לחזור בזה אחרי הנבונים מאומות העולם ונאמניהם ובקיאי הבנאים שביניהם. ואם לא רצה זה אחד מבעלי הדין אם כופין אותו. ועוד גם נמצאו בעלית יורש שמעון חלונות הנמשכים אל בית [או אל חצר] יורש ראובן ובין אותם החלונות והגג הישן שבבית יורש ראובן בערך חמש אמות והגביה יורש ראובן את הגג הזה סמוך מתחת לחלונות עד שנשאר ביניהם בערך טפח או פחות ומיחה בו גם כן יורש שמעון ואמר לו גליתני ממה שניתן לי מכבר והגבהת את הגג הזה. ואמר לו יורש ראובן לא כי אלא כסיתיך מפני שקודם לכן כשישבת בגגי הישן הייתי רואך ועתה לא אראך אלא בקושי כשאכוון לראותך וקודם לכן הייתי רואך גם שלא במתכוון. יודיענו אדוננו בחסדו איך הדין גם בזה. - התשובה. ומה' הישועה. הכותל אף כי הוא בנוי בשביל בית יורש ראובן אם היה נושא את גג יורש שמעון והוא צריך לגנות את גג הכותל אין ליורש ראובן לעכב זה ולסבב לו [נזק]. וזה מפני שחלק מן העליון מסוף גג האכסדרה על העליון התומך את בניינו. ואם יפול התחתון יפול העליון והתחתון גם כן מקרקע הארץ על שניהם לבנותו כמו שאמרו החכמים ז"ל איתמר שתי חצרות זו למעלה מזו אמר רב הונא תחתון בונה מכנגדו ועולה ועליון בונה מכנגדו ועולה ורב חסדא אמר עליון מסייע מלמטה ובונה ותניא כוותיה דרב חסדא שתי חצרות זו למעלה מזו לא יאמר העליון הריני בונה מכנגדי ועולה אלא מסייע מלמטה ובונה, ואם יסבב ליורש

שמעון דבר כדומה לזה יוכל לעכב עליו. ומה שאומר יורש ראובן שיש לו סימן צינור. מה שנתברר שהיה נמצא בביתו אין ליטלו ממנו אלא החזקה מקויימת לו כמו שאמרו אמר רב אחא בר אדה משמא דעולא תחתון שבא לשנות בגויל שומעין לו בגזית אין שומעין לו בכפיסים שומעין לו בלבנים אין שומעין לו לרבות בחלונות אין שומעין לו למעט שומעין לו בא לסכך בארזים שומעין לו בשקמים אין שומעין לו וכו'. והטעם בזה שהתחתון אם רצה לחזק הכותל יש לו רשות ואם רצה לעשותו יותר קל וחלש אין לו רשות. והעליון אם רצה להקיל שומעין לו ואם רצה להכביד אין שומעין לו. ומי שרוצה לעכב דבר שיש בו חזקה או לחדש דבר שאין בו חזקה אין שומעין לו. ורשמי הדברים יש מהם מה שצריכין להשגיח עליהם ולעשות כי מה שיוכיחו עליו אותן הרשמים. ויש מהם שלא יוכיחו על מעשה שכבר נעשה אלא על ההבטחה אחרי שיסכימו עליו. כמו שאמרו אמר רב נחמן בי כוארי לא האוי חזקה ואע"ג דמנה המלטא אמר אמינא לכי מפייס לי לא תיתרע אשיתאי. ואם הצינור יוכיח שהדבר כבר נעשה יוכל בעלו לחדשו. ואודות הגג שהגביהו יורש ראובן לא נתברר לנו המצב האמתי בספור אשר בשאלה זאת, וכלל הדבר הוא שאם על ידי מה שנתגלה מדירת יורש שמעון מחמת מה שחדש יורש ראובן להגביה [את גגו] אין ליורש שמעון היזק ראיה יותר ממה שהיה קודם לכן. אלא הענין כמו שאמר יורש ראובן שבראשונה היה רואהו שלא במתכוין ועכשיו לא יראהו אלא במתכוין ובקושי. אין למחות בו בזה האופן. וכבר זכרה ההלכה שזה הטעם הוא הגון ויכול הטוען לטעון בני רשות הרבים כי מעייני חזו לי וכי לא מעייני לא חזו לי את ממילא נמי חזית לי:

סימן שכו

ראובן אוגר דרתא לשמעון בכן וכן זוזי בשתא ולא אדכר כמה שני דאיר בה וכול'. הכין חזינא דלענין שכירות בעל הקרקע על העליונה ולעניין שיעור אגרא יד השוכר על העליונה, ומאי דקאמ' ראובן ובכן כן זוזי בשתא טפי מן הדא שתא קושטא קאמ' וכאותו מעשה דציפורי ששכר אחד מחבי' בשנים עשר זהובים לשנה מדינר זהב לחדש ובא מעשה לפני חכמים ואמרו יחלקו א' ח' ה' ההיא שנה הואי ולית ליה שכירות אילא חדא שתא בלחוד דכל דבר שבסתם יד בעל השטר על התחתונה ומן בתר מישלם שתא לא בעל הקרקע איכא שכירות ולא על השוכר איכא שכר קצוב וידו על העליונה דליכא מילתא בעל הקרקע הוא כבעל השטר וידו על התחתונה אי שאוי שכר החצר לכל חדש פחות מאחד משנים עשר כמה שנקצב לשנה ליכא על שמעון אלא מה ששוה שכר

אותה חצר באותה שעה באותה מקום. אבל אם שכרה שווה לחדשים יותר ממה שנקצב עמו לשנה אין על השוכר אילא לפי אותה קיצבה:

סימן שכז

ראובן יהב מידיה לשמעון זבוניה ושמעון ספסר וזבניה שמעון ללוי ולא קביל מיניה דמי ואודעיה שמעון ללוי בעידנא דזבין דהא [ז]ב[ינ]א דראובן היא לבתר כן תבעיה בדמ[י] וכול'. הכין חזינא דאי ודאי סלקיה שמעון לנפשיה מן הנך זביני ואמר ליה ללוי הדמים עליך ברשו לראובן ואיסתליק שמעון מינה לגמרי ולוי מודה בכך לא יאכיל לוי למימר לראובן לאו בעל דברים דידי את שהרי שמעון לא היה יכול לחזור בו ולומר ללוי אל תתן לראובן כלום דהא תניא כואתיה דרב איתמר הולך מנא לפל' שאני חייב לו אמ' רב חייב באחריותו ואם בא לחזור אינו חוזר. ואפילו שמואל דאמ' אם בא לחזור חוזר טעמיה מתוך שחייב באחריותו והאיי כיון דברשות זבין באשראי אינו חייב באחריותו. ואפילו לשמואל אם בא לחזור אינו חוזר וכל שכן אי זלא דזל ההוא זבינתא מן קמי דלא אהדרה לוי לידי שמעון דהא ודאי עיוות הוא ואית לראובן מן דינא לאהדוריה לזיבנא ללוי ולמיגבא מיניה דמים דפסק בהדיה שמעון כד מיתברר דשמעון איסתליק מן דמים ושוינון על לוי חוב לראובן. ואי כפר לוי ואמר לא אודען שמעון דהאיי מדעם לראובן הוא ליכא עליה לראובן שבועה דראובן לא קאמ' בריא לי שהן דילך אילא הכי קאמ' שמא קינוניא עשיתם ולית מן דינא שבוע' על טענת שמא אילא הנך דתנן ואילו נשבעין שלא בטענה ותריצנה שלא בטענת בריא אלא בטענת שמא שאינון השותפין והעריס[ין ו] האפטרופין והאשה הנושא' ונות' ב' ה' אבל כל דזוד מן הני עליה שבועה בטענת שמא ואו מימרא בעלמא הוא דאמ' ליה שמעון ללוי האיי זיבנא לראובן ולא אמ' ליה דליהב דמי לראובן ולא איסתליק מדמי ההוא מקח לגמרי אילא עדאן הוא היה מקבל את הדמים והוה אית ליה הרמנא בה דלטובה נתכוונתי שהחזרתי את המקח מדקא מדחי לי לוי וחושש הייתי שמא ימות והוה קא עיילנא ונפיקנא אזוזי ולא אשנה אם היה יכול שמע' לתבעו בבית דין בדמים והיה שם בית דין שהוא יכול להוציא ממנו ואימיד לוי ויש לו נכסים ולא היה שמעון חושש שמא יכפור לוי בעיקר דחוב ולא עשה כן אלא החזירו אחר שעמד בזול יש לראובן לומר לו לתקוני שדרתך ולא לעוותי. ואם לא היה יכול להוציא ממנו אית ליה לראובן עליה שבועה דלא איתכוון לקינוניא דהוה אפטרופא והוא מן הנשבעים בטענת שמא אבל על לוי לית לראובן שבועה. וזו היא דרכו שלדין הזה כל שער לפי טעמו:

סימן שכח

אשר כתבתם כלי חרש אין לי אלא כלי חרש מנין לרבות כלי נתר תלמוד לומ' וכל כלי חרש מנין לרבות את האהלים ודין הוא מה אם כלי עץ שטימא פשוטה טיהר אוהליו כלי חרש שטיהר פשוטיו אינו דין שיטהר אוהליו תלמוד לומ' כל כלי חרש לרבות אוהליו היכן מצינו פשוטי כלי עץ טמאים והלא משנה שלימה שנינו כלי עץ כלי עור כלי זכוכית פשוטיהן וכול'. יבאר לנו אדו' גאון. היו יודעים דלאו מילתא פסיקתא שכל פשוטי כלי עץ טהורים שהרי שנו חכמים כלי עץ יכול הסולם והקולב ואנחותה והמנורה תלמ' לומ' מכלי עץ ולא כל כלי עץ או יכול שאני מוציא את השולחן ואת הטבלה ואת הדולבקי תלמו' לומ' כל כלי עץ ריבה מה ראיתה לרבות את אילו ולהוציא את אילו אחר שריבה הכתוב מיעט תלמוד לומר מכל כלי עץ עץ מיוחד שהוא משמש את האדם ואת משמשי האדם אף אני ארבה את השולחן ואת הטבלה ואת הדולבקי שהן משמשין את האדם ואת משמשי האדם ואוציא את הקולב ואת אנחותה ואת המנורה שהן משמשין את משמשי האדם ואינן משמשין את האדם:

הרי נתברר לך שהשולחן ככלי עץ טמא אף על פי שהוא פשוט שכך טימא הכתוב כל כלי עץ אשר יעשה מלאכה בהן. וגם במשנתינו מפורש כל כלי עץ שנחלק לשנים טהור חוץ מן השולחן הכפול וכוליה. אבל כלי חרש מילתא פסיקתא היא בכל פשוטיהן. שכך שנו חכמ' אל תוכו כל שיש לו תוך טמא ושאין לו תוך טהור פרט למטה לכסא ולספסל ולשולחן ולספינה ולמנורה של חרש:

נשלם כ"ז:

יהי רצון מלפני מלך הכבוד שיפתח לך שערי רחמים שערי חכמה ויאיר עיניך במאור תורה ותזכה לכל כתריה ומעלותיה ותשב בסוד חכמ' לעולם הבא ושלום השמים יהי עליך לעולם:

סימן שכט

שאילתא אילין נפקן לקד' לבית דין הגדול דכל ישר' לבאבא דמתי' לקדם מרנ' ורבנ' האיי ראש מתי' ברי' דמ' ור' שר':

ראש מתיב':

ברי' ד' ור' חנניה ר' מתיב' ב' ד' ור' יהודה רא' מתיב':

הא דאמ' אמ' רבא הלכתא שטר כיס וכול':

סימן של

חזינא לריבוננא קימיה רחמנא בתיוב' דשאילאתא דשאילן מן קמיה בענין הפייס דתנן אחת מוציאין שתים מן מוציאין וכול'. הכין חזינא דמתניתין הכין תנן ומה הן מוציאין אחת א שתים. ולא מפרש בה המוציא שתים כמה מונין לו אלא סתאמא דשתים מונין. וגמארא הוא דאחוי מאי דחזיתון דכתבנן שכואנתן להודיע כמה מנינן דאקשינן ונימנינהו לדידהו ואהדרנן מסייעא לר' יצחק דאמ' ר' יצחק אסור למנות את ישראל ואפילו לדבר מצוה. ובריתא אמרה היחידים מוציאין שתים ואין מונין להן אילא אחת. ותנאיי דילן הכין תנו בתוספתא ואין מונין להן את היתירה. מן הני טעמי אמרינן דלמנונן לגברי גופיהו קא מיכוונין. ודאמריתון אי בתחילת הפייס קא מיירי היכי מיסתאני דנימא ואין מונין להם אלא אחת אי מניית חד חד מה הועיל הפייס. תשובה דילכון דפייס גופיה לא מפרש הכא היכי הוא מיתעביד. אי בהוצאת אצבעות למניין פעם אחרת כי דסליקא אדעתיכון או במילתא אחריתי. ואיכא למימר דהדין מניין בתחילה הוה ולאו שנייה ומהני להון למידע שהמניין שצריכין לו בקרבן שכיח בההוא עידאנא או שלשה עשר או יתר. ואע"ג דאיכא עידאני דמיכנפין המון כהנים דידיעא מילתא שיש בהן כדי צרך ואיכא עידאני אחריני דלא מיתרמו אילא מועטין דצריכא מילתא למידע אית בהון כדי צרך או לא ונהגו למימנא תדיר. ועוד הנך דזכו בתמיד לא מימנו אילא באצבעות אבל פייס גופיה איכא אורחא למימר דלא תלי בהוצאת אצבעות אילא כיון שיודעין ממי מתחילין אית להו פיסוקי דקארו ומכוונין מילתא מילתא כנגד אחד אחד כדרגילין השתא אינאשי כד מיכנפין ציבורא וצריכא למיחזא אי האוו בי עשרה לפרוש על שמע או לירד לפני התיבה או למעמד ומושב או לברכת אבלים וחתנים או להזמין על המזון בשם או לא הוו לא מנו להון ראשון ושני אלא קארו פיסוקא כגון ואנ"י בר"ב חסד"ך א' ב'. וקארו ותאנו ומשלשין או צריכין וההוא דנפלא עליה מילתא דסופה הוא שזכה. ואיכא למימר כדאסיקתון אדעתיכון שמוציאין אצבעות למנין תרי זימני חד למידע מינייני וחד לפייס. ושלפייס אי אפשר לומר שהמוציא שתים אין מונין לו אילא אחת. אילא כדאמרתון דמפיק חד חד מאי דבעאי ומצרפין. ודאמי דהכין הויא מילתא ואע"ג דלא מפרשא בגמרא דילנא אילא מיהו מפרשא בתלמודא דארץ ישראל דהתם הכין מפרש הוציא אחת מונין לו הוציא שתים מונין לו אלמא שתים מונין לו. ראיה לדבר דאמרו בתר הכין הוציא שלש אין מונין לו ומקשו מהו אין מונין לו אין מונין לו כל עיקר ופריקו אין מונין לו את היתירה דאלמא אם הוציא (לו) שלש אין מונין לו אלא שתים ומסתייעא מן מתניתין ומה הן מוציאין אחת או שתים שתמצא

אומ' כשמוציאין אצבעות לידע כמה מנינן המוציא שתים אין מונין לו אלא אחת אבל כשמצביעין לפייס המוציא שתים או שלוש מונין לו שתים. ולעניין המצביעין למניין אם הוציא שלוש לוקה מן הממונה על הפקיע. והכין מפרש בתלמודא דארץ ישראל וצריכא מילתא למידע לימין היה הפייס מהלך או לשמאל ואית בה התם פלוגתא ובגמארא דילנא לא אימירא כל עיקר. ודאקשיתון על הדין סברא היכי שבקא מתניתן תחילת הפייס לאורויי ביה ואיריא בסופיה מנא לכון שהיו מצביעין לפייס תחילה דילמ' למניין היו מצביעין תחילה. ועוד הכין תנן אחת או שתים ואיכא לאוקומה במצביעין לפייס אבל אי אמרתון מאי טעמא לא איפרש בתלמודא דילנא ובבריתא לא שמיע לנא מידעם בהא מילתא. והא דאתמהנן שתים מוציאין אחת מיבעיא לא איתמר אלא אליבא שלמניין הן מצביעין לידע כמה מנינן. ודאמרתון בבריתא לא קשיא הוא אילא סיוע. ודאי הכין הוא בריתא קמיתא סיוע היא לרב חסדא דאמ' הא בבארי הא בחולה. והכין גרסין רבנן תניא נמי הכי אחת מוציאין שתים אין מוציאין ויחידים מוצאין שתים ואין מונין להן אילא אחת. ואיכא דגארסין והא תניא אחת מוציאין וכול' לשאנא ניחא דסיעתא אבל דקושיא אמרין והא תניא חטף באתמהתא. ופירוש והא תניא בלשון קדש וזאת שנויה. ופירוש והא תניא והלא שנוי. אבל בריתא שנייה קושיא והכין גרסינן ורמינהי אין מוציאין שלש ולא גודל במקדש מפני הרמאין ואם הוציא שלוש מונין מאי מונין נמי דקתאני אחת וקמיתא סייעתא ליה לרב חסדא דקאמ' אין מוציאין שתים אלא יחידים אחד מהרבה. אבל סתאמא דמילתא להוציא אחת. וקאמרי רבנן דהני יחידים מתענים. ואמרינן עלה התם התחילו יחידים מתענים ואמרינן עלה מאן יחידים אמ' רב הונא רבנן ותנו רבנן לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה. וכי הא מילתא דבר שלשבח הוא שהמוציא שתים משתבח בזאת ואין מוציא שתים מאן דמחזק. וקאמרי דהאי דהמוציא יחיד שתים כשמצביעין למניין גברי ואין מונין לו אלא אחת להודיע כמה יחידים יש באותה סיעה ולאו משום חולשא דלא יאכיל לאפוקי חדא. ובהכין מיסתליק ספיקכו ושפיר דאמי למיקראנון ליחידים חולין משום דרגילין בתענית תדור ושמחלין את עצמן על הציבור. ותרין פירושי דאיתמרו בפקיע הכין אינון מאי פקיע אמ' רב יהודא מדורתא מאי מדורתא אמ' רב פפא מטראקא טיאעא דפסיק רישיה. ומדורתא בלשון ארמי לשון השג דכד באעי איניש למימר השגתיו אמ' דורתיה ואדורתיה. וכבר ברור הוא ויש ממנו בתלמוד משל שאתם מכירין אותו שתין רהוט ולא דורוה לגברא דמצפרא כרך. ופירוש מטראקא טיאעא מכצרה ערביה. וכך היו הראשונים קוראין אותה מדורתא בימי רב יהודה כלומר שהיא משגת את המכה. ואחר כך אומ' במקום אחר היה שמה משונה

ונקראת מטראקא. ועיקר לשון מטראקא לשון מכה כדאמרת טרקיה זיבורא או טרקתיה עקרבא. ואף בלשון ישמעאלי המכה טרק ואמרין טרק אלבאב כשמכה על הדלת. והקורנס כשמכין בו נקרא מטרקה. והפקיע שהיה במקדש היה דומה למטרקא דטיאעי הם הערביים והוא שקוראין אותו מכצרה וקוראין אותו מקרעה. והוא כמו מקל שתלוי בו פשתן מופקע ומופשל בחבל. והפקעה בלשון ישמעלי אלפתל כמו שמפקיעין צמר של גפן או פשתן או סמרטוט ועושין פתילות לנירות. וזו היא שאמרו ולא יפקיענה בסודרין. ובאותו החוט המופקע מכין את הלוקה והמכה אוחז את המקל בידו. ודבתרה תנו רבנן ופשט ולבש דבעיתון למיכתב לכון גירסא וכול'.

סימן שלא

והא דאמ' רב נחמן ריאה הסמוכה לדופן וכול'. הכין חזינא דהא מילתא דאמרתון ריאה הסמוכה לדופן דילמא דסמיכא ולא סריכא לא שמיע לנא מאי דכתבתון משמא דמר רב סעדיה גאון ז"ל. אלא הכין פרישו רבואתא כולהון הסמוכה סירכא מן פירוש ראשונים כלשון הזה הסמוכה לדופן דסריכא אין חוששין לה שמא ניקבה העלתה צמחים דסליק על סירכא צימחי צימחי חיוארי. ומר רב סעדיה סבר הסמוכה הדבוקה ממש והעלתה צמחים סירכא. ולאו הכין היא מילתא אלא הא פרישו ראשונים צימחי כגון בועי שהן אבעבועות. דאמרנן לישנא קלילא בויי. ומייתי לה ראיה מיהא דאמרנן בעא מיניה רבא בר האנא משמואל העלתה צמחים מהו אמ' ליה כשרה וגמ'. ומדקאמ' ליה על צמחים מליא מוגלא טרפה כי נמי קא מהדר ליה ההוא בכוליא איתמר שמעינן מיניה דצמחים כי האיי גונא הוא. ומדקאמרינן ההוא בכוליא איתמר אלמא בריאה כי אית בה בויי כי לא סמיכן להדדי כשרה לא שנא מליאן מים זכים ולא שנא מליאן מוגלא. ומדקאמרינן נמי ר' יצחק בר יוסף הוה קא אזיל בתר ר' ירמיה בשוקי דטבאחי חזא הנך ריאות דאית בהי צימחי צימחי ושרא. והני צימחי לאו על סירכא אלא על ריאה גופה אבל על סירכא חש להון רב נחמן כשמעתא מר יהודה משמא דאבימי אמ' אחת זו ואחת זו חוששין לה. כיון דסריכא לדופן בין העלתה צמחים ובין לא העלתה צמחים חוששין לה. ועלה אמרינן אמ' רבה ראבון בר שבא אסברה לי. ואנתון כתבתון ואנחנא לא שמיע לנא אלא רבא. ושמעתא כדמפרשא דאי איכא מכה בדופן תלינן בדופן וכשרה ואילא ההוא סירכא אע"פ שלא העלה צמחים מחמת ריאה הוא וחישינן לה. ומקשינן מי אמ' רב נחמן שאם סמוכה לדופן והעלתה צמחים חוששין לה. פירוש סוף סוף חששא שמא ניקבה והאמ' רב יוסף בר מניומי אמ' רב נחמן ריאה שניקבה ודופן סותמתה כשרה. ומשנינן התם

במקום רביתא והיכא מקום רביתא מקום חיתוכא דאוני. גמרינן שאם סמוכה לדופן במקום רחב דלאו במקום חיתוכא דאוני אילא היכא שאין הדופן סותמתה בדקינן לה כדאסברה רבון בר שבה לרבא. ואי איכא סירכא ואפילו נוקבא במקום חיתוכא דאוני לא צריך בדיקה וכשרה שתמצא אומ' שמעתא קמיתא דרב נחמן ריאה הסמוכה לדופן בתרתין אומי דריאה דרויהאן צלעות התם אבל דרב יוסף בר מניומי אמ' רב נחמן בחיתוכא דאוני בלחוד. וכתבתון דהא דאמרינן ודופן סותמתה כשרה קימא לן בין סביך וסמיך לצלעות כשרה. ולא קמנא על דעתיכון בהדא מילתא דהוה איכא בקמאיי מאן דהוה אמ' כל במקום חיתוכא דאוני דדוכתא דחיקא התם וצפיפן אוני בדוכתא אליצא כשרה בין סביך בבישרא ובין לא סביך בבישרא כשרה. ולא חישינן לדרבינא דאמ' והוא דסביך בבישרא. ואיכא מן רבואתא מאן דסמיך על דרבינא ואמ' אי ודאי סביך נוקבא בבישרא כשרה אבל או בגרמא סביך קאמ' רבינא שאין הדופן סותמתו אילא בדקינן לה אם בדופן סטרין ליה לדפקא בההיא דוכתא כי היכי דאיתה כולה כדדביקא בה ריאה ושאדו מיא בדופן כי היכי דקיימא בה ריאה כד לא מפרקא ואי מבצבצא אסרין לה ואלא מבצבצא מכשרנן לה. ואנחנא הכין חזיננא. אבל תרתי אומי דימינא וחדא דשמאלא כד תליפן מן צולי דכפלי מפרקינן לה מן צולי או חזינן מכה בצולי בדקינן לה לריאה אילא מבצבצא כשרה מאי טעמ' דאמרינן לאו ריאה דסרך מצולעי אלא תוברא דסרך. והיכא דאיכא מכה בדופן וסריכא ריאה אגיסא מן מכה טרפה חישינן ואסרינן לה ואו אפילו נאפיק חוטא דסירכא מן עילאוי מכה לדוכתא אחרת אסרינן לה:

סימן שלב

ושאלתון המלוה את חבירו ונשתמד ואחר כך מת אביו מהו להפרע ישראל המלוה מחלק ירושה שלמשומד וראינו לרבנו מר רב נטרונאי גאון ז"ל שאומ' משומד אינו יורש את אביו וכול':

הכין חזינא דאי ודאי לא יאכיל ישראל דאית ליה על משומד למיגבייה להובו ולהנפוקיה מיד המשומד כגון דמשומד עני הוא או גזלן עז פנים דלא פארע חוב לא תיבעי לך דאית ליה לישראל לאיפרועי חובו מן ירושה דאבוהי ישראל דהנאה לישראל קא מיתעבדא ולית לן למיקנסיה למשומד מן עיקר דינא במקום דאיכא פסידא על ישראל. ובמקום דיאכיל ישראל דאית ליה חוב על משומד להנפוקי חובי מן ידיה ולמיגבייה בניחותא בלא טירחא לא תיבעי לך דלא צריך למעבד ליה הנאה למשומד דהוא לית ליה מינה מידעם. כי תיבעי לך דיאכיל ישראל למיגבא חובו בטירחא ובקושיא וכל שכן אי

מספקא מילתא יאכיל למיגבא או לא. הכין קא חזיננא דשרי ליה למישקל משום דעיקר דינא דיליה הוא וקנאסא לעיוקיה לישראל או לסכוני בממוניה לא אמרינן. וכל שכן דהא אית במילתא הכירא כי ההיא דתנן הגוזל את אביו ונשבע לו ומת הרי זה משלם קרן וחומש לבניו או לאחיו ואם אינו רוצה או שאין לו לווה ובעלי חוב באין ונפרעין אמ' לבנו קונס שאי אתה נהנה לי הרי זה יירשנו בחיי ובמותי הרי זה לא יירשנו ויתן לבניו או לאחיו אין לו לווה ובעלי חוב באין ונפרעין:

סימן שלג

ושאילתון. והא דתנן מכר האב מכורין עד שימות וכול'. הכין חזינא דמן שמעתא דכתבתון למיזכא להון ללקוחות על יורשים מינה גמרינן דדינא ליורשי האב לאפוקיה מידא דלקוחות מישום דעיקר מילתא הבן קנה את הגוף. ובעידנא דזבין אב קנין פירות הוא דהוה ליה כדכתבתון וכי קניה לקרקע בתר הכין בירושה מן בנו הוא דקנייה ואפילו אקני ליה מה שעתיד לקנות הא קימא לן שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם וכל שכן דלא אקני ליה אילא מאי דקני. וכי איתמר מה מכר ראשון לשני כל זכות שתבוא לידו לא איתמר אילא במוכר שדה שאינה שלו וכי בעא מיניה שמואל מרב חזר ולקח מבעלים הראשונים ואמ' ליה רב מה מכר לו ראשון לשני כל זכות שתבוא לידו. הא מפרשן טעמא מר זוטרא אמ' ניחא ליה דלא ניקריוה גזלאנא רב אשי אמ' ניחא ליה דניקום בהימנותיה ואמרינן מאי ביניהו. ואסיקנן בסוף שמעתא איכא ביניהו דאיתיהיבא ליה במתנה להההוא שמכרה כשאינה שלו מאן דאמ' ניחא ליה דניקום בהימנותיה כדאיתיהיבת ליה נמי ניחא ליה דניקום בהימנותיה ומאן דאמר ניחא ליה דלא ניקריוה גוזלאנא אמ' ליה מאי שקלי מינך דגזלתך. והכא לענין אב שכתב נכסיו לבנו מכר האב לית עליה דאב הימנותא ללוקח שהרי סתם מכירתו עד שימות וכבר מת ולא הדר מהימנותיה ולא קיבל ללוקח את הגוף ולטעמא אחרינא דלא ניקריוה גזלאנא וכיון דההוא שמכר שדה שאינה שלו וחזר ולקחה מבעלים הראשונים מן הנך טעמי קא זאכי לוקח והכא ליכא הנך טעמי לא זאכי הדין לוקח. ועוד אמרינן על זה שמכרה כשאינה שלו וחזר ולקחה מבעלים הראשונים זבנה או אורתה יהבה במתנה והדר זבנה אדעתא לאוקמה קמי לוקח זבנה נפלה ליה בירושה ממילא קא אתיא אלמא לית עליה לאוקמה קמי לוקח דלא איכוון למיזבנה. איתיהיבא ליה במתנה פליגי בה רב אחא ורבינא כד מסקא שמעתא ומפרש עד אימתי ניחא ליה דניקו בהימנותיה חייה בר רב אמ' עד דכתבי אדרכתא אניכסיה רב פפא אמר עד דמתחלאן אכרזאתא. כולהי הני מילי האי אב רחוק מיניה. ואמרינן נמי

מה שאירש מאבא מכור לך ואמ' ראמי בר חמא הא גברא והא תיובתא אמ' ליה רבא גברא קא חזינא תיובתא לא חזינא. התם סמכא דעתיה הכי לא סמכא דעתיה. שלהוה לקמיה דר' אבא בר זוטרא אמ' להו זו אינה צריכה לפנים אמ' רבא צריכא לפנים ולפני לפנים התם סמכא דעתיה הכא לא סמכא דעתיה. גמרינן דאפילו האי לא קאני והיכא דנפלה ליה בירושה הא אמרינן בהדיא שאין ללוקח בה כלום והאיי אב דנפל ליה גופא דקרקע בירושה לית ללוקח ביה מידעם מפקי מאי דלא הוה אית ליה להנפוקיה ויורשיו במקום הבן קיימי כי היכין דהוה בריה מפיק אי הוה בחיי:

ושא' ראובן טען שמעון בממון כן וכן וכפר שמעון בכל וחיבניה שבועה מדרבנן אפכה אראובן דנישתבע ונישקול לא בעא ראובן לאישתבועי ויקר עליה דאית מאן דלא אישתבע מעולם דהיישי לחשאדא דכל מאן דמזדמין עליה מן עקאתא אמרי משום דאישתבע על שיקרא בעא חרם סתם אית ליה או לא. ואי אית ליה היכי מחרים מדכר שליחא דבי דינא ראובן טען על שמעון כן וכן וכפר מאן דאית ליה לראובן דנן עלוהי מידעם וכפר ביה יהי ויהי או דירכא אחרינא. ואי בעא ראובן דליהוי שמעון בעידנא דאחרמתא בבי כנישתא עד דשמע לה לאחרמתא מי אית ליה או לא ואי לית ליה לאייתוייה לבי כנישתא אי הוה תמן ובעידנא דבעא לאחרומי קם שמעון למיפק מי אית ליה או לא. ואי נפק מי מחייבנן ליה למיתב עד דשמע או לא. וכן כל טענת שמא כגון מאן דאבד ליה מן ביתיה מידי וחשד ביה אינש ידוע אית ליה לאחרומיה הרם סתם או לא. וכן מאן דחשיד אינש ידיע דמסריה לשוטנא אית ליה על הכין חרם סתם או לא. ואי לית ליה הני מילי היכא דידיע חשוד אי לא ידיע מי אית ליה או לא. הדין ביעיא אליבא דמאן דאמ' דמיחייב שבו' היסת ואמר לישתבע תובע ולישקול אית ליה מן דינא. והכין חזינא דכי האיי כתבין ליה בית דין יפתקא דלוטאתא לשמותי ביה על מאן דאית ליה עלוהי מידעם וכפריה בבית דין ולא מחייבינן ליה לשמע' שהוא הנתבע למימר אמן דקיימא לן דאמן הוא שבועה. ואית ליה לראובן לשמותי ביפתקא דלוטאתא דמן בית דין בבי כנישתא אי יאתיב שמע' אע"ג דלא מחייבי ליה בית דין לשמעון למיזל בהדיה לבי כנישתא למישמע שמאתא. אילא אי מתרמי שמעון בבי כנישתא ואתי ראובן לשמותי סתם לית ליה לשמע' למימנעיה ואי אתי למינפק אמרין ליה אמאי קא נפקת כי מיכדי ליכא עלך מידעם מה הפרש בין דשאמעת ובין דלא שאמעת וכד נפקת טפי אתית לידי חשאדא והא דדחלת דאי אתיא לך עקתא אמרין אינאשי הא מחמת שבועתא השתא נמי אמרי הא מחמת גזלנותא, ויכלינן לאחרומי אלות קשות עד דקאיי מן דוכתיה ומיכסי בסדיניה וסאיים מסאניה ונאפיק אבל למיכפייה למיתב על כורחיה לית מן דינא. וכן

נמי לענין מאן דאיגניב מדעם מן ביתיה ומאן דאימסר לשלטון ואיחסר ממונא כדחזו בית דין למיכתב ליה יפתקא דלוטאתא כאתבין ודינא כדמפרש לעילא:

סימן שלד

והא דתנן נכסים שאין בהם מעילה ואמרינן עלה מעילה הוא דלית בהו הא מיקדש קדישי. בעיתון לפרושה פירושא רויחא עד פיסקא דמתניתין. מדקאמ' אין בהן מעילה דאלמא מה שהוא הקדש אבל אין בו מעילה מיחייב בדין נזקין מאן תנא אמ' ר' יוחנן ר' יוסי הגלילי דתניא ומעלה מעל ביי' לרבות קדשים קלים שהן ממונו דברי ר' יוסי הגלילי והא דתנן המקדש בחלקו בין בקדשי קדשים בין בקדשים קלים אינה מקודשת כמאן דלא כר' יוסי הגלילי דאילו ר' יוסי הגלילי סבר קדשים קלים נכסי בעלים הוא אפילו תימא כר' יוסי הגלילי כי אמר ר' יוסי הגלילי נכסי בעלים הוא מחיים אבל לאחר שחיטה כי קא זאכי משולחן גבוה קא זאכי והמקדש בו אינה מקודשת. והדר מקשינן היכי אמרת דמחיים אמ' ר' יוסי הגלילי שקדשים קלים נכסי בעלים והתנן בכור מוכרין אותו תמים חי ובעל מום חי ושחוט ומקדשין בו את האשה ואמ' רב נחמן אמ' רבה בר אבוה לא שנו אלא בבכור בזמן הזה דכיון דלא חזי להקרבה אית להו לכהנים זכייה בגויה אבל בזמן שבית המקדש קיים דחזי להקרבה לא ואותיביה רבא לרב נחמן ומעלה מעל ביי' לרבות קדשים קלים שהן ממונו דברי ר' יוסי הגלילי ומשני ראבינא בבכור בחוצה לארץ עסיקינן ואליביה דר' שמעון דאמ' אם כן תמימים יקרבו אם באו אין לכתחלה לא. מיהו פליג ר' יוסי הגלילי אדרב נחמן אמ' רבה בר אבוה בבכור תמים חי בזמן שבית המקדש קיים אין מקדשין בו את האשה. והוה סבירא ליה לר' יוסי הגלילי דמחיים ממון בעלים הוא הוה משני רבינא דר' יוסי הגלילי פליג אדרבנן וכיון דלא שני הכין אילא אוקמה למתניתין בבכור בחוצה לארץ ואליבא דר' שמעון גמרינן דלא קסבר ר' יוסי שהבכור חי ממון בעלים הוא. ומפרקינן דהכין הוא אילא שאני בכור וכל מתנות כהונה מקדשים קלים אחרים. גופה ומעלה ביי' לרבות קדשים קלים שהן ממונו דברי ר' יוסי הגלילי. כך פירושה המדרש הזה למה לי דכתב רחמנא ומעלה מעל ביי' קמי וכיחש בעמ' בפק' לאגמורי שהקדשים שהן לשם יי' אם כחש אדם בחבירו בהן ונשבע חייב הוא קרן וחומש ואשם שחשבן כממון בעלים בן עזאי אומ' לרבות את השלמים אבה יוסי בן דסאי אומ' לא אמר בן עזאי אלא בבכור בלבד. הכין פירושה ר' יוסי הגלילי קאמ' סתם כל קדשים קלים ובן עזאי פליג עליה וקאמ' שלמים ואבה יוסי בן דסאי קאמ' לא אמ' בן עזאי אלא לרבות בכור בלבד ואתינן למחויא בן עזאי דפליג אר' יוסי הגלילי וקאמ'

שלמים דאלמא כל קדשים לית בהו דין וכחש. ואקשינן השתא ומה שלמים שהן טעונין סמיכה ונסכים ותנופת חזה ושוק אמרת ממונו בכור מיבעיא אמ' ר' יוחנן למעוטי מעשר דלית ביה דין וכחש וכי דתניא בבכור נאמ' לא תפדה ונמכר הוא במעשר נאמ' לא יגאל ואינו נמכר לא חי ולא שחוט לא תם ולא בעל מום שתמצא אומר לבן עזאי מעשר בהמה לית ביה דין וכחש ולא מתרבי מן ומעלה מעל ביי' אבל שלמים ובכור מיתרבו ואית בהו דין וכחש רבינא מתני לה אסופה אבה יוסי בן דסאי אומ' לא אמ' בן עזאי אילא בכור בלבד ובן דסאי דבן עזאי לא סבר לרבות בדין וכחש אלא בכור בלבד. ואמרינן מאי קאמ' למעוטי שלמים דאלמא אינן ממון בעלים השתה ומה בכור אין קדושתו מרחם אמרת ממונו הוא שלמים מיבעיא אמ' ר' יוחנן למעוטי מעשר דאלמא סבר אבה יוסי בן דסאי שהשלמים והבכור כולן לבן עזאי ממון בעלים אינון ונמכרים ומעשר הוא שאינו נמכר. ומקשינן והא אלא בכור בלבד קאמ' והיכי קאמרת שהשלמים נמי קאמ' אבה יוסי בן דסאי. ואסקינן קשיא ולא אשכחנן תשובה פירוקא והדרנן לעיקר מתניתין נכסים שאין בהן מעילה ואמ' רבא דלאו לאייתויי קדשים שאין בהן מעילה כי טעמא קמא אילא מאי אין בהם מעילה נכסים שאין בהם דין מעילה כלומר שאין בממון בעליהם מעילה מאי איכא נכסי הדיוט כלומר חולין. ואקשינן ליתני נכסי הדיוט או חולין נמי ולא אשכחינן פירוקא להדין קשיא ואע"פ כן לא בטיל טעמא דרבא. והכין נקיטינן מן ראשונים דכל שמעתא דסלקא בקושיא לא האוי קושיא תיובתא אילא עיון דילמא משכחת לה פירוקא וכל שכן כי הא דקשיא מלישאנא בעלמא דאיכא למימר כי טעמא קמא דדק תנא ואמ' שאין בהן מעילה דאלמא קדשים שאין בהן מעילה ניכסי בעלים אינון ואיכא למימר לא דק תנא וקראנהו לנכסי הדיוט נכסים שאין בהן מעילה. והדרנן בתר הכין לעיקר טעמא קמא דאיכא קדשים שחייבין בנזק ושמעתא דרבא היא והוא דאמ' מאי שאין בהן מעילה אין בהן דין מעילה להודיעך דטעמא קמא איתיה וקאמ' הכא שלמים שהזיקו גובה מבשרן ואינו גובה מאימוריהן. והאיי מימרא אליבא דטעמא דר' יוסי הגלילי ובן עזאי הוא. ובגמרא דבי רב גרסי הכין אמ' רבא שלמים שהזיקו לדברי ר' יוסי הגלילי משתלם חצי נזק מבשרן אבל לא מאימוריהן. ומקשינן אימורין לגבוה סלקי ומוקמינן להו לא צריכא לגבות בשר כנגד אימוריהן הכי קאמ' רבא ששמין את השור ואם חסר הבשר מחצי נזק אומ' למזיק תן לי בשר אחר כנגד האימורין תומת חצי הנזק שהרי אתה מתכפר באימורין הללו. נמצא זה נשחט בתורת השלמים והאימורין קריבין לגבוה כראוי ואוכל הניזק את הבשר הוא ומן שחפץ בתורת אכילת השלמים והמזיק הוא מתכפר שהוא נתכוון להביא השלמים. ואקשינן כמאן אמרה רבא להא שמעתא דלא קא חזינן

דקא מסגיא לא אליבא דר' נתן ולא אליבא דרבנן. והא דר' נתן ורבנן זו שהזכרנוה למעלה שור שדחף את חבירו לבור בעל השור וכול'. והכין פירושה רבנן לא קא דינין לשור זה הניזק אילא בחצי נזק מן השור שדחפו כמשפט שור תם והוא מה שראוי לו מזה אבל מה שאין ראוי לו מן השור שדחפו אין מחיבין בו את בעל הבור דקא סברי גרמא דגרם בעל הבור דנפל שורו לתוכו לאו מילתא היא ולא אזלא דרבא כואתהון דרבא קא מחייב שאר חצי נזק כנגד אימורין שעלו לגבוה. ור' נתן הכין דמחייב ליה לבעל הבור במיתה דלא מחייב ביה השור הדוחף שכל ניזקי הבור נזק שלם א[בל] חצי נזק [דחז]י ליה לניזק מן השור המזיק לא מחייב ביה [בעל הבו]ר לר' נתן ולענין שור שלמים שהזיק קא מחייב [לגבות?] מן האימורין מאי דחזי על הבשר. ופרקינן אי בעית אימא רבנן ואי בעית אימ' ר' נתן דאלמא לא הא פליגא אדרבא ולא הא פליגא אדרבא וכול'. וכן פירושה. [רב]נן פטרוהי לבעל הבור משום שהשור המזיק גופא אחרינא הוא ואמ' ליה לניזוק לאו כל כמינך דמזיק לך אחר ואתית מישתלמת מינאי דידי אבל הכא חד גופא הוא דאזיק ואמ' ליה מכל היכא דמשכחנא מישתלמנא. אי בעית אימ' ר' נתן התם הוא דלא מחייב ליה ר' נתן לבעל הבור במאי דחזי ליה על השור הדוחף דלית ליה לאיתלויי על בעל הבור אילא דאמ' ליה אשכחתיה לתוראי בבירך ועיקר היזק שור הוא דאזיק אבל הכא מי מצי אמ' ליה בשר אזיק אימורין לא אזיק דאלמא שור השלמים כוליה ואימורין בכלאליה הולכך לא מחייב אימורין במאי דאיתיה על השור. ושמעתא הדין לישנא הוא דגמרינן ודקא גרסי רבנן אמ' רבא תודה שהזיקה גובה מבשרה ואינו גובה מלחמה פשיטא סופה איצטריכא ליה ניזוק אוכל בשר ומתכפר מביא לחם מהו דתימא הואיל ולחם הכשירא דזיבחא הוא דאכיל בשר הוא נייתי לחם קא מש לן. ומן הנך שני מימי נעורינו הות קשיא לן מתרי אנפי חדא דקאמ' ואינו גובה מלחמה היכי סלקא דעתא דגאבי ניזוק מלחם. וע[וד] דקאמ' סופה איצטריכא ליה היכא איתמר ס[ופה]. ואנא הוה אמינא הכא איתמר סופה ומן כמה [שני?] אשכחנן נוסחא עתיקא גמרא דמשני לישאניה מן לישאנא דילנא אע"ג דטעמי שאוו להדדי. והכין כתיבא הא שמעתא. אמ' רבא תודה שהזיקה לר' יוסי הגלילי משתלם חצי נזק מבשרה אבל לא מאימוריה והניזוק אוכל בשר והמתכפר לחמה הינו קמיתא דרבא סופה איצטריכא ליה מהו דתימא לימא ליה מזיק את אכלת בשר את אייתי לחם קא מש לן דאמ' ליה ניזוק לחם למאי אתי לכפרה אנא מי אית לי כפרה בגוה:

סימן שלה

ושא'. האיי מאן דמסר מודעא אאונסא דידיע ואמ' ליה אונס לנאנס בטיל מודעי ואנסיה נמי ובטיל מי מועיל האיי ביטולא למיפסד מודעא קמא או לא תנינא מיהא אית ליה למיכתביה ולאודועי ביה אונסיה ודאנסיה לבטולי מודעא קמא והאוי מודעא או לא מיהו חזינן בתיקון שטארי דילנא דכתיב בהון וכל מודעי ותנאיי ומודעי דמודעי ומודעי דנפקין מיגו מודעי עד סוף כל מודעי שמסרתי ושעתיד אני למסור ביטלתים מעכשו בכל לישאני דמבטלין בהון רבנן מודעי ותנאיי. איגליא לן דדעתיהון דקמאי דתקינו [הא מ]ילתא דאי בטיל אנס מודעא בטל ודאית ליה ל[מי]מסר מודעא אמודעיה והני מילי אי לאו אמ' אילא ומודעא שמסרתי יהא [בטל]. אבל או אמר כל הני מילי דתקינו רבנן וכתב ליה בטלי להו כל מודעי. כען אית לנא הכא שאילתא. אי אניס אונס אינש במידי ואנסיה נמי למיכתב בשטרא כל הני מילי דתקינו רבנן וכתב ליה ואישתמודעי אינאשי דידעין בהאי אונסא וכתבו ליה מודעא ואודעו ביה דאנסיה למיכתב כן וכן מי סלקא אדעתא דלא הואי מודעא והא אנוס דרחמנא פטריה והיכי מחייבינן ליה במידי דאינס ביה סלק' אדע' הכין אילא מודעיה מודעא דכי היכי דמהני מודעא למידי דאיתניס ביה הכין נמי מהני לביטול מודעי אגב אונסא. וכיון דכן הוא מאי אהני כתיבת כל דין הלא אם מסר מודעא קמא בטיל ליה בהני מילי ואי איתניס לבטולי אית ליה למכתב מודעא אחרינא הכין נמי אילא הוה כתיב אילא וכל מודעי שמסרתי ושאמסור יהא בטילין הלא בטל מה שכתב ראשון ואית ליה כד מתניס לבטולי למיכתב מודעא אאונסיה מה הפרש בין ובטלתי מודעי ובין מודעי דמודעי וכל הני מילי. ועוד אע"ג דלא אנסיה לבטולי מודעי ולא אנסיה במידי דעבד ליה כיון דאיתעביד מנהגא למיכתביה בשטארי וטופסא דשטרא מהו ובלא דעתיה כתבין ליה ומשהדין ולא מימלכי ביה האוי מודעיה מודעא ואע"ג דלא איתניס בפירוש לבטולי מודעי אתי למימר לא תכתוב יתיה מאונס. ואע"ג דנימא צריך לאימלוכי בביטול מודעי אי אימליכו ביה מי יאכיל למימר לא תכתוב. וכיון דבכל הני מילי אונסא הוא האוי מודעיה מודעא ולא סגיא דמ' דבטל לעולם. ודילמא אית בעיקר מילתא מאי דלא ידעיננא ליה ליסברה מרנא לארווח לנא במילתא ולתרוצה כד חאזי ולפריש צריכי שהדי לאימלוכי בביטול מודעי ורחמנא ליפוש אגריה. תהילת מאי דצריכיננא לפרושי לכון דהאי דאיתקון בשטארי למיכתב ביטול מודעי ומודעי דמודעי ומודעי דנפקי מיגו מודעי ואיתקן לאקרויה לבעל שמגרש את אשתו אילי מילי משום דמודעא שלא באונס לא מהני אלא בגט ומתנה בלחוד ומאן דמזבין נכסיה כדלא אניס לזבוני אונסא דאתי מאחרינא אילא כתיב בשטרא ביטול מודעי לא פאגים ביה מידעם

ואי מסר מוכר אלפא דמודעי לא פאנמי כל עיקר בזביני אילא זביני שרירין וקיאמין. אבל ראובן דיאהיב מתנה לשמעון וקמי דניכתוב ליה שטרא וקמי דליתפסיה ארעא מסר מודעא קמי סהדי ואמ' להון היו יודעים דקא כתיבנא ליה לפלוני שטר מתנה על ארעא פלנית ולא מדעתאי קא כתיבנא ולא גמרית ואקניתיה אילא למידחא עידאנא הוא דכתיבנא ולאטעויי ביה משום מילתא דצריכנא בה השתא שהודו וכתובו והבו לי דשטרא דכתיבנא ליה בטל הוא ולא קאני ליה מידעם וכותבין שהדי מודעא כתורה הזאת אע"ג דנאפיק שטר מתנה מוחזק ביד שמעון אתי הדין מודעא ומבטל ליה ובלבד שלא יהא בשטר מתנה ביטול מודעי אבל אי כתיב בשטר מתנה ביטול מודעי בטיל ההוא מודעא ומקיים שטר מתנה. והולכך לית להון לעידי שטר מתנה למיכתב ביטול מודעי בשטר מתנה אילא כד אמ' להו הנותן מתנה בפירוש בטילית כל מודעי. ואי אמ' להו כתובו והבו ליה שטר מתנה בכל לישאני דזכואתא ולא אמ' להו בטילית מודעי לית להון למיכתב עליה ביטול מודעי ואיכא מודעא דמודעא. והכין פירושיה דאמ' להו לשהדי קא כאתיבנא לפלני שטר מתנה בארעא פלנית ואית בליבאי מילתא דמפרישנא לה בתר הכי ומתנה דכתיבנא תליא במאי דעתידנא לפרושי והדין מודעא קא מסרנא קודמיכון דכמה דלא מיגליא דעתאי לאו מתנה היא והכין נמי כי האוי מודעיה לתנאה דאמ' לשהדי הכין גמרנא ומקנינא ליה מתנתא דא כד עביד כך וכך לא קאני מדעם אילא כד עביד כך וכך וקא מסרנא קודמיכון הדין מודעא כתובו והבו לי וכד מבטיל מודעי ותנאי בטילין מודעי ותנאיי. וכן נמי לענין גיטא מאן דמסר עליה מודעא בין לבטוליה ובין לשוויה בתנאה מודעיה מודעא ואי מבטיל ליה באטיל והכין אמרינן אמ' רב ששת האי מאן דמסר מודעא אגיטא מודעיה מודעא ואי מבטיל באטיל פשיטא לא צריכא דעסיוה ואירצי מהו דתימא בטולי בטליה קא מש לן אם כן ניתני כופין אותו עד שיתן מאי עד שיאמר רוצה אני עד דמבטיל ליה למודעיה קמא. כל אילו מוסרין מודעא אע"פ שאין שם אונס וכשמבטלין אותו בדבריהם בטל. ונהגו רבנן דלא כאתבין גיטא כל עיקר עד דמבטיל בעל כל מודעי ותנאיי ומודעי דמודעי ומודעי דנפקין מיגו מודעי. ושטר זביני דכאתיב אינש לרצונו ליכא למיכתב עליה מודעא. אבל היכא דאנסין ליה לזבוני אע"ג דיהבי ליה דמי אית ליה למימסר מודעא ואמ' לשהדי פלני קא אניס לי לזבוני ליה ארעא פלנית ואנא לא ניחא לי לזבוני מיהו קא חיישנא מן הדין אונסא דלא מיתעיק לי וקא מסרנא מילי קודמיכון דלא גמרית ואקניתיה אלא מידחא דקא דחינא ליה לשעתא מתוך אונס וכד מיסתלק אונסא ויכילנא לאפוקה להדא ארעא מן ידיה מהדרנא עלוהי דמים דשקילנא מיניה ומפיקנא לה לארעאי מן ידיה כען כתובו וחתומו והבו לי מודעא דנן

ואנחנא שהדי ידעינן ביה באונסיה דפלני. והדא היא דאמרינן אמרי נהרדעי כל מודעא דלא כתיב ביה אנן שהדי ידעינן ביה באונסיה דפלניא לאו מודעא הוא מודעא דמאי או דגיטא ודמתנא גלויי מילתא בעלמא הוא. דאלמא לא צריך למיכתב ביה דוכרן אונסא. ואילא מודעא דזביני האמ' רבא לא כתבינן מודעא אזביני מודי רבא היכא דאניס כגון מעשה דפרדסא ואי אנסוהי אונס ברור לאינאשי וזבין ולא מסר מודעא זביניה זביני אינון ולא יאכיל לעולם לאהדורינון דאמרינן אמ' רבא היל' תלוה וזבין זביניה זביני. ועיקר דמילתא סבארא הוא דאגב אונסיה גמר ומקני אבל היכא דמסר מודעא וכתבו ליה גליא דעתיה דלא גמר ומקני כמעשה דטאבי תלייה לפאפי בכינארא וזבין דמתריץ טעמיה דרב הונא דאמ' אי לאו מודעא מאן דחתם אאשקלתא שפיר חתם רב הונא לטעמיה דאמ' תלוה וזבין זביניה זביני. ולענין זביני ולענין ביטול דעל זביני ועל אביזאריה אנפשיה דמיתעבדין באונסא תחילה היו יודעים דלאו מטופסא דשטרא ביטול מודעי לא בהני ולא במתנה. וכבר פרישנא לעילא דלית להון לשהדי למיכתב ביטול מודעי ותנאי לא בשטר מכר ולא בשטר מתנה ולא בשטר אביזאריה אילא כדאמ' להו בבירור ובטילית כל מודעי ותנאי. וכי אמ' להו מוכר כתובו דבטילית כל מודעי וכאתבין אילא אנוס הוא לא שנא כתבו ולא שנא לא כתבו אי מסר מודעא לא מהני ליה ואי אנוס אע"ג דאמ' להו בטילית כל מודעי ומודעי דמודעי ומודעי דנפקין מיגו מודעי עד סוף כל מודעי כיון דבההוא אונס דאיניס לזבוני איתניס נמי למימר הכין ולא כאתיב הכין לא באטיל מודעא ולא מהני ליה לאונס בטול מודעי דאיכתיב בשטאריה שום מידעם. ובהכין קא דינינן והכין עבדו מאן דקדימין לנא וסמכינן על ההיא דאמרינן אמ' רב כהנא אי לאו דאודי ליה הוה ממטי ליה ולחמאריה לשהואן. ומינה אמרינן אמ' רב נחמן אמ' לי הונא כולן שהביאו ראיה ראייתן ראיה ומעמידין שדה בידן גזלן שהביא ראיה אין ראייתו ראיה ואין מעמידין שדה בידו. ודאסיקתון ארעתיכון דקמאיי דתקינו למיכתב כהני מילי בשט' זביני דעתיהו דאי מבטיל נאנס מודעא באטיל לאו קושטא הוא אילא מילתא כדפרישנא לעילא דעיקר דילה בגט ומתנה ומאן דכתיב הכין בזביני ואביזאריה לשופרא דשטרא ולהנפושי מילי הוא דכתיב. ומשום דאיכא מאן דכד מאסר מודעא אמ' לשהדי דמודעא דאי אפילו מבטילנא ליה להדין מודעא לא ליבטול תקינו להנפושי מילי ולמימר ומודעי דנאפקין מיגו מוד' עד סוף כל מוד' לסלוקי ספיקי. והיכא דאיניס ומודעיה מתוך אונס אי אמ' אלפא כהני מילי ובאונס אמ' לא מהני מידעם ולא באטיל מודעא. ודאקשיתון בסוף שאילתא לא משכחינן דבטול ההוא מודעא לעולם הכין הוא כל זמן שהאונס קיים לא בטיל ההוא מודעא. אבל אי מיסתלק ההוא אונסא ומיתבררא מילתא דמדעתיה

דמוכר ולרצונו בטליה למודעא וקיימינון לזביני ודאי בטיל ההוא מודעא אבל כד איניס לבטוליה באטול. וההיא דתנן התם וכן אתה אומ' בגיטי נשים כופין אותו עד שיאמר רוצה אני ופרישנה בגמרא עד דמבטיל ליה למודעיה קמא לענין הנך דתנן ואילו שכופין אותו להוציא דמן דינא כופין אותו בשוטים ואע"פ כן כד מאסר מודעא לא מיקיים גיטא ואי אמ' בטילתיה למודעא אפלו באונס בטול דמן דינא אמ'. ובהא נמי הא אמרינן בגמרא דחזקת דסבר מצוה לשמוע דברי חכמים והאיי בודאי לרצונו:

כ"ד:

סליק:

סימן שלו

שאילתא אילין דשדר מ' ר' אברהם בר רב משה בר גאמע ממדינת קאבס באתר מערבא משם סאבא חשיבא מנהגא מ' ר' משה רבה בר מ' ר' גאמע נפקן לקדמנא וכול'.

הלוקח פשתן מחבירו וכול':

ראובן קנה חצר משמעון וכול'. כך הוא דרך הדין אם לא היה שמעון חייב לבטל את המכר בעבור אשר בחצר אלא ברצונו עשה בשלא נתחייב הרי זו מכירה אחרת והמכירה הראשונה קיימת היתה וכשדר ראובן בשלו דר ואין עליו להעלות שכר. ואם בהגלות המום נגלה כי מקח טעות היה וכי המכר היה בטל והדמים בתורת הלואה בידי שמע' בזאת שנינו המלוה את חבירו לא ידור בחצרו חנם ולא ישכור ממנו בפחות מפני שהוא רבית. והרמאות שעשה שמעון עם ראובן ולא גילה לו את המום חייב עליו שמע' תרעומת בלבד ולא ימנה בנאמנים אילא ברמאין ונמצא ראובן כדר בחצר חבירו שלא מדעתו. וכך אנו רואין כי אם אותה החצר לא קימא לאגרא וראובן לא עביד למיגר אין על ראובן להעלות שכר לשמעון. ואע"ג דאמרינן לענין המלוה את חבירו אמ' רב יוסף בר מניומי אמ' רב נחמן אע"פ שאמרו הדר בחצר חבירו וכול' מאי קא מש לן תנינה או מהתם הוה אמנא וכול'. ההיא דאשמעינן רב יוסף בר מניומי אמ' רב [נחמן] במאן דהלוה את חבירו. אבל האיי לאו כמאן דהלוה דאמי ואע"פ שהמעות אצל שמעון בדין הלואה ולאו משום זוזי דראובן גבי שמעון קנסינן ליה לראובן להעלות שכר אע"ג דחצר לא קימא לאגרא:

סימן שלז

ושא' ראובן ושמעון אחים נשתתפו שניהם וכתבו שניהם שטר וכול' הכין חזינא דמן סתמא דהא מילתא מן כד אמ' ליה שמעון לראובן כבר פרעתיך המלוה והפקדון שניהם

דינא הוא דמשתבע ליה ראובן לשמעון מדרב פפא דאמ' ואו אמ' ליה אישתבע לי מישתבע ליה שאין בפשוטן של דברים האמנתיך בחוב שיש לך עלי אילא כך כתב לו אין לי על ראובן אחי בשותפות הזו שבועה והוא נאמן עלי ולא הזכיר החוב ואע"פ כן אומרין בני אדם כי אותו החוב הוא שהוטל בשותפות. אין זה דבר מוכיח כי אילו רצה שמעון להוציא את מה שנתן לו ראובן וכתב לו שטר בהן בצורך אחר ולהטיל אחרים בשותפות היה יכול לעשות כן וכי אמ' ליה פרעתיך אישתבע לי דינא הוא דמישתבע ליה. ולא מיבעיא כי הא מילתא דאיכא בידא דראובן שטרא על שמעון בההוא ממנוא אילא אפילו היכא דהוציא ראובן שטר כיס על שמע' דליכא למימר האיי ממונא אחרינא הוא וכתב ליה דלית לי עלך שבועה בהדא שותפות ומהימנת כות הדא מילתא וקא מיבעיא לכון שרי להון לבית דין למיטען ולמימר הא נאמנות ספק היא ויד בעל השטר על התחתונה ולית ליה מן דינא להימוניה אילא במחול לך והכין דמהימנת או מיתרמי לך דשאקלת וטארית בהא שותפות אבל למישקל בלא שבועה לית לך בהדין שטרא ואע"ג דשמעון לא קאמ' ליה אילא אישתבע לי אבל כי הא טענתא לא קא טעין. הכין קא חזיננא דשרי להון לבית דין למיעבד הכין דכי איכא חששא בההוא מילתא היכא דההיא טענתא אית בה חששא דאפוקי ממונא מן מר ומיהביה למר כגון ההוא דזה אומ' שלאבותי וזה אומ' שלאבותי האיי איתי שהדי דאבהתיה היא והאיי איתי שהדי דאכלה שני חזקה דאמ' אביי מה לו לשקר במקום עדים לא אמרינן הדר אמ' ליה אין דאבהתך היא ומינך זבנתה ואכלתה שני חזקה והאיי דאמרי דאבהתי דסמיך לי עלה כדאבהתאי טוען וחוזר וטוען או אין טוען וחוזר וטוען. ובסופה היכא דהוה קאיי בי דינא ולא טען ונפק לאבראי והדר אתא וטען אין טוען וחוזר וטוען אימור טענאתא אגמרוה כגון זה ודאי אסור דאיכא חששא דממונא אבל כי הא מילתא ליכא חששא דגזל ואילא איפרע ראובן לישתבע דלא איפרע ואו לא מיגליא הא מילתא איכא חששא דגזל דדילמא ודאי איפרע וקא מידחי מן שבועה. ואמרינן התם אמ' רב זביד ואיתימא רב פפא זאת אומרת טוענין ליורש וטוענין ללוקח. והוינן בה יורש תנינה הבא מחמת ירושה אין צריך טענה לוקח תנינה לקח חצר ובה זיזין וגזוזטראות הרי זו בחזקתה למה לי הא דתנן ואם לקחו אפילו בית רובע הרי זו בחזקתו דמינה אמ' רב פפא זאת אומרת ואסקונן צריכה גמרינן דאמרינן בהא דזיזין וגזוזטראות אחד כונס לתוך שלו ובהא דאפילו בית רובע דיחיד הוא פיוסי פייסיה או נמי אחולי אחיל גביה וכי הני מילי קרינן בהי פתח פיך לאלם. ואיכא מילי דלית לן למיטען כדתנן כל חזקה שאין עמה טענה אינה חזקה ואמרינן פשיטא מהו דתימ' האיי גברא מיזבן זבינא ליה וסבר אי אמינא מיזבן זבינא ליה אמרי לי אפיק

שטרך נימא ליה אנן דילמא שטרא הוה לך ואירכס כגון זה פתח פיך לאלם קא מש לן. ובהא מילתא או דאחי ראובן לאישתבועי על טענה דקא טעין שמעון שפרעו ומיתלי במאי דכתב ליה שמעון מהימנת אית לבית דין למימרא ליה דבהא מילתא אית לך (מן) למיגבא בלא שבועה:

סימן שלח

ולענין שלש נשים:

הא דאמור רבנן משמשות במוך ואמרו זו וזו משמשות כדרכן. לא שאסרו לשמש במוך אילא מותרות הן לשמש כדרכן ומן השמים ירחמו. ולעולם שכן שמותרות לשמש במוך ואילו הנשים שאין סומכות על זה שנא' ומן השמים ירחמו יש לבעליהן ולהן לשמש במוך ואין בזו חשש כל עיקר. ומה שאמרו חכמים. אפשר דמסמסא ליה בביצים וחלב ואמרתון יש מי שנסהו ועשהו בדור הזה ולא בא היונק לידי סכנה. בודאי לא דברו חכמ' אילא בהווה ואו לא הווה איתה להא מילתא לא אמרוה רבנן שכשמרבה מאכילת חלב ובצים סמסום יפה ולא מיעכר חלב האשה. וכשמשמשת במוך כדי שלא תתעבר אינה חוששת ואפילו סמסום זו אינה צריכה:

סימן שלט

שאילאתא אילין דשאילו בני קאבס וכול'. תחילת שאילאתא:

והיל' אסמכתא קניא וכול'. אשכחנן למ' ר' נטרונאי זצ"ל שנשאל על המוציא שטר חוב על חבירו וכול'. ודחזיתון משום רב נטרונאי לאו טעמא הוא. אילא היכא דאמ' בעל השטר אין אני חפץ לידון בשטר חישביה לשטראי כמאן דליתיה וטענא הוא דקא טעיננא עלך הדין ממונא וכד מישתבע לי קרענא ליה לשטראי ואי פטרת לא יאכיל נתבע לדחוייה אילא מיהו שבועת היסת הוא דאית ליה עליה:

סימן שמ

מאן דיזיף זוזי מחבריה וכול'. הכין חזינא דאו איצטבי בעל השטר בפירוש דמבטיל ליה לשטריה ומישתבע ליה שבועה דרבנן וקנו מיניה בהכין לית ליה למיהדר דתנן אמר לו נאמן עלי אבה נאמן עלי אביך נאמנין עלי שלשה רועי בקר ר' מאיר אומ' יכול לחזור בו וחכמ' אומ' אין יכול לחזור בו. ואמרינן אמ' רב יימר בר שלמיה שלחו ליה מבי רב לשמואל לפני גמר דין וקנו מידו מאי שלח להו אין לאחר קניין כלום. ועל הדין עיקר תנן היה חייב לחבירו שבועה ואמ' לו דור לי בחיי ראשך ר' מאיר אומ' יכול לחזור בו

וחכמ' אומ' אין יכול לחזור בו. אבל או לא פריש בעל השטר שנתרצה להשביע את הלווה שבועת היסת אילא סתם אמ' השבע לי ואני אקרע את שטרי יד הלווה על התחת' ולית על בעל השטר לקבוליה מיניה. אילא ממצי ליה נפשיה הלווה להישבע בגזרתא כגון שבועת התורה לית על מלוה לקבולי מיניה שבועת היסת ואע"פ שקנו מיד המלוה שרצה בשבועתו סתם. ואם לא קנו מידו אע"פ שפירש שבועת היסת יכול לחזור בו דקיימא לן שלפני גמר דין יכול לחזור בו ומחלוקת לאחר גמר דין. והכין אמרינן התם שלח ליה רבא לרב יוסף בר חמא עבדי גנבתה והלה אומ' לא גנבתי מה טיבו אצלך אתה מכרתו לי אתה נתתו לי במתנה ונשבע אינו יכול לחזור בו מאי קא מש לן תנינה אמ' לו נאמן עלי אבה קא מש לן דבאתן לך מחלוקת והלכה כחכמים:

סימן שמא

ומאן דאיחייב שבועת היסת:
הכין חזינא דלית ליה להאי תובע לשנויי ממנהגא דשבועת היסת לא באיתויי מטה ולא בכלים שחורים ולא בשום מילתא. ולית ליה אילא לאנוחיה לספר תורה על כורסיא או על כתפיה דשליחא:

סימן שמב

ושאילתון שני אחין שירשו קרקע וכול'. הכין חזינא דהדא אמת המים איתחזקא ליה להדין אח בעל החלק הפנימי ולית לאח בעל החיצון למימנעיה מן אעבורי מיא לאשקוי ארעיה. ואע"ג דודאי האחין שחלקו אין להן אמת המים זה על זה כיון דאעבר מיא כמה יומי ושתיק מיניה החיצון הויא ליה חזקה. וכי היכי דחזתון לקמאיי דלא תלי דין הזיזין והקורות והמרזב והמזחילה אלא בשתיקותא בלחוד ושתיקותו זו היא מחילתו. ואמרינן אמ' רבינא האי כשורא דמטללתא עד תלתין יומין לא האוי חזקה מיכן ואילך האוי חזקה. ואו סוכה דמצוה היא עד שבעה יומי לא האוי חזקה מיכאן ואילך האוי חזקה ואו חבריה בטינא אלתר האוי חזקה. והעברת המים הללו כיון שעברו כמנהג הראשון ושתק אין לו לחזור אמרינן אמ' רב שמן אחזיק לנטפי אחזיק לשפכי וכול'. ודאמ' כגון שאלה השאלתיך או ודאי פריש ליה שאלה השאלתיך הרי נודע דלאו מחילה מחיל ליה אבל או לא אמ' הכין הרי הוא בחזקת מוחל והרי זה מחזיק. ואמרינן התם אמ' ליה מר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי דאו כורכמא רישקא זבין ליה מאי הוה למעבד אמ' ליה איבעי ליה למחויי דאו לא תימא הכי הני משכנאתא דסורא דכתבי בהי

במש' שנ' אלי' ת' א' ד' ב' כ' וכול' אילא איבעי ליה למחויי הכי נמי איבעי ליה למחויי. ואמרינן נמי אמ' ליה רב אשי לרב כהנא דאו לפירא אחתיה מאי הוה ליה למעבד אמ' ליה איבעי ליה למחויי. ולענין מאי דאמריתון או אמ' האי דשתיקי דלא הוה ידענא דלית ליה מן דינא השתא דידעית לא שביקנא ליה מי האויא מחילה בטעות ובטלא. לא מהני ליה הדין מימרא. חדא מי יאמר דכי דקאמ' ומנא ידעינן דלא הוה ידע. וכל מאן דצריך למחויי ולא ממחי בטלא זכותיה או אמ' לא הוה ידענא מי מהני ליה מידי. ואפילו תימ' ודאי מחילה בטעות הואי הא אשכחנן מחילה בטעות דהויא מחילה. וכי אמרינן לא הויא מחילה בדברים ידועים כגון ההיא דאמרינן התם רב ענן שקל בידקא בארעיה אזל אהדר גודא בארעא דלא דיליה אתא לקמיה דרב נחמן אמ' ליה זיל אהדר וכול'. כגון האיי דמוכחא מילתא דאו הוה ידע דארעיה היא לא אקנייה וחושבאניה דארעא דמארה היא ואפילו מחילה ליכא ודאמיא כמעשה דהנהו גינאיי דחשב דאית עליה בחושבאנא וקבליה למארי ארעא בטסקא וקנו מיניה ומוכחא מילתא דליכא הכא מחילה ואפילו בטעות. או נמי כגון רבית דאסרה רחמ' ואפילו מאן דיאדע לית ליה לאחוליה וכל שכן מאן דלא יאדע. אבל מאי דלאו איסורא הוא ולא מוכח אילא כהדין עיניאנא דאיפשר ויפה שמוחל לאחיו העברת המים אע"פ שאין לו לאחיו מן הדין הויא מחילה אע"ג דלא הוה יאדע דכי אמרינן התם אמ' רב נחמן השתא דאמור רבנן אסמכתא לא קניא הדרא ארעא והדרי פירי אקשינן למימרא דסבר רב נחמן מחילה בטעות לא הויא מחילה והאיתמר המוכר פירות דקל לחבירו אמ' רב הונא עד שלא באו לעולם יכול לחזור בו ואמ' רב נחמן מודינא דאו שמט אכל לא מפקינן מיניה ופריקנן הכא זביני התם הלואה. והא האי אע"ג דלא הוה ידע דאית ליה מן דינא למיהדר מאי דאישתמיט כבר אחליה. הכי הדין אח בהעברת המים ואמרינן בתרה אמ' רבא הוה יתיבנא קמיה דרב [נחמן] ובעיי דאותביה אונאה. הרי אונאה דמחילה בטעות היא לא הויא מחילה דאונאה לא הויא תיובתיה אע"ג דקא שתיק בטעות כדאיכא שתות אונאה דמוכחא מילתא דאו הוה ידע לא הוה שאתיק. והיכא דלא מוכחא מילתא הכין הויא מחילה:

סימן שמג

ושא'. תרי אחי דהוה להון קרקע ואיפטרו לגן עדן ושבק כל חד מיניהו תרי בני וכדאתו היתומים למיפלג תרי אחי מנהון בעו למיסב חולקהון בהדי הדדי ובני דודן בעא כל חד מנהון למיסב מנתיה ולא לישתתוף עם אחוה אילין דבעו למיסב חולקהון בהדי הדדי אמרין חצאין ניפלגו עד דמיתרמי לן מנאתא בצד אחד ומכח אבהתן קא אתינן דפלגא

לחד ופלגא לחד אילו הוו אבהתין קיימין מי לא הוו פלגין חצאין אף אנן לא ניפלוג אילא חצאין. ואחריני אמרי מי מחייב לן דניטרה וניפלוג תרי זימני אנן לא בעינא לאישתתופי בהדי הדדי ואפילו ריגעא חדא דינא מאי. ואי הוה חד מינהון קטן בוררין לו חלק יפה מכולהו או לא דאית מאן דאמ' אין בוררין אילא לקטן [ע]ם אחיו כד אימיר בשמעתא יתומים שבאו לחלוק בניכסי אביהן דוקא קטן עם אחיו בניכסי אביהן הוא דבוררין לו אבל עם בני דודו לא. ילמד' אדונ'. הכין חזינא דאית להון להנך תרי אחי שהן רוצין שיהיו חלקיהון משותפין למשקל מנאתהון בחדא דוכתא. וההוא דקאמ' לא מחייבנא דאיטרח ואיפליג תרין זימני איפשר דלא צריך למיטרח תרין [זי]מני. והיכי דאמי דפלגין לה לארעא ארבעי מינאתא שוות ויפילו גורל על שני הרוחות וההיא דסלקא לשני האחין הרוצין בשותפות הרי היא להון ומפילין גורלות אלתר כשהן יושבין על שני החלקים שהן החצי האחד דלא צריך למיטרח פעם שנייה ודקאמ' לא בעינא לאישתתופי בהדי אחרינא ואפילו חד ריגעא הרי שני החלקים חלוקין ומוכנין לגורל וידוע שאחד מהן הוא שלו ואין לו שותפות עם אחר ואשכחנן בדיני דפלוגתא דאו תרתין ארעאתא על חד נגרא אמ' רב כגון זו כופין על מדת סדום מתקיף ליה אביי אמ' בעינא דאפיש ארישי לאו מילתא היא. וכיון דאפושי ארישי לאו מילתא היא ואע"ג דאיכא דניחא ליה הכין וכל שכן עכובי ההוא ריגעא עד דסליק גורל ביניה ובין אחוהי. והילכך בהא כופין על מדת סדום ויהבינן לתרי אחי מחד גיסא ויתום קטן ליכא מן דינא חלק יפה עם בני דודו:

סימן שמד

כלי עץ המצופין [ב]סמנין מעורבין בלובן ביצה וסיד ונלקחין מן הגוים אחר שנישתמשו בהן בחמין ובצונין מי אמרינן כיון דאית בציפויין סיד דמיאן לכל חרש ולא מהניא בהו הגעלה או לא. הכין חזינא שהכלים הללו אם נלקחין חדשים מן הגוים איפשר לישר' להישתמש בהן כהלכה. אבל ישנין שכבר נשתמשו בהן גוים בחמין לא מהניא בהו הגעלה ואין להן תקנה שישתמשו בהן ישראל במאכל ולא במשתה:

ואתה יקירינו אהובינו החביב עלינו מ' ר' אברהם הח' בר מר רב משה הרב יאמצכם אלהינו ויסך בעדכם ויגן עליכם שאתה מוסר עצמך לשאוב תורה ממעיין ברור ותעלומה להוציא אור ולהעמיד על מתכנתו. יהי רצון מלפני אלהיך שיזכך לכל כתרי תורה. יביאך המלך חדריו ודגלו עליך אהבה. תציץ במלך ביפיו ובכסאו ובהיכלו. תכנס לפרדסו בשלום אל תפגע ואל תתעה. ואל ישחיתוך משחיתים ואל ישלוט בך שוא. תוסיף בנטיעות תבנה. מאבוסים תאכל ותשבע תשתה ותרוה. והזקן הרב אביך ייטיב

אלהיו אחריתו יראהו משאלותיו כלם. וגם אהובינו אחיך החכם האדיר יהי מקורו ברוך יפוצו מעינותיו חוצה ברחובות פלג[י מי]ם. וכל חבריכם וסיעתכם ותלמידיכם יתקיים בהם יחדיו:

וכל בניך למודי יי' וג'. וראה בנים לבניך שלום על ישראל:

סימן שמה

שאלות מר רב יעקב בר מר רב נסים ממדינת קירואן:

ראובן נשבע שלא תהיה לו אשתו לאשה ולא אית ליה שיעור כתובתה לאגבוייה ולגרושה דינא מאי [ומקצת הורו שילקה ראובן ויחזור לאשתו ואמר[ו הא]י ראובן נשבע על דבר שאי אפשר לו ואיתו ראיה לטעמיהו מיהא דאמור רבנן הנשבע שלא יישן שלשה ימים לוקה ויישן לאלתר. ומקצת תלמידים לא איסתברי להו הדין טעמא ואמרי לא דאמי האיי לנשבע שלא יישן שהנשבע שלא יישן שלשה [ימים] דבר שאי אפשר לו כלל. והנשבע שלא תהא לו אשתו לאשה ואין לו שיעור כתובתה איפשר לו מכמה פנים. ילמדנו אדוננו. כך ראינו כי הלכה כדברי האומר יחזור לאשתו בעת הזאת ולא מטעמיה. שאין דבר זה דומה לנשבע שלא יישן שלשה ימים בלבד אלא יש בו דבר דומה לזה ויש בו דבר מעיקר אחר. והוא שאין נשבעין לעבור על המצות והנשבע לעשות דבר שאין לו מן הדין לעשותו רשאי הוא וגם חייב שלא יעשנו. ואמרינן רב כהנא [מת]ני [אמר] רב גידל אמר רב מנין שאין נשבע' לעבור על המצות שנא' ל"א יח"ל דבר"ו דברו אינו מוחל אבל מוח[ל] חפצי שמים. וודאי שאין לו לגרש את אשתו עד שישלם לה כתובתה ואם לא ישלם לה כתובתה עליו לעמוד לה בכל חיוביה מן השאר והכסות וה[עונ]ה וכל דין שיש לה לאשה על בעלה. וכיון שאין בי[דו] לשלם לה כתובתה מהו יכול לעשות מן הצד הזה דומה למי שנשבע שלא יישן שלשה ימים. ואם תאמר יברח למקום אחר ויניחנה אינו רשאי. וכבר אמרנו כי הנשבע על דבר שאינו רשאי לעשותו אין לו לעמוד בשבועתו. ואם תאמר ישוב לדעתו ויסבול נידוי בית דין גם זה אינו רשאי לעשותו. אבל ודאי] אם תתפייס ממנו ותשתוק עד שעה שספק בידו לשלם לה כתובתה ודאי כי אין לשומה לו לאשה. וכל זמן שיהי ספק בידו לשלם לה כתובתה יהי חייב לגרשה:

ואם תתפייס ממנו להיות יושבת לבדה וליטול ממנו מזונות ואין תובעת אותו בעונה או נתפייסה שיסדר לה את כתובתה ביכלותו יעשה כן ולא יחזירה. ואם לא תתפייס ממנו חייב לעמוד לה בכל מה שיש עליו מן הדין עד שיהי בידו תשלום כתובתה. ואנו עושין מעשה בדבר הזה במעמד החכמים. ומלקות [אי]ן עליו כמה שיש על הנשבע שלא יישן

שלשה ימים שאילו זה מעיקר שבועתו לשוא נשבע שאי אפשר לאדם שלשה ימים בלא שנה לפיכך מלקין אותו וישן לאלתר. אבל זה איפשר שמתפייסת ממנו ונמצא מקיים את שבועתו וגם אחר כך איפשר שיהי בידו ויגרשה לפיכך אינה שבועת שוא לגמרי ומידי מכת מרדות דרבנן אין ראוי לפטרו כדי לעשות סייג לתורה:

סימן שמו

ושאלת. ראובן היה מצטער במקומו הרבה מעונש השלטון וכשהיה יוצא מעירו תופשין את אשתו במקומו ומצערין אותה מחמת העונש יעצוהו מקצת בני אדם לכתוב גט פסול לאשתו ולאתפושה כל מקרקעי שיש לו בכתובתה ולצאת כדי שלא תהא אשתו נתפשת תחתיו. ויש מבני אותה העיר שעושין כן להבריח את עצמן מעונש השלטון. עשה ראובן כן וכתב גט לאשתו וקודם שיכתב הגט ויתננו לאשתו אמר לאחד מעידי הגט כי גט זה איננו כותבו לפלונית אשתי אלא מרוב צער השלטון עתה אם תחתום בו אל תעד עלי כי גט פסול הוא כי כן התניתי ביני לבין אשתי. ויש עד אחר שלא מעידי הגט מעיד בכך ואומר כי אני יעצתי את פלוני לעשות כן כדי שלא תהא אשתו נתפשת תחתיו בעונש השלטון ועל מנת כן כתב לה את הגט לאחר שנתן לה גיטה והתפישה בכתובתה כל מקרקעי שהיה וברח מעירו ומתה האשה וחיי על מרנא ולכל ישראל שבקת. ואחר כך נפטר בעלה באו יורשי הבעל לומר כי הגט גט פסול הוא וכי הירושה שלנו היא. ויורשי האשה הוציאו את גיטה וקיימו את עדיו בפני זקני המקום אמר להן אחד מעידי הגט לאחר שהוחזקה חתמות ידו גט זה מחמת כן וכן כתבו פלוני ואמר לי גט פסול הוא אל תעיד במה שיש בו עלי אמרו לו אין דבריך שעל פה פוסלין עדותך שבכתב דינא מאי:
כי מצאנו למקצת גאונים זכר קדושים לברכה כי עידי השטר שאומרין כתב ידינו זה אבל על תנוי היתה העדות סומכין על דבריהן ומבטלין את השטר ואומרין ליתה לדרב פפא דאמ' תרויהו אשטרא מעליא קא משהדי. ומקצתם מקיימין את השטר ופוסלין את העדות שהעידו העדים על פה מי אמרינן כיון שעד אחד שלא מעדי הגט מעיד כי אותו הגט פסול הוא מצטרף עם העד שיש בגט שאמ' פסול הוא ופוסלינן ליה לגיטא ונוטלין יורשי הבעל. או דילמא כיון דאיתקיים גיטא אין משגיחין לדברי אותו עד המעיד על פה. אף לא לעדות העד האחר שאינו מעידי הגט דהוה ליה אחד ואין דבריו של אחד כנגד שנים:
ילמד' אדונ'. כך ראינו שאם האשה הזאת בחזקת אשתו שלראובן היתה ומתה טרם ימות והוא בחזקת יורשה ועכשו יורשיה באין לומר כי כבר בטלה האישות שביניהן וגירשה

ממנו ולא ירשה עת מותה ועליהן להביא ראיה בזאת והביאו ראיה מן הגט הזה אשר אחד מעדיו אומר הדברים הכתובים בשאלה זו. תחילת כל דבר ראוי לראות היש שם עדות שלמסירה שכתבו שני עדים וחתמו כי מסרנו את הגט לידה שלפלנית אם אין. ורואין אם שם חתם ידי עידי מסירה אף על פי שחתם ידן על גופו שלגט מוקיים בבית דין אין לסמוך על אותו הגט. שאילו כתב לה אלף גט ועדאן לא נמסרו אינה מתגרשת ועדאן הוא יורשה. ואע"פ ששני עידי הגט אומרין עכשיו כי מסרנו את הגט לידה אבל לא כתבו לה עידי מסירה כיון שאחד מהן אומ' מסירה בטלה היתה ולפנים להראות לשלטון נעשתה ולא לגרשה גירושין גמורין אין לה ולא ליורשיה ראיה בדבריו. שהרי הפה שאמר מסרתי הוא הפה שאמר מסירה בטלה היתה ואין חתם ידו בידיהן בכלום שעכשיו הוא בא להכחישו או לעקרו. ונמצא העד השני שלגט עד אחד ואין סומכין עליו להוציא את ירושתה מחזקת ירושת האיש. ולפיכך ראוי להיות הקרקעות ההם עם כל עזבון האשה בחזקת יורשי הבעל ומעמידין בית דין אותן בידיהן. אבל אם כבר כתבו וחתמו שני העדים כי מסרנו ליה את הגט ועכשיו בא אחד מהן לומר מסירה בטלה היתה. עיקר דבר זה אינו דומה לעדים שאמרו תנוי היו דברינו אילא יש לדמותו לשני דברים דומה לאמנה שהוא אמנה היתה בינו לבינה שאינה גירושין אילא דברים בטלים להראות לבני אדם, ואילכך בלבד היה הדבר לא היה בדין לשמוע לדברי העד האחד מעידי המסירה אחר שכתב וחתם במסירה סתם לומר כי מסירה בטלה היתה כאשר אנו אומ' שמע מינה מדרב כהנא עדים שאמרו אמנה היו דברינו אין נאמנין מאי טעמ' כיון דעולה היא אעולה לא חתמי. וכיון שאינו נאמן לומר אמנה היו דברי לא דאמי לעד אומ' תנוי ועד אומ' אין תנוי. אלא שיש לדמות את הדבר הזה לעדים שאמרו מודעא היו דברינו משני פנים. אחת מהן לענין הגט שאם אמר הבעל לעדים היו יודעים כי מסירה שאני מוסר בטלה היא ומוסר לפניהם מודעא בדבר הזה גט בטל הוא דאמרינן אמ' רב ששת האי מאן דמסר מודעא אגיטא מודעיה מודעא פשיטא לא צריכא דעסיוה ואירצי מהו דתימא בטולי בטליה למודעיה קאמשלן ואימא הכי נמי ליתני וכן אתה אומ' בגיטי נשים כופין אותו עד שיתן מאי עד שיאמר רוצה אני עד דמבטיל ליה למודעיה קמא ודומין עוד דברים אילו למודעא מצד אחד שיש שם אונס השלטון שאם לא מסר לה הגט להראותו כי גירשה היה מגיע אליה אונס גדול כאשר פורש בשאלה. לפיכך מצילה ממנו במסירת הגט ומסר מודעא כי בשביל כך הוה. ואף אילו מכר היה כגון זה המודעא קיים בו. דאמרינן אמרי נהרדעי כל מודעא דלא כתיב ביה אנן שהרי ידעינן ביה באונסיה דפלניא לאו מודעא הוא מודעא דמאי או דגט ומתנה גלויי מילתא בעלמא הוא ואילא

מודעא דזביני האמ' רבא לא כתבינן מודעא אזביני מודה רבא היכא דאיניס כגון מעשה דפרדיסא. ובדבר הזה אנו אומ' מר בר אשי אמ' אמנה היו דברינו אין נאמנין מודעא היו דברינו נאמנין מאי טעמ' זה ניתן ליכתב וזה לא ניתן ליכתב. ולפיכך שואלין את העד הזה ואמ' לו אמר לך ראובן לכתוב את הדברים שמסר לך כי מפני האונס הוא מוסר גט בטל. ואם אמר הין כי דאמרינן אמ' רבא אמ' רב נחמן מודעא בפני שנים וצריך לומר כתובו. הרי ודאי נתנו דברים הללו לכתב. ואע"פ שלא כתב באותה שעה וכתב עכשו ונמצא זה עומד נוכח כתב ידו שעל המסירה כמה שאנו אומ' טאבי תלייה לפאפי בכנארא וזבין חתם רבה בר רב הונא אמודעא ואאשקלתא. אמ' רב הונא דחתם אמודעא שפיר חתם אאשקלתא שפיר חתם מה נפשך או מודעא לא אשקלתא או אשקלתא לא מודעא הכי קאמ' אי לאו מודעא דחתם אאשקלתא שפיר חתם רב הונא לטעמיה דאמ' רב הונא תלוה וזבין זביניה זביני והאמ' רב נחמן אמנה היו דברינו אין נאמנין מודעא היו דברינו אין נאמנין הני מילי על פה דלא אתי על פה מרע שטרא. ואע"פ שאין העד האחד אומ' כך האיי למעקר שהדותיה קאתי ונשאר האחר יחידי כי ההוא דעד אומ' תנוי ועד אומ' אין תנוי והלכה כרב פפא. וכך הדין:

סימן שמז

וששׁ'. היכא דשתי תשובות לב' גאונים חלוקות זו על זו וכל אחד מבעלי הדינין או הדיינין נקט חדא מיניהי מאי עבדינן. מי עבדינן כדר' יהושע בן קרחא דאמ' בדברי תורה הלך אחר המחמיר בדברי סופרים הלך אחר המקיל. הכין חזינא כי במקום שיכולין לשאל את הדבר מבית דין הגדול שהוא קיים באותה שעה שואלין ועושין כדבריו שנמצא הוא דן את אותו הדין ואין לך אלא שופט שבימיך. ואין עליו לעשות כדברי אחרים אילא כמה שהוא רואה דאמרינן אמ' להו רבא לרב פפא ולרב הונא בריה דרב יהושע כי אתי פסקא דדינא דילי לקמיכו וחזיתו ביה פירכא לא תיקרעוה עד דאתיתו לגבאי דאו אית לי טעמא אמינא לכו ואילא הדרנא בי לאחר מיתה לא תיקרעוה ומיגמר נמי לא תיגמרו מיניה שאין לדיאן אילא מה שעיניו רואות. ונמצא בית דין הגדול שהוא מכריעו כמהו יעשה. אבל בזמן שאי אפשר להעלות את הדבר לבית דין הגדול ויש שתי תשובות לשני גאונים עושה הדיין מה שהוא רואה ומה שהוא מכריע בלבבו שאין לו אלא מה שעיניו רואות. וכשנתלה בעל דין בתשובת הגאון האחד אין משגיחין עליו. ואם שני דיינים חלוקין ששניהן שוין באותו הדבר עושין כר' יהושע בן קרחא אם דבר איסור הוא

דאוריתא מחמירין בו ואם ממון הוא ואחד אומ' להוציא ואחד אומ' שלא להוציא אין מוציאין. וכללו שלדבר בכך מהלכין אחר המקל:

סימן שמח

וששׁ'. הא דתנן הוא היה אומ' האב זוכה לבן בנוי בכח בעושר ובחכמה ובשנים מספר הדורות לפניו הוא הקץ שנ' קורא הדורות מראש אע"פ שנ' ועבדום וענו אותם וג' נאמר ודור רביעי ישו' הנ'. דע כי הזכות האמורה הן באדם שזוכה לחבירו בדבר לקנותו כאותה ששנינו אם זכה להן על ידי אחר. ושנינו ומזכה להן על ידי בנו ובתו הגדולים. ועוד אם היתה עברה זכתה לו והרבה כאלה. וכך הוא אומ' כי כל המתנות האלה שהקב"ה נותן לבנים זכו להן בהן אבותיהן וקנו אותם הבנים קודם שיולדו כמה שזכה אברהם אבינו לבניו בארץ שנ' לזרעך נתתי א' הא' הזאת. לא אמר אתן אלא נתתי מלמד שחתוכה היא להן בזכות אברהם. ואף זכה להן במספר הדורות שעתידין לעמוד אחריו עד שיירשו את הארץ שכך נאמ' לו ודור רביעי ישוב' הנ' והוא הקץ שנחתך להם לגאולת מצרים. ואף כך יעקב אבינו זכה לישראל במספר הדורות שגלויין לפני המקום שהן עומדין עד עת קץ גאולתן. ועוד דע כי התנאים המדקדקים כך שונין האב זכה לבן בנוי בכח. ומפרשין כי אדם הראשון זכה לבניו בכל מה שמגיע להן כמה שפרשו רבותי' בעניין ז"ה ספ"ר תולדו"ת אד"ם. אמ' ריש לקיש מלמד שהראהו הקב"ה לאדם הראשון דור דור וחכמיו דור דור ופרנסיו דור דור ודורשיו וזה הוא ששנינו כן שנ' קור"א הדורו"ת מרא"ש ואף הוא זכה במספר הדורות העומדין עד קץ משיח ועד שיחרב העולם כולו. ואשר שנינו מספר הדורות לפניו יש מפרשין שגלוי לפניו של הקב"ה שהן עומדין. ויש שהן אומ' אין כאן זכר שלשם אלא זכרו שלאב ודורות שיעמדו לאחריו טרם יעמדו לפניו המה. וכשצפה אדם הראשון נמצאו כעדרים עומדין לפניו כל דור שקרוב לו לפניו ושאחריו לפני הדור השלישי עד סוף כל הדורות.

סימן שמט

וששׁ' מאי דכתבינן לכון בתשובות שאילות שלום רבי היה עניו ביותר והיה אומ' כלמה שאומר לי אדם אני עושה חוץ ממה שעשו זקני בתירא לזקני דשרון גרמיהון ומנוניה ואו סליק רב הונא ריש גלותא אנא מותיבנא ליה לעייל מני דהוא משבט יהודה ואנא מבנימין והוא מדכריא דבית יהודה ואנא מן נוקבתא. וחזרת להתבונן ודאי רבי מבנימין הוא ולאו מבית דוד. דע כי דברים אילו שכתבנו אליכם בלשון הזה אשר כתבנום בלי

להוסיף ובלי לגרוע ישנה בתלמוד ארץ ישראל במסכתא דכתובות בפירקא דהנושא. ובמקום אחד מתלמודן בסוף פרק שבתעניות יש כך אמ' ר' לוי מגילת יוחסין מצאו בירושלים כתוב בה הלל מן דדויד. בן יצא מן דאסף. בן ציצית הכסת מן דאבנר. בן קוביטון מן דאחאב. בן כלבא שבוע מן דכלב. ר' ינאי מן דעלי בן יהוד מן דציפורין ר' חייה רבה מבני יונדב בן רכב. ר' נחמיה מבני נחמיה התרשתא. ומראין דברים שזה הלל שאמרו כאן הוא הלל הזקן וכבר אמרו מן דדויד הוא. וכך דומה כי חלוקה היא בתלמוד שלהן יש מהן אומרין מדויד הוא ויש מהן אומרין מבנימין הוא. ותלמוד שלנו שעליו אנו סומכין ועליו כל ישראל סמוכין מכריע כי מבית דויד הוא. דאמרינן בכתובות באע"פ גמרא רבי איעסק ליה לבריה בי ר' חייה כי בעא למיכנס שכיב ינקתא אמרי דילמא חס ושלום פסולא איכא בדוק אשכחו רבי אתי משפטיה בן אביטל ר' חייה קא אתי משמעא אחי דויד. ובדיני ממונות אנו אומ' תניא ל"א יסו"ר שב"ט מיה"ד' אילו ראשי גליות שבבל ומחוקק מבין רגליו אילו בני בניו שלהלל. להודיע כי הם מבין רגליו שליהודה דמתרגמינן מבני בנוהי. וגם בהוראות אנו אומ' בעא מניה ר' מר' חייה כגון אני מה אני בשעיר אמ' ליה הרי צרתך בבבל. ולפיכך הזכרנו שמועה זו דכתובות שלארץ ישראל להגיד כי הוא רב הונא כדמפרשין רבנן דילנא ולא נתבוננו ליחש את רבי. והתם אמרינן נמי רב ספרא מתני הכי בעא מיניה ר' מרב כגון אני מה אני בשעיר אמ' ליה התם שבט והכא מחוקק:

סימן שנ

ושש'. ראובן הוה ליה דינא בהדי שמעון וההוא דינא הוה אית ביה חלק ללוי ולוי לא היה מצוי עמהן באותה שעה נכנסו אנשים ובצעו ביניהן על חלקו וחלק לוי ואמ' ליה שמעון לראובן אם יבוא לוי ויערער בכלום דבר ערבנותו עלי שאפייסו מן ממוני בכל מה שירצה וכן אמר לו דבר קצוב עד כך וכך זהובים וקנו מידו וכתבו עליו שטר פצוי מוחזק וערבות כי אתא לוי אמ' לא רעינא בהדין ביצוע ואפילו נתן לי שמעון אלף דינר או יתיר מיכן איני מתפייס ואיני נוטל אלא חלקי שיש לי בדין ושבועה שראובן מתחייב לי וכול'. ואמר לוי לא אטול בחלקי ובשבועתו שלראובן אלא כך וכך דבר שאי אפשר דינא מאי. ואם היה דבר קצוב ואמר לו שמעון לראובן טול לך דבר שעדהו ערבתי לך וחזור עם לוי לדין דינא מאי. כך ראינו כי זה אשר אמר שמעון לראובן ערבנות לוי עלי שאפייסו מן ממוני בכל מה שירצה טעות הוא. וכי הא מילתא לא מיקריא ערבנות מפני שהערב כמי שאומר לחברו הלוהו ואני ערב הלוהו ואני פורע וכול' שלא הלוהו אלא

על אמונתו שלזה וכמו שהלוה את זה דומה. אבל שמע' כך דומה למי שמכר לחבירו שדה שאינה שלו ואמר לו עלי לקנותה בכל מה שירצו בעליה ולהעמידה בידך. והא מילתא אסמכתא היא ולא קניא אבל לערבות אינה דומה. וכי דאמרינן אמ' אמימר ערב דמשתעבד מחלוקת ר' יהודה ור' יוסי לר' יוסי דאמ' אסמכתא קניא ערב משתעבד לר' יהודה דאמ' אסמכתא לא קניא לא משתעבד אמ' ליה רב אשי לאמימר והא מעשים בכל יום אסמכתא לא קניא וערב משתעבד אילא אמ' רב אשי בההיא הנאה דקא מהימין ליה גאמר ומשעביד נפשיה. וקימא לן דלית היל' כר' יוסי דאמ' אסמכתא קניא. ומי שאמר לחברו הריני מוכר לך שדהו שלפלוני וכותב לך על עצמי שאם לא ימכרנה לך אפייסהו בכל מה שמתפייס עד שמעמידה בידך אם כך כותב לו לא משתעבד בכי הני מילי ואינו חייב להחזיר לו אילא מה שלקח ממנו בלבד ואין בית דין מחייבין אותו ליילך ולפייס את בעל השדה במה שירצה. ואפילו אם הלך זה המוכר שדהו שלחבירו על מנת לקנותה וקנה אותה מיד בעליה לרב אליבא דר' מאיר הוא דאית ליה שקנה הלוקח ממנו אבל רבנן לית להו. דאמ' רב הונא אמ' רב האומ' לחבי' שדה זו שאני לוקח לכשאקחנה קנויה לך מעכשיו קנה אמ' רבה מיסתברא מילתיה דרב בשדה סתם אבל בשדה זה לא סמכא דעתיה אמ' מי יאמר דמזבני לה ניהליה. והאלהים אמ' רב אפילו בשדה זה מיכדי רב כמאן אמרה לשמעתיה כר' מאיר דאמ' אדם מקנה לחבי' דבר שלא בא לעולם דתנן האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שאתגייר לאחר שתתגיירי לאחר שימות בעליך לאחר שתמות אחותיך לאחר שיחלוץ ליך יבמיך ר' מאיר אומ' מקודשת והא אשה דכי שדה זו דמיא ואמ' ר' מאיר מקודשת. וביבמות אוקימנה לדרב ור' מאיר בשטה דלאו היל' כואתהון. ואם נתן ראובן לשמעון כלום מחלק לוי בפקדון הוא אצלו וכשבא לוי לתבוע חייב שמעון להחזירו לו כי דאמ' רב לעניין הכיר בה שאינה שלו ולקחה מעות יש לו שבח אין לו דהיל' כרב. ואמרינן רב סבר אדם יודע שקרקע אין לו וגמר ונתן לשום פקדון. אף זה יודע שאינו מתפצה מן לוי בפיצוי שמעון וגמר ונתן לשום פקדון. ולענין אסמכתא אע"ג דאמרינן בההוא מעשה דגרא דאתפיס זכואתיה לבי דינא. והיל' אסמכתא קניא והוא דלא איניס והוא דקנו מיניה בבית דין חשוב ומפרש דבמקום דאמ' מעכשו קני דתנן הלוהו על שדהו ואמר לו אם אי אתה מביא לי מיכן ועד שלש שנים הרי היא שלי הרי היא שלו. ואמרינן עלה דמתניתין ר' יוסי היא דאמ' אסמכתא קניא לאפוקה מן הילכתא או נמי מתניתין דאמ' ליה קני מעכשו דלא תינפוק מהילכתא. דאלמא היכא דאמ' ליה אם אין אני מביא לך מיכן ועד שלש שנים קני מעכשיו קני וכי ההיא דתנן זה גיטך אם לא באתי וכול' שנמצא הגט וההקנאה קיימין מעכשו באותו

תנוי. ולאחר אותו הזמן לפי אותו התנוי יעשו ואילו הקנהו שדהו באותה שעה שלא בתנוי קנה אבל זה אולי אמר הרי הקניתי לך מן ממוני מנה אע"פ שקנו מידו לא קנה דקימא לן אין מטבע נקנה בחליפין עד שימשוך או שיזכה לו על ידי אחר וקל וחומר הוא אילו קנה מידו שהקנה לפל' כך וכך כספים לא קנה פל' אע"פ שאין ההקנאה סמוכה על תנוי על אחת כמה וכמה כשאומר הקניתי לך מן ממוני כך וכך לתת לראובן אם לא יתפייס ממך ויפצה אותך לפיכך דברים אילו בטלים הם ואין בהם ממש. אבל ודאי כל הפרשה ש[הי]תה בין ראובן לשמעון אפילו בחלקו שלשמעון בטלה היא וצריך שמעון להחזיר לראובן כל מה שנטל ממנו אם יתבענו ראובן בכך וחוזר דין ראובן ודין לוי יחדיו על שמעון כמות שהיה קודם לפשרה. ולענין מה ששאלת אם פסק ראובן עם שמע' שיפייס את לוי בדבר קצוב ועכשיו אין לוי מתפייס בו יש לו לשמעון לומר לראובן טול ממני עד אותה קצבה ולך עשה עם לוי מה שתחפוץ. כך ראינו שיש לו לשמעון דבר זה ואם יתן שמעון לראובן אותה קצבה פשרה שביניהם קיימת וילך ראובן וידין עם לוי ויעמוד לו בדין אם ירצה או שיפשרהו בחסר ממנה או ביותר ואין על שמעון בכך כלום אלא שאם נתפייס לוי בפחות מאותה קצבה יחזור השאר לשמעון. המק' יורנו להורות כדין וללמד כהלכה:
שבט ש"ב

סימן שנא

שאלות בני קאבס לפני גאון מר רב שרירא והאיי אב בנו:
ששאלתם במה דאמרו שתי שורות במרתף ופלוגתא דבית שמאי וכול':

סימן שנב

ושש'. מאי מרצופין כגון קמטרי שנותנין בהן פירות או משוי:
קרמית שפירשוהו שיצניתא דמישתכחא בין כלניאתא. הוא מין שאנו יודעין אותו ונמצא בכפרים בבבל בין הגמא שהוא כולניאתא באגמים. ואין בני אדם זורעים אותו אלא הוא צומח לעצמו ואנשי הכפרים קוראין אותו קוראמי. כי דאמרינן בעירובין הא קוראמי באגמי ואוכלין אותו בשני בצרות:
קומניתא דאומא קומניתא הוא עיפוש ובלשון ישמעאלי תכרג. אומא. הוא קמח שעורים שמגבלין אותו ומיבשין אותו ברמץ עד שמתעפץ ועושין ממנו כותח:

סימן שנג

וששׁ'. מה פרשו ר' אלעזר ור' יוחנן בפסוק לא יהיה אור יקרות וקפאון. ר' אלעזר אומ' זה אור שיקר בעולם הזה קפוי הוא לעולם הבא. אור כמשמעו כך הוא אומ' כי כיון שפעמים אור ופעמים חושך כי יש לילה ויומם בעולם נמצא האור כן יקרות וקפאון פעמים יקר ופעמים קפוי. אבל לעולם הבא אינו כן אינו יקרות וקפאון פעמים כן ופעמים כן אילא קפוי הוא בלבד כי מצוי הוא תמיד שנ' לא יבא עוד שמשך. ריש לקיש אמ' אור תורה וקשה שבה נגעים ואהלות בעולם הזה יש בהן יקרים ויש בהן קפואין. אבל לעתיד אינן יקרות וקפאון כאשר עכשו אילא קפאון בלבד שנ' וכ"ל בני"ך למוד"י יי'. ר' יוחנן אמ' אור אלו מעשים טובים. בעולם הזה שאנשי מעשה פעמים יקרים ופעמים קפויין ואנשי חובה פעמים יקרים ופעמים קפויין. אבל לעולם הבא כל שהן עכשו יקרים בזרוע שם הן קפויין וכל אנשי מעשה שהן קפויין יקרין הן כדיוסף בר בריה דר' יהושע בן לוי דחזא עליונים למטה ותחתונים למעלה. ואילו כולן מדרשות הן ואגדות ואין מקשין עליהן דתנו רב' אין מקשין בהגדה. ויש למקרא הזה פתרונות אחרים:

סימן שנד

ופירוש אטבי. עמודים שלברזל שמסמכין בהן את הקרשים שהן מונחין כמו סור שלקורות על העגלה למען לא יפלו. וקאמ' רב כהנא כי העגלות אין תחתיהן רשות הרבים אלא בזמן שהאטבי מונחין עליהן בלבד טרם הנחת הקרשים כי אז אינן מקורות אבל כשיונחו עליהן הקרשים נמצאו מקורות ואין תחתיהן רשות הרבים. והתמהנו על דברי רב כהנא אלה ואמרנו אטבי היכא הוה מנח להו אגבא דעגלה עגלה גופה מקורה היא. ופיתרונו כי אין דרך האטבי להניחם אלא על גבי העגלה לסמוך את הקרשים בשעה שהן עליה והיא מקורה ואין מניחין אותן על חללה אלא על מלבנותיה גופן. ובטלו דברי רב כהנא ואסיקנן בה תרגמה שמואל ביתדות אהלים. וכן פרשו החכמים שהיו מניחין על כל עגלה מיתדות המשכן תחת ראשי הקרשים וקאמ' שמואל כי היתדות עודם מגולים על העגלות טרם הנחת הקרשים תחתיהן רשות הרבים:

סימן שנה

וששׁ'. הא דתנו רבנן אין מעברין את השנה לא מפני גדיים ולא מפני טלאים ולא מפני גוזלות שלא פיריחו אבל עושין אותן סעד לשנה ושמועה שלה. כך פירושה כי בזמן שהיתה סנדרי גדולה בארץ יהודה היה להן לעבר את השנים כאשר הם רואין. אם

במסורת שיש בידינו בסוד העיבור ואם בזולתה. ולא היו עושין כן אלא מפני צרכי מקדש. כגון זו ששנו רבותינו אין מעברין את השנה אלא אם כן היתה צריכה מפני הדרכים ומפני הגשרים ומפני תנורי פסחים ומפני גליות ישראל שנעקרו ממקומן ועדאן לא הגיעו אבל לא מפני השלג ולא מפני הצנה ולא מפני גליות ישראל שלא נעקרו ממקומן. שנמצאת אומר בזמן שלא נתקנו דרכי עולי רגלים ולא הותקנו תנורי פסחים כפי צורך החוגגים מעברין את השנה. ועל זאת שנו עוד שאם הטלאים והגדיים שמהן מקריבין פסחים עדאן דקים הם וכחשים ולא חזקו אין מעברין את השנה בשביל כך כי אפשר להן בעטופין שלאלול. אבל בהיות דבר אחר שצריכה שנה עיבור בעבורו יש לשום את אלו סעד לו ולהטפילם עליו כטפלה ולמנותן עם המדות שבעבורן עיברו את השנה ובאיזה צד ר' ינאי אמר משם רבן שמעון בן גמליאל שכתב מהודעין אנחנא לכון דגוזליא רכיכין ואימריא דעדקין וזמנא דאביבא לא מטא ושפרת מילתא באנפאי ואוסיפית על שתא דא תלתין יומי. עיקר דבריו כי זמן אביבא לא מטא לפי מה שאמרו על שלשה סימנין מעברין את השנה על האביב ועל התקופה ועל פירות האילן. ושם את עסקי הטלאים והגוזלות סעד לו. וכיון שאמר תלתין יומי הקשינו היאך אומר רבן שמעון בן גמ' שלשים והלא תניא כמה עיבור שנה שלשים רבן שמעון בן גמ' אומר חדש. ומפרקינן אמ' רב פפא רצו חדש רצו שלשים:

סימן שנו

ושש' כי סמכונהו לר' אמי ור' אסי שרו להו הכי ופתרון השרוי הזה לא כחל ולא שרק ולא פרכיס ויעלת חן. מתהלל הוא ביפיה שלכלה שאין צריכה לכחול עיניה כי יפות הן כאילו קרועות בפוך. ואין צריכה לטוה את פניה ולחפות אותן בתמרוקין כי צהובין הן. ואין צריכה להתפרכס כמה ששנינו אין מפרכסין לא את האדם ולא את הבהמה ולא את הכלים. ואע"פ שלא עשת אחת מאלה הרי היא יעלת חן. כך ר' אמי ור' אסי יפין במעשיהן:

סימן שנז

ושש' מהו דרגש שפורש ערסא דצלא אחרי שנאמר ערסא דגדא. היא מטה זו שנסרין קבועין עליה במסמרים. וערסא דצלא היה כמטה המפורשת במסכתא דכלים בטהרות שהיא מתפרקת יש לה שתי ארוכות ושתי רחבות ונקליטין וסירוג באמצעיתה. ופתרון

צלא הוא הבורסי ובלשון ארמי הוא וכן מטות שלבורסים שסירוגן מן העור המעובד וסירוגו מתוכו ולפיכך אין צריך לכפותו:

סימן שנח

וששׁ. הא דאמ' רב חיסדא אמ' מר עוקבא בתחלה ניתנה תורה בכתב ארמי ומאי כתב שליבו נאה. כך ראינו שאין השמועה כאשר כתבתם אלא כך היא. אמ' רב חסדא אמ' מר עוקבא בתחלה ניתנה תורה לישראל בכתב עברי ולשון הקדש חזרה וניתנה להן בימי עזרא בכתב אשורי ולשון ארמי. ולאו היל' כמר עוקבא דהא קימא בתנאיי ומצאנו בה שלש חלוקות. אחת דר' יוסי דאמ' שהכתב נשתנה על ידי עזרא לכתב אשורי וקאמ' שעלה עמהן מאשור. והביא ראיה לדבריו עליה שנאמרה בעזרא. ואין בה ממש שהרי מפורש עלה מבבל. ועוד וכתב הנשתון כתוב ארמית. ואין בה ממש שעל אותו הנשתון הוא אומ'. ועוד לא כהלין כתבא למיקרא כלומר שכתב נכרי היה שלא ראוהו. ועוד וכת"ב ל"ו א"ת משנ"ה הת' הז' כתב שעתיד להשתנות כלומר יכתב כל זמן בכתבו. ועוד כי שם הכתב הזה אשורי שעלה עמהן מן אשור. וקסבר ר' יוסי כדמר עוקבא שניתנה תורה בכתב עברי שהוא דעץ והוא הכתב שהחזיקו בו הכותים הנקראין הדיוטות והוא שאמר רב חסדא כתבא ליבונאה. ואין בתלמוד שליבו נאה אלא ליבונאה. ופירוש הוא שמפרשין לשון ליבונאה כי ליבו נאה. ואין הלכה כר' יוסי. והחלוקה השנייה דרבי דקאמ' בכתב אשורי זה ניתנה תורה לישראל על ידי משה וכיון שחטאו נהפך להן לדעץ וכיון שחזרו בימי עזרא החזירוהו להן. שנמצא רבי מודה כי נשתנה הכתב על ידי עזרא אבל אמר כי קודם לכן נשתנה הכתב משעת חרבן הבית ומקיים לא כהלין כתבא למיקרא כי זה בשעה שהיה משונה ועל ידי עזרא הוחזר להן כמה שניתן על ידי משה ונשאר אותו הכתב ביד הכותיים עדאן. שנמצא לדברי ר' יוסי כתב זה עלה מאשור ושיש בידי כותים על ידי משה. ולדברי רבי כתב זה הוא שניתן על ידי משה [ושב]ידי כותים הוא כתב עברי. והלכה כר' שכתב זה ניתן על ידי משה אלא שאין הלכה כמותו כי נשתנה כתב התורה בישראל. אלא הלכה כר' שמעון בן אלעזר שאמר משם ר' אלעזר בן פרטא שאמר משם ר' אלעזר המודעי כתב זה לא נשתנה מעולם. אחת כי ר' אלעזר המודעי הוא רב לכל אילו וכולן כתלמידי תלמידיו. והרי רבן גמליאל אומר הוא בכמה מקומות עדאן צריכין אנו למודעי. ועוד כי ראיות שלו ברורות הן דקאמ' ווי העמודים. ופתרון ווי בטיית זראפין וכן צורתן וו שלכתב. להודיעך כי וו שלכתב לא נקרא אלא שהוא דומה לוו הכלי או הכלי לא נקרא אלא כי הוא דומה לוו שלכתב. וכן בית לא נקרא

אלא שסתום מכל צדדיו ופתוח מאחד. ועוד דקא מסתייע ממקומות אחרים דקאמרינן מם וסמך שלוחות בנס היו עומדין כיון שהכתב מפולש ויוצא מצד לצד זה לא נותר למם וסמך כלום לעמוד עליו ונמצא אמצען עומד בנס. ועוד אף [זו] ראיה ברורה היא כי גם בימי עזרא הוא אומ' ואל היהודים ככתבם וכלשונם שלא נשתנה לא זה ולא זה. ועוד דמסקנא דשמעתא על דר' אלעזר המודעי והא קא מפרקי רבנן ומשנו אליביה. ומאי דקאמ' ר' יוסי למה נקרא זה אשורי שמאשור יצא מפרשין אותו שמאושר באותותיו. ומאי דקאמ' בענין וכתב לו את משנה מפקין ליה ששתי תורות כותב אחת יוצא ונכנסת עמו ואחת מונחת לו בבית גנזיו. ומאי דקאמ' בענין לא כהלין כתבא למיקרא אמרי לך לא מפני שהוא נכרי שלא ראוהו אלא אמ' רב בגימטריא ומפרשין כאיצד רב טעמא ושמואל טעמא ור' יוחנן טעמא ורב אשי דהוא בתרא טעמא. להודיעך דכולהו כר' אלעזר המודעי סבירא להו:

סימן שנט

ושש'. מפריחי יונים תרגמה חמא בריה דרב הושעיה אדא. מאי אדא ומאי פיגמן ומאי שור הבר. אשר כתבתם אדא בדלת אינו כן אלא ארא בריש. ופירושו שבאשא. מנהג מפריחי יונים שמ[עמי]דין שובכין ופיגמין ומציבין בהן יונים שבאשי שמשבשין בהם יונים שלבני אדם אחרים כדי שיעמדו עם יוניהן ויצודו אותן ויהיו כגזלנים. ואע"פ כי מן האויר הן נוטלין אלא שנאסר לעשות כן מפני דרכי שלום קסבר חמא בריה דר' הושעיה כי נפסלו מפריחי יונים מפני שהן כגזלנים בהציבן ארא שהוא שבאשא [לצוד] יונים שלבני אדם אחרים והכא תרגימו תיקדמה יונך ליון שאומרין אם יונך תקדום אתן לך כך ואם יוני תקדום תתן לי כך. ולמאן דאמ' תיקידמה יונך ליון מאי טעמ' לא אמ' ארא אמ' לך ארא מפני דרכי שלום בעלמא ולא גזל הוא. ולמאן דאמ' ארא מאי טעמ' לא אמ' תיקידמה יונך ליון אמ' לך כי האומרין אם תקדום ואם לא תקדום הינו משחק בקוביא. ומי שפרש מפריח יונים משום תיקדמה יונך ליון שנוטל זה מזה בלא משפט שלא גמר זה להקנותו אמ' לך אחר שמנה משחק בקוביא הוצרך למנות מפריח יונים אע"פ שהוא דומה לו. כי המשחק בקוביא תולה בדעת עצמו והמפריח יונים תולה בדעת יונו וצריך לזו ולזו. ופיגמן הוא שובך מיוחד ועומד כי דתנן התם בית נכנס פיגם נכנס ופיגם יוצא. ושור הבר כמשמעו השור שבמדבר השוכן עם החיות. דמקשינן ולמאן דאמ' מפריחי יונים אלו שמעמידין ארא שהוא שבאשא הלא שנו ולא יונים בלבד אמרו אלא בהמה חיה ועוף. ואמרנו בשלמא למאן דאמ' תיקדמה יונך ליון יש לומר כך בבהמה חיה ועוף.

אלא למאן דאמ' ארא בהמה בת האכי היא. ופרקנו אין משכחת לה בשור הבר וכמאן דאמ' שור הבר מין בהמה. כי מעמיד שור מאלו השוורים שבאשא כדי שישכן עמו שור הבר שלחברו ויצודנו:

סימן שס

וששׁ' מעשה דר' חייה בר זרנוקי ור' שמעון בן יהוצדק דהוה קא אזלי לעבר שנה בעסיה. פירוש הדבר שהיתה שנה שביעית מצאו אדם שהוא נר את שדהו וחורש אותה אמר להן ריש לקיש כהן וחריש. מפני שהכהנים חשודין על השביעית כאשר מפורש בשמועה. לומר אל תחרישו ממנו. אמרו לו אם נבוא לנזוף בו יכול לומר אגוסטאין אני בתוכה. ופירושו אנגריא ובלשון ישמעאלי סכרה. שהוציאו לו דרכי זכות. ומעשה דבר חמא כך היא השמועה. כי הא דבר חמא קטל נפשא אמ' ליה ראש גלותא לרב אחא בר יעקב פוק עיין בדיניה ואו קטל ליכחייה. ולא גרסנו ניכחלינהי לעיניה אלא ליכחייה. ויש שפרשוהו שאם הרג את הנפש כיון שאין לנו ארבע מיתות מכהין את עיניו. ורוב החכמים לא כן פירשו אלא שקונסין אותו ונוטלין את ממונו ומכהים את כוחו ואת רוחו:

סימן שסא

וששׁ'. קול ריחים בבורני שבוע הבן שבוע הבן אור הנר בבלור חיל משתה שם משתה שם. אלו סימנין היו להן בשעת השמד בזמן שיש מילה משמיעין קול ריחים וכל השומע אומר שבוע הבן הוא. ובזמן שיש משתה לחופה מדליקין את הנר וכל הרואה יודע כי יש שם משתה. ומפורש עיקר שלמעשה זה בתלמוד ארץ ישראל. בראשונה גזרו שמד ביהודה שכן מסורת בידן מאבותיהן שיהודה הרג את עשו שנ' ידך בערף אויביך והיו הולכין ומשעבדין בהן ואונסין את בנותיהן וגזרו שיהא הגמון בועל תחלה. ובסוף מעשה פירשו כי היו מטמינין את הכהנות ומה סימן היה להן קול מגריס בענר משתה שם משתה שם אור הנר בבלור חיל שבוע הבן שבוע הבן אע"פ שבטל השמד המנהג לא בטל:

סימן שסב

וששׁ' אשר נאמר על אדם הראשון עגבותיו מאגמא דאקרא. מקום בקצה בבל:
ודאמ' ר' יוחנן שלש מאות ממשלות שועלים היו לר' מאיר ומכולן לא עלה בידינו אלא אחד אבות יאכלו בסר ואמרי לה מאזני צדק. לא מצינו בשאלותיכם כת' ממשלות וכן

היא השמועה כאשר כתבנו. ודעו כי משלים אלה יש בהן מוסרין ולימודין שאמורין כאילו הן מפי חיות השדה כגון הכתב שלהנדוין שנקרא כתאב כלילה ודמנה שיש בו מוסרין ודברי חכמה ומליצה בכלל משלים שלחיות. ואילו ממשלות שועלים שהיו לו לר' מאיר היה בכל אחד מהן מוסמך על מקרא שדומה לטעמו וכך הן מושלים. מעשה בשועל שבא הארי עליו לאכלו. אמר לו שועל מה יש בי להשביעך בוא עמי שאני מראה אותך אדם שמן שאתה טורף ושבע ממנו. והיה שם גומץ מכוסה ואדם יושב מאחוריו שהוא מתפלל. כיון שראהו הארי אמר לשועל הריני מתירא מתפלתו שלזה שלא תכשילני. אמר לו שועל אי אתה מתירא ולא בנך מתירא אלא בן בנך מגיעו העון עכשו השבע אתה רעבונך ועד בן בנך זמן הרבה. נתפתה הארי וקפץ על הגומץ ונפל בתוכו. בא לו שועל ועמד לו על שפת הגומץ מציץ עליו. אמר לו הארי הלא אמרת לי שאין הפרענות באה עליך אלא בן בנך נתפש בה. אמר לו שועל כבר יש עון על אבי אביך שאתה נתפש בו. אמר לו הארי אבות יאכלו בסר ושני בנים תקהינה. אמר לו שועל למה לא חשבת כך מבראשונה. וכמה וכמה מיני מוסר יש במשל הזה. וכן שאר הממשלות:

סימן שסג

ושש'. ארירן מהו. שאמרו אחד אומר בסיף הרגו ואחד אומר באירין הרגו. אמרו כגון אוזמל ונקרא אלשפרה:

ואדרת שנער דאמ' שמואל סרבאלא צריפא. פירושו טילסאן אביץ נקי. ובלשון סורסי צריפותא נקיות. ומפרשין ותרבי לך בורית ותסגי צריפותא:

סימן שסד

ושש'. הא דאמ' ר' מאיר בזמן שאדם מצטער [שכינה] מה לשון אומרת קלעיני מזרועי. לא כן הוא אלא קלני מראשי קלני מזרועי. ושמועה זו כבר נשאלנו עליה בשנה הזאת מן קירואן וכן צוינו וכתבו את התשובה אל מר רב יעקב בן מר רב נסים. קלני מראשי כבר מפורש כי הוא במקומו בתלמוד. כי במדרש כי קללת אלהים תלוי נאמרה משנה זו. וקלני לשון מקוצר הוא ופירושו קל אני. כאשר שנינו משביעך ני וגם הוא מקוצר ופירושו משביעך אני. וכן רוצחני. שני אומר. יודעני. יודענו לשום מי הקדשנו. והרבה כזה בדברי חכמים. וכן דרש ר' מאיר כי קללת אלהים כי דברה תורה לשון בני אדם בזמן שאדם מצטער [שכינה] מה לשון אומרת קלני מראשי קלני מזרועי. ובימיו של ר' מאיר היו הדברים הללו מצויין הרבה בפי בני אדם. ואמרינן עלה מאי משמע אמ'

אבי כמאן דאמ' קלי לאיית. עד עכשיו כן דרך מדברי לשון ארמי בזמן שאדם מצטער הרבה אומרין עליו יאתיב בקלי לאיית. ודומה כי הוא מלשון קולא שהוא פח כלומר יושב בצער כמי שהוא נלכד בפח. וקולא זה שאנו אומרין בלשון ארמי הוא קולר האמיר ומדומה בלשון יוני. אמ' ליה רבא האי כבד עליי מיבעי ליה. אם מלשון קולא שהוא קולר ומלשון קלילאיית פירש ר' מאיר כי קללת אלהים היאך היה אומר קלני מראשי קלני מזרועי שהוא מלשון קלות והוא צריך ללשון כבדות אלא אמ' רבא קלני כמאן דאמ' קליל לי עלמא. וכן דרך אדם בזמן שמצטער אינו יכול להכבד ולעמוד על עצמו אלא מתקלל כדבר הקל שמתנענע ומתנדנד לכן ולכן ואומ' קלני מראשי. כן פירש רבא דברי ר' מאיר כי כן דרש ר' מאיר:

ויואב יחיה [את שאר העיר. אמ' רב יהודה אפילו מוניני וצחנתא טעם ופרס להן. בטיית מוניני מאנון. והוא ציר שלדגים. ועיקר לשון ארמית מיא דנוני ויאמר ברחב לשון על מי החגבים. צחנתא היא טרית שלדגים שהן צחנה. ובבבל נקראת צחנאה כי לשונם קרוב ללשון ארמי. מלמד שפרס להן כל מיני מאכל]:

סימן שסה

וש'. הא דתנו רבנן בעל אוב זה המדבר מבין הפרקים. מה הן בין הפרקים ומאי המעלה בזכורו והנשאל בגלגלת. בין הפרקים אלמפאצל בטיית. אלו שמשמיעין קול מבין פרקי אציליהם ובית השחי שלהן. כי דתניא זה פיתום המדבר משחיו. זכורו זה המשמיע קול מתחת הארץ מכלפי הקבר כדרך ששמע שאול קולו שלשמואל. הנשאל בגלגלת אלו שיש עמהן גלגלת שלאבן שהם או מן זב... ונקראת בטיית אלכרה:

והא דאמ' ר' אליעזר [שנכנס ר' עקיבא] לבקרו שאני שונה שלש מאות הלכות ב[בהרת עזה] ואמרי לה שלש מאות הלכות [בנטיעת קישואין ואמרי לה שלשת] אלפים. ובקשתם... הלכות... כלים וכול':

סימן שסו

וש'. מפני מה תקנו זמן בגיטין ר' יוחנן אמ' משום בת אחותו שלא תזנה וריש לקיש אמ' משום פירות מאי טעמיהו. כך פירושה פעמים שאדם נושא את בת אחותו או בת אחיו ומניחה והולך למקום אחר בצרכיו ומתאחר כמה חדשים ועומדת היא ומזנה עליו ומתעברת מאחר ובא בעלה ומוצאה שהיא מעוברת משמעון וכותב לה גט בניסן ומשיאה לשמעון ומחפה עליה מפני שהיא קרובתו ואומר מניסן כתבתי לה גט כדי

שלא יהא בנה ממזר. ואם תאמר אין זמן בגיטין יכול הוא לעשות כך. ולאו דוקא בת אחותו אלא כל הנשים והאיי דנקט בת אחותו מפני שחומל ורוצה לחפות עליה. לכך תקנו זמן בגיטין שלא יאמר גרשתיה קודם לכן ויערב ממזרין בישראל שאם אפילו פנויה היא הוולד שתוקי וכשר. האיי טעמיה דר' יוחנן. אבל טעמיה דריש לקיש משום פירות ברור הוא שיודע מאימתי פירות נכסיה שלה הן ולא לו דהא פירות המחוברין בקרקע ביציאתה שלה:

סימן שסז

ושש'. ולא בכתב שעל גבי כיפה ואנדוכתרי. פירוש כיפה פה רפי כיפה שלצמר כמה שמפורש בבמה אשה יוצא שעשויה מכמה צבעונין וארוגה ארג מרוקם ויש שעושין את רקמותיה כ.... ין אותו. וכן הוא אומר אם ריקם גט אשה [וגט ח]רות כסדר הזה אין זה כתב ואין זו מתגרשת ולא זה יוצא לחרות. אנדוכתרי כך שמענו מן הזקנים כי הוא חוצין שבארץ הינד וארץ הריני במדינת הים שמחתכין אותן ונצבעין לגונים. וכמו תבן שנעשה בערביה על גבי כידורים לתינוקות ציורין ציורין. וכן הוא אומ' אם ריקם באותן חוצין בצורות הכתב אין זה גט:

סימן שסח

דיאסקי. כל כתב מאדם שכותב אצל חברו בשאילת שלום ובצרך משא ומתן וכיוצא בהן שהן אגרות רשות ונקראין דיאסיקי. ורבנן היו רגילין שמרבין לחתום על דיאסיקי כדי שיודיעו חתמות ידיהם לכל:

סימן שסט

ושש'. גונדלית מהו. לשון ארמי קוראץ לשמאל גונדלית כאמרך בטיית אלעסרא. וכן בזמן שאדם כותב ומתחיל מכנגד שמאל ומשלים כנגד ימינו כדרך כתב יוני נקרא גונדלית. שיאמר האל ברחמיו לפתוח לבבכם לתורתו ולהכניסכם לחדרי דבריו ותשמחו בו ותתישב דעתכם בקיום מצוה כתקנה. תזכו לשכר הלכה כמה שאמרו חכמ' אגרא דהיל' סבארא. תחשבו עם יראיו וחושבי שמו. תהיו מזומנים לכתות המקבלות פני שכינה. והתלמידים מתקני השאלות ר' משה בן ר' שמואל ור' יונה בן ר' יוסף לוי ור' יצחק בן ר' יונה ור' ראובן בן ר' שמואל ור' שלמה בן ר' יהודה יהיו יחדיו למודי יי' ואנו לכתרה של תורה. ישע רב:

סימן שע

מה יאמר אדוננו הגאון נטריה רחמנא באיש שחלה בחולי שהסכימו הרופאים שאין לו יציאה [הצלה] ממנה ונכנסו אנשים אליו וצוה להם בצוואה שזה נוסחה. מעשה שהיו בפנינו אנו העדים ביום פלוני בחדש פלוני בשנת כן וכן שנכנסנו אצל הדיד בן אברהם הניכר בן דגדג ומצאנוהו חולה מוטל במטה ודעתו מיושבת עליו ולשונו ודיבורו מכוונים בפיו יודע לאמר ולשמוע לשאל ולהשיב לישא וליתן לומר על הין הין ועל לאו לאו כדרך כל בני אדם הבריאים המהלכים על רגליהם בשוק. וכך צוה ואמר דעו רבותיי כי כל הנמצא לי בעולם כולו בעת הזאת שמנה עשר חלקים מהחצר הזו שאני דר בה אשר קניתיה כולה מקדם מן עלי בן שלמה ודויד בן ניסין ונתתי ממנה ששה חלקים שהן רביע לאשתי מימונה בת זכריה בן סויד ונשתייר לי שמנה עשר חלקים והם כלל כל מה שיש לי בה. ויש לי אבן טחנה שטוחנין בה עפר הזהב והכסף ומטה של עץ הנקראת דכה ושלשה בסתרקים הנקראים טנאפס. ואיני יודע יום מותי ואתם יודעים שיש לי שלשה בנים קטנים ואחד גדול שמו סעדאן. ואני שואל מלפניכם שתגלוני חסד כדי שתקבלו שכר טוב מן השמים שלא אנס לכם כי אין שלטון ביום המות כשיגיע קצי ויגזור המקום מיתתי תקימו צואתי כשהזהירו רבותינו ז"ל מצוה לקיים דברי המת תראו בכבודכם אם ימצאו הכל בשעת מיתתי ימכרו הדבה והטנאפס ויקחו לי מדמיהם תכריכיי וצורכי קבורתי וינתן לבני הגדול סעדאן מאה כספים טובים הנקראים חמא בלבד. כי פטרתיו בהם מכל הנמצא לי בעולם ולא יהיה לו תביעה עם אחיו ולא עם אשתי מימונה ולא עם אדם בעולם מחמתי. וינתן לשלשת בניי הקטנים השמנה עשר חלקים ואבן הטחנה להם לבדם מבלעדי כל אדם בעולם ומבלעדי אחיהם סעדאן כי פטרתיו מעתה במאה כספים הללו וסילקתיו מכל הנמצא לי בעולם סילוק מוחלט. ואם חס ושלום ולא ימצא הכל כי אם מקצתם ינתן לבני סעדאן המאה כספים בתחלה והנשאר לשלשת הבנים. ואם חס ושלום ולא ימצא אלא כמות המאה כספים ינתנו לבני סעדאן. ואין לי אצל אשתי מימונה בת זכריה ולא תחת ידיה ולא ברשותה שום כלום בעולם לא כסף לא זהב לא זוזים לא דנרים לא סחורה לא פקדון לא חוב לא כל דבר בעולם ואפילו פרוטה אחת. ולפיכך פטרתיה מהיום ולאחר מיתתי מחרם ואלה ושבועה וגזירה ושמתא וקללה ושבועת היורשים ומאפילו חרם סתם ואין רשות לאחד מיורשי לטעון עליה ולא לערער עליה ולא להריב עמה ולא להנצות ולא לדון ולא להישפט עמה כי פיציתיה ובירתיה ושיפתיה וניקיתיה וזיכיתיה בכל פנים שלזכות ועשיתיה זכה ומנוקה מכל צד ומכל פינה ואין עליה לאדם בעולם מחמתי לא דין ולא דברים לא תרעומת לא תלונה לא געגוע

לא לזות לא שום מידי מכל אנפא בעלמא. וצוה להם לכתוב הצוואה ונכתבה והעידו עליה העדים והאיש נשאר בחליו זמן מה ומת. ואחר כך כשמת כתבו העדים שנשאו את עסקיו והשתדלו בענינו תחת העדות ומתוך חליו נפטר חדיד זה לבית עולמו. וחתמו תחת עדותם זאת. ואחד כך התחיל בנו שפטרהו לתבוע הירושה. ואיזה אנשים אמרו לו מה לך עוד אל המאה כספים שפטרך אביך בהם. ואנשים אחרים אמרו לו שהצוואה בטלה ואיימו על האלמנה והחרימוה ואמרו לה מוכרחת את להתפשר בעסקך עמו. ואחרי שהחרימוה אמרה עשו כחפצכם ולקחו ממנה ש' [כספים] והתירו חרמה. ואם טוב בעיני אדוננו הגאון והאב בית דין נט' רח' יודיעונו את הדין בזה ואם הצוואה קיימת או בטלה. ואם תוכל האשה לתבוע שיחזירו לה מה שניטל ממנה או לאו. ואם הוחרמה על פי דין או לאו ואם יש בחרם זה ממש. ועל זה יקבלו שכרם ברצון ה':

סימן שעא

שאלה זו יצאה לפנינו אל שער ישיבה שלגולה אל שני בתי דינים גדולים שלישראל לבית דינו שלאדוננו שרירא ראש ישיבת גאון יעקב חמוד אדוננו חנניה ראש ישיבת גאון יעקב [ולבית דינו שלאדוננו האיי] וכול' עד וצוינו וקראו אותה לפנינו והתבוננו בה ועמדנו על כל הכתוב בה וגם צוינו לכתב תשובתה בלשון ההגראים כאשר היא כתובה. אם היה הענין כמו שספרו שואל זאת השאלה שחדיד פטר את בנו סעדאן מכל ירושתו במאה כספים והשאר הניח לילדיו הנותרים חייבין לעשות כמו שאמר ואין לסעדאן מכל הירושה יותר ממאה כסף ושאר הירושה הוא לילדיו האחרים. כי המקום יתעלה שמו נתן רשות להאב שיורישׁ לבניו כמו שירצה וייטב בעיניו באמרו והיה ביום הנחילו את בניו וג'. ומזה שאמר הנחילו את בניו הודיענו שענין הירושה תלוי בו. ובפרטו את הבכור שלו ינתן פי שנים ושאין האב רשאי לבכר את אחד מבניו על זה האופן מזאת ראיה כי השאר בזה הענין תלוי באב וכי רשאי הוא ליתן למי שייטב בעיניו. ובאה ההלכה שאם אמר יירשני אחד מילדי הזכרים חוץ מהנשארים זה רשאי הוא כי רק האב הוא מוריש כמו שאמר הכתוב ולא זולתו. ואלה דברי המשנה האומר איש פלוני יירשני במקום שיש בת בתי תירשני במקום שיש בן לא אמר כלום שהתנה על מה שכתוב בתורה ר' יוחנן בן ברוקא אומר אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין ואם אמר על מי שאינו ראוי לירשו לא אמר כלום. ופרשו מאמר ר' יוחנן בן ברוקא אם אמר על בן בין הבנים או על בת בין הבנות יירש כל נכסיי דבריו קיימין. ובאר התלמוד אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יוחנן בן ברוקה אמר רבה מאי טעמיה דר' יוחנן בן ברוקא

אמר קרא והיה ביום הנחילו וג' התורה נתנה רשות לאב להנחיל נכסיו לכל מי שירצה. ואמנם האב אינו רשאי לדבר בפירוש כזה לא יירש בני פלוני כלום מנכסי. כמו שכתבה המשנה האומר איש פלוני בני בכור לא יטול פי שנים איש פלוני בני לא יירש עם אחיו לא אמר כלום שהתנה על מה שכתוב בתורה. אבל אם אמר לא יירש אלא כך וכך זהו רשאי והוא הוא שנקראהו ההפטר. כמו שכתבה המשנה המחלק נכסיו על פיו ורבה לאחד ומיעט לאחד והשוה להן את הבכור דבריו קיימין ואם אמר משום ירושה לא אמר כלום כתב בין בתחלה ובין באמצע ובין בסוף לשון מתנה דבריו קיימין. ופרשו היכי דמי לשון מתנה ואמרו יטול יזכה יחזיק ויקנה כולן לשון מתנה הן. גם אמרו אף יחסין ויירת בראוי ליירשו ור' יוחנן בן ברוקא היא. וכבר נתקיימה הצוואה הזאת בשני האופנים ובכל אחד מהם לבדו דיו. לפי שנפטר בסך ידוע וקבל [זה הסך] אין לו יותר מזה הסך והנותר מעזבונו הוא לשאר ילדיו. ואף על פי שלא זכרם ולא כתב לשאר ילדיו מה שהניח ועזב זכרון סעדאן מכל וכל היה זה קיים. ועכשיו שנתחברו שני האופנים נעשה הענין יותר ברור וחזק. ואודות מה שפטר [חדיד] את אשתו מן השבועה זהו קיים וברור ואין ליורשיו להשביעה על שום טענה מהטענות ותביעה מן התביעות כמו שבארה המשנה נדר ושבועה אין לי וליורשי ולהבאים ברשותי עליך ועל יורשיך ועל הבאים ברשותיך לא הוא ולא יורשיו ולא הבאים ברשותו משביעין אותה ואת יורשיה ואת הבאים ברשותה. וכל מה שנכלל בצוואה זאת הוא דבר הרשות וקיים. ומה שנזכר [בשאלה] כי תבעו אותה [את האלמנה] והחרימוה ואמרו לה מוכרחת את להתפשר עמו [עם סעדאן] עד שלקח ממנה ש' כספים. הנה מי שהביא לזה עשה שלא כדין ושלא כשורה וטעה ועשה עול להאשה הזאת ועבר עליה [את הדין] והוא חייב לשלם במה שטעה. כי הוא לא טעה בדבר הנכנס בגדר ההיקש להשיב ענף אל שורש אלא עזב הלכות ברורות. ובזה אמרו הקדמונים טעה בדבר משנה חוזר. ומה ששאל השואל אם תוכל [האלמנה] לתבוע מה שלקחו ממנה ולהחזירו. אם נתקיימה העדות על הצוואה שנוסחה נזכר ואין לבעלי הדין ראיה כנגדה ואמרו [בכל זאת] להאשה שחייבת היא להתפשר אע"פ שלא היתה חייבת לזה כל מה שעשתה אינו עשוי ואינה מחוייבת בו ולכן תחזיר מה שלקחו ממנה בזה האופן. וזה דומה למי שעשה חשבון עם רעהו וטעה בחשבון וחשב כי הוא חייב לו ואח"כ נתבררה הטעות שחייב להחזיר כמו שאמרו החכמים הנהו גינאי וכו'. כמו כן צריך להחזיר להאשה מה שלקחו ממנה במה שאמרו לה שלא כדין שחייבת היא. וכך הדין ואין לשנות:

סימן שעב

שאלות בני קירואן בשנת אלף ש"ג
ששאלתם הא דתנן ר' אליעזר אומ' יום טוב שהוא סמוך לשבת בין מלפניה ובין מאחריה מערב אדם שני עירובין וכול':

סימן שעג

וששׁ' הא דאמ' רב יהודה אמ' רב לעולם לא ישאל אדם צרכיו בלשון ארמית דאמ' ר' יוחנן כל השואל צרכיו בלשון ארמית אין מלאכי השרת נזקקין לו ולא השיבוהו אלא שאני חולה דשכינה עמו וכולהי צורכי דאיניש לא לישאול בלשון ארמית. והא כולהו רחמי ובעיי דאתו לאבותינו זכ' לב' ממתיבתא קדישתא כולהו בלשון ארמית הן. ואי נימא בעשרת ימי תשובה הוא דאמרי משום דקריבא שכינה והא קא חזינן דביומי תעניאתא ובכל צרה שתבוא באעו בלשון ארמית. ורוב ברכות דכתבי גאונים בין ליחיד ובין לציבור הם בהאי לישאנא כתבי. ומאי טעמא אין מלאכי השרת נזקקין לו ילמד' אדו':
הכין חזינא דהכי קאמ' רב מילתא דתאבע אדם מן מלאכי השרת אל ישאל בלשון ארמי ומפרש ר' יוחנן שאינם רגילין בלשון ארמית אבל מילתא דתאבע אדם מלפני בוראו ישאל בכל לשון. והכי קאמ' שאני חולה דמן רחמ' תאבע ר' יוחנן אמ' רחמנ' נידכרך לשלמא. והאיי דקאמ' דשכינה עמו משום שיש כמה דברים שהמלאכים עושים בהן לפום דחאזו ולא צריכין רשות מלמעלה. ולפום הכין מיכתבין קמיעי ונאמרין שמות כדי שיעזרו המלאכים בדבר. וקאמ' יעקב המלאך הגואל וג' וישעיהו אמ' ומלאך פניו הושיעם וזה הוא שר הפנים דאמרין רבנן והוא מיטטרון. והא חזינן דקא משכח ליה רחמנא ומודיע את משה כבודו וגדולתו דכת' הנ"ה אנכ"י שול"ח וג' [ה"ש]מר מפ"ניו וג'. ואמ' רב נחמן האיי מאן דיאדע לאהדורי למיני כרב נהדר ואילא לא נהדר דאמ' ליה ההוא מינא לרב ואל משה אמר עלה אל יי' וג' עלה אלי מיבעי ליה אמ' ליה זה מיטטרון ששמו כשם רבו דכתי' כ"י שמ"י בקרב"ו אי הכי פלחו ליה אמ' ליה כתי' א"ל תמ"ר ב"ו אל תמירני בו. להודיעך דאית ליה למעבד בכמה [דברים] כי דחאזי. וקא חזינן מלאכים שעושין רצון נביאים וצדיקים מדקאמ' ליה מלאך ללוט הנ"ה נשאת"י פני"ך וג' שמע מינה ניתנה לו רשות לעשות כמה שיראה. וקאמ' ליה רחמ' לשטן משום איוב הינו בידך ואמ' ריש לקיש הוא מלאך המות. כגון דברים אילו מי ששואל דבר ממלאכי שרת קאמ' רב אל ישאל אדם צרכיו בלשון ארמי וקאמ' ר' יוחנן שאין מלאכי שרת מכירין בו. וחולה שאני שהשכינה עמו ואין מלאכי שרת עושין בו כלום אלא ברשות. וכן כל כיוצא בו כי

שמעתא דמאמתי קורין דר' אבון בר רב אדה אמ' ר' יצחק בעשרה שמתפללין ושלשה שיושבין בדין ושנים שעסיקין בתורה ששכינה עמהן. הכין איכא למימר בפירושא דשמעתא. אילא מיהו במאי דחאזי לנא ובמאי דשמיע לנא לא חזינא ולא שמענא מעולם דמימנעין רבנן מלמשאל צורכיהן בלשון ארמי אילא נמי אית באבא דרחמי דהוה רגילין בה ועדאן מיתמרי במתיבתא דאמרין בלשון קדש. שומרי שערים פתחו שערים ותשמע צעקת ישראל עשוקים. והדר אמרין ליה בלשון ארמי. נטרי תרעי פתחו תרעי ותשתמע צוחתא דישראל עשיקי. ואית ביה נמי מילי דאמרין להון בלשון ארמי בלחוד ולמלאכי שרת אינון. במטו מינך איזגדא קלילא דפסע עלמא בארבעי. ואיכא בגמרא נמי מילי דהוה משתאעו רבנן עם מלאכים ומשתאעו מלאכים עמהון בלשון ארמי. כי דמפרש דרב סעורים אחוה דרבא אמ' ליה לשליח ליתחזי לי מר איתחזי ליה ואמ' ליה מי הוה ליה צערא למר א[מר] ליה כריפדא דכוסילתא. ופירש כוסילתא אותן שירטות ששורטין להקזת דם. ולרבא נמי הכין אמ' ליה מאן חשיב מאן ספין ומאן רקיע. ור' אלעזר הוה קא אכיל תרומה איתחזי ליה אמ' ליה לאו תרומה קא אכילנא לאו קדש איקראי נזה מיניה חליפא ליה שעתא. ור' אסי נמי איתחזי ליה אמ' ליה איתרח לי תלתין יומין דאהדריה לתלמודאי דאמריתו אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו ביום תלתין אתא אמ' ליה מאי כולי האי אמ' ליה דקא דחקא רגליה דבר נתן. ולר' חייה נמי קאמ' ליה לאו קא מרחם מר אניא אההוא גברא אמאי לא קא מרחם. שמעינן מן אילין שמעתאתא דאיכא מידא שנתנה רשות למלאכי שרת למיעבד כי דחאזו ומיליהון נמי הא מיפרשן בלשון ארמי ומילי דרבנן בהדיהו. ואמרינן נמי התם מלאכא אשכחיה לרב קטינא דהוה מכסי סורבלא אמ' ליה קטינא קטינא סדינא בקיטא סורבאלא בסתוא ציצית מה תהא עליה. וקא באעי מיניה רב קטינא ענשיתו אעשה וקא מהדר ליה היכא דאיכא ריתחא ענשינן. ומן אילין מימרי ומן מעשים דקא חזינן רבנן דלא שמיע לן דאיכא דחש לה להא דרב ולהא דר' יוחנן גמרינן דפליגי רבנן עליהון. ומרחק מימריהון מן סבארא נמי אטו מלאכים שהם ממונים לכתוב שיחת אדם מי לא ידעין בלשון ארמית. ואע"ג דלא ידעינן מאי טעמיהו דרב ור' יוחנן ומנין להן. וכי דלא חשו לה ראשונים אף אנן נמי לא חישינן:

סימן שעד

ושש'. ההיא דאמ' רבה בר בר חנה זימנא חדא הוה קא אזלינן במדברא איתלוי בהדן ההוא טיאעא אמ' לי תא אחוי לך היכא דנשקן ארעא ורקיעא הדדי. לפרש לך האיי מעשה היכי איפשר למיהוה. הכין שמיע לנא מן שמא דרבואתא איתני עולם דהוה איתי

מלכא מן מלכי יונאי דעבד גלגל גדול דנחשא דהאוי הקיפו שלש מאות וששים אמות כצורת הרקיע לכל חיל אמה ועשה לו תנודות שמנידות אותו מאיליהן שנשתמש להם ברוח או במים ובכל עשרים וארבע שעות היה סובב סביבה אחת והוא שהראה אותו הישמעאלי לרבה בר בר חנה. ויש בו גומות כמו חלונות ותנודותיו כבדות הן שסובב שלש מאות אמות בכ"ד שעות. ולא הוה רבה בר בר חנה סובר איך הוא והניח כיס שלתפילין בגומא מאותן גומות והסב פניו להתפלל והאריך ועד שסיים גבה אותו מקום יתר מקומת אדם ולא מצא רבה בר בר חנה את הכיס. ויש שגורסין כן אמ' מי איכא גונבא ברקיעא. ואנחנו ורוב החכמים לא גרסנן כך. ומי שגורס כך יש לפרשו שאמר בתמה מה שמדומה ברקיע יש בו גניבה. ומראין דברים שהיו קוראין אותו שמים עד שהודיעו אותו ישמעאלי שגלגל הוא ולבשעה ההיא מן היום שלמחר חוזר אותו חלון למקומו:

סימן שעה

ושש'. לענין יסוריה דרבי דאמרינן על ידי מעשה באו ועל ידי מעשה הלכו. מאן דלא שאחיט חיותא ולא קאטיל בני כרכושתא ודומייהון דמפסדי עלמא שפיר קא עביד. ילמד' אדונ'. הכין חזינא דמאי דמפסדי עלמא כגון נחשים ועקרבים ואריות וזאבים שפיר דאמי למקטלאנון. אבל בעלי חיים דלא מעיקין ולא צריך להון אדם לא למאכל ולא לרפואה לא מיבעיא מיקטלאנון דסני אילא אפילו צער שלהן סני. ובני חולדה דהיא כרכושתא שהיתה שפחה שלר' מטאטאה אותן והצילן רבי מידה לא מפסדי עלמא ואצולאנון שפיר ושפיר. אבל ודאי עיגלא דצריכי ליה למאכליה לאו מצוה היא לאצוליה והאיי דאתו יסורין עליה דרבי בעוקבה דהא מילתא לאו פורענות הויא אלא יסורין. דר' הוה עדיף ביותר וקיימא לן שהקב"ה מדקדק עם הגדולים והחשובים יותר ממה שהוא מדקדק עם אחרים מפני שרבים למדים ממעשיהם ומקישין עצמן אליהם. ואמ' ר' אחא כת' וסביביו נשערה מאד מלמד שהקב"ה מדקדק עם סביביו אפילו כחוט השערה ר' חנינה אמ' מהכא אל נערץ בס' וג'. וזה העגל כיון שנס מתחת הסכין ובא וקבר את ראשו בתוך חיקו שלרבי כדי להנצל בו ומסרו לידי שוחטיו אלתר מראין הדברים הללו כעין אכזריות. ומדת רחמנות היתה לשהות אותו באותה שעה ומי שהיה רואה את רבי שעשה כך נושא קל וחומר לבני אדם ומנהיג עצמו לרחם עליהן. ומי שראהו לרבי שמסרו לאלתר כיון שאין דעתו מתחוללת על הבהמה שנסה מתחת סכין אף היא מתאמצת כנגד אדם או כנגד בהמה אחרת שאינו צריך לה ושאינה מזקתו. ודילמא נמי מדקאמ' רבי לכך נוצרת שבודאי נוצר והותר אדם בשחיטתו אילא שאין יוצרו מקפח שכרו. והכין

סבירא לנא דכולהו בעלי חיים שהתיר המקום קריצתן והריגתן יש להן שכר. וקימא לן שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה לפיכך לא נוצר להרע לו אלא להיטיב לו. וסתאמא דמילתא לאו לשחיטה נוצר ואע"פ שהותר אדם בשחיטתו:

סימן שעו

וש"ש הא דתנן שנים אוחזין בסכין ושוחטין. וההוא תורא דאישתחיט בשנים ושלשה מקומות ואוקימנה בשתי סכינין ושני בנים אדם להתירא או לאיסורא [הי]כי דאמי בשנים ושלשה מקומות. דאית פלוגתא בין הלכות גדולות לגאון אחר. דבהלכות גדולות פסק דמותר ואיתי הדין מעשה דרב יצחק בר שמואל בר מרתא דנקיט שקל שופריה שופריה. ופליג גאון על הדין מימרא ואמ' דשלא כהוגן עשה רב יצחק בר שמואל בר מרתא דנקיט שקל משופריה ואיתי כמה ראיות וכי שחטין תרי גברי לדבריו בשתי סכינין והחליד חד מיניהו ואידך שחט שפיר מי אסרינן לה או לא. והאיי דנקט שלשה מקומות מכלל דתלתה גברי מצו מישחט חדא חיותא או דילמא טעמא אחרינא. ושחיטה מפורעת היכי דמיא:

הכין חזינא דמאי דכתב רב שמעון קיארא בהלכות גדולות בהא מילתא מימריה דרב אחא מן שבחא הוא בשאילתא דבהעלותך. ובעיא דבעא אית ביה פירושא דשמעתא דשאילת היכי דאמיא שחיטה בשנים ושלשה מקומות. והכין אמ' ברם היכא דשחט מקצת סימנין בחדא דוכתא ונטה ידיה לדוכתא אחריתי ושחט אינך מקצת סימנין מן אידך גיסא בין זה כנגד זה ובין שלא זה כנגד זה מי אמרינן זיל להכא לא שחט רובה זיל להכא לא שחט רובה או דילמא כיון דאידי ואידי מקום שחיטה כחד מקום דאמי ומצטרפין תא שמע דאמ' רב יהודה אמ' רב השוחט בשנים ושלשה מקומות כשרה כי אמרתה קמיה דשמואל אמ' לי בענן שחיטה מפרעת וליכא והיל' כואתיה דרב חדא דאמרינן הלכה כרב באיסורי ועוד מההוא תורא דאישתחיט בשנים ושלשה מקומות אזל רב יצחק בר שמואל בר מרתא נקיט ושקל משופריה שופריה אמ' ליה ר' זירא למדתנו רבינו משנתינו בשתי סכינין ובשני בני אדם. אילין מילי דרב אחא מן שבחא וכתבינון רב שמעון בהלכות גדולות וכואתהון סבירא לנא ולאו כהדין גאון דכתבת וראיות דיליה לא ידעיננא מאי אינון ואו פרישתינון הוה מבירנא לך מילתא מילתא מינהון. ורובא דקושיא דהדא שמעתא מילתא דשאילת עלה ואמרת האיי דקא מוקמינן לה לשמעתא בשתי סכינין ובשני בני אדם להתירא או לאיסורא דאו אמרת לאיסורא הא מוכחא מילתא דכד קימא מתניתין בשתי סכינין מכרעא מילתא דלא בענן שחיטה מפורעת דהא

ר' אלעזר קא מותיב לסיועיה לרב ממתניתין שנים אוחזין בסכין ושוחטין אפילו [אחד] מלמעלה ואחד מלמטה שחיטתן כשרה והא ליכא שחיטה מפורעת וכשרה אמ' ליה ר' ירמיה לסיועיה לשמואל משנתינו בסכין אחת ושני בני אדם דאלמא או ממתניתין דתניא שנים אוחזין בשתי סכינין ושוחטין היא ודאי מסתייע רב. ואי אמרת להתירא קאמ' ר' זירא משנתינו בשתי סכינין ושני בני אדם אם כן מאי קא מהדר ליה לרב יצחק בר שמואל בר מרתא הא שרא ליה רב יצחק. והכין פירושא דשמעתא אמ' רב יהודה אמ' רב השוחט בשנים ושלשה מקומות כי דפרישנא לעילא בביעייה מן שבחא. כגון שהתחיל בשחיטה מימין הצואר וקודם שיגמרנה הגביה ידו מצואר בהמה ולא שהה כדי שהייה שאוסרת וחזר אחר כך ושחט במקום אחר משמאל הצואר בין כנגדו שלמקום הראשון ובין שלא כנגדו. וכן נמי עד שלא גמר בשני הגביה ידו ושחט אף בשלישי מעט ונמצא שחט כאן כרביע שנים סימנין וכאן כרביעין וכן דבר אחר. או נמי שלשה בני אדם ששחטו בצואר אחד זה שחט כאן כרביע שנים וזה שחט כאן כרביע שנים וזה שחט כאן דבר אחר ואין זה מגיע לזה. בזו אמ' רב שמצטרף מה ששחט זה עם מה ששחט זה ורואין כאילו במקום אחד הוא ונמצא כולו רוב שנים בבהמה ושחיטה כשרה היא. ושמואל סבר לא מצרפינן להו בהדי הדאדי משום דבענן שחיטה מפורעת. ופירוש שחיטה מפורעת שהיא משוכה ואתה יכול לפרעה כאחד ולראות כולה יחדו. ומנא לן דמפורעת שמשוכה ונראת כאחד חדא דהכי פרעי טבאחי עדאן ועוד מדריש לקיש דאמ' בענן שחיטה מפורעת שנ' חץ שחוט וג' מפני שהחץ במקום אחד משוך הוא חותך ולא בשנים ושלשה מקומות. ואמרינן לקמן תונא דבי ר' ישמעאל ושחט אין ושחט אלא משך כן הוא אומ' זהב שחוט ואומ' חץ שחוט. ועוד מההיא דהכל שוחטין דאמ' ר' אלעזר בר מימי שחיטה שעשויה כמסריק כשרה דכי אוקימנה במקום שחיטה אקשינן מאי למימרה ואצרכינן דמהו דתימא בענן שחיטה מפורעת וליכא קמשלן. דאלמא שחיטה העשויה כמסרוק לאו מפורעת היא מישום דלא מיפרעא כאחד ואינה נמשכת ולהכי אתא לאשמועינן דכשרה היא. ואותיב ר' אלעזר לסיועיה לרב מן מתניתין שנים אוחזין בסכין ושוחטין אחד מלמעלה ואחד מלמטה כשרה דהא הויא לה בשני מקומות וקא מכשרא לה מתניתין. אמ' ליה ר' ירמיה ודאי שני בני אדם תנן אלא מיהו אמאי תסברה דבשתי סכינין דהאוי בשני מקומות אית לן למימר בסכין אחת אילא מיהו זה אוחז בראשה וזה אוחז בזנבה כדרך שאוחזין שנים במשור אחד ונוסרין ונמצאת שחיטה במקום אחד ומפורעת. אמ' ליה ר' אבא לר' ירמיה הא דתנא עלה אין חוששין שמא יטרפו זה על זה או אמרת בשלמא מתניתין בשתי סכינין ושני בני אדם כרב דמהו דתימא

ליחוש דילמא סמכי אהדדי והאי לא אתי למיעבד רובה והאי לא אתי למעבד רובה והאי לא אתי למעבד רובה קאמשלן דאין חוששין אילא אי אמרת בסכין אחת ושני בני אדם האיי אין חוששין שמא ידרסו זה על זה מיבעי ליה אמ' ליה ר' אבון תני שמא ידרסו. ואע"ג דקא מתרץ ר' אבון אליבא דשמואל וריש לקיש הא קא מותיב לסיועאנון לרב ולר' אלעזר שחט את הושט למטה ואת הקנה למעלה את הוושט למעלה ואת הקנה למטה שחיטתו כשרה. ואף הוא קא מפריק לה דלא הויא תיובתא דרב דמיתוקמא בשחיטה העשויה כמסריק שהתחיל למטה ושיפע וסיים למעלה. ומעשה דרב יצחק בר שמואל בר מרתא ברור. ודקאמ' ליה ר' זירא למדתנו רבנו משנתינו בשתי סכינין ושני בני בני אדם טובא תמיהא מילתא דמאן דסאבר דלאיסורא אתא והיכי יאכיל למימר הכין והלא דברים ברורים כשמש דמתניתין תנן שנים אוחזין בסכין ושחט אחד מלמעלה ואחד מלמטה כשרה ור' אלעזר ור' אבא דקא מסיעין ליה לרב הכין קא מוקמין לה דהני שנים דמתניתין שתי סכינין בידיהם דכדקימא בשתי סכינין ושני בני אדם הוה ליה ודאי כמימרא דרב ור' ירמיה דקא מסייע ליה לשמואל קא מדחי מן הכין ומוקים לה בשנים שאוחזין בסכין אחת, ור' אבא נמי דקא מסייע ליה לשמואל קא מתרינן שמא ידרסו כלומר סכין אחת ושני בני אדם וכיון דקא מוקי לה ר' זירא למתניתין בשתי סכינין ושני בני אדם מי איכא במימריה ספיקא והלא ברור כשמש דלהתירא קא אתי. והא דקשיא לך דאם כן הוא דלהתירא קאמ' ר' זירא ורב יצחק בר שמואל בר מרתא הא שריה מאי קא מהדר ליה ר' זירא. האיי קושיא ולא כלום הוא וביה אשתבש מאן דפסק כשמואל. וכד מעינת בה מיפרש לך דכיון דפשט ר' ירמיה משנתינו בסכין אחת ושני בני אדם ואתא רב יצחק בר שמואל בר מרתא ועשה מעשה להתירו להאיי תורא אמ' ליה ר' זירא ממעשה זה שעשיתה למדתנו דלאו מתניתין בשני בני אדם וסכין אחת כי דר' ירמיה אילא בשתי סכינין ושני בני אדם כי דר' אלעזר ור' אבא דסיעוהו לרב ולאו קושיא קא מקשי ר' זירא אילא מיגמר קא גאמר ממעשה זה הדין עיניאנא. ומן כמה ראיות בודאי ברירא מילתא דהיל' כרב דאו למנין גברי לקטת כי דשמיע לנא דאית דטעא בהא מילתא הא רב כנגד שמואל. ור' אלעזר כנגד ריש לקיש. ור' אבא כנגד ר' ירמיה. ור' אבון קא מסליק נפשיה ומותיב לסיועיה למר ומפריק דלא הויא תיובתא דמר. ואו נמי הוה כשמואל הא ר' זירא. ואחרי כל זאת אשתייראן שלש ראיות לאכרועי כרב. חדא סוגיאן בעלמא דקימא לן הלכה כרב באיסורי. ושוב מעשה דרב יצחק בר שמואל בר מרתא וקימא לן מעשה רב. ושלישית דמסקאנא דשמעתא משנתינו בשתי סכינין ושני בני אדם כי דקאמ' רב וקימא לן היל' כמסקאנא. ולענין מאי דשאילתא כי שחטי תרי גברי בשתי סכינין והחליד חד

מיניהו ואידך שחט שפיר מי מטרפינן לה או לא. הכין חזינא דלא איצטריכו רבנן לעיוני בהשוחט בשנים ושלשה מקומות אילא היכא דלית בחד מינהון כדי שחיטה. אבל אית בחד מינהון כדי שחיטה דהוא רוב אחד בעוף או רוב שנים בבהמה והחליד חד מינהון חזינן או ראשון הוא דאחליד ודאי איסורא שאין הפרש בבהמה או עוף שנשחט בשנים או שלשה מקומות בין ששחטו אחד ובין ששחטוהו שנים או שלשה וכולה חלדה הכין ניהי דכד שאחיט ומחליד במקום אחד והדר שאחיט במקום אחר פסולה אי נמי כל אימתי דמחליד מיקמי גמר שחיטה פסולה, ותנן שחט את הוושט ופסק את הגרגרת או שפסק את הגרגרת ואחר כך שחט את הושט או ששחט אחד מהן והמתין לה עד שמתה או שהחליד את הסכין תחת השני ופסקו ר' ישבב אומ' נבלה ואמ' רב יהודה אמ' רב החליד את הסכין [בין סימן לסימן ופסקו פסולה תחת העור כשרה]. או ודאי בתר גמר שחיטה בין ביד אחד ובין ביד שנים שמצטרפין כי דרב אתא שלישי והחליד דאמי כמי שחיתך בבשר לאחר שחיטה ואינו מפסיד כלום. ואו לא ידיע קמי גמר שחיטה הויא החלדה או בתר גמר שחיטה עבדינן לחומרא ואסרינן לה כההיא בריתא דתניא לענין עוף דסאגי בסימן אחד שחט את הוושט ואחר כך נשמטה הגרגרת כשרה נשמטה הגרגרת ואחר כך שחט את הוושט פסולה שחט את הוושט ונמצאת הגרגרת שמוטה ואין ידוע אם קודם שחיטה נשמטה אם לאחר שחיטה נשמטה זה היה מעשה ואמרו כל ספק שחיטה פסולה:

סימן שעז

ששז' הכותב כל נכסיו לאחד היו בהן עבדים ואמ' הלה אי אפשי בהן. ומסקינן כי פליגי בזיכה לו על ידי אחר הילי כתנא קמא או הילי כרבן שמע' בן גמ'. הכין חזינא דהא בריתא פלוגתא דתנא קמא ורבן שמע' בן גמ' מוקמא בבבא בתרא כי דכתבת בזיכה לו על ידי אחר. אבל היכא דמטיא מתנה ליד מקבל ושתק ולבסוף צווח בין לשמואל ובין לר' יוחנן קנה. והיכא דצוח מעיקרא בין שמואל ובין ר' יוחנן מודו דלא קנה ולמארה קמא הדרא שהרי לא יצאה מרשותו. ואם זכה בה על ידי אחר שהרי יצאה מרשות נותן ועדאן לא באה לרשות מקבל ושתק המקבל בתחלה ואחר כך צווח ואמר אי אפשי בה פליגי בה רבנן ורבן שמע' בן גמ'. רבנן סברי משעה דשויה מקבל ליד זוכה כיד מקבל וידע מקבל ושתק הרי קנה את המתנה ומדשתיק קנאנהו והאיי דקא צאוח השתא מיהדר הוא דקא הדר ביה. ורבן שמעון בן גמ' סבר יוכיח סופו על תחלתו דלא קנאנהי והאיי דלא צווח מעיקרא דאמ' מי אתו לידאי דאצוח. ובמסכתא דכריתות בהמביא אשם תלוי אמרינן

אמ' ריש לקיש הנותן מתנה לחברו ואמר הלה אי אפשי בה כל המחזיק בה זכה בה. ומקשינן איני והאמ' רבה בר איבו ואמרי לה אמ' ראבה בר אבהו אמ' רב ששת המקבל מתנה ואחר שבאה מתנה לידו אמר תיבטל מבוטלת אי אפשי בה לא אמר כלום בטילה היא פסולה היא אינה מתנה דבריו קיימין קאמ' מיהא דכי אמ' אי אפשי בה לא אמר כלום מאי לאו לא אמר כלום והויא דיליה. ומפרקינן לא אילא לא אמר כלום דלא האדרא למארה קמא ולדיליה נמי לא הויא אילא הויא הפקר כדריש לקיש. ושמעינן מן אילין מילי דהיכא דצווח מעיקרא שהכל מודים דלא קנה הדרא למארה קמא. אבל היכא דבאה לידו כי דרב ששת דקניה והדר אמ' אי אפשי בה איתה לדשמואל ור' יוחנן דקנה וכי קאמ' אי אפשי בה הויא הפקירא דלא אפקר אלא מאי דקני ליה תדע דכי אמ' פסולה היא אינה מתנה דבריו קיאמין והדרא למארה קמא. ולפום הכין שאני מאן דאמ' תיבטול דמשמע מיכאן ולהבא דאלמא קא מפקר לה ממאן דאמ' בטלה דמשמע מעיקרא. ובראש השולח דגיטין אקשינה להא שמעתא אגט ופרקינן אמ' אביי בטל שני לשונות משמע תיבטול ומשמע דבטיל גבי גט לישאני דמהני ביה קאמ' גבי מתנה לישאנא דמהני בה קאמ' וכי פליג תנא קמא ורבן שמע' בן גמ' בזיכה לו על ידי אחר ושתיק ולבסוף צווח כי דרב נחמן בר יצחק וכי דרבה. ואו תימ' ר' יוחנן אליבא דהא שמעתא דריש לקיש פליגי רבנן סברי קנה את המתנה משעה שקיבלה זוכה ושתק הוא וכי קא צווח ואמ' אי אפשי בה אפקורי קא מפקר לה והינו טעמא דקא אמרי רבנן כיון דאפקרינהו יצאו לחרות וכמה דלא כאתב גט חרות אכלי בתרומה דתניא המפקיר את עבדו יצא לחרות וצריך ליטול גט שחרור. וקא סברי מעורב לגט שחרור או בתרומה. ואפילו רבן שמע' בן גמ' איכא למימר דלא פליג על ריש לקיש דהא ריש לקיש מודי דהיכא דלא מטיא מתנה ליד מקבל אילא צווח מעיקרה ואמ' אי איפשי בה הדרא למארה קמא וכי קאמ' דהאוי הפקירא שאמר אחר שבאתה לידו כי דרב ששת לרבנן דאמרי על יד אחר ושתק ולבסוף צווח דכמי שבאת לידו הוא וקנה וכי אמ' אי איפשי אפקורי קא מפקר ולרבן שמע' בן גמ' דאמ' יוכיח סופו על תחלתו ולאו כמי שבאת לידו הוא אלא כצווח מעיקרא ולא האוי הפקר לא פליג אריש לקיש אלא כסבר כל דיאהיב מתנה אדעתא דמקבלי לה מיניה והאיי לא קיבל הולכך הדרא למארה קמא אבל היכא דגמר ויהב אפילו רבן שמעון בן גמ' מודי. ולענין הלכה סוגיין בעלמא יחיד ורבים הלכה כרבים. אילא מהו מדתניא בהשוחט בשחיטת חולין השוחט את הבהמה לזרוק דמה לעבודה זרה ולהקטיר חלבה לע' זר' הרי אילו זיבחי מתים שחטה ואחר כך חישב עליה זה היה מעשה בקיסרי ולא אמרו בה לא איסור ולא התיר. ואמ' רב שיזבי לא אמרו בה איסור משום כבודן דרבנן

ולא אמרו בה התיר משום כבודו דרבן שמע' בן גמ' ואמ' רבינא דהכא הכותב כל נכסיו לאחרים והיו בהן עבדים אם היה רבן כהן הרי אילו אוכלין בתרומה רבן שמע' בן גמ' אומ' כיון שאמ' אי אפשי בהם כבר זכו בהן יורשין ומוקמינן להכי דמפריש לעילא הא חשו לה להא דרבן שמע' בן גמ' ולא אמרו בה התיר דסבירא ליה יוכיח סופו על תחלתו ולמיהוה הלכה כרבן שמעון בן גמ' ומידחייה לדרבנן לא איפשר. אילא אית מן רבואתא דפסק הלכה כרבנן לפום סוגיין דעלמא ואמ' דלעיניין בהמה דחשו רבנן לדרבן שמע' בן גמ' משום חומרא דע' זר' אבל בעלמא לעיניין דינא ליתה לדרבן שמעון בן גמ' דהוא יחיד אלא הלכה כרבנן. ואנחנא הכין גמירינא מן מאיר עינינו מרנא יהודה גאון אבי אבינו זצ"ל דכיון דלאו בכל מילי בע' ז' קא חישין רבנן ליחידאה ואו לאו דהות הא דרבן שמע' בן גמ' לעינין דינא בת מיחשא לה לא חשו לה. ואף אנן נמי לעינין דינא חישינן ליה וקימינן במילתא ולא פסקינן הלכה לא כרבנן ולא כרבן שמע' בן גמ'. והכין עבדינן דמאן דאיתה בידיה לא מהנפקינן לה מיניה. ומאי נפקא מינה דאו קדים איניש אחר זכה בה ואמ' הא הפקירא היא ואתא מארה קמא להנפוקה מן ידיה לא מקבלינן מיניה ואמרינן ליה איתי ראיה דרבן שמעון בן גמ' הלכה דנהדרה ניהלך. ואו מארה קמא קדים זכה בה מי גארע מן נוכרא די שקל לה מהפקר אם כן כרבנן עבדינן. והאיי דחיישינן ליה לרבן שמע' בן גמ' למאי נפקא מינה נפקא מינה דאו הדר תפיס לה מארה קמא דההיא מתנה מידיו דההוא נוכרא דקדים זכה בה ואפילו תפסה מארה קמא בגזל או קימא לן כרבנן הוה מהנפקינן לה מן מארה קמא ומהדרינן לה להוא נוכרא דזכא בה מהפקירא וכי אפקר מקבל דיליה אפקר ואמרינן ליה למארה קמא לית לך בה עסק דברים ומסלקת מינה לגמרי והאיי מהפקירא זכא בה. אבל השתא דחישינן לדרבן שמע' בן גמ' מוקמינן לה ביד מארה קמא אע"ג דגזלה מידי זוכה דאמרינן ליה לזוכה דילמא קימא לן כרבן שמעון בן גמ' דאמ' יוכיח סופו על תחלתו והא מתנה שזיכה בה על ידי אחר ושתק ולבסוף צווח דילמא לא קני ליה למקבל וכי אפקר לאו דיליה אפקר ודמארה קמא ניהי. ודינא הכין הוא:

סימן שעח

ומיני צלף אבינות וקפריסין ותמרות ששאלת ידועין הן פרחא ושיתא ובוטיתא ומאי ניהו. ידוע ומנוכר הוא בין בבבל ובין בארץ ישראל. הוא צלף והוא נצפה ובלשון ארמי פרחא ובלשון ישמעאלי נקרא אלכבר יובא בשתי עונות בימי ניסן מביאין ממנו עלין ותמרות והן הנקראין שיתא בלשון ארמי ונקראין עוד אבשטי ובלשון ישמעאלי קורין

אותן בבבל אלקצבאן והן עציו שעדאן הן כלולבין רכין ונוחין להאכל ועושין אותן בכאמך שיש בו חלב. ומאן דאכיל להו להני עלין ולהני תמרות שהן לולבין מברך עליהן בורא פרי האדמה. ולא דאמי לעלי גפנים ולולבי גפנים דמברכינן עילויהו שהכל מאי טעמ' משום דלא נטעי אינאשי גפנים אדעתא דעלין ולולבין אבל פרחא נטעין ליה אינאשי למיכל עלין ולולבין ברוכוכיהו. דפשטינן דכל היכא דלא נטעי אינאשי אדעתא דההוא מידי לא מברכינן עליה בורא פרי האדמה. ומקשינן והתניא על מיני נצפה על העלין ועל התמרות אומ' בורא פרי האדמה על האבינות ועל הקפריסין אומ' בורא פרי העץ. ומפרקינן אמ' רב נחמן בר יצחק פרחא נאטעי אינאשי אדעתא דשיתא. ובזמן הכנסת פירות בא עוד מן הצלף פריו שהן אבינות וקפריסין. אבינות הן הנקראין בוטיתא בלשון ארמי והן כאגוזים שיש בהן פרי שדומה למעות. וקפריסין הן נץ שעל ראשן שלאבינות כנץ שלרימון הנקרא ורד. ולענין ברכה על זה ועל זה מברכינן בורא פרי העץ דהא תניא בהדיא על האובינות וכול':

סימן שעט

וששׁ' מאי אספרגס דתנן נדר מן הכרוב מותר באספרגס וכן כוס שלאספרגס. גופה שלמלה עצמה מה הוא. כך שמענו כי עיקר אספרגס במיני דשאים הוא וישנו בארץ ישראל. ואמר מר רב סעדיה גאון ז"ל כי נקרא אצפראג. ודע כי יש בכרוב דבר עגול ככדור והוא הנקרא אספרגס שאמ' גאון כי הוא בלשון ישמעאלי אצפראג. ובלשון פרסי קוראין לכל דבר עגול ככדור אספראיא. וזה שבכרוב כך נקרא בלשון פרסי. ומטילין ממנו בתוך היין ובתוך השכר כי יש בו כוח שמונע מן השכרות. וזה כתוב בספרי רפואות כי יש בכרוב כוח שמונע מן השכרות. והיו הראשונים עושין ממנו יין ונקרא שראב אלכרוב. וגם היין והשכר שניתן בו אספרגס היו רגילין לקראו אספרגס סתם. ודברי התלמוד מראין כענין הזה ששמענו כדתניא ששה דברים נאמרו באספרגס וחד מיניהו סומכו במינו ותניא סומכו בפת ואמרינן עלה לא קשיא הא בדחמרא הא בדשכרא. דאלמא אחר ששותהו אוכל ממינו לסמוך את לבו. וכבר שמענו כי הכרוב אחד ממיני אספרגס. וכיון שזה שליין יש ממינו מאכל מראין דברים כי הוא ששנינו שהכרוב ממינו. והמשקה גופו נקרא אספרגס מההוא מעשה דעשרה יוחסין דאמ' ליה רב נחמן לרב יהודה שאתי מר אנבאג אמ' ליה מי סאני אספרגס דאמור רבנן או אנפאקא כדאמרי אינאשא:

סימן שפ

וששׁ' הא דתניא ר' אומ' עם הארץ אסור לאכול בשר ודבתרה ומיליהי בהנך בריאתא דעם הארץ לפרש לך טעמא דכל חדא ולהודיע הכי הילכתא או לא. ופרשת כי שמעת שמקצת התלמידים ששם סומכין על החיצונות הללו ומתירין לעצמן ממון עם הארץ. אין אילו דברי איסור והתיר שצריכין לומר בהן זו הלכה או אינה הלכה אלא דברי מותר וכהילכות דרך ארץ ובסיפור גנותן שלעמי הארץ הוא וכדברי הבאי. ואילו היו הלכות ויש לסמוך עליהן כמשמען היו התלמידים הללו שהזכרת ראויים לנחרם ביום הכפורים שחל להיות בשבת ולקרען כדג. ואילו היה ממון שלעם הארץ מותר היה ממון שלתלמידים הללו מותר מפני שהן כעם הארץ דהא פסיקא הילכתא כאחרים שאפילו קרא ושנה ולא שימש תלמידי חכמ' זה הוא עם הארץ. ואילו שימשו התלמידים הללו תלמידי חכמ' לא היו אומ' כך ולא היו מתירין לעצמן ממון שלישראל שאפילו גוים ממונן אסור שלא בזמן כיבוש ושנו חכמ' מנין שגזל גוי אסור שנ' אחרי נמכר גא' תהי' לו וג' יכול מושכו ויוצא תל' לומ' אחד מאחיו יגא' יכול יגלום עליו תל' לומ' וחשב ידקדק עמו. ואפילו אבדתו בשביל טעם הותרה ובמקום שיש חלול השם אף היא אסורה ומה יש לומר בממון שלישראל. אלא דברים אלו כך פירושן רבי אומ' עם הארץ אסור לאכול בשר לא על שעה שהבקיין שוחטין ורואין טרפה הוא אומ'. אלא כך הוא אומ' פעמים שהבהמה מצויה לשחטה ועם הארץ אסור לאכל ממנה לפי שאינו יודע הלכות שחיטה ואין מותר לאכול משחיטת עצמו. אף פעמים ששוחט בקיא בהמתו שלעם הארץ והולך לו עד שלא בדק בטרפות ונמצא עם הארץ אסור לאכול ממנו שאינו יודע לבדוק והמקום לא התיר את הבשר אלא בתורת התר שנ' זא"ת תור"ת הבהמ"ה והעו"ף. ושאמ' ר' אליעזר עם הארץ מותר לנחרו ביום הכפורים שחל להיות בשבת אטו אדם שיש מוח בקדקדו סובר שכל עם הארץ מותר לעשות בו כן. והלא חייבי מיתות בית דין על ע"ז ועל ברכת השם ועיר הנדחת אין דוחין את השבת. אלא כך הוא אומ' פעמים שעם הארץ רודף אחר חבירו להרגו ביום הכפורים שחל להיות בשבת ומותר לו לאותו נרדף לנחור את עם הארץ הרודף אותו בזמן שאין מוצא להציל את עצמו אלא בהריגתו שהתורה אמרה הבא להרגך השכם להרגו. וכן לענין אמ' ר' שמואל בר נחמני אמ' ר' יונתן עם הארץ מותר לקרעו כדג בזמן שהוא רודף. אבל ששה דברים שנאמרו בעם הארץ כפשוטן כולן הלכות שסומכין עליהן ועושין בהן מעשה. ואף בם מאי דצריך לתרגומיה אלא שאין מקבלין ממנו עדות ואם ישנו כאותה ששנו רבותינו כל שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ אינו ביישוב ויש אומ' פסול לעדות אמ' רב אידי בר אבון הלכה כיש אומ'

בודאי הרי הוא פסול. ואם ישנו בדרך ארץ וביראת שמים אע"פ שלא קרא ולא שנה כל עדות שצריכה לחבירות כגון עסקי טהרות לאכל תרומה או חולין בטהרה אין מקבלין אותה המנו אבל בעסקי ממונות וכיוצא בהן אינו פסול. ולכתחלה אין מוסרין לו עדות ואין מגלין לו את הסוד ואין ממנין אותו אפטרופוס על היתומין ואין ממנין אותו על ארנקי שלצדקה ואין מתלוין עמו בדרך. אבל זו שלסופה ויש אומ' אף אין מכריזין על אבדתו לאו הלכה היא דהא תנא קמא לא סבירא ליה ואפילו יש אומ' לא קאמ' אלא במקום שאין חייב להכריז אלא שעושה מדת חסידות ולפנים משורת הדין ומכריז כי הא דאבוה דשמואל אשכח הנהו חמארי במדברא ואהדרינהו למאריהו דתאני רב יוסף והודעת להם זה בית חייהם וכול' עד לפנים משורת הדין. השתא קאמ' יש אומ' דהאיי עם הארץ לאו בר גמילות חסדים ולפנים משורת הדין הוא והעושה בו כן לאו מדת חסידות היא. ורבנן סברי מדת חסידות היא אפילו בהדי עם הארץ דילמא נפיק מיניה זרעא מעליא יכין רשע וילבש צדיק:

סימן שפא

וש' הא דתנן בששה דברים שעשו אנשי יריחו ונותנין פיאה לירק וכול'. מקשינן ולית להו לאנשי יריחו כלל אמרו בפיאה וכול' ומפרקינן אמ' רב יהודה הכא בראשי לפתות עסיקינן וכול'. פיר' הואיל וראשי לפתות נותנין אותן בחומץ ובחרדל ומקימין אותן ונמצא קיומן על ידי דבר אחר וכול'. וזו כבר באה משלש שנים מן קירואן אל שער הישיבה ופירשנוה וכה צוינו לכתוב. מראין דבריה שלשמועה זו ששלש חלוקות יש בדבר. ר' יוסי ור' שמעון שניהן סוברין נותנין פיאה ללפת ולכרוב אבל לא לקפלוט והוא תנא קמא ששנויים דבריו עם דברי ר' יוסי. ותנא אחר סובר נותנין פאה ללפת ולקפלוט אבל לא לכרוב והוא תנא קמא ששנויים דבריו עם דברי ר' שמעון. וזה הוא פירוש מה ששאלנו נימא תלתה תנאיי נינהו. והשבנו אמרי מאי אף אלפת. ותנא קמא דר' יוסי ר' שמע' ותנא קמא דר' שמע' ר' יוסי. וכן פרושו שאין כן שלשה תנאין חולקין זה על זה אלא ר' יוסי ור' שמעון הן לבדן החלוקין זה על זה ויש לך לתרצה ולומר שהתנא השנויים דבריו בסתם לפני דברי ר' שמעון הוא ר' יוסי והתנא השנויים דבריו בסתם לפני דברי ר' יוסי הוא ר' שמעון וזה הוא תנא קמא דר' יוסי ותנא קמא דר' שמע'. וכאי צד יתכוונו הדברים כך פרשה אדוננו מאיר עינינו רב יהודה גאון אבי אבינו נוחם עדן משם הראשונים מאי אף אלפת כלומר שהלפת כולן מודין שנותנין לה פיאה. וכן יש לתרצה פיאה ללפת ר' יוסי אומ' אף לקפלוט ותניא אידך נותנין פיאה ללפת ר' שמע' אומ' אף

לכרוב. כשאמר ר' יוסי נותנין פיאה ללפת ולקפלוט ונשנו דבריו בסתם אמ'. עליה ר' שמעון נותנין פאה ללפת אף לכרוב. וכשאמר ר' שמע' נותנין פיאה ללפת ולכרוב ונשנו דבריו בסתם אמ' עליה ר' יוסי נותנין פיאה ללפת אף לקפלוט. נמצא אף שאמרו על הלפת הוא עומד. ונמצא זה תנא קמא לזה וזה תנא קמא לזה וכל אחד ואחד חלוק בין בכרוב ובין בקפלוט:

סימן שפב

ושש' הא דאמ' רבה שבע אותיות צריכות שלשה שלשה תגין וכול'. דע כי כל אלו האותיות צריכות שלשה שלשה זיונין במזוזה. אלא מיהו צריך אתה לידע איך הן שלשה שלשה זיונין וכן הוא שעטנ"ז ג"ץ כל ראש מראשי כל אחת משבע אותיות הללו כיון שיש עליו שני ראשים משני צדדין וראש אחד יוצא למעלה אפילו כמעט הרי אילו שלשה זיונין. אם כך הן מזוזות שלכם ושלקדמוניכם הרי אילו כהוגן ואם לאו אינן כהוגן:

סימן שפג

ושש'. הא דאמ' ר' יהושע בן לוי כל מעשי בראשית בקומתן נבראו לדעתן נבראו לצביונן נבראו. ואשכחן בפירושי הגאונים זק"ל שאמ' הקב"ה לכל בריה ממעשה בראשית היאך אתה רוצה שאבראך והוא אומר כך וכך והוא בוראו לצביונו. כלום יש בו ממש קודם שיברא שיהא לו צביון. ילמד' אדו'. פירוש זה דאשכחתון אין אנו יודעין אותו ולא סבירא לנא וקושיא דאקשית ליה איתיה. ואפילו למאן דאמ' מן הפילסופין כי המינין שלבעלי חיים יש להם משלים ודמות דיוקני כמין חותם למטבעות שישנם בחכמת המקום אע"פ שדברים רחוקים בעצמן הן ורחוקים מדברי חכמי ישראל אין למשלות ההם צביונות לפיכך אלו דברים בטלין הן. ויש שפרשו שכל מין ומין מבעלי חיים ברא המקום כמוהו ברקיע ממין המלאכים הרוחנים ואמר להן היאך אתה רוצה שאברא כמוך בעולם והיאך אתה רוצה שתא דמותך בעולם ולדעתו בראו ולצביונו. ושאנו אומ' דר' יהושע בן לוי הכי קאמ' לצביונן ולדעתן שלעכשו שצפה הקב"ה וגלוי לפניו כשיבראו מה תהי דעתן וצביונן ולפיהו בראן ועכשו אחר שנבראו אנו אומ' כי דעתן וצביונן שהיא עכשו למה נבראו מאז. ואשר אמרת וכתבת בקומתן לישנא דרבואתא בקמותן. וכן אומ' אסור לאדם שיעמוד על שדה חבירו בשעה שעומדת בקמותה. וגם כן אומ' מאימתי אדם יורש את אשתו קטנה בית שמאי אומ' משתעמוד בקמותה. זה הוא לישאנא דרבואתא:

סימן שפד

וששׁ'. אם צודה להם לוקחין בידם מקלות. היכי גרסי רבנן במיתבתא. וכי מספקא מילתא אם צודה להן כגון צודה את נפשי מלשון צדיה. ודכתב דשדר מר רב צמח גאון בר מר רב פלטוי גאון זק"ל צדה ופרשו מן צדה לדרך. לא כך הוא ושמא לא כתב כך או שטעות סופר או שגגה היא.

סימן שפה

וששׁ' שנתות היו בהין. כי מר רב צמח זק"ל אמ' שנותות ופרש שהיו בו סימנין כמין חרב שנונה. מעולם לא שמענו אדם ששנה אלא שנתות היו בהין. ואין ברור לנו איזה לשון הוא. ובתורת מחקר שחקר מר רב צמח ואמר שמא מלשון שנינה הוא. ואנו אינו דומה בעינינו שהוא מלשון הזה. ויש אומ' מלשון שינוי כי מקומות משונים זה מזה יש בו עד כאן לאיל עד כאן לכבש. ומן הדקדוק שנתות אחת מהן שנת כגון חמתות אחת מהן חמת. קשתות קשת. עשת עשתות. וסת וסתות. ועל פי כך אינו יוצא לא מלשון שינוי ולא מלשון שנינה. ושמא הסימן נקרא שנת והסימנין נקראין שנתות. או שמא נקודות היו כדרך שיש בקערות שלנחשת הנקובות מתחתיהן העשויות לשער בהן שעות שמניחין אותן במים וכשנכנסין המים עד שנת זו לחצי שעה ועד שנת זו לשעה ועד שנת זו לשעה ומחצה והנקודות שכן הן נקראות שנתות. או שמא כירין כמו חוטין סובבין נקראין כטוט בערבית. והרי למדנו מן התלמוד שהכירים המכוירים אפילו בסיד לסימן נקראין שנתות. דתנן בשיעור ר' נחמיה אומ' כדי לסוד אונדפי ואמ' רב כהנא שנתות היו בהין עד כאן לפר עד כאן לאיל:

סימן שפו

וששׁ. לעינין הא דתנן שהאשה מתקדשת בפרוטה ושיעורה אחד משמנה באיסור האיטלקי. ופריש מר רב יהודאי זצ"ל מבריתא הא דתניא פרוטה שאמרו אחד משמנה באיסר האיטלקי שש מעה כסף דינר מעה שני פונדיונין פונדיון שני איסרין איסר שני מסימסין מסימס שני קונטרקין קונטרק שתי פרוטות נמצאת פרוטה אחד משמנה באיסר האיטלקי. ופירש מר רב סעדיה זצ"ל על זה העינין שזה האיסר אחד מעשרים וארבעה ממשקל זהב שלישמעאלים וכפשטו את החשבון אמר כלשון הזה אן אלפרוטה גז פצה מן קצ"ב גזא מן מתקאל דינאר אלערב. ורבנו אב בית דין נטריה רחמ' פירש כי פרוטה רבע חבה ולענין מקח וממכר אמ' אם יהיו הדמים שיהא בהן המכר פחות

מכן בטל המכר ואינו נקרא דמים כלל. אלמא לגביה דידיה קצוב הוא ואפילו הכי קשי מימריה על דמר רב סעדיה זק"ל בהכי ואע"פ שלענין דבר קצוב הן שוין. אבל למה שכתב אדוננו עכשו בתשובות אחינו בני פאם כי איסר האיטלקי אינו ידוע אצלם ואינם מכירין אותו קשיא אתרויהו. ואו הכי הוא ואפשר שיעשה תיקון באחת מחמש פרוטות ובמקח ובממכר לעיניין קידושי אשה מה יש לעשות. אם יסמוך הסומך על דברי מר רב סעדיה ויהיו הקידושים פחות ממה שקצב לדבריו אינן קידושין ואינה צריכה גט. לדברי רבנו אב בית דין הרי כאן קידושין וצריכה גט. לדברי אדוננו דקשיא לתרויהו מאי הוי. טובא קשיא לן שיהא דבר גדול כזה מסותם ויהא המורה למאן דאו עבד על דעת מר רב סעדיה מתיר ועל דעת רבנו אב אוסר ועל דעת אדוננו פעמים אוסר ופעמים מתיר ונעשית תורה משלש תורות. יבאר לנו אדוננו התשובה בחסדו:

הכין חזינא דאו אשכחנא אנפא למידע מינה שיעורין הללו כתיקנן לא היינו כותבין שאינו ידוע אצלינו. ואף מאי דאמ' מר רב סעדיה גאון נוחו עדן שהוא משוער מן מתקאל דינאר אלערב לא פרש מאין לו. ועוד דינר אלערב שיעורו משונה בכמה מקומות. השיעור שבמצרים פחות מן השיעור שבבבל והשיעור שבפרס זולתי זה וזולתי זה. ואין אנו יודעין על איזה מהן סומך מר רב סעדיה ואם סומך על אחד מהן מאין לו. והקושיא אשר הקשיתה בין שלשה הטעמים ישנם על דברי מר רב סעדיה לבדו. ואנו אב בית דין שאמרנו פרוטה רבע חבה אילו על דרהם אלערב היינו סמוכים גם שיעורו משונה בכמה מקומות על איזה מהן יסמך. אלא שלא אמרנו מן דרהם אלערב כמו שאמר מר רב סעדיה דינאר אלערב. ושאמרנו רבע חבה לא שיעור קצוב מדבר ידוע אלא קצבה מדבר שאינו ידוע לנו כאדם שאומר חלק אחד מקצ"ב חלקים. כאשר רגילין קדמונינו לומר בענין אונאה דנקא דדמים ודנקא דזבינתא קוראין את השתות דנקא. אם מאה כסף הן שתותן קוראין אותו דנקא דילהון. ואם כסף אחד הוא שתותו נקרא דנקא שלו. וכל כסף וכסף בין צורי וכין איטלקי ובין כסף מדינה הוה שש מעה וכל מעה שני פונדיונין. נמצא לשון פונדיון אין בו קצבה מדבר ידוע. כמו שאומר חלק אחד משנים עשר חלקים. והרי רב בר לוי בספר לאותות ולמועדים שעשה בחשבון מזלות שהזכיר את החלק מי"ב חלק שקוראין לו אצטגנינין אלאתני עשריה קראו פנדיון. אף כן אמרנו אנחנו אב בית דין רבע חבה כמי שאומר פרוטה שהיא רבע מסימס ואין ידוע מאיזה מסימס הוא אף אנחנו לא אמרנו מאי זה משקל הוא. לפיכך לגאון אלפיומי קשה ולנו אין קשה מה שהקשית לפי שלדבריו על פי קושיא שלך התורה כמה תורות אלא שבודאי אין הדבר הזה נודע באמונה. והרי אע"פ ששנינו במשנתינו וכמה פרוטה אחד משמנה באיסר האיטלקי

הרי אמרו שיער ר' סימאי [בדורו כמה היא פ]רוטה אחד משמנה באיסר האיטלקי. ולא הוצרכנו לומר כך אלא שה[ודי]ע ר' סימאי כי אותו האיסר שהיה בדורו שלרבנו הוא האיסר שהוא בדורו ועכשו אינו ידוע. וכה אמר מר רב יהודה גאון אבי אבינו נוחם עדן ומר רב מישוי אלוף אבי אמנו נ"ע שמר רב אלעזר אלוף שבא מן אליסאנו ז"ל הגיד כי איסר האיטלקי ידוע באפרנגה ובארץ אדום וספר להם כי מר רב נחשון גאון מחסיה נ"ע תבע ממנו לכתוב להביא משם ארבע איסרות מן האיטלקי ואף הוא כתב אל אספמיא להתעשות ולשלוח אליו. להודיעך כי אף הראשונים כך היה להם שאין מכירין שיעורו באמונה. ומכל פנים למשקל המטבע שלכסף הוא קרוב ממשקל דינר שלזהב שהרי כסף קידושין מכסף מדינה הוא משוער ולא מכסף צורי. שכך אמרו אמ' רב אסי כל כסף קצוב האמור בתורה סתם אינו אלא כסף צורי ושלדבריהן כסף מדינה. והרי ידענו כי הסלע שהוא חצי השקל הוא חצי כסף מן המטבע שלפרסיים. שהרי התלמוד בימי פרסיים בבבל היה והם קראו את הסלע איסתירא דהיא פלגיה דזוזא ובלא ספק כי היה לפרסיים שינוי באותה שעה בין מטבע שלכסף למטבע שלזהב. והרי הכספים אלתמניה הבאים לפנינו עד עכשיו מארץ ימן כל זוז מהן יש בו אחד משמנה בכספים הללו שבבבל. והרי גם אתם אמרתם שמר רב סעדיה הקל בדבר ומי שמשער ממשקל שלכסף מ[ח]מיר הוא. וכן שנינו ואלו דברים מקולי בית שמאי וחומרי בית הלל ואחד מהן שבית שמאי אומ' בכסף ובשוה כסף ובית הלל אומ' בפרוטה ובשוה פרוטה. וכיון שמר רב סעדיה מיקל על דבריו אינה מקודשת עד שיתן לה שוה פרוטה כסף שהוא אחד מקצ"ב ממשקל מטבע שלזהב והיא יתירה על משקל פרוטה שמן מטבע שלכסף ואין לו ראיה אין סומכין על דבריו ומקילין אלא מחמירין ואף בפרוטה מן מטבע שלכסף מצריכין גט. וזו היא שהוקשה לך בעסק קידושי אשה הרי היא פשוטה כי איסור היא וקימא לן ספק איסורא לחומרא. ושלתורה הוא וקימא לן בשלתורה הלך אחר המחמיר. והדין כללא הוא דנקטינן בעסק חמש פרוטות אילין. אבל ודאי על מר רב סעדיה קשיא וליכא אחד דאמ' כמימריה:

סימן שפז

ושש' ראובן תבעיה לשמ' במידי ואמ' ליה שמעון לא אית לך גבאי אלא פרוטה אחת רצונך השבע וטול וראובן אמ' ליה השבע אתה והפטר דעלך רמיא שבועה דינא מאי. מחיבינן ליה לשמעון לאישתבועי ומיפטר או דילמא כיון דתרויהו קא פרשי משבועה

ושבועה הידאנא דרבנן היא אפכינן שבועה אשכנגדו. דאית חילוף בין גאונים הראשונים מנהון מאן דאמ' אפכינן ומנהון מאן דאמ' לא אפכינן:

מכלל דבריך ניכר שאתה יודע בדרבנן אפכינן שבועה ובדאוריתא לא אפכינן שבועה ונקיטי רבנן בשמועה מן הראשונים דהלכה כמר בר רב אשי בכולי תנויי לבר מן תלת וחדא מיניהי מיפך שבועה דאמ' אף בדאוריתא מפכינן שבועה ולאו היל' כואתיה. והכין קא מיסתפקא לך מילתא משום דשבועה דקא משבעינן השתא גזירתא ואלה היא ולאו ביי' אלהי השמים ואלהי הארץ כי דאוריתא. והא לא קשיא דכל תביעה דמן אוריתא מחייב עלה שבועה אע"ג דבאלה משבעינן שבועה דאוריתא היא. והפרש גדול קא נהגין רבנן בין שבועה דאוריתא לשבועה דרבנן דמן דמחייב שבועה דאוריתא מנקטינן ליה חיפצא בידיה כי דאמרינן שבועה בספר תורה תלמ' חכמ' לכתחלה בתפילין. אבל מאן דמיחייב שבועת היסת דמדרבנן לא מתפסינן ליה חיפצא בידיה. ועוד ההוא תובע שטען שתי כסף ופרוטה והודה לו נתבע בפרוטה דאיחייב שבועה כרב דהילכתין כואתיה לא מיבעיא דאישתבועי בשם המיוחד כי דאוריתא לא קא משבעינן ליה לבעל דינו אלא דמחייבינן ליה אישתבועי ומישקל. ואו אמ' לא ניחא לי אנא לאישתבועי ומישקל אמרינן ליה זיל לית לך דינא ופקעא לה תביעותך סלקא דעתך כי הא מילתא. נהי דהיכא דלית ליה לתובע על נתבע שבועה מן אוריתא אלא רבנן הוא דרמו עליה היסיתא היכא דקאמ' נתבע ישבע התובע ויטול אמרינן ליה לתובע מדאוריתא לית לך על בעל דינך שבועה ורבנן הוא דתקינו לך. והכין תקינו דאי ניחא ליה למיהב לך ולאשבועך אית ליה למיפכא עלך. השתא או מדרבנן קא בעית דינך הכין תקינו דהיכא דאפיך לה עלך אית ליה ואו לא ניחא לך בדרבנן לית לך שבועה מן התורה. אבל מאן אית ליה שבועה מן אוריתא מאי אמרינן ליה. או אמ' אנא לא ניחא לאישתבועי ומישקל שבועה דאית ליה מן אוריתא לאיכן הלכה והיכי יכלינן למימרא ליה או לא משתבעת לית לך מידעם. הולכך מילתא ברירתא היא דבדאוריתא לא אפכינן שבועה דילמא דמתרצו תרויהון ובדרבנן אפכינן כד ניחא ליה לנתבע. אבל כי אמ' תובע אנא משתבענא ושקילנא ונתבע אומ' איני רוצה בכך בין בדאוריתא ובין בדרבנן לא אפכינן. והולכך היכא דמיחייב נתבע שבועה דאוריתא לית ליה למיפך על תובע. או משתבע ליה מוטב ואילא מחייבינן ליה ההוא ממונא. וקאמרינן אמ' איני נשבע פוטרין אותו מיד. ומאי פוטרין אותו דמפטרינן ליה מן בי דינא ומחייבינן ליה בממונא ואו לא משלים נחתינן לניכסיה. דאמרינן ולמר בר רב אשי דאמ' אפכינן שבועה מאי איכא בין שבועה דאוריתא לשבועה דרבנן איכא ביניהו מינחת לניכסיה בדאוריתא נחתינן לניכסיה בדרבנן לא נחתינן לניכסיה:

סימן שפח

וששׁ'. ראובן שמכר חצר לשמעון ונכנס לוי בקיבול אחריות דכל מאן דמערער עלך בחצר זו אפצי יתך מיניה ואפייסו מן ממוני ואוקים ית חצר זו בידך. אתא יהודה איתי ראיה דאית ליה ודאי חלק בההיא חצר בתר דסתר שמעון ובנה והוציא הוצאה מרובה באותה חצר אוקמוה בי דינא להההוא איניש בחולאקיה. אתא שמעון לגביה דלוי אמ' ליה האיי איניש דקא מערער עלאי אית עלך מן דינא לשיזבא יתי מיניה כתנאי שהיה בינינו. כיון דידע ההוא איניש הכין אמ' לא אמכור חלקי עד עשרים ועד שלשים בדמיו. מי אמרינן כיון דקביל עליה לוי אחריות מחייב לפצוייה לשמעון ולמיתן להההוא איניש כל מאי דבעי ואפילו טובא או דילמא כיון שסתר ובנה שימינן כמה היה שווה חלק דההוא איניש קודם לבנין ויהבינן ליה:

הכין חזינא דלא הכין דינא ולא הכין דינא. ההוא איניש דאיתברר ליה חלק בהדין קרקע לא מחייב מן דינא למישקל דמים דההוא חלק דכי תקינו רבנן כי הא מילתא במריש וכיוצא בו. דתנן ועל מריש הגזול שבנאו בבירה שיטול את דמיו. אבל גופה שלקרקע שבנה בה גזלן ביניין הרבה והוציא עליה הוצאות הרבה לא מחייבינן בעלים ליטול דמים. ואפילו ההוא ביניאנא או אמ' לוקח ניחא ליה למיסתריה פליגו בה רבנן. כי דאיתמר היורד לתוך חורבתו שלחברו ובנאה שלא ברשות ואמ' הלה עצי ואבני אני נוטל שומעין לו או אין שומעין לו רב נחמן אמ' שומעין לו רב ששת אמ' אין שומעין לו. ומסקינן אמ' ר' יעקב אמ' ר' יוחנן בבית שומעין לו בשדה אין שומעין לו דהוו להו רב נחמן ור' יוחנן בבית חד מימרא דשומעין לו. וכי מכר עציו ואבניו שללוקח איכא למאן דאמ' דאית עליה למישקל דמים דמריש גזול. ואע"ג דלאו הכי היל' היכי אמרינן דמחיבינן ליה לבעל חלק זה ליטול דמיו טובא מרחקא הא מילתא. ואו לא ניחא ליה להאיי לוקח למישקל עציו ואבניו שמינן ליה דמשבח כנגד הוצאה כמה ששמין לעדים ונוטל מבעל חלק זה. כי ההיא דאמרינן תונא וכולן שמין להם כעריס. ואע"ג דדר לוקח בההיא חצר כמה אית ליה למישקל הוצאותיו כשיעור שבח. דאמרינן ומאי שנא מיהא דתנן המוציא הוצאות על ניכסי אשתו הוציא הרבה ואכל קימעא קימעה ואכל הרבה מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל מי דאמי התם סמכא דעתיה הכא לא סמכה דעתיה הא לא דמיא אלא להא דאמ' ר' יעקב אמ' רב חסדא המוציא הוצאות על ניכסי אשתו קטנה כמוציא על ניכסי אחר דאמי ושמין לו. והאי לוי שנכנס בקיבול אחריות כמה שמפורש בשאלה לא מיחייב למיחב מן ממוניה להאיי יהודה דאיתברר ליה חלק בההיא חצר טפי ממאי דשוי ההוא חלק דאית ליה דאו אמרת מחייב לאוסופי ליה אפילו כסף אחד אית

לך למימר דמיחייב למיהב ליה מאה אלפי זוזי במאי דשוי חד זוזא ואתי שמע' ויהודה לאישתתופי. שמעון אמ' קא תבענא ליה ללוי למיזיבניה להדין חלק לדילו. ויהודה אמ' לא מזביננא ליה אלא בכל מאי דמליך לוי. ואתית למימר דמהנפקינן ארעאתיה דלוי וכל ממוניה וכל הון ביתו משום הא אחריות. ואלו דברי הבאי ופטומי מילי בעלמא אינין ואין סומכין עליהן ואע"ג דקנו מיניה. דקנין באחריות לא משעבד למדעם שאין לו קצבה לעולם. וסתם הא אחריות לא עדיפא מן אחריות דמקביל מוכר אנפשיה והכי דאמי לוי כערב דמוכר בהדא אחריות. וכד מתפקא ארעא בדינא מתחות יד לוקח לא מחייב לוי דנן אלא לאוקומי ללוקח ארעא כואתה או לשלומי ליה דמים דהוה שאויה. לא יהא אלא מי שגזל שדה ונטלוה מציקין מי מחייב למיזבנה מן מציקין בכל דהוא. לאו הכין תנן חייב להעמיד לו שדה. הולכך הכין הוא דינא דהדין יהודה דאית ליה עדות בחלק מן הדא חצר. אית ליה למישקליה להההוא חלק ולהנפוקיה מן תחות יד שמעון ומיחזי שבח דאית ביה. וההוא שבח האוי תרין גוני. חד מנהון שבח דמחמת הוצאה דהנפיק שמעון על ארעא. ושבח דאתי מימילה דאשכחן ארעתא כולהי דהוה שויאן מדעם ואיתוספו דמים דילהון בההוא אתרא. השתא כד אתי יהודה למשקל הדין חלק דאית ליה בהדא חצר חזינן מאי דאית בה מן שבאחא דאשבח שמעון בהוצאותיו מחייב יהודה לשלומי ליה לשמעון מן ממוניה הוא שבחא דאתא מחמת הוצאתיו. אבל ההוא שבח דאשבחת ארעא מימילה לא מחייב יהודה למיהביה לשמעון. דאמרינן נהי הא תוספה שמע' אוספה מן ממוניה וקא שקיל ליה השתא יהודה. אבל מאי דאשבחא ארעא נפשה אמ' ליה יהודה ארעאי דילי הוא דאשבח. והדר שמע' על הדין לוי דקביל ליה אחריות וגאבי מיניה עיקר דמים וגאבי מיניה נמי ההוא שבאחא דאשבחת ארעא מימילה דהכין הוא דינא דאחריות. אמ' רבא היל' המוכר שדה לחבירו ונמצאת שאינה שלו יש לו מעות ויש לו שבח ואע"פ שלא פירש לו את השבח הכיר בה שאינה שלו ולקחה מעות יש לו שבח אין לו. ולעניין שבח שלו תניא הרי שמכר שדה לחברו ובא בעל חוב וטרפה אם השבח יתר על ההוצאה נוטל את השבח מבעל קרקע ואת ההוצאה מבעל חוב ואם הוצאה יתרה על השבח אין לו אלא הוצאה שיעור השבח מבעל חוב. ואמרינן דכי היכי דקימא בבעל חוב קימא נמי בלוקח מן גזלן ואתיא הכי הרי שגזל שדה מחברו ומכרה לאחר והשביחה ובא נגזל ונטלה אם השבח יתר על ההוצאה נוטל את השבח מן הגזלן ואת ההוצאה מן הנגזל ואם הוצאה יתרה על השבח אין לו אלא הוצאה שיעור שבח מן הנגזל. ולשמואל לוקח מגזלן לית ליה שבח כי מוקי ליה בגוזל ונגזל מתרגם לה כגון שיש לו לגזלן קרקע שאף היא השביחה דאתי לוקח וטריף לה

בדמים כי לישאנא קמא דרב יוסף. או נמי שקנו מידו כי לישנא בתרא דרב יוסף. וכיון דהילכתין יש לו שבח ואם הכיר בה שאינה שלו אין לו שבח היכא דהכיר בה קימא הא בריתא כגון שיש קרקע או נמי שקנו מידו. ודינא הכין הוא:

סימן שפט

וששי. הא דתנן את תהא יתבא בביתי ומתזנא מנכסיי כל ימי מגר ארמלותיך בביתי חייב שהוא תנאי בית דין כך היו אנשי ירושלם כותבין ואנשי גליל היו כותבין כאנשי ירושלם אנשי יהודה היו כותבין עד שירצו יורשים לפיכך אם רצו יורשים נותנין לה כתובתה ופוטרין אותה. ופרש מקצת גאונים ז"ל כי בבל וכל העולם כולו כיהודה ואיתי מעשה ואמ' כך עשה אדוננו באלמנתו שלאסקוי ראש הגולה שהיתה כתובתה מרובה ובא חכליה בנו וצוה בישיבה ואמר איני יכול לעמוד בכתובה ובהוצאה ונתנו לה כתובתה ופטרוה אע"פ שלא תבעה. הילכתא כהאי מעשה או לא דמקצת תלמידים דכל העולם חייבין לעשות כאנשי ירושלם. ילמדנ' אדו':

הא מילתא מן כמה דורות פליגי בה רבנן וכמה פלוגתא אית בה במילתא. אית מאן דאמ' בנהרדעא עבדינן כשמואל ובשאר בבל כולה כרב כי היכין דעבד רב נחמן. דאמרינן ההיא בת מחוזא דהוה נסיבא לנהרדעא אתאי לקמיה דרב נחמן שמעיה לקאלה דבת מחוזא היא אמ' בבל וכל פרוארה נהוג כרב אמרי ליה דירא בנהרדעא אמ' להו נהרדעא וכל פרוארה עבוד כשמואל. אבל שאר ארצות אית מאן דאמ' כרב עבדינן ממאי מדקא יהבינן קצבה לנהרדעא ואמרינן עד היכא נהרדעא עד דסאגי קבא דנהרדעא הכא הוא דדיני כשמואל אבל כל הארצות כרב. ואית מאן דאמ' בבל בלחוד דנהוג כרב עבדינן כרב אבל שאר ארצות כשמואל דסוגיין כואתיה בדיני והאיי דיהבינן קצבה לנהרדעא משום דבבבל היא אבל שאר ארצות כסוגיין. ואית מאן דאמ' דאפילו בבבל דנהוג כרב ביומי דרב וכי דן רב נחמן האיי דינא ביומי דרב ושמואל הוה. אבל הילכתא כשמואל מן כמה אנפי. חדא סוגיין בעלמא כשמואל בדיני. ועוד בעיוה רבנן ופשטוה כשמואל דתנן אלמנה ניזונת תנן וכאנשי גליל או דילמא הניזונת תנן וכאנשי יהודה ואסיקנן לעולם ניזונת תנן. דוקא ניזונת על כורחא דיורשים והויא לה סיעתה מן מתניתין לאנשי גליל. איליו מילי דמר רב משה הכהן גאון מחסיא. והוה אמ' נמי דאף ר' יוחנן וריש לקיש נמי סברין לה כשמואל. דקאמרינן קריביה דר' יוחנן הוה ליה איתת אבא דהוה נפישין מזונה אתו לקמיה דר' יוחנן אמ' להו זילו אמרו ליה לאבוכון דנייחיד לה ארעא למזונה. ודאיק מינה דאו סלקא דעתא סבירא ליה לר' יוחנן ולריש לקיש כאנשי יהודה למה לי יחודי

ארעא לכי שאכיב אבוהון ליתנון לה כתובתה וליפטרוה. אלא לאו שמע מינה ניזונת בעל כורחיהו כאנשי גליל וכשמואל. והוה אמ' נמי מר רב משה גאון מחסייה דקא אמרינן תוב אמ' רב יהודה אמ' רב אסי אין נזקקין לנכסי יתומין אלא אם כן היתה רבית אוכלת בהן ור' יוחנן אמ' או לשטר שיש [בו] רבית או לכתובת אשה משום מזוני. ומסיקנן אמ' לך ר' אסי ולר' יוחנן מי ניחא שבקינן מזוני דודאי מפסדא ונקטינן הכרזה דלא ידעינן או מרוחינן או לא מרוחנין הא לא קשיא כדרב יהודה אמ' שמואל התובעת כתובתה בבית דין אין לה מזונות. אלמא תובעת היא מדלא אמרינן דלמא לאו תובעת וטעמה דתבעה ואע"ג דקא מפסדא במזוני לא יכלין יורשין למיתן לה כתובתה ומיפטרה. ומכל מקום שאר ארצות לא עבדין כאנשי יהודה ודמיתליין בקצבה דיהבינן לנהרדעא ולא כלום הוא משום דנהרדעא מן בבל היא. והכין קאמ' נהרדעא ופרוארה כשמואל ושאר בבל כרב ורובה דבבל הוה סאגי ביה קבא דנהרדעא. הולכך הא קצבה בין לאתרואתא דנהוג כרב ובין לאתרואתא דנהוג כשמואל והולכך לא מיכרעא בשאר ארצות. והכין חזיננא בשאר ארצות דלית בהו מנהגא למידן כאנשי גליל וכאנשי ירושלם משום דשמואל מכרעא דסוגיין כוותיה בעלמא ועוד מהני ראיות דר' יוחנן דמר רב משה. ועוד דאית בתלמוד ארץ ישראל שמעתא ר' חנינה בריה דר' אבהו ואמרי לה בשם ר' אבהו קיסרין כיהודה ושאר כל הארצות כירושלם. להודיעך דעיקר מילתא לפום מנהאגי. והכין דינינן בכל אתרא כמנהאגיה והיכא דלא ידיענן ביה מנהג קבוע בהא מילתא כירושלם. ואמ' רב צדוק גאון מחסייה נ"ע דן לחכליה בריה דאיסקוי נשיא למיהב לה כתובתה ומיפטרה מן מזוני. דזוד מיניה עבד ליה כמה מעשים במאן דצוחו ולא אשגח בהון והפיק מזונות לאלמנה. ואף אנתון או אית לכון מנהג קבוע עבידו כמנהגכון ואילא עבידו כאנשי גליל וכאנשי ירושלם וכשמואל מן טעמי דפרישנא:

סימן שצ

ושש' הא דכתי' אפינקסיה דר' יהושע בן לוי האי מאן דבחד בשבא יהוי גבר וכול' ודאמ' להו ר' חנינא פוקו אימרו ליה לבר ליואי לא מזל יום גורם אלא מזל שעה גורם ודאיתמר ר' חנינא אמ' מזל מחכים מזל מעשיר ויש מזל לישראל או משום חכמה ועושר. ואו נמי להא דאמ' רבא חיי מזוני ובני לא בזכו ולא בעבדין טבין תליא מילתא אלא במזלא תליא מילתא לא קשיא לן אבל לראשון רוב רבנן דאין מזל לישראל ולדברי רב יהודה אמ' רב משום דאיסתייע מן ויוצ"א אות"ו החוצ"ה. ופירש צא ממחיצת הכוכב. מכלל דכולהו אשוו דכי אין מזל לישראל לאומות העולם יש מזל. ואו הכי הוא הרי הן מצוין

על הגזל ועל העריות ועל שפיכות דמים. ואם מזל יום או מזל שעה גרם לו שיהא גנב או זנאי או שופך דמים הרי הוא מתחייב והמזל גרם קשיא לן הא. וכן ההוא מעשה דר' אלעזר בן פדת כי עאביד מילתא יפרש אדונ' ויאיר עינינו דאמ' ליה קב"ה אפשר דמיתרמית בשעתא דמזוני וכי באיפשר תליא מילתא. הכין חזינא דבעלי אצטגנינות החוזים בכוכבים הוו תרין גוני. איתי מינהון מאן דתאלי כל מילי במזל ואמ' אפילו תנודות שלאדם ואפילו רחשושי לבו תלויין במזל ומן התם הוא דנאחתין להכא ולפום מאי דאית התם האוי הכא. וכל עיסקי דארעא כמין מטבע שלשעות דר ונח להחתם ומזלות שמים כמין חותם שמכניס אותן וטובען בדיוקני שלו דלא מוסיף ולא גארע. ואילין לית בהון מאן דמודי בקב"ה ומובדלין הן מדברים שלנו. ואית מנהון גנסא אחרינא דאמרין אדם עושה בחכמתו דברים שלא המזל גרמן ויכול בדעתו לכוף מאי דגרם מזל. והוו נמי תרין גווני מינהון מאן דתאלי לה למילתא בנפשו שלאדם ואמ' שרוחו ונפשו שלאדם עליונית וגוהר דילה ועיקרה למעלה מן הכוכבים והמזלות ויכולה היא ואף הוא יכול בכחה לשנויי מאי דגרים מזל. ומנהון מאן דתאלי לה למילתא ברבונו שלעולם ברוך הוא ואמ' דברא ביה באדם יכולת לכוף מה שגרם לו מזלו. ובין להני ובין להני דהאי גנסא אחרון כד גארים מזל חם אתי בעידניה לאילין יכיל אדם למישתא מקראני דמיצטנן בהון ולא חיים גופיה ולאילין מדקב"ה כד ניחא קמיה לאצוליה ולמידחא מיניה דאחי. וכן נמי לענין גנבותא וזניותא בין להני ובין להני לא גארים מזל אלא תאוה ותיאבון בעלמא דהאוי כאינש דשקיקא דעתיה וכסיפא נפשיה ומיטרפא רוחיה לההיא גנבותא וגזלנותא או לההיא זניותא ויכיל הוא למיכיפה לתאותו ולאיתגבורי עלה וכגון יצר רע בעלמא היא דאית זמנין שהוא מתגבר על האדם ומתגרה בו הרבה ויכיל אדם למיכיפיה. השתא לכל מאן דאמרינן שהמזלות גורמין איכא קושיי ואיכא פירוקי. אלא לדילך דלא קשיא לך אלא לעניין גנבותא וזניותא דהא מחיבין בהו גוים ואשוו להו רובה דרבנן שיש להן מזל כבר פריקנא לך הדין קושיא דתאוה בעלמא הוא שגורם להם מזל ומגבר עליהן את יצרן ויכלין למידחייה דרחמנא שוי בהון חילא למידחייה ולמיכיפיה. והא ר' חנינא גופיה דאמ' מזל מחכים מזל מעשיר ויש מזל לישראל שמעינן ליה דאמ' הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. להודיעך שבידיו שלאדם היא. ובין למאן דאמ' יש מזל לישראל ובין למאן דאמ' אין מזל לישראל ממאן דאמרי מזל גורם ההוא דגרם ליה מזאליה להתגבר עליו יצרו וצריך למיטרח ולמיסבל ניוול קשה במידחייה אית ליה אגרא נפישא קמי שמיא כד דאחי ליה טפי ממי שלא גבר עליו יצרו כמוהו. וכלל מאי דגרים מזל לדבריהן שלאלו תאוה שיכול לדחותה הוא כי הא דרב נחמן בר יצחק דאהדרתיה אמיה אתליסר

כלדאי ואמרי לה כולהו גנאבא הוי רמאי עליה דמכסי רישיה ולא הוה שבקא ליה דמגלי רישיה יומא חד הוה יתיב קא גרים תותי דקלא אפרחיה זיקא לגלימיה מיניה סליק פסק קיבורא בשיניה. והאי כי מיכדי זו היא תאותו שטמונה בלבו תמיד או לאו דכף נפשיה בטירחא רבה הוה האוי גנאבא כי היכי דגרם לו מזל אלא מיהו כבש את יצרו ומשל ברוחו. והכין מסקאנא דהא מילתא. ודקא תמהת ממעשה דר' אלעזר דאמ' אפשר דמתרמיא לך שעתא דמזוני. כיון שלא מגרימת מזל תמהת דהא אמרת מזל מחכים מזל מעשיר לא קשי לך אלא תמהת מדקאמ' אפשר ואמרת וכי באפשר תליא מילתא. מאי תימהא אית בהון. מי קשי האיי מדכתי' קרא בקש"ו צד"ק בקש"ו ענו"ה אול"י תסתר"ו וג'. ועוד האי איפשר דהכא לאו במקום ספיקא ניהו כמאן דאמ' שמא או אולי. אלא השתא ליכא איפשר אילא או מיתפיך עלמא האוי אפשר ועבידנא. משל לאדם שהוא מלמעלה ואחד מלמטה אמר תחתון לעליון אסקו לוותך אמ' ליה עליון השתא כמה דליכא חבלא דמיתלית ביה ומדלינא לך מסיקנא לך לא אפשר דסלקת. או מתקנינן הבלא ודאי האוי אפשר דסלקת מחתנא לך ומסיקנא לך. ודברים אלו לקושיא שלך:

סימן שצא

ודאמ' רבה בר בר חנה כי הוה עילינן בתריה דר' יוחנן למיכל פירי דגניסר וכול'. מאי לא טעים לי מזונא. לומר שאין הפירות סועדין את הלב כדרך שהלב סועד את הלב ואע"פ שאוכל מהן הרבה כיון שלא אכל כלום ממה שמברכין עליו ברכת הלחם או נמי בורא מיני מזונות נשבע שלא טעמתי מזון:

סימן שצב

ודר' אמי ור' אסי אכלו עד דנתר שער רישיהו. בזמן שאוכל הרבה מתרוחין הנקבים הדקים שבגופו הנודעים באלמסאם. ובזמן שמתרוחין אין אוחזין את השער ונושר מקצתו. וכן ר' אבהו דאכיל עד דשריק דידבא מאפותיה שאמרת משום זיעה. לא מחויא מילתא משום זיעה אלא משום דמדהן גופיה. ומחויא מילתא שהיה בשרו חלק ביותר וקשה ולא היה בו שער ולא נקבים וכשאוכל פירות שמנים שיש להן שמן כגון שקדים ואגוזים וכיוצא בהן אין בשרו מחולחל לצאת הבל שלהן ראשון ראשון ומתכנס והווה כשמן ויוצא חוץ מן העור והווה כמקום משרועית וכחלקלקות הוא ואם עומד זבוב עליו יוחלק ולא ימצא להתלות:

סימן שצג

וריש לקיש דאכיל עד דמאריד. שאמרת ממאי מאריד. מאריד מאימתא דבי נשיאה שיש מאכלות שהן עושין באדם כגון שכרות כשם שהשכור מורד מלהיות עליו אימה כך האוכל את אותו המאכל מורד מלהיות עליו אימה. וכך היה ריש לקיש כפוף תמיד לבי נשיאה ובזמן שאוכל מאותן המאכלות מורד ויוצא מלכוף להן עד דמשדרי בלושי ומיתו ליה וחוזר כאדם שיינו פג ונוער:

סימן שצד

ששה דברים מרפאין את החולה. כיצד מרפאין ופירוש כל חדא וחדא. תחלה דע כי לא כענין רפואות שהיו הראשונים עושין רפואות שלעכשו. ויש כמה דברים שהיו הראשונים יודעים שיש במאכל זה שאין יודעין אותו עכשיו. ואין לסמוך עכשו על אותן רפואות לפי שאין אנו יודעין היאך רפואה בהן. ועוד אין לך דבר מיוחד מרפא לכל חלי אלא כל אחד יש בו רפואה לדבר אחד. וזה שהוצרכנו להזכיר ששה דברים אילו לומר כי יש בהן מזון ואף יש בהן רפואה. כרוב בלשון ישמעאלי כרוב. יש בו הועל מן השכרות וגם משלשל הוא ומימיו מתירין את הבטן. תרדין בלשון ישמעאלי סלק. אף הן מימיהן מתירין את הבטן ויש בהן מירוק ומועילין לפתח סיכור שבכבד ומועילין בכאב הטחול. מי סיסין יבשה מפרשין אותו מיא דקובלי והן עשבים שנקראין בלשון ערבי באבונג. שורין אותן במים ורוחצין במימיהן ושותין נמי מהן והן סגלגלין ודומין לסיסין. מפרש במי שאחזו קורדיקוס למישרא סיסין יבישתא במיא למים דסיסין רטיבתא במיא. קבה לא הקבה שבבהמה גדולה היא אלא שבבהמה קטנה והיא הנקראת אנפחה. שמעמידין בה את הגבינה. יש בה כמה מיני הועיל להברות ולהעלות בשר. רית. אמרו חתיכה קטנה יתרה שנמצאת על לב שלכבשים קטנים שיונקין חלב ונקרא אללבלאב ונקראת אלחלוה. ויש בה כמה מיני הועיל. יותרת הכבד כמשמעה. מרפאין בהן את בעלי שברירין שבעין שנקראין בלשון ישמעאלי אלעשא ואלשבכרה:

סימן שצה

והא דאמ' להו רבה לאביי ולרבא בר רב חנן דשאילת היכי גרסי רבנן בוצינא מקיניה ידיע או מקוטניה ומאי פירוש'. לא הכין גרסינן ולא הכין. אלא אית דגרסי מקוטפיה ידיע ואית דגארסי מכניה ידיע ותרויהו עולין לטעם אחד. ומשל הוא זה שמצוי בלשון ארמי. הרבה קישות מעיקרה ידועה מרה היא או מתוקה. מאן דאמ' מקוטפיה מדוכתא

דקטפין לה מיניה. ומאן דאמ' מכניה מן הכן שתחתיו בשעה שקוטפין אותו בסימנין שיש לעובדי אדמה שיודעין אם מרה היא אם מתוקה:

סימן שצו

וששׁ' לפרש לכם גמרא דהני תרתי הילכאתא וטעמיהי בית שמאי אומ' נוטלין לידים ואחר כך מוזגין את הכוס וכול'. בית שמאי אומ' מקנח אדם את ידו במפה וכול'. כבר מפורש דבקמיתא הכין פליגי בכלי שניטמאו אחוריו במשקין דקיימא לן דתוכו ואגנו ואזניו וידיו טהורין. והני מילי כולהי לאוכלי חולין בטהרה בטהרת הקדש או בטהרת תרומה כל אחד ואחד במעלה שיש לו מפני שבטהרות אם נגעו משקין טמאין באחוריו שלכוס אחוריו בלבד טמאים ושניים הם והנוגע בהן נפסל אבל מה שבתוכו וגם תוכו ואגנו ואזנו וידיו טהורין. בית שמאי סברי כי האי כוס שניטמאו אחוריו במשקין אסור להשתמש בו דגזרינן משום ניצוצות שלמשקין טמאין שמא יכנסו לתוכו שלא מדעת ולפיכך אע"ג דאית להו ניצוצות דאמרינן דילמא נפל מנהון מדעם לתוכו לבית שמאי גזרינן שלא ישתמש בו. ולפיכך גזרין בית שמאי שלא ימזוג את הכוס ואחר כך יטול ידיו אלא יטול ידיו תחילה ואחר כך ימזוג את הכוס שאם אתה אומ' מוזגין את הכוס תחלה לא יעשה כן שמא יטמאו משקין שעל גבי הכוס מחמת ידים ויחזרו ויטמאו את הכוס שהווה כלי שניטמאו אחוריו במשקין ואסור להשתמש בו אלא יטול את ידיו תחילה שיהיו ידיו טהורות ולא יטמאו בהן משקין שעל גבי הכוס. ומקשינן לבית שמאי למה להו למימר שמא יטמאו משקין שעל גבי הכוס מן הידים אמרו שמא יטמאו הידים את הכוס. ופרקו כי ידים שניות הן כשגזרו רבותינו טמאה על הידים מפני שעסקניות הן כמה שמפורש בגמרא דיציאות שבת וחששו שמא נגעו בדבר טמא שלא מדעת אדם והצריכוהו שיטול להן מים קודם שיגע בטהרות ולא הצריכוהו לרחיצת כל גופו מן החשש הזה. וכי היכי דלא ניסרוך בתרומה נהגו נמי בחולין דאמרינן אמ' רב אידי בר אבון אמ' רב יצחק בר אשיאן נטילת ידים לחולין מפני סרך תרומה ועוד מצוה מאי מצוה אמ' אביי מצוה לשמוע דברי חכמ' ועוד מצוה מדר' אלעזר בן ערך דכתי' וכ"ל אש"ר יג"ע בו הז"ב וידי"ו וג' ואמר ר' אלעזר בן ערך מיכן סמכו חכמ' לנטילת ידיים מן התורה אמ' ליה רבא לרב נחמן מאי אסמכתיה אמ' ליה דכתי' וידיו לא שטף במים הא שטף טהור והא בעי טבילה הכי קאמ' ואחר שלא שטף טמא שחשבו כאילו כתוב וכ"ל אש"ר יג"ע ב"ו הז"ב ומי שידיו לא שטף במים וכשגזרו רבותינו טמאה זו על הידים כך גזרו לשומן כשניות לא כתחלה שכך שנינו המכניס את ידיו לבית המנוגע ידיו תחלה

דברי ר' עקיבא וחכמ' אומ' ידיו שניות הן כל המטמא בגדים בשעת מגעו מטמא את הידים להיות תחלה דברי ר' עקיבא וחכמ' אומ' להיות שניות. ואמרינן בהכל שוחטין אפילו ר' עקיבא כי קאמ' בתרומה וקדשים דחמירי אבל בחולין שניות הויאן. ובית הלל סוברין מותר להשתמש בכלי שנטמאו אחוריו במשקין ואומרין ניצוצות לא שכיחי. לפיכך אין גוזרין ליטול ידים תחלה קודם מזיגת הכוס אלא תחלה מוזגין את הכוס וגזרו שלא יטול ידים תחלה גזרה שמא הכוס טמא ויטמאו משקין שעל גבי ידים מחמת הכוס ויחזרו ויטמאו את הידים ונמצא כאילו לא נטל ידיו. והקשינו לבית הלל אם אתה חושש שמא הכוס טמא למה לך למימר שמא יטמאו משקין שעל גבי ידים ממנו אמור שמא יטמאו ידים גופן ממנו. ופרקנו שאין כלי מטמא אדם. וזו היא ששנינו האכלים והכלים שנטמאו במשקין מטמאין את הידים להיות שניות דברי ר' יהושע וחכמ' אומ' את שנטמא באב הטמאה מטמא את הידים ואת שנטמא בולד הטמאה אין מטמא את הידים. וגם שנינו אמרו חכמ' מבואר הדבר את שניטמא באב הטמאה מטמא את הידים בולד הטמאה אין מטמא את הידים אבל כלי מטמא את המשקין שבידים והמשקין מטמאין את הידים. דתנן משקין שניטמאו באחורי כלים מטמאין אחד ופוסלין אחד הרי הוא אומ' מטמאיך לא טמאוני ואתה טמאתני. וחזרנו והקשינו אם אתה מחזיקו בכלי טמא אע"פ שאינו מטמא אדם אם מטמא משקין שבידים שנגעו קל וחומר שהוא מטמא את המשקין שבו. ופרקנו כי דברים אלו כשהכרנו בודאי כי הכלי גופו אינו טמא אלא שנטמאו אחוריו במשקין בלבד שמא יש בו טהור ואין הידים טמאות ממנו ואין חוששין אלא שמא יטמאו מאחוריו משקין שעל גבי ידים ויחזרו ויטמאו את הידים. לפיכך מוזגין אותו כי מותר להשתמש בו ואחר כך נוטלין לידים. ודבר אחר אפילו לדברי בית שמאי שאמרו אסור להשתמש בכלי שניטמאו אחוריו במשקין ולפיכך יטלו אחוריו תחילה שמא יטמאו משקין שאחורי הכוס מן הידים קאמרי להו בית הלל הא עדיפא תכף לנטילת ידים ברכה שלא יפסיק בין נטילת ידים לברכת הלחם בכלום:

הלכה שנייה. וכבר מבואר כי חלוקתן בשלחן שני שאינו תחלה בטמאה לא שני כמפורש במסכתא דטהרות. בית שמאי סברי אסור להשתמש בשלחן שני. ובית הלל סברי מותר להשתמש בו. לבית שמאי דסברי אסור להשתמש בשלחן שני כשמקנח אדם את ידו במפה אחר נטילת ידים אין מניח את ידו כשהיא כרוכה במפה אלא על השלחן שאם אתה אומ' מניחה על הכסת גזרה שמא הכסת טמאה מדרס והמפה יש בה לחלוחית שלמים שנטלו לידים ומטמאין אותן משקין שבמפה מחמת כסת וחוזרין ומטמאין את הידים. והקשינו אם אתה חושש שהכסת טמאה מדרס למה לך שמא

יטמאו בה משקין שבמפה אמור כי האדם נטמא בה. ומפרקינן ספק מדרסות דרבנן משום טמאת ידים חישינן אבל לטמא אדם לא חישינן. ולא חישין בית שמאי מלהניח יד על השלחן משום דאסרי להשתמש בשלחן שני והולכך שלחן לדבריהן טהור. אבל בית הלל שמתירין להשתמש בשלחן שני אמרי לך לא יניד ידו במפה עליו שמא יניח עליו את המפה שיש בה לחלוחית שלמים שנטל לידיו גזרה שמא יטמאו משקין שבמפה מחמת שלחן ויחזרו ויטמאו את האכלין והקשיא אם שלחן טמא הוא יטמא בעצמו את האכלין ולא צריכא למימר מטמא את המשקין שבמפה והן מטמאין את האוכלין ופריקנן דכיון דשלחן שני הוא אין שני עושה שלישי בחולין ולא מטמי להון לאוכלין אבל מטמא הוא את המשקין שבמפה והמשקין מטמאין את האכלין שעליו כי דפרישנן לעיל דתנן משקין שנטמאו באחורי כלים מטמאין אחד ופוסלין אחד הרי הוא אומ' מטמאיך לא טמאוני ואתה טמאתני כי השלחן שטימא את הידים הוא טימא את האוכלין והמשקין טימאו את האוכלין דבר אחר אין נטילת ידים לחולין מן התורה. משום דקאמרי בית שמאי לבית הלל מאי שנא גבי אכלין שלא יניח אדם מפה שבה משקין על השלחן דלא ליתו אוכלין לידי טומאה ומאי שנא גבי ידים לא גזריתון שלא יקנח ידיו במפה שעל הכסת כדי שלא יבואו ידיו לידי טמאה. וקא מהדרי להו בית הלל אין נטילת ידים לחולין מן התורה והולכך גזרינן משום אוכלין ולא גזרינן משום ידים מוטב יטמאו ידים שאין להן עיקר מן התורה ואל יטמאו אוכלין שיש להן עיקר מן התורה דקא סבר הך דר' אלעזר בן ערך בתרומה ובקדש היא דרחמ' אומ' כ"ל טהו"ר בבית"ך יא"כ' אותו וכת' כל טהור יאכל בשר. אבל חולין דכתי' הטמא והטהור יאכלנו לית לן בה. ורבנן גזרו מפני סרך תרומה ועוד משום סכנה כדמפרש בגמרא דכל הבשר והני הילכאתא דבית שמאי ובית הלל כולהי באוכלי חוליהן בטהרה אבל באחרים לא. והאיי גמרא דהני תרתי הילכאתא תנן בית שמאי אומ' נוטלין לידים ואחר כך מוזגין את הכוס. תנו רבנן בית שמאי אומ' נוטלין לידים ואחר כך מוזגין את הכוס שאם אתה אומר מוזגין את הכוס תחלה גזרה שמא יטמאו משקין שעל גבי הכוס מחמת ידים ויחזרו ויטמאו את הכוס ונטמיוה ידים לכוס ידים שניות הן. ובית הלל אומ' מוזגין את הכוס ואחר כך נוטלין לידים שאם אתה אומר נוטלין לידים תחלה גזרה שמא יטמאו משקין שעל גבי ידים מחמת הכוס ויחזרו ויטמאו את הידים וניטמא כוס לידים אין כלי מטמא אדם וניטמינהו כוס למשקין שבתוכו הכא בכלי שאחוריו טמאין עסיקינן וכי דתנן כלי שניטמאו אחוריו במשקין אחוריו טמאין תוכו ואגנו אזנו וידיו טהורין נטמא תוכו כולו טמא במאי פליגי בית שמאי סברי אסור להשתמש בכלי שאחוריו טמאין וגזרינן משום ניצוצות ובית הלל

סברי מותר להשתמש בכלי שאחוריו טמאין ניצוצות לא שכיחי דבר אחר תכף לנטילת ידים סעודה. מאי דבר אחר הכי קאמרי להו בית הלל לבית שמאי דקאמריתו אסור להשתמש בכלי שאחוריו טמאין דגזרינן משום ניצוצות ניצוצות לא שכיחי ועוד אדרבה תכף לנטילת ידים סעודה. מתני'. בית שמאי אומ' מקניח ידו במפה וג'. תנו רבנן בית שמאי אומ' מקנח ידו במפה ומניחה על השלחן שאם אתה אומ' על הכסת גזרה שמא יטמאו משקין שבמפה מחמת כסת ויחזרו ויטמאו את הידיים ותיטמייה כסת לגברא גופיה בספק מדרסות דרבנן ובית הלל אומ' על הכסת שאם אתה אומ' על השלחן גזרה שמא יטמאו משקין שבמפה מחמת שלחן ויחזרו ויטמאו את האולכין וניטמי שלחן לאוכלין שבתוכו בשלחן שני עסיקינן ואין שני עושה שלישי בחולין במאי פליגי בית שמאי סברי אסור להשתמש בשלחן שני ובית הלל סברי מותר להשתמש בשלחן שני דבר אחר נטילת ידים לחולין מן התורה מאי דבר אחר הכי קאמרי להו בית הלל לבית שמאי דקאמריתו מאי שנא גבי אוכלין גזרינן וגבי ידים לא גזרינן אין נטילת ידים לחולין מן התורה מוטב ניטמיוה ידים שאין להן עיקר מן התורה ואל יטמא אוכלין שיש להן עיקר מן התורה:

סימן שצז

מילי דמזבין בר קפרא בדינרי. שהיה ממשל משלים ללמד מוסר ודרך ארץ ודרכי ניהוג העולם ונוטל שכר על זאת. אדכפנת אכול. עודך רעב אכול כשם שהרעב אם אוכל בשעה שהוא רעב או אחרי כן כמעט הרי הוא אוכל בתאוה ונהנה במאכלו ואם מעכב הרבה המרה הירוקה גוברת עליו וכחו כחש וכשבא לאכול אין יכול לאכול הרבה כך בעיסקי העולם הזה והעולם הבא כענין שכת' כ"ל אש"ר תמצ"א יד"ך וג' ופתרונו בזמן שכוחך עלך וכי דתניא (אמ') ר' שמע' בן אלעזר אומ' עשה עד שאתה מוצא ומצוי לך ועודן בידך. ואם תניח צרכי היום וחובותיו למחר דיו ליום השני לעמוד בצרכיו וחובותיו ואיך יעמוד בשלאתמול. וכשם שהרעב בערב ודוחה אכילתו לערב שני אין יכול לאכול אפילו אכילה שלעת אחד וכשלכן שלכמה עתים. כן פתרון אדכפנת אכול ואדצהית שתי. דברי חכמה יפים במשל שמצוי תמיד וידוע לכל. ופירוש אדרתחא קידרך שפוך גם כענין הזה. בזמן שיש בידך עשר שאתה יכול לפזר ממנו ולעשות חסדים שנמצא מה שבידך כמים רותחים בקדרה ונשפכין לחוץ כי הקדרה לא תכילם לפיכך מה שניטל מן הקדרה באותה שעה הרי הוא נשמר ויכולין בעליו לעשות בו חפצם ולהאכיל ממנו עניים אם נוטלין ממנו מחסרין את הקדרה בדעת ואם מעלימין עין הרי הוא נשפך ארצה

כי אין הקדרה מכילה אותו ואבד מבעליו. וכך משל שלממון. קרנא קריא ברומי. היה מפרש כי רגילין ברומי להכריז בקל קרנא משרוקיתא ולומר כך:
בן מוכר תאנים מכור תאנים כאבוך ואל תשנה מאמנותו כי כן טוב לך:

סימן שצח

כנצולה זו שאין בה דגן. חצר שלגורן שניטל כל מה שיש בה נקרית בלשונם נצולה:

סימן שצט

גונאיי. מקום הוא אחורי בבל בצד מזרחו שלחדקל מאחורי נהרואני נקראת גונאי. ועדאן קוראין אותן ישמעאלים גובי:

סימן ת

סנטירו. יש גורסין כך ואנו גרסנו סניטרו. מנגד מתניו מצדו בין צלעותא לעגבותיו. ונקרא בלשון ישמעאלים אלבצר והמניח ידו על סניטרו אומרין בלשון ישמעאלים מתכצר:

סימן תא

מיני הדריוקין בלשון ישמעאל אלאסתסקא. ושלשה מינין שלו כך קוראין אותן הרופאין עכשו אלטבלי ואללחמי ואלזקי:

סימן תב

דרך טרכסמון. פירושו דרך רשות הרבים:

סימן תג

פיטמא שלרמון. עיקר העץ שעל גביו שהוא כמו כן לעץ. וכמה ששנינו לענין אתרוג ניטלה פטומתו:

סימן תד

סודני. בכמה דוכאתא אשכחן דרבא קא קארי ליה לרב פפא סודני הכא. בסוף כאי זה צד מברכין משום לפתא אמ' ליה רבא לרב פפא אתו דלא נפיש לכו חמרא במאי תבריתו ליה. ובסוף ר' ישמעאל דמנחות אמרינן אמ' ליה רב פפא לרבא או הכי אע"ג דלא אשריש נמי אמ' ליה סודני בשדה כתי'. ובסוף שמאי אומ' אמרינן אמ' ליה רב

פפא לרבא מהו למעבד כי הא מתניתא אמ' ליה סודאני לא מגניא באפך. וכך שמענו מן הראשונים סודני חקלאה כלומר שאתה מבני השדה ולא מבני מדינה. וסודני לשון שדה. והכי הוה רב פפא מבני נרש שהיא כפרים ושדות ורבא מן מחוזא שהיא רסן והיא היתה מדינת המלכות:

סימן תה

שינאנא. גם כן שמואל הוא שאומר הרבה כך לרב יהודה. ופרושו בעל שינים כי אמרו שיניו שלרב יהודה היו גדולות ביותר. ודילמא הוה ידיע רב יהודה באותן עתים שינאנא והוה ידיע רב פפא סודני. ויש שנושאין עצמן לומר דכואת שמואל ורבא לא הוו קארו שמי לתלמידיהון כי הני. והאיי שינאנא ששונה הלכות או ששנונין טעמיו. והאיי סודני איש סודי תורה. והני מילי בעלמא אינון. שיננא ברור בלשוננו אפילו בפי נשים וקטנים שכל גדול שינים כך קוראין אותו. וגם סודני אינו מכוער לקרוא לבן כפר עירני וסודני:

סימן תו

זיקפא דידא דכתבת זיקפא דבי ידא הוא והוא בית יד הנקרא בלשון ערבית אלכם. כשמוציא ידו מבית ידו הנשאר מרחב שלבית יד מכנסו וזוקפו והוא זיקפא:

סימן תז

כי סיטמא דברזלא. יש בדיל חד ונקרא כן שאבורקאן שמניחין אותו על פי מעצדות ומעדרין כדי שיהו חדים והוא סטאמא:

סימן תח

מחטא דתלמיותא. איחוי הנקרא כן בלשון ישמעאלים אלרפו:

סימן תט

דין גרמא דעשיראה ביר. אמרו עשרה בנים קבר ר' יוחנן והעשירי שבהם נפל לתוך יורה רותחת ונתחתכו אבריו ונטל ר' יוחנן אצבע קטנה שלו וצררה בסודרו שהיה מתנחם בה ועליה אמר כך. ואמרו כי נשאר רב מתנה והוא בן ר' יוחנן ושלחו ר' יוחנן אצל שמואל לבבל ללמוד תורה:

סימן תי

כדו בר. כלפי בר שהוא חוץ למחיצה:

סימן תיא

שיתין אופי. קליפין שלדקל שנקראין בלשון ישמעאלי אלכרב. וקוראין בלשון ארמי אופי. האחת אופתא:

סימן תיב

וקימי עלי כסלי כסלי. כך היו גורסין. ופירוש כסלא משוניתא. ויש שגורסין כי כסלי לאגיא ופירוש אגיא מקום הניר הקרוי בלשון ארמי כראבא. כשם שאותן משרים דכארבין בארעא הנקרא אגיא. סבוב להן העפר שיצא מהן. דהוה כמשוניתא ונקרא כסלא. כך אלו סבובין לנו:

סימן תיג

כאגני לאה שכתבת אנו גורסין כגני ליא. ומשל הוא הצבא לנהרא כגני ליא:

סימן תיד

כלפי ליא. אתמהמתא כלומר איך אפשר להיות כן:

סימן תטו

גרגילא. אחד ממיני ירק הנאכלים בבבל. והוא דאמרינן בסדר יומי אכסני לא יאכל גרגיר מפני שמרבה את הזרע ובלשון ערבי גרגיר:

סימן תטז

כשות. אף כן נקראת בלשון ישמעאלי כשות. והוא כמין חוטין ירקרקין כגון שלברקת שעיקרן בארץ ופרין על הקוצין הנקראין היזמי:

סימן תיז

והיל' כינוקא דבי רב. משום דכשות גמר פירא והוא פרי גמור לפיכך מברכין עליו בורא פרי האדמה. אבל חזין עדאן לא גמר ולא היה פרי גמור לפיכך מב' על' שהכל נהיה בדברו. ודגנוניאתא דזרעי אינאשי אדעתא דחזין כמאן דגמר פירא דאמי:

סימן תיח

סור שלקורות. כל דבר מבונה זה על זה כסדר שאומרין בלשון ישמעאלי מעבא קוראין לו סור. ובלשוננו כל דבר שנגמרה מלאכתו והונח זה על זה מתוקן אומ' מסור. כשממלאין את הספינה ומניחין כל דבר במקומו אומרין מסורא. אף מלחים ערביים עכשו אומרין קד סור אלספינה ודומה כי עיקרה לשון ארמי:

ק"ב בעל הרחמים יפתח לך שערי חכמה ויאיר עיניך במאור תורה:

ישע רב:

סימן תיט

שאלות אלו יצאו לפנינו לשער הישיבה שלגולה אל בית דין הגדול שלאדו' האיי ראש ישיבה שלגולה בן אדונ' חנניה ראש ישיבה שלגולה בן אדונ' יהודה ראש ישיבה שלגולה וקראו אותם לפנינו וצוינו וכתבו תשובתן כאשר הראונו מן השמים:

וששאלתם שטרי חוב המוקדמין פסולין והמאוחרין כשרין וכול':

סימן תכ

וששאלתם המסכן. והוא החולה הגוסס הקרוב למיתה אם אמר כתבו גט לאשתו יכתבו העדים ויתנוהו לה אפילו אם לא אמר מסרוהו לה. מפני שאין מדרך החולה לומר לעדים שיכתבו גט לאשתו כשאינו חפץ למסרו לה לפי שכוונתו לפטור את אשתו מיבום וחליצה. אבל האיש הבריא אפשר הוא שנתכוון להפחידה [את אשתו]. משום הכי אם אמר לעדים מסרו הגט לאשתו ימסרו ואם לאו לא ימסרו:

סימן תכא

וששאלתם מה פירוש ולא כטופסי דשטרי - כך ראינו שפירושו הוא שטרות שאין בית דין חייבין לגבות על פיהם ממון. כמו שטרי חלטאתא ואדרכאתא דלאו בני פירעון נינהו שדומין לאסמכתא. דקאמרינן אסמכתא לא קניא. ובשביל ששני הדברים [השטרות] האלה אינם מועילים לגבות חוב נוציא אותם מכלל השטרות ונכתוב דלא כאסמכאתא ודלא כטופסי דשטארי. כדי ליפות השטר שביד המלוה או הלוקח או כתב המתנה וזולתו. ולא יכול המערער להחלישו ולומר אני כתבתי לו דבר שאין בו ממש שבית דין לא ידונו על פיו:

סימן תכב

וששי. (אלין מן שאלות דאתיאן מן בצרה:
ופירוש טפיח אנו (או)מרין כי זו המלה יש לה שלוש פיתרונות בלשון רבותינו. הא' מיני עשבים כמו ששנינו ופוקקין את המאור בטפיח. ב' קצר כמו יצא מביניהן טפיח. וג' כלי שנעשה מן הוצין או ממיני גמי:
וכולאן ואסל ומאחר):

סימן תכג

ושאלת על הספאתג. ואיך ידונו [בית דין] אם כתב ראובן לשמעון ספתגה ממדינה למדינה ושמעון מסרו ללוי שקבלו ממנו ואחר כך הכחיש. ומי שמסר והוא [המקבל השני] מודה שלא נתן. אם יכול שמעון לחזור על ראובן ולתבוע ממון הספתגה לפי שלא קבל מלוי כלום או לאו. - כד ראינו שאין בשרשי הדינים שלנו [להתיר] לשלוח הספתגה. לפי שאמרו רבותינו אין משלחין מעות בדיוקני ואפילו עדים חתומין עליה. אבל בשביל שראינו שהבריות משתמשין בה התחלנו לדון על פיה כדי שלא יתבטלו המסחרים בין האנשים. וקבלנו לדון בה כמשפט התגרים לא להוסיף ולא לגרוע. וכך הוא הדין ואין לשנות ממנו דבר:

סימן תכד

ואם היה המטבע במצב טוב ולוה ראובן ממשעון ק' [מטבעות] יחזיר לו מה שהוא בדומה. אם היה כשר יחזיר לו כשר ואם היה פסול יחזיר לו פסול. ואם לוה פסול והחזיר לו כשר זהו רבית והוא אסור. ועל כגון זה אמר רב נחמן כללא דרבותא כל אגר נטר לי אסור. ואמנם אם השלטו [המלך] בטל את חותם [המטבעות] ופסל את המטבע בזה נמצא ד' אופנים. הא' מהם. אם ראובן לוה ק' דרהמים ובטל השלטון את החותם ועשה חותם חדש. והמטבע הראשון אינו יוצא בין האנשים בעסק חייב ראובן לשלם ממטבע החדש. ואין משגיחין לזול המטבע הראשון שזה יהיה רבית. לפי שכמו שלוה מטבע היוצא בין האנשים כן חייב לשלם לו. ובזה אמרו רבותינו. איתמר המלוה את חבירו על המטבע ונפסל המטבע מהו אמר רב נותן לו ממטבע היוצא באותה שעה ומדבריו נותן לו מטבע היוצא בשעת הדין נלמוד שהמטבע הקודם לא ירשה השלטון [שיהי יוצא] וקם המטבע החדש במקומו כמו שנדע שהשלטון יחקוק בשנה אחת דרהמים באיזה צורה. ובכלות השנה יכריז השלטון שכל מי שנמצאו אצלו מאלה הדרהמים יתיך

אותם ויחקוק צורה אחרת. ולפיכך אמרו נותן לו ממטבע היוצא באותה שעה. [היינו] ממטבע החדש:

ושנית. מטבע שפסלוהו אנשי המדינה. ובזה הדין הוא שאם לוה ראובן משמעון איזה מטבע ופסלו אנשי אותה המדינה את המטבע הזה וחקקו מטבע אחר צריך לשלם לשמעון במטבע הראשון ולא במטבע החדש. מפני שהלוה יכול לומר לו מאותו המטבע שהלויתני אפרע לך. ואם תאמר שהוא [המטבע הישן] אינו יוצא בעסקים. אינו יוצא הוא במדינה זו אבל יוצא הוא במדינה אחרת הוליכו למדינה שיוצא שם. ובזה אמרו רבותינו אלא איזה הוא נפסל כל שפסלתו מדינה זו ויוצא במדינה אחרת ושמואל אמר יכול לומר לך והוציאו במישן. ומזה נראה כי עשו הפרש בין פסלתו מלכות ובין פסלתו מדינה. והאופן השלישי. שהוסיף השלטון על המטבעות [היוצאים בין] האנשים. וזה בשתי פנים. או שהוסיף השלטון על משקל הדרהמים עד שדרהם אחד היה כשנים. או שהאנשים יחשבו את הדרהמים במספר כמו שיחשבו במדינות הודו וימן [תימן]. ואחר כך צוה השלטון להוסיף על הדרהם הזה ועשה משקלו כפול או מרובע. וצריך שמעון להפרע מראובן ממטבע החדש מפני שהראשון אינו יוצא והוא [הלוה] חייב לשלם במטבע היוצא בין האנשים. ואין לנו לחשוש בהוספת המשקל משום רבית. כמו שהודיעונו [רבותינו] גם כן. בעא מיניה רבא מרב חסדא המלוה את חבירו על המטבע וכו'. ופירוש זאת השמועה הוא. שאל רבא מרב חסדא אם ראובן לוה משמעון דרהמים ובטל השלטון את חותם המטבע ופסלו והוסיף על [משקל] הדרהמים האלה במה ישלם לו. השיבו רב חסדא ישלם לו מהמטבע החדש היוצא באותה שעה לפי שאותו החותם [הראשון] כבר נפסל. שוב שאלו שנית ואפילו הוסיפו על המטבע. אמר ליה אפילו נעשה הדרהם גדול כל כך עד שלמשל מדת חטים שהיתה עד עכשיו שוה עשרה דרהמים היא שוה עתה חמשה מאלה הדרהמים. הציע רב אשי ואמר אם הוזל השער מחמת שהוסיפו על המטבע צריך לשלם כשעור הזה [הראשון]. ואם הוזל השער במקרה ולא מחמת המטבע ישלם לו ממטבע חדש דרהם תחת דרהם. השיב רבה והא קא שאכח נסאכא. אם נוסף המשקל הלא יקבל ט"ו דרהמים תחת העשרה דרהמים שהיה חברו חייב לו. ולבסוף הציעו דבר אחר ואמרו שאם היתה ההוספה שנים וחצי לעשרה עד שמשמונה היה עשרה יתן לו מן המטבע החדש. ואם היתה [ההוספה] יותר משעור זה חייב [המלוה] להחזיר לו כמו שאמרו כי הא דרב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע שעור בזוזי דאגרדמים טייעא עד עשרה תמניא. והאופן הרביעי הוא מה שקרה בזמננו זה. שהשלטון הטביע מטבע קל עד שנתיקר שער הפרקמטיא ונפחת [מחיר] המטבע.

ואע"פ כן לא נפסל המטבע הראשון. אבל במטבע הראשון הפרקמטיא היא בשער זול ובחדש כשעור מה שבו פחות כפי שהוא עתה. אם ראובן לוה משמעון דרהמים באיזה מטבע [מאלה השנים] ישלם לו מאותו מטבע עצמו או בשויו. וזהו הדין במי שלוה דרהמים. אבל דין הזהב אינו כן. מפני שדין הזהב והדינרים שוה לדין הפרקמטיא. כמו שאמרו רבותינו ז"ל דהבא פירא האוי. וכמו שפסקנו אצלכם הוא העקר. ונראה לנו גם כן שמי שלוה מחברו דרהמים בשטר והמטבעות היו משתנים לפי המדינות שזה יהיה על ארבעה אופנים. הראשון. מי שלוה ממון מחברו בעראק ותבע לשלם לו בעמאן ישלם לו במעות ערעק אע"פ שבעמאן אינן יוצאות אלא בהפסד. והשני. מי שלוה מחברו ממון בעמאן ותבע שישלם לו בעראק. ישלם לו במעות עמאן אע"פ שבעראק הן יוצאות ביותר משוין. והשלישי אם לא נזכר בשטר המטבע הראשון. ר"ל מטבע של המדינה שבה נכתב השטר. הן אם לא נזכר בשטר המטבע שלוה הדבר תלוי בלוה שישלם לו באיזה מטבע שירצה. אם למשל לוה דרהמים עדליה ולא פורשו בשטר ובחר הלוה לשלם לו דרהמים בהאיה יוכל לעשות כן. לפי שהשטר יוצא מתחת יד המלוה והיה יכול לומר להעדים העידו לי עליו [שלוה ממני] דרהמים עדליה. ואם לא עשה כן הוא הפסיד על נפשו. וכבר קבצו רבותינו אלה הד' אופנים במקום אחד. דקאמרינן המוציא שטר על חבירו כתוב בבבל מגבהו ממעות בבל כתוב בארץ ישראל מגבהו ממעות ארץ ישראל כתוב סתם הוציאו בבבל מגבהו ממעות בבל הוציאו בארץ ישראל מגבהו ממעות ארץ ישראל כתוב בו כסף סתם מה שירצה לווה מגבהו מה שאין כן בכתובה. לפי שהכתובה דינה משונה מזה. כדגרסינן נשא אשה בארץ ישראל וגירשה בקפוטקיא נותן לה ממעות ארץ ישראל נשא אשה בקפוטקיא וגירשה בקפוטקיא נותן לה ממעות קפוטקיא. וכבר נתבאר והוברר לך שמי שלוה מחברו בזמננו זה דרהמים עדליה ישלם לו כמותם ואם תאגיה ישלם לו כמותם. וכן שאר המטבעות כמו שבארתי לך:

סימן תכה

שאלות בני קאבס. דרג. שתי שורות:

ושש'. ערוגה שהיא ששה על ששה טפ' לפרושי לכו פלוגתא דרב ושמואל ושמעתא דבתרה עד המשנה. פירשו זקינינו אמ' רב ערוגה בחורבה שנינו שאין לה ירק ולא זרע אלא מד' רוחותיה חרב. ומקשינן ליה אם כן שריה בחורבה למה חמשה זירעונים בלבד נזרעים בה והלא יש לה ארבע קרנות שאפשר לזרוע בה ארבעה ירקות אחרים שנמצאין תשעה כגון זו ומפרקינן אמרי בי רב משמא דרב בממלא את הקצות כגון זו ומקשינן

וכי מאחר שהוא יכול לזרוע בה תשעה מיני ירקות כשאין ממלא את הקרנות למה לו למלאותן כדי שלא לזרוע אלא חמשה ובטל פירוקינו הראשון שאמרנו בממלא. ופירקנו פירוק אחר ואמרנו גזרה שלא יזרע בה תשעה שמא לא יתן לקרנות עבותהן כהלכה והיא שאמרנו גזרה שמא ימלא. והקשינו עוד ולא יהא אלא ראש תור. ירק שנכנס לתוך ירק אחר מותר מפני שנראה כסוף שדה. ואם כן למה צריכין לגזור שאל יזרע בערוגה תשעה ולא יתר על ששה שמא ימלא את הקרנות והלא קרנות כראש תור שבא משדה אחרת נחשבות. והישבנו אין ראש תור בחורבה. כי ראש תור לא הותר אלא בעבור כי נראה ונודע וניכר שהוא סוף שדה אחרת וכל רואהו מכיר כי איננו מן השדה הזאת וכי זאת לא נזרעה כלאים. וכמה דברים בכלאים תלויין במראית העין כי המחיצות הדקות שעומדות מותר לזרוע מין מכאן ומין מיכאן ואע"פ שאין ביניהן שיעור עבדה לפי שאין זה נראה עם זה ואף אין הירק פוגע בירק אע"פ כי העבודה פוגעת בעבודה:

ועל פי כן כיון שראש תור אשר נכנס לזו ידוע לכל רואה כי מן האחרות הוא מותר. אבל כן בקרנות שלערגה אשר סביביה חורבה אין שם שדה אחרת אלא נראה עם זו ומפני מה גזרו עליהן. ושמואל אמ' ערוגה בין ערוגות שנינו ואע"פ כי סביביה ערוגות זורעין בתוכה חמשה זירעונים ארבעה על ד' רוחות ערוגה וא' באמצע. ושאלנו והלא ירקות שלערוגה זו פוגעין בירקות שלערוגה הסמוכה לה. ופירקנו בנוטע שורה לכאן ושורה לכאן. ופורש דבר זה שני פירושין. יש שפירשו שנוטע בד' רוחות ערוגה ובסמוך לה מן הערוגות אשר בצידיהן שורה לכאן ושורה לכאן ממין אחד. ויש שפירשו כי כאשר אמרנו למעלה שבזמן שהירק המין הזה אין נוגע בירק ממין אחר מותר. ולפיכך בזמן שעושה תלם על פי הערוגה גבוה כל שהוא ונוטע מצדו זה מלמטה ירק כלפי ערוגה זו ומצדה אחר ירק ממין אחר כלפי ערוגה אחרת שזה נוטה לכאן וזה נוטה לכאן שפיר דאמי. כדתנן נוטע אדם קישות ודלעת בתוך גומה אחת ובלבד שלא תהא זו נוטה אצל זו ולא זו נוטה אצל זו. ותנו רבנן בריתא בתוספתא מותר אדם לעשות בתוך שדהו תלמיות קטנות שלטפח וליתן לתוכן שלשה מינין אחד מיכן ואחד מיכן ואחד באמצע מותר אדם לעשות בתוך שדהו ערוגות קטנות שלששה ששה טפח' וליתן לתוכן חמשה מינין ד' על ד' רוחות וא' באמצע ומותר אדם לעשות בתוך שדהו גומה קטנה שהיא עמוקה טפח וליתן לתוכה ד' מינין והופכן לד' רוחותיה ומותר אדם לעשות בתוך שדהו תלם להיות נוטע קישואין ודילועין אבטיחין ומלפפונות והופכן אלו לצד זה ואילו לצד זה. על פי הדברים האלה קאמ' שמואל אפילו ערוגה בין ערוגות זורעין לתוכ' ה' זירעונים כהלכה זו. אמ' עולא בען במע' חפרן תלם א' על פני כולה מהו. פי' אם בין הערוגות היא

והפסיק ביניה לביניהן שהחריב תלם אחד מד' רוחותיה מהו. אמ' רב ששת בא ע' וביטל את השורה. עיקר דבר זה כי הערוגה היא הנזרעת תלמים תלמים ואינה נזרעת משרים משרים. וערוגה זו שאמרנו יש בכל רוח שני שני תלמים מכל מין ובאמצע תלם קטן טפח על טפח. ועכשו בהפקיעו תלם אחד מידי זריעה ונשאר המקום שמארבע רוחותיה מעורבב כולו כאחד שאינו מחותך בתלמים. וקאמ' רב ששת אין לזו דין ערוגה שכבר בא עירבוב וביטל את השורה ונשתנית למראית העין ואין לנטוע ד' מד' רוחותיה. ורב אשי אמ' אין עירבוב מבטל את השורה אלא כערוגה נחשבת ונוטעין ארבע שורות מד' רוחותיה אע"פ שאחת אחת הן ואחת באמצע. אותיביה רבינא לרב אשי שתי שורות וכול'. הרי אלו הדברים ברורים כי שתי שורות מותרות כי אינן עירבוב אבל שורה אחת אסורה כי העירבוב מבטל את דין השורות. וטעמו שלדבר כי כיון שהן שני תלמים מטה אותם זה כלפי זה. ואו מכתשי מכחשי אהדדי ואין מין זה מכחיש במין אחר. אבל שורה אחת בערוגה שבין ערוגות לכל מקום אשר תטה אותה הרי היא מכחשת במין אחר. ופירק רב אשי שאני התם דאיכא שדאכי. ופיר' שדאכי ענפים ארוכים שמשתלחין ומשתדכין באשר לפניהם כי שידוך כלשון קשירה הוא. וקאמרינן התם תאני חדא אסור להלך על גבי עשבים בשבת ותניא אידך מותר לא קשיא כאן בימות החמה כאן בימות הגשמים. ואו בעית אימ' הא והא בימות הגשמים ולא קשיא הא דאיכא שדאכי והא דליכא שדאכי. ואו בעית אימ' הא והא דאיכא שדאכי ולא קשיא הא דסים מסאני והא דלא סים מסאני. וקאמ' רב אשי שאני קישואין ודילועין ופול המצרי דנפישא שדאכיהו וצריכין שתי שורות ולא סגיא בשורה אחת ועירבוב אסר להו. אבל שאר ירקות לית להו שדאכי הכי וסגיא בשורה אחת ואין עירבוב מבטלה. ויש שפירשו הפקיע תלם אחד על פני כולה פיר' אחר. כגון שלא עשה ד' על ד' רוחות ערו' וא' באמצע אלא עשאן ה' תלמים כל אחד (ואחד) מהן על פני כולה מן הקצה אל הקצה כחמשה טורים והרחיב בין אחד לאחד כמלוא אחד דקימא לן ה' בו' לא מכחשי אהדדי. ורב ששת קא פשיט לאיסורא דכיון דלא מפסקא ערוגה תלמים תלמים על ד' רוחותיה מיחזיא כחדא ובא עירבוב וביטל את השורה. ורב אשי קא פאשיט להתירא שאין עירבוב מבטל את השורה. ואותיביה רבינא כיון דליכא שתי שורות אלא שורה אחת התנן דאסור. ומשני רב אשי דלא איתמרא הך אלא בקישואין ודילוע' ופול המצרי דנפיש שדאכיהו אבל הני לא. אמ' רב כהנא אמ' ר' יוחנן הרוצה שימלא את גינתו ירק עושה ערוגה ששה טפחים ועוגל בה חמשה ונמצא ממלא את גינתו ירק. כן צורתן אקשינן על ר' יוחנן והא איכא בין הבינים. והא אילו ד' המקומות שד' עיגולין הללו פוגעין זה בזה ונמצא ירק

מכחיש בירק. ופירקנו שני פירוק' לזאת. אמרי דבי ר' ינאי במחריב את בין הבינים כדי שיהא ריוח בין זה לזה ולא יגעו זה לזה. והפירוק השני רב אשי אמ' אם היה זה העגול זרוע תלמיו שתי זורע את תלמי זה ערב כדי שיהא מנוכר למראית העין כי חלוקין. אלא פתרוני קדמונינו אשר נכונו בזו השמועה ואע"פ כי מי שחבט בה כמה חבטין ולא עלה בידו כלום. ואנו יש לנו בה קושיין בעיקרי חוקי הכלאים שצריכין להיתרץ דבר דבר על מכונתו. ואם נבוא לפרוט עשות ספרים הרבה ועוד שצריכין עיון אלא שהגדנו לכם המתוקן בדברי ראשוננו:

סימן תכו

שאלות בני תלמסאן וכול':

ראו' ושמע' נשתתפו והלך ראובן במקצת למקום רחוק בסחורה ועמדו עליו ליסטין וכול'. כך הראונו מן השמים כי במקום שממון שלשותפות קיים הוא אם בא אחד מהן והתנה בפני שלשה שא[י]נו קונה כלום בשותפות והשבית את הממון שלחבירו והותירו בעיניו ולא נשא ונתן בו אע"פ שביטל את מעותיו ואע"פ שאילו סחר בו היה לבעל הממון מקוה יתרון הרבה אין על זה כלום כאשר השבית את הממון מן הסחורה. דאמ' רב חמא האי מאן דיהיב ליה זוזי לחבריה למיזבן ליה חמרא ופשע ולא זבן וכול'. אבל אם הממון בידו לשאת ולתת בו כיון שמתחלה לשותפות נטלו אין לו להתנות עליו וישימו הלואה על עצמו. לפי שאין אדם לווה ממונו שלחבירו אלא מדעתו שלחבי' וזאת שינוי גדול הוא. והיל' פסיקתא כל המשנה וכול'. לפיכך אע"פ שעבר על ציווי חבי' והלך למקום אחר והניח אשר צוהו לבלתי הלוך אליו לא בטל ממנו השעבוד שעליו בפני עצמו בשותפות ולא יצא הממון מכלל השותפות. אם באונס הלך לאותו מקום אין עליו כלום שהרי אנוס רחמ' פטריה. ואם יסור האונס יעש כל עשתונת בעצה טובה לשוב אל דעת שותפו שהתנה. ואם לרצונו הלך הרי הוא השינוי שהזכרנוהו למעלה. ותנו רבנן הנותן מעות לשלוחו ליקח לו חטים ולקח לו שעורים וכול'. והולכך המשנה הזה שהזכרנוהו למעלה ידו על התחתונה הפחת עליו לבדו ואם הותיר לאמצע. והרי נתברר תשובת השאלה האחרונה האמורה למעלה שהממון קיים ביד השותף. אבל אבד הממון כענין שאלה ראשונה בודאי לא היה על ראו' ההולך למקום רחוק שיקח ממון על עצמו מאחרים ויתן את הריוח לשמעון שותפו וכשהתנה שלעצמו הוא יגע תנאו קיים. ודמיא לההיא דאמרינן איסור ורב ספרא עבדו עיסקא וכול'. והאיי ודאי שאבד מידו כיון שיש לו מן הדין לעשות כך נעשה כאלמנה שיש לה למכור. ולפיכך אין זה ולא זה צריכין בית

דין מומחין וצריכין בית דין הדיוט. אבל במקום שהממון קיים כענין שאלה שניה אין לו לעשות כך ולא דאמי לאלמנה. ודומה כמי שמכר ניכסי חבירו שאין לו למכרם שאפילו בפני אלף מכר ובפני בית דין הגדול לא עשה ולא כלום. ואע"פ שזה כיון שאבד הממון מידו תנאו קיים שהתנה כי לעצמו הוא יגע אלא שעקר את השותפות וכאשר הוא יגע לעצמו גם שותפו יגיעו לעצמו הוא. עכשו כיון שהרויח ראובן בממון שלקח על עצמו ולא חסר אם יחפוץ להיות הריוח המגיע לו בינו ובין שמעון שותפו שפיר דאמי לעשות כן. כאותה שאמרו חכמ' אמ' רבא האיי מאן דקביל עיסקא מן חבריה ופסד וטרח ומלייה וכול'. ונעשה כאילו לא התנה שיגיעו לעצמו אע"פ שאינו חייב לעשות כן שהרי התנה אע"פ שלא הודיע את שותפו יחלוקו יחד כל מה שביד זה וביד זה. אבל אם עומד על מה שהתנה כי לעצמו הוא עושה הרי עקר את השותפות כי לא שיעבד לו שותפו את עצמו לחלוק עליו מיגיעו ואף שמעון מחזיר לו מה שיש בידו מן הקרן והשאר לעצמו הוא:

עיקר השאלה כי ראו' כשאבד ממנו הממון ונשאר מעט הלך בפני עדים ועשאו עליו מלוה. ולווה מאחרים והתנה שאין לשמעון שותפו עמו כלום והלך והרויח. ושאר הממון שנשאר ביד שמעון שותפו הוא לשניהם והרויח שמעון בו. ובא ראובן לתבעו בריוח מה שהניח בידו שיחלקו אותו שניהם. ואמר [אשר בידי אני אבד וחזרתי לנפשי ממון] מן אחרים ואין לך בו כלום:

כך חבירו אומ' לו גם אני מה שיגעתי לעצמי ואין לך בו כלום וכו':

סימן תכז

אשה שניתגרשה מבעלה ויש לה ממנו בנות קטנות והלכה ונישאת לאיש אחר עמד אביהן שלבנות עליה ואמר שאינו מניח את בתי אצל אחרים ולא על שולחנם ולא הם נאמנין על בנותי וכול'. והשיב בת אצל אמה מדתנן הנושא את האשה ופסקה עמו לזון את בתה וכול'. ואמ' ולא קא מפליג בין אלמנה לגרושה. אבל ודאי אם הגדילו הבנות ובעל אמם אין נאמן ויש פנים לחשש כי פרוץ הוא או כיוצא בזאת יש לו למחות ולומר לה אצליך יהיו אם תחפוצי ואלא שמרי אותן לבדן ואל יהו אצל אישך. וכשאין פנים לחשש ורגלים שעושין בית דין סיג בעבורן אין חוששין לטענה גרידתא:

עכשו איש זה שבנותיו עם אשתו בבית בעלה אם אינו זן אותן כשהן שם אין עליו כלום וכיון שהוא רוצה לשומן אצל אלמנה מקרובותיו ולזונן אם תשמע אמן לו עושה כך ואם לאו אין זנן. ואי קימא היא בסיפוקיהו משלה או משל בעלה ברויחותא כדרך שהוא זן

אותן בלא חסרון וליכא התם פריצותא דמיתיחש ליה אין לאבי הבנות עליה כלום ולא להניחן אצל אשה מקרובותיו:

סימן תכח

ראו' צוה בשעת מותו ואמר לפל' עלי כך וכך תנו אותו לו מן ממוני ותנו לו כך וכך שיש לו עלי שגנבתי לו בנערותי ונפטר לבית עולמו ועמדה אשתו לתבוע כתובתה ועמדו אחרים שלא צוה להן ותבעו ממון שיש להן בשטרות שהן בידיהם יש שזמנו קודם לכתובה ויש שזמנו אחר כתובה ואין בניכסי המת אלא שיעור כתובה או חוב בעלי חובות וטוענין אלו שצוה להן ואומרין אנו נוטלין תחלה מה שצוה לנו וזה שצוה לנו באותה גנבה שגנב ואמר כבר הודה לי שבנערותו גנב ממני ואני נוטל תחלה אי זה מהן יטול. כך ראינו שאם קרקע הניח המת ולא הניח מטלטלין והקרקע מצוי היה בידו קודם לכל השטרות לכתובה ולזולתה כל הקודם בשטר זכה. הראשון נוטל ושלאחריו אם לא יותר לו כלום לא יטול כלום ובעל הגנבה אין מקדימין אותו שאין סומכין על הודאת המת להקדים מי שאין בידו ראיה קדומה. ואם הקרקע המצוי קנהו אחרי כן אין בו אחד קודם לחבירו אלא כולן חולקין בשוה. דאמרינן אם תימצא לומר דאיקני קנה ומכר משתעבד לוה ולוה וקנה ומכר מהו לקמא משתעבד או לבתרא מישתעבד. אמ' רב נחמן הא מילתא איבעיא לן וכול' עד והיל' יחלוקו. וכן אנו רואין כי משפט המטלטלין מכסף ומזהב ובגדים וכלי תשמיש וכל סחורה וממון כמשפט הזה הוא כי הנכסים נכנסין ויוצאין ומישתנין ואין עליהן אחריות שהרי כך הן נקראין נכסים שאין להן אחריות. לפיכך אין בהן הקודם בשטר קודם לגבות אלא כולן חולקין בשוה. ואם יש קרקע ומטלטלין והקרקע קודם לכל השטרות הקודם בשטר קודם בקרקע והמטלטלין חולקין אותן בשוה וכולן נשבעין זה לזה. אבל בעל הגנבה כיון שאין יכול להישבע אין לו ליטול כלום ממה שצוה האיש ולא ממה שהודה לו מן הגנבה עד שישתלמו כל בעלי חובות שיש בידיהן שטרות וגם הכתובה אלא שכולן נשבעין לבעל הצואה והגנבה:

סימן תכט

ראו' נשא אשה וילדה לו בנים ובנות והשיא בניו ובנותיו בחייו והיו בניו מכבדין אותו והניח להן כל מה שהיה בידו ונפטר. ונשארה אמם והיו מכבדין אותה וכשראתה שאינה נצרכת עמם לכלום נתנה לן מן עדי שהיה בידה לכל אחד מהן מה שעלה על לבה וחלקו האחים ומת אחד מהן והניח שלש בנות וצוה לבנותיו ולאשתו במה שצוה ולאמו

בעשרה זהובים והיו הבנים מפרנסין אותה כשחלתה צותה בפני עדים ינתן לבתי פל' כך וכך ולבתי פל' כך וכך ולבנות בני המת חמשה דינרין ואין להן בכל מה שהנחתי בין מטלטלי בין מקרקעי חוץ מחמשה דינרין אילו והוא פטירתם מכל מה שהנחתי ומכל מה שראוי לי מן בעלי בין מנדוניא בין מכתובה ומתנה וקנו ממנה על זאת והיא בכובד חולי וכתבו שטר המתנה והצואה ומתה ועשו בניה כצואתה לאחר כמה שנים עמדה אחת מבנות אחיהם המת ואמרה שאני תובעת אתכם כמה שנתנה לכם אמכם וכמה שלקחו אחיותיכם מפני שמתה הזקנה ולא נשבעה על מה שהניח לה בעלה [ואיני מנחת אתכם עד שתשבעו לי על מה שנתנה לכם וכל מה שהניחה אטול חלקי ממנו. אמרו לה דודיה זה שנתנה לנו ולבנותיה שהיה בידה בחייה ואין אנו יודעין מהיכן היה בידה אם משל בעלה אם משל אבותיה מפני שירשה אבותיה ולא היה להם יורשים חוץ ממנה והיו בעלי ממון מחשובי מקומם. ועוד כשהיתה קיימת מפני מה לא תבעתוה או כששמעתם בצואתה ואת ואחיותיך שחיים עמה במקום אחר אלא שהייתם יודעין שיש לה עלינו ועל אביכם מממון שלבעלה בין מן נדוניא בין מכתובה יותר ממה שהניח עשרה פעמים. יבאר לנו אדוננו אם יש לאותה הבת במה שהניחה אם אביה אצל דודיה ממה שהיה בידה בחייה ואם יתחייבו לה שבועה או לא]. כך נראה לנו הדבר שאילו גבו בני האשה הזאת ובנותיה ממקומות אחרים וכתובת האם בצואתה והיא לא נשבעה בחייה בודאי היה לבת בנה בזאת טענה ולדברי רבותינו שבבבל היה עליהן להחזיר. דאמרינן כן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה. ואמרינן רב ושמואל דאמרי תרויהו לא שנו אלא שמת מלוה בחיי לווה אבל מת לווה בחיי מלוה כבר נתחייב מלוה לבני לווה שבועה ואין אדם מוריש שבועה לבניו. וכיון שחייבין להחזיר אם יש ספק במה שלקחו היתה עליהן שבועה כמה היה. ולדברי רבותינו שבארץ ישראל נשבעין שני בניה הנותרים ושתי בנותיה שלא צותה ולא פקדה אותם ולא אמרה להן ולא מצאו בין שטרותיה שכתובתה אשר גבו אותה פרועה היא. דאמרינן שלחוה בימי ר' אלעזר שבועה זו מה טיבה של' לה' יתומין נשבעין שבועת היורשין וגובין. והלכה כזאת בגשתם לדין שודא דדיאני דיאנא דעבד כמר עבד ודיאנא דעבד כמר עבד כי דקא פסיק רב חמא. אבל עכשו שלא גבו כלום מחוצה אלא מה שנטלו מתחת ידיה נטלוהו וכבר נודע כי היה ביד האשה ירושה מקרוביה קרובי אביה עושין בזאת כמשנתינו ששנינו וחכמ' אומ' זה כלל גדול בדין המוציא מח' ע' ה'. כל מה שהבת הזאת מביאה ראיה כי מחמת כתובה נטלתו האם הנפטרת הרי נפל לשודא דדיאני כאשר הזכרנו. ודבר זה במה שאינו בעינו כתוב בכתובתה כי מה שהוא כתוב לה היה לה לנטלו בלא שבועה דאמרינן מטלטלי

ואיתינהו בעיניהו בלא שבועה כיון שהעידו עדים ואמרו כי כלי פל' ופל' נטלתו האשה מעזבון בעלה בתורת פירעון כתובה כשלא נשבעה ואותם כלים נטלום בניה ובנותיה בצואתה אין מוציאין אותו מידיהן. אלא בית דין שואלין את בניה ואת בנותיה מה זאת תדעו כי נטלה אותו מעזבון בעלה להשתלם ממנו כתובתה. ורואין בית דין מה שהן מודין בו כי לאביהן היה והיא נטלתו לתשלום כתובה ונופל לידי שודא דדיאני. כי אם הדיין החותך ביניהן רואה להשביען שבועת היורשין ולתתו להם עושה בו כך ואם יראה להחזירו לאמצע עושה. ובין כך ובין כך יש עליהן שבועה שאינם מכירין כי זה שבידה ממה שנטלוהו כלום מממון שלאביהם ואין יוצאין מידי שבועה זו:

סימן תל

מי שיש לו נטיעה שלגפן או שלש נטיעות ויש להן ענפים ארוכים וקובעין להן קורות בקרקע וקושרין על ראשי הקורות קנים לכן ולכן והגפנים עולין על הקנים ומסככין על הקרקע ועולין תחת אילו הגפנים או תחת ענפיהם שעל הקנים מיני ירקות מאיליהן או אם נצרך אדם לזרוע תחתיהן ממיני ירקות כמה צריך להרחיק מן השרשים או מן הענפים ומאי מותר לאכול מאותן ירקות העולות מאיליהן והנזרעות. הכין חזינא דכלאים בחוצה לארץ לאו דאוריתא הוא דתנן החדש אסור מן התורה בכל מקום והערלה הלכה וכלאים מדברי סופרים. ובחוצה לארץ לא צריך לארחוקי מן כרם ולתת לו עבודה דקימא לן כר' יאשיה דאמ' רב נחמן בר יצחק נהוג עלמא וכול'. ולעניו כרם שיש בו ירק אמור רבנן כרם הנטוע ירק והירק נמכר חוצה לו בארץ ישראל אסור בסוריא מותר בחוצה לארץ יורד ולוקט ובלבד שלא ילקוט ביד. ומר בר רב אשי מתני הכי נמי בספק ערלה בחוצה לארץ לקולא. הולכך כיון שאין זורע שלשה מינים בבת אחת אלא ירק נטוע בכרם הוא מותר בחוצה לארץ:

סימן תלא

מקומות שאין היהודים מוצאין שפחות לקנות אלא מצריות והגוים מותר להם בדינם להניח את היהודים לקנות עבדים. אבל חוץ מהן אינם מניחין את היהודים לקנות אלא בסתר ובסכנה. יש מהן מי שמתגייר לאלתר. ויש מהן מי שמתגייר לאחר זמן. ויש מי שאינו רוצה לחזור כלל ורובם כך הם אינן חוזרין. ויש מהן מי שאומרין המתינו לנו עד שנראה דיניכם ונלמוד אותו ואנו חוזרין. ונותנין להן זמן אחר זמן ואינם חוזרין והם בדיבורם הראשון. ויש מהן מי שאומרין אין אנו חוזרין לעולם. וישראל השרויין באותן

המקומות נצרכות להן ביותר. וכל מי שאין לו שפחה הוא בצער גדול ויצרכו בניו או אשתו להביא מים על כתפיהם מן המעינות וכיבוס בגדים ולצאת לפורני עם שפחות גויות ופרוצות. ואינם מוצאין חוץ מאילו השפחות. ואם מעכבין עליהן אדוניהן ויתנו עליהם כשהן עמם שלא יצאו מחציריהם לא בשבת ולא ביום טוב כדי שלא יעשו מלאכה בחוץ חוץ מדעתם ומקבלין על נפשם ואינם יוצאין מרשותן. יועיל להם שעושין כן כלום או לא ויש רשות להשתעבד בהן או כולן שוין:

כך ראינו ששמירת עבדים לשבת דבר שאינו בידנו ואין עלינו אלא לתת להם נפישה ומנוחה ולהודיעם כבוד שבת. ואם משמרין מוטב ואם לאו הרי אנו פטורין וכבהמה אנו עושין להם בלבד ומשמרין אותן בבתנו מן המלאכה כדרך שפירשתם שאתם עושין לשפחות הללו. ובדבר זה יש חומר לענין עבד במילה משבת. כי המילה אנו מצווין למול את העבדים שנ' המול ימול וג'. והשבת נפישה ומנוחה אנו מצווין לעשות להן ושביתתן ביד עצמן היא. ולענין מילה אמרינן אמ' ר' יהושע בן לוי הלוקח עבד מן השוק וג'. ואיכא תנא נמי דתנא הכין להודיעך שאין עלינו למולם אלתר. ואמרינן נמי שלח רבין משמא דר' אלעאי וכל רבותינו אמרו לי משמו אי זה הוא עבד ערל שרבו מותר לקיימו כל שהתנה עמו על מנת שלא ימול. להודיעך שאם לא קיבלו עול מילה עליהן מעיקרה אסור לקיימם לנו לעבדים אע"ג דבגויותן קימי. ותנו רבנן מקיימין עבדים שאינן מו' דב' ר' ישמעאל וכול'. הרי נתברר שעדאן ערל הוא ובגויותו קאיי ועושין לו נפישה ואם גר תושב שבגויותו הוא עושין לו נפישה ואע"פ שלא נתגייר העבד ולא התושב. ולא תימא בעבד דהני מילי היכא דלקחו בין השמשות בלבד דלא הספיק אלא אפילו יש רוח הרבה דהא מי שמגלגלין עמו שנים עשר חדש עושין לו נפישה בהם. ואף ר' עקיב' מודה שמקיימים אותם שנים עשר חדש. ואף מי שהתנה מעיקרא בעת שנקנה שאינו נימול ר' עקיב' מודה שמותר לקיימו ועושין לו נפישה. דאמרינן בכל חדה מהני תרתי אמרוה רבנן קמיה דרב פפא הא דלא כר' עקיב' וכול'. אמ' רב כהנא אמר' לשמע' קמ' דרב זביד מנהר' אדמהדר ליה ר' עקי' לר' ישמע' ההיא ליהדר ליה הא. ופירושה כיון שר' ישמע' אומ' לר' עקיב' תאמר אין מקיימין וחכמ' אומ' בעבד ערל וינפש עד שהשיבו ר' עקיבא כי זה בעבד שלקח רבו בין השמשות ולא הספיק למולו. היה לו להשיבו כי זה בשנים עשר חדש שמגלגלין עמו או נמי בשהתנה עם רבו על מנת שלא ימול אם כן הוא שר' עקיב' מודה באלו שמקיימין אותם. ואסיקנה בשמעתא חדא מתרי תלתה טעמי איתמר. וכולי האי משום מילה הוא בלבד דרחמ' אמ' המול ימול וג' אבל לנייר את העבד ואת השפחה אין עלינו והשבת עושין אנו להן נפישה ושביתתן בידן. הולכך מותר לקיים את

השפחות הללו אע"פ שאינן מתגיירות. ובמקום שהן מתיראין מן העבדים שלא ניתגיירו שלא יגלו סוד ישראל למבקשי נפשם ודמם ויבואו לידי סכנות ומלחמות ודאי שאין מקיימין אותן כל עיקר. אבל כגון שפחות הללו ששאלתם מותר לקיימן:

סימן תלב

מקום שאין בו מי שיודע לעשות לא גוילין ולא רק והצרכו לכתוב ספר תורה ומצאו רק שבא ממקום רחוק יש להן רשות לכתוב באותן רק ספר תורה דלא מיעבד לשם ספר תורה או לא:

היו יודעין שעיקר רק שאמרתם לא הכשירו רבנן דתרתין מתיבאתא לכתוב בו ספר תורה ולקרות בו בצבור. ולא היה מתירו אלא מר רב משה גאון מחסיה ז"ל בלבד והוה קארי ליה לרק קלף. ולאו קלף נינהו אלא חיפה שמיה דמליח ולא קמיח ולא עפיץ. ולענין מגלה תנן היתה כתובה על הדפתרא לא יצא עד שתהא כתובה אשורית על הספר. ודפתרא מליח וקמיח ולא עפיץ וכל שכן רק דלא מליח. אלא מיהו עכשו בשנים האלה כיון שאין מי יודע לעשות אותו גויל כתקנו וכי אתו לעפוציה טרחין הרבה. ורוב הצבור כי דאשכחון קולא דרב משה סמכו עליו וקא קארו ביה בציבור לבר מן מהדרין ומדוקאני דמצות דלא קארו אלא בגויל כהוגן. ולענין עיבוד לשמה רבנן דתרתין מתיבאתא סבירא להון דמאי דלא לשמה מיעבד לאו כהוגן הוא ופסול מלמקרא ביה בציבור דהכין עבדו רבנן מעשים. דאמרינן ההוא דאתא לקמיה דר' אבהו וכול' עד כך אתה נאמן להפסיד ספר תורה. ומר רב משה ז"ל נמי הוה פליג בהא והוה אמ' מצוה מן המובחר למהוה מעובד לשמה והאיי דאפסדיה ר' אבהו מלמהוה מצוה מן המובחר. אבל מתורת ספר תורה כשר שקורין בו בצבור אינו יוצא. והוה אמרין ליה רבנן משום מצוה מן המובחר לא פסיד אגרא דספרא ואין יגיעו כולו אבד והאיי הפסד לגמרי הוא. והוה מיתלי מר רב משה בההיא דאיתמר בענין האורג בגד למת אביי אמ' אס' הז' מל' היא וכול'. ומותבינן כמה תיובאתא ובסופה מותיב ליה רבא לאביי האומר לאומן עשה לי תיק שלספר נרתק שלתפילין עד שלא נשתמש בהן קדש מותר להשתמש בהן חול. ומשני אביי תנאיי היא דתניא ציפן זהב או שטלה עליהן עור בהמה טמאה פסולות עור בהמה טהורה כשרות אע"פ שלא עיבדן לשמן רבן שמע' בן גמ'. ורבא כתנא קאמ' דאמ' אע"פ שלא עיבדן לשמן. וכיון דאמרינן דרש מרימר היל' כאבי רבנן אמרי היל' כרבא והיל' כרבא. דאע"ג דאזמניה לאיסור הנאה או לקדושה ובעי להנפוקיה לחולי או להיתירא שפיר דאמי ולא חישינן להזמנה כי הא מתניתא דאע"ג שאמר לאומן עשה לי ספר תורה דהוה

ליה הזמנה כי לא נשתמש בהן קדש מותר להשתמש בהן חול. גמרינן דלא צריך עיבוד לשמה דקם ליה רבן שמע' בן גמ' כאביי דלית הילי' כואתיה. ואית לנא ולרבנן כמה וכמה דקדוקי בהא מילתא לפרוקה ולדחוייה להא מילתא דרב משה גאון. אלא מיהו אתם שאין במקומכם מי שעושה גוילין ולא רק אם יש במקומכם ספר תורה כהוגן השמרו בו וקראו בו בציבור. ואם לאו אל תשביתו קריאת התורה מפני זאת שהרי הכת' אומ' עת לעשות ליי' הפ' תו'. ור' יוחנן ור' שמע' בן לקיש מעיני בספר אגדתא בשבתא וסמכי אהאי קרא. ועשו ספר תורה מן רק אע"פ שאין מעובד לשמה שמר רב משה כראוי הוא לסמוך עליו בשעת הדחק. וכל שכן על דרך שאמרנו עת לעשות ליי' הפרו תו'. אבל אם יש לכם יכולת להחזיר את יריעות לבתי מיתוח ולהעביר עליהם מעט סיד לשמה הרי יצאתם ידי עיבוד לשמה. ואם אין יכולת לעשות כן כתבו בו ואע"פ שאין מעובד לשמה וקראו בו בציבור. ודאמור רבנן לא יעשה חציו גויל וחציו קלף אבל הוא עושה חציו גויל וחציו צבאים רק הנעשה מן הצבאים כותב עליו במקום שער כמו גויל או במקום בשר כרק הנעשה מן עורות אחרים. וסופר שטעה וכתב ספר תורה על רק במקום שער יש להן תקנה לקרות בו בציבור כשאין להן אחר או מה יעשה בה. סלקא דעתא החשב חשבתם אל לבבכם לדברי האומ' קלף רק כי אסרו לעשות חציו גויל וחציו רק הבא מן הצאן והתירו לעשות חציו גויל וחציו רק הבא מצבאים. כמה רחוק דבר זה. אלא זה שאסרו צבאים עורות שלצבאים מעובדים בעפצי וקמחא שערי בעיבוד גוילים ולעולם כותב במקום שער כמנהג גוילים. ולענין רק לדברי האומר קלף הוא אין כותבין עליו אלא במקום בשר. והלכה למשה מסיני קלף במקום בשר. ולא קלף לאו רק הוא אלא מגלה שלגויל קולפין אותה והווה שתים. אחת נקראת קלף ואחת נקראת דכסוסטוס. עכשו רוב הסמוכים בהכשרת ספר תורה שלרק על מה שנהגו העם הן סמוכין. ולא נהגו העם לכתוב על רק אלא במקום בשר אבל הכותב במקום שער לא נהגו להכשירו. אף אתם אל תכשירוהו שאם יריעה אחת בתוך ספר תורה היא ודאי פסול דהוה ליה מנומר. ואם כולו כך הוא לא נראה כמוהו. תלמדו בו תינוקות וכיוצא בהן ובציבור אל יקראו בו:

סימן תלג

מי שנפל לו דלי לבאר שלמים ואמר לעבד חבירו בוא והעלה לי דלי זה שנפל לי לבאר והכניסו לבאר שלא מדעת רבו והיה הבאר חם כשנכנס להעלותו מת העבד או אם שלחו להביא לו חפץ מן השדה בין בשכר בין בחנם ופגעוהו ליסטים ומת חייב לשלם דמי העבד לרבו או לא. כך ראינו שאינו חייב לשלם דמי העבד אם אין העבד מסור לו לשמרו

מאי טעמא לאו מקטל קטליה ולא אזוקי אזוקיה לא הוא ולא ממונו מימרא בעלמא הוא דאמ' ליה ועבדא ברעות נפשיה עבד ולא דאמי לבהמה. דאמרינן בהמה אדעתא דמארה אזלא אבל עבד בתר דעתא דנפשיה אזיל. ודאי אם קטן היה העבד ולא בן דעת אלא מהלך אחר דעת מושכו כבהמה דאמי וצריך דקדוקים הרבה. אבל עבד גדול בן דעת שביקש אדם אחר ממנו לירד לבור או לילך לשדה והלך מדעת עצמו וברצונו וקראהו אסון לא דאמיא הא מילתא לגרמא וכל שכן לנזק. וקאמרינן נמי אמ' רב דניאל בר קטינא התוקף עבדו שלח' וכול'. ואע"ג דהתם משום דניחא ליה דלא ניסתרי עבדיה אבל במקום סכנה לא ניחא ליה לאוקומיה. אלא מיהו התם תוקף והכא תובע ומדעתו עשה עבד. סל' דע' אילו נתיעץ בו העבד ויעצו עצה רעה ועשה מדעתו ואבד מי הוה מיחייב יועץ בתשלומי דמיו. אבל תרעומת ודאי אית ליה עליה:

סימן תלד

שאלות מרב יהודה ראש כלא וכול':

ראו' אית ליה על שמעון ממונא בעדים ובשטר ואזל ליה שמע' לדוכתא רחיקתא וכול':

הכין חזינא דכדין וכשורה כתב מר עמרם. בשלמא כד מאיית לווה ושטרא ביד מלוה אמרינן מאי אית לן למיעבד הולכך ליכא אלא לאשבועיה. אבל הכא דילמא אית בידיה תברא על שטרא ואו יאדע דקא מיתבע בממונא מהנפק ליה. הולכך או קם ליה שמע' בדינא בהדי ראו' ואיחייב ונפק לדוכתא רחיקתא מהנפקינן מן מאי דאית ליה בין מקרקעות דיליה בין מן בעלי חובות דיליה ויהבינן למלוה ואע"פ כן משבעינן ליה למלוה דלא מיפרע ליה מידעם דהא קימא לן ואי אמ' ליה אישתבע לי דינא הוא דמשתבע ליה. וכמה דלא קם בהדיה בדינא לא מגבינן ליה מידעם עד דמאיית לווה וקאיי בדינא בהדי יורשין. ותנן בהא מילתא הנפרעת שלא בפניו וכול'. והא מילתא דרב עמרם אע"ג דלא מיפרשא בגמרא וקבלה היא בידנא כבר מיפרשא בתלמוד ארץ ישר'. דמקשו ומתמהי וכי נפרעין מן אדם שלא בפניו ואמ' ליה ר' ירמיה לר' מני אף אנן משלחין בתריה תלת איגרין חדא גו תלתין וחדא גו תלתין וחדא גו תלתין אם יבוא מוטב ואם לא אנן מחלטין ניכסיא. ומפרשי התם נמי אמ' רב מתניא והוא שעמד בדין וברח אבל אם לא עמד בדין לית כאן מחלטין אלא מכרזין. וכי הא מילתא דאיתה בידנא מעשים בכל יום דמיסתיעא מן תלמוד דא' ישר' דסמכא הוא:

סימן תלה

ראו' זבין עבדא לשמעון וכול'. הכין חזינא דכד מישתכח בעבדא מומא שלא ראהו הלוקח או ששמע בו וניפייס בו הוו הנך זביני מקח טעות ולוקח ודאי אית ליה למיהדר. דאמ' ר' יוחנן המוכר פרה לחבי' ואמר לו פרה זו נגחנית היא וכול'. מדקאמ' מקח טעות דאלמא לוקח יכול לחזור בו. ואי אמ' ליה מוכר שקול דמי מומי ולא תיהדריה לעבד לאו כל כמיניה דאמ' ליה לא ניחא לי במומא ואפילו בדמי כל שהן. ותנן ד' מדות במוכרין מכר לו חטים יפות ונמצאו רעות לוקח יכול לחזור בו. וקאמ' רב חסדא לוקח יכול לחזור בו ולא מוכר. אבל לוקח בכי הא מילתא ידו על הע' כיון שהמוכר מכר והמשיך כבר קנה לוקח אם רוצה לקנות ולית עליה דמים אלא מאי דשוי עבדא בלחוד. הולכך או בעי אמ' למוכר אהדר לי דמי מום מאי דאמרין דפקיעין בשומא. ואו אמ' ליה מוכר אהדריה לעבד ושקול מאי דיהבת לי לאו כל כמיניה. ואו ניחא ליה ללוקח לאהדוריה לעבד ולמישקל מאי דיהיב הרשות בידו ולית למוכר למימרא ליה שקול דמיה. דתנן מי שהוטל עליו ידו על העליונה רצה אומ' לו תן לי מעותי או תן לי מה שהונתני:

סימן תלו

והא דאמ' אביי האי מאן דכת' גיטא וכול'. הכין היא שמעתא אמ' אביי האיי מאן דכ' גיטא וכול'. הא שמעתא הכי גירסא דכולי עלמא. ואיכא רבנן דמוספין וניכתוב תלתה יוד בתיהוייין ותיצביין ואלא משמע תהויין ותיצביין ולוריך ביה לואו דתירוכין ואו דשיבוקין ואלא משמע תריכין ושביקין. וטעמיה הכין הוא או כתיב ודין משמע ודין דיהוי ליכי מינאי. כלומר דינא דאית עלאי למיכתב לך ספר תירוכין ולא קאמ' הדין איהו ספר תירוכין דכתבית ליך. ואו כתיב למחך ולא תאלי ליה לכראעיה דהי משמע מלשון שחוק כלומר תריכית יתיכי בחוכא או לחוכא. ולענין או כאתיב איגרת לישנא דגורא בלשון ארמי זנות ואשה שזינת אומרין עליה גרת. ויש משל גירא ברומאני ומפלגא לקצירי. ואתי למימר דהאי הכי קאמ' לה אי גרת אם זינת יש לה שיבוקין ותנוי הוא זה. ואי כתיב וכדי. כדי לשון דבר רק שאין בו טעם הוא. ומילי דכדי הכין פירושה. ואתי למימר כדי תרוכית יתיכי דברים רקים נתתי לך שלא בודאי. והנך דגרסי תלתה יוד בתיהוייין ותיצביין לאו דברי הכל ניהי וחישין דלא משמע דהכי קאמ' לה תיהויין לדילי ותיצביין לדילי. ורובא דרבנן גארסי בתירוכין ושיבוקין לורכיה לואו דלא משמע ספר תריכין ושביקין כלומר ספר אנשים מגורשים או אנשים עזובים. וצריך למיהוה תירוכין שהוא גירושין לומר שזו אגרת גירושין וספר הכריתות. כל זאת להיות הדברים

חתיכין לטעמן ולא יהא בהן דבר שהוא כתלוי ועומד שיכול הבעל לערער בו. והיכא דיהב ליה הבעל רשותא לסופר למיכתב גט שלם וטעה סופר בהני כולהון או במקצתהון. פשיטא דאו איתיה לספרא מתקין ליה. אבל או ליתיה לספרא ומן אתרא רחיקא אתא גיטא או מינסבא ביה אשה לא מהנפקינן לה. ודאי אי אתיא לאינסובי וקאיי בעל קא מערער ואמ' האי דכתי' ודין הכי אמרי לה דינא הוא למיכתב ליך תירוכין. או האיי דכתבית למחך הכין איתכוונית לחוכא. או האיי דכתבית איגרת תנוי הוא ולא גרת. או האיי דכתבית וכדי דאלמא מפליגה אני בדברים רקים בטלים. ודאי לא מנסבינן לה לעולם. ואי מינסבא בהאי גיטא דאית ביה מקצת הני טעאותא או כולהון או כיוצא בהן לא תצא. דתנן כתב לשם מלכות שאינה הוגנת לשם מלכות מדי וכול' עד וכל הדרכים האלו בה. ומקשינן אטו משום שלום מלכות יוציא והוולד ממזר. ופשטינן אין ר' מאיר לטעמיה דאמ' רב המנונא וכול'. וליתה לדר' מאיר וכל שכן לעניין טעות סופר דאמ' ר' אבא אמ' רב הונא אמ' רב זו דברי ר' מאיר אבל חכמ' אומ' אם נישאת הוולד כשר ומודין חכמ' לר' מאיר בשינה שמו ושמה שם עירו ושם עירה שהוולד ממזר אמ' רב אשי מתניתין נמי דיקא דקתני שינה שמו ושמה שם עירו ושם עירה מאן או נימא ר' מאיר ניערבינהי וניתנינהי אלא לאו רבנן. אבל מאי דקאמרת מהו לתקוניה לגיטא ומיהביה לדילה. לא מיבעיא היכא דסופר לא יהב לן רשותא לתקוניה דאנן לא מתקנינן מידעם. אלא אפילו יהב לן סופר רשותא לית לן. ואפילו שני עדים דגט צריכין אינון למיכתב לדברי הכל אלא במקום דיהב להון בעל רשותא לשוויי שליח. ואי נמי בית דין אינון ר' יוסי קאמ' אף אנו מקובלין שאפילו אמר לבית דין הגדול שבירוש' ילמדו ויכתבו ויתנו לה. ופליגי עליה ר' מאיר וחנינה איש אונו. ואמ' שמואל אמ' ר' הלכה כר' יוסי:

סימן תלז

והא דתנו רב' בג' דברים שותה סוריא לארץ. אי זה מקום הוא סוריא ומה שמה בלשון ישמעאל. סוריא כמה מדינות היא כגון דמשק וחלב ומנבג ועד חרן אותן מקומות שעל עליוני פרת קרויין סוריא. ויש שם מדינה שהיתה מחוז גדול לאותן מקום' קרויה סוריא ושמה בלשון ישמע' סוריה. ולשון סורסי וכתב סורסי שהוא עכשו בידי נצריים בבבל וקוראין אותו סוריאני על שם אותו מקום הוא נקרא.

סימן תלח

וברכת בתו' שאמרת אשר נטע גנת אגוז בגן עדן ליתה בתלמוד אלא קבלה היא בפי החכמ'. ואנן הכין שמענה והכין אמרין לה אשר צג זוג בגן עדן שושנת עמקים לבל ימשל זר במעין חתום על כן אילת אהבים שמרה בטהרה וחוק לא הפרה ברוך הבוחר בזרעו שלאברהם:

סימן תלט

והא דתנן ואלו הן הנשרפין ששאלת לפרש לך גמרא דילה עד מה הוא לא חלקתה בו בין בתו לכלתו אף היא לא תחלוק בה בין בתה לכלתה. דיקינן מדקתני הבא על אשה ובתה ולא קתני הבא על אשה שנשא בתה מכלל דתרויהי דאיסורא. שאילו שנה הבא על אשה שנשא בתה או על אשה שנשא אמה הוה אמרינן חדא באיסורא וחדא בהתירא. וכיון דתנא הבא על אשה ובתה אלמא תרויהי איסורא ומאן נינהו חמותו ואם המ' וקתני דעליהן אמ' קרא אשה ואמה ואינין דכתיבא בהדיא ושארא מדרשא קאתיין מדקתני יש בכלל אשה ובתה הני דקתני. ועיקר דבר זה פלוג' דר' ישמע' ור' עקיב' דתניא באש ישרפו אותו ואת' אותו ואת וכול'. ואמרינן מאי ביניהו אביי אמ' משמעות דורשין איכא ביניהו דר' ישמע' סבר לא משמע קרא לשרוף שתים עמו אלא כך משמעו לשרוף עמו את שבא עליה באיסור אם חמותו היא ואם בת אשתו ואשתו מה יש עליה. לפיכך דורשין את הכתוב להוציא למשמעו ומצא ר' ישמעא' שבלשון יווני קוראין לאחת הן ואמ' לך הכי דראשיה דהאיי קרא אתו ואת אחת. וסבר ר' ישמע' דאם חמותו מדרשא אתיא ואינה כפשוטו שלמקרא. ור' עקיב' אמ' לך לא צריכנא למידרשיה לקרא הכין ויש לי פנים לפרשו כתקנו בלא מדרש. כי אפשר שבא על אשה ואמה ששתיהן אסורות לו והן חמו' ואם חמ' ועליהן אמר באש ישר' אות' ואת'. נמצאת אם חמותו כתוב כאן בפשוטו שלמקרא והוא הדין שאם בא על המ' בלבד שנשרפת עמו בלבד אלא שדיבר הכת' במקום ששתיהן נשרפות עמו. נמצא לדברי אביי שאין בין לדברי ר' ישמעאל לר' עקיב' אסור ולא מותר ולא חיוב ולא פטור אלא דבריהן שוין ואין ביניהן אלא שזה אומ' אם חמו' מדרשא [אתיא ומשמע שלמקרא צריך מדרש]. וזה אומ' אם חמ' הכא כתיבא ומשמע שלמקרא אין צריך מדרש וזה הוא משמ' דורש'. ורבא אמ' חמות לאחר מיתה איכא ביניהו לר' ישמעאל דאמ' אותו ואת אחת מהן אפילו אין בעולם אלא אחת מהן נשרפין. ולר' עקיב' דאמ' אותו ואת שתיהן אם ישנה לאשתו בעולם בשעה שבא על חמו' שנמצאו שתיהן עומדות נשרף הוא וחמ' ואם מתה אשתו איסורא איכא בחמ' אבל שריפה לית

בה. והא שמעתא מפרש נמי בהאשה רבה ואמרינן הניחא לאביי דאמ' משמעות דורשין איכא ביניהו הא מתניתין ר' עקיב' היא סתמא דכיון דדיקינן מתניתין הבא על אשה ובתה דאלמא שתיהן אסורות ואינון חמותו ואם חמ' מכלל דהני כתיבן האויא מתניתין כר' עקיב'. אלא לרבא דאמ' חמות לאחר מיתה איכא ביניהו מאי טעמ' תנא הבא על אשה שנשא בתה. ומפרקינן אמ' לך רבא להכי איכוון תנא לאשה שנשא בתה. ואי ניחא לך תני הבא על אשה שנשא בתה. ודתנינן בה יש בכלל אשה ובתה חמותו ואם חמו' קשיא בין לאביי בין לרבא. דאביי האמ' אשה ובתה דתנא דתנאנין חמותו ואם חמו'. ורבא קאמ' חדא מיניהי חמותו. ואם כן למאי איצטריך למיהדר מיתנא. ופרקינן לאביי איידי דקא באעי למיתנא אם חמיו תנא נמי חמותו ואם חמ' לרבא איידי דקא באעי למיתנא אם חמותו תנא חמ'. ואמרינן מנלן דכולהי הני בשריפה מיכדי לא כתיבה שריפה אלא בחמותו דכתי' ואי"ש אש"ר יק"ח א' אש' וג'. וגבי אזהרה לא כתי' אלא בת אשתו ובת בתה ובת בנה דכתי' ערו"ת אש"ה ובת"ה ל"א תג'. ומשמע נמי בתו ובת בתו ובת בנו שאתה מוצא גבי אזהרה חמו' ואם חמ' ואם חמיו לא כתיבן וגבי עונש חמותו כתיבא ותו לא מנא לן דאית בהי בכולהי אזהרה ועונש. דתנו רבנן את אשה. ואת אמה אין לי אלא אשה ואמה בתה ובת בתה ובת בנה מנין נאמ' כאן זמה ונאמ' להלן זמה מה להלן באזהרה בתה ובת בתה ובת בנה אף כאן בעונש בתה ובת בתה ובת בנה. ומנין לעשות זכרים כנקבות ומיתי לה נמי מזמה זמה. ובאנו לפרש מאי לעשות זכרים כנקבות דקתני תנא או אמרת לעשות בת בנה כבת בתה הא בהדי הדדי כתיבן ואם תאמר לעשות אם חמיו כאם חמ' קתני עדאן אם חמ' לא אשמעינן תנא דבשריפה היא היכי מהדר על אם חמיו לשויה כאותה. אמ' אביי הכי קאמ' מנין לעשות שאר הבא ממנו כשאר הבא ממנה דאלמא בתו ובת בתו ובת בנו דיליה כשאר דאשתו בשריפה. והיכא דבתו היא בת אשתו פשיטא מה היא גזרה שוה כי קא מיבעיא בתו מאנוסתו. וכיון דקא מייתי לה תנא זמה זמה אקשינן ליה והא לא כתיבא בה זמה היכן נאמר בשאר שלו זמה דילפת לה משאר אשתו. אמ' רבא אמ' לי רב יצחק בר אבדימי גאמר אנוסה מנשואה בגזרה שוה כתיב גבי אנוסה ערותך הנה וכתי' גבי נשואה שארה הנה מה הנה דנשואה בשריפה דגמר זמה זמה כדאמרינן אף הנה דבת בנו ובת בתו מאנוסתו בשריפה ומה התם לאו בת בנו ובת בתו ותו לא אלא בתו נמי כתיבא בהדיהי אף הכא נמי ערות בת בנך או בת בתך בתו נמי בהדיהי כל דאיכא בבתו מנשואתו בין מן עונש בין מן אזהרה איכא בבתו מאנוסתו דגמרה מהנה הנה והינו דקתני מנין לעשות זכרים כנקבות. ופרשיה אביי שאר הבא ממנו כש' הב' ממ'. ותני נמי בהא בריתא מנין לעשות למטה כלמעלה ומפרשינן מאי

למטה כלמעלה או אמ' לעשות אם חמ' ואם חמו' כחמותו האיי לעשות למעלה כלמטה דהא חמותו תחתונה ולמטה היא ואם חמות' היא העליונה. ואמרינן תרצה לבריתא ותני מנין לעשות למע' כלמ'. והדר מקשינן דהכי הוא דקתני לפום תירוצך מנין לעשות אם חמו' ואם חמ' למע' בשריפה כחמו' שהיא למטה השתא אם חמו' ואם חמ' אינהי לא כתיבן זמה דידהי היכא כתי' והיאך תאמר שנ' בהן זמה. ובטל הפירוש הזה דקא מפריש למט' חמו' ולמע' אם חמו' ואם חמ' ופריש אביי ואמ' ודאי תרצה לבריתא ותני מנין לעשות למעלה כלמטה והכי פירושה מנין לעשות ג' דורות למע' כג' דור' למטה דקאמ' למטה אשה ובתה ובת בתה וקאמ' בהי זמה אף חמותו דקאמ' למע' וקאמ' בה זמה הוי ג' דורות אשה ואמה ואם אמה. ואמ' לך אביי האיי דקתני בבריתא נמי לאקושי מעלה למטה ומטה למעלה הכי קאמ' מה כאן בשריפה שהוא עונש עשה למטה כלמעלה דבת אשתו ובת בתה ובת בנה דאינון למטה לא גמרן שריפה אלא מחמו' שהיא למעלה אף באזהרה עשה למעלה כלמ' דלא מפרש למע' אלא חמו' ומן למטה יליף אם חמו' ואם חמ'. רב אשי אמ' האיי דקא אפכת לה לבריתא דתניא מנין לעשת למטה כלמעלה וקא מתרצת ואמרת תני מנין לעשות למע' כלמ' וקא מפריש לה אביי אדורות לא צריכינן לתרוצי ומיפק אלא לעולם כי דקתני ומה למטה באיסור. והכין נקיטינן פירושה דהא דרב אשי מן רבואתא יסודי עולם דנקיטין ליה מן רבואתא דאמוראי משמא דראשונים דהאיי למטה באיסור דמרחק איסורא ולאו לענין עליונים ותחתונים בדורות קאיי לא כי פירושא קמא דבטל ולא כפירושא דאביי והכי קאמ' רב אשי תנא הכי תנא מנין לע' למט' כלמע' והכין סליקא אדעתיכון מעיקרא לפרושיה לעש' אם חמו' ואם חמ' כחמו'. וקושיא הוא דקשיא לכון היכי האויא אם חמ' ואם חמו' למטה והאויא חמותו למע' האי למע' למטה הוא ותריצתון ואפיכתיה לבריתא אית לי לפרשה כי דקתני מנין לעשות למטה דהיא אם חמו' ואם חמי' דמרחק איסוריהי ואיתינהי למט' באיסור כח[מו'] שהיא למע' דמקרב איסורה נאמ' בשריפה זמה ונא' בא"א זמה מה להלן למט' באיסור כלמע' באיסור בת בתה ובת בנה דמרחק איסוריהי שוינהי קרא כבתה דמקרב איסורה אף גבי שריפה אם חמותו ואם חמי' בשרי' כחמו'. ואנחנא קשי לנא על הדין פיר' קושיי ודאי הא שמעתא דרב אשי קשה היא ומאי דשמענא אודענא יתכון והדרנן בתר הכין להההוא פיסקא ראשון דמן הא בריתא דקתני מנין לעשות זכרי[ם כנ]קבות ומפריש אביי מנין לעשות שאר הבא ממ' כשאר הבא מ' למימר היכי מקיש קרוביו לדיליה לאו קאמרת אם חמו' אסירא ליה דהיא אם אמה הם הכין נמי אימא דאם אמו דיליה אסירא ליה מאוריתא בהאיי הקישא ואנן קימא לן באם אמו דשניה ניהי ומדרבנן הוא דאסירא אבל

מן אוריתא שריא. אמ' אביי אמ' קרא אמך היא משום אמו אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אם אמו. כלומ' דאי שבקינן קרא בהקישא דהנה הנה זמה זמה דרב יצחק בר אבדימי הוה אסירא אם אמו עליה כי דאסירא אם אמה עליה אלא [שבי]ק זה קרא לאם אמו מדאמ' אמך היא שאתה חייב עליה אבל אם אמך לא הכא אמ' לא צריך קרא לאפוקי אם אמו דכד מעיינת בה מיפריך דינא ולא אתיא כל עיקר ודקאמ' אביי דאו שבקינן קרא בהקישא הוה אתיא לאו הכין הוא בין למאן דאמ' דון מינה ומינה ובין למאן דאמ' דון מינה ואוקי בתרה. ומאי פירוש דון מינה ומינה כגון שיש שני עיקרים שיש בזה מה שאין בזה ויש בזה מה שאין בזה ובאין ללמוד זה מזה מאן דאמ' דון מינה ואוקי בתרה למד את העיקר מזה והעמידהו כדיני מה שאתה למד לו ולא כדיני מה שאתה למד ממנו. ומאן דאמ' דון מינה ומי' ככל דיני הדבר שאתה למד ממנו עשה ולא כחקות הדבר שאתה למ[ד ל]ן ואע"פ שאילו משונים הם משאר חוקותיו כגון זה שפירש כאן אמו בסקילה וחמ' בשר' מאן דאמ' דון מינה ומינה כשבא ללמוד מחמ' לאמו אמ' לך כשם שקרובי חמותו בשר' כך קרובי אמו שלמדם מחמותו בשר' ומאן דאמ' דון מינה ואוקי בת' אמ' לך למד מחמ' לקרובי אמו אלא שתעמיד את הנלמדים כאמו ולא כחמ' מה אמ' בסק' אף קרוביה בסק'. וקאמ' רבא בין כך ובין כך לא יכלת למימר דאתיא אם אמו מאם אמה. למאן דאמ' דון מינ' ומינ' כי אמרת מה היא אם אמה אסירא אף הוא אם אמו אסירא כחמו' דקא גאמרת מינה דון מינ' נמי מה אם אמה בשר' אף אם אמו בשר'. ואו אמרת הכי מיפריך דינא דלמאן דאמ' שריפה חמורה מיפריך האי דינא מתלתה אפי חדא דאמרת מה לאשתו שכן אמה בשריפ' המורה היאך תלמוד ממנה לו שאמו בסקי שהיא קלה ממנו. ועוד שנייה כי לפי דבריך אמו בסקי' קלה ואם אמו שהיא רחוקה ממנה בשריפה שהיא חמורה ממנה היאך יהי כן לפיכך הדין בטל מעיקרו. אלו שני דברים [למ]אן דאמ' שריפה חמור'. ודבר שלישי נמי מה היא לא חלקתה בה בין אמה לאם אמה אלא שתיהן בשרי' אף הוא לא תחלוק בו בין אמו לאם אמו כיון שאי אתה יכול לומ' כך שהרי אמו בסקילה מן הכתו' ואם אמו כד[מית]ית לה מאם אמה דאשתו ומינה למיהוה כואתיה בשרי' חלקתה בינה ובין אמו ולא דמיא לחמו' לפיכך הדין בטל הוא. והדין פירכא וקושיא לא נדינן מיניה למאן דאמ' נמי סקי' חמו' דאע"ג דאם אמו כי אתיא מחמו' לא משכח' בה חומרא למיפרך מיניה אין לך אפשר אלא שתחלוק.

סימן תמ

עביו וכמה שבית דין רואין לעשות ומטילין את הלוקה לבית דין כשידיו ורגליו אסורות יד ימין עם רגל ימין ויד [ש]מאל עם רגל שמ' ובית דין תולין את אבנטן בצווארו ושליח בית דין המלקה עומד על ראשו והחבל בידו על כתיפו כמה שמסרוהו לו בית דין והוא עומד מוכן להכות ומקרין את הלוקה פסוקין תחלה ממין אותו דבר שהוא לוקה עליו ועל לא טובה השמועה ועל עזות פנים מקרין אותו אל בני [וג']. ומתחיל שליח בית דין להכות על צדו הימני שלש עשרה והמונה מונה ופוסקין ומקרין אותו אם לא תשמ' לעשות וג' והפלה יי' א' מכ' וג'. וחוזר ומכהו י"ג אחרות על צד שמאלי והמונה מונה ופוסקין ומקרין אותו והיה אם בן הכ' הרשע וג' ארבעים יכנו וג'. וחוזר ומכהו י"ג אחרות על גבו והמונה מונה ומקרין אותו אחר כך ושמרת"ם א"ת דבר"י הברי"ת הזא"ת וג'. ומתירין את ידיו ואת רגליו ועומד על רגליו כשהאבנט תלוי בצווארו ומתודה חטאתי ע' פ' תהא מלקותי כפרה על עוני. ויש שמעמידין או[תו] להתודות קודם המלקות ואחר כך בית דין מבקשין עליו רחמים להמחל לו. ואם מנודה הוא מתירין לו בלשון הזה. מחמת שמותא דאישתמת פל' דנן משום דעבד כן וכן והשתא הדר ליה ואודי ליה וקביל דינא על נפשיה שרי ליה ורחמנ' נחיל ליה מן בית דינא עילאה דהוא מרי בית דינא תחתאה ודאמ' ליה למשה סלחתי כדב' הוא ימחול וישבוק לחוביה ולחובנא ולחובי כל ישראל ומאן דמיערב ביה ומאן דעביד עמיה משא ומתן לא תינגע ביה שמותא ואחרמתא. ומכריזין כזאת ג' פעמים על ידי תרגמן:

סימן תמא

והללו שמיחס אותן באימותיהן שהיו אימותיהן גדולות וחשובות מאבותיהן והיו בזמן ההוא ידועין. כך רב יעקב ברה דבת יעקב הוא בן אחותו שלרב נחמן. רב מארי ברה דבת שמואל ייחסו למ[ר ש]מואל. רב שמואל בר שילת בן אחותו שלר' חייא ובן בן אחותו שהוא רב יצחק בר שמואל בר מרתא דאמ' מר אבו והאנא ושילת ומרתא ור' חייא כולהו בני אבא בר אחא סלא מכפרי. כל זה מפני כבודו שלר' חייא דאמר מר יהודה וחזקיה אחי ואינון בני ר' חייא פוזי ופזי אחואתא ואינון בנות ר' חייא:

סימן תמב

ושאלת עוד ראובן ובן אחותו מהו להעיד על חתמות יד שמעון אחיו שלראובן. שנינו נאמן אדם לומ' זה כתב ידו של ר' וזה כתב ידו של שלאחי. ועלה אמרינן אמ' רב

הונא בריה דרב יהושע והוא שיש אחר עמו. האי אחר אם הוא משאר קרובין כגון שני בראשון או שלישי בראש' העדות מתקיימת או צריך אחר שאינו קרוב כל עיקר. אם יש בדבר הוצאת ממון ואלמלא עדות המעידים על חתימות יד זה אין מוציאין את הממון עושין בדבר להחמיר ואין מקבלין עם הבן והאח אלא עדות רחוק. וראוי להזהר בקיום שטרות אע"פ שקיום שטרות דרבנן. ואתה שרי יהודה ראש כלה בר מרי ורבנא יוסף אשר שאלת השאלות האלה. בעל הרחמים יאיר עיניך במאור תורה. ויאזרך חיל ועצמה לפענח סתומיה ויקיים תלמודך בידך לפלס מעלות חכמה. ויגלה ויגיה לפניך אוצרות חשך בתלמודך מטמוני מסתרים. וירים נס התורה על ידיך. ויגברך במלחמת התורה. הוא לפניך ילך והדורים יישר. דלתות נחושה תשבר ובריחי ברזל תגדע. ויפוצו מעינותיך חוצה ברחובות פלגי פלגי מים. תנחל יש ואוצרותיך ימלא. ויציץ ופרח גזעך ומלאו פני תבל תנובה. והשאלות האלה צוינו וכתבו אותם בחדש כסליו שנת אלף ושלש מאות ושמונה שנים אל מנין שטרות:

סימן תמג

שאלות מר דוגש ממדינת דרעה. תשובות רבינו יצחק בן יעקב נ"ע.
האשה שמחלה כתובתה לבעלה בפני שני עדים בלא קניין והעידו העדים על זה בעל פה אם קיימת המחילה הזאת בלא קניין או לא. - התשובה. אם מחלה כתובתה לבעלה בפני שני עדים הרי זה מחילה גמורה ואין צריך קניין לזה כי הממון הוא תחת יד הבעל ולא מיחסר משיכה. ומה שנמצא תחת יד מקבל המתנה אינו צריך לקנין. ואם תאמר הלא הפשרה צריכה קנין אע"פ שהחפץ הניתן נמצא תחת יד הנתבע. [על זה] נשיב שאין הדבר כן שאפשר שהחפץ הניתן אין לו שרש [אינו בנמצא] כלל ושהנותן לא נתן במתנה דבר שהוא שלו ומי שנתרצה שיעיינו בדבר הפשרה אינו חייב כלום אלא קבל זה על עצמו משום השלום. לכן אינו דומה זה לזה וההפרש ביניהם ברור. ועוד שהמוחל ימחול מעצמו ויעשה זאת מחפצו ורצונו ולכן אינו צריך קנין. אבל הפשרה תבוא אחרי דין ודברים ומחלוקת וחוששין שתהיה בלי הסכמה שלמה לכן מפרסמין אותה בקנין:

סימן תמד

מי שנתחייב נידוי וכו' - מי שנתחייב נידוי ולא קבלו על עצמו מלקין אותו עד שיקבלנו. שאפילו מי שקם בנידוי שלשים יום ולא אתי תאבע שמאתיה מנגדינן ליה. וכל שכן מי

שלא יקבלנו כלל רק יבזנו וימרוד בדין. ולכן חייב במלקות וקנס. ובכגון זה נאמר הן למות הן לשרושי וג'. ואמרו מהו לשרושי הרדפה והם [העונשין] הבאין זה אחר זה: אולם בחרם יתחייב מי שנתנדה. וקם [בנידויו] שלשים יום וחזר ונתנדה בפעם שניה וקם בו שלשים יום אחרים ולא ציית [לבית דין] מחרימין אותו. וזהו אמרם מנדין לאלתר ושונין לאחר שלשים יום ומחרימין לאחר ששים:

סימן תמה

ואם בקש הנתבע זמן בית דין שימתין לו בעל חובו עד שימכור פרקמטיא שלו ויפרענו אם יוכל בעל חובו להשביעו שאין לו מעות מזומנים לפרוע כדי שיצטרך להמתין לו עד שימכור פרקמטיא או לא. - התשובה. חייב להמתין לו ובית דין יקצבו לו זמן כפי ראות עיניהם ואינו חייב שבועה שאין לו מעות מזומנים כי לא נמצא [בתלמוד] הוכחה לזה. ואם יש אצלו מעות מזומנים והוא מרמה את חברו הוא עובר על [הכתוב] אל תאמר לרעך לך ושוב ומחר אתן ויש אתך:

סימן תמו

ומי שנתנו לו בית דין זמן לפרוע ממון לחברו וקרה אחר כך שהתובע מוכרח לנסוע באופן שלא יוכל לקבל מעותיו [לזמן הקצוב] ולא יוכל גם כן להמתין עד סוף הזמן איך הדין בזה. - התשובה. לא יוכל [התובע] לבטל את הזמן מפני נסיעתו אלא יעשה שליח לגבות את הממון שלו כשיגיע הזמן הקצוב. וזהו כדין מי שיש לו שטר לזמן קצוב שלא יוכל לבטל את הזמן בשביל נסיעתו אלא יעשה שליח לגבות את ממונו קודם כלות הזמן הקצוב:

סימן תמז

מי שהיה עליו חוב והודה שהחוב שלו הוא בממון מזומן ואינו רוצה לשלם לחברו אלא קרקע. אם יוכל לעשות כן או לא. - התשובה. מי שהיה עליו חוב והודה שיש לו ממון כופין אותו לשלם בממון כמו שהוא חייב ממון. וכבר זכרנו זה בהלכות בענין ההוא דזבין תורא לחבריה:

ומה שזכרתם שלמדתם מזה שאין בעל חוב זקוק לקבל פרעון פרקמטיא עד שישבע הלווה שאין לו ממון. ודאי שראיתי מי שדעתו נוטה לזה. אבל אין דעתנו כן. כי לא יתכן לדעתנו שישבע אחד ויהיה מוכרח לשלם גם כן. ואם כן יתחייב לשלם ולישבע. אבל

אם בעל דינו טוען שיש לו ממון מזומן וחפץ להחרים סתם על מי שיש לו ממון ואינו משלם יוכל לעשות כן:

סימן תמח

האשה שמחלה כתובתה לבעלה מחילה גמורה ולא קרעה הכתובה רק נשארה אצלה וכו'. - התשובה. [כשבא הבעל לתת לה שנית כתובה] חייב הוא לכתוב לה כתובה שניה מזמן שני. משום שזאת הראשונה כבר נמחל שעבודה. ומה שאמרו רבותינו שהמגרש את האשה והחזירה על מנת כתובתה הראשונה החזירה. זהו במי שגירש אשתו ולא מחלה כתובתה ולא גבתה גם כן. אבל אם מחלה אותה כבר נמחל שעבודה וצריכה כתובתה שניה מזמן שני כמו שאמרנו. הלא תראה אמרם שטר שלוה בו ופרעו אינו חוזר ולווה בו שכבר נמחל שעבודו. והמחילה והפריעה שוין בענין זה:

סימן תמט

עמי הארץ שמבטלין תפלה ומצות בזמן שאין להם ענין המונע אותם וגם אינם מבעלי תבונה ודרך ארץ עדותם כשרה או לא. - התשובה. אם לא יתפלל ואינו עושה מצוה ואינו בדרך ארץ זהו שאמרו עליו וכל שאינו לא במקרא ולא במשנה [ולא] בדרך הארץ אין זה מן היישוב. אמר ר' יוחנן ופסול לעדות. ואמרם במקום אחר כמאן מקבלינן האידנא שהדותא מעם הארץ כמאן כר' יוסי. עם הארץ זה אינו על זה הדרך הנזכר פה [בשאלה]. אלא הוא מתפלל וישתדל בעשיית המצות ובדרך ארץ רק שאינו יודע כלום מן התורה:

סימן תנ

מי שנשא אשה שניה על אשתו הראשונה ומכבד לאחת מהן יותר מחברתה וכו'. - התשובה אם הבעל נותן לזאת המתרעמת מה שהוא חייב לה משאר כסות ועונה כראוי לה על דרך שאמרו עולה עמו ואינה יורדת עמו לא תוכל להתנגד לו במה שיתן לחברתה יותר ממה שהוא חייב. כי תמיד יאהב האיש את האשה האחת יותר מהשניה. הלא תראה מה שנאמר ביעקב אבינו ויאהב גם את רחל מלאה. ואמר באלקנה כי את חנה אהב. והתורה לא אסרה זה כלום. אבל בענין המשרה את אשתו על ידי שליש. אלה הדברים אמורים בעני שבישראל. כמו שאמרה המשנה במה דברים אמורים בעני שבישראל:

סימן תנא

האשה שטוענת על בעלה שהתרחק ממנה ויבטל העונה והבעל מכחישה. מי מהם נאמן יותר. - התשובה. אם הבעל מכחישה הוא נאמן. לפי שהיא נאמנת רק בטענת אינו יורה כחץ. כמו שבא על זה הטעם איהי קים לה ביורה כחץ איהו לא קים ליה. אבל בבטול העונה מכל וכל אינה נאמנת. ואם לא תרצה לסבול זה תתבע ממנו שיגרשנה ובעת הגירושין תתבע ממנו הכתובה ותאמר לו תן מה שנתחייבת לי בכתובה מפני שאינך נוהג עמי כדת משה וישראל. ואם הוא מכחישה בזה יתחייב לה שבועה שהיא משקרת במה שהיא טוענת עליו ושאינו חייב לה כתובה מפני שהיא מורדת. אבל קודם שיגרשנה לא נחייב אותו שבועה בדבר כזה. כי לא נמצא שבועה אלא בממונות אבל לא בדבר כזה. והכתובה לא תוכל לתבוע אלא אחר הגירושין:

סימן תנב

האשה שנתנה במתנה לאמה מה שנתחייב לה בעלה בכתובתה. וזה נוסח השטר. אנו עדים החתומין למטה כן היה שאמרה פלניתא היו עלי עדים בקנין וכתבו וחתמו ותנו לפל' אמי להיות בידה לזכות מחמת שרציתי ברצון נפשי שלא באונס שאם יארע בי דבר מיתה תזכה כל אותה מתנה שהיא מוחזקת בשטר כתובתי על ר' יהודה בעלי נתתי לאמי זו מתנה זו על תנאי זה הניזכר מתנת בריא מתנה שלימה:

ייטיב רבנו לעיין בזה השטר אם קנין זה השטר מתנה הוא קנין קיים או לא. גם יביא ראיה להכשיר השטר אם הוא כשר או לבטלו אם הוא בטל. מפני שאחד מהמורים בטלו משני טעמים. א. מפני שלא נמצא בו מהיום או מעכשו שיצא מגדר האסמכתא במאמר שאם חס ושלום אירע בי דבר מיתה וכל המאמר. ב. מפני שלא נמסר [השטר] וקימא לן אין אותיות נקנות במסירה אלא בכתיבה ובמסירה. גם יבאר לנו אם דבור על תנאי הוא כמו על מנת או לא. - התשובה. עיינו בזה השטר וראינו שאע"פ שנכתב על ידי מי שאינו בקי בדיני שטרות מכל מקום נמצאו בו דברים שעל ידם תתקיים המתנה. מפני שכתוב בו נתתי מתנה זו לאמי על תנאי זה הנזכר. וזה המאמר מוכיח שהמתנה היא מעכשו. ואין זו לשון הבטחה שהיא לשון האסמכתא. וברור מזה הוא אמרם הלכה כר' יוסי דאמר זמנו שלשטר מוכיח עליו. ומפני זה נעשית זו המתנה כאלו נאמר בה נתתי מתנה זו מהיום ולאחר מיתתי. ובזה בטל טעם האסמכתא וטעם שטר לאחר מיתה שהוא טעם תנא קמא דר' יוסי. ונשאר לפי זה רק מה שטען הטוען שהיא [המתנה] בטלה מפני שאמרו אין אותיות נקנות במסירה. ובשביל זה צריך לראות אם המתנה הזאת קרקע

מיוחדת או תכשיטין ובגדים ידועים שהם בעינם. ואז היא קונה אותם בקנין בלחוד ואין צריך לא כתיבה ולא מסירה כפי המנהג שלכם במתנה לחוד. ואם היא [המתנה] מטבע או דברים שאינם בעינם היא צריכה לכתיבה ומסירה כדין המוכר שטר חוב:

סימן תנג

יבאר לנו רבינו שמרו צורו כל מה שבא באלו הפרקים [המתחילים] במלת הכותב בשכיב מרע אם הוא וכו'. - התשובה. צואת שכיב מרע אינה צריכה למעכשו לאמרם דברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דאמו. ואין בה הפרש בין לשון מתנה ולשון ירושה אלא במה שזכרה המשנה באמרה כתב בין באמצע בין בתחלה בין בסוף משום מתנה דבריו קיימין ואם אמר משום ירושה לא אמר כלום. אמנם בזולת זה כבר אמרו שאין לשון מתנה אלא לשון ירושה וירושה אין לה הפסק על הדרך שבארנוהו בהלכות שלנו:

סימן תנד

שאלות למר יוסף בן יושת שהצינן לפני רבינו יצחק בן יעקב זצ"ל:
ראיתי לרבינו סעדיה גאון ז"ל בחבורו קצור הפקדון דבר שלא יסכים לדעתי עם עקרי הדינים וחשבתי שהוא טעות סופר. אחרי כן יראתי אולי לא העמקתי בטוב בענין זה. ואבקש מרבינו שמרו צורו שיעמוד עליו להסיר ממני הספק. וזהו כי הוא [רס"ג] אמר האופן הראשון שהנפקד יכחיש עיקר הפקדון מכל וכל ויאמר לא הפקדת אצלי זה הדבר. ואם הוא כן הדין בזה כדין כל הטענות ודין ודברים שלא ימלט משלשה אופנים. או שהמפקיד יש לו עדים בפקדונו. ועל זה חייב [הנפקד] שבועה בספר. או שיש עדים בטענה שביניהם בלא פקדון. ובזה חייב [הנפקד] חרם על שמו מפורש. או שאין לו עדים כלל. ובזה אינו חייב אלא חרם סתם שמחרימין לפניו בלא הזכרת שמו. ולא אדע מפני מה חייב הנפקד שבועה בספר אם הוא מכחיש עקר הפקדון בין אם יש עדים על הפקדון בין אם אין עדים. וכמו כן לא אדע למה תלה שבועת היסת. כונתי למה שאמר שחייב [הנפקד] חרם מפורש על שמו כשיש עדים בתביעה שביניהם ולא על הפקדון. וכשאין עליו עדים אינו חייב רק חרם סתם. ואם דעתו [של רס"ג] היא שהלכה כמאן דמתני לה אסיפא היכא דאיכא דררא דממונא אבל היכא דליכא דררא דממונא לא. כמו שמצאנו לאחד המורים שהשיב כן. מה הכריחו לתלות חיוב השבועה. ר"ל שבועת היסת. במציאות העדים על התביעה בפקדון או בזולתו. ומה ההפרש בזה בין שיש עדים עליו בתביעה ובין שהוא מודה בעצמו עליה כמו שהוא הדין במלוה אליבא

דמאן דמתני לה אסיפה. ואמר גם כן שאם המפקיד הפקיד בכתב אינו נפטר עד שיחזיר בכתב או בעדים. והוכיח זה ממאמר החכמים המפקיד אצל חבירו בשטר צריך להחזיר לו בשטר. וחפשתי מקום זו ההלכה שהוכיח ממנה ולא מצאתיה. ואם היא נמצאת והיא הלכה שנעשה על פיה הלא היא להפך. על האיבעיא בפרק המוכר את הבית שעל פיה פסק רבנו שמרו צורו בהמפקיד. והיא בעא מיניה רב עמרם מרב חסדא המפקיד אצל חברו בשטר ואמר לו החזרתי לך מהו. ושם יפרש מיגו דאו בעי אמר נאנסו מהימן ולא מצי למימר ליה שטרך בידי מאי בעי כי אמר החזרתי לך מהימן. ומזאת ההלכה הוברר לנו שהמפקיד אצל חבירו בשטר אינו צריך להחזיר לו בשטר. וכן מאמרם בענין שטר כיס היוצא על היתומים אבל פלגא דהוא בתורת פקדון חישינן שמא נאנס אי נמי דילמא פרעיה דקימא לן המפקיד אצל חבירו בשטר ואמר לו החזרתי לך מהימן. וייטיב רבנו שמרו צורו לעיין בכל אלה הפרקים שהביא הגאון הנזכר ז"ל. - התשובה. קראתי את ארבעת האופנים שהבאת מן כתאב אלודאיע [ספר הפקדון] ואין אחד מהם נכון. ולא תטריד עיונך בזה כי האמת אתך בכל מה שאמרת:

סימן תנה

ראובן תבע את שמעון שטר שהפקיד אצלו וטען ראובן שהיה שטר מקויים בחותמיו שמוציאין בו ממון. והכחישו שמעון ואמר לא היו דברים מעולם. ושאלתי בזה אחד התלמידים וחייב את שמעון שבועת היסת על הכחשתו וכו'. - עמדתי על זאת השאלה ואני נותן לך עקר שתסמוך עליו ולא תצטרך לכל העיונים [הספקות] שנולדו לכם. וזהו כי ההלכה אמרה אלו דברים שאין נשבעין עליהן וג'. ונתברר לנו מזה שדיני השמירה אינם שייכים באלו הדברים. ואופני הכפירה וההכחשה אין נופלים בם כמו שנופלים בכל המטלטלין. ואמנם בעניני השמירה והפשיעה הלא אין השומרין חייבין בהם כלום בין שומר חנם או שומר שכר ואפילו הודה בפשיעה לאמרם שומר חנם אינו נשבע נושא שכר אינו משלם. אבל אם כפר בעקר הדבר [כופר בכל] בזה אמרנו ובפני עצמן לא אמרן אלא בשבועה דאוריתא אבל בשבועה דרבנן משבעינן ליה. וזה נכנס בגדר המאמר אמר רב נחמן ומשביעין אותו שבועת היסת. משום שלא יתכן כשיאמר אדם לחברו יש לי אצלך דבר כזה וכזה וחברו יכחישו ויאמר לו לך לדרכך תכזב אין לך אצלי כלום [ובזה יפטר מכל וכל]. ובשביל זה תקנו שבועת היסת. וכל התביעות כולן משוה פרוטה ולעילא נכנסות תחת זאת התקנה. וזהו שכל דבר שכשמודה בו האיש לחברו שקבלו ממנו חייב להחזיר לו כשכופר בו חייב שבועה חוץ מהקדשות שבהן בין הודה בין כפר

לא ישבע לפטור את חברו מן השבועה. ומי שכפר לחברו דבר מאלה השלשה הנשארים כיון שאלו היה מודה היה חייב להחזירם משום הכי כשכופר חייב עליהם שבועה. ואף כי לא נשביענו עליהם בשבועה דאוריתא נשביענו עליהם בשבועה דרבנן שהיא היסת. וכיון שכן הוא שהפקיד ראובן אצל שמעון שטר וטען ראובן שאלו היה [השטר] בידו היה גובה בו ממון ושמעון כופר בכל. מכיון שאם היה [שמעון] מודה שהשטר אצלו היה חייב להחזירו לחברו משום הכי כשכפר בו נשביע אותו עליו שלא הפקידהו אצלו. ואין הדין כמו שאמר [שמעון] שלא ישבע עד שיביא חברו ראיה שהיה גובה בו ממון כיון שחברו טוען שהיה שטר כשר והיה יכול לגבות בו ממון. ועל טענה זאת של בעל דינו נשביע אותו. כמו שהיינו משביעים אותו על טענת בעל דינו עליו שנתן לו בגד ששוה עשרה שקלים ולא היינו מחייבים [להתובע] שיביא ראיה שהיה שוה י' שקלים. כמו כן נשביע אותו [את שמעון]. אבל אם הודה שמעון שהניח [ראובן] אצלו את השטר ופשע בו ואבד לא נחייב אותו בזה לא לשלם ולא לישבע. אלא יש לו [לראובן] להחרים סתם על מי שנמצא [השטר] בידו ומטמינו. ואע"פ שגרם לאבד ממונו שלחבירו אפילו הכי לא נדין אותו בדינא דגרמי לפי שהתורה פטרתו מלשלם ולישבע עליו. אמנם נדינו בדינא דגרמי כשאיבדו בידים לפי שאין זה מדרך השמירה כמו השורף שטרותיו שלחבירו:

סימן תנו

ומה שראית לנו תשובה במי שנתן זהב לחברו שיקנה לו נער [עבד] והלך וקנהו ושלחו לחברו ואמר לו כבר קניתי לך את הנער ונתפרסם זה אצל הבריות. ואחר כך כשחזר ופגע איש את אחיו אמר לו [השליח למשלח] לא קניתי לך כלום והא לך הזהב שלך קחנו אלא שקראתיו [את הנער] בשמך ושלחתיו אליך על דרך ההסתר. וחייבנו אותו בשבועה בתורה כדין האפיטרופוס. ואמרת שהאפטירופוס אמנם [נשבע] כשהוא מודה ששינה מדעת עצמו אבל זה לא יודה ששינה מדעת עצמו אלא יאמר אני לא קניתי לך כלום. דבריך אלה הם בצדק ואנחנו נוסיף לך על ההוכחה הזאת עוד פנים אחרים. וזהו שהעבדים אין נשבעין עליהן שבועה דאוריתא ואפילו אם יודה במקצת. ואמנם חייבנוהו שבועה בתורה מפני שהוא מערים והרמאות והערמה בטענתו זאת גלויות. וזהו כי ההסתר יבוקש בדברים שלא יתגלו אצל המבקש להסתירם. אבל מי שיקנה נער שישמשנו לא יוכל להסתירו. כי כשיראו אותו ברשותו והוא משתמש בו כעבד יתגלה ולא יסתר. גם אם לא היה קונה אותו למי שבקשו לקנותו לא היה שולח לו כתב ידו לאמר כבר קניתי לך את הנער בידעו שאחר כך יתבע אותו ממנו. ואין זה דרך ההסתר

אלא דרך הגלוי. וטענה כזו לא תועיל בכאן כלל כי הברור בזה הדבר הוא שקנהו למי שצוהו לקנותו. אבל אחר שנתגדל הנער ומצא חן בעיניו שינה את מחשבתו אודותו והכחיש [שקנהו בשביל חברו] והשתדל להשיגו לעצמו. ולמדוהו זאת הטענה ואמרו לו אם ישאלוך למה אמרת לחברך ולאנשים [אחרים] שקניתי לפלוני. תשיב על זה כי עשית זאת על דרך ההסתר. וזאת הטענה לא למדהו אלא מי שאין לו דת. ובשביל זה החמרנו עליו בשבועה שיחזור אל האמת ולא יחטא לאדונו בשני דברים ביחד. בדבר שבממון ובשבועת שקר. וכבר מצינו לרבותינו שדנו לבעלי ערמה להחמיר. כמו שאמרו טענו חטים והודה לו בשעורים אם כמודה פטור ואם כמערים חייב שבועה בתורה. ואמרו גם כן הכי דיינא לך ולכל אלאמא חברך. וכמו כן אמרו האיי אינש גזלנא הוא ובעינא דאיקנסיה. ואמרו אמר להו רבא לרב פפא ולרב הונא בריה דרב יהושע כי אתי פיסקא דדינא דידי לקמיכו וחזיתו ביה פירכא לא תקרעוניה עד דאתיתו לגבאי אי אית לי טעמא אמינא לכו ואי לא הדרנא בי לאחר מיתה לא מיקרע תקרעוניה ולא מגמר תגמרון מיניה מקרע לא תקרעוניה דילמא משכחיתו ליה טעמא ולא מגמר תגמרון מיניה דאין לדיין אלא מה שעיניו רואות. וכן אני בתשובה זו. כך ראו עיני לטעם שזכרתי. וכן צריך הדיין הבקי שיבין את הרמאי מזולתו. ולא יפסוק לפי שרשי הדינים במקום שיש רמאות כי על ידי זה יפסיד ממון הבריות. ובזה הודענו לך את סודנו בתשובה זאת. ואם הדבר [דין ודברים] נשאר ביניהם עד עכשיו לא תרחק מזאת התשובה ולא תגלה לו הדבר [הטעם] כדי שלא ימנע לירד [לבית דין]:

סימן תנז

ואמרם כל שיודעת לשמור את גיטה. זהו כשקידשה אביה ומת שאז אינה מתגרשת אלא כשהיא יודעת לשמור את גיטה אבל אם קידשתה אמה או אחיה כבר אמרנו אפילו מיאון אינה צריכה. אם לא שהיו שם נישואין (אם היו שלא לדעתה אפילו מיאון אינה צריכה. והוראת לדעתה ברצונה. ושלא [לדעתה] בלא רצונה):

סימן תנח

ואם נתן המקבל עיסקא מחברו חלק מממון השותפות למקבל עיסקא אחר שידע שהממון הוא להראשון או שיש לו [להראשון] ראיה שהממון שלו. ורצה להשביעו בטענת שמא לא יוכל לומר לו לאו בעל דברים דידי את. שכיון שהממון הוא שלו בעל דברים דידיה הוא אע"פ שלא נתן לו הוא בעצמו. מפני ששותפו דומה לו לפי ששלוחו

של אדם כמותו. וכשיחלקו ביניהם דינו כדין שותפו כשיודע מהחלוקה ואינו חייב שבועה בשביל זה:

סימן תנט

ומה שזכרת מהצר הנדוניא כשקם עליו מערער והוציאו מיד הבעל. - דעתי שהגדתי לך קודם שאין האחריות על האב ושהדין בזה כדין כל המתנות היא גם דעתי [עתה]. ואמנם מי שאמר שזהו מקח טעות ורצה בשביל זה להוכיח שהאב חייב באחריות. הנה אין במקח טעות מה שיחייב את האב באחריות. ואולם המקח טעות נאמר בדבר הנלקח בעצמו. ר"ל האשה. לפי שיכול לומר לו ידעתי שהדבר שהוצאת [שנתת] לי לא ישאר אצלי לא הייתי נושאה ולא הייתי כותב לה עלי מה שכתבתי. וזהו מקום העיון במקח טעות. ויותר נראה לי שאם הוא [הבעל] עומד בטענה זאת יש לו רשות להחסיר מכתובה כשעור מה שיפסיד מזה. אבל אין לו לחזור על האב שיקבל אחריות. ואין אתם צריכין לעיין בדבר הזה שבו הפסד לנשים. לכן לא תעיינו בענין זה ולא תפרצו בו פרצה:

סימן תס

ומה שזכרת דבריהם הנושא את האשה ופסקה עמו שיזון את בתה שתי שנים וכו'. ואמרת שהברור בשאלה זאת כי כל מה שתתנה האשה על בעלה וכל מה שיבטיחו הקרובים בעת הקידושין אינו קיים אלא בקנין. תמה אני על דבריך אלה. ואיך יכנוס מה שתתנה האשה על בעלה בעת הקידושין עם מה שיבטיחו הקרובים. ומהיכן יצא לך זה. והמשנה תאמר חייב לזונה חמש שנים בפסיקה לבד. ואם עלה זה על דעתך מפני שראית מאמרם בנותם ניזונות מנכסים בני חורין והיא ניזונת מנכסים משועבדים. ואמר התלמוד התם בשקנו מידו. והוכחת מזה שעקר התנאי לא יתקיים אלא בקנין. הנה אין הדבר כן. כי הקנין בזה לא יצטרך אלא לשעבוד הנכסים. אולם התנאי במזונות אינו צריך לקנין כלל:

סימן תסא

ואמנם הבטחת הקרובים ודאי שלא תתקיים אלא בקנין ובמעכשו כדין כל המתנות. ומה שאמרתי לך בתשובה ראשונה שהקנין בשעת הקידושין לא מהני כלום מפני שההבטחה לא תתקיים מחמת הקנין אלא מחמת הקידושין. זה אמת וגם עתה נאמר כן. ואמרם בכיוצא בזה והיא ניזונת מנכסים משועבדים שמזה הוכחת דמהני בזה. היכן ראיתך

שזה הקנין הוא בלשון הבטחה. הוא אינו בלשון הבטחה. וזהו שיאמרו לו [לבעל] זהו בקנין שנתחייבת להספיקה משעה שתכנס אליך. ולא יאמרו לו זהו בקנין שתתחייב להספיקה. לפי [שהמלה] תתחייב אין בה לשון הקנאה. אלא לשון פעולה מה שיפעל ולא לשון הקנאה. לפי שלשון הקנאה היא נתתי ולשון הבטחה נתן:

סימן תסב

ומה ששאלת על השומא שנפלה בה טעות על הלוקח או על בעל חוב בשעת ירידתו. איך הדין בזה. - הנה בשומת נכסי יתומים שהיא בצווי בית דין כבר אמרו שום הדיינין שפחת שתות או שהותיר שתות מכרן בטל. ובשל בעלי חובות דינה כדין שליח שנאמר בו ולא אמרן אלא דלא שוו שליח אבל שוו שליח אפילו פחות מכדי אונאה חוזר דאמר ליה לתקוני שדרתיך ולא לעוותי:

סימן תסג

ושאלת אם יש הפרש בשבועת אין לי בין נכסים שנמכרו ונכסים שנתנו במתנה. - התשובה. אין ביניהם הפרש. וכמו שלא יוכל [המלוה] לחזור על המכר בלא שבועת אין לי. כמו כן לא יוכל לחזור על המתנה בלא השבועה שלו. לפי שדבר הניתן במתנה נעשה קנינו [של מקבל המתנה] כמו שנעשה הדבר הנמכר קנינו של הלוקחו. וכן לענין אחריות כמו שהנותן מתנה אינו חייב באחריות אם נמצאת שאינה שלו. כמו כן אם לקחה ממנו בשביל שעבודו הקודם עליה אין עליו אחריות. לפי שהנותן במתנה דבר שאין לו בו זכות אין עליו אחריות מפני שלא קבל בעבור זה כלום:

סימן תסד

והמשכיר בית לחבירו שבא בו המאמר להודיעו קתאני שהוא צריך להודיעו קודם ימות הגשמים שהן מן החג ועד הפסח שלשים יום מקודם וכן בכרכים אחד ימות החמה ואחד ימות הגשמים צריך להודיעו מקודם שיוציאו כשנים עשר חדש. ואמנם זמן הדירה כמה הוא. אם היה סתם תוכל לדעתו מגבולי הזמן הקצובים בכרכים ובימות הגשמים שבהם קשה ההוצאה שבנקל תמצאנה דירות לכן אם לא הודיעו מקודם שיצא באלה הזמנים אין לו לדור עד שיודיעהו. ואז יעשה עמו כפי מדת הזמן הנזכרת. ובימות החמה שלא בכרכים לא היתה ההלכה צריכה לזכרו לפי שהדירות מצויות. והדבר תלוי בהדיין שיתן לו זמן כשעור מה שידע שימצא דירה. וזהו אמנם במשכיר סתם. אבל מי שיקצוב

משך ימי דירתו לזמן ידוע אימתי שנגמר הזמן יוכל להוציאו בלא הודעה. לפי שידע [השוכר] שזמנו הוא לעת ידועה והיה צריך לחפש לעצמו דירה אחרת. ואם לא חפש איהו דאפסיד אנפשיה:

סימן תסה

והעושה שדהו הפתיקי לאחרים ושטפה נהר גובה משאר נכסים. זהו כשלא אמר לו לא יהא לך פירעון אלא מזו. אבל אם אמר לו לא יהא לך פירעון אלא מזו אינו גובה משאר נכסים אע"פ ששטפה נהר לא שנא מנכסים משועבדים ולא שנא מנכסים בני חורין:

סימן תסו

ומה ששאלת בדברי רבן שמעון בן גמליאל שאין דרכה שלאשה לחזר על בעלי דינין. זה לא נאמר בלא יהא לך פירעון אלא מזו. לפי שבזה לא אמרו גובה משאר נכסים. אלא זהו בהפתיקי סתם. ולפי דעת רבן שמעון בן גמליאל אף על פי שאינו סתם לא יוכל הלוקח לקחת ממנה ולומר הנחתי לך מקום לגבות ממנו לפי שאין דרכה שלאשה לחזר על בתי דינין ולחזר לחפש לוקח אחר. ומאמר הירושלמי אינו גם כן בלא יהא לך פירעון אלא מזו אלא בהפתיקי סתמא. ואם מכרה הלווה היא מכורה עד [שיבוא הבעל חוב להוציאה מיד הלוקח]...:

סימן תסז

.... שבועה. ואם שטר הקדימה קדם להכחשתם יוכל לתבוע בו ולזה לישבע. וכבר תקננו לשון השאלה הזאת בהלכות באלו הימים. ואם קדמה הכחשת הנתבע לשטר הקדימה אין לו תקנה אלא שיחזור התובע על בעליו שילך בעצמו עמו לדין:
ואם השמיט הסופר מן האורכתא המלות כל דמתענית מן דינא עלאי. אין אנחנו דנין עכשו להעבירו מדין השליחות אל דין השותפות. לפי שכבר נתפשט בין האומה שמי שממנה ממונה [או שליח] שלא יעשנו שותף. ואחשוב דמשום הכי לא פסקו בזה הלכה כלישאנא בתרא:

סימן תסח

ופירוש אין משלחין מעות בדיוקני ואפילו עדים חתומין עליה הוא כזה. אם נתן איש לחברו סימן ואמר לו לך אצל פלוני עם זה הסימן ותגבה לי ממנו [סך] כזה וכזה. אינו

חייב מי שבידו המעות ליתן לו כלום בזה הסימן. אף על פי שיש חתימת העדים שזה הסימן אמתי:

סימן תסט

והקנאה על גב קרקע לא תצטרך אלא מטבע לפי שהוא לא נקנה בחליפין. אבל בנכסים אחרים הקנין בהם הוא למותר:

סימן תע

ומי שהכיר אצל חברו כלי מכלי ביתו וטען שהוא גנוב ממנו. וכבר יצא לו [לחברו] שם גניבה בעיר. והוברר שהכלי הוא שלו [של התובע] ושאינו עשוי למכור את כליו. וטען זה [שהכלי] הוא אצלו שפלוני הפקידו אצלי. והלה רוצה לקחתו ממנו. אומרים לו תשליש שויו [של הכלי] אצל נאמן למי שהכלי אצלו עד שיכתוב להאיש המפקיד ותבוא תשובתו. ואם אמר [הנתבע] אני קניתיו בכזה וכזה ורצה בעל הכלי לחייבו שבועה שקנהו במחיר זה הדין עמו. ואם רצה להחזיר לו כמה שאמר בלא שבועה יחזירנו לו:

סימן תעא

ואמרם בדאקני יחלוקו זהו בתנאי שיהא כתוב בשטרותיהם שקניתי ושעתיד אני לקנות. אבל אם אין כתוב בהם שעתיד אני לקנות לא ישתעבדו אלא נכסיו שהם ברשותו. ואם נמכרו הדין עמו [עם בעל השטר] להוציאם. אבל מה שקנה אחר כך ומכר לא יוציא מפני שלא חל עליו השעבוד:

סימן תעב

ומי שהשכיר בית או חנות לחברו וחזר והשכירה לגוי והעבירו לחברו. הוא מחוייב לתת לו במקומו [בית או חנות] כיוצא. ואם אין לו כיוצא בו חייב לשכור בעבורו. והוכחה לזה מדברי המשנה הבית והעליה שלשנים שנפלו ונפחתה העליה ואין בעל הבית רוצה לתקן הרי בעל העליה יורד ודר למטן עד שיתקן לו את העליה. ואם חייב זה בנפחתה העליה מכל שכן בזה שהעבירו בכונה. ולא נחייבו שילך ויפייס את הגוי עד שיחזירנו לו בעצמו. כי כן צריך לעשות בעבד או בהמה כשמכרם לגוי. לפי שהעבד מפקיע ליה ממצות והבהמה יעשה בה מלאכה בשבת על הדרך שזכרו. לפיכך חייב להחזירם בגופם. אבל מה שיוכל ליתן אחר תחתי ואינו חייב שיחזירו בגופו. וצריכים אנו לדעת כמה הוא הגבול בזה:

סימן תעג

ומי שהוסיף על בר ישראל ששכר חצר או חנות עשה דבר שאינו רשאי. וזהו נכנס בכלל המאמר לא עשה לרעהו רעה שלא ירד לאומנות חבירו. והדבר מסור ביד בעל הנכסים אם רצה יקבל ההוספה או ירחיקו:

סימן תעד

אמנם הפרקמטיא לא תכנס בגדר זה לפי שאין כונת המוכרה לאחדים אלא להוסיף שכרו עליה. וכל זמן שלא יאמר בעלה דין לא תכנס ברשות אחד [מהקונים]. אבל בשכירות כבר בא הדבר לרשותו [של השוכר] ומי שיוסיף עליו הוא אסור:

סימן תעה

ואמרם דברים שבינו לבינה היא נאמנת. אין בזה שבועה. לפי שלא יתברר הדבר אם ממנו או ממנה. ואם לא יתברר הדבר בטענתו בזה...

סימן תעו

ואם ראובן קנה חצר מגוי והיו מי חצר שמעון נשפכין לתוכה. - התשובה. אם ידע הגוי מזה ולא מיחה בו כבר נתקיימה החזקה לשמעון. ואם לא ידע הגוי מזה יוכל הקונה לקום נגד שמעון [למחות בו] בזה:

סימן תעז

וכל מה שנצרך למחאה וטוען בעל המחאה שמיחה בחבירו והלה מכחישו. - כיון שאלו היה מודה במחאה היה חייב להחזיר הדבר. עכשיו כשמכחיש המחאה חייב שבועה עליה:

סימן תעח

ומי שטען במתנה קודם שיש לו זכות החזקה. על בעל הקרקע לישבע שלא נתן לו כלום. לפי שקרקע בחזקת בעליה קיימת:
ואמנם שעור זמן החזקה כדי שתתקיים במתנה הוא כשראה [בעל הקרקע] או ידע ולא מיחה כבר נתקיימה המתנה:

ואמנם פתיחת החלונות לחצר השותפין ורב ענן דשקיל בידקא בארעיה ואהדר גודא בארעא דחבריה. זהו אינו מהאופנים שתתקיים בהם החזקה לאלתר. לפי שהוא חפץ להחזיק בגופו שלקרקע. ומי שפתח חלונותיו כוון בזה שתהא לו הכניסה והיציאה על ידיהן לחצר השותפין. ועל זה נאמר כמאן כר' יהודה ור' ישמעאל. לפי שר' ישמעאל ור' יהודה בגופו שלקרקע דברו. אבל החזקות שאינן בגופו שלקרקע. כמו שנזכר מקודם באחזיק לניטפי אחזיק לשפכי וצריפא דאורבאני והדומה להן. הן מתקיימות מכיון שידע ושתק או ראה ושתק. וכל מאמר מאלו המאמרים כולם קם בפני עצמו והדין בו כפי מה שכתוב בו [בתלמוד] ולא יותר:

סימן תעט

אין הופכין שבועת היסת אלא אם כן הפכה מי שנתחייב בה. אבל אין הופכין אותה מן החשוד לשאינו חשוד כמו שיעשו בשבועת התורה. ואין לו תחבולה [לתובע] לגבות את המגיע לו אלא שימתין עד שיפול לידו דבר מה [של הנתבע] ויתפסו ויאמר לו זהו תחת המגיע לי מאתך. ואז ישבע [התופס] לו שאינו חייב לו כלום ויפטר:

סימן תפ

ראובן היתה לו שותפות עם שמעון וכשתבעו לעשות חשבון טען [שמעון] שכבר התחשב עמו וחלקו ביניהם השותפות וכו'. התשובה. אומרים למי שטען שעוד לא נעשה החלוקה בינו ובין שותפו [לראובן]. אם אתה ידוע בבירור כמה נשאר לך [אצל שמעון שותפך] והוא מכחיש תוכל להשביעו על הסך הזה. ואם אין אתה יודע ברור תוכל להחרים על מי שנשאר לך אצלו כלום מזאת השותפות ותפסו:

סימן תפא

תשובה שאלה. - התשובה. רואין אם הפרקמטיא היא בעין אצל הקונה צריך להחרים על מי שצוה למכור אותה הפרקמטיא בשני דינרין וחזר בו. ומחזירין לו את הפרקמטיא שלו. וזהו מפני שהסרסור מודה שהפרקמטיא היא של המוכר. לכן היא בחזקת המוכר. והקונה גם כן לא ידע אם מכרה לו בעלה או לא. לפיכך אין אנו מחייבין את המוכר אלא חרם סתם. כי הקונה לא יוכל לישבע שבעלה מכרה לו. והסרסור אם כבר קבל שכר סרסרותו ולא ירצה להחזיר שכרו. וטוען שהוא מכרה בשני דינרין בצווי בעלה ושבדין נטל שכירותו לפי שעשה שליחותו. ישבע שלא מכר בשני דינרין אלא בצווי

הבעל ויחזיק שכרו שנטל. לפי שהמוכר תובע ממנו ובזה הוא מוציא מחבירו. ואם אמר [הקונה] שהפרקמטיא כבר עברה ישבע הסרסור שלא מכרה [בב' דינרין] אלא בצווי בעלה ויפטר. ואין לבעל הפרקמטיא אל הקונה דין ודברים. ואין הפרש בין אם ידע למי הפרקמטיא או לא ידע לפי שאין להקונה דבר עם בעל הפרקמטיא ולא אצלו היתה קניתו. ואם תבעו בעל הפרקמטיא יוכל לומר לו לאו בעל דברים דידי את. וזה שאמרנו שכשהפרקמטיא היא בעין שישבע בעלה שלא צוה למכרה במחיר זה. הוא כשאין בה [בהמכירה] אונאה המבטלת אותה. אבל אם היתה בה אונאה המבטלת המכירה תחזור [הפרקמטיא] לבעלה בלא שבועה. לפי שאמרו מוכר לעולם חוזר:

סימן תפב

יודיענו אדוננו אם בעלי הקרובות פסולין להדדי או כשרין לענין עדות. וזהו כגון בעלי בנות דודיו. ויביא [אדוננו] גם כן הראיה למה שיפסוק בתשובתו. - התשובה. מבעלי הקרובות אין לנו מי שהם פסולין להדדי אלא בעל האם ובעל הבת שאמרו בהם בעל כאשתו. לפי שבעל האם פסול לחורגו ולחורגתו. ובעלי האחיות [פסולין] לאמרם וגיסו. וחוץ מאלה אינם פסולין להדדי מבעלי הקרובות. ואלו היו פסולין להדדי היתה ההלכה מזכרת אותם כמו שזכרה את אלו. ולא יוכל הטוען לטעון שזכרה את אלו להוכיח מהם על השאר. לפי שאין לנו בכל הקרובים מי שקורבתם יותר חזקה [יותר גדולה] משל אלו. ולא יתכן שיזכור היותר קרובים להוכיח מהם על היותר רחוקים. לפי שאין זה מדרך ההיקש [הסברא] בשום פנים. ולפי שלא פרשה ההלכה בפסלות אלא את אלו שקורבתם חזקה. מזה נדע ידיעה אמתית שלא יפסלו מבעלי הקרובות זולת אלה. וזאת היא ההוכחה היותר גדולה והראיה היותר ברורה:

סימן תפג

ציצית חשיבי ולא בטלי. ר"ל שהנשאר מהציציות ראוי להשלימו. לכן אף שחסרין הן לא יתבטלו ונעשו כאלו עומדין בפני עצמן לפי שלא יקיים בהם מצוה. לפיכך אם יצא בטלית שהן בה הרי זה כאלו יצא בהם שלא כדרך מלבוש. ומשום הכי הוא חייב חטאת:

סימן תפד

ואמנם היציאה בלילה בטלית מצוייצת או היציאה בה ביום מבלי שיתעטף בה. הרי זה כאלו ישימה סביב צוארו או ישימה כסודר על ראשו. ואין אצלי בזה [דין] ברור אלא

על פי ההיקש [הסברא]. וזהו שכמו שהיציאה בטלית חסרה [מציצית] הוא משא לפי שאינה כמצותה. כמו כן אם יצא בה כשהיא כשרה [אבל] שלא כצורת מצותה הוא משא וחייב עליה חטאת:

סימן תפה

ראובן היתה לו קרקע וכשמת באה [הקרקע] לדינה אחותו כי לא היה לו יורש זולתה. ואחר כך מתה דינה אחר שנתנה מקצת אלה הקרקעות לנדונית בתה רחל. והשאר מהן ירש שמעון בן דינה. וכשעברו בערך שלשים שנה מת שמעון. והתחילה רחל אחותו לתבוע מיורשיו הנשאר מאלו הקרקעות. והוציאה שטר מתנה שראובן נתן לה כל אלו הקרקעות במתנה לאחר מיתה. וטענו יורשי שמעון ואמרו שכבר היו אלו הקרקעות ברשות מורישם יותר משני חזקה. ובודאי הוא ששמעון מורישם ואמו דינה קנו אותן מרחל. ול[ולא זאת] לא היו אוכלין פירות הקרקעות שלשים שנה והיא לא מיחתה. וישיב לנו אדוננו איך הדין. - התשובה. עמדנו על השאלה הזאת. הדין הוא שצריך לראות כמה היו שני חיי רחל בשעת מיתת ראובן שכתב לה המתנה. ואם היתה גדולה עד שידעה מה שהוא שלה ומה שצריכה לעשות ולא עמדה לתבוע אותה [המתנה] ולא [בקשה] עזר [מבית דין] ולא הביאה עדים לתביעת המגיע לה. הרי כבר נתקיימה עליה החזקה וטענת היורשים טענה. ואם היתה רחל בשעת מיתת שמעון קטנה בשנים עד שלא ידעה מה שהוא שלה ומה שצריכה לעשות לא תתקיים עליה חזקה אף על פי שעברו עליה שנים רבות. לאמרם אין מחזיקין בנכסי קטן ואפילו הגדיל. ובדין כגון זה צריכים בית דין לחקור בו ולדרוש עליו להוציא הדבר לאור. לפי שלא ימלט מזה שיש כאן רמאות. כי במספר שנים [גדול] כזה לא יתכן שתהיה השתיקה בו לחנם:

סימן תפו

ראובן משכן חצרו לגוי במעות שלוה ממנו לעסק מה. וכאשר נשחת העסק בקש הגוי את ראובן הנזכר ולא מצאהו באותה העיר. והלך הגוי אל העיר ששכן [ראובן] בה וגבה ממנו כל מה שהיה חייב לו. אחר כך הלך [הגוי] אל העיר שבה החצר ומכרו וקנהו ממנו שמעון. וכששמע ראובן מזה נסע אל העיר להוציא את חצרו מן הקונה אותו. ופסק הדיין שבעת ההיא שיברר [ראובן] שפרע להגוי את כל חובו ויקח את חצרו. והתרה ראובן באותה שעה [בשמעון שיתבע ממנו] שכירות החצר ואמר לו כשאוציא את החצר מידך אתבעך לשלם השכירות. ואחר כך הלך ראובן למקום שפרע בו מעות הגוי ועשה

כמו שפסק הדיין. וישיב לנו אדוננו (יאריך ה' גדולתו) אם קנין שמעון לחצר זה קיים או בטל. ואם הוא בטל אם חייב שמעון לשלם שכר דירה או לא. ואם הוא חייב לשלם מאיזה שעה הוא חייב. אם מזמן שקנה החצר או משעה שהתרה בו ראובן. וכן יודיענו אדוננו (יאריך ה' גדולתו) בראובן שמשכן חצרו לשמעון ונחרב. אם חייב ראובן לשלם המעות שלוה משמעון או לא ואם הוא חייב אם מנכסים בני חורין או אפילו מנכסים משועבדים. - התשובה אם הוכיח ראובן שהגוי מכר החצר אחר שגבה ממנו מעותיו אם כן הוא גזלן שמכר מה שאינו שלו ומכירתו בטלה. וצריך להחזיר לו [לראובן] את חצרו כמו שפסק דיין העיר. ואם התרה בו שישלם שכר דירה ודר בו [שמעון] אחר ההתראה נחייבנו לשלם השכירות. ואם היה החצר עומד להשכיר חייב לשלם השכירות מתחלת זמן דירתו בו:

סימן תפז

וראובן שמשכן חצרו לשמעון ופשע בו שמעון ונחרב. אין שמעון חייב על חורבנו כלום אף על פי שפשע בו. לאמרם ואלו דברים שאין להם אונאה העבדים והשטרות והקרקעות וההקדש. ואמרו שומר חנם אינו נשבע נושא שכר אינו משלם. ונודע שהמלוה את חבירו על המשכון שומר שכר. ועל זה אמר אינו משלם. ולפי שאינו חייב [שמעון] בחורבנו הוא גובה את מעותיו כפי מה שמגיע לו מן הנכיתא בעבור מה שאכל פירות. ואם יש לו שטר כתוב [על חוב זה] ולא נמצאו אצל חברו נכסים בני חורין שיוכל לגבות מהם. יגבה מנכסים משועבדים שנמכרו אחר זמן שטר המשכונה:

סימן תפח

והשטר שנכתב במקום שנעשה בו הקנין והחתימה היתה במקום אחר. אף על פי שלא יתכן לעשות כן על דרך העכבה. לאמרם אמר להו רב לספריה כי קימיתו בשילו כתובו בשילו ואע"ג דמסיר לכו מילי בהינו. זהו משום דמיחזי כשיקרא אבל למיפסל לא פסלינן ליה. ואין הפרש בזה אם היה הקנין בדבר שצריך קנין או בדבר שאין צריך קנין:

סימן תפט

עמדנו על שאלתכם (יאריך ה' ימיכם). והתשובה בזה היא שהחמשים שקלים מראבטיה והשפחה שנתן ראובן לאמו צריך לראות אם השקלים מראבטיה הם מטבע שיוצא בארצכם ומוכרין וקונין בהם כמו שמוכרין וקונין בדרהמים לא קנתה [אם ראובן]

בקנין. לאמרם אין מטבע נקנה בחליפין. ואם אין מוכרין וקונין בו אלא ינהגו בו מנהג הפרקמטיא הנמכרת וניקנית קנתה אותו בקנין. אלא שצריך שיהיו [השקלים] בעצמם ברשות הנותן לא דמיהן. וכן השפחה צריכה שתהיה ברשות הנותן ויורה עליה בעצמה. ואם היה כן נקנית היא בקנין. אבל אם אין השפחה הניתנת במתנה ברשותו לא קנתה [אמו] כלום. לאמרם אין אדם מקנה לחברו דבר שלא בא לעולם. וכן כל מה שנתחייב [לאמו] ממזונות ודירה ואמנם המזונות הן מטבע וכבר אמרנו אין מטבע נקנה בחליפין ואפילו הן ברשותו. והבגדים אם הם דבר שבעין אצלו ונמצאים ברשותו היא קנתה אותם. ואם אינם נמצאים ברשותו הם גם כן דבר שלא בא לעולם. וזהו אם אמר לה נתתי לך כזה וכזה. [או] נתחייבתי לך כזה וכזה. אבל אם אמר לה נתן לך כזה וכזה. נכתוב לך כזה וכזה. אין זה מהני כלום אפילו אם הדבר הניתן נמצא ברשותו. לפי שזה רק הבטחה [אסמכתא] הנקראת אצל רבותינו קנין דברים בעלמא הוא. ואמנם הדירה אם נתן לה מקום ידוע שתדור בו כל ימי חייה לזה מהני קנין. אבל אם נתן לה דירה [סתם] ולא נתן לה בית שתדור בו לא מהני מידי. לפי שהדירה היא מקרה מן המקרים. ועל ידי המקרים לא נקנה במתנה העצם שהמקרים חלים עליו. ובזה אמרו שכיב מרע שאמר ידור פלוני בבית זה יאכל פלוני פירות דקל זה לא אמר כלום עד שיאמר תנו לפלוני בית זה וידור בו תנו לפלוני דקל זה ויאכל פירותיו. ואמנם הקדמנו לכם אלה ההקדמות לפי שאמרתם שלאה הוציאה שטרה ואמרה אני אגבה בתחילה מפני ששטרי קודם. לכן הודענו אתכם דין זאת המתנה שבשטרה מה שקנתה ממנה ומה שלא קנתה. וזהו כי מה שנמצא ממנה בעין ונקנה בקנין כבר קנתה אותו משעת הקנין ואין לאחר עמה בזה לא שותפות ולא חלק. ומה שלא נמצא בעין ולא נקנה בקנין ולא גבתה אותו אין לה בו כלל לא זכות ולא שותפות עם האשה שתגבה כתובתה. שאם רוצה הבן שתתקיים המתנה לאמו יפרע [מקודם] את המגיע לאשתו. וכזה יתחייב לאמו כפי מה שירצה. ומה שטען הבעל על אשתו שלקחה כלי בית ששוים מאה שקלים. אם היא מודה בזה ינכה עליה מן המגיע לה. ואם היא מכחשת תשבע שבועת התורה שלא הגיע אליה מזה כלום ותגבה ממנו כל מה שהוא חייב לה בכתובתה. כדין כל מי שיש בידו שטר וטענו עליו שכבר גבה בו כולו או מקצתו והוא מכחיש זה שהוא נשבע ונוטל. ואמנם מה שטען הבעל שהנדוניא שנישומה עליו בכתובה נישומה עליו ביותר משוויה. הדבר הזה חוזר למנהג המדינה אם היה מנהג המדינה שבשעת גביית הכתובה יגבוה כל מה שנישום בה בלא גירעון היא גובה את כולה. ואם מנהגם הוא לגרוע ממה שנישומה יגרעו לה מזה כפי שהוא המנהג:

סימן תצ

ואם טען הבעל שאין לו במה לשלם כל מה שנכתב בכתובה. הנה מי שאין לו בשלימות מה שמגיע לאשתו אי אפשר לו לגרש את אשתו. אלא יחזור למה שחייבוהו הדיינים שידור בחצר אחר אם נתברר שההיזק הוא מצד אביו. ואם לא תבחר האשה להמתין לו כשישבע שבועת אין לי לא נמנע אותו מלגרשה כשהוא בוחר לגרשה. ואם גרשה ונשא אחרת אינו חייב ליתן כלום להמגורשת ממה שהכניסה לו השניה. לפי שאינו יכול למכור ממנו דבר אלא בצוויה. ומכל שכן לפרוע חובו. ואם נשבע שאין לו ואחר כך נמצא אצלו דבר מה וטען שהוא לאשתו אינו צריך לישבע על זה. לפי ששבועת אין לי אם ישבע או לא נכנס בה שאם יש לו יותר על מה שקצב לה לפרנסתה שישלם לה מזה. [ואם כן] אין צריך שישבע אחר כך פעם שנית:

סימן תצא

והשטר שכתבה לאה על בנה על ידי גוים. אין מן הדין שתגבה בו כלום. לפי שמה שאמרו כל השטרות העולין בערכאות של גוים כשרים. זה אינו אלא במכירות שמעידין בהן שנפרע המחיר. אבל בזולת זה כגון המתנות וההודאות שדיניהם בהן שונים מדינינו אינן שוות כלום. ואם עברה לאה וגבתה בדיני גוים צריך לנדותה עד שתחזיר מה שגבתה. וזהו כלל התשובה על כל מה ששאלתם בבאור מספיק והבאת הראיה כמו שבקשתם. וכך הדין:

סימן תצב

עיינו בשאלה זאת וראינו שטענת שמעון שצריך לשום החצר כולו על לאה שתפרע המחצה ליהודה. טענה טובה וחזקה היא על פי הדין. וזהו לפי שלאה קודמת בשעבוד ואין לשמעון מנכסי ראובן כלום עד שתגבה לאה כל המגיע לה. ושטר המשכונה הוא חוב עליה ועל בעלה. ושטר שמעון הוא קודם מן המשכונה. וכשתגבה לאה כל המגיע לה רואין אנו אם נשאר מנכסי ראובן כלום מגבין אנו לשמעון את המגיע לו. ואם ישאר גם אחר שמעון כלום מגבין ממנו ליהודה חצי מעות המשכונה. והמחצה השנית אנו מגבין אותו מלאה. לפי שהיא משתתפת עם ראובן בפרעון זה החוב. על פי העיקר שפסק התלמוד הירושלמי באמרו זאת אומרת השותפין אחרין זה לזה. ר"ל שמן הנמצא לפנינו מהשותפין תובעין את כל [החוב] שהוא שותף בו. ואפילו אם תסתלק מפני חוב יהודה לא יוכל לקחתו אלא שמעון לפי שהוא קודם בשעבוד מיהודה. ולא מהני מה

שתניח לאה לחוב יהודה בחצר. לפי שלא תוכל לפרוע חוב שלה ושל בעלה בדבר שהוא בשעבוד שמעון. לפיכך יעשו בדין זה כמו שזכרנו. ואם כשגבתה לאה כל המגיע לה לא ישאר כלום מן הנכסים לא לשמעון ולא ליהודה. הדין הוא שיגבה יהודה חובו מלאה כפי מה שזכרנו. ושמעון ישאר בלא כלום לפי שראובן לא השאיר לו כלום שיגבה ממנו. ואין לאה חייבת ליתן לו כלום לפי שאין לו עליה לא חוב ולא אחריות. וכשגובה יהודה חובו מלאה לא יוכל גם כן שמעון לחזור עליו. לפי שלאה נתנה לו ממה שמגיע לה ולא מנכסי ראובן. משום הכי לא יוכל לחזור עליו. וכך הדין:

סימן תצג

ראובן היה לו חוב אצל שמעון ואשתו באחריות כל נכסיהם. ומת ראובן הנזכר והרשה היורש שלו מורשה לתבוע את החוב משמעון. ונתן לו שמעון גם כן הרשאה בלא אשתו שהיתה במקום אחר למכור מאלה הנכסים וגבה יורש ראובן מהם. ואחר כך מצא המורשה את אשתו של שמעון וקבל ממנה קנין על מה שקבל קנין מבעלה. ובשעת הקנין נמכר מחדש חלק מאלה הנכסים וחלק מהם נשאר. ויודיענו אדוננו אם זאת ההרשאה קיימת אף על פי שהיו [הבעל ואשתו] נפרדים זה מזו בשעת הקנין. גם [יודיענו] אם מכירת המורשה הזה להנכסים האלה קיימת או לא. ואם התנאי שהתנתה האשה קיים עם קנינה הקודם בשטר האפותיקי. ויהי מטובו הגדול להודיענו אם תבטל המלה מעכשיו שטר מתנה או מכירה אם השמיטה הסופר והעמיד עליה עדים. ואם מהני טענת בעל חוב [הטוען] כבר פרעתי לבעל דיני מה שהייתי חייב לו ושטר [הנמצא ביד] חברו בנאמנות. או אם יש עליו שבועה שפרע לזמן החוב. ויקבל שכר מן השמים. - התשובה. צריך לראות את ההחלטה שעל פיה נמכר לפרוע זה החוב אם היו [הנכסים] ממה שנפל להאשה בירושה או הכניסה בנדוניא או כתב לה הבעל. בזה האופן לא ימלט להמעשה בלא הרשאת האשה. הלא תראה שהבעל עצמו אם רצה לדין אודותם עם איש זר לא ימלט לו בלא הרשאת אשתו. לאמרם נקיטינן בעל בנכסי אשתו צריך הרשאה. וכל שכן אם היתה ההרשאה בלא הבעל. דלא מהני הכא בהרשאת הבעל לבדו אלא מההכרח שתרשה האשה מקודם. ואם היו אלה הנכסים של הבעל צריך לראות אם ישאר להאשה ממה לגבות כתובתה כשימכר הדבר שממנו יפרעו החוב אז אין צריך לקנין האשה ולהרשאתה. לפי שלא תוכל האשה למנוע את בעלה במה שעשה בנכסיו אם ישאר מהם אחר כך לגבות כתובתה. ואם לא ישאר לה אחר כך ממה שתגבה כתובתה צריך להודיעה ולקנות מידה תחלה כמו שנעשה בכל המכירות. ואם קנו מידה למכור

חלק ולא קנו מידה בכל מה שצריך למכור. ימכרו מה שקבלו בו קנין ויקבלו ממנה קנין על השאר. ואם היא מסרבת כופין אותה כפי המנהג לפי שהחוב הוא עליה ועל בעלה. ואם נחבאה ולא ימצאוה ימכרו עליה בית דין לפי שזה עליה חוב מוכרח:

סימן תצד

ומה ששאלת אם יבטל שטר מתנה או שטר מכירה כשלא יהא בו [המלה] מעכשו. - התשובה. לא נצרך בשטר מתנה ושטר מכירה [לכתוב] מעכשו אלא אם כן הותנה כך. אבל אם לא היה בשניהם תנאי אינו צריך למעכשו. ומקום שצריך שיהא בו מעכשו ושכחו הסופר והרגישו בו העדים אחרי החתימה או בעת שיתנו עדותן צריך שיעידו על זה העדים ויקובל מהם:

והשטר שיש בו נאמנות ואמר הנתבע כבר שלמתי מה [שכתוב] עלי בשטר זה אין בדבריו כלום. ואם טען שיש לו על זה שובר או עדים המעידים שנגבה [החוב] ינתן לו זמן שיחפש השטר [שובר] או להביא את העדים אם זה אפשר לו. ואם זה אי אפשר ישלם את המגיע ממנו. ואם רצה להחרים סתם על מי שנפרע ממנו מה שאינו חייב לו אין מונעין זה. וכך הדין:

סימן תצה

ראובן מת והניח שתי בנות ונשא שמעון את הבכירה והכניסה לו בנדוניא ג' מאות שקלים. והצעירה נשאת ללוי והכניסה לו מאה שקל. ועמדה הצעירה ותבעה את הבכירה שתשלם לה את חלקה מעזבון האב לפי שהיא [הבכירה] לקחה לעצמה יותר. ואמרה הבכירה מה שהכנסתי לבעלי הוא ממה שנשכרתי אחרי מות אבי ממעשי ידי. יורנו גאוננו דרך ההלכה בזה. - אם יש ראיה על מה שלקחה צריך לראות כמה הוציאה ומשך הזמן שנשארה אחרי מות אביה. ואם זה אפשר [שנשכרה ממעשי ידיה] תשבע שלא לקחה כלום מחלק אחותה בירושת האב ושהמותר על חלק אחותה הוא רק ממה שנשכרה כמו שטענה ותפטר:

וכן הדין אם יש עדים על מה שהוציאה אלא שאינם יודעין אם [הוצאותיה] היו מממון אביה או משכר מעשי ידיה תשבע כמו שאמרנו. והשבועה היא שבועת היסת. ואם הוא דבר בלתי אפשר אין מקבלין דבריה בזה אלא הממון עומד בחזקת המת. ותשבע אחותה [הצעירה] כי כל מה שהוציאה [הבכירה] הוא מממון אביהן ושוב תהיה החלוקה ביניהן מחדש. כל זה הוא אם הדבר נשאר עדיין בעין. אבל אם כבר נשתנה אין הבעל חייב

לפרוע אלא יכתבו כתב [שטר חוב] על האשה שהיא בעצמה חייבת לשלם לאחותה מה שמגיע לה. וכך הדין:

סימן תצו

שנים שש להם דין ודברים ונפלה ביניהם הכחשה וכפירה. ואמר האחד מהם לחברו זה הדבר שאתה מכחישו הוא כתוב בשטר שכתבנו בינינו הוציאנו ויתברר מה שמגיע לי ממך. והשני אמר לא נוציאו. אם חייב הוא להוציאו או לא. ומי שכופר ואומר אינו [השטר] אצלי אם יוכל [חברו] להחרים על כל מי שהשטר נמצא אצלו ואינו מוציאו או לא. - התשובה. אם הוא מודה שהשטר אצלו ואינו רוצה להוציאו חייב הוא להוציאו. כי זה דומה למי שאומר לחברו מגיע לך ממני ממון ואיני רוצה לשלם לך שכופין אותו לשלם. וכן זה שמודה שהשטר אצלו ואינו רוצה להוציאו כופין אותו שיוציאנו. וכן כשכופר שהוא אצלו ישבע שלא נמצא אצלו כמו שנשבע על הממון כשכופר בו. ואע"פ שאמרו רבותינו אין נשבעין על השטרות זהו בשבועת התורה אבל בשבועה דרבנן שהיא שבועת היסת נשבעין. ואם אין הדבר ברור שהשטר נמצא אצלו רק שחושבין כך על דרך החשד שלא בברור יש [להתובע] להחרים סתם על מי שנמצא בידו זה השטר ולא יוציאנו. ואין מי שיוכל לעכב עליו מליתן זה החרם:

סימן תצז

האלמנה שתבעה כתובתה בבית דין כבר הפסידה המזונות ולא תוכל לתבוע המגיע לה אלא אחרי שתשבע. ומכש"כ אם כבר נשאת לבעל אחר. ואם רצתה לעכב אצלה [מנכסי היורשין] תחת כתובתה ולקבל שבועה לאחר זמן אין לה רשות לזה. כי לא יוכל לעכב תחת ידו במשכונא אלא מי שמגיע לו. וכשלא נשבעה [האלמנה] עוד לא יגיע לה כלום שתוכל לעכב במשכונא. לכן צריך להוציא מידה כל מה שנמצא אצלה עד הזמן שתרצה להשבע:

סימן תצח

ואם היורש כופר כל הירושה לבעל חוב. צריך לראות אם נמצא להמת דבר מה שכפר בו היורש יגבה התובע ממנו את המגיע לו. ואם לא נמצא לו דבר נודע והתובע טוען בריא שהניח [המת] חפצים בעין חוץ מהנזכרים בשטר מתנה של היורש (המטלטלין שנתן לו אביו במתנה חייב היורש שבועת היסת שלא ירש כלום מזה. ואם התובע לא

יטעון טענת בריא על מה שהניח המת אין על היורש אלא חרם סתם בשם מי שירש דבר מהנתבע):

סימן תצט

ראובן מת והניח אשה ובן וקרקע ועמדה האשה וקנתה קרקע מממון שהניח לה אביה במותו. ואחר כך מת בן ראובן הנזכר ועמדו יורשיו ורצו לכלול בירושתם גם את הקרקע שקנתה האלמנה ממעות אביה ואמרו שגם זאת הקרקע היא מכלל ירושתנו. ויורנו רבינו שמ' צו' איך הדין בזה ואם חייבת היא שבועה על זה אם תכנס זאת השבועה בכלל שבועת האלמנה או צריכה היא לישבע על זה שבועה מיוחדת. - צריך לראות אם נפלה לה ירושה מאביה כמו שטענה עושין כדבריה משום ששטר [הלקיחה של הקרקע הנזכרת] כתוב על שמה. ואם לא נפלה לה ירושה מאביה אין לה כלום אלא הכל עומד בחזקת הבעל ויורשיו ובזה אמרו אחד מן האחין שהיה נושא ונותן בתוך הבית והיו אונות ושטרות יוצאות על שמו ואמר שלי הן שנפלו לי מבית אבי אימא עליו להביא ראיה שנפלו לו מבית אבי אמו. וכן האשה שהיתה נושא ונות' בתו' הב' והיו אונות ושט' יוצאין על שמה ואמרה שלי הן שנפלו לי מבית אבי אימא או מבית אבי אבא עליה להביא ראיה. ואמרו אמר רב חסדא לא שנו שעליו להביא ראיה אלא שאין חלוקין בעיסתן אבל חלוקין בעיסתן אימור מעיסתו קימץ. ומוכח לנו מזה שאם יש לאחד מאלה הנזכרים דרך מיוחד לו לבדו חוץ מחבריו באופן שיוכל לומר זה קניתי משלי דבריו קיימין. כן האשה הזאת אם יש לה ראיה שירשה מאביה דבריה קיימין ואין עליה שבועה אחרת חוץ משבועת האלמנה כשתרצה לגבות כתובתה. ואם אין לה ראיה על הירושה אין לה אלא הכתובה וכך הדין:

סימן תק

יפרש לנו רבינו שמ' צו' אם יכולה האלמנה לגבות בכתובתה דוקא קרקע או [היורשים] יכולין ליתן לה מעות. - התשובה. אם האלמנה אומרת שרוצה היא לגבות דוקא קרקע והיורש לא ירצה לתת לה אלא מעות הברירה ביד היורש. כמו שאמרנו בבעל חוב אי אית ליה זוזי מצי מסליק ליה לבעל חוב בזוזי. ודין האלמנה והבעל חוב בזה אחד הוא.

סימן תקא

ואם האשה מודה ואומרת צוני בעלי שאתן לבעל חובו סכום מעות ולכן לא הניח לי יותר משעור כתובתי אינה צריכה ליתן מכתובתה כלום. ומה גם שהמעות תחת ידה. אבל אם יודע התובע שהניח [הבעל] תחת ידה יותר מהמגיע לה והיא מכחשת זאת חייבת היא שבועת היסת שלא הניח אצלה יותר מזה. ואם אינו יודע כמה הניח אצלה מחרימין סתם על מי שנמצא אצלו מהמגיע לפלוני ושלח בו יד:

סימן תקב

והמפטיר בנביא אם הפסיקו בינו ובין הקורא שלפניו בקדיש אינו עולה [למנין שבעה קרואים]. ואם לא הפסיקו בקדיש קודם קריאתו הוא עולה:

סימן תקג

והשולח מעות על ידי חברו לאחר והמעות האלה היו עליו חוב ואחר כך רצה המשלח להחזירן לעצמו מיד השליח אין לו רשות לזה. ואם החזירן השליח חייב לשלם לבעליהן. ואם נאבדו בדרך באונס חייב הבעל חוב לשלם כי שלחן שלא ברשות הבעלים. ואם היו המעות אצלו פקדון יוכל להחזירן אחרי הגיעו ליד השליח. לאמרם אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר. אלא אם כן שנודע שמי שהיה הפקדון אצלו כפר מעות לאיש אחר שאז עושין ענינו גם כן כענין חוב שתהא גבית השליח והוצאתו מיד הנפקד זכות לחברו [המפקיד]. וכבר אמרו זכין לאדם שלא בפניו:

סימן תקד

וכל השטרות שתשלם פעולתן מיד לא נצרך בהן למעכשיו. אבל מה שלא תשלם פעולתו אלא לאחר זמן צריך למעכשיו שלא יהא כהבטחה בעלמא שאין מחוייבין לקיימה. ומשום הכי אסמכתא לא קניא בשביל שכשאין בה מעכשו אינה אלא הבטחה שאינה מחייבת כמו שאמרנו:

סימן תקה

ובעלי הקרובות מעידין זה על זה לבד אותן שפסלו הקדמונים [בתלמוד]. רצוני לומר בעלי האחיות [גיסו].

סימן תקו

ומי שעומד ומתפלל ולא כוון את פניו מול הקבלה ובא אחד והראה לו את הקבלה יוכל להחזיר פניו אל הקבלה בעוד שהוא מתפלל ואינו צריך להפסיק תפלתו:

סימן תקז

ואם קדם לקבל קנין מן הבעל קודם האשה ורצה שתהא פעולתו קיימת יחזור ויעשה באופן מתוקן עם הלוקח או מקבל מתנה בקנין. וכשבטלו מה שעשו בקנין ורצו לגמור הדבר באופן קיים תקבל האשה קנין בראשונה והבעל יקבל קנין אחריה:

סימן תקח

והאשה שמתה בעודה מעוברת אין צריך לקרוע בטנה מפני שעוברה ימות קודם לה:

סימן תקט

וכשכתבת משמא דרבנו חננאל ז"ל שאמר אע"ג דאמ' רבא אף בראשון ואמרינן [מוס]יף הוא מיהו הלכה כרבא בפירוש לא איתמר ומצינו כי רבנו רב לא אכשר אלא שלישי בשני. הילכך לא מכשרינן שלישי בראשון אלא באיסורא אזלינן לחומרא אבל לגבי ממונא לא אזלינן לחומרא. ודאי מי שלא נתגלו לו טעמי התלמוד על בוריין ולא עמד על עיקרן אינו יכול לעשות אלא כמה שכתב. ואנו הרי ביררנו לך את הדבר וגילינו לך סוד ההלכה והיתרנו לך כל ספק בעזרת הבורא ושמו לעולם נודה סלה:

ואם תשים דברינו על לבך שאמרנו שאב ובנו ראשון בראשון ושאב ובן בנו ראשון ושני יתגלו לך כל ענינים אילו ויתגלה לך שלא אמ' רבא אף שלישי בראשון כשר על בן הבן אלא על בן בנו שלאח אמר כשר שהוא שלישי לדור אביו אבל בן הבן שני בראשון הוא ופסול הוא לגמרי ואין בו צד כשרות. ומר בר רב אשי שהכשירו נידמה לו שהוא שלישי

סימן תקי

בראשון כמו שנידמה לכל חכמים שבזמן הזה. וכשתעמוד על החיבור ששיגרתי לך יתגלה לך מן הטעמים שהבאנו שכך הוא הדבר בלא ספק:

סימן תקיא

וששׁ' בן י"ג שנה ויום אחד שלא הביא שתי שערות לענין עדות במטלטלין מהו. לפי שמציתה מחלוקת בין הגאונים בדבר זה שיש שמכשירין ויש שפוסלין וביקשת ממנו להכריע ביניהם. אין אנו יודעין היאך יוכל אדם בעולם להכשירו. והראיה שהביא רבינו האיי ואמר אחד בן תשע שנים ויום אחד ואחד בן עשרים שנה ויום אחד [ש]לא הביא שתי שערות ראיה גדולה היא ואין למעלה הימנה. אלא הרי אנו מוסיפין לך ראיה משיקול הדעת אם תאמר למי שמכשירו כשהוא בן שלש עשרה שנה ויום אחד וכי מאחר דקימא לן דאחד תשע שנים ויום אחד ואחד בן עשרים שנה ויום אחד שלא הביא שתי שערות. אם אי אתה מצריכו לשתי שערות למה אתה מצריכו שלש עשרה שנה ויום אחד ואם אתה מצריכו [לי"ג] שנה למה אי אתה מצריכו לשתי שערות והא בהא תליא. [מה] תהיה תשובתו. ועוד הא קימא לן מענין בן סורר ומור' דאין הבן בא לכלל מצוות עד שיהא בן י"ג ויביא שתי שערות ומי שלא הביא שתי שערות עדיין קטן הוא ואין עליו עונש. וכי מאחר שאין עליו עונש עבירות היאך מקבלין עידותו ושמא מעיד עדות שקר מפני שהוא יודע שאין עליו עונש מדין שמים. הרי הכרענו לך בין בדבר משנה ובין בשיקול הדעת שדברי שמכשיר עדותו בטלין הן ואין לחוש להן שדברי הבל ותוהו הן:

ומי שמקבל עדות קטן שהגיע לכלל שנותיו בלא בדיקה מדייני דשפלא הוא. אלא אם רואה בו סימני בגרות מלמעלה אין צריך לבדוק בסימנין שלמטה:

סימן תקיב

וששׁ' על מה שראית בתשובות הגאונים ז"ל שכל הפסולין לעדות מחמת עבירה כולן מקבלין אותן בתשובה חוץ מעד זומם והנשבע לשקר שאין מקבלין אותן בתשובה ואין יוצאין מפסלותן ובקשת לדעת דעתנו. דברים אלו אין להן עיקר אלא [כגון] אם עשו תשובה ונתברר שעשו תשובה מקבלין אותן ויוצאין מפסלותן. אלא שלא תהא חזרת דברים בלבד אלא עד שיצטרף מעשה שיתברר ממנו שעשו תשובה. כגון הא דאמ' רב אידי בר אבון בענין ההוא טבחא דנפק טרפ' מתותי ידיה ילבש שחורים ויתכסה שחורים וילך למקום שאין מכירין אותו ויחזיר אבדה בממון חשוב מתחת ידו. ואשכחינן

בירושל' בהדיא החשוד בשבועה מאמתי מקבלין אותו משיבוא לבית דין שאין מכירין אותו ויאמר להן חשוד אני. ואנו רואין בחשוד על השבו' דרך אחרת שיתברר לנו בה תשובתו כגון שניתחייב שבוע' בבית דין שאין מכירין אותו על ממון חשוב ושילם ולא רצה לישבע. [וכן] בעד זומם כדרך הזו שאם ילך למקום שאין מכירין אותו וינתן לו ממון חשוב להעיד שקר ואינו רוצה מחמת איסור בידוע שזו תשובה מעליתא היא ומקבלין אותו:

סימן תקיג

וששׁ' ראו' שכתב שטר מתנה ואמ' לעדים קנו ממני וכתבו וחתמו על[י בכל] לשון שלזכות ותנו לשמע' מחמת שרציתי [ליתן לו ק' זהובים] אלו. וכשתבעו שמע' לראו' בשטר שבידו טען ר[או' כי באותו] הזמן שלשטר לא היה לי מאותן ק' זהובים כל[ל ואין] אדם מקנה לחב' דב' של' בא לעולם הרי העדים אינן מעי[דין] שהיו אצלי זהובים אלו. וטען שמע' ואמר אין אני משגי[ח] עכשו לדברי העדים שאמ' לא ידענו שהיו לו אם לאו [לפי] שהעדים החתומין על השטר נעשו כמי שנח' עיד' בבי' דין. וכיון שהגיד אינו חוזר ומגיד. ועוד שהרי שיעבד לו כל נכסיו בק' זהובים אלו וכול'. כך נראה לי שאם מאה זהובים אלו שניתנו במתנה מטבע הן באותו מקום [ונושאין ונותנין בהן] כדרך שנושאין ונותנין במטבע הרי אותה מתנה בטלה דקימא לן דדהבא לגבי נפשיה טיבעא האוי. דלא אמרינן פירא האוי אלא לגבי כספא אבל לגבי פירי טיבעא האוי. וכל שכן לגבי מתנה דטיבעא האוי דקימא לן דאין מטבע נק' בחליפין. ואם אינו מטבע באותו מקום ו[לא נושאין ונותנין בו הרי יצא מתורת מטבע ונקנין בחליפ' [אל]א שצריכין להיות ברשות הנותן בשעה שמקנה אותן לאחרים דקימא לן אין אדם מקנה לחב' דב' של' ב' לע'. וקימא ל[ן נ]מי זה כלל גדול בדין המוציא מחבירו עליו הראיה... [ואם] כן על בעל השטר להביא ראיה שהיו ברשותו [אותם הזהובים] בשעת המתנה. ואין הולכין אחר האומ' בדבר [זה כי א]פשר שיהא אדם עשיר ואין ברשותו זהובים או [שיש אצלו זה]ובים הרבה ממטבעות הרבה אבל מאותו [מט]בע [שנתן] לו מתנה אין אצלו ממנו כלום. לפיכך [נאמן ראו' ש]אומר לא. ושטען שמע' ואמר עדים [החתומין על הש]טר וכול' אי[ל]ו הע[ידו העדים בשטר [ואמרו שי]ש אצלו [ק' זהובים] וחזרו עכשו ואמרו לא [היי]נו יודעין בודא[י נעשה כמ]י שנחקרה עידותן בבית דין [ואין] יכולין לחזור ב[הן דכיון] שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד. [אל]א שעדים אלו לא העידו על הזהובים שהיו אצלו אלא על דברי המתנה בלבד העידו ולפיכך מקבלין אנו מהן שלא היו יודעין. והדין עכשיו

אם טען שמע' ואמר בריא לי שהיו זהובים אלו אצלו בשעה שנתנן לי כגון שראה [אותן אצ]לו וידוע שהן שלו על ראו' שבוע' היסת שלא [היה ב]רשותו מאותן זהובים כלום. ואם שמע' אינו טוען טען' בריא אלא אומ' שמא היו לו זהובים באותו העת מחרימין לו חרם סתם על מי שהיו זהובים אלו ברשותו בשעה שנתנן לשמעון וכפר בו לא שנא שיעבד לו קרקע ולא שנא וגמרינן להאי דינא מההוא מעשה דההיא אמתא אותיבו נסכא עלה משכונה אתו לקמיה דר' אמי אמ' להו פריטי אין כאן נסאכא אין כאן. הכא נמי כיון דקרקע לא קאני דינרי נמי לא קאני. ואשר אמרת אחרי כן אם טען ראו' ואמר כבר נתתים לו ושמ' מכחישו ואומר אם כן שטרך בידי מאי באעי הדין מאי. כך נראה לי שרואין אם יכול ראובן לומר לא היו ברשותי המתנה אמרינן מיגו דיכול למימר לא היו ברשותו [באות]ה שעה כי אמר נמי נתתים לך דאמ' ליה שטרך בידי מאי באעי. וגמרינן להאי מילתא מהמפקיד אצל חבירו בשטר ואמר לו החזרתי לך דאמרינן מיגו דאי אמ' ליה נאנסו לא מצי אמ' ליה שטרך בידי מאי באעי כי אמ' ליה החזרתים לך נמי מהימן ובשבועה. והאיי שטרא נמ[י הכי] דיניה אלא ששבועת פקדון דאוריתא ושבועת מתנה זו היסת דרבנן וחזינן מאי דכתבה במתנת בריא היכא דאמ' כתובו וחתומו והבו ליה ומית דאין כותבין ונותנ' ואע"פ שמיפה את כוחו מה ענין מיפה במתנת בריא מתנת בריא לא קניא אלא או בשטר או בקנין במקרקעי ובמטלטלי או בקנין או במשיכה או על גב קרקע. הולכך הבריא שאמר כתבו ותנו מנה לפל' ומת [וכתבו לו אינו] מועיל לו כלום ואפילו קנו מידו שאין [מטבע נקנה] בשטר ואין מטבע נקנה בחליפין. ואם א[מר כתבו] ותנו לפל' כתב מתנה בקרקע אם לא קנו מידו אין הכתב מועיל לו כלום עד שיגיע השטר לידו. ואם מת הנותן קודם שיגיע השטר לידו לא קנה שהרי זכו בהן היורשין ואם קנו מידו קנה מאותה שעה וכתב לראיה בעלמא. הולכך לא צריכת להאי דקדוקא. והאי דוקיא אחריתי נמי דדיקת היש הפרש בצואת שכיב מרע היכא דאמ' כתבו לחיים להיכא דאמ' כתבו סתם לא צריכת לה דמתנת שכיב מרע בשטר היכא דאינו מיפה את כוחו לא מהניא כלום לא שנא נכתבה מחיים ולא שנא נכתבה לאחר מיתה כיון שאנו חוששין שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר ושטר לא קני ביה אלא לאחר מיתה לא קני דאין שטר לאחר מיתה. ותו הא דאמ' מר במתנת שכיב מרע שכתוב בה קנין בר רב משמא דרב אמרי ארכבה תרי ריכשי ושמואל אמ' לא ידענא מאי אידון בה וכול'. ושאלת היאך צוה שכיב מרע קנו ממני ותנו לאחר מיתה קאמ' או קנו ממני ותנו לו סתם. פשיטא דקנו ממני ותנו קאמ' דאי אמ' ותנו לאחר מיתה לא הוה אמ' רב קנה מחיים ואם עמד אינו חוזר ומדאמ' רב אם עמד אינו חוזר מכלל דלא אמ' לאחר

מיתה. ודקאמרת הי' בהא כרב או כשמואל דר' חננאל פסק הי' כשמואל. הכי סבירא לן כדפסק ר' חננאל ז"ל הילכך כשמואל דהא רב נחמן [כשנשאל אמר ל]יה לרבא הכי אמ' שמואל שכיב [מרע שכתב נכ]סיו לאחרים אע"פ שקנו מידו אם [עמד חוזר] בידוע שלא היה קנין אלא מחמת מיתה. ומי [שפ]סק כרב משום דאמ' שמואל לא ידענא מאי אידון בה האי לאו טעמא הוא. דלא איסתפקא ליה לשמואל אלא אם מת שמא לא גמר להקנותו וכול'. אבל אם עמד חוזר לא מספקא ליה כדאמ' בהדיא אפילו אם קנו מידו אם עמד חוזר בידוע שלא היה קנין וכול'. ולענין שמא לא גמר כשמואל סבירא לן חדא דהיל' כואתיה בדיני ועוד דר' יוחנן קאיי כואתיה. וכל אותן דקדוקין שדקדקתם בענין מתנת שכ' מר' וצואתו עמדנו עליהם ועיינו בהם ומצאנום ענינים יפים וברורים ואין למ... לכתבם שאתם כתבתם אותם:

סימן תקיד

ושכיב מרע שכתב וזיכה [במקצת נכסיו לראשון וחזר ונתן לשני מי הוי זיכוי חשוב בקנין וכשם שהנותן מקצת נכסיו בקנין שוב אין לו חזרה כך זכוי נמי אין לו חזרה או דילמא אינו חשוב..]. כך נראה לי שהזיכוי והקנין דרך אחת לשתיהן שהקנין לרב כדאית ליה ולשמואל כדאית ליה. כדאמרינן כתב וזיכה לזה וכתב וזיכה לזה רב אמ' ראשון קנה [הרי היא כמתנת בריא] ושמואל אמ' שני קנה הרי היא כמתנת שכיב מרע. והינו טעמ' דלא איסתפקא ליה לשמואל בגוה משום דזיכוי אינו עומד לכתיבה כשם שהקנין עומד לכתיבה. וכשם שיכול לחזור בקנין לבדו כך יכול לחזור בזיכוי לבדו:

סימן תקטו

ושש' האי דנהגו בני מקומנו לכתוב בצואת שכיב מרע אמ' לנו פל' היו עלי עדים בקנין וכתבו וחתמו מעכשו ותנו ביד פל' וחששת שמא יהא שטר לאחר מיתה. אל תחוש לדבר זה [שאין] בזמנינו זה מי שמתכווין להקנות בשטר אלא [בעדות] בלבד ושטר לראיה בעלמא הוא שמא ישכחו העדות. אבל להקנות בשטר אין אדם בזמנינו זה מתכוין לכך:

סימן תקטז

ושא' בענין ההוא שטרא דהוה כתיב ביה בחיים ובמות. ואמרת משמא דגאון מעשה בשכיב מרע הוא לא שנא מצוה מחמת מיתה ולא שנא בכל הנכסים כולן ולא שנא במקצתן הלכה כרב. כך נראה לי שדברי גאון זה דברי אמת הן:

סימן תקיז

ושכתבת בענין ההוא דהוה כתי' ביה כדקציר ורמי בערסיה ולא הוה כתי' ביה ומיגו מרעיה וכול' אמ' רבא הרי מת והרי קברו מוכיח עליו. וראית לגאון דאמ' דלית היל' כרבא. הכין הוא כדפסק הגאון. ודאת חזי דכל צואה שלא נתברר לעדים שמא מאותו חולי אותה צואה בטילה הוא. כך הוא שאין עושין בצואה מעשה אלא עד דכתביה הכי ומגו מרעיה איתפטר לבית עלמיה ואי לא כתי' בה הכי לא:

סימן תקיח

ושש' לענין נשא אשה בארץ ישר' נותן לה ממעות ארץ ישראל. ואמרת שנחלקו בה הפותרים. יש מי [ש]אומר אע"פ שכתב לה מעות ידועים ממטבע ידוע והלך עמה למקום שמעותיו פחותים נותן לה מאותן הפחותים. ויש מי שאומר משנתינו בשכתב לה מעות סתם היא אבל מי שכתב על עצמו מעות ידועים אינו משלם אלא כמה שכתב על עצמו. ואם נשתנה אותו מטבע דנין לה כאותה ששנינו המלוה את חבירו על המטב'... ן. כך היא דעתנו כדברי זה [שאמר' משנתנו] סתם היא שנויה והדין כמה שאמר... ן. אבל פירוש הראשון דברי הבל ותוהו [ה]ן. והמפרש השלישי שאמ' אע"פ שהמשנה הזו על סתם היא שנויה אם כתב ממטבע פל' המלך ולא נשתנה שם המטבע אע"פ שניגרע ממנו הרבה אין נותן לה אלא מן הגרוע. אין בדבריו ממש אלא הדין כמה שכתבנו בענין המלוה את חבירו על המטבע והוסיפו עליו.. והוא הדין לפחתו ממנו:

סימן תקיט

ושא' הא דאמ' בענין ר' יוחנן בן ברוקא אומ'. כי מחלוקת בין הגאונים יש מי שאומ' [ה]א ביעיא לא איפשיטא. ויש אומ' דאיפשיטא. אנן לא סבירא לן אלא דלא איפשיטא דכי מעיינת בה בשמע' לא משכחת הנהו מילי אלא בדחייתא בעלמא על דרך איפשר ויש לומר אבל דברים נחתכין לא. ודקא קשיא לך הא דפסקינן היל' כר' יוחנן בן ברוקא דאמ' אם אמר על [מי] שראוי לירשו דב' קיימ' אהא דאמ' שמואל הכותב [כל נכסיו] אפילו לבנו קטן לא עשאו אלא אפטרו' [יהא ודאי קשי] אלא הכי מפרקי לה רבנן דהאי דר' יוחנן בן [ברוקא מיירי] באמירה והאי דלא עשאו אלא אפטרופיא בכ[תיבה. ודקא קשיא] לך עלה ההיא דאמ' רב הונא שכיב מרע שכת[ב כלי נכסיו] לאחד אם ראוי לירשו נו[טלן משום] ירושה [ואמ' רב נחמן] עליה דהאי שמעתא כר' יוחנן בן ברוקא [אזלא שמע] מינה דאמ' ר' יוחנן בן ברוקא אפילו בכת[יבה. זהו בשאר] יורשין כגון בת בין הבנות או אח

בין האחים אבל בן בין הבנים בכתיבה לא עשאו אלא אפיטרופיא. והא חדא מהילכאתא דלאו טעמא והכין קבענוהא בה[לכות]. ועמדנו על התשובות שכתבת משמא דרבינו הא[יי ז"ל] בענין ירושת הבכור ובענין הפסקת הנחלה ו[קרוב]ים שדיקדקת מהן וראינו שכולן דברים נכוחים ואין למעלה מהן ושאין לשון מתנה אלא לשון ירושה וירושה אין לה הפסק כן הוא כשפירש רבינו האיי. ואותו פירוש שראית משמינו דברי טעות הן בידינו אל תחוש לאותו פירוש ובבקשה ממך שתתקן אותו. וכך צוינו למר יוסף ז"ל שיתקן אותו באותה נוסחה שנסחתה ממנו שלא כרצוני מפני שלא היתה מחוורת באותו העת ונתרשל בדבר ולא תקנה:

סימן תקכ

והא דכתבת משמא דרבינו חננאל ז"ל שדחה דברי רבן שמע' בן גמ' דאמ' נכסי לך ואח' לפ' אין לשני אלא מה ששייר ראשון בלבד מהיות הלכה והעמידו בשיטת ר' יוחנן דאמ' קנין פירות כק' הגוף דאמי. אנו משעה שראינוה [לא הס]כימה דעתנו עליה מפני שיש עליה קושיות כמו ש[כתבת ו]לפיכך לא סמכנו עליה. וגדולי הדור שסמכו עליה [לא ידענו מי]הם וראינו הגאונים שסמכו עליהן והנה רבינו [האיי בספר] מקח וממכר פסק הלכה כרבן שמע' בן גמ' וכ... ני שפסק כך בתשובה וזאת היא דעתנו ש[הלכה כמותו וכ]ך קבענו בהלכות שלנו:

סימן תקכא

ושא'. ראו' הניח משכון ביד שמ' ומ[ת שמע' והני]ח בנים קטנים ובא ראו' לתבוע את המשכון מיור[שי שמ]ע' ואמר להם שהוא ממושכן ביד שמע' אביהם בחמשים. טענו הקרובים ואמרו כך צוה המת שהוא ממושכן במאה וטען ראו' ואמר ישבעו הקרו[בים על טענתם ואני] אתן מאה ואמר לו הדיין אין [הקרובים מחוייבים לישבע] בממון שאינו שלהם אלא אם ירצה [ראו' ישלם את המאה וי]תנו בית דין אותה על ידי שליש עד שיגדלו ה[יורשין וי]שבעו שבועת היורשין שלא ציונו אבא ושלא מצינו בחשבונותיו וגובין. כך אנו רואין שיפה אמר הדיין זה אלא שאין זה מן הדין שתינתן הק' כולה על ידי שליש אלא חמשים ממנה בלבד תנתן על ידי שליש וחמשים שהוא מודה בה תנתן ליורשים. והוא ששוה המשכון מאה אבל אם המשכון אינו שוה מאה אין עליו לתת אלא עד כדי דמיו בלבד לפי שאילו היה אביהן קיים לא היה יכול לטעון אלא עד כדי דמיו בלבד. אלא מיהו הני מילי היכא דהוי משכון מדברים שאינן עשויין להשאיל ולהשכיר.

אבל אם היה המשכון מדברים העשויים להשאיל ולהשכיר מיגו דאי באעי אמ' שאול הוא בידו מהימן ובשבועה כי אמ' נמי משכון הוא בכך וכך מהימן ובשבועה. דשלח ר' חנינא בר אבא דברים העשויין להשאיל ולהשכיר ואמ' לקוחים הן בידי אינו נאמן ורבא נמי אפיק זוזא דסרבלא [וספר]א דאגדתא מיתמי בדברים העשויין להשאיל [ולהשכיר]. והקרובים אין עליהן שבועה ולא חרם שכך הוא דינן שליתומים בין שטענו הקרובים אותה טענה ובין שלא טענו היתומים אותה טענה אפטרופוס שליתומים יכול לטעון להן בלא טענה שיתכן לטעון כד[ין] אביהם:

סימן תקכב

ושא' בענין מתנה [שכותב] על עצמו בכתובת אשתו שיש מי שאומר צריכין ה[עדים] שיר[או] הממון שהוא כותב דאין אדם מק' לח' [מ]ה שאינו מצוי בידו. ויש מי שדן ואמ' ת[נאי בית דין] שאני. כך דעתנו נוטה שאין אדם מקנה לח' [דב' של' ב' ל'] לא שנא מתנה בכתובה ולא שנא מתנה דעלמא. דהא לענין כתובה קאמרינן אמ' ליה רב פפא לאביי בין למאן דאמ' יסבון תנן ובין למאן דאמ' ירתון תנן והא אין אדם מק' לחב' דב' שלא בא לעו' ואפילו לר' מאיר דאמ' אד' מק' לחב' דב' של' ב' לע' הני מילי למי שישנו בעולם אבל מי שאינו בעולם לא אלא תנאי בית דין שאני הכא נמי תנאי בית דין שאני. מיכלל דאי לאו תנאי בית דין לא הוה קאני. וכיון שלא התנו בית דין שיתן אדם בכתובת אשתו דבר שלא בא לעולם הויא לה מתנה שבכתובה כמתנות בעלמא דלא קניא אלא דבר שברשותו:

סימן תקכג

ולענין מה שכתב במתנה לחוד כך היא דעתנו כמו שכתב רבינו האיי ז"ל שאם התנה על עצמו בפירוש שאתן אותה כשהיא תחתיו לכל מה שתרצה או אם תמרוד ותצא מתחתיו בדין מורדת שתיטול אותה ותצא שתנאיי ממון הוא וקיים ולא אז[לינן] בתר אומדן דעתא אלא במי שלא התנה על עצמו בפירוש אבל אם התנה על עצמו בפירוש לא אמרינן דאם כן אין לך תנאי בעולם שהוא קיים:

סימן תקכד

וניכסי צאן ברזל כדאיתניהו בעיניהו שלא... א זרועה ואין לבעל חוב שיטול מהן כלום. ואם [אי]נן [בעיניהו או הם] מטלטלי ואיתינהו בעיניהו בלא שבו'. ייחד לה א[רעא מ]ארבע מצרניה בלא שבוע'. ודברים אלו במה שי[יחד] לה ה[בעל]...
נשלם כ"י א'.

סימן תקכה

כ"י ב'.
... חצי הוצאה מה שהוציא חבירו ויניח קורותיו. אמ' רב הונא סמך לפלגא סמך לכולא. והיכא נמי דקשור למעלה וקשור למטה שניהם זוכין בכותל דאיתמר שתי חצרות זו למעלה מזו אמ' רב כהנא תחתון בונה מכנגדו ועולה ועליון בונה מכנגדו ועולה ורב חסדא אמ' עליון מסייע מלמטה ובונה ותניא כותיה דרב חסדא. ומדתניא כותיה דרב חסדא הילכתא כותיה. הילכך הכותל בין מלמעלה בין מלמטה לשניהם הוא זה שקשור מלמטה לאחד ומלמעלה לאחד דילמא כי דהוו בניין בנין דילהון לא איתרמי להון למילפינון בין מלמעלה בין מלמטה. וכותל שבין שתי חצרות לאחד מהן יש לו עליו קורות ולאחד מהן מחיצה לעלייתו ויש לו בעלייתו חלון ועמוד קטן בה עמד בעל העלייה וסתר את המחיצה ובנה אותה בנין יפה עד ארבע אמות ולא מיחה בעל הקורות אלא היה מתרעם ואמר שכתלי אינו יכול לסבול אלא הניחני שאסתום את החלון לאחר חמש שנים בא לטעון שבניתה מחיצה זו על כתלי ואני סותרה ואני אומר מחיצה היה לי סתרתי ובניתי ואם תאמר שכותל שלך הרי שני חזקה סברת וקבילת יש בדבריהם ממש אי לא. ואמ' כך ראיתי שבעל עלייה שאמ' סתרתי ובניתי ויש לי שני חזקה וסברת וקבילת אין חזקה בכך. שכך אמרו חכמ' כל חזקה שאין עמה טענה אינה חזקה אמ' לו מה אתה עושה בתוך [ש]לי שלא אמר לי אדם דבר בעולם אינה חזקה. וכל שכן הכא דהוה מתרעם זה מיהא אם כשהיה מתרעם היה אומר מחר אני תובעו בדין הוא מחאה וסותר מה שבנה ואם לאו אינו יכול לסותרו ונעשה לו מה שבנה בעל עלייה לעצמו:

סימן תקכו

ושאילו מקמי רב עמרם גאון ז"ל.
עמוד בחצר ראובן יש לו לראובן עליו קורות ויש לו לשמעון עליו קורות שכך חלקו האחין ובנו מחיצה ביניהם והמחיצה קרובה לעמוד. אמ' ראובן הואיל ועמוד בחצר

הוא שלי הוא. אמ' לו שמעון הואיל וקורותי עליו עם קורותיך אף על פי שנפלה מדידת קרקע ועשינו מחיצה ועיקרו שלעמוד ברשותך הוא מקום העמוד נמי לא נמדד ומקומו ביני ובינך הוא. כיצד הדין עמוד זה שלשניהם הוא או לראובן לבדו הוא. ואמר כך ראינו שראובן זה ידו על העליונה מפני שעמוד ברשותו שכל מי שדבר ברשותו כוחו יפה יתר מחבירו. שכך שנינו המחליף פרה בחמור וילדה וכן המוכר שפחתו וילדה זה אומ' עד שלא מכרתי ילדה זה וזה אומר משלקחתי ילדה יחלוקו. ומקשינן אמאי יחלוקו ניחזי פרה ברשותא דמאן קימא וניהוי אידך המוציא מחבירו עליו הראיה. ומפרקינן אמ' רב חייא בר אבין אמ' שמואל הכא בפרה דקימא באגם ושפחה דקימא בסימטא דלא להאי אית ליה חזקה טפי מן האי. הא איכא דקיים ברשותא דחד אלים כוחו טפי מחבריה. ואם תאמר שמעון זה הרי קורותיו מונחות לפניו על עמוד זה יש לחוש שמא כשחלקו על תנאי חלקו על מנת שיניח שמעון קורותיו עליו בשאלה לעולם ששנינו שכינים זה עם זה בדבר זה. דאמרינן אמ' רב נחמן בי כוי לא הוי חזקה אף על גב דאנח הימלטא מימר אמ' דלכי מיפייס לי לא תיתרע אשיתא. הילכך על שמעון להביא ראיה שיש לו חלק בעמוד ובמקומו אבל להניח קורות שמעון אינו יכול למנעו מפני שהחזיק כמה שנים. ומר רב מתתיה גאון ז"ל פליג עליה בעמוד ובמקומו אמ' אף על פי שהעמוד ברשות אחד מהם לא כל הימנו אלא הרי הוא בחזקת שניהם לעולם וקורות שניהם יהיו על העמוד לעולם או יביא ראיה ראובן שקורות שמעון בתנאי נעשו עליו ובכן הוא מסלקו:

סימן תקכז

שאילו מקמי מר' צמח בר חיים גאון ז"ל. ישראל שיש לו חלונות על בר....

סימן תקכח

.... שהלכה רווחת הזק ראי[ה שמ]יה הזק. ואם קדמה עלייתו אינו מעכב עליו. וכך הדין:

סימן תקכט

לרבינו חנוך ז"ל. והא דאמרינן הרוצה שיתחכם ידרים ושיתעשר יצפין. ודאי לצפונו של עולם ולדרומו של עולם שאנו מכוונין פנינו כלפי בית המקדש ובית המקדש למזרח ואנו שרויין במערב. ולפיכך המתפלל ורוצה שיתחכם יצדיד פניו כלפי דרום שהמנורה בדרום היתה שהיתה מאירה בבית המקדש והתורה קרויה אור דכת' כי נר מצוה ותורה

אור. והרוצה שיתעשר יצדיד פניו כלפי צפון ששם היה השולחן ובו לחם הפנים. ואפילו בני בבל [שאין] ארץ ישראל מזרח מהן וכן שאר] ארצות כך הן צריכין לדרומו של עולם ולצפונו שלעולם. שכיון שהמנורה היתה בדרום והוא היה דרומו שלעולם הרוח כולו מזומן להרצאה והמתפלל כנגדו זוכה לתורה בשביל שהיתה המנורה באותו רוח. וכן השלחן שהיה בצפון והוא צפונו שלעולם נעשה הרוח מזומן לעושר והמתפלל כנגדו מהנהו זכות השלחן שהיה בצפון ומועיל בתפלתו:

סימן תקל

לר' סעדיה גאון ז"ל. ועוד שאלת הא דאמ' רב יהודה אמ' שמואל הבא מחמת גוי הרי הוא כגוי מה גוי אין לו חזקה אלא בשטר אף הבא מחמת גוי אין לו חזקה אלא בשטר. והקשית ואמרת היכי דאמי שטר זה אשר יבוקש מישראל להניח בידו את השדה אם שטר שכתבו בעל השדה לגוי ההוא שמכר לישראל הזה והלא יכול בעל השטר לומר סתם גוי אנס הוא לא יועיל לך שטר שכתבתי לו לפי שאין עדים שיעידו כי בפניהם מנה לי את הכסף. ואם שטר זה שזוכה בו ישראל הלוקח מן הגוי הוא שטר שני שכתבו בעל השדה לסלק עצמו מן השדה ובשביל שטר זה שני זכה בה ישראל זה אם כן במה יזכה בה גוי לעצמו ואין בידו אלא שטר ראשון והיאך אמרנו שהגוי יש לו חזקה בשטר. וזאת תשובתך. כי אם הכנסנו במחשבתנו כי סתם גוי אנס הוא אף בקרקעות בודאי יש להקשות כאשר הקשית ואף קושיות אחרות. אלא כך הוא הדבר. כי סתם גוי אנס הוא לא נאמר אלא בעבור המטלטלין ובעלי חיים. ואף גם זאת לא לענין להעמידן ברשות הבעלים הראשונים נאמרה אלא להעמידן ברשות הבעלים השניים נאמרו כאשר אנו שונין כדת נטלו המוכסין חמורו וליסטין כסותו ואף לענין מאן דזבין חמארא לחבריה ואתא גוי קא אניס ליה מיניה. אבל בקרקעות אין אומרין סתם גוי אנס הוא ואין מוציאין קרקעות מרשות הבעלים הראשונים בהכנס הגוי ידו בלבד בה ואף לא בהחזקו בה כמה שנים לפי שלא ניתנה חוקות החזקה אלא לישראל אבל גוים אין מעמידין שדה בידיהם אלא בשטר מכר וכיון שכתב לגוי שטר מכר זכה בשדה. במה דברים אמורים בסתם גוי שזוכה בשטר אבל בגוי שנתברר שהוא אנס או סיקריקון אין זוכה בשטר לבדו ואפילו היה ישראל אנס אין זוכה בשטר לבדו עד שיאמרו העדים בפנינו מנה לו או שקל לו ושאר הפרטות השנויות להלן. על כן שיש בידו שדה ראובן ויש בידו שטר מכר עליה ולא נתברר שהוא אנס הרי היא שלו. ואם מכרה לישראל ומסר לו השטר ההוא הרי היא שלו שליש השני. ואם אין ביד הגוי שטר אף על פי שאכל פירות השדה כמה שנים לא

קנה אותה. ואם מכר אותה לישראל ואף ישראל זה החזיק בה כמה שנים אף ישראל זה לא קנה אותה כי בטענת הגוי הוא בא. ואפילו לא היה הגוי באמצע כיון שהחזיק ישראל זה שלש שנים קנה את השדה בלא שטר. הרי נתברר כי אם היטלתה באמצע סתם גוי אנס הוא נקשו הקושיות אשר הקשית ועוד קושיות אחרות. כי טעם זה נאמר להוציא את החפץ מרשות בעלים הראשונים ואתה סובר להעמידו בטעם זה בחזקת בעליו הראשונים. וכשאתה מסיר מן האמצע סתם גוי אנס הוא נתפרקו כל הקושיות כאשר פירשנו:

סימן תקלא

מהו אפיק כורא ועייל...

סימן תקלב

... למיסמך אשיתא לאשיתיה דראובן עד דמרחק ארבע אמות מן כותליה. וכן אמ' רב מתתיה גאון שאין יכול שמעון לבנות תחת זיזין שקרקע שתחת זיזין ואוירא בחזקת ראובן. שכך שנינו הזיז עד טפח יש לו חזקה ויכול למחות. ולא מיבעיא היכא דחצר זו הות לשמעון ירושה או זבנה מעלמא דיכיל ראובן לעכב על שמעון דלא ליבני אלא הות לראובן וזבנה לשמעון יכיל לעכב לשמעון ולומר חצר כולה זביני לך שתחת הזיזין לא זביני לך דהא לא סילק את הזיזין מחצר זו שמכר לשמ[עון] ונשתיירו במקומן ברשות ראובן ואוירן וקרקע שתחת הזיזין ויכול למחות בשמעון. וכך הדין:

סימן תקלג

ושאילו מקמיה. שכונת ישראל זו בצד זו ורשות הרבים עוברת ביניהן ופותחין מיכן ומיכן לרשות הרבים עמד אחד מאותן בני חצרות וסתר חצירו ובנה בה פונדק או חנות מוכרי פירות יכולין בני אותן החצרות הפתוחות לפונדק או נוכח החנות לומר לו יש לנו הזק שאין נשותינו יכולות לצאת ולבוא שבאים הכל ויושבין בחנות או בפונדק. מצי לעכבו אי לא. ואמר אם איתה ורשות הרבים [ת]דירה בעוברים ושבים כל היום כולו אין יכולין בני חצרות לעכב עליו הפתוחות כנגד אותו הפונדק או בחנות. אבל אם לא היתה רשות תדירה בעוברים ושבים יכולין לעכב לסלק הפונדק והחנות. שאם אומ' להן סוף בעיתון לאצטנועי מבני רשות הרבים אומ' בני רשות הרבים פעמים עוברים פעמים אינן עוברין ופונדק או חנות קבועים תמיד וקימא לן הזק ראיה שמיה הזק ודין הוא לעכב

עליו. ומר רב מתתיה גאון פליג עליה בהזק ראיה ואמ' אין יכולין לעכב עליו בשביל הזק ראייה שיכול לומר להן סוף סוף פתחיכם ברשות הרבים ולא צריכיתו לאצטנועי מיניהו. אבל פונדק הזיקו מרו[בה] הזק ליסטים הזק קוביסטים ולא כל הימנו לעשות פונדק או חנות ויכולין לעכב עליו:

סימן תקלד

לרבינו סעדיה ז"ל. המרזב אין לו חזקה מרוח אחת ויש למקומו חזקה משתי רוחות. פירושו ראובן יש לו מרזב בגגו ברוח מזרחית ושופך מים לחצר שמעון ואורך רוח מזרחית עשר אמות והמרזב ברוח שלישית ממנה קבוע אם בא שמעון ואמר רצוני שתרחיקהו ותעמידהו באמה חמישית או באמה ששית כיון שברוח אחת הוא אומר לו יעשה ראובן חפצו ואינו יכול לומר לו דבר החזקתי באמה שלישית ואין אני משנהו לאמה חמישית לפי שכולן ברוח אחת...

סימן תקלה

... גדול מזה ואין צריכין למימסר מודעה כשאר אונסין אחריני ויש להן חזרה עכשו ליטול את שלקח מהן ואף על פי שביטלו מודעין. חדא דאונסא דמוכח שאני. ועוד מתנות עצמן לא קיבלו ליתנם לו אלא על תנאי שיכנס לחופה ולא יפרוש בים. הילכך שאני דינא דחיונא דא משאר דיני דעלמא שזו יש בדינה דברים הרבה ששינה בה חכליה בנה שינוי אחר שינוי. ושטוענין יורשין שלחכליה על חיונה ופטריק בחצר שכתבו לחכליה ובמה שקיבלו עליהן לישיבות כל זמן שיחזרו בהן. כך ראינו שאין בדבריהן כלום שלענין חצר שלמתנה כיון שבאונס כתבוה לחכליה אין ליורשין שלו בה כלום. ולענין מה שנדרו לישיבות נמי כיון שברור אונסם אין עליהן כלום בעבור נדר זה. ושהיקשתם מודעין שלגיטין למודעין שלממון אינן דומין זה לזה שהלכה רווחת היא גט מעושה בישראל כשר ובגוים פסול ובגוים חובטין אותו ואומרין לו עשה מה שישראל אומרין לך. ואי מסר מודעא כיפינן ליה עד דמבטיל ליה למודעיה מפני תיקון העולם ומפני עגונות ומפני פסולות ומשום שלא ירבו ממזרין בישראל. דתנן וכן אתה אומ' בגיטי נשים כופין אותו עד שיאמר רוצה אני ואמרינן עלה אמ' אביי שמע מינה האיי מאן דמסר מודעא על גיטא מודעיה מודעא ממאי מדקתאני וכן אתה אומ' בגיטי נשים כופין אותו עד שיאמר רוצה אני ואמרינן פשיטא לא צריכא דרציוה ויהב לה גיטא מהו דתימא בטולי בטליה למודעיה קא משמע לן. ואימא הכי נמי אם כן נתני כופין אותו

עד שיתן גט או עד שיאמר רוצה אני הכי קתאני כופין אותו עד דאמ' רוצה אני ומבטיל ליה למודעיה קמא. ואל תקשה מודעין דגיטין למודעין דעלמא דבגיטין כופין עד שיתן גט ומבטיל ליה למודעיה מפני תיקון העולם ומפני עגונות ומפני עיסוי לפסולות. שאם תאמר אין כופין ירבו פסולין וממזרין ופרוצין ועגונות בישראל והוי מינה חורבה. אבל לענין ממון לא מצינו שכופין למחילה ולא לבטל מודעין ולא לפשרה אלא העושה מעצמו לענין ממון בלבד. הילכך אל תקשה מודעין שלגיטין למודעין שלממון ומודעין שלאונס גוים ואונסא דמוכח לרבים לאונסא דלא מיגלי לרבים ולא לשהדי דמודעא בעלמא שיש בין זה לזה דברים הרבה. ואונסא דחיונה ופטריק אלו כיון שידוע לרבים שאנסם חכליה ביד גוים לא הוה צריך למימסר מודעא אבל כל אונסא בעלמא צריך מודעא ואי לא מאסר מודעא לא שוי מידי והיכא דמאסר מודעא נמי ואנסין... מ... ארא דפייס להון ליתבעון לון יורשין:

סימן תקלו

ושאילו מקמיה עבדא בהדא דוכתא כמקרקעי דאמי ונפקא מינה דמאן דקדים שטריה גאבי מיניה או כמטלטלי דאמי. ואמ' עבדא כמקרקעי דאמי וכמטלטלי דאמי. ואף על גב דמטלטלי אקשיוהי רבנן למקרקעי דתנן עבד כנעני נקנה בכסף ובשטר ובחזקה דכת' והתנחלתם אותם לב[ניכ]ם אחריכם לרשת אחזה מה אחזה נקנה בכסף ובשטר ובחזקה אף עבד כנעני נקנה בכסף ובשטר ובחזקה:

סימן תקלז

שאילו מקמי רב נחשון גאון ז"ל. מהו למישקל כרגא או כלום [מן] הוצאות וזמיונות שלמלך וש[לש]רים מרבנן. ואמ' הכי חזינא שאף על פי שמשליכין המלך ושריו על ישראל זמיונות בלי חק ומדחיקין ומכבידין עול על הציבור אסור ליקח מן הרבנים כלום דתנן כמה יהא בעיר ויהא כאנשי העיר שנים עשר חדש קנה בה בית דירה הרי הוא כאנשי העיר מיד. וכך פירשו רבותינו אכסניי [שבא] לעיר בסחורה ועשה שם [שלש]ים יום חייב ליתן בתמחוי עשה שלשה חדשים חייב ליתן לקופה עשה ששה חדשים חייב ליתן בכסות העניים עשה תשעה חדשים חייב ליתן בקבורה עשה שנים עשר חדש חייב בפסי העיר ובכל דבר קנה שם בית חייב בכל דבר מיד. ואמ' ר' אסי אמ' ר' יוחנן הכל חייבין ליתן בפסי העיר ואפילו יתמי אבל רבנן לא דרבנן לא צריכי נטירותא. ואמ' רב פפא לפרשא ולשורא ולטורזינא אפילו מיתמי אבל מרבנן לא. ר' יהודה נשיאה רמא

דשורא ארבנן אמ' ליה ריש לקיש רבנן לא צריכי נטירותא דכת' אספרם מחול ירבון מא אספרם אילימא צדיקי השתא בכולהו ישראל כת' כחול אשר על שפת הים וצדיקי דאית בהו נפישי מחלא אלא אלו מעשיהם שלצדיקים שאספרם מחול ירבון וקל וחומר ומה חול שמועט מיגין על הים מעשיהם שלצדיקים על אחת כמה וכמה. ור' יוחנן אמ' אני חומה זו תורה ושדי כמגדלות אלו תלמידי חכמים. רב נחמן בר רב חסדא רמא כרגא ארבנן אמ' ליה רב נחמן בר יצחק עברת אדאוריתא ואדנביאי ואדכתובי אדאוריתא דכת' אף חובב עמים כל קדושיו בידך אמר משה לפני הקב"ה רבונו שלעולם אפילו בשעה שאתה מחבב את האומות יהיו כל קדושיו בידך. ישא מדברותיך שנושאין ונותנין בתורה שהיא דבריו שלהקב"ה. אדנביאי דכת' גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם ויחלו מעט ממשא מלך שרים. אמר עולא פסוק זה בלשון ארמי נאמר אם כולם יתנו בגוים עתה אקבצם ואם מעט מהם ויחלו מעט ממשא מלך שרים. אדכתובי דכת' מנדה בלו והלך לא שליט למירמא עליהון. מנדה אמ' רב יהודה זו מנת המלך בלו זו כסף גולגלתא. והלך זו ארנונא. ואמ' רב פפא הכל לאגלי גפא אפילו מיתמי אבל רבנן לא צריכי נטירותא. ההוא דמי כלילא דרמו אטיבריא אתו לקמיה דר' אבהו אמרו ליה לידרו רבנן בהדן אמ' להו לא. ערוקינן ערוקו ערקו פלגא אתו פלגא קמיה דר' אמרו ליה לידרו רבנן בהדן אמ' להו לא. ערוקינן ערוקו ערקו. פש ההוא כובס ורמיוה אכובס ערק כובס ובטל כלילא ר' לטעמיה דאמ' אין פורענות באה לעולם אלא בשביל עמי הארץ:

סימן תקלח

לר' יצחק אלפאסי ז"ל. מה יאמר אדוננו אודות יעקב שמת והניח אלמנה ושני בנים ראובן ושמעון והניח להם חצר שהאלמנה היתה דרה בו. ואחר כך מת ראובן והניח יתומים. ואחר זה מתה האלמנה וירש שמעון את החצר. וכשהגדילו היתומים [של ראובן] תבעו את חלק אביהם מן החצר. וטען שמעון כי אמו נתנה לו החצר במתנה. ודרשו ממנו להראות את [שטר] המתנה וטען [כי קנה החצר] בחזקה. ואמרו לו היתומים כי החזקה לא תועיל נגדנו לו גם היינו גדולים כי חצי החצר היה לאבינו. ומכל שכן שהיינו קטנים. גם החזקה לא תועיל אלא אם יש עמה טענה. והמתנה מן האלמנה בנכסי בעלה לא תועיל אלא אחרי שנשבעה שבועת האלמנה או שיש בידה [שטר] מתנה מבעלה. לפיכך עליך [שמעון] לברר אחד מהאופנים האלה ואז תהא החזקה שלך קיימת עם הטענה הזאת. ויורנו אדוננו כפי שיראה הצדק בזה וה' יתעלה יגדיל שכרו. - התשובה. האמת כדברי היתומים שהחזקה לא תתקיים על הקטן. כאמרם ז"ל אין מחזיקין בנכסי קטן

ואפילו הגדיל. וגם כתב האלמנה אינו שייך לזה. כי אין עמו ראיה שנטלה אמו החצר בכתובתה אחר שנשבעה שבועת האלמנה. לפיכך החצר נשאר בחזקת כל היורשים. אין לאחד מהם יתרון בו בשום דבר אלא בראייה ברורה. ושלום:

סימן תקלט

לר' נסים ז"ל. ושאלת יורש שאמר לו יורש אחר זהו אינו שלך. והיה מהסס מעט לא היה מכזיבו בפומבי ולא מצדיקו [מודה לו] בפומבי. ואחר זה לקח [היורש התובע] וכתב שטר מחילה למסרו לו והעיד עליו עדים (יגמל ה' שכרך). ואחר כך נודע לו שנשאר עוד הרבה מן הירושה. - צריך להדיין לעיין היטב בשטר המחילה. ואם פטרהו בו מכל התביעות שהיה תובעו בירושה הלא מחל לו ולא יוכל לתבוע כלום. או מה שדומה לזה בלשון ממה שנראה מהוראת המלות. ואם פטרו מכל הנכסים [של הירושה] ונודע לו אח"כ לא יוכל לתבוע מה שנודע אח"כ. ואם אין בשטר מחילה מה שדומה לזה אלא נכתב בלשון שיש להסתפק בה צריך [התובע] להביא ראיה שתביעתו עכשו לא היתה ידועה לו בשעה שכתב שטר המחילה ואז ירשה לו הדיין לתבוע. כמו שאמרו החכמים יש לך ראיה ואמר אין לי אלא זו ואחר כך הביא עדים או ראיה אין מקבלין אותה ממנו עד שיביא ראיה שלא היה יודע בה לעולם. ואם אין לו ראיה לדבריו לא ירשה לו הדיין לתבוע דבר שלא נתברר שלא ידע ממנו בשעת המחילה. גם אין מקבלין ממנו שבועה על זה. וכך הדין:

סימן תקמ

לרבינו סעדיה ז"ל. אדם שמת ולא הניח אחריו לא בן ולא בת גם לא נשא אשה כלל. אלא הניח אח ואם והאח יאמר כל מה שהניח לי הוא והאם תאמר שגם לה זכות במה שהניח. ויודיענו ראש הישיבה אם יש לאמו זכות עם אחי המת במה שהניח אחריו או לא. - שאלה זו וג'. ואף כי תשובתה הוא דין מפורסם בין האומה ראינו לבררה כדי להסיר החמדה ממי שדרכו לחמוד עד שיעשה נגד הדין או יכביד [בחנם בשאלותיו]. ונאמר כי הירושה כולה להאח ואין לאמו בה לא מעט ולא הרבה. וזה הדין מקורו מגוף דברי המשנה שהאם תנחיל נכסיה לבנה אבל היא לא תנחל כלום מנכסיו. כמו שכתבה המשנה יש נוחלין ומנחילין נוחלין ולא מנחילין מנחילין ולא נוחלין לא נוחלין ולא מנחילין וג' כל ההלכה ולא יאמר האומר כמו שהדין הוא שהוא [הבן] יורש אותה כן צריכה היא לירשו. כי זהו מהדינים המתנגדים. וכבר מצאנו דינים רבים על פי זה הסדר

וההתנגדות. יש טעונות שמן ולבונה שמן ולא לבונה לבונה ולא שמן לא שמן ולא לבונה. וכמו כן יש טעונות הגשה ולא טעונות תנופה תנופה והגשה תנופה ולא הגשה לא תנופה ולא הגשה. וכמו כן יש מעלין את המקוה ופוסלין מעלין ולא פוסלין פוסלין ולא מעלין לא פוסלין ולא מעלין. ודומה לאלה ההיקשות והחלוקים בשלש וארבע מדרגות נמצא הרבה במשנה ותוספה. וכבר התבאר בזה שהאם לא תירש כלום מנחלת בנה עם אחיו כמו שבארנו ופרשנו. וכך הוא הדין:

סימן תקמא

ולה איצא ז"ל. אשה בת ישראל שנשתמד אביה יורשתו אותו. ואפילו אביה גוי גמור כמה ששנינו גר וגוי שירש את אביהם גוי רשאי ישראל שיאמר לג[וי טול] אתה עבדה זרה ואני מעות [א]תה יין ואני פירות ואם משבאו ברשות ישראל אסור. וכיצד באו לרשות ישראל כגון שחלקו תחלה ואחר כך החליפו. מיכן למדנו שאפילו גוי גמור שמת הרי בנו הגר יורש אותו ואין צורך לומר גוי שהוא יורש את אביו גוי אלא אפילו גוי גמור שמת אביו הרי בנו יורש אותו ירושת תורה שכן שנו רבותינו וחשב עם קונהו ולא עם יורשי קונהו מיכן למדנו שיש לגוי יורשים. לפי שפרשה זו בישראל הנמכר לגוי נאמרה וכיון שהוצרך הכתוב למעט יורשי קונהו מיכן שמן הכתוב הגוי יורש את אביו:

סימן תקמב

ולה איצא ז"ל. שנו לנו רבותינו ז"ל בחוקי הצואות כיון שנתערב לשון מתנה עם לשון ירושה באחת משלשה דרכים דנין את הכל כמשפט המתנה. ומה הן שלשה דרכים. דרך ראשונה כי תנתן שתי שדות אחת בירושה ואחת במתנה לאדם אחד כיון שאדם אחד הרי מערב אותו. ודרך שנית כי תנתן שדה אחת חציה לראובן בירושה וחציה לשמעון מתנה אף בזאת כיון ששדה אחת היא הרי היא מעורבת ביניהם. ודרך שלישית כי ינתנו שתי שדות לשני בני אדם אחת לראובן בירושה ואחת לשמעון במתנה אף על פי שהשדות חלוקות והאנשים חלוקין דיבור החולה מערב ביניהם. כי כן אמרו במשנה כרב בין באמצע בין בתחלה בין בסוף לשום מתנה דבריו קיאמין. וסיימו בתלמוד אמ' רב המנונא לא שנו אלא באדם אחד ושדה אחת אבל שתי שדות ושני בני אדם לא ורב ששת אמ' אפילו שתי שדות ושני בני אדם ובא רב אשי שהוא אחרון וסייע את רב ששת כאשר אמרנו. אמ' רב אשי תא שמע נכסי לך ואחריך לפלוני ואחריך יירש פלוני מת

ראשון קנה שני מת שני קנה שלישי והא דאיכא שתי שדות ושני בני אדם דאמי וקתני דקאני. ועמדו דברי רב אשי אבל תירצנום בשניתערב בדיבור החולה:

סימן תקמג

לבעצהם ז"ל. אן אלממזר לא ירת אבאה [י]עני בדלך אדא כאן שמעון לה מראה וזנת פאן ערפנא אלדי זנא בהא מתלא אנה ראובן פאנא נורתה מאל ראובן:

סימן תקמד

שאילו מקמי רב עמרם גאון ז"ל. הא דאמ' ר' יוסי בר חנינא הבעל מוציא מיד הלקוחות בדמים או בלא דמים. ואמ' בלא דמים. וכן אמ' רב נחשון גאון. ורב מתתיה גאון פליג עליה ואמ' בדמים כהילכתא דרבא הכיר בה שאינה שלו ולקחה מעות שלו שבח אין לו. וכן אמ' רב... גאון בדמים כהכיר בה שאינה שלו. [ו]כן אמ' רב צמח גאון בי ר' שלמה דיאנא דבבא בדמים:

סימן תקמה

שאילו מקמי רב הילאי גאון ז"ל. יש מקום שאין נוהגין לכתוב מהיום ולאחר מיתה ומנהג שלהם לכתוב סתם. המתנה מתנה או לא. אמ' לפי שלא כתב נשטר המתנה מהיום ולאחר מיתה לא תהא המתנה מתנה. אדרבה כיון שכתוב בה מהיום ולאחר מיתה [זו]כה בה לאלתר מזמן שנמסר שטר מתנה...

סימן תקמו

... ת.. לפי.. זוז.. ת.. מאה.. מן הדין... הכין... חדא חומשא... תאבת... חומשי ולמלכה חד חומשא... דויד... תשתכח (?)... לת... פלונית [ע"ב].. מאי דשקלן שלא... דתרין חולאקי... שקיל... לה... טופיאנא... ד.. לא שקיל ל... תשיעא.. תלתא... חבר ותוב.. וי"ג אלפי זוזי מ[שכונ]ות חסיר יתיר ותרין אלפי זוזי ושיתין דינארי דתאבת ואף ששה אלפי זוזי משכונות וחמש מאה חסר יתיר וחדא אלפא דזוזי ותלתין דינרי... [הכין] חזינא דמעשה דאילין זוזין ודינרי ומשכונות דאיתפרש דאיתנון לתאבת יתום ולמלכה יתומה על ידי דויד דנן דאמי לשני כתובין המכחישין זה את זה מן קמי עיוני ביה שפיר מאן דפקיע בדינא אלא מיהא כדמעין ביה שפיר מאן דפקיע בדיני לא לשני כתובין המכחישין [זה] את זה דאמי לא לתרתין מילי דק[שיין] על הדאדי דאמי. ומשום מאי... אתי (?) קושיא מן קמי עיוני ודקדוקי משום דמפרש ברישא דכד אמר דויד דנן קדם

בית דינא חאישנא דילמא מאטי הזיקא וחוסראנא באילין משכונות אמרו ליה דאת מהימן בכל מה דאמרת בין בחוסראנא בין בשיורא. ובסופה דהדין עיניינא כתוב דקביל עליה דויד אחריות דאילין מגואתא עליה ועל ירתיה בתריה. דמחוי פירושא דהדין מימרא דאי מטיא אונסא או הזיקא או חוסראנא משום מן דיליה ליתומים ואף על גב [דבדיק] אונסיה ובדיק חוסראניה דהכין [אור]חא דאחריות. ואית לאקשויי ומ[אי שנא] ברישא פטיר מן חוסראנא... מן נמי במימריה וב[שאר]א חייב באחריות בין באונס בין בכל מילי לא מיבעיא הימוני דלא מהימן בדיבוריה אלא אפילו מיתי שהדי מיחייב לשלומי. משום הכין פקידנא ועיינו בהון שפיר בתרין מימרי אלין ואישתכח מימרא דבית דינא בדהימנוהי לדויד דנן על חוסראנא ובשיורא הימנוהי וכדקביל הוא על נפשיה אחריות בסתם קביל. הילכך אית מן דינא למידייניה בדינא דלא..... ויתומה אילין זוזי ודינרי ומשכונות מאי טעמא דהא קביל ליה אחריות עליה ועל ירתיה בתריה [לפיכ]ך משלמין מאי דקביל עליה [דוי]ד מן ממונא דשבק. הול[כך] אי אישתכחו הנהו משכונות בע[ניהו] ליהדרון ליתום ויתומה. ואי לא אישתכחו ליתפרעון יתום ויתומה אי[לי]ן זוזי ודינרי ודמי הנהו משכונות מן מאי דשבק דויד ליורשיו. ואי טענין יורשין ואמרין חישינן דילמא חסרו משכונות מן שומאתהון לית לאשגוחי בהון דילמא ודאי דמישתכח דפקיד ואמר דחסרו להון דחזינן מאי שיעורא דחסרו ומנכינן ליה מן שומא הואיל ומהימן הוא בדיבוריה בחסרון דשומא ואילא דמיתברר אי פקיד אי לא פקיד משלמין כולא. ולענין מאי דא[ודיא]ת אמירה והבאן [תרי]ן אלפי דינארי פקדון דהוה [אי]ת להון לית א.. רהם גבי יתומים. ומאי [דא]ודיאת סמאנה ד[אי]שתלמ[ת מ]נהון כתובתה ולית לה עליהון מידי. ומאי דאודיאת אם אלחסן וסלמה דאישתלמת כל חדא מאנה מנאתיה ולית ליה על יתומים מידי כיון דקנו מינהון בפציתא וביטול מודעי ובשאר חזאקי איתפציאו יתומים מינהון ולא יכלן למיטען עליהון שום מידי. וליכא למימר דתמיהא מילתא דאמירא והבאן היכין מחלן תרין אלפי דינרי פקדון. אלא או איכא למיתמה הכי איכא למיתמה מן מימרא דבי דינא דכתבו ואף יורשין דאבי... איצטביאו (?) באפ... תיה דדויד ואמ... דבר מס... ה הוא כי מיכדי האי מעשה דבית דין... דאיתילד תאבת איתכתיב [וכיון דאי]תילד ברא [תו] לאו יורשות אינון אלא מקן[בלי] מתנות אינון. וליכא בין זמן דמעשה בית דין לזמן דפקדתא אלא זמן מועט דמישתכח ביה תאבת ההוא יורש כבר שתא או טפי משהוא. הכין איצטבי והיכין איתרעי האי מימרא כפורח באויר ואין לו על מה שיסמך. ולענין קרקעות דהוה מיחדין למאני דיתום ויתומה הלין נמי דיניהון כשאר ני[כסי] מאי דלא איתפליג שאקיל תאבת מיניה חולאקיה מן תשעה חולא[קי] וחד חולאקא ה[ויא]

למלכה דהוא תלתא... ומאי דאיתפלי[ג] בדין איתפליג [לי]ה כי היכין [דדי]קינן מי ט... לא הדרוהי ולפלגוהי כדין. ו[כ]ל מאי דאמרינן כן הוא דדינא כן דלא להשנאה:

סימן תקמז

ולו גם כן ז"ל. ראינו הרבה מן החולי. בחולה עד שתטרף דעתו ויתערבב שכלו. לכן מי שירצה להעיד על החולה צריך לבדוק דעתו הבנתו ושכלו בבדיקה שהורונו (?) קדמונונו. וכבר הטיבו (?) לומר במשנה...

סימן תקמח

כ"י ג'.

ראובן כאן תנגז מן גהה שמעון ספאתג מן אלב[צרה] אלי בגדאד בדראהם ותבקא לה מן גמלה מאל אלספ[אתג] דראהם מעלומה מן עיאר מעלום ואקתרץ ראובן הדא מן שמעון דראהם נקד מעלום מן עיאר מעלום וכתב לה רקעה בבטה בהדא אלקרץ וארהן ענדה.... כלכאלין דהב ותגירת אלנקוד בעד זמאן ותפגז ספאתג פמא אלדי יגב לראובן עלי שמעון ואן א[דעי] שמעון אן אלרהן צעא מא אלדי ילזמה פי דל[ך] קד אנפד ראובן אלי שמעון מן גמלה אלקרץ דראהם מן נקד מעלום וקד אנסי ראובן קדרהא לטול אלמדה פמא אלדי יגב עלי שמעון פי הדא אלבאב פי מ[קדאר] מבלגהא ונקדהא אן כאלפה ראובן פי דלך. יערפנא סידנא גאון ואב נט' רחמ' אלגואב:

שאלה זו יצאה לפנינו אל שער הישיבה שלגולה וכו'. ואן כאן אלאמר כמא הכי פי הדה אלשאלה פאלואגב פי באב אלנקוד אלמתגירה אן ינטר כם כאן אלעיאר וקת מא חצל אלחק לשמעון עלי ראובן פיחצל קדר אלפצה אלכאלצה אלתי כאנת פי אלמבלג אלדי חצל עלי ראובן ויסתופי שמע' דלך אלקדר מן אלפצה אלכאלצה פיברז אלדראהם אלנאפדה וקת אלקצא אן כאן תגיר אלעיאר קד אתר פי אלאסעאר. ופי דלך קאל אלחכמ' בעא מיניה ראבה מרב רסדא המלוה את חברו על המטבע [והוסיפו כול'.] אמ' רב אשי חזינן אי זיל פירי [מחמ]ת תרעא [מנכינן ואי זיל] פירי מחמת טיבעא [כול'.] פאדא.... בלג מאל שמעון עלי ראובן ותק... אלכלאף... המא פי מא ידכר שמעון אנה אנפדה אלי ראובן ודלך.... שמעון פי מא יסתחקה עלי אלרהן אלי מקדאר... ה כמא קאל אלחכמ' יכול לטעון עד כדי דמים [וא]ן כאן אלרהן מוגודא בעיפה פי ידי שמעון רדה... אדא אסתופא מנה מאלה. ואן דכר שמע' אן [אל]רהן צאע פילזמה אן יגרמה לראובן לאנה שומר שכר [כמ]א קאל אלחכמ' הלוהו על המשכון שומר שכר. וקאלו שומר שכר משלם

את האבדה. פאן פצל לראובן שי בעד סקוט מאל שמעון ופאה איאה. ואן פצל עלי ראובן שי ממא הו מקר בה לשמעון בעד סקוט קימה אלרהן ופאה אי אה וילזם שמע' גזרה אן אלרהן צאע לאן שבועת אלשומרין משהורה ופי אלתורה שבועת יוי' תהיה בין שניהם. וכך הדין. ישע רב:

סימן תקמט

למשוש לבינו ומשא נפשינו ואות רוחנו ונשף חשקנו ובבת עינינו מר' ורבנא יעקב כלא. גבור התורה. איתן בחכמה. חלוץ צבא בחוקותיה. נושק רומה קשת בדתותיה. אדיר בן אדירים. גדול בן גדולים. תפארת יקרת כל יודעיו ומכיריו. שמחת לב כל יודעיו ולבבנו. ביותר יאמצהו מגפנו ויתמכהו ויסמכהו ויעזרהו... [אם העם ח]טאו ראשי העם מה חטאו. כדי לתלות אותם. אמ' רב יהודה אמ' רב אמ' לו הקב"ה למשה חלק להם בתי דינים. פי' עשה להם בתי דינים לעם מחולקים במקומות הרבה כדי לדונם שם. כלומ' קח את ראשי [העם] וחלקם לדון העם. ואמרינן מאי טעמא חולק להם בתי דינין. או לימא משום שאין בית דין אחד דן שנים ביום אחד. מתני'. דיני נפשות גומרין בו ביום לזכות. [פי'] אם יהיה זכאי ביום שמתחילין בו ביום גומרין ואם [יהיה] חייב אין גומרין דינו בו ביום אלא ביום שלאחריו:

ואידך. פיר' ור' חנינה למה לא גמיר מאשרו חמוץ. [א]מ' לך חמוץ כתי' אבל חומץ לא כת'. דאילו כת' חומץ הוה יפה ללמוד ממנו אשרי דיין שמחמץ את דינו:

נשלם כ"י ג'.

סימן תקנ

כ"י ד'.

... אבל דבר אחר ראינו לפרשו שהוא סתום בשאלה שאם ביד שמעון ליטול את שאר הנישיון לעצמו אינו רשאי שכבר פטר [א]ותו ראובן אחיו מכל נכסיו בחמשה כספים ולא עוד אילא שדקדק בדבר ועמד ואם לא בא ממנו מאומה יקח כלי בחל[קו ובזה] פטרו. לפי[כך] מן הדין שיטול ה' כספים או כלי ויצא מכל נכסי אחיו. ומה שנישתייר מן הנישיון אם יש צד שהוא ראוי לתת לו בדין מאומה ממה שהניח ראובן כגון תוספת כתובה או כיוצא בו ינתן השאר לצד ההוא כדין. ואם אין צד מן הדין יתנהו שמע' למקום שיש בו קיבול שכר כטוב בעיניו. אבל לעצמו לא שכבר הופטר. וכך הוא הדין ואין לשנות ממנו מאומה. ואם כן הוא כי דכתיב ומפרש בשאילתא דראובן יהב ליה לשמעון

דינרי למיתב בחנותא ולמעבד צירפותא ואתני בהדיה דיהיב ליה פלגא ברוחא ולא פריש כמה מסיביל בחוס[רא]נא. הכין דינא דאית [ע]ליה דראובן למידדא מן חוסראנא תרין תולתאני משום דהלכה רווחת היא דלא שארי למארי דינרי למישקל ממן דטרח בהון בתגויתא פלגא כי דתנן אין מושיבין חנוני למחצית שכר. ואפילו לא בחנותא יתיב אלא שדריה למיזבן ליה וזבי[ני]ה לשעתיה אסיר ליה למארי זוזי למשקל מן מאן דזבן ומזבין פלגא רואחא דתנן ולא יתן לו מעות לקח בהן פירות למחצית שכר. עד דטפי ליה מארי זוזא להוא דטרח בהון פורתא דתנן אילא אם כן נתן לו שכרו. וכמה טפי ליה שיעור דנקא או דיהיב ליה מן רואחא תרין תולתאני או דמטררי ליה מן פסידא חד תולתא דאמ' רבא האי עיסקא או מלוה שקיל פלגא באגר דארי תרין תולתאני ב[הפסד ואו מ]לוה [דארי] פלגא בהפסד שקיל תולתא באגר וקיימא לן הילכתא כרבא. ואילין שותפאני כיון דראובן הוא דאית ליה זוזי ושמ' לית ליה ופירשו דשקיל ראובן פלגא ברואחא דינא הוא דדארי ראובן תרין תולתאני בהפסד ושמעון תולתא. ולענין מאי דטען שמע' דהוה יתיב בחנותיה ואתא טוראר ושקל מן קמיה צרא דדינרי מן ממוניה דראובן מיחייב שמע' לשלומי ליה לראובן אילין דינארי כולהון דאיגניבו מן קמיה משום דפשע בהון. ודינא קאמ' ליה ראובן דאם תמצא לומר כדבריך מיפשע דפשעת בהון ואילו נטרת כראוי לא הוה מיגניב מינך מידי. והדא מילתא דעבד ליה שמע' פשיעותא רבתא היא דאסח דעתיה מלעיוני בדינרי ונטוראנון עד דאיגניבו. ובכי האי גונא לא מיבעיא שמע' דנן דחיב משום דשומר שכר הוא דהא אית ליה פלגא ברואחא אילא אפילו שומר חינם בעלמא על כי הדין מעשה דהא לא נטר. דתנן המפקיד מעות אצל חבירו צררן והפשילן לאחריו מסרן לבנו ולבתו הקטנים ונעל בפניהם שלא כראוי חייב שלא שמר כדרך השומרים. ועיקר השמירה בראיית העין היא דתנן לעינין הנחבל רואין אותו כאלו הוא יושב ושומר קישואין. וכנגדה עיקר הפשיעות העלמת העין. הילכך חייב שמע' לשלומי לראובן מאי דגנב טוראר מן קמיה. ולענין מאי דקא טעין ראובן דאתני על שמע' ברוקעא דכל מאי דמזבין בנסיא מאי דאויד מיניה דארי ליה איהו לחודיה אי מודי בהכין. אי נמי דאתו עדים ומשהדין בהכין דינא הוא לשלומי שמעון לראובן כל מאי דאוד ליה מחמת אשראי דהיא נסייא דאמור רבנן הכל לפי תנאו. וכל שכן במעשה דאש[ר]אי דאמור רבנן ספיק אתי ספיק לא אתי. ואילא מודי שמע' וליכא עליה שהדי בהכין מיחייב שבועת היסית על הדא טענתא דראובן. והכין דאית למעבד. מפקין ספר תורה ומותבין ליה בכורסיא ואמ' שלוח בית דין ראובן קא טעין דאתני על שמע' דכל מאי דמזבין בנסיא מאי דאזיל מיניה מסיביל ליה שמע' וקאמ' ליה שמע' דלא היו דברים מעולם אילא מאן דקביל

עליה הדין תנאה ולא קא מודי להוי בשמותא. והאי דלא מיחייב גזירתא משום דלא טענת גזילא קא טעין ליה כי דתנן אמר לו מה אתה טוענני רצוני שתשבע לי חיב. אלא טענת בארי קא טעין ליה הילכך משתבע שבועת היסת ומיפטר. ודינא הכין הוא. ואם כן הוא כי דכת' בשאילתא דראובן ראש כיסיה אלפא זוזי ושמע' לית ליה קרנא חדא פרוטא ואתני ביניהון דשקיל ראובן פלגא מן רואחא ושמע' פלגא אית מן דינא לקיומי הדין תנאה על מנת דמקבל עליה ראובן דכל חוסראנא דארי הוא תרין תולתאני ושמע' תולתא. דאמ' רבא האי עיסקא אי מלוה שקיל פלגא באגר דארי תרין תולתי בהפסד ואי מלוה דארי פלגא בהפסד שקיל תולתא באגר. משום דאורחי דינא דמן דלית ליה קרנא צריך למיהוה חולקיה מן רואחא טפי מן מאי דמסיביל מן זיאנא. ולעינין תרין אלפי זוזי דאייתי שמע' מן אינאשי לות ראובן ותפסונון ראובן ובדיל להנפוקאנון מן תחות ידיה כתב ליה שמע' כתבא דאיתיה מהימן כיון דמפרש בסופיה דמעשה דהנפוקינון לזוזי ודאישתקיל ההוא כתבא מן ראובן אף על גב דלא מפרש אי איתפשח או לא. הכין דינא אי איתפשח הא אזל ליה ובטל עיקר ובטל טפילה. ואי איתיה בעיניה וכתיבא מואצפה עימיה וקא מודו בה ראובן ושמע' בודאי לא איתכתיבא הדא מואצפה עימיה אילא למיתבר עליה ואזלינן בתר מילי דמואצפה. ואי משתכחא על ראובן ריעותא תבע ליה שמע' בכל דאית ליה ובטילא לה נאמנות דהימניה. ואילא משתכחא עליה ריעותא נאמנות דידיה בדוכתה. ולעינין ניכלא דכתיב דאישתכח על ראובן או בעדים אשתכח או במילתא ברירתא דהוה טאפי בדמי דזבינא דיניה דלא להימניה בשבועה דהורו ליה חשוד על הממון. ואי לאו בעדות עדים ולאו במילתא ברירתא אישתכח אילא שמע' הוא דקא אמ' דאישתכחית ניכלא על ראובן לאו כל כמיניה לזיופיה וכד מתחייב לאשבועי מצי משתבע כשאר שותאפי דהעמד על חזקתו. ולעינין רואחא דקא טעין שמעון דאיתיה ק"מ דינרי ואיתנון ביד ראובן או מודי ראובן או דאיכא עליה עדים מהנפיק להון ופלגין להון בשוי כי הכין דאתנו ואילא מיחייב ראובן למידרא גזירתא דלא מטו לידיה אילין ק"מ דינארי רואחא. ואפילו בלא טענתא דקיצא אילא אפילו בחשאשא הוה מיתחייב לאשבועי. דתנן ואילו נשבעין שלא בטענה השותפין והעריסין והאפטרופין. ולעינין מאי דאמ' שמעון דשדריה ראובן בשליחותא ולות תגארי ואיתי ליה מנהון זיבנא ושקליה ואחדה לבאביה וראובן קאמ' דלא מיתי ליה שמע' לדיליה מידי. בהדא מילתא נמי אי מוקים שמעון שהדי דמשהדין על ראובן דמטא לידיה ההוא זיבנא דאתייה שמע' מן תגארי מיחייב לשלומי דמיה לתגארי. ואי לא מוקים שהדי משתבע ראובן נמי בגזירתא דלא מטא לידיה מן הדין זיבנא דקאמ' שמע' דשקליה מן תגארי שום מידי דהא טענת

בארי היא. וכיון דבטענת שמא מיחייבין שותפאני לאשתבועי כל שכן בטענת בארי. כי דקא מתרצינן ואילו נשבעין שלא בטענה בשפטאני עסיקינן הכי קאמ' ואילו נשבעין שלא בטענת בארי לחודיה אילא אפילו בטענת שמא. הילכך כל מילי דקא טעין ליה שמעון לראובן בהדא שותפותא בין דאית ליה בידיה ברוחא בין דשקיל ליה מן אינאשי זיבנא בין דטפי ליה בדמי תגרותא בין בשאר מילי גזירתא חדא זימנא על כולהון ומיפטר היכא דלא קמו ביה תרין שהדי דגנב או דגזל. וכן שמע' נמי אי טעין ליה ראובן מידי בהדא שותפותא מישתבע ליה נמי בגזירתא כי היכין דפרשינן. ודינא הכין הוא:

סימן תקנא

שטר שובר זה המקויים יצא לפנינו לשער ישיבה שלימין לבית דינו וג' וראינוהו כי כתיב בהו בלשון ישמעאלים על חקי המשפט ועל עינייני המשנה והתלמוד וחתומים עליו עדים ומקויים בשער ישיבה וחתומין על קיומו פל' ופל' וחתום בחייליה שלאדונינו סעדיה רגיל לחתום בה. ונדרש מלפנינו לצוות ולפסוק עליו פסק דין וצוינו ויעשו כן. ותחילת הדברים אשר צורך להזכירן כי השטרות הנכתבים בלשון ההגריאים כשרין הן. כי כן שנו לנו רבותינו משנין את השטרות מעברית ליונית וכן לכל הלשונות. ומצאנו גופי הלכות שטרי שוברות כלולות בו. כי מפורש בו שאמר ראובן לעדים היו עלי עדים כאשר אמרו רבותינו אמ' רב יהודה אמ' רב וצריך שיאמר אתם עדי. ואחר כך כתוב וקנו מיני בכל לשון שלזכות. ואף על פי שלא היה צריך לומר וכתבו וחתמו ותנו לשמע' ואחיו הקיים ויורשי אחיו הנפטר כי כן לימדונו רבותינו הודאה בפני עדים וצריך לומר כתובו קינין בפני עדים ואין צריך לומר כתובו. אבל עשה חזוק לדבר ואחר כך כת' בו כי הודה ראובן זה שנטל וקיבל מידיהם כל אשר היה לו ולאביו עליהן מכל טענה ותביעה אחרי אשר חישב עמהן ודיקדק בחשבון. וכל השוברות הנכתבות כסדר הזה אין בעל דין יכול לטעון אחרי כן שום טענה בעולם ואפילו טענת חשבון. במעשה בעלי הגנות שטעה אחד מהם בחשבון וחזר בו. כאשר לימדונו עוד הנהו גינאיי דעבדו חושבאנא בהדי הדדי פש חמש אסתירי גבי חד מיניהו אמרו ליה שהבינהו למארי ארעא בטסקא קמי מארי ארעא וקנו מיניה לסוף עבד חושבאנא בין דיליה לנפשיה לא פש גביה מידי והוה קא הדר ביה אתו לקמיה דרב נחמן אמ' ליה מאי אעביד לך חדא דהא אמ' רב הונא אמ' רב מנה לי בידך תנהו לפל' במעמד שלשתן קנה ועוד הא קנו מינך אמ' ליה רבא מי קא הדר ביה ליכא גבאיי קאמ' ליה אמ' ליה אם כן הוה קינין בטעות וחוזר. וכיון שהודה כי חשב היטב ולו נשאר לו אצלם כלום אין יכול לטעון טענת טעות בחשבון וכל

שכן שהקדים מתחילה ואמ' בלא אונס ובלא טעות. ולפי מה שאמ' שאין לו וליורשין ולא לבאים מכוחו עליהם ועל יורשיהם ועל הבאים מכוחן לא טענה ולא תביעה ולא אחת מכל מיני משא ומתן ודין ודברים שבין בני אדם אף לא טענה ולא גזירה דין הוא שלא יוכל הוא ולא כל הבא מכוחו לטעון עליהן:

סימן תקנב

יוסף ויעקב נשתתפו וכתבו ביניהם כתב באלה התנאים. אקנינא מיוסף ביום פלוני שיש ליעקב אצלו ובידו סך ידוע שנתן לו בתנאי שיוסיף עליו עוד דבר [סכום] ידוע ומה שיזדמן לו יותר מסכום זה ויתעסק בזה בחלוף מטבעות בתחבולות ובשאר עניני סחורות. וכמה שיהא ריוח יטול יעקב מכל דרהם כך וכך ויוסף כך וכך. וכן אם יקרה הפסד יטלו שניהם חלק בו. ואם יזדמן ליוסף שיפסיד על ידי הערמה מאיש (ששמו נקרא לדוגמא בכתב התנאים) בממון שיקח ממנו בדרך הלואה או הערמה או עזות [שיחטוף ממנו] אין ליעקב חלק בהפסד זה כלל והוא כולו ליוסף אם יהא מעט ואם הרבה. וכן אין ליעקב מזה דבר ולא גרמא. וחוץ מהממון הנזכר יש ליעקב עוד אצל יוסף פקדון שנתן לו בממון אחר [על מנת] שיחזירנו לו בכל שעה שיתבע ממנו ביום או בלילה לא ידחנו לזמן אחר ולא ידרוש ממנו ראיה. או כתב לו בזה הסך או בחלק ממנו דיוקני ונתן לו תיכף. ואחריות הפקדון על יוסף כמו שהתנו ביניהם ובטלו כל מודעות. יודיענו אדוננו ראש הישיבה (ירוממהו ה') איך הוא הדין במה שקבלו שניהם על עצמם בתנאים אלה:

שאלה זו מכתובה בלשון הגרית יצא לפנינו וג'. ואם כאשר כתוב בשאלה זו כן היה הדבר נכון זאת הבננו כי יש בה עינין ראשון מה שקיבל יוסף על נפשו להוסיף משלו ממון מפורש עם ממון יעקב המפורש וגם להוסיף מא יתהיא לך פוק דלך. ואם כן היה הדבר כך הוא הדין כל כסף וזהב אשר תמצא יד יוסף יתר על המפורש יטילהו לאמצע ואף על פי שנאמרו וג' שכך לימדנו רבותינו במעשה ההוא דאמ' להו נכסאי לבנאי. כי חקרו בלשון הקדש ונמצאו שהבן האחד קרוי בנים כעינין של ובני פלוא אליאב ובני אתן עזריה. וכיון שמצאו כן חתכו משפט כפיהו וגם אנחנו וג'. עד מי יכין לעורב צידו וג'. והענין השני מה שהתנו ביניהן כי כל שכר אשר יהיה בשותפות זו ליוסף ממנו דבר קצוב וכן בהפסד כמידת השכר. וכן המשפט להיות התנאין שהתנו ביניהן ברוח ובהפסד שרירין וקיימין כאשר שנו רבותינו כל דבר שבממון תנאו קיים. ואין אנו צריכין לפרש לפנינו כמה יטול יוסף וכמה יטול יעקב מאחר שיש קרן לשניהן בשותפות זו.

בין שהתנו לחלוק בשוה בין שהתנו להיות בעל רוב הממון נוטל רוב השכר ובעל מעוט הממון נוטל מעוטו ובין שהתנו להיות בעל רוב הממון נוטל מעוט השכר ובעל מעוט הממון נוטל רובו. על הכל תנאיהן קיימין ואין צורך לחקור מה התנו ביניהן אלא בזמן שאחד מהם אין לו קרן כל עיקר. והענין השלישי שקיבל עליו יוסף שאם יבוא פל' אלמני ויקח ממנו ממון בטרוניא או בתחבולות להחשב כולו על נפשו ולא להחשב על יעקב ממנו מאומה אף גם זאת תנאו קיים הוא ואין יכול לשנותו. והעינין הרביעי אשר נכתב כי יש ליעקב אצל יוסף פיקדון מבלעדי ממון השותפות וקיבל עליו יוסף אחריותו אף גם זה תנאו קיים ואפילו לא קנה מידו וכל שכן שהרי נתפרש שקנו מידו. שכך אנו שונין תאנא ומתנין על שומר חנם להיות כשואל והקשינו לומר בדיבורא בעלמא ופירק שמואל ואמ' בשקנו מידו ור' יוחנן אמ' אפילו תימא לא קנו מידו בההוא הנאה דקא מהימנין ליה אממוניה גמר ומשעביד נפשיה. והלכה כר' יוחנן. הילכך חייב לתת לו את הפיקדון אימתי שתבעו לתת לו כאשר קיבל עליו. ובעיסקי השותפות כאשר חתכנו משפט להטיל דינרי כל כסף וזהב אשר לו לאימצע ולחלוק בשכר ובהפסד כפי תנאיהן. ואין לשנות מזאת מאומה:

סימן תקנג

איש שמתה אשתו והניחה בן וחמותו אומרת יהא גדל אצלי ואביו אומר יהא גדל אצלי והבן כבן שש שנים והאב נשא אשתו אחיו הדין עם מי. הדין עם האב שאין צורך לומר שמתה אמו והרי אם אמו מבקשת לגדלו שהאב ראוי לגדלו. אילא אפילו היתה אמו קיימת והיא אומרת אני אגדלנו כיון שהגיע לשש שנים נותנין אותו לאב שיגדלנו לפי שאין הבן גרור אחר אמו אילא עד שש שנים. דאמ' רב חיסדא קטן בן שש יוצא בעירוב אמו. וכיון שהגיע לו שנים נותנים אותו לאב שיגדלנו. דאמ' ר' יצחק באושא התקינו שיהא אדם מגלגל עם בנו עד י"ג שנה מיכן ואילך יורד עמו לחייו. והקשינו וכל שכן אחרי מות אמו שאין נותנין אותו לאם אימו אילא לאביו שמלמדו תורה ומלמדו אומנות. כמו ששנו רבותינו הבן אביו חייב בו מצות למולו לפדותו ללמדו תורה ללמדו אומנות ולהשיאו אשה. אילו המצות האב עושה אותם בבנו לא האם קל וחומר לאם האם. כי מה ידעו הנשים בתלמוד תורה ובלימוד אומנות שילמדו את בני בנותיהן אילא האב הוא שהוא עומד בכל הדברים הללו. הילכך הבן הזה שהגיע לו' שנים מן הדין שיהא גדל אצל אביו כדי שיקיים בו כל מצות הללו. ואין לחוש לאשת אביו שעיקר הבית שלאיש

הוא ולא שלאשה ואין מן הדין להיות גדל אצל אם אמו בעוד אביו חי. וכך הדין ואין לזוז ממנו:

סימן תקנד

שאילתא דא נפקת וג'. ופקידנא וקרו יתה קדמנא וקמנא על כל מה דכת' בה ופקידנא ואהדרו תיובתא בראובן ושמע' ולוי כי אורחא דשאילאתא:

אם כן הוא דראובן ושמע' הוה אית ליה ללוי עליהון שבע מאה וכ' זוזי בשותפות עיסקא ושקל מנהון מאי דשקל. ולבסוף אשתאר ליה לות ראובן ק' ז' זוזי ופסקו בתאי ביניהון דלסוף ג' יומי מיתי ראובן חושבאניה ושהידו עליה בהכין. ולבסוף איתי לבי דינא זוזי בכאגר ותרמלי דהיני וחבלי ואמ' דעייני לי בחושבאני ומאי דפיש ליה ללוי גבאי הדין הוא. ושקלינון לוי לאילין מידאני. ואמרו ליה בתאי לראובן דלא סגיא אילא דמיתית חושבאנך כי היכין דאשהידתינן על נפשך:

הכין חזינא דאית מן דינא על ראובן דנן לאיתויי חושבאניה. דהא כבר מפרש בשאילתא דקביל קמי בתאי דמיתי ליה לחושבאניה. אילו אפילו לא אשהידו עליה בתאי בהכין אילא לוי שותאפיה מנפשיה קא תבע ליה בהכין הוה מחייב לוי לברורי חושבאניה מאי שקל ומאי יהב והיכי אסגיה לשותפותיה עד דקאיים לוי ושותפיה על כל מילי דהדא שותפותא. דמאוריתא אזהר רחמנא לחשובי חושבאנא איניש עם חבריה דכת' וחשב את שני ממכרו והשיב את העודף וג'. ואפילו עם הגוי דכת' בפרשת ישראל הנמכר לגוי וחשב עם קנהו משנת המכרו לו עד שנת היובל. ותנו רבנן אמ' ר' שמעון מנין שגזל הגוי גזל תלמ' לומ' אחרי נמכר גאולה תהיה לו יכול מושכו ויוצא תל' לומ' אחד מאחיו יגאלנו יכול יגלום עליו תל' לומ' וחשב עם קנהו ידקדק עמו. וכל שכן ישראל לישראל דמיחייב לחשובי ולדקדוקי אפילו לא אשהידו עליה בתאי אילא בתביעות בעל דיניה לחודא. וכל שכן הכא דהא מפרש בשאילתא דקביל עליה ראובן לאפוקי חושבאניה. ואיתמר נמי אמ' רב אדא בר אהבה אמ' רב אמ' רבי האומר לחבירו פרעתיך בפני פל' ופל' יבואו פל' ופל' ויעידו. ואף רבי לא אמ' אלא לברר. והילכך מן כל אילין טעמי מיחייב ראובן להנפוקי חושבאניה לבית דין ומוקים ליה לשותאפיה על כל מילי ומיתדנין בקושטא ובהימנותא. ודינא הכין הוא ולית לשנויי שום מידי:

סימן תקנה

כתב פסיק דינא דאיתפסיק בבאבא דמרותא דוד ראש גלותא וג'. דכתבא דנן חיט ומלפף ביה נפק לקדמנא לבאבא דמתיבתא לבית דינא דמרנו ורבנו סעדיה ראש מתיבתא דמתא מחסיה ותבעו מן קדמנא לפקודי ועיוני ביה וקיומיה ומיפסק מאי דאית מן דינא בתר קיומיה. ועיינא ביה וקמנא על כל מאי דכתב בגויה ודו תורפיה. דקרובים דבהבוד בר נאטר קירבוהי לדינא לחסן בר בריכאן וטענו עליה דאית בידיה תולתא דדרתא דבהבוד מיתנא בלא זכות ולא ראיה וקא בעי למיגזליה ליתום דבהבור הדין תולתא. ושילוהי לחסן דנן ואמ' דמיזבן זביניה ניהלי בהבוד בר נאטר בנ' דינרי ואיתי תרין שהדי ואשהידו דאודי קדמיהון בהבוד מיתנא דשקל מן חסן חמשין דינרי וזבין ליה בהון תולתא מן דרתא דאית ליה וקנו מיניה בהכין. ופסק ראש גלותא נטריה רחמנא דינא מן הילכאתא גבאראתא וטעמי ברירי דקם ליה הדין תולתא בידיה דחסן דנן בר בריכאן בתורת זביני ולית לערעורי עליה. ומסיים פסיק דינא כהילכתיה וחתימין עליה מ' פ' ב' פ' ופ' ב' פ' דחתימין בכתב ידיהון פ' ב' פ' ופ' ב' פ' בסימניהון ומן דמחזקא קדמנא בבאבא דמתיבתא חתמות ידיהון דמ' פ' ב' פ' דהוא פ' ב' פ' ודפ' ב' פ' דאילין בסימניהון אשרנוהי וקיימנוהי כדחזי. ולענין מאי דפסיק ביה מן דינא חזינא כדין וכאמת אתפסיק. דאף על גב דשהדי דאשהידו על אודיתא דבהבוד לא כתבו שטרא לחסן בר בריכאן מחיים דבהבור כיון דקנו מיניה יכלין למיכתב כל אימת דניחא להון דכי אמור רבנן הודאה בפני שנים וצריך לומר כתובו הני מילי היכא דלא קנו מיניה משום דלא ניחא ליה דליפוק שטרא עליה דליתזלו ניכסיה אבל היכא דקנו מיניה כתבין כל אימת דבעו דאמור רבנן סתם קנין לכתיבה עומד. וכיון דיכלין למיכתב כל אימת דניחא להון כמאן דכתיב שטרא דאמי. ואשכחנן דכח שטר אלים בכמה אנפי מן כח כסף. דאילו מאן דמזבין ארעא כתיב שטרא לא יכיל למיהדר ביה. ומאן דמזבין ארעא ושקיל דמה או נהיגי בני ההוא אתרא למיכתב שטרא כל כמה דלא כתיב שטרא מצי למיהדר ביה. וכי דרב אידי בר אבין דאמ' ובמקום שכותבין שטר לא קנה עד שיכתוב את השטר. וכל שכן דאיכא בה חזקה בהדי חליפין דהא כבר מפרש ביה דאיתברר דחסן דגן בר בריכאן דיר בה בהדא דרתא. ואי משום דלא פרישו שהדי הידא דרתא היא הא כבר כתיב בפסיק דינא דבדקו להו בית דינא דנשיא ולא אישתכח דאית ליה לבהבוד דרתא בבגדאד לבר מהא דדיר בה חסן בר בריכאן. הילכך מן כל אילין טעמי אף אנחנא נמי אחזיקניה לתלתא דהדא דרתא בידיה דחסן ופקידנא וכתבו ליה מאי דאית מן דינא וחתמו ויהיבו ליה דליהוי בידיה לראיה:

סימן תקנו

מה דהוה קדמנא בבאבא דמתיבתא וג' לבית דינא דמרנו ורבנו סעדיה ראש מתיבתא דמתא מחסיה. דראובן ושמעון קריבו לקדמנא לדינא וטען ראובן דיהיב ליה לשמע' בשותפות כשיעור אלפא דדינרי דדהבא חסר יתיר ועבדו תגרותא דאברישום ורוח ליה עיסקא וכד אהדריה לדיליה אשכחיה לקרנא דבצר ליה כשיעור תלת מאה דינרי וטען עליה דהדין חוסרנא איתיה לואתיה ולא קא מהנפיק ליה. ועוד טען דחשב עליה אשראי על בני אדם מאי דלא קא מודו ביה ותבעיה למיזל בהדיה לואתהון עד דממחי ליה גביהון. ושאיליניה לשמע' דנן על אילין מילי ואהדר לעינין ריש כיסא דהוא כשיעור אלפא דדינרי כי דאמור רבנן. ואוי נמי דרוהו ביה וכד בעא לאהדוריה אשתכח דבצר ליה מן קרנא וטען דהות ידא דראובן דנן שיכא עימיה בשותפותא וטען דהדין חוסראנא איתיה לותיה ולא קא מהנפיק ליה. ואהדר נמי לעינין אשראי דכבר אזל עימיה לות בני אדם דאית להון אשראי עליהון ואמחיוה גביהון. ואמרנא ליה לשמעון דנן אית לך שהדי דהוה שיכא ידא דראובן בהדא שותפתא עמך ואמ' אין. ואיתי תרין שהדי ואשהידו קדמנא דחזיוהי לראובן דנן דהוא מיפרע דמי דזיבנא דהוה מיזבן בחנותא דהדא שותפתא זמנין סגיאין ושקיל להון. וכיון דאשהידו קדמנא בהכין אמרנא לראובן ושמע' תרויהון דתרויכון בהדא שותפתא בתשומת יד כחדא ופסקנא עליהון דינא לעינין חוסראנא דהאוי כשיעור תלת מאה דינרי ושמע' קאמ' דאיתיה לות ראובן וראובן קאמ' דאיתיה לות שמע' דמשתבע שמע' בגזירתא דלא כסי ליה מן שותפתא מן ממונא דהדא שותפתא ולא מן ראוחיה מידי. וכן ראובן נמי מישתבע בגזירתא דלא כסי ליה מן שותפתיה מן ממונא דהדא שותפות שום מידי הואיל ואיתברר דידיהון דתרויהון שיכן במיצעתא. ולא מיבעיא בכי הדא טענתא דקיצא מיקץ דמישתבעין עלה שותפין אילא אפילו בחשאשא בעלמא משתבעין שותפין. כי דתנן ואילו נשבעין שלא בטענה השותפין והאפטרופין והעריסין והאשה נושא ונותנת בתוך הבית ובן הבית אמ' לו מה אתה טוענני רצוני שתשבע לי חייב. ופסקנא דינא ביניהון נמי לעינין אשראי דאי מיתי שמע' דנן שהדי דאזיל בהדי משה ואמרו ליה גבי כל בני אדם דיהיב להון אשראי מן ידיה מוטב ואם לאו מיתי שהדי בהכין אית עליה מן דינא למיזל ואמחייה גבי כלהון ומאי דמודו ביה ולא משלמין ליה ואויד דינא הוא דמשלים שמע' מיניה חד חולקא מן תלתא חולאקי לראובן דנן. והנך תרין חולאקי דארי להון ראובן דנן על נפשיה משום דאודו להון דשמעון לית ליה שום מידי ברישׁ כיסא. ואמור רבנן אמ' רבא האי עיסקא אי מלוה שאקיל פלגא באגר דארי תרין תולתי בהפסד ואי מלוה דארי פלגא בהפסד שקיל תולתא באגר. ואודי

ראובן דנן דהוה רואחא בינתהון פלגא ופלגא. הילכך חייבניה למידרא תרין תולתי מן כל דמיתברר מן אשראי אי דאויד ותבע ראובן דנן דמוסיף שמעון בעיניני דמישתבע עליהון בגזירתא דלא חשב בנסיא מאי דלית ליה בזנכא ולא שקל מיניה שום מידי לנפשיה. וחייבניה לשמעון לאוסופי במימריה כד דארו גזירתא הכין ולא תבע מידי אחרינא וכיון דלא תבע לא הוה איפשר למיטען ליה לבית דינא דהא אמור רבנן ואם לא טען אין טוענין לו. ומאי דאיתפסיק מן דינא עליהון תבעו מן קדמנא ופקידנא וכתבו תרי נוסחי בב' בשבת דהוא כ"א בסיון שנת ר"מ בקטיעא וג':

סימן תקנז

מהודעיננא דאתו אינשי מן אתריכון לבבא דמתיבתא והכין אמרו דהוה במדינתכון חד גברא דשמיה יצחק בר אברהם ונפק ליה לכזר:

סימן תקנח

שאילתא לפני אדוננו סעדיה ראש מתיבתא. איש ואשתו שנפל עליהן הבית ומתו ואין ידוע איזה מהן מת ראשון ואחרי מותם באו יורשים לריב אילו עם אילו. יורשי הבעל אומרין האשה מתה תחלה וכבר זכה בעלה בירושתה בעודנו חי. ויורשי האשה אומרין הבעל מת בתחילה וכבר יצאו נכסי אשתו לעצמה בעודה בחיים ולא עוד אלא שאנו מבקשין כתובתה:

כך ראינו שתביעת יורשי הבעל ויורשי האשה הללו נחלקו בה בית שמאי ובית הלל ומתוך שהלכה רווחת כבית הלל נחלקו שני חכמי הוראה בפירוש דבריהן. כמה ששנו רבותינו נפל הבית עליו ועל אשתו יורשי הבעל אומרין האשה מתה תחילה ואחר כך מת הבעל ויורשי האשה אומרין הבעל מת ראשון ואחר כך מתה האשה בית שמאי אומרין יחלוקו ובית הלל אומ' נכסים בחזקתן. ובאו לפרש דברי בית הלל בתלמוד ואמרו בחזקת מי ר' אלעזר אומ' בחזקת יורשי הבעל ר' יוחנן אמ' בחזקת יורשי האשה. ואף על פי שלא נפסק הדבר אם כר' יוחנן אם כר' אלעזר כיון שר' אלעזר [תלמיד] לר' יוחנן היה הלכה כדברי הרב כמה שאנו [אומ]רין ל[מעלה אם] יכפור ר' יוחנן בר' אלעזר תלמידו יכפור בר' ינאי רבן[ו ופסקינן] לפיכך כר' יוחנן. ואף על פי שאנו אומ' אחרי כן ר' שמע' [בן] לקיש אמ' משום בר קפרא יחלוקו אין הלכה כך לפי שהמשפט הזה כדברי בית שמאי. וקימא לן בית שמאי במקום בית הלל אינה משנה חוץ מן עשרה דברים שמקצתן מפורשין במשנה ומקצתן בתלמוד ואין זאת בכללן. הילכך כל נכסי האשה

שמתה יהיו בחזקת בעלה וביד יורשיו אחריו ואין ליורשיה בהן כלום עד שיביאו ראיה שהבעל מת תחילה. וכן המשפט:

סימן תקנט

כותל שבין ראובן ושמע' בשותפות ויש לכל אחד מהן עליו קורות אבל ראובן יש לו עליה על גבי ביתו ושמע' אין לו והכותל בנוי עד קרקע העליה בנין וכנגד קומת העליה בקנים ועכשו בא שמע' לשנות את הקנים ולעשותם בנין למען ישים עליהן תקרה חדשה מה שלא היתה וראובן מונע אותו מלעשות כן. ילמדנו אדונינו הדין עם מי:

אם כן הוא הדבר כאשר נחקק בשאלה זו כי ראובן ושמע' שותפין בכותל בין שתי חצרותיהן [ומן] הארץ ועד בנ[ין] העל[יה] שלראובן הכותל בנוי בבנין ו[כנ]גד העליה ולמעלה חצוץ הקנים. כך הוא הדין שאין שמעון יכול לשנות את הקנים [ולעשות]ן בנין אילא מדעת ראובן שיפיסהו.... שהן לפי שכל בנין שהוא בין שני אנשים אין אחד מהן יכול לחדש דבר אלא לרצון חבירו בלתי דבר מועיל לו. כי כן שנינו לענין הבית והעליה [שלש]נים אמ' רב חייה בר אמ' משמא [דעולא תח]תון שבא לשנות בגויל שומעין לו בגזית אין שומעין לו לסכך בארזים שומעין לו בשיקמים אין שומעין לו למעט בחלונות שומעין לו לרבות בחלונות אין שומעין לו. וחילוף המעשים האלה בעליון עליון שבא לשנות בגזית שומעין לו בגויל אין שומעין לו לסכך בשיקמים שומעין לו בארזים אין שומעין לו לרבות בחלונות שומעין לו למעט אין שומעין לו. ומפני מה בכך שומעין לו ובכך אין שומעין לו מפני שינוי אבני גויל להיות אבני גזית להכביד הוא אין העליון יכול לחדשו מפני שהוא מכביד על התחתון וגורם להרוס את הכותל בלא זמנו. אבל התחתון יכול לחדשו מפני שהוא מחזק את היסוד ומאמצהו יתיר ממה שהיה. ושינוי גזית לגויל להקל הוא לפיכך העליון יכול לחדשו מפני שהוא מיקל על הכותל וגורם לו לעמד יתיר ממה שהיה...